

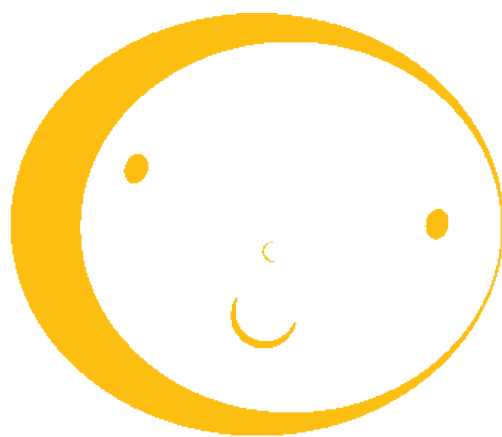

2009.

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

Zagreb, ožujak 2010.

 Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

SADRŽAJ

1	UVOD	6
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	8
2.1	OSOBNNA PRAVA	9
2.1.1	Pravo na život	10
2.1.2	Pravo na saznanje vlastitog podrijetla, na prijavu rođenja i na osobno ime	10
2.1.3	Pravo na stjecanje državljanstva	11
2.1.4	Pravo na očuvanje osobnosti	12
2.1.5	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	12
2.1.6	Pravo na zaštitu od nasilja	19
2.1.6.1	Nasilje u obitelji	20
2.1.6.2	Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	25
2.1.6.3	Nasilje u domovima	32
2.1.6.4	Ostalo nasilje	33
2.1.7	Skrbništvo	36
2.1.8	Udomiteljstvo	37
2.1.9	Pravo na privatnost	41
2.2	PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE	41
2.3	OBRAZOVNA PRAVA.....	43
2.3.1	Dostupnost odgoja i obrazovanja.....	44
2.3.2	Prostorni, sigurnosni i organizacijski uvjeti	46
2.3.3	Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji odgoja i obrazovanja	48
2.3.4	Prava djece u kriznim situacijama	51
2.3.5	Odnos roditelja i djelatnika odgojno-Obrazovnih ustanova.....	53
2.4	ZDRAVSTVENA PRAVA.....	54
2.5	SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA	61
2.5.1	Socijalna prava.....	61
2.5.2	Ekonomska prava	64
2.6	KULTURNNA PRAVA.....	69
2.6.1	Centri za mlade.....	70
2.6.2	Dječja igrališta	72
2.7	PRAVOSUDNO-ZAŠTITNA PRAVA	76
2.7.1	Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku	77
2.7.2	Zaštita prava djece počinitelja kaznenih i prekršajnih djela.....	81
2.8	SIGURNOST I ZAŠTITA DJECE.....	85
2.8.1	Prometna sigurnost	85
2.8.2	Stradavanja djece u nesrećama.....	86
2.9	OSTALA PRAVA - NENADLEŽNOST	88
3	PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE	89
3.1	UVAŽAVANJE MIŠLJENJA DJETETA I PRAVO NA SUDJELOVANJE	89
3.1.1	Susreti, razgovori i suradnja s djecom	92
3.2	PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA	99
3.3	PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	104
3.4	PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU	110
3.5	PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU	119
3.6	TJELESNO KAŽNJAVANJE DJECE	123
3.7	DJECA I KONFLIKTNI RAZVODI.....	124
3.8	DULJINA TRAJANJA SMJEŠTAJA U DJEČJIM DOMOVIMA.....	128
3.9	ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE ŠPORTOM.....	130
3.10	BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE	138

3.11	PREVENCIJA SUICIDA.....	143
3.12	ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI.....	146
3.13	PRAVO NA ZDRAV OKOLIŠ.....	148
3.14	ZAŠTIĆENOST PRAVA DJECE NA OTOCIMA.....	150
3.15	ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA.....	152
3.16	OGLAŠAVANJE I ZAŠTITA PRAVA DJECE KAO POTROŠAČA.....	156
3.17	PRAVO NA PRIVATNOST.....	158
3.18	ZAŠTITA DJECE OD NASILJA PUTEM INTERNETA I MOBITELA.....	163
3.19	DJECA I POLITIKA.....	166
3.20	MEDIJI I ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE.....	168
3.21	PRAVOSUĐE PRILAGOĐENO DJECI.....	178
3.22	SVEUČILIŠNO OBRAZOVANJE ZA PRAVA DJECE.....	180
3.23	NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE 183	
3.24	PROGRAM AKTIVNOSTI ZA PREVENCIJU NASILJA MEĐU MLADIMA ZA 2009. GODINU VLADE RH.....	184
3.25	AKCIJE PROMOVIRANJA PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA.....	185
4	UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA.....	186
4.1	PRAVOSUĐE.....	186
4.2	NASILJE.....	187
4.3	ZAŠTITA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU.....	189
4.4	OBRAZOVANJE.....	189
4.5	OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA.....	192
4.6	MEDIJI.....	192
4.7	OSTALO.....	193
5	SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU ZAKONA I PROPISA.....	196
5.1	USTAVNE PROMJENE.....	196
5.2	OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA.....	197
5.3	PRAVOSUDNA ZAŠTITA.....	202
5.4	OBRAZOVANJE.....	208
5.5	OSTALO.....	211
6	PRIMJENA ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE.....	217
7	OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA I KOJE SE BAVE ZAŠTITOM DJECE.....	218
7.1	USTANOVE SOCIJALNE SKRBI.....	218
7.2	USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA.....	226
7.3	PRIHVATILIŠTE ZA TRAŽITELJE AZILA.....	227
7.4	TERAPIJSKA ZAJEDNICA.....	228
7.5	OBILAZAK ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA.....	229
7.6	UČENIČKI DOMOVI.....	230
7.7	OBILASCI ZDRAVSTVENIH USTANOVA.....	232
7.8	KAZNE USTANOVE I ODGOJNI ZAVODI.....	233
8	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE.....	235
8.1	STRUČNI SKUPOVI I DOGAĐANJA U ORGANIZACIJI UREDA.....	235
8.2	IZDAVAČKI PROJEKTI.....	236
8.3	IZLAGANJA, SUDJELOVANJA.....	237
8.4	OBJAVLJENI TEKSTOVI.....	242
8.5	SURADNJA S INSTITUCIJAMA, STRUKOVNIM UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA.....	244
9	DRUŽENJA, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM.....	247
10	MEĐUNARODNA SURADNJA.....	247
10.1	MULTILATERALNA SURADNJA.....	248

10.2	BILATERALNA SURADNJA	253
10.3	KONFERENCIJE	253
11	RAD REGIONALNIH UREDA	255
11.1	URED U OSIJEKU.....	255
11.2	URED U RIJECI	260
11.3	URED U SPLITU	262
12	USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU.....	268
12.1	USTROJ	268
12.2	FINACIJSKO POSLOVANJE	270
13	ZAKLJUČAK.....	272

1 UVOD

Sukladno članku 18. Zakona o pravobranitelju za djecu dužnost je pravobranitelja za djecu, jednom godišnje, Hrvatskom saboru podnijeti izvješće o svom radu.

Izvješće o radu Pravobranitelja za djecu za 2008. godinu u Hrvatskom saboru prihvaćeno je s većinom glasova (103 „za“ i 1 „suzdržan“), a prethodno su o njemu raspravu proveli: Odbor za obitelj, mladež i šport, Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav, Odbor za ravnopravnost spolova i Odbor za rad i socijalno partnerstvo.

Kao i prethodna i ovogodišnje Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu prikaz je rada Ureda i podataka o stupnju poštovanja odnosno ugroženosti dječjih prava u Hrvatskoj, a način njegove izrade i prikaz podataka slijedi metodologiju koja je korištena u ranijim izvješćima. Prvi dio sadržava podatke i informacije o povredama pojedinačnih prava djece, dok se u drugom nalaze opće inicijative Ureda te prijedlozi za poboljšanje sustava zaštite djece općenito.

Tijekom 2009. godine otvoreno je 2217 novih predmeta, od kojih su 1050 bile prijave pojedinačnih povreda prava djece, a 1167 opće inicijative Ureda. Zaprimljenim pojedinačnim povredama prava u 2009. godini obuhvaćeno je 1930 djece. Pored 1050 novih prijava pojedinačnih povreda prava djece, postupali smo i u 747 prenesena predmeta iz ranijih godina, što znači da smo sveukupno tijekom 2009. postupali u 1797 pojedinačnih predmeta.

U svom radu prednost smo, kao i do sada, davali pojedinačnim povredama prava djece kao i intervencijama koje poduzimamo sukladno ovlastima, no iz navedenih podataka vidljivo je da je naš rad u velikoj mjeri okrenut općim inicijativama koje se uvijek odnose na veliki broj djece, kao i da se tijekom godina broj općih inicijativa Ureda povećava. Više je stotina predmeta vezanih uz opće inicijative koji su otvoreni prijašnjih godina, a po njima se postupalo i u 2009. godini. Na taj način, prateći standarde brige o djeci te uključujući u naš rad nove suradnike u pojedinim institucijama i udrugama, nastojimo djelovati proaktivno, motivirani željom da preduhitimo i spriječimo štetna djelovanja koja ugrožavaju djecu te pomognemo jačanju sveobuhvatne zaštite djece. I ove godine želimo istaknuti naš rad u području zakonodavnih inicijativa, odnosno izrade propisa te aktivno sudjelovanje u raspravama na saborskim odborima, s primjedbama i prijedlozima na pojedinačne propise.

S obzirom na našu usmjerenost na sveobuhvatnu zaštitu i afirmaciju djece, postupali smo u gotovo svim segmentima dječjeg života, odnosno njihove zaštite. No, čini nam se da u uvodnom dijelu moramo posebno spomenuti dvije pojavnosti koje su bile najzastupljenije u broju prijava o povredama dječjih prava. To su nasilje nad djecom i među djecom te obiteljski odnosi.

Tijekom cijele godine svjedočili smo nasilju nad djecom i među djecom pa je i naše kontinuirano djelovanje bilo usmjereno ka tom problemu. Zbog žestine, učestalosti, teških pojava oblika, ali i teških i zabrinjavajućih posljedica, nasilje je bilo sveprisutna tema mnogih sastanaka i skupova. O njemu se puno govorilo u javnosti i u medijima, posebice u diskusijama o potrebi pooštavanja maloljetničkih sankcija, zaboravljajući pri tome na propuste svih onih koji nisu prepoznali rane znakove nasilnog ponašanja djeteta i pružili mu odgovarajuću pomoć na vrijeme. Također, svjedočili smo odricanju od odgovornosti za ovakvo stanje maloljetničkog nasilja te prebacivanju odgovornosti na druge. Pritom se rijetko spominjao nedostatak primjerenog tretmana ove djece, ali i druge odgovornosti društva koje obiluje primjerima agresije. Često oni koji govore o „divljoj, agresivnoj i neodgojenoj

mladeži“, pred djecom jedni druge vrijeđaju, udaraju, psuju, hvale se nepoštovanjem pravila, krađu i varaju.

Zabrinjava nas i povećanje broja djece koja trpe zbog roditeljskog sukoba. Mjesto na kojem bi trebala biti najsigurnija i najzaštićenija, postaje mjesto kršenja mnogih njihovih prava, što je za njih najbolnije. Nedostatak znanja o roditeljstvu, o kojem nas nitko ne uči, posebice dolazi do izražaja u situacijama visoko konfliktnih razvoda. Odgoj djeteta izuzetno je težak i osjetljiv posao, a odgovorno roditeljstvo izazov i u „mirnim“ situacijama. Kroz mnoge prijave svjedočili smo brojnim situacijama izostanka zajedničke roditeljske skrbi, u kojima je, nažalost, izostalo i odgovorno ponašanje obaju roditelja. Ako pritom izostane i stručna podrška za to nadležnih institucija, djeca ostaju sama, u središtu roditeljskog sukoba.

Stoga nužnim i žurnim držimo prepoznavanje urgentnosti ovih problema i osiguranje djelotvorne zaštite djece na svim područjima. Ovim Izvješćem dajemo pregled stanja, vjerujući da će ono biti i poticaj za djelovanje.

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2009. godine postupao po 1797 pojedinačnih prijava povreda prava. Od toga 1050 je novozaprimljenih prijava dok je iz prethodnih izvještajnih razdoblja preneseno 747 predmeta, kao što je prikazano u tablici. Pojedinačnim je prijavama bilo obuhvaćeno 1930 djece.

VRSTE PRAVA	Broj predmeta otvorenih u 2009.	Broj prenesenih predmeta iz prijašnjih godina	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	625	462	1087
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	9	22
Obrazovna prava	187	128	315
Zdravstvena prava	35	20	55
Socijalna prava	48	11	59
Ekonomska prava	55	61	116
Kulturna prava	11	8	19
Pravosudno-zaštitna prava	33	24	57
Sigurnost i zaštita djece	12	24	36
Diskriminacija	3		3
Nenadležnost	22		22
Ostala prava	6		6
UKUPNO	1050	747	1797

U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, u ovom je zamijećeno smanjenje broja djece na koju se odnose pojedinačne prijave. Međutim, iskazani broj ne odražava stvarni broj djece u odnosu na koju je postupao Ured pravobraniteljice za djecu, s obzirom da je veći broj djece obuhvaćen upravo kroz predmete koji se odnose na opće inicijative. U takvim predmetima nije moguće iskazati broj obuhvaćene djece, jer je u njima riječ o grupama, određenim populacijama djece ili svoj djeci u Hrvatskoj.

Osobno i telefonsko savjetovanje, kao važan dio u svakodnevnom obavljanju poslova u Uredu pravobraniteljice za djecu, i nadalje predstavlja i vremenski i stručno zahtjevan segment rada. Broj osobnih i telefonskih savjetovanja nije iskazan u ukupnom broju pojedinačnih predmeta, s obzirom da davanje savjeta i informacija o postupanju, od strane savjetnika, zamjenica pravobraniteljice, pravobraniteljice osobno kao i putem administrativne službe, svoj cilj postižu kroz razgovor sa strankom, i u pravilu ne rezultiraju daljnjim postupanjem Ureda. Naime, građani, javni djelatnici i institucije često se obraćaju Uredu pravobraniteljice za djecu, zbog nemoći i ljutnje u odnosu na druge institucije, tražeći

pritom informacije, upute i zaštitu prava djeteta, ne znajući koja je nadležnost i koje su mogućnosti Ureda.

U 2009. godini zabilježeno je povećanje telefonskih i osobnih obraćanja stranaka, koje iznosi u prosjeku 40 obraćanja dnevno. Kao i kod pojedinačnih predmeta, i u temama telefonskog i osobnog savjetovanja dominiraju pitanja vezana uz zaštitu osobnih prava djece. Najviše ih se odnosi na život uz roditelje i roditeljsku skrb, odnosno na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb i uzdržavanje. Slijede javljanja vezana uz zaštitu djece od nasilja i uz obrazovna prava.

Tijekom 2009. godine, od 1050 pojedinačnih novozaprimljenih prijava, najveći se dio, 625 prijava, odnosio na povrede osobnih prava djece. Važno je istaknuti da se unutar skupine osobnih prava, kao i prethodnih godina, posebno ističu dvije grupe, i to pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja sa 465 prijava i pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, sa 455 prijava. Navedena će područja biti obrađena u zasebnim poglavljima ovoga izvješća.

2.1 OSOBNA PRAVA

U području osobnih prava djeteta tijekom 2009. godine zaprimljeno je ukupno 625 pojedinačnih prijava. Već niz godina, pa tako i tijekom ovog izvještajnog razdoblja, najveći broj prijava u ovom području odnosi se na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (308) te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (259). Zbog njihove velike zastupljenosti te su vrste povreda, kao i u prethodnim izvješćima, obrađene kao posebna poglavlja. Ostale prijave povreda osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju te su se odnosile na prijave vezano uz pravo djeteta na zaštitu privatnosti (20), na saznanje vlastitog podrijetla (12), pravo djeteta na život (7), posvojenje (5), udomiteljstvo (4) dok su prijave povreda djetetovih prava vezano uz prijavu rođenja, osobno ime, stjecanje državljanstva te očuvanje osobnosti bile zastupljene u vrlo malom broju.

Osobna prava	Broj predmeta	Broj djece
Pravo na život	7	8
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	12	14
Pravo na prijavu rođenja	1	1
Pravo na osobno ime	2	2
Pravo na stjecanje državljanstva	2	3
Pravo na očuvanje osobnosti	1	1
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	308	455
Posvojenje	5	7
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	259	465
Skrbništvo	2	2
Udomiteljstvo	4	6
Pravo na djetetovu privatnost	20	26
Ostalo	2	7

2.1.1 PRAVO NA ŽIVOT

Ured je tijekom 2009. godine zaprimio sedam prijava vezano uz povredu prava djeteta na život. Ove prijave odnosile su se na posrednu i neposrednu ugroženost života djece, a neke od njih doista su pokazatelj mjesta mogućeg kršenja ovog temeljenog prava djeteta. Primjerice, Ured je obaviješten o ugrožavanju života dvogodišnjeg djeteta kojeg su roditelji ostavili zaključanog u vozilu, zatvorenih prozora, na parkiralištu trgovačkog centra, pri visokim temperaturama. U drugom slučaju roditelj preminulog djeteta obavijestio nas je da je dijete umrlo pri porodu, navodno zato što nije učinjen operativni zahvat. Obraćanje roditelja ravnatelju bolnice te obavijest Uredu o tome, predstavljalo je samo želju roditelja da se negativnim iskustvima u radu liječnika dade pozornost, kako se takvi slučajevi ubuduće ne bi događali. Dvije prijave su se odnosile na mlade koji su počinili ili pokušali izvršiti samoubojstvo te na sumnju u spremnost zajednice i institucija na adekvatne reakcije. Više o tome izvještavamo u poglavlju Prevencija suicida.

2.1.2 PRAVO NA SAZNAJJE VLASTITOG PODRIJETLA, NA PRIJAVU ROĐENJA I NA OSOBNO IME

Tema na koju smo upozorili i u prethodnim izvješćima, vezano uz pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i različitog načina utvrđivanja očinstva djeteta, ovisno o okolnosti je li dijete rođeno za vrijeme trajanja braka ili kao izvanbračno, i nadalje je vrlo aktualna. Upravo nam se, vezano uz ovu problematiku, biološki roditelji djeteta često obraćaju i telefonskim upitima nezadovoljni zakonskim rješenjem koje, prema njihovom mišljenju, ne štiti u dovoljnoj mjeri pravo njihova djeteta. Iako je jednakost bračne i izvanbračne djece neupitna u pogledu svih prava djeteta, Obiteljski zakon u pogledu utvrđenja očinstva čini razliku između djece rođene u braku i one koje su rođena izvan njega. Naime, sukladno presumpciji bračnog očinstva koju propisuje Obiteljski zakon, djetetu koje je rođeno za vrijeme trajanja braka ili u roku od tristo dana po njegovom okončanju, u rodni list upisuje se automatski očinstvo majčinog muža, čak i u onim situacijama kada je nesporno da on nije otac djeteta.

Brojne su situacije da se djeca rađaju u vezama koje egzistiraju paralelno s bračnom zajednicom u kojoj su bračni odnosi poremećeni, ali zbog raznih okolnosti, brak nije formalno prestao ili od njegova prestanka nije proteklo 300 dana. Upisom očinstva majčinog muža djetetu se u takvim situacijama na neko vrijeme (do okončanja sudskog postupka osporavanja bračnog očinstva) odriče pravo na skrb njegova biološka oca, budući da on ne može ravnopravno sudjelovati u svim aspektima roditeljske skrbi. Biološki otac djeteta tako, do okončanja sudskog postupka u kojem će biti utvrđeno njegovo očinstvo, ne može biti djetetov zakonski zastupnik, ne može sudjelovati u određivanju osobnog imena djeteta, a dijete ne može nositi niti njegovo prezime. S obzirom da Obiteljski zakon ne poznaje niti mogućnost promjene osobnog imena djeteta nakon utvrđivanja očinstva, da bi se djetetu promijenilo prezime potrebno je provesti poseban upravni postupak što dodatno opterećuje roditelje.

Osim uskrate privremenog sudjelovanja biološkog oca u nekim aspektima roditeljske skrbi, ovakvim zakonskim rješenjem otežava se i reguliranje djetetova statusa. Naime, na temelju obraćanja roditelja, uočeno je kako se prilikom prijave prebivališta djece u ovim životnim situacijama traži suglasnost majčinog muža, koji nerijetko odbija dati takvu suglasnost, jer ne želi sudjelovati u bilo kojoj vrsti postupka vezanog uz dijete kojemu nije otac, te se tako do okončanja parnice o osporavanju očinstva ne može prijaviti prebivalište djeteta. Bez

prijave prebivališta, ne može se ostvariti pravo na doplatu za djecu, regulirati roditeljska naknada i zdravstvena zaštita, niti se dijete može upisati u jaslice.

Kako bi se uočeni problemi riješili pravobraniteljica za djecu uputila je Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti inicijativu za izmjenu Obiteljskog zakona predlažući da se presumpcija bračnog očinstva primjenjuje samo u onim slučajevima kada se očinstvo djeteta ne može odrediti suglasnom voljom roditelja. Tako bi se izjednačio način utvrđivanja očinstva djece, neovisno o tome jesu li rođena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, skratio bi se postupak te rasteretilo pravosuđe od vođenja nepotrebnih parnica radi osporavanja bračnog očinstva. Ministarstvu unutarnjih poslova upućena je inicijativa za izmjenu Zakona o prebivalištu kako bi se pojednostavila prijava prebivališta novorođenog djeteta i omogućilo djetetu ostvarivanje prava koja su s tom prijavom usko povezana. Istaknuli smo kako u situacijama odvojenog života roditelja koji međusobno surađuju i zajednički donose odluke o najboljem interesu djeteta, nema problema oko prijave djetetova prebivališta. Međutim, problemi se javljaju u situacijama kada dijete živi samo s jednim roditeljem, a drugi je nedostupan ili odbija dati suglasnost zbog narušenih odnosa s drugim roditeljem kao i u prethodno navedenim situacijama presumiranog bračnog očinstva kada roditelj koji se po zakonu smatra ocem djeteta, a nije njegov biološki otac, ne želi sudjelovati u aktivnostima vezanima uz dijete koje nije njegovo. U takvim okolnostima neposredno po rođenju djeteta najčešće ne postoji sudska odluka koja bi roditelju s kojim dijete faktično živi omogućila prijavu prebivališta djeteta, budući da je za donošenje takve odluke potrebno više mjeseci, osobito ukoliko je riječ o postupku osporavanja bračnog očinstva djeteta.

Stoga smo predložili da se Zakon o prebivalištu izmijeni kako bi se omogućilo da se djetetu po njegovom rođenju određuje prebivalište prema prebivalištu roditelja s kojim dijete stvarno živi, uz suglasnost centra za socijalnu skrb. Na ovaj način bi se izbjegle situacije da, zbog nemogućnosti prijave prebivališta, dijete bude uskraćeno u svojim pravima, a ujedno bi se osiguralo uključivanje centra za socijalnu skrb kao tijela koje mora voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta te izbjegla moguća manipulacija roditelja s kojim dijete živi. Nadamo se da će nadležna tijela ove naše inicijative prihvatiti.

2.1.3 PRAVO NA STJECANJE DRŽAVLJANSTVA

Iako je pravo na stjecanje državljanstva odredbama Konvencije o pravima djeteta zajamčeno djetetu od samog rođenja, događa se da dijete to pravo u nekim situacijama otežano ostvaruje. Iskustvo oca koji nam se obratio tražeći savjet, pokazuje kako se ponekad nadležna tijela u složenim situacijama ne snalaze. Prema navodima oca, dijete koje je rođeno u Kini od majke Kineskinje i oca hrvatskog državljanina već dvije godine nema reguliran status jer mu je stjecanje hrvatskog državljanstva onemogućeno zbog sukoba nadležnosti između Hrvatskog veleposlanstva u Kini i Matičnog ureda u Zagrebu. Naime, otac tvrdi da ga u Hrvatskom veleposlanstvu u Pekingu upućuju da to uradi u Zagrebu, dok ga u Matičnom uredu u Zagrebu upućuju u Kinu, tvrdeći da je to predmet u nadležnosti Hrvatskog veleposlanstva u Kini. S obzirom da, na za to nadležnim mjestima, otac nije dobio uputu o načinu stjecanja hrvatskog državljanstva djeteta rođenog izvan Hrvatske, otac je od strane Ureda pravobraniteljice detaljno informiran te savjetovan da se obrati hrvatskom konzularnom predstavništvu u Kini radi upisa rođenja djeteta u matične knjige rođenih i knjige državljana RH.

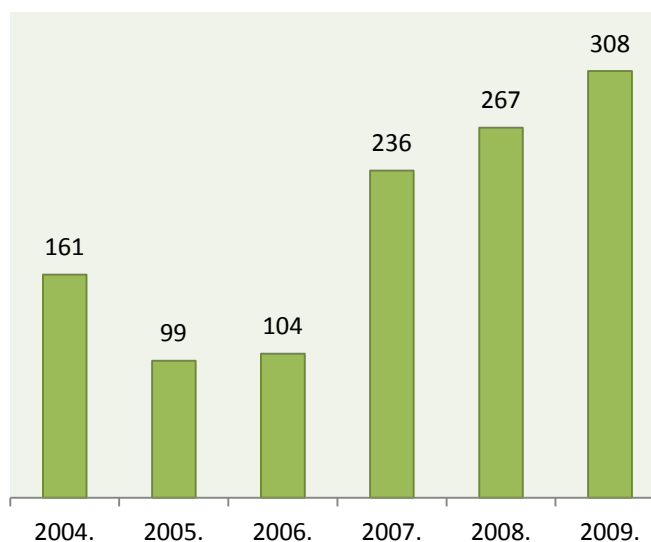
2.1.4 PRAVO NA OČUVANJE OSOBNOSTI

Problemi s kojima se suočavaju djeca u slučajevima poremećaja rodnog identiteta zaista su mnogobrojni, zbog složenosti situacije u kojoj se nalaze. Izostanak podrške unutar šire ili uže obitelji, neadekvatne reakcije školske sredine, stigmatizacija i izloženost procjenama drugih ljudi, nepostojanje „specijaliziranih“ liječnika, kako psihijatar, tako i endokrinologa te problem dostupnosti tretmana i stručne podrške, samo su neki od njih. Važno je znati da ovakvi slučajevi zahtijevaju ozbiljnu stručnu i profesionalnu podršku djetetu i obitelji na svim mjestima na kojima se odvija njihov život. Zaštita prava na privatnost u odnosu na dokumentaciju i podatke iz matice rođenih, čuvanje profesionalne tajne, dostupnost specijalizirane medicinske skrbi i, na kraju, osnaživanje djeteta u nošenju sa specifičnošću svoga odrastanja, treba biti od prioritetne važnosti.

2.1.5 PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRB

Brojna istraživanja u zemlji i svijetu govore o važnosti obitelji i njenom utjecaju na pravilan razvoj djece. Osjećaj sigurnosti djece u djetinjstvu ovisi upravo o odnosima među roditeljima i unutar obitelji. Ukoliko je taj odnos skladan, obilježen toplinom, bliskošću i poštovanjem, dijete će se osjećati sigurnim i zaštićenim. Međutim, svjedoči li dijete roditeljskim svađama, nesuglasicama ili nasilničkom ponašanju, temelji njegova svijeta se ruše te dijete osjeća nesigurnost. U Hrvatskoj je iz godine u godinu zabilježen sve veći broj brakorazvodnih postupaka. Prema objavljenim statističkim pokazateljima svaki četvrti brak završava razvodom i, nažalost, mali je broj onih u kojima su roditelji dobiti djeteta i roditeljstvo pretpostavili svojim povrijeđenim osjećajima.

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u 308 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb, čime je bilo obuhvaćeno 455 djece. O odnosu na prošlo izvještajno razdoblje zabilježen je porast za 15% slučajeva koji se odnose na navedenu problematiku.

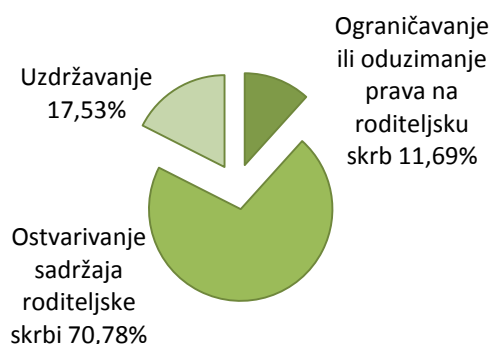
Broj prijava Uredu se u zadnje četiri godine utrostručio. Tomu može biti više razloga: od nepovjerenja u izvršna tijela, nedovoljne angažiranosti centara za socijalnu skrb kako u savjetodavnom radu tako i u sudskim postupcima, do dugotrajnosti postupaka pred nadležnim sudovima. Roditelji nam se ponekad obraćaju želeći se „obračunati“ s bivšim partnerom ili ostvariti neki svoj interes, često pri tome zaboravljajući na dijete.

Od ukupno 455 djece na koju su se odnosili slučajevi zaštite prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb, njih 310 zastupljeno je u slučajevima vezanim uz ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 90 u slučajevima koji su se odnosili na uzdržavanja djece, dok je 55 djece

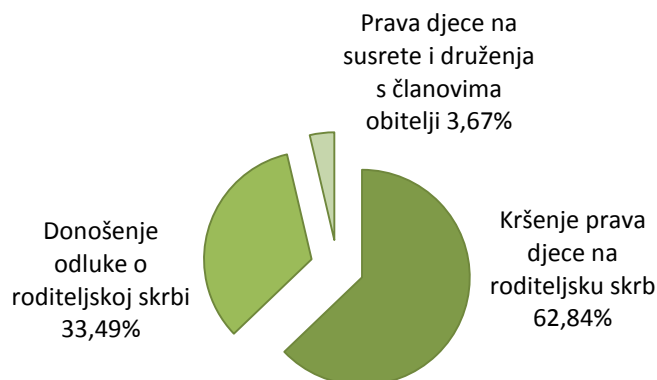
bilo zastupljeno u slučajevima koji su se odnosili na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb. Zastupljene su sve dobne skupine djece, s tim da je najveći broj djece u dobi od dvije, sedam i osam godina dok za 59 djece Ured nije imao podataka o dobi. Od ukupnog broja djece, 212 su bili dječaci i 205 djevojčice, dok za 38 djece Ured nije imao podatke o spolu.

Kao podnositelji prijava u 129 slučajeva javile su se majke, a u 109 očevi, osobno nam se obratilo četvero djece, Ured je samoinicijativno postupao u osam predmeta, a u 58 predmeta podnositelji su bili rodbina, institucije i ostali.

Od ukupno 308 slučajeva, najveći broj, njih 218 (70,78%) odnosio se na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 54 slučaja (17,53%) odnosila su se na uzdržavanje, dok se 36 (11,69%) odnosilo na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb.

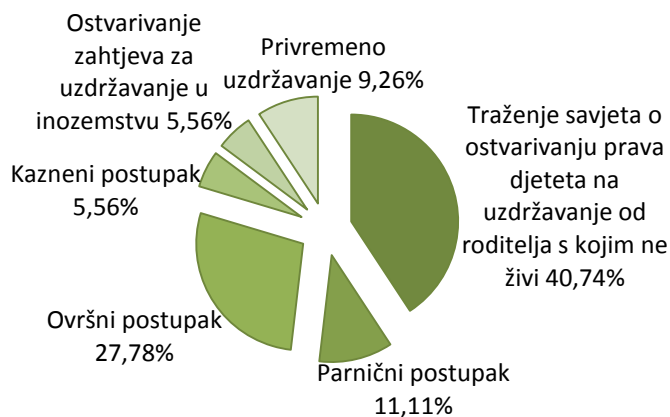

U grupi od 218 slučajeva koji su se odnosili na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, najveći broj, njih 137, odnosio se na kršenje prava djece na roditeljsku skrb, 73 ih se odnosilo na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, dok se osam slučajeva odnosilo na povredu prava djece na susrete i druženja s članovima obitelji.

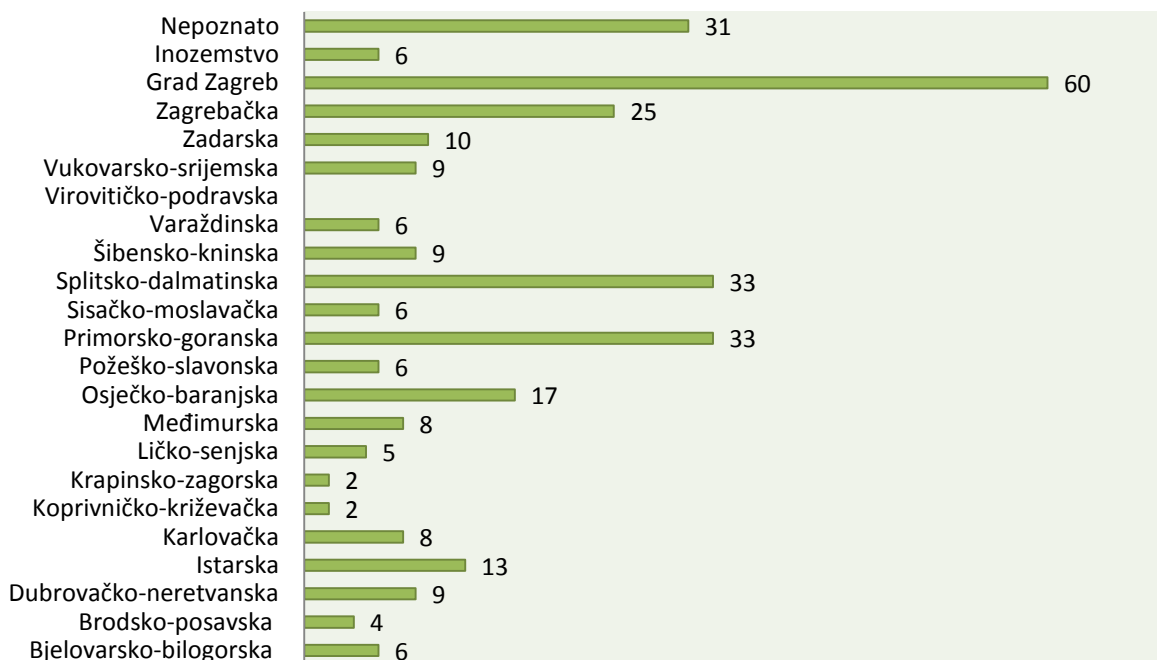

Od 36 slučajeva iz grupe prava koja se odnosi na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb, zbog oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom i odgajaju ga, 25 ih se odnosilo na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj baki i djedu, drugim osobama (prijatelji roditelja), domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te udomiteljskim obiteljima, dok se 11 slučajeva odnosilo na povjeravanje djece na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb o djeci s poremećajima u ponašanju, budući da ih roditelji ili udomitelji nisu mogli valjano odgajati. Navedenim je predmetima bilo obuhvaćeno 55 djece.

Od 54 slučaja koji se odnose na uzdržavanje, 22 se odnosi na općenito traženje savjeta o ostvarivanju prava djeteta na uzdržavanje od roditelja s kojim ne živi, kao i na primjedbe vezane uz dugotrajnost i neefikasnost sudova i centara u navedenim postupcima. Na ovršni postupak odnosilo se 15 predmeta, na parnični šest, pet na ostvarivanje prava na privremeno uzdržavanje prema Obiteljskom zakonu, dok su se po tri predmeta odnosila na kazneni postupak protiv roditelja te na ostvarivanje zahtjeva za uzdržavanje u inozemstvu. Navedenim je predmetima bilo obuhvaćeno 90 djece.

Sveobuhvatno gledano, u cjelini koja govori o pravu na život uz roditelje i roditeljsku skrb, Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u najvećem broju slučajeva po prijavama koje se odnose na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba.

Susreti djeteta s roditeljem s kojim ne živi

Kao što je bilo istaknuto i u svim dosadašnjim izvješćima, Ured pravobraniteljice za djecu svakodnevno se susretao s kršenjem prava djece na održavanje redovitih susreta s roditeljima s kojim ne žive, po odlukama nadležnih sudova. Riječ je o izrazito složenoj

problematici, čije rješavanje zahtjeva usklađeno djelovanje svih čimbenika, veliku stručnost osoba koje u tome sudjeluju, dobro poznavanje zakonske regulative te veliku senzibiliziranost za potrebe i najbolji interes djece. Prestankom obiteljske zajednice, bračne i izvanbračne, nastupaju životne promjene koje su izrazito stresne za sve sudionike, a osobito za djecu. Popraćene su intenzivnim reakcijama djeteta koje se suočava sa zahtjevima na prilagodbu novonastalim uvjetima života. Novo uređenje obiteljskih odnosa zahtijeva mnogo umješnosti, strpljenja i uvažavanja potreba djeteta, kako bi se i nadalje osigurala prisutnost oba roditelja u njegovu životu. Upravo je kontinuitet roditeljstva oba roditelja jedan od bitnih preduvjeta kako bi se djeca, sa što manje stresa, nosila s novom obiteljskom situacijom.

Tumačenje pojma „zajednička roditeljska skrb“ koja podrazumijeva zajedničko odlučivanje o svim važnijim pitanjima u životu djeteta, kao i zajedničku odgovornost za djetetov pravilan rast i razvoj, bila je čest povod obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu. Ravnopravnost roditelja u odnosu na dijete podrazumijeva da su oboje roditelja jednako odgovorni za djetetov pravilan rast i razvoj te da niti jedan roditelj nema u tom odnosu povlašteniji ili odgovorniji položaj. Zajedništvo znači dogovor, usaglašavanje u pojedinim postupcima, suodlučivanje i međusobno uvažavanje roditelja kao ravnopravnih partnera. I kada ne žive zajedno, roditeljska skrb je zajednička te su roditelji dužni ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbiti o djeci.

Upravo zbog učestalih prijava vezanih uz navedeno, Ured pravobraniteljice za djecu uputio je preporuku Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti za izmjenom Obiteljskog zakona, na način da sudske odluke budu precizne i jasne, s osobitim naglaskom na zajedništvu roditelja u provođenju roditeljske skrbi, kako se ne bi ostavljalo prostora improvizaciji ili pogrešnom tumačenju sudskih presuda, s obzirom na to da je dio roditelja tijekom sudskog postupka, a i prilikom posredovanja, često usmjeren na što brže okončanje sudskog postupka te ne pridaju osobiti značaj savjetima i upozorenjima stručnjaka o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i potrebi suradnje u njezinom ostvarivanju.

Roditelj koji ne živi s djetetom, osim redovitih susreta i druženja s djetetom i plaćanja uzdržavanja, ima potpuno pravo sudjelovati u svakodnevnom životu djeteta. On je i nadalje djetetov zakonski zastupnik, skrbi se o njegovom zdravlju i odgoju, ima pravo na punu informaciju o djetetovom školovanju, izboru škole, izvanškolskim aktivnostima, kao i pravo odluke o svim drugim događanjima važnim za dijete. Upravo u tim područjima dolazi do česte manipulacije od strane roditelja s kojim dijete živi, na način da se drugom roditelju uskraćuju informacije o navedenim sadržajima.

Problem o kojem je Ured također učestalo obavještavan odnosi se na nedonošenje privremene mjere od strane sudova, što također ostavlja prostor roditeljima za manipulaciju i zlostavljajuće ponašanje prema djetetu. Ekstreman je slučaj djeteta koje je, zbog konflikta među roditeljima, nakon intervencije policije i centra za socijalnu skrb provelo 13 dana u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U trenutku donošenja takve odluke od strane centra za socijalnu skrb postojao je spor među roditeljima oko odluke s kojim će od njih dijete živjeti, kao i o realizaciji susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim neće živjeti, a da istovremeno nije postojala privremena mjera, niti se mogao angažirati dežurni sudac, jer nadležni sud nema organizirano dežurstvo. Budući da su oba roditelja u tom trenutku, sukladno načelu zajedničke roditeljske skrbi, bila u jednakom pravnom položaju, jedini način da se dijete zaštiti od daljnje roditeljske traumatizacije bio je smještanje u dom. U vezi s tim slučajem Ured je ponovno naglasio potrebu za osiguravanjem dežurstava pri sudovima

kako bi se izbjegle situacije psihičkog i emocionalnog ugrožavanja djece. Primjer gdje roditelji 18 mjeseci čekaju donošenje privremene mjere od strane suda, o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, također je primjer kako sustav svojim nečinjenjem ugrožava prava djeteta.

Vezano uz problem nedonošenja privremenih mjera također smo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti uputili prijedlog za izmjenom Obiteljskog zakona na način da se obveže sudove na donošenje privremenih mjera u svim slučajevima kada ne postoji sporazum roditelja ili kada taj sporazum nije u interesu djeteta. Također smo preporučili da se u postupcima razvoda braka roditelja, kao i u drugim postupcima u kojima se odlučuje s kojim će roditeljem dijete živjeti, kao i pri donošenju nove odluke, djetetu imenuje posebni skrbnik, kako bi mu se osigurala odgovarajuća zaštita i omogućilo sudjelovanje u postupcima.

Manipulacija djetetom u tijeku i nakon razvoda

I u protekloj smo godini svakodnevno bili svjedoci slučajeva da roditelj s kojim dijete živi sprečava susrete i druženja s roditeljem s kojim dijete ne živi, što negativno utječe na dijete. Roditelj s kojim dijete živi to često opravdava tvrdnjama o navodnom zanemarivanju skrbi o djetetu te lažnim prijavama protiv drugog roditelja za tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje. Međutim, upoznati smo i sa slučajevima manipulacije od strane roditelja s kojim dijete ne živi, a koji vrijeme određeno za susrete i druženje s djetetom koristi za slanje negativnih poruka djetetu o drugom roditelju, za komentiranje u negativnom kontekstu odgojnih zahtjeva koje roditelj stavlja pred dijete, za prikupljanje informacija o načinu života bivšeg partnera. Ovakva ponašanja roditelja su neprihvatljiva i nisu u interesu djeteta te centri za socijalnu skrb nakon primanja obavijesti o opisanim ponašanjima uglavnom provode savjetodavni rad, ne bi li roditelj shvatio opasnost od manipuliranja djetetom - kroz preslikavanje vlastitog odnosa prema bivšem partneru na odnos djeteta s tim roditeljem – te da bi susrete s djetetom prestao koristiti kao način osvete. U navedenim slučajevima centri za socijalnu skrb izriču (ili bi trebali izricati) mjere obiteljsko-pravne zaštite (upozorenja i mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi), dok se rjeđe, ukoliko navedene mjere nisu dovele do pozitivnih promjena, odlučuju na podnošenje kaznenih prijava protiv roditelja zbog psihološkog zlostavljanja djeteta. Detaljnije o pojavnosti manipulacije roditelja djecom u postupku prekida obiteljske zajednice, o poduzetim mjerama obiteljsko-pravne zaštite kao i o provedenom istraživanju Ureda pravobraniteljice za djecu o poduzetim aktivnostima u svim centrima za socijalnu skrb u Hrvatskoj, bit će više riječi u zasebnom poglavlju.

Vezano uz mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, zabrinjavaju slučajevi u kojima voditelji mjere nadzora nisu dovoljno kompetentni i ne snalaze se u situacijama teško narušenih roditeljskih i partnerskih odnosa. Ako pritom izostane podrška centra za socijalnu skrb, voditelji naposljetku i odustanu od provođenja mjere. Tada do pronalaženja novog voditelja mjere ponekad prođe i duže vrijeme u kojem je obitelj bez stručnog praćenja.

Također smo mišljenja kako bi u rasponu mjera obiteljskopravne zaštite trebalo predvidjeti i novu preventivno-zaštitnu mjeru koja bi roditeljima osigurala potrebnu pomoć. Između nadzora i oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom, odnosno izdvajanja djeteta iz obitelji, nalazi se vrlo širok prostor za djelovanje, kako roditelja tako i države, odnosno njenih institucija. Da bi učinkovitije pomogla roditeljima koji nemaju dovoljno sposobnosti, motivacije i znanja da na primjereniji način skrbe o djeci, nužno je da država svoje intervencije, intenzitet djelovanja, način te rok u kojem je roditeljima potrebna pomoć prilagodi njihovim potrebama. Opravdano je tvrditi da nadzor ne osigurava učinkovitu zaštitu

i pomoć u onim situacijama kada su propusti roditelja takve naravi da se učinak ne može postići uobičajenim provođenjem nadzora, tj. obilascima, provjerom, itd. Boravak stručnjaka u kući dio dana ili cijeli dan, upućivanje u dnevne roditeljske obveze, demonstriranje poželjnog ponašanja, pomaganje djeci u izradi domaće zadaće, odvođenje na dodatne aktivnosti, svakako bi velikom broju roditelja pomoglo da shvate na koji se način trebaju brinuti o ovim potrebama djece, a ujedno bi zadržalo djecu u obiteljskom okružju. To znači da je potrebno više rada s roditeljima, da im treba posvetiti dulje vrijeme i tada se može očekivati da će rezultat biti u korist djece, vidljiv i mjerljiv. Otvaranjem mogućnosti za ovakav rad s djecom i roditeljima prevenirala bi se u određenom broju slučajeva potreba za primjenom mjere izdvajanja djeteta iz obitelji. Mogućnost primjene takve mjere, kao prevencije institucionalizacije, pridonijela bi i procesu deinstitucionalizacije kao opredjeljenju države za primjerenijom skrbi o djeci. U tom smislu predložit ćemo Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti dopunu Obiteljskog zakona.

Primjeri neadekvatnosti prostora centara za socijalnu skrb u kojima se sukladno odluci sudova, u kontroliranim uvjetima i pod nadzorom stručnih osoba, odvijaju susreti djece s roditeljima s kojima djeca ne žive, također su bili razlogom obraćanja Uredu i u ovom izvještajnom razdoblju. Svjesni smo da prostorije centara za socijalnu skrb nisu adekvatno uređene ni opremljene za takve susrete, koje zbog radnog vremena centara vrlo često i nije moguće realizirati. Obiteljski centri, iako su prostorno i stručno opremljeniji, navedenu uslugu i nadalje ne pružaju jer ona nije u opisu njihovih usluga. Mišljenja smo da bi uloga obiteljskih centara u ovim situacijama, ali i u mnogim drugim situacijama gdje je potreban intenzivan rad s obitelji, trebala biti jasnije definirana i usmjerena, ne samo na rad s dobrovoljnim klijentima, odnosno s onim roditeljima koji sami traže pomoć, već i s onima kojima je ta pomoć po procjeni nadležnih tijela potrebna. Upravo je stoga nužna reorganizacija između nadležnih ministarstava kako bi se stvorile mogućnosti za uspostavu boljeg oblika suradnje između obiteljskih centara i centara za socijalnu skrb. Mišljenja smo da nadležna ministarstva trebaju iznaći rješenje kako bi se ovaj problem otklonio, na što smo upozoravali još prošle godine.

Ured pravobraniteljice za djecu također je obavještavan i o slučajevima kada roditelj koji ne živi s djetetom odbija ili izbjegava susrete s njim, što također ima loše posljedice za dijete. U tim situacijama preporučamo savjetodavni i terapijski rad s roditeljem koji odbija kontakt s djetetom te njegovo upućivanje u obiteljsko savjetovalište, terapiju ili uključivanje u program škole za roditelje i slično.

Slučajevi manipulacije djetetom od strane baka i djedova također su bili predmetom postupanja Ureda. Među njima je i slučaj djeteta koje više od tri godine protupravno živi s bakom i djedom, koji majci onemogućavaju viđanje s djetetom, koji zanemaruju brigu o njegovom zdravlju i školovanju, koji skrivaju dijete i tako onemogućavaju postupak ovrhe i predaju djeteta majci sukladno sudskim odlukama, manipulirajući pri tome djetetom i institucijama. Zabrinjavajuće je u tom predmetu to što je kroz postupanja nadležnih institucija očita inertnost i tromost, gotovo svih dionika: škole, centra za socijalnu skrb, državnog odvjetništva, policije i liječnika. Iz dostavljene je dokumentacije vidljivo neznanje škole o postupanju u ovakvim situacijama, nesuradnja s centrom za socijalnu skrb, fokusiranost na izbjegavanje konflikta s bakom i djedom, umjesto na zaštitu djeteta, kao i neodgovornost prema provođenju sudske odluke.

Iznenaduje i postupanje centra za socijalnu skrb, koji nije smatrao potrebnim postupiti sukladno preporuci psihijatra o nužnosti provođenja vještačenja, kao i da, zbog provođenja

istrage USKOK-a u navedenom predmetu, centar nema daljnjih postupanja te stoga niti saznanja o događanjima vezanim uz dijete. Pitanje određivanja prioriteta postavlja se također i vezano uz rad državnog odvjetništva, s obzirom da je ono tek nakon dvije godine podnijelo optužni prijedlog protiv bake i djeda zbog kaznenog djela oduzimanja djeteta te zapuštanja i zlostavljanja djeteta. Nedopustivo je da se zbog loše pripremljenosti ovrhe, kao i miješanja nadležnosti dvije policijske postaje, nakon prvog neuspješnog pokušaja, od nje odustane. Zabrinjava i profesionalna neodgovornost obiteljskog i školskog liječnika, koji su usprkos saznanju da baka i djed nisu skrbnici djeteta, istima davali uputnice kao i liječničke ispričnice za izostanke iz škole. Naposljetku, posebno zabrinjava što ključne sudske odluke u vrijeme pisanja izvješća još nisu donesene, a postojeće nisu provedene, iako je u ovom slučaju nužno žurno odlučivanje i provođenje odluka suda. Iz ovog primjera evidentno je i da je među nadležnim institucijama izostala profesionalna odgovornost, suradnja, komunikacija i koordinacija, što je dovelo do toga da dijete i danas živi u okolnostima u kojima su ugrožena njegova brojna prava.

Susreti i druženja s članovima obitelji

Vezano uz problem održavanja susreta i druženja s članovima obitelji (baka, djed, teta, ujak), zamjećujemo da oni izostaju zbog nesporazuma i konflikata uzrokovanih različitim životnim pogledima i odgojnim stilovima, ali i konflikata koji su posljedica partnerskog sukoba roditelja popraćenog uključivanjem šire obitelji. Intenziviranje konflikata i manipulativnih ponašanja te njihovo proširenje na širu obitelj, koja bi djetetu trebala biti prvi oslonac i podrška u situaciji roditeljskog konflikta, dodatno otežava i ugrožava položaj djeteta. Često nam se obraćaju članovi obitelji zbog selidbe djeteta u drugu sredinu. Fizička udaljenost svima dodatno otežava situaciju ukoliko su se prije preseljenja susreti i druženja odvijali redovito i nesmetano ili ukoliko su čak svi živjeli zajedno. Konflikti koji pritom nastanu i kojima mnogi pristupaju izuzetno emotivno i iz pozicije vlastite povrijeđenosti, još više otežavaju položaj djeteta. U tim situacijama upućivali smo na potrebu davanja prioriteta zaštiti dobrobiti djeteta, održavanja pozitivne komunikacije s roditeljima djeteta te suradnje u prilagodbi djeteta na novu sredinu. Iako odluke u ovim slučajevima isključivo donosi sud, uzimajući u obzir dobrobit djeteta, veoma važnu ulogu ima centar za socijalnu skrb. Na temelju prethodnog praćenja obiteljske situacije i odnosa te psihičkog i emocionalnog statusa djeteta, centar može savjetodavnim radom pomoći u normalizaciji odnosa, ali i u prihvatanju prirodnih i zakonskih uloga i odnosa. Pritom su otežavajuće okolnosti nesuradnja roditelja s kojim dijete živi, ali ponekad i nespremnost drugih članova obitelji na prihvatanje vlastite odgovornosti za nastalu situaciju. U krajnjim slučajevima rješenje vidimo u izricanju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, a nikako u provođenju ovrhe prisilnim putem.

Susreti s roditeljem koji je u zatvoru

Uredu pravobraniteljice za djecu su se, zbog nemogućnosti održavanja susreta i druženja s djecom, obraćali i roditelji koji su na izdržavanju kazne zatvora. Postupanja Ureda u tim su predmetima obuhvaćala preporuke centrima za socijalnu skrb, Upravi za zatvorski sustav i Ministarstvu pravosuđa. U svim su slučajevima poboljšani uvjeti za susrete, na način da su zatvorenici premješteni bliže mjestu stanovanja, centri su odobrili pomoć roditeljima u financiranju i realizaciji odlaska djeteta u posjet roditelju u zatvor te su omogućeni češći telefonski kontakti. Svim roditeljima upućeni su savjeti o načinu komuniciranja i ponašanja koje treba biti u najboljem interesu djeteta, bilo da je riječ o roditelju zatvoreniku ili roditelju koji živi s djetetom. O navedenoj će problematici biti više riječi u zasebnom poglavlju.

Susreti djece izdvojene iz obitelji s roditeljima

Obraćanje roditelja čija su djeca smještena u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, u domove za odgoj, kao i u udomiteljske obitelji također su bila predmetom postupanja Ureda. Najčešće su to bili roditelji koji nemaju dovoljan kapacitet za odgoj djece i koji su nekritični u odnosu na ugroženost djece u slučaju nastavka življenja u obiteljskom okruženju. Oni su se uglavnom obraćali s primjedbama na neopravdanost izdvajanja djece iz obitelji te primjedbama na kvalitetu skrbi kao i na manjkav odgojni rad ustanove, koje uglavnom nisu bile utemeljene. Te smo roditelje upućivali na suradnju s centrima za socijalnu skrb i s ustanovama i udomiteljskim obiteljima te na nužnost redovitog održavanja susreta s djecom, kao i stvaranje uvjeta za što brži povratak djece u obitelj.

Zaštita djeteta od protupravnog odvođenja

Situacije koje smo istakli u prošlogodišnjem izvješću, a koje se odnose na zaštitu djeteta od protupravnog odvođenja, bile su predmetom postupanja i u 2009. godini. Roditelji su nam se u većini slučajeva obraćali zbog sumnje da će drugi roditelj odvesti dijete izvan granica RH i time ga onemogućiti u ostvarivanju roditeljske skrbi. U nekim od navedenih slučajeva već je postojala odluka suda o tome s kojim će roditeljem živjeti dijete, dok je u nekoliko slučajeva sudski postupak donošenja takve odluke bio u tijeku, što je dodatno kompliciralo situaciju. Međutim, bilo je i slučajeva kada je roditelj s kojim dijete živi, kroz izražavanje „opravdane“ sumnje od protupravnog odvođenja djeteta, manipulirao i onemogućavao susrete s drugim roditeljem.

U ovom izvještajnom razdoblju, kao i u prethodnima, česti su prigovori vezani uz rad centara za socijalnu skrb zbog njihove nedovoljne angažiranosti oko utvrđivanja najboljeg interesa djece, zbog izostajanja savjetodavne pomoći pri rješavanju konfliktnih situacija, kao i nedovoljnog broja stručnjaka uključenih u terapijski rad s djecom. Svjedoci smo da u segmentu socijalne skrbi i nadalje nema dovoljno stručnih djelatnika, a postojećima nedostaje edukacija i podrška nadležnog tijela, zbog čega učestalo traže savjet od Ureda pravobraniteljice za djecu. Navedeni problemi unutar tog sustava reflektiraju se na kvalitetu i pravovremeno postupanje te učinkovitu zaštitu prava, dobrobiti i interesa djece.

2.1.6 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA

Odgovornost je pojedinaca, institucija i društva u cjelini zaštititi djecu od svakog oblika nasilja. Nažalost, ponovno smo svjedoci velikog broja prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom i onih nasilja kojima djeca svjedoče, ali i nasilja u društvu uopće. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, policija je tijekom 2009. godine prijavila 3549 kaznenih djela nasilja nad djecom. Djeca su bila žrtve u 1478 kaznenih djela zapuštanja i zlostavljanja, u 1400 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji, u 431 djelu protiv spolne slobode i ćudoređa, u 223 djela tjelesne ozljede, 10 kaznenih djela protiv života i tijela te sedam djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina. Riječ je o izdvojenim podacima koji se u širem smislu odnose na nasilje nad djecom. Nažalost, svjesni smo da i kod ove grupe nasilnih ponašanja prema djeci postoji velika „tamna brojka“, jer nisu svi slučajevi prijavljeni.

I dalje postoji bojazan da prijavljeni slučajevi nasilja nad djecom ne odražavaju stvarnu pojavnost te da mnogi slučajevi i dalje ostaju neprijavljeni, a počinitelji nesankcionirani. Također smo svjedoci da se problematiki nasilja i nasilnog ponašanja sve više daje i medijska pozornost, ali i da se ona javlja u svim sferama društvenog života.

Nasilno ponašanje prema djeci, kao i ono kojem djeca svjedoče, i ove je godine, nažalost, razlog velikom broju prijava pravobraniteljici za djecu. Iako neznatno manji u odnosu na 2008. godinu, broj prijava izloženosti djece nasilju upućenih Uredu i dalje je visok i zabrinjavajući. Ured je zaprimio i postupao u ukupno 259 prijava, od čega se 209 odnosi na prijave nasilnog, a 50 na prijave zanemarujućeg ponašanja, a uz njih je postupao i u slučajevima koji su preneseni iz prethodnih izvještajnih razdoblja.

Od 209 prijava zaprimljenih tijekom 2009. godine koje su se odnosile na nasilje nad djecom, najveći broj, njih 82 se odnosi na nasilje u obitelji, 51 na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, a sedam prijava odnosilo se na nasilje u drugim institucijama. Preostalih 69 prijava odnosi se na ostale oblike nasilja kojemu su izložena djeca, a događa se izvan obitelji i institucija (nasilje odraslih prema djeci, susjeda prema djeci, vršnjačko nasilje). Zaprimljene prijave odnose se na nasilje nad ukupno 371 djetetom.

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Nasilje u obitelji	87	44	127	139	82
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53	89	51
Nasilje u institucijama	10	7	12	12	7
Ostalo nasilje	23	27	43	57	69
Zanemarivanje	-	-	-	-	50
UKUPNO	164	120	235	297	259

Prijave nasilja se u 68 slučajeva odnose na fizičko nasilje, u 56 slučajeva na psihičko, u 26 na seksualno te u 59 slučajeva na višestruko nasilje nad djecom.

	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Višestruko	Ukupno
Nasilje u obitelji	21	15	13	33	82
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	22	8	2	19	51
Nasilje u institucijama	3	2	1	1	7
Ostalo nasilje	22	31	10	6	69
UKUPNO	68	56	26	59	209

2.1.6.1 Nasilje u obitelji

Najveći broj prijava i dalje se odnosi na nasilje koje se događa tamo gdje bi djeca trebala biti najzaštićenija – u obitelji. Ove se prijave odnose na povrede prava 138 djece. Od ukupno 82 prijave nasilja u obitelji, njih 21 se odnosi na fizičko nasilje nad djecom, 15 na psihičko, 13 na seksualno, dok su se 33 slučaja odnosila na višestruko nasilje nad djecom u obitelji.

Kao i tijekom 2008. godine obiteljskom nasilju najviše su bila izložena djeca u dobi od sedam do 14 godina, ali niti jedna dobna skupina nije isključena. Kao počinitelji nasilja, ali i njegovi prijavitelji najčešće se javljaju roditelji i drugi srodnici. Zamjećujemo da u velikom broju

slučajeva i dalje iza prijave nasilja i zanemarivanja stoje narušeni odnosi roditelja te njihovi međusobni sukobi. U situacijama kada nas centri za socijalnu skrb i policija izvještavaju da su prijave nasilnog ponašanja, neprimjerenih odgojnih metoda i/ili zanemarivanja djetetovih potreba koje roditelji iznose jedno protiv drugog neosnovane, proizlazi da te prijave zapravo služe kao sredstvo u njihovom međusobnom sukobu. U ovakvim slučajevima prijave uglavnom prati i prekid ili otežano odvijanje susreta i druženja s drugim roditeljem, bakom i djedom ili drugim srodnicima. Situacije kada se u roditeljski konflikt posredno uključuju i drugi članovi obitelji, dodatno stresno djeluju na dijete. O manipulaciji pravima djece vezanoj za odnos roditelja i prekid obiteljske zajednice, kao i o utjecaju takvog roditeljskog odnosa na dijete, detaljnije ćemo govoriti u drugom poglavlju. Stajalište je pravobraniteljice za djecu da je riječ o psihičkom i emocionalnom nasilju nad djecom koje po dijete može ostaviti dalekosežne negativne posljedice. Pravo djeteta da redovito održava osobne odnose i neposredne kontakte s oba roditelja zajamčeno je Konvencijom o pravima djeteta, osim u onim situacijama kad je to u suprotnosti s njegovim najboljim interesom. U skladu s najboljim interesom djeteta odluke o susretima donosi sud. I dalje držimo da je u svakom slučaju sprečavanja izvršenja sudskih odluka riječ o kršenju prava djeteta i obliku nasilja nad njim te da ovakva ponašanja treba sankcionirati kako bi se spriječila njihova eskalacija i nastup posljedica koje je kasnije teško otkloniti ili ublažiti. Stoga smatramo da takva ponašanja treba odrediti kao oblik nasilja u obitelji i u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. Nažalost, ovaj prijedlog pravobraniteljice za djecu nije prihvaćen.

I ove smo godine zatražili podatke Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) o prijavama nasilja u obitelji. Iz njih saznajemo da je u odnosu na prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji policija u 2009. godini zaprimila 18.951 zahtjev građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji. To je za 12,2% više u odnosu na 2008. godinu, kada je zatraženo 16.885 intervencija. U istom razdoblju policija je prekršajno prijavila 16.496 počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih je 7872 ili 47,7% privedeno prekršajnom sucu, dok je 7802 ili 47,3% osoba zadržano u prostorima redarstvenih vlasti.

U izvješću MUP-a navodi se da je prekršajem iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji oštećeno ukupno 22.140 osoba. Među njima je 4862 djece, od kojih je 3050 djece mlađe od 14 godina. Policija je otkrila i kazneno prijavila 482 osobe zbog 1400 kaznenih djela. Ukupno je oštećeno 1485 osoba, a s obzirom na dob oštećenih, njih 99 ili 6,7% svih oštećenih ovim kaznenim djelom su djeca.

Podaci ukazuju na aktivan angažman policije u slučajevima obiteljskog nasilja no, osobe koje su bile izložene nasilju u pojedinim slučajevima prituživale su nam se i na postupanje policijskih djelatnika, kao i na postupanja drugih institucija od kojih navodno nisu dobile očekivanu zaštitu. To se uglavnom događa u slučajevima nasilja koje se ponavlja duže vrijeme. Primjerice, javila nam se majka koja je, zajedno s djecom, izložena dugotrajnom nasilju bivšeg supruga koji, unatoč izrečenoj zaštitnoj mjeri zabrane približavanja, i dalje bez straha od policije uznemirava i nju i djecu. Majka navodi da je nemoćna i u strahu za sigurnost djece, da od policije doživljava podsmijeh kada ponovno traži pomoć, a izostaje i pomoć centra za socijalnu skrb.

Broj		2007.	2008.	2009.
Policijske intervencije zbog nasilja u obitelji		17.848	16.885	18.951
Prekršajno prijavljenih osoba zbog nasilja u obitelji		17.391	16.169	16.496
Kazneno prijavljenih osoba zbog nasilničkog ponašanja u obitelji		612	564	482
Prijavljenih kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji		1.798	1.642	1.400
Zadržavanja u prostoru policije		6.131	6.706	7.802
Predloženih zaštitnih mjera	Obavezan psihosocijalni tretman	4.936	4.607	5.471
	Zabrana približavanja	1.128	788	1.099
	Zabrana uznemiravanja ili uhođenja	402	233	403
	Udaljenje iz stana	583	377	486
	Osiguranje zaštite osobe	15	27	10
	Obaveznog liječenja od ovisnosti	3.618	3.517	3.863
	Oduzimanja predmeta	417	284	420
Ukupno predloženih zaštitnih mjera		11.099	9.833	11.752
Broj izvršenih mjera u nadležnosti MUP-a		609	466	647

2.1.6.1.1 Seksualno zlostavljanje u obitelji

Posebno su dramatični slučajevi seksualnog zlostavljanja djece u obitelji. Kada govorimo o najtežim oblicima zlostavljanja, veliki je problem to što u mnogim područjima nema ustanova koje bi pravovremeno pružile stručnu pomoć djetetu za koje postoji sumnja da je žrtva nasilja, i koje bi istodobno obavljale dijagnostički i terapijski rad s djecom žrtvama nasilja, forenzične obrade i vještačenja. U takvim ustanovama dijete bi pravodobno dobilo nužnu stručnu pomoć, omogućilo bi mu se da u zaštićenim uvjetima da iskaz o zlostavljanju i spriječila bi se njegova daljnja traumatizacija, koja nastaje prepričavanjem i ponavljanjem proživljenih traumatičnih iskustava. Nedopustivo je da dijete za koje se sumnja da je seksualno zlostavljano, čeka na termin za obradu više od mjesec dana, a upravo to se događa u ovakvim okolnostima. Neshvatljivo je i nedopustivo da i jedno dijete ne dobije pravovremenu stručnu pomoć i priliku da na vrijeme da svoj iskaz nužan za kazneni progon počinitelja nasilja i njegovo odgovarajuće sankcioniranje. Protekom vremena, otežano je i vođenje kaznenog postupka te dokazivanje krivnje počinitelja što dovodi i do sudskih odluka koje nerijetko izazivaju pažnju i intenzivne reakcije javnosti i stručnjaka. Pritom često javnost nema cjelovitu sliku o slučaju i svim aspektima koji ga određuju pa se u svojim reakcijama veže na jednu činjenicu koja nije dovoljna za prosudbu uspješnosti rada nadležnih tijela. S druge strane, činjenice koje bi dale objektivniju sliku o slučaju, ne smiju biti javno dostupne radi zaštite privatnosti djeteta. Nažalost, često upravo u takvim najtežim slučajevima doista postoji i niz propusta u reagiranjima uključenih institucija. Pravobraniteljica za djecu uključivala se u rješavanje pojedinih takvih slučajeva traženjem izvješća i preporukama za postupanje kako bi se učinkovito zaštitila dobrobit djece. No, radi trajne i cjelovite zaštite djece očekujemo snažniju podršku najviših tijela vlasti u osnivanju i

ekipiranju ustanova specijaliziranih za dijagnostiku, forenziku i terapiju u svim krajevima Hrvatske te u otklanjanju uzroka koji dovode do neadekvatnih i nepravovremenih reakcija nadležnih tijela.

2.1.6.1.2 Zanemarivanje

Od 50 prijavljenih slučajeva zanemarivanja djece tijekom 2009. godine, 46 se odnosi na zanemarivanje skrbi o djeci u obitelji.

Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe te sprječavanje i neizvršenje mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe su kaznena djela. Osim kazni u kaznenom postupku, Obiteljskim je zakonom propisano da će roditelju koji u većoj mjeri zanemaruje podizanje i odgoj djeteta ili postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, sud u izvanparničnom postupku oduzeti pravo da živi s djetetom i odgaja ga. Među ostalim, okolnost da roditelj ne skrbi za osnovne životne potrebe djeteta s kojim živi ili se ne pridržava mjera koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donijelo nadležno tijelo, razlog je i za lišenje roditeljske skrbi.

U određenim slučajevima nasilničkog i zanemarujućeg ponašanja roditelja u obitelji dolazi do izdvajanja djece iz obitelji i smještaja u domove socijalne skrbi ili udomiteljske obitelji, izricanja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, kao i upozorenja na pogreške i propuste u skrbi za djecu. Rjeđe saznajemo za izricanje najteže mjere za zaštitu djeteta – lišenja roditeljske skrbi.

Iz izvješća centara za socijalnu skrb i policije proizlazi da su neke prijave zanemarivanja potreba djece upućene pravobraniteljici za djecu, kao i kod nasilja u obitelji, neutemeljene. U takvim slučajevima u pozadini prijave je uglavnom neriješeni partnerski sukob roditelja te dublji konflikti i nerazumijevanje roditelja s širom obitelji.

Osim zamijećene sporosti i inertnosti sustava, kao i nepravodobnog izricanja mjera za zaštitu djece, uočavamo i poteškoće u realizaciji tih mjera, a naročito nesnalaženje i nekoordiniranost institucija u postupcima ovrhe kod izdvajanja djece iz obitelji. I dalje je upitno funkcioniranje sustava socijalne skrbi o djeci na otocima, naročito u najudaljenijim i najizoliranijim područjima. Postupajući po prijavi škole u jednoj takvoj situaciji naglasili smo da kompleksne obiteljske prilike u kojima djeca odrastaju, specifičnost življenja na udaljenom otočnom mjestu te nedovoljna ekipiranost stručnih službi nalaže nužnost koordiniranog djelovanja svih nadležnih institucija koje su na bilo koji način dužne brinuti o dobrobiti djece.

Stranke nam se uglavnom pritužuju da ne dobivaju potreban savjet i uputu te da ne nailaze na razumijevanje u institucijama. Tako nam se javila baka navodeći da sama bez ikakve pomoći i sudjelovanja roditelja brine o svom unuku. Prema njezinoj izjavi, dječak koji je gotovo punoljetan, roditelje ne viđa i jako se teško nosi s cijelom situacijom. Ima autoagresivne ispade i potrebna mu je stručna pomoć. Unatoč tome što se godinama brine o djetetu, navodi da od centra za socijalnu skrb nije dobila skoro nikakvu pomoć. Za postupak stjecanja statusa udomitelja nije nikada čula niti joj je u centru to ikada objašnjeno. Centar, unatoč zakonskoj obvezi, nije u ime djeteta pokrenuo postupak radi dobivanja uzdržavanja od roditelja.

Zabrinjavajuće su situacije neefikasnosti sustava i dugotrajne djetetove nezaštićenosti, unatoč prepoznavanju ugroženosti djeteta i pojedinačnom i zajedničkom djelovanju institucija: centra, vrtića, škole, liječnika i policije. Naime, u nekim situacijama roditelji ili druge osobe koje se brinu o djetetu dugoročno odbijaju suradnju s institucijama, ne

uvažavaju stručne savjete i upute ili se ne pridržavaju mjera za zaštitu djeteta. Posljedica toga, može biti primjerice nepohađanje škole, zanemarivanje zdravlja, ili izloženost djeteta nasilju, ali i kršenje drugih dječjih prava. Takve situacije treba na vrijeme prepoznati, a institucije trebaju promptno reagirati zakonom predviđenim mjerama. Iskustva pokazuju da se centri rijetko odlučuju na pokretanje postupka lišenja roditeljske skrbi, što je u takvim slučajevima njihova zakonska obveza. S druge strane, propisima bi valjalo, kao kazneno djelo odrediti i situacije kada roditelj svjesno izbjegava pozive centra, ne odaziva se i ne surađuje i time krši prava svog djeteta.

2.1.6.1.3 Djeca zatečena u noćnim izlascima

Nažalost, redovito smo svjedoci da djeca mlađa od 16 godina bez pratnje odraslih osoba noću, nakon 23 sata, lutaju ulicama, što često završava alkoholiziranjem ili time da djeca postaju izvršitelji odnosno žrtve nasilničkog ponašanja. Potaknuta time pravobraniteljica je od Ministarstva unutarnjih poslova zatražila podatke o broju djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima na području grada Zagreba za 2009. godinu.

Policijska uprava zagrebačka	Broj djece
PP Zagreb / Centar/	41
PP Zagreb / Črnomerec, Susedgrad/	25
PP Zagreb / Dubrava/	9
PP Zagreb / Maksimir, Peščenica/	20
PP Zagreb / Medveščak/	22
PP Zagreb / Novi Zagreb/	56
PP Zagreb /Trešnjevka/	60
PP Zagreb /Trnje/	19
PP Sesvete	17
UKUPNO	269

Dostavljeni su nam podaci za osam Policijskih postaja Zagreb i Policijsku postaju Sesvete, iz kojih je vidljivo da je Policijska uprava zagrebačka postupala prema 269 djece zatečene u noćnom izlasku. Najveći broj djece zatečen je na području Trešnjevke (60), zatim slijede: Novi Zagreb (56), Centar (41), Črnomerec i Susedgrad (25). Najmanje je djece zatečeno u Dubravi (9).

Postupanja policije prema malodobnoj djeci, u ovom kontekstu, podrazumijevaju dovođenje djece u policijsku postaju, uspostavljanje kontakta s roditeljima ili dežurnim socijalnim radnikom, razgovor s djetetom te nakon provedenog postupka obavješćavanje nadležnog centra za socijalnu skrb.

Kako bismo usporedili broj postupanja policije s brojem postupanja Centra za socijalnu skrb Zagreb, zatražili smo podatke o postupanjima Centra prema djeci mlađoj od 16 godina zatečenoj bez pratnje roditelja ili druge starije osobe u noćnom izlasku u vremenu od 23 do pet sati.

CZSS Zagreb	Broj djece	Spol		Obitelji				Obitelj već prije u tretmanu CZSS		Poduzete aktivnosti				
		M	Ž	Potpuna	Razvedeni roditelji	Samohrani roditelji	Nepoznat status	DA	NE	Upozorenje	Mjera nadzora	Psiho-terapijski tretman	Opservacija	Smještaj
Ured Centar	8	7	1	4	1		3	2	6	2	2	1		
Ured Črnomerec	6	6		4	1	1		1	5	6	1			
Ured Susjedgrad	8	5	3	6	2			3	5	8	1			
Ured Dubrava	30	18	12	18	9	3		8	22	23	3			
Ured Maksimir	23	22	1	15	3	5		5	18	23	5			
Ured Peščenica	19	11	8	7	12			7	12	18	3			1
Ured Medveščak	16	14	2	14	2			2	14	14	1		1	
Ured Novi Zagreb	93	54	39	62	25	6		84	9	93	3			
Ured Trešnjevka	25	15	10	15	9	1		4	21	25	2			
Ured Trnje	5	2	3	3	1	1		2	3	4	1			
Ured Sesvete	20	13	7	14	5	1		16	4	14	2			
UKUPNO	253	167	86	162	70	18	3	134	119	230	24	1	1	1

Iz dostavljenih podataka 11 zagrebačkih Ureda za socijalnu skrb vidljivo je da je postupano prema 253 djece, od čega je bilo 167 dječaka i 86 djevojčica. Najveći broj djece dolazi iz potpunih obitelji, njih 162, dok njih 88 dolaze iz obitelji u kojima žive samo s jednim roditeljem. Od toga 134 djece i njihovih roditelja već su otprije u tretmanu Centra, dok se 119 djece prvi put susrelo sa službom socijalne skrbi upravo na temelju obavijesti policije o postupanju. Centri za socijalnu skrb, dužni su postupati prema djeci i njihovim roditeljima, u okviru svojih nadležnosti te, sukladno svojoj procjeni, izricati mjere obiteljskopravne zaštite.

U 98,8%, slučajeva centri za socijalnu skrb postupali su sukladno svojim nadležnostima, provodeći savjetodavni rad s djecom i njihovim obiteljima, izričući obiteljskopravnu mjeru upozorenja, a za 24 obitelji određena je mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Navedena je mjera izrečena kao pomoć i usmjerenje roditeljima za pravilni odgoj djece, s obzirom na procjenu da roditelji nemaju dovoljno kapaciteta za kvalitetnu skrb o djeci. Jedno dijete upućeno je na opservaciju, a jedno je izdvojeno iz obitelji, a oba su djeteta već dulje vrijeme bila u tretmanu centra.

Nažalost, u tri slučaja roditelji se nisu odazvali pozivu centra. Budući da se podaci centra i policije ne podudaraju, upitna je i zaštita 16 djece koja nisu evidentirana u postupanjima centra za socijalnu skrb.

Radi lakšeg praćenja podataka iskazanih u tablicama, napominjemo da je policija najčešće djecu zaticala izvan područja njihova stanovanja, a pozivana su u centar za socijalnu skrb prema mjestu stanovanja.

Analizirajući navedene podatke možemo biti zadovoljni postupanjima zagrebačkog centra za socijalnu skrb, no ostaje bojazan da je iskazani broj djece tek dio onih koji noći provode izvan svojih domova te da bi njihov stvarni broj mogao biti mnogo veći.

2.1.6.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

“ Naš učenik drugog razreda u posljednjih mjesec dana pokazuje izrazitu agresivnost prema suučenicima iz razreda pa je zbog jednog od incidentnih slučajeva prijavljen po Protokolu nadležnim službama, no njegovo ponašanje je i dalje neprihvatljivo, a učenici i učiteljica uznemireni. Stručni suradnici i ravnateljica svakodnevno s dječakom individualno razgovaraju, no dječak ne poštuje dogovore, ne uvažava pravila i ne prihvaća sugestije. Iskazuje samovolju. Posljednjih mjesec dana se stručnim suradnicima obraćaju osobno i telefonski roditelji iz toga razreda, zabrinuti za sigurnost svoje djece očekujući rješenje problema, a škola je nemoćna....Uputili smo mišljenje o učeniku školskom liječniku, Centru za socijalnu skrb te Poliklinici. S obzirom da je dječak tek drugi razred molimo vašu pomoć.”

(Pismo ravnateljice osnovne škole upućeno Uredu pravobraniteljice za djecu)

Nasilje među djecom i nad djecom u 2009. godini događalo se u školama, ali i izvan škole, na ulici i športskim igralištima te u virtualnom svijetu putem mobitela i interneta. Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 51 pojedinačnu prijavu povreda prava na zaštitu od svakog oblika nasilja u školama. Od tog broja 44 su se odnosile na nasilje među djecom, četiri na nasilje učitelja nad djecom, jedna na nasilje drugih djelatnika prema djeci, jedna prijava odnosila se na nasilje od strane drugih odraslih osoba prema djeci u školi, a jedna na nasilno ponašanje djece prema djelatnicima škole. Za razliku od prošle godine, ove godine nije bilo prijava vezanih za nasilje u vrtiću, a najveći broj prijava odnosio se na djecu osnovnoškolskog uzrasta i to u dobi od 13 i 14 godina (30,38%).

Prema vrstama nasilja, 22 prijave odnosile su se na fizičko nasilje, osam na psihičko, dvije na seksualno, a 19 prijava na višestruko nasilje. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje broj evidentiranih prijava nasilja među djecom i nad djecom je manji, dijelom i zato što smo ove godine prijave o nasilju koje su nad djecom počinili odgojno-obrazovni djelatnici, uglavnom pratili kao neprimjereno i neetično postupanje, što je uglavnom opisano u poglavlju o obrazovnim pravima djece. Broj prijavljenih slučajeva vršnjačkog nasilja bio je u odnosu na 2008. godinu manji za 18. Nažalost, oblici nasilja sve su okrutniji i nemilosrdniji s posljedicama kao što su stres, slomljena nosna kost, lakša ozljeda kralježnice, fizička i psihička trauma, bol, masnice, tragovi prstiju na vratu i drugo. Osim fizičkog, djeca su bila izložena i psihičkom i seksualnom nasilju, koje se višekratno ponavljalo.

Godina	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Vršnjačko nasilje	36	25	25	33	62	44

Vršnjačko nasilje u školi u velikom broju slučajeva se nastavljalo na ulici i kod kuće putem interneta i mobitela. Bilo je prijava nasilja među djecom koje je započelo kao cyberbullying, a nastavilo se kao bullying u školi ili na ulici, ali i obrnuto. Tako nam se u jednom slučaju obratila grupa učenika jednog sedmog razreda, moleći pomoć u zaštiti prava njihove kolegice iz razreda. Učenici su nam ukazali na višestruko nasilje koje trpi njihova kolegica od strane druge učenice iz razreda već duže vrijeme. Između ostalog u svom obraćanju navode: *“Organiziranje zlostavljanja može se vidjeti i na internetu gdje se preko Facebooka dogovaraju što će sutra učiniti NN”*. U tom je slučaju bilo ugroženo i djetetovo pravo na zaštitu od nasilja, pravo na obrazovanje i pravo na privatnost.

Podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, kao nadležnog tijela za praćenje Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, pokazuju kako je broj prijavljenih slučajeva nasilja u školama u školskoj 2008./2009. godini smanjen za 40.

Šk. god.	2004./2005.	2005./2006.	2006./2007.	2007./2008.	2008./2009.
Vršnjačko nasilje	2012	1822	1699	1602	1562

Povećano je međutim višestruko nasilje u odnosu na prošlu školsku godinu za 4,82%. Usporedbe radi u školskoj 2007./2008. godini je bilo prijavljeno 2160 nasilnih događaja, a u

2008./2009. prijavljeno ih je 2264, odnosno 104 slučaja više. Radilo se o tjelesnim ozljedama, nasilničkom ponašanju, seksualnim deliktima, sudjelovanju u tučnjavi, razbojništvu, provali, krađi, ubojstvu, samoubojstvu, prijetnji, zlouporabi opojnih droga, oštećenju školske imovine, narušavanju javnog reda i mira, verbalnom nasilju, spaljivanju i otuđivanju školskih dnevnika i slično. Pored 1333 intervencije samih djelatnika škole, sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, u osnovnim školama je intervenirala policija 301 put, socijalna služba 321, zdravstvena služba 191 i stručno razvojne službe izvan ustanove 42 puta. U srednjim školama bilo je 175 intervencija policije, 60 intervencija zdravstvenih službi, 125 socijalnih službi i četiri intervencije stručno razvojnih službi izvan škole.

U školama se, u odnosu na prethodnu školsku godinu, povećao broj izrečenih pedagoških mjera sprečavanja (opomena, ukor, ukor pred isključenje, mjera odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka, premještaj ili isključenje iz škole) i mjera poticanja (nagrada, pisana pohvala i usmena pohvala). U srednjim školama tri puta više se izriču stegovne mjere u odnosu na pohvale i nagrade, dok je u osnovnim školama pet puta manje stegovnih mjera naspram pohvala i nagrada.

Pedagoške mjere	2007./2008.		2008./2009.	
	Osnovna škola	Srednja škola	Osnovna škola	Srednja škola
Mjere sprečavanja/stegovne mjere	14.437	76.309	17.228	93.332
Mjere poticanja/ pohvale i nagrade	89.884	20.711	98.961	26.165
UKUPNO	104.321	97.020	116.189	119.497

I ove godine prijave Uredu pravobraniteljice najviše su podnosili roditelji, a oni su se učestalo javljali i tražeći informacije o načinima i mogućnostima zaštite prava djece. Roditelje smo obavještavali o obvezama predstavnika škole iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom te o hodogramu uključivanja svih sudionika Protokola - socijalnih službi, policije, liječnika i drugih. Paralelno smo nadležnim tijelima upućivali zaprimljene prijave, uz preporuku za postupanje.

Drugu skupinu čine prijave roditelja i stručnjaka koji su prethodno iskoristili sve mogućnosti traženja zaštite prava djece, sukladno zakonskim propisima i pravilima, ali nisu bili zadovoljni postupanjem pojedinih nadležnih službi. U tim situacijama smo zatražili izvješća nadležnih o njihovom postupanju i uputili im preporuke.

Treća skupina prijava odnosila se na one roditelje i stručnjake prema kojima su nadležne službe djelovale sukladno propisima no, problem nasilja nisu uspjeli riješiti, najčešće zbog narušenih međusobnih odnosa i prebacivanja odgovornosti. U takvim situacijama Ured je postupao kao moderator i posredovao među subjektima uključenim u slučaj, s ciljem poboljšanja suradnje i pronalaska najpovoljnijeg rješenja za djecu.

Prijave nasilja među djecom - Na vršnjačko nasilje odnosile su se 44 pojedinačne prijave. Ured je postupao i po prijavama nasilja među djecom koje su se odnosile na vršnjačko nasilje

u koje je bilo uključeno više djece (razred ili cijela škola). Te su prijave i obavijesti o nasilju među većim skupinama djece bile povod za opće inicijative i preporuke Ureda o sveobuhvatnoj zaštiti djece, kao i za organiziranje sastanaka s predstavnicima iz resora obrazovanja, socijalne skrbi, zaštite obitelji i unutarnjih poslova. Za razliku od 2008., kad se većina prijava odnosila na učenike šestog i sedmog razreda, u 2009. riječ je o učenicima osmog razreda i, što je posebno zabrinjavajuće, o učenicima prvog razreda osnovne škole.

Zaprimili smo nekoliko prijava koje se odnose na nasilno ponašanje sedmogodišnjaka, čime je bila ozbiljno ugrožena sigurnosti ostalih učenika prvog razreda. Prema navodima roditelja, dječak počinitelj nasilja ubada iglom druge učenike, ozbiljno prijeti djeci i učiteljima škarama i oštrim predmetima, „davi djecu“, udara glavom druge učenike, grebe ih, uništava djeci njihove stvari. Škola je „nemoćna“ jer je u tijeku proces opservacije, a roditelji djeteta nikako ne pristaju na poseban oblik školovanja svog djeteta. Drugi roditelji prijetu da djecu neće slati u školu i prisiljeni su dežurati na hodnicima za vrijeme i nakon nastave. Proces opservacije predugo traje, a škola nema psihologa, što multiplicira probleme učenika tog razreda. Slučaj potiče niz pitanja o pravovremenosti utvrđivanja primjerenog oblika školovanja, podršci stručnog tima, hodogramu postupanja, o suglasnosti roditelja te uključenosti socijalne službe. Posebice zabrinjavaju negativni osjećaji djece, roditelja, stručnjaka, javnosti, a ponajviše odgojno obrazovnih djelatnika u vezi s ovim problemom, što dodatno otežava rješavanje problema i poduzimanje učinkovitih mjera zaštite djece. Prevladavaju osjećaji nemoći, sumnje u mogućnost uspjeha i pomoći, osude, krivnje, prebacivanja odgovornosti, do ljutnje i agresije, obično usmjerene na djecu počinitelje nasilja i roditelje koji su prijavili problem nadležnim institucijama.

Kad je riječ o nasilju nad i među djecom u odgojno obrazovnim ustanovama, osim propusta i manjkavosti u zakonskoj regulativi, još uvijek je uočljiva **formalna provedba Protokola o postupanju slučaju nasilja među djecom i mladima**. Bježanje od odgovornosti, ignoriranje, indiferentnost, umanjivanje problema i nepružanje zaštite i pomoći, ne samo da je kršenje zakonskih i moralnih obveza, nego je sudjelovanje u nasilju, kroz prešutno podržavanje i odobravanje nasilnog ponašanja. Zbog nepoduzimanja mjera zaštite, djeca su obeshrabrena, zbunjena i dodatno viktimizirana.

Posebno zabrinjavaju primjeri poput slučaja desetogodišnjeg dječaka koji zbog kontinuiranog vršnjačkog nasilja ima školsku fobiju i gotovo od početka školske godine ne ide u školu. Za to vrijeme izostala je i najmanja razina brige za dijete od strane škole i cijelog sustava. Učiteljica, djeca iz razreda kao ni drugi djelatnici škole nisu za to vrijeme nazvali niti posjetili dječaka. Njegovi problemi nisu bili na vrijeme prepoznati niti tretirani od strane djelatnika škole. Dječak nije bio uključen ni u proces opservacije niti je od strane škole zatražen primjereni oblik školovanja za dijete. Roditeljima nije ukazano ni na mogućnost nastave u kući, čime je ugroženo dječakovo pravo na školovanje. Agencija za odgoj i obrazovanje školi je odredila mjere kojima bi pomogla dječaku u postupnom uključivanju u školu, no škola te mjere nije provela. Djelatnici škole usmjerili su se na sukob s majkom, pri tome zaboravljajući na dijete i odbijajući mjere koje im je naložila Agencija za odgoj i obrazovanje. Stječe se dojam da su svi njihovi postupci bili usmjereni tome da se „riješe“ dječaka, tako da on ode u drugu školu, u čemu su na kraju i uspjeli. Nakon duge borbe sa školom majka je odlučila dijete premjestiti u drugu školu. Premještanje djeteta u drugu školu u tom je slučaju zahtijevao i preseljenje u drugi grad, traženje novog podstanarskog stana i kompletnu reorganizaciju dotadašnjeg funkcioniranja obitelji, a bila je potrebna i priprema djeteta na novu sredinu. Način postupanja i rješavanja problema dodatno je intenzivirao

dječakove poteškoće. Dječak je na intenzivnoj psihoterapiji i izražava osjećaje krivnje, ljutnje, gorčine, nemoći, straha. U ovom primjeru dijete je, uz to što je žrtva vršnjačkog nasilja, dodatno i žrtva cijelog sustava, u kojem nitko od djelatnika škole ne snosi posljedice za propuste koje su učinili, nedovoljnu senzibiliziranost za zdravstveno stanje djeteta, za nepoštovanje mjera koje je školi odredila Agencija za odgoj i obrazovanje te za neuvažavanje preporuka pravobraniteljice. Brojni su primjeri u kojima sustav, umjesto da djeci žrtvama i počiniteljima pomogne u rješavanju problema, produbljuje i umnožava njihove teškoće, okrivljujući ih zato što zbog njih u školi imaju problem koji moraju rješavati. Stječe se dojam da škola želi biti elitistička, na način da se u njoj djeca samo obrazuju, a ne i odgajaju i da to trebaju biti djeca bez problema, jer „djeci s problemima“ u njihovoj školi nije mjesto. Odriču svoju ulogu u prepoznavanju teškoća kod djeteta i iskazuju netrpeljivost prema „dodatnim“ poslovima koji, prema njihovom mišljenju, spadaju u domenu socijalnog rada.

Prijave nasilja nad djecom - I dalje primamo pritužbe djece i roditelja zbog učiteljskog verbalnog i psihičkog nasilja nad učenicima. U pravilu takve prijave završe nadzorom prosvjetnog inspektora i savjetnika koji u postupku ne mogu naknadno utvrditi je li bilo nasilja. S djecom se o incidentu u pravilu ne razgovara. I nakon provedenog nadzora i izrečenih određenih mjera, katkad postoje velike razlike između onoga što škole trebaju poduzeti i onog što zaista poduzimaju. Učitelj često ne snosi nikakve posljedice, a dijete je obeshrabreno i nezaštićeno. Takvim postupcima obeshrabrujemo djecu u njihovoj daljnjoj namjeri prijavljivanja nasilja. I ove godine roditelji su nas obavijestili da ih u školi napadaju jer su se usudili Uredu pravobraniteljice za djecu prijaviti problem i zatražiti savjet i pomoć. Suradnja roditelja i škole je narušena, a dijete snosi posljedice prijave, što je nedopustivo. Roditelji prijavitelji najčešće su nezadovoljni postupanjem djelatnika škole, tvrde da škola ne poduzima dovoljno u prevenciji i zaštiti djece od nasilja, vrlo često se iskazi škole i roditelja razlikuju te jedni optužuju druge za nesuradnju.

Uočljivo je da škole teško izlaze na kraj s djecom koja pokazuju neprihvatljivo ponašanje, unatoč poduzimanju određenih mjera. To posebno dolazi do izražaja kod djece s organski uvjetovanim teškoćama u razvoju ili djece s poremećajima u ponašanju, kada nam se i same obraćaju škole za pomoć. Problematika djece s teškoćama u razvoju i djece s poremećajima u ponašanju obrađena je u posebnom dijelu izvješća.

I u 2009. godini zaprimili smo i prijave nasilja nad djecom od strane ravnatelja. Ravnatelj je u jednom slučaju udario dijete pred drugom djecom, a roditelji navode kako to nije jedini takav slučaj, te se neprimjereno ponašao prema djeci na školskoj zabavi. Prijave djece i roditelja opovrgnuli su i ravnatelj i dio članova školskog odbora. Članovi školskog odbora, predstavnici roditelja, koji se nisu slagali s navodima ravnatelja, smijenjeni su. Državno odvjetništvo odbacilo je kaznenu prijavu protiv ravnatelja, iako je udario dijete, a situacija u školi je i dalje zabrinjavajuća.

Držimo da se odlukom da se ne procesuirá počinitelj nasilja prema djeci te ga se tako unaprijed oslobađa od kaznene odgovornosti, javnosti šalje poruka o prihvatljivosti udaranja djece, što zasigurno ne ide u prilog sveobuhvatnoj zaštiti djece i generalnoj prevenciji ove pojave. Isto tako držimo da se u situaciji kada institucije ne štite dovoljno djecu od nasilja, ostavlja prostor brojnim ogorčenim i neprimjerenim reakcijama njihovih roditelja, koji zbog neadekvatne reakcije države smatraju kako sami moraju „uzimati pravdu u svoje ruke“ i obračunati se s počiniteljem nasilja nad njihovim djetetom. Djeca koja su pretrpjela nasilje, na koje se nije adekvatno reagiralo, dobivaju poruku da su takvi oblici ponašanja dopušteni

pa čak i poželjni te to može postati model ponašanja i pridonijeti daljnjem rastu nasilja u društvu.

U prošlogodišnjim izvješćima ponovili smo našu preporuku da je potrebno poraditi na **vrednovanju rada učitelja i nastavnika**. Tada smo izrazili zadovoljstvo time što su Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi prihvaćeni naši prijedlozi o vrednovanju rada učitelja i nastavnika te uvođenju etičkog kodeksa licencijske, kao isprave kojom se dokazuju potrebne razine općih i stručnih kompetencija učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja. Licencija bi se obnavljala svakih pet godina i bila bi podložna vrednovanju. Zakonom utvrđeni rok za donošenje Programa, postupka i načina stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencijske za rad, istekao je u kolovozu 2009. godine.

Zabrinjavaju **stavovi odraslih**, posebno prema djeci počiniteljima nasilja. Često se u slučajevima nasilja među djecom odrasli usmjeravaju na kažnjavanje počinitelja i pomoć žrtvi. Zatim, prijavom slučaja centru za socijalnu skrb i samim razgovorom sa stručnim suradnikom, razrednikom ili ravnateljem, škola smatra slučaj riješenim. Nema stvarne brige i rada s djecom žrtvama i počiniteljima, a ni s djecom promatračima, ni na individualnoj niti na grupnoj razini. Takvi načini rješavanja problema multipliciraju posljedice, intenziviraju probleme, negativno djeluju na formiranje stavova djece o nasilju i rješavanju sukoba. Neprimjeren model kao i nesigurnost odraslih u tom području ohrabruje djecu počinitelje da nastave s istim obrascem ponašanja, a djecu žrtve čini bespomoćnima. Posljedica toga je da mnogi učenici ne obavještavaju odrasle o tome da ih netko ozbiljno ugrožava. Učiteljeva odgovornost je osigurati ozračje povjerljivosti, koje će pomoći učenicima da se osjećaju sigurnima u traženju pomoći, kad im ona zatreba.

No, neki su nastavnici skloni umanjivati probleme nasilnog ponašanja. Imali smo primjere u kojima su nastavnici prijavom slučaja Uredu i medijima prikazali sebe kao žrtve koji „ne smiju djecu ni pogledati jer ih se prikazuje kao pedofile niti ih taknuti jer su navodno zlostavljači“.

Svakako možemo razumjeti i ograničenja u radu koja učiteljima otežavaju rješavanje problema (preopterećenost, nedostatak stručne službe, nedostatak znanja, slaba suradnja sa stručnjacima izvan škole), no to nikako ne smije biti opravdanje za nepoduzimanje mjera zaštite djece, tim više što učiteljevi postupci imaju jak modelirajući utjecaj na djecu. Sve navedeno ukazuje i na potrebu većeg senzibiliziranja, educiranja, supervizije i osnaživanja djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova u zaštiti prava djece.

Iz svih zaprimljenih prijava i dalje je uočljivo nepravovremeno prepoznavanje problema što ih produbljuje i multiplicira. I dalje zabrinjava neinformiranost djece, roditelja, a i samih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova o načinima zaštite kao i posljedicama koje nasilje ostavlja po počinitelje, žrtve i okolinu. I sami stručnjaci dvoje oko toga što sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom moraju prijaviti, a što ne.

Škola ne smije ignorirati razloge zbog kojih se djeca ponašaju nasilno. Razumijevanje je temelj bavljenja ovim problemom. Učiteljima je iznimno teško procijeniti štetu zlostavljajućih postupaka, jer to jako ovisi i o ranjivosti žrtve. Ono što se nekom čini bezazlenim, u nekim okolnostima za pojedino dijete može biti izrazito povređujuće pa dolazi i do krivih procjena. Uzrok tome dijelom vidimo u nedovoljnoj informiranosti i senzibiliziranosti djelatnika škole za problem nasilja. Tome svakako pridonosi i **nepostojanje relevantnih podataka i istraživanja** na razini odgojno-obrazovnog sustava vezano za problem nasilja među djecom.

U školama se vrlo često umanjuje **važnost prostornih uvjeta** kao i **dežurstva učitelja** koji u bitnome mogu pridonijeti zaštiti djece od svakog oblika nasilja. Isto tako, uočljivo je kako se problem nasilja među djecom u školama pokušava riješiti najčešće uvođenjem različitih sustava video nadzora. No, zaštita djece ne ovisi samo o takvom sustavu kontrole, na što nas upozoravaju različite incidentne situacije, nego i o sustavnim preventivnim programima na razini škole i lokalne zajednice.

A stvarna prevencija nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama još je uvijek stvar dobre volje pojedinaca i provodi se izolirano. Prevencija mora biti utkana u cjelokupni rad i boravak djeteta u školi, a učinkovita strategija njezina provođenja mora biti temeljena na utvrđenom stanju. Pritom je stav i politika škole prema nasilju jedan od najvažnijih činitelja koji utječu na pojavu nasilja i suprotstavljanje toj pojavi. Iz općeg stava pojedinca, i škole u cjelini, proizlaze inicijative i reakcije na nasilje, disciplinske mjere, savjetodavna praksa, podučavanje djece, roditelja i šire zajednice, a prvenstveno sveobuhvatna zaštita djeteta. Nažalost, odgojno obrazovne ustanove često nemaju jasan stav u odnosu na problem nasilja. Teškoće stvara i nedostatak kontinuirane komunikacije, suradnje i dogovora djelatnika škole, centara za socijalnu skrb i roditelja pa u poduzimanju konkretnih mjera često ne znaju što rade jedni a što drugi. Nerijetko slučajevima nasilja u školama negativno pridonosi i medijska slika događaja.

Posebno zabrinjava to što se, u razmatranju problema nasilja, djecu i dalje ne doživljava kao partnere koji mogu pomoći u kreiranju sigurnog i poticajnog okružja u školama, već isključivo kao počinitelje koje treba kazniti i žrtve kojima treba pomoći. Istraživanja pokazuju da politika škole protiv nasilja neće biti djelotvorna bez pozitivne podrške učenika te da učenici radije traže pomoć od svojih vršnjaka nego od odraslih osoba. Držimo stoga nužnim ohrabriti i educirati **djelatnike škole o važnosti i načinima dječje participacije** s ciljem aktivnog uključivanja učenika u rješavanju problema nasilja.

Najveće teškoće i nesporazume stvara nepostojanje konsenzusa odraslih o najboljem interesu djeteta, a upravo nas Konvencija o pravima djeteta obvezuje da u svim aktivnostima koje se odnose na djecu, država i sve javne i privatne ustanove moraju dati prednost najboljem interesu djeteta. Najbolji interes djeteta u školi jest da ga se potiče i usmjerava da stekne najviši stupanj obrazovanja koji može postići u skladu sa svojim sposobnostima, da ga se odgaja u skladu s vrijednostima demokratskog društva, poštovanja ljudskih prava, mira i snošljivosti i da ga se pripremi za odgovorno ponašanje prema sebi i drugima. To znači da i djetetu koje se ponaša neprihvatljivo u školi trebamo pomoći kako bi uspostavilo samokontrolu i naučilo regulirati vlastito ponašanje. U tome najvažniju ulogu imaju djetetov razrednik i stručno-pedagoška služba škole, ali i ostali nastavnici. Svako dijete unaprijed treba znati kakve su posljedice društveno neprihvatljivog ponašanja i da će snositi odgovornost za svoje loše postupke.

Problem nasilja zahtjeva od svih nova znanja i maksimalnu profesionalnu zrelost i odgovornost. Od pedagoške teorije i prakse očekuje se da daje odgovore na aktualne društvene probleme i pedagoška pitanja koja se odnose na nasilje nad djecom i među djecom. Iako svjesni da nema univerzalnog recepta, držimo da u državi treba postojati **jedinstvena strategija i preventivni programi** s jedinstvenim načelima i smjernicama, lako primjenjivi i dostupni školama.

2.1.6.3 Nasilje u domovima

Pravo djece na zaštitu od nasilja odnosi se na sva područja njihovog života i na sva mjesta gdje borave. U ovom poglavlju govorimo o pravu na zaštitu od nasilja djece koja su smještena u domove, bilo zbog potrebe školovanja, bilo zbog izdvajanja iz obitelji zbog nedostatka ili potpunog izostanka roditeljske skrbi i odgoja ili zbog neprimjerenosti odgojnih utjecaja roditelja.

U 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je četiri prijave zbog nasilja u domovima, njima je bilo obuhvaćeno četvero djece, a svi slučajevi odnosili su se na nasilje u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju. U jednom predmetu prijavljeno je neprimjereno ponašanje odgajatelja prema djetetu, no ustanovljeno je da pritužbe nisu utemeljene. U preostala tri predmeta pritužbe su se odnose na **vršnjačko nasilje u odgojnim domovima**, dvije prijave su za fizičko nasilje, jedna za seksualno. U slučaju seksualnog nasilja, gotovo punoljetan štićenik odgojnog doma tražio je informacije o sudskoj naknadi štete za nasilje počinjeno u domu prije nekoliko godina od strane starijeg štićenika.

Smatramo da mali broj prijavljenih slučajeva nasilja u domovima ne odražava realnu sliku stanja i da je „tamna brojka“ sigurno puno veća, posebice u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju. Utemeljenost ove tvrdnje možemo potkrijepiti saznanjima koje djelatnici Ureda pravobraniteljice dobivaju prilikom obilaska domova i razgovora s djecom. Naime, djeca se u puno većoj mjeri tuže na vršnjačko nasilje prilikom spontanog razgovora u zaštićenim uvjetima, nego što su to spremna prijaviti nadležnim institucijama. Razlog je strah od odmazde i još većeg nasilja vršnjaka u situaciji postojanja neformalnog vodstva skupine i „zakona jačeg“. Često su obeshrabrena za prijavljivanje i zbog mlake ili nikakve reakcije djelatnika doma, koji ih često nisu u stanju adekvatno zaštititi. Upravo u takvim situacijama nedostatnog formalnog vođenja, neformalna dinamika skupine dolazi do većeg izražaja.

U razgovoru s djelatnicima domova stekli smo dojam da ustanove poduzimaju određene mjere kako bi obuzdale nasilje u odgojnim domovima, posebice u vezi s primjenom Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Međutim, te mjere nisu dostatne za kvalitetniju specijalnu i generalnu prevenciju ove pojave, posebice u odnosu na određivanje posljedica, u čijoj primjeni izostaju dosljednost i konzistentnost. Kao jedan od uzroka teškoća u nošenju s ovom pojavom spominje se nedovoljno čvrsta strukturiranost odgojnog rada u otvorenim uvjetima smještaja, što djeci s izraženim poremećajima u ponašanju daje prostora za iskazivanje i progrediranje niza oblika društveno neprihvatljivih oblika ponašanja pa tako i nasilja. Temeljem ovih saznanja, Ured pravobraniteljice za djecu nadležnom je Ministarstvu zdravlja i socijalne skrbi uputio niz preporuka za poboljšanje situacije u odgojnim domovima i podizanje učinkovitosti odgojnih ustanova, o čemu opširnije izvještavamo u poglavlju o zaštiti djece s poremećajima u ponašanju.

Posebno zabrinjava tolerantan stav djece u domu prema verbalnim oblicima nasilja, koje često predstavlja uobičajeni način komunikacije među njima, čak i u nazočnosti odraslih. Djeca uopće nisu svjesna neprimjerenosti takvog ponašanja, što također upućuje na veliku učestalost svih oblika nasilja. U razgovoru s djecom saznajemo i o nasilju djelatnika prema djeci, koje je sporadično i rijetko, no ipak prisutno. Riječ je o fizičkom kažnjavanju „u odgojne svrhe“, uglavnom je to pljuskanje, a bilo je i pritužbi djece na neprimjerenu komunikaciju koja ima elemente psihičkog zlostavljanja. Ured je na to upozorio nadležne.

Smatramo da je vrlo važno da djeca u domovima budu upoznata sa svojim pravima, da ih je vrlo važno poučiti i uputiti što mogu učiniti i kome se mogu obratiti u slučaju bilo kojeg oblika nasilja te ih ohrabriti na prijavljivanje takvih slučajeva.

2.1.6.4 Ostalo nasilje

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimio ukupno 67 pojedinačnih prijava povreda prava djeteta na zaštitu od nasilja koje se događalo izvan obitelji i institucija. Od toga se šest prijava odnosi na nasilje putem interneta, a jedna na nasilje putem mobitela. Prijavama su obuhvaćeni svi oblici nasilja kojem je bilo izloženo ukupno 140 djece.

Nasilje	Fizičko	Psihičko	Seksualno	Višestruko	Ukupno
Odraslih prema djeci	15	27	6+2*	/	48+2*
Među djecom	8	5	5	1	19
Ukupno	23	32	11+2*	1	67+ 2*

*predmeti označeni zvjezdicom obrađuju se u drugim poglavljima (pravo na život i pravosudno-zaštitna prava), a ovdje su navedeni radi iznošenja pojavnosti ovog oblika nasilja

2.1.6.4.1 Nasilje odraslih prema djeci

Iz pojedinačnih prijava kršenja prava djece uočavamo da su odrasle osobe nasilne prema djeci na razne načine. Tako su susjedi prema djeci uglavnom verbalno nasilni želeći ih disciplinirati ili upozoriti na, po njima, neprimjereno ponašanje, uglavnom tijekom igre. Osim upotreba neprimjerenog rječnika u komunikaciji s djecom, prisutno je i tjelesno nasilje odraslih koji se ponekad upleću u sukobe među djecom. Nažalost, odrasli vrlo često nisu svjesni da to što čine nije primjeren način poduke djece o ispravnom ponašanju, već je riječ o nasilju nad djecom koje treba sankcionirati kao i tjelesno kažnjavanje u obitelji. Nadležna tijela često reagiraju blago ili nikako na takve incidente, što dovodi do nezadovoljstva roditelja koji pravobraniteljici prijavljuju nedostatnu zaštićenost djeteta.

Dužnost je države zaštititi djecu od svakog oblika tjelesnog i duševnog nasilja. Nesankcioniranjem nasilnog ponašanja počinjenog na štetu djeteta, i odraslima i djeci šaljemo poruku da je nasilje prihvatljivo. Osim što ugrožavamo osjećaj zaštićenosti kod djece i dovodimo u pitanje primjenu zakonskih propisa, postoji i opasnost da djecu time potičemo na nasilno rješavanje sukoba.

Prateći pojedinačne prijave uočavamo da, u slučajevima nasilja počinjenog na štetu djece izvan obitelji i institucija, sustav njihove zaštite ne funkcionira dovoljno jasno i ujednačeno. To se događa unatoč zakonskim mogućnostima i unatoč činjenici da je zakonodavac ovu vrstu kaznenih djela, kada su počinjena na štetu djece, stavio u obvezu progona po službenoj dužnosti. Time je ovim postupcima dao na važnosti, sve u cilju efikasnije zaštite djece od nasilja.

Međutim, iz prijava Uredu pravobraniteljice saznajemo za različita postupanja državnog odvjetništva u slučajevima nasilja izvan obitelji počinjenog na štetu djece. Dok neka općinska državna odvjetništva u okviru postojećih zakonskih rješenja pronalaze način za kazneno procesuiranje počinitelja nasilja, druga odbacuju takve kaznene prijave uz obrazloženje da je riječ o „beznačajnom djelu, kojemu nedostaje kvaliteta i intenzitet protupravnosti“. Ne

možemo se složiti sa stavom da se ne nalaze elementi za procesuiranje u nasilnim ponašanjima prema djeci, kao što su primjerice udaranje šakom ili predmetima po glavi i tijelu djeteta, ulijetanje automobilom u dvorište u kojem se igraju djeca, prijetnje djetetu, verbalna agresija ili zastrašivanje. U ovakvim slučajevima, kada je odbačena kaznena prijava, kazneni progon ovisi o spremnosti roditelja djeteta da pokrene postupak. Ukoliko oni, zbog nesnalaženja, straha ili troškova ne pokrenu postupak, nasilno ponašanje prema djetetu ostaje nesankcionirano, što je nedopustivo.

Stoga smo Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske preporučili ujednačavanje državno odvjetničke prakse, ukazavši pritom i na Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji jasno navodi da za postojanje tjelesnog nasilja nije presudno nastupanje tjelesne ozljede. Upoznali smo ih sa stavom pravobraniteljice za djecu prema kojem niti jedna vrsta nasilja nad djecom nije beznačajna s aspekta narušavanja njihovih prava i interesa te istaknuli važnost kaznenog procesuiranja počinitelja nasilja, kako za specijalnu, tako i za generalnu prevenciju ove pojavnosti.

Nažalost, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske nije podržalo preporuku pravobraniteljice za djecu, što je vidljivo iz prijava roditelja koje nam i dalje stižu. Unatoč tome, smatramo da bi Odjel za mladež Državnog odvjetništva Republike Hrvatske u daljnjim aktivnostima trebao pokazivati veći stupanj senzibiliziranosti za zaštitu djece, te u svojim postupanjima osigurati dosljednu primjenu zakonskih propisa i sveobuhvatnu zaštitu djece od svih oblika nasilja.

Zamjećujemo da u nekim slučajevima, suočeni s pojavom nasilja nad vlastitim djetetom, roditelji neprimjereno reaguju obračunavajući se s počiniteljem nasilja, katkad i maloljetnim. Držimo da bi pravodobna reakcija nadležnih tijela i sankcioniranje počinitelja nasilja utjecala na smanjenje takvih osveta, spriječila da pojedinci u osjećaju nezaštićenosti „uzimaju pravdu u svoje ruke“ te bi se tako preveniralo moguće daljnje nasilno ponašanje. U ovakvim smo slučajevima i roditeljima ukazivali na neprihvatljivost i štetnost nasilja i nasilnog rješavanja problema i okolnost da djeca uče obrasce ponašanja iz ponašanja njima bliskih odraslih. Među prijavama je bilo i onih potaknutih konfliktima i neriješenim imovinsko-pravnim problemima odraslih.

U nekoliko slučajeva predmet prijave bilo je postupanje policije prema djeci. Stranke su se uglavnom žalile da od policije nisu dobili očekivanu zaštitu i pomoć. Dovođenje djece u policijsku postaju i njihovo saslušavanje u službenim prostorijama, pri čemu su djeca, već traumatizirana ranije doživljenim nasiljem, satima boravila u policijskoj postaji bez hrane i pića, također je bilo razlog prijavljivanja.

S tim u vezi napominjemo da je policija dužna uvijek postupati obzirno s djecom. Za dijete žrtvu ili svjedoka nasilja, višesatni boravak u policijskoj postaji i davanje iskaza predstavlja dodatno traumatiziranje. Postupanje koje je propisano Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima pretpostavlja i dužnost policijskih službenika da svim svojim daljnjim radnjama pomognu djetetu i pruže mu sigurnost, kako bi se ono osjećalo bolje i kako ne bi doživjelo dodatne neugodnosti. Uzimanje izjava od djece u za njih primjerenom i poznatom okruženju zasigurno bi pridonijelo njihovom osjećaju sigurnosti. Stoga smo Ministarstvu unutarnjih poslova preporučili da, u situaciji kada je nužno postupanje policijskih službenika prema djeci, to čine posebno obzirno, poštujući najbolji interes djeteta.

U osam slučajeva tijekom 2009. godine razlogom za postupanje pravobraniteljice za djecu bilo je seksualno zlostavljanje djeteta od strane odrasle osobe. U dva navrata radilo se o seksualnom nasilju od strane susjeda, a u šest počinitelji su bili druge odrasle osobe. Čak tri

slučaja odnosila su se na seksualno nasilje od strane trenera ili drugih djelatnika športskih klubova i saveza, što ukazuje na zabrinjavajuće stanje prava djece koja se bave športom. O zaštiti prava djece koja se bave sportom više će riječi biti u posebnom poglavlju.

Doznali smo za odbačaje kaznenih prijava od strane državnog odvjetništva u dva slučaja seksualnog zlostavljanja djeteta. U jednom slučaju, unatoč konzistentnom iskazu djevojčice, kaznena prijava protiv počinitelja je odbačena, s obrazloženjem da se djevojčica otrgnula i pobjegla pa kazneno djelo nije ni ostvareno. U drugom slučaju, protiv počinitelja koji je navodno virio kroz prozor u sobu 17-godišnje djevojke i masturbirao, nije pokrenut kazneni progon jer „nema oštećene osobe“ i to iz razloga što ga djevojčica nije vidjela. I u ovom slučaju moguće je različito tumačenje zakonom utvrđenog bića kaznenog djela zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom te je nužno njegovo jasnije određenje, kojim bi se zaštitilo dijete, ali i utjecalo na generalnu prevenciju. Okolnost da je u tom slučaju riječ o osobi koja u srednjoj strukovnoj školi predaje stručne predmete te je tako u svakodnevnom kontaktu s djecom i ima pedagoški utjecaj na njih, dodatni je razlog za pojačan oprez u državnoodvjetničkom postupanju.

Ured je zaprimio i obavijest o pedofilskim sklonostima starije muške osobe koja putem mobitela nagovara malodobne djevojke na susrete i seksualne aktivnosti, što predstavlja rizik za spolno zlostavljanje. Ni u tom slučaju nije podignuta kaznena prijava za seksualno zlostavljanje, budući da takvo ponašanje ne predstavlja kazneno djelo. S tim u vezi napominjemo kako prilikom posljednjih izmjena Kaznenog zakona nisu uvaženi prijedlozi pravobraniteljice za djecu da se kao kazneno djelo kvalificira i navođenja djeteta na seksualne aktivnosti putem interneta i seksualno uznemiravanje djeteta (tzv. grooming).

2.1.6.4.2 Vršnjačko nasilje

Psihičko i emocionalno vršnjačko nasilje kroz isključivanja, ismijavanja, ogovaranja, spolno uznemiravanje, širenje glasina, uvreda i kleveta, česti su razlog obraćanju pravobraniteljici za djecu. Nasilje naročito bolno pogađa djecu kada je objavljeno na internetu, putem blogova, facebooka ili kada kruži putem SMS poruka ili e-mailova. Na taj je način dostupno većem broju osoba, a time za dijete još više uznemirujuće. Specifičnom problematikom nasilja nad djecom putem interneta Ured se bavio i po općim inicijativama te prijavama koje se odnose na povredu prava većeg broja djece, pa će i u ovom izvješću o tome više riječi biti u posebnom poglavlju.

I dok vršnjačko nasilje poprima sve teže i okrutnije oblike, a fizičko nasilje, ozljeđivanje i premlaćivanje djece zgraža cijelu javnost, mnogi zaboravljaju da su djeca počinitelji nasilja često i sama žrtve zlostavljanja i zanemarivanja te da i ona trebaju pomoć.

Problematika nasilja među djecom koje uzima maha i koja je preslika i odraz stanja u društvu, može se riješiti jedino osmišljavanjem i provedbom kvalitetnih preventivnih programa i aktivnosti. Nasilje se može spriječiti pravodobnim prepoznavanjem i prijavljivanjem nasilnog ponašanja, uključivanjem pojedinaca i obitelji u tretmane te preventivnim programima za roditelje kojima treba sustavno poticati odgovorno roditeljstvo i nenasilne odgojne metode. Djeci valja osigurati preduvjete za kvalitetno i osmišljeno provođenje slobodnog vremena te ih uključivati u proces odlučivanja o pitanjima koja ih se tiču. Važnu ulogu pri tome imaju jedinice lokalne samouprave, od kojih očekujemo više uloženog truda i brige za djecu i mlade.

Na pojavnost nasilja kod djece zasigurno utječe i ponašanje odraslih na koje su upućeni, kao i ponašanje njihovih idola iz svijeta sporta, glazbe i društvenog života uopće. Vrlo često

negativne i nasilne obrasce ponašanja poznatih osoba društvo i mediji toleriraju ili veličaju, ne sagledavajući pritom njihov stvarni utjecaj na djecu. Nesankcioniranjem nasilnih ponašanja djeci se šalje poruka da je nasilje prihvatljivo i dopušteno.

Raširenost vršnjačkog nasilja upućuje na potrebu dosljedne primjene Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima ne samo u odgojno-obrazovnim ustanovama, već i u ostalim ustanovama u kojima se djeca i mladi okupljaju (sportski klubovi, knjižnice, igraonice). Pored obveze obavješćavanja centra za socijalnu skrb, držimo da bi i u situacijama kada se vršnjačko nasilje dogodi na ulici, izvan institucija, obvezno trebalo obavijestiti i odgojno- obrazovnu ustanovu koju dijete pohađa radi koordiniranog djelovanja. Time bi se i kroz sustav odgoja i obrazovanja pružila pomoć i žrtvi i počinitelju nasilja ukoliko se oni školuju.

Nažalost, sve češće smo suočeni s primjerima da, u slučajevima nasilnog ponašanja djece, stručnjaci i institucije iskazuju nemoć i neefikasnost, a roditelji nerazumijevanje i nespremnost na suradnju. Poneki roditelji čija su djeca žrtve nasilnog ponašanja vršnjaka imaju prevelika očekivanja od škola ili drugih institucija, očekujući prije svega kažnjavanje počinitelja nasilja „izbacivanjem“ iz škole ili športskog kluba.

U slučajevima vršnjačkog nasilja, osim izricanja prekršajnih ili kaznenopravnih sankcija prema djetetu počinitelju nasilja, nužno je i koordinirano djelovanje svih institucija koje su uključene u brigu za dobrobit djeteta i mogu pružiti pomoć djetetu kroz pedagoške i mjere obiteljsko-pravne zaštite.

2.1.7 SKRBNIŠTVO

Prijave u ovom području praćenja odnose se na skrbništvo nad djecom bez roditeljske skrbi ili u posebnim životnim okolnostima kad roditelji ne mogu, ne žele ili ne smiju skrbiti o djeci.

U jednom slučaju obratio nam se privremeni skrbnik djevojčice, čiji su roditelji poginuli u saobraćajnoj nesreći, ukazujući na dugotrajnost postupka u kojem se odlučuje o imenovanju skrbnika te povjeravanja djeteta na čuvanje i odgoj. Dugotrajnost postupka u ovom slučaju uzrokovana je složenom obiteljskom situacijom, budući da djetetovi rođaci ne mogu postići dogovor oko toga tko će preuzeti skrb o djetetu, a zbog izrazito konfliktnih odnosa i međusobnih optužbi ukazala se potreba vještačenja kako bi donesena odluka bila u najboljem interesu djeteta. Potaknuti ovim, ali i drugim sličnim slučajevima, predložili smo izmjene Obiteljskog zakona kako bi se stvorili uvjeti da odluke o povjeravanju na čuvanje i odgoj djeteta, koje je pod skrbništvom, donosi sud, a ne centar za socijalnu skrb kako je to sada određeno.

U drugom slučaju povodom članka objavljenog u dnevnom tisku o četrnaestogodišnjem dječaku, koji je bez pratnje roditelja zatečen u ilegalnom prelasku granice, zatražili smo izvješće centra za socijalnu skrb o poduzetim aktivnostima za zaštitu dječaka. Centar nas je izvijestio kako je policija o slučaju odmah izvijestila dežurnog socijalnog radnika koji je poduzeo mjere radi njegova zbrinjavanja. Dječaku je imenovan skrbnik za poseban slučaj budući da je dječak strani državljanin zatečen bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika. Uspostavljen je kontakt s dječakovim roditeljima i socijalnom službom zemlje njegovog porijekla kako bi se provjerili uzroci zbog kojih je napustio roditeljski dom te kako bi se organizirao njegov siguran povratak, no dječak se u međuvremenu sam vratio kući. Zabrinjavaju nas situacije na koje upozoravaju stručnjaci koji se bave ovom problematikom, a

koje pokazuju nemoć u sprečavanju bijega djece bez pratnje iz ustanova u kojima im se privremeno osigurava smještaj i skrb. Bijegom iz ustanove djeca se dovode u brojne rizične situacije te se onemogućuje poduzimanje mjera za njihovu zaštitu. Stoga je potrebno osigurati odgovarajući smještaj za ovu populaciju djece, s obzirom na njihove specifične potrebe, koji će omogućiti osiguranje njihove zaštite i poduzimanje mjera u njihovom najboljem interesu. Uz osiguranje adekvatnih smještajnih kapaciteta i informatičku povezanost centara za socijalnu skrb nužna je i uspostava jedinstvene evidencije, na što je u brojnim prilikama već ukazano, no, nažalost, nije realizirano.

2.1.8 UDOMITELJSTVO

Udomiteljstvo djece u Republici Hrvatskoj, unatoč dugoj tradiciji i raznolikoj praksi, zakonskoj regulativi i podzakonskim aktima kao i provedenim projektima, kampanjama, edukacijama i drugim aktivnostima usmjerenim k unapređenju stanja udomiteljstva, još uvijek nije razvijeno u dovoljnoj mjeri da bismo mogli zaključiti da su prava, dobrobit i najbolji interes djece kroz udomiteljski smještaj zaštićena na najbolji način.

Prije nekoliko godina pokrenuta UNICEF-ova akcija „Svako dijete treba obitelj“ djelomično je senzibilizirala javnost na nužnost razvijanja obiteljskih oblika skrbi o djeci lišenoj obiteljskog okruženja, ali još je uvijek neravnomjeran broj udomiteljskih obitelji te ih u nekim područjima Hrvatske uopće nema.

Pojmom „udomiteljstvo“ opisuje se ujedno i značenje riječi „deinstitucionalizacija“ što znači preseljenje osobe iz institucionalnog oblika skrbi u drugi oblik – obitelj, koja predstavlja prirodniji i humaniji oblik zbrinjavanja. Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine postavljen je vrijednosni okvir za različita područja djelovanja prema djeci pa i za smještaj djece u udomiteljsku obitelj. Tim je planom istaknuta potreba „provođenja plana deinstitucionalizacije“ kroz više aktivnosti koje se odnose na izradu plana deinstitucionalizacije za djecu; uvođenje specijaliziranog udomiteljstva za djecu mlađu od tri godine; smještavanje djece mlađe od tri godine, u pravilu, u specijalizirane udomiteljske obitelji; pripremanje instrumentarija za procjenu najboljeg interesa djeteta izdvojenog iz vlastite obitelji; poduzimanje aktivnosti potrebnih za transformiranje dječjih domova u domove obiteljskog tipa te povećanje omjera broja smještene djece u izvaninstitucijske oblike skrbi u odnosu na broj djece smještene u domovima (istaknut poželjan omjer je 80% : 20%).

Pad broja udomiteljskih obitelji

Prema podacima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, u prosincu 2009. godine u udomiteljskim je obiteljima bilo smješteno 2037 djece i mladih. Od 2003. godine broj djece u udomiteljskim obiteljima u stalnom je opadanju. S obzirom na nepostojanje istraživanja o toj pojavi, ne možemo sa sigurnošću tvrditi koji su tome razlozi, ali pretpostavljamo da se centri za socijalnu skrb sve teže odlučuju na predlaganje mjere izdvajanja djece iz obitelji te kao pred-mjeru izdvajanja izriču druge (lakše) mjere obiteljsko-pravne zaštite (mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi), ne bi li se pomoglo obiteljima da ostvare uvjete za zdrav i stabilan razvoj djece. Sljedeći mogući razlog smanjenja broja udomljene djece mogao bi biti u nedostatnoj osobnoj naknadi udomitelja i opskrbnini za djecu, koje nisu dostatne za svakodnevne potrebe i troškove (posebno udomiteljima u većim mjestima i gradovima). Ne treba isključiti ni zakonska ograničenja udomiteljima o broju djece o kojoj mogu skrbiti.

Istovremeno je zabilježeno i smanjenje broja djece smještene u institucijama što se može objasniti zahtjevom EU za reformom sustava socijalne skrbi (za što je odobren i kredit Svjetske banke) kako bismo se približili europskoj praksi, a zahtjev se odnosi na smanjenje broja djece u domovima i povećanje broja u udomiteljskim i posvojiteljskim obiteljima.

Zabrinuti smo da će provedena reorganizacija ustroja Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi dovesti do poteškoća zbog sporosti i nesnalaženja pri isprepletanju nadležnosti među Odjelima u postupcima vezanim uz podneske centara, udomitelja i drugih osoba, kao i u postupcima unapređenja i daljnjeg razvoja udomiteljstva. Umjesto Odsjeka za udomiteljstvo u kojem su na poslovima udomiteljstva radile voditeljica Odsjeka i dva stručna savjetnika, prema važećem Pravilniku o unutarnjem redu Ministarstva (koji je stupio na snagu 2009. godine) sada se pitanjima udomiteljstva bave čak tri (od pet) Odjela unutar Službe za socijalnu skrb, i to Odjel za djecu, mladež i obitelj, Odjel za socijalno osjetljive skupine i Odjel za usluge u sustavu socijalne skrbi (s tri načelnika i 14 stručnih savjetnika). To upućuje na raspršenost poslova i nejasne odgovornosti. Već sada uočavamo problem u komunikaciji između Ministarstva i udomitelja koji se pritužuju na nemogućnost ostvarivanja suradničkog/partnerskog odnosa s djelatnicima Ministarstva, za koje im se čini da se ni sami ne snalaze u novoj reorganizaciji.

Projektom razvoja sustava socijalne skrbi, kojem je cilj stvaranje sustava koji u svom središtu ima korisnika, koji je usmjeren na postizanje rezultata i koji je prilagođen korisnicima, s konceptom ureda „sve na jednom mjestu“ predviđeno je formiranje tima za djecu, mladež i obitelj. Takvom planiranom reorganizacijom, kojom nije predviđeno postojanje specijaliziranih timova za udomiteljstvo, a koji su se pokazali izuzetno korisnima, također bi se naštetilo stručno savjetodavnom radu s udomiteljskim obiteljima i djecom.

S obzirom na nepostojanje jedinstvenog registra udomitelja te mali broj udomitelja u gradovima i nekim regijama (Šibenik, Dubrovnik i Istra) često se dešava da se djeca smještavaju dalje od svog prebivališta i izvan nadležnosti matičnog centra za socijalnu skrb, a što za posljedicu ima nedovoljnu angažiranost centra u pomoći djeci i udomiteljskim obiteljima. Svjesni smo važnosti odabira udomiteljske obitelji, ali i nužnosti da s prvim ulaskom djeteta u obitelj započne stručna pomoć djetetu, udomiteljskoj i biološkoj obitelji, suradnja s odgojno-obrazovnom institucijom kao i lokalnom zajednicom, a što je otežano ukoliko je udaljenost između nadležnog centra za socijalnu skrb i udomiteljske obitelji veća. Iznimke su slučajevi kada je u interesu djeteta udaljenje od biološke obitelji (u slučajevima zlostavljanja).

Na više rasprava o temi promocije i unapređenja udomiteljstva Ured pravobraniteljice za djecu podržao je prijedlog razdvajanja zakonske reguliranosti udomiteljstva za djecu od udomiteljstva odraslih, s obzirom na to da su skrb o djeci i odraslim osobama dva različita oblika skrbi, s različitim svrhom i karakteristikama osoba kojima se skrb pruža. Ured se također ponovno zalagao za osnivanje Agencije za udomiteljstvo koja bi pružala usluge centrima za socijalnu skrb u pronalaženju, edukaciji i evaluiranju djetetovih potreba i kvalitete udomiteljske skrbi; za uspostavu jedinstvenog registra udomitelja; za razvoj specijaliziranog udomiteljstva – djece s poremećajima u ponašanju; djece s teškoćama u razvoju, za udomiteljstvo u hitnim slučajevima te za poludnevno, tjedno i vikend udomiteljstvo. Naime, specijalizirano udomiteljstvo, zbog specifičnih potreba djece, zahtijeva dodatnu edukaciju udomitelja i veću angažiranost centara za socijalnu skrb, a što u ovom trenutku, kada postoji manjak zaposlenih djelatnika, nije realno očekivati.

Također je uočena nedovoljno kvalitetna suradnja udomitelja s vrtićima i školama, koji često nisu dovoljno senzibilizirani za potrebe udomljene djece.

Sa svrhom unapređenja stručne pomoći udomiteljima, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, u suradnji sa Sveučilištem u Göteborgu i Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, provela je projekt „Supervizija udomitelja“. U sklopu projekta trideset stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, Studijskog centra socijalnog rada i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta završilo je edukaciju za provođenje supervizije, ali danas ih tek nekoliko provodi superviziju, s obzirom na problem financiranja supervizora kao i nedostatka prostora u kojem bi se supervizija provodila. Jasno iskazana potreba udomitelja te pomaci u kvaliteti udomiteljske skrbi očito nisu bili dovoljni za iznalaženje rješenja za sustavno uvođenje supervizije u segment udomiteljstva.

Prijave udomitelja, roditelja i centara za socijalnu skrb

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je četiri prijave koje su se odnosile na problematiku udomiteljstva i kojima je bilo obuhvaćeno šestero djece, od čega tri djevojčice i tri dječaka. Iako je iskazan broj predmeta u ovom izvještajnom razdoblju manji nego u prethodnima, velik je broj upita evidentiran kroz telefonsko i osobno savjetovanje, tijekom kojeg su stranke upućene na direktno obraćanje centrima za socijalnu skrb ili Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi.

Pojava kojom se Ured bavio i u prošlogodišnjem izvješću, a koja je predmet rada i u ovom izvještajnom razdoblju, odnosi se na manipulaciju udomitelja djecom koja su ostvarila zakonske uvjete za posvojenje. Jedan takav slučaj odnosi se na djecu koja imaju pretpostavke za posvojenje, pronađena je posvojiteljska obitelj koji želi posvojiti oboje djece, ali se udomitelji tome protive. Udomitelji nemaju kapacitet za procjenu najboljeg interesa djece te svoj interes stavljaju ispred interesa djece, kojoj bi se kroz posvojenje osigurala trajna roditeljska skrb i svi drugi pravni učinci koji iz toga proizlaze. Da apsurd bude veći, s obzirom na to da udomiteljska obitelj ima slobodnog kapaciteta, izvršen je utjecaj na starije dijete da samo napiše pismo Uredu u kojem moli da se zbog bojazni za kvalitetu života braće (koju gotovo i ne poznaje), i oni smjeste u udomiteljsku obitelj u kojoj se i ono nalazi. Udomitelji su po saznanju za postojanje potencijalne posvojiteljske obitelji, verbalno iskazali želju za posvojenjem djece, od čega su kasnije odustali, odnosno oglušili se na pozive nadležnog centra za pokretanjem postupka posvojenja. Nesporno je da se za vrijeme višegodišnjeg smještaja u udomiteljskoj obitelji stvorila emotivna veza između djece i udomitelja i da su djeca u otporu prema promjeni sadašnjeg obiteljskog okruženja, međutim, korištenje djece za osobni interes je nedopustivo i postavlja se pitanje podobnosti udomitelja i daljnjeg ostanka djece u istoj obitelji. O daljnjim postupanjima centra za socijalnu skrb s obzirom na njihovu procjenu najboljeg interesa djece Ured očekuje dodatno izvješće.

Slučaj koji je također bio predmetom interesa Ureda, a koji je opisan i u Izvješću za 2007. godinu odnosi se na nepostupanje centra za socijalnu skrb u slučaju petogodišnjeg djeteta koje se već četiri godine nalazi u udomiteljskoj obitelji. Otac djeteta je još 2006. godine podnio zahtjev za donošenjem odluke kojom traži da mu se dijete dodijeli na odgoj i čuvanje. Sudski je postupak još uvijek u tijeku. Usprkos činjenici da je otac u protekle četiri godine svega nekoliko puta vidio dijete, a da više od godinu dana nije s njim kontaktirao, nadležni centar za socijalnu skrb nije pokrenuo postupak lišenja roditeljske skrbi za oca, čime bi se stvorile pretpostavke za posvojenje djeteta od strane sadašnjih udomitelja. U opisanom je

slučaju uočeno kršenje Konvencije o pravima djeteta kao i Obiteljskog zakona te se, umjesto zaštite najboljeg interesa djeteta, provodi zaštita interesa oca.

Prigovori udomitelja i roditelja djece na rad centara za socijalnu skrb, koje je zaprimio Ured pravobraniteljice, odnosili su se i na slučajeve premještanja djece u druge udomiteljske obitelji kao i postupke smještavanja djece u udomiteljske obitelji, kada djelatnici centara za socijalnu skrb, navodno, ne pripreme dijete na novu okolnost, ne razgovaraju s djetetom o njegovim željama niti mu pomažu u prevladavanju za njega izuzetno stresne situacije. Takvo je postupanje stručnih osoba u direktnoj suprotnosti s Konvencijom o pravima djeteta, čl. 12., kao i s Obiteljskim zakonom čl. 89. i čl. 269. u kojima se navodi da dijete u postupcima u kojima se odlučuje o nekom njihovom pravu ili interesu, ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet te izraziti svoje mišljenje koje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću te biti obaviješteno o mogućim posljedicama njegova mišljenja.

Najbolji interes djece smještene kod udomitelja

Iako se Zakonom o socijalnoj skrbi, čl. 77. propisuje da je centar za socijalnu skrb dužan pratiti prilike u kojima živi korisnik smješten izvan vlastite obitelji i u tu ga je svrhu dužan obići najmanje jednom u šest mjeseci, to u praksi nije redovit slučaj, a o čemu smo obaviješteni od udomitelja koji nam se pritužuju da poneka djeca nisu od nadležnog centra obišćena godinama. Istim je člankom Zakona propisano da je centar koji je donio rješenje o priznavanju prava djetetu na skrb izvan vlastite obitelji, obvezan brinuti za ostvarenje uvjeta za što brži povratak djeteta u vlastitu obitelj ili za njegovo posvojenje ako je to u najboljem interesu djeteta. Ni to nije čest slučaj te se događa da u udomiteljstvu, koje se smatra privremenim smještajem, djeca najčešće ostaju do svoje punoljetnosti, odnosno do kraja redovnog školovanja, a ponekad zbog ostvarene veze s udomiteljima i do osamostaljenja.

Gledajući na zaštitu najboljeg interesa djece smještene u udomiteljskim obiteljima uočavamo da se povrede prava djece događaju iz više razloga na različitim razinama, a da su uzrokovane problemima unutar sustava te ih možemo grupirati na sljedeći način:

Povreda najboljeg interesa djece zbog oklijevanja centara za socijalnu skrb na pokretanje postupaka lišenja prava na roditeljsku skrb te zbog dugotrajnosti sudskih postupaka.

Povreda najboljeg interesa djece zbog toleriranja manipulacije roditelja, koji formalno „odrađuju obvezu“ prema djetetu (npr. telefonskim kontaktom s djetetom jednom u tri mjeseca) kako bi izbjegli lišenje prava na roditeljsku skrb i tako onemogućili posvojenje djeteta.

Povreda najboljeg interesa djece zbog nedovoljne angažiranosti sustava na popularizaciji i poticanju udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju i djece s poremećajem u ponašanju, kao i nedovoljne stručne pomoći udomiteljskim obiteljima, zbog čega su djeca s navedenim poteškoćama primorana i nadalje boraviti u institucijama.

Povreda najboljeg interesa djece zbog nepostojanja dovoljnog broja stručnih djelatnika koji bi kroz terapijski rad s udomljenom djecom i udomiteljskim obiteljima trebali raditi na pripremama djeteta za „napuštanje“ udomiteljskih obitelji, što bi umanjilo emotivne „ucjene“ djece od strane udomitelja. Međutim, ima slučajeva da se djeca nasilno i bez pripreme odvajaju od udomitelja, što kasnije rezultira povratkom iz posvojiteljskih obitelji u sustav socijalne skrbi, odnosno u dom.

Istovremeno se postavlja pitanje je li potrebno pod svaku cijenu izmještati djecu iz institucija, iako smo svjesni da su one emotivno deprivirajuće za djecu? U ponekim slučajevima, kada je

potrebna intenzivna stručna pomoć, koju udomitelji nisu u mogućnosti pružiti iz realnih razloga, a domovi s obzirom na stručnu ekipiranost, to mogu, za neku je djecu smještaj u institucijama kvalitetniji izbor, sve dok se ne ostvare uvjeti za povratak u biološku obitelj, posvojenje ili za smještaj u udomiteljsku obitelj.

Iako je na planu razvoja i unapređenju udomiteljstva za djecu mnogo učinjeno kroz različite aktivnosti, moramo istaknuti da je, s obzirom na navedene nedostatke sustava, potrebno i nadalje aktivno djelovati na svim njegovim razinama. To je utoliko važnije želimo li doista u sustavu koji skrbi o dobrobiti djece postići standarde drugih europskih zemalja na koje se učestalo pozivamo.

2.1.9 PRAVO NA PRIVATNOST

Ostvarivanje prava na privatnost djece, a u sklopu ostvarivanja osobnih prava djece, predmet je kontinuiranog interesa i praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu. U 2009. godini je zaprimljeno 40 pojedinačnih prijava povrede prava na privatnost (o kojima se posebno govori u drugom dijelu izvješća). Prijave su se većinom odnosile na povrede prava u medijima, zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci, zaštitu privatnosti djece na webu i blogu, zaštitu privatnosti djece od neovlaštenog snimanja (video nadzor, fotografiranje i video snimanje) i zaštitu privatnosti djece temeljem posebnih zakona.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001. godine 931.927 odnosno 21% ukupnog stanovništva Hrvatske čine djeca. Koliko se o važnim društvenim pitanjima ili u donošenju važnih odluka sluša i uvažava mišljenje više od petine stanovništva naše zemlje, pravobraniteljica za djecu nastoji doznati u direktnoj komunikaciji s djecom, putem različitih upita tijelima izvršne vlasti ali i iz pojedinačnih prijava povreda prava djece kao članova društvene zajednice. Ta svoja prava djeca ostvaruju kroz sudjelovanje u donošenju odluka koje se na njih odnose, slobodu misli, savjesti i vjere, slobodno udruživanje i mirno okupljanje.

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu je zaprimio 13 prijava povreda ovih prava, kojima je bilo obuhvaćeno 18 djece. Taj broj prijava predstavlja samo 1,24% od ukupno zaprimljenih prijava pojedinačnih povreda prava djece.

Samo u dva slučaja obratila su nam se sama djeca, dok su se u ostalih 11 slučajeva Uredu obraćali roditelji, baka, institucije, a imali smo i anonimne prijave. Prijave su dolazile iz različitih krajeva Hrvatske, pa su tako, uz šest prijava za koje nismo mogli utvrditi od kuda dolaze, tri prijave bile iz Zagreba i Zagrebačke županije, dvije iz Splitsko-dalmatinske, a po jedna iz Šibensko-kninske i Osječko-baranjske županije.

Četiri prijave su se odnosile na povredu prava djeteta na izražavanje mišljenja u obiteljsko-pravnim pitanjima. Isti broj prijava odnosio se na povredu prava na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. Dvije prijave su ukazivale na nemogućnost djeteta da izrazi svoje mišljenje u školi, dok se po jedna prijava odnosila na povredu prava djeteta na izražavanje mišljenja na drugim mjestima, pristup informacijama te na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjedi.

Radi jasnije slike o problematici s kojom smo se susretali kroz ove prijave opisat ćemo nekoliko ilustrativnih slučajeva.

Obratila nam se majka sedamnaestogodišnje djevojke, navodeći kako je nadležni centar za socijalnu skrb odbio djevojci dati suglasnost za promjenu osobnog imena. Zatraženo je izvješće centra za socijalnu skrb, koji u svom odgovoru navodi da je djevojka na prikladan način saznala okolnosti slučaja, dobila odgovarajući savjet, izrazila svoje mišljenje sukladno članku 89. stavak 5. Obiteljskog zakona. Međutim, procjena je psihologa, kako je zamolba za promjenom prezimena odraz neprevladanosti disfunkcionalnih vjerovanja u odnosu na oca, što se dovodi u vezu s uključenošću djece u negativnu partnersku dinamiku roditelja, njihovo traženje da se djeca solidaliziraju s njima, provocirajući kod djece konflikt lojalnosti.

Pisali su nam iz Doma za djecu ukazujući na važnost poštovanja mišljenja djeteta, s obzirom na otpor i strahove koje jedna djevojčica, smještena u njihovoj ustanovi, iskazuje prilikom odlazaka u svoju obitelj. Uz činjenicu nužnosti uvažavanja iskazanog mišljenja djeteta, ovdje se uočava problem nekoordiniranosti rada i suradnje institucija, kao i problem nepostojanja dežurstva sudova u postupcima obiteljsko-pravne zaštite. O slučaju smo obavijestili nadležni centar za socijalnu skrb te smo im dali i preporuku o postupanju.

Povredu prava djeteta na izražavanje mišljenja u zdravstvenoj ustanovi prijavila je majka dječaka koji se, prema njezinim navodima slučajno našao u WC-u kada su drugi dječaci zapalili cigaretu ili su došli izvana gdje su pušili. Tada ih je zatekla medicinska sestra, zaključila da su pušili i o tome obavijestila liječnike, koji su, bez rasprave i saslušanja djeteta, poslali dječaka kući iz lječilišta. Dječak, naime, jednom godišnje ima pravo na terapiju alergijske astme u tom lječilištu. Dječak tvrdi da nije pušio, a majka se pritužila na način kako je izbačen iz lječilišta. Ustanova nije dječaku pružila priliku da iznese svoju „obranu“, nisu pozvali majku na razgovor, nego je o cijelom slučaju dječak majku obavijestio mobitelom. Ne ulazeći u utvrđivanje je li dječak pušio ili nije, preporučili smo zdravstvenoj ustanovi, da bi uz pretpostavku pružanja najviše moguće razine zdravlja, svakako trebali voditi računa o uspostavi bolje komunikacije s djecom, s obzirom na svakodnevni rad s njima te uvažavati njihova mišljenja i stavove. U ustanovama poput ove, nužno je poštovati prava djece te im dati priliku da iskažu svoje mišljenje u svim situacijama kada se o njima odlučuje. Na taj način šaljemo djeci poruku da ih uvažavamo i da je odraslima važno čuti ono što djeca imaju reći.

Bilježimo i jedan slučaj kada se Uredu pravobraniteljice za djecu obratila baka koja se pritužuje na uključenost djece u obrede jedne vjerske zajednice. Prijava se odnosila na noćna bdijenja, molitve i sl. Baki smo pojasnili da je svatko slobodan ispovijedati i slobodno javno očitovati svoju vjeru i uvjerenja te živjeti u skladu sa tim, međutim ukoliko postoji sumnja da su stil života obitelji i postupci roditelja na bilo koji način ugrožavajući za djecu i ukoliko se njime krše prava djece, o tome treba obavijesti nadležni centar za socijalnu skrb.

Kako djeca doživljavaju ostvarivanje prava koje u ovom poglavlju opisujemo, možda najbolje oslikavaju sljedeće izjave:

Marko (8 godina):

"Roditelji bi trebali djeci dozvoliti pravo glasa, barem u kući..."

Robert (13 godina):

"Zašto djeca ne bi imala glas da nešto kažu? Da, i djeca bi trebala govoriti našoj vlasti".

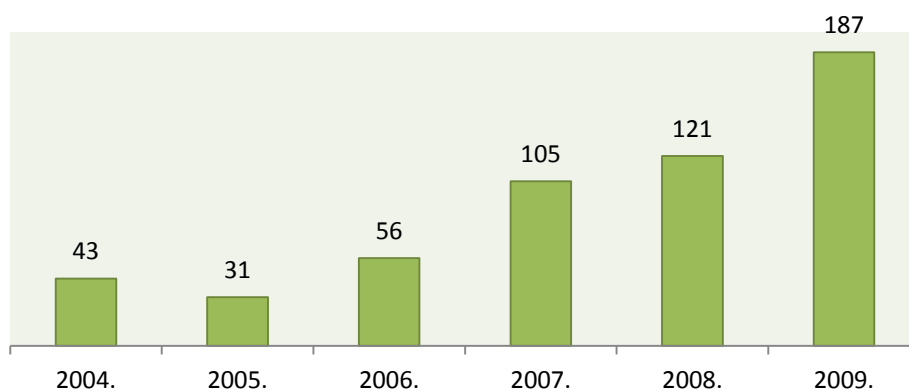
Navedene izjave ukazuju na nedostatak pozitivnih iskustva djece u tome da ih odrasli slušaju, čuju i uvažavaju njihova mišljenja kada odlučuju o stvarima koje ih se tiču.

Uvjereni smo da mali broj prijava zaprimljenih u 2009. godini koje se odnose na prava djece kao članova društvene zajednice ne znači nužno da se u društvu uvažava pravo djece na sudjelovanje prilikom donošenja odluka koje se na njih odnose. Naprotiv, mišljenja smo da upravo to može značiti nedovoljnu osviještenost o postojanju tog prava, nedovoljnu senzibiliziranost društva i nedovoljnu spremnost odraslih da prihvate mogućnost da se glas djece u društvu čuje i da se uvaži njihovo mišljenje te da im se na taj način omogući prostor za aktivno sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču.

Upravo zbog navedenih razloga te kako bismo potaknuli sve subjekte društva na ozbiljnije promišljanje o postojanju i nužnosti poštovanja prava djece kao članova društvene zajednice, temi participacije djece u društvu posvetit ćemo cijelo poglavlje u drugom dijelu izvješća.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

U 2009. godini zaprimljeno je 187 pojedinačnih prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, što u ukupnom broju prijava Uredu predstavlja 17,81% prijava i po brojnosti je, nakon nasilja i povrede prava na roditeljsku skrb, treća po rangu povreda dječjih prava. Povredu prava u odgojno obrazovnom sustavu doživjelo je 622 djece.

I u ovom izvještajnom razdoblju nastavlja se trend porasta broja pojedinačnih prijavi povreda prava djece na odgoj i obrazovanje što je vidljivo iz prethodnog grafikona. Napominjemo da je ukupni broj povreda prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja još veći, jer se u njemu događa i veliki broj povreda drugih prava, kao što su pravo na zaštitu od nasilja, pravo na privatnost, kulturna prava, ekonomska prava. Opisi i komentari tih povreda prava djece nalaze se u drugim dijelovima izvješća. U 2009. godini iz postupanja po pojedinačnim prijavama proizišle su opće inicijative Ureda pravobraniteljice za djecu, s prijedlozima, upozorenjima i preporukama sveobuhvatne zaštite djece. Ured je aktivno sudjelovao i u davanju prijedloga, preporuka i mišljenja o izmjenama i dopunama zakonskih i podzakonskih akata. Svoje prijedloge je dao i na Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi.

Najveći broj prijavi i ove godine odnosio se na sustav osnovnog obrazovanja (129), potom na sustav predškolskog odgoja (37) pa na sustav srednjeg obrazovanja (21). Podnositelji su u najvećem broju (133) slučajeva bili roditelji, pojedinačno ili grupno. U nekim slučajevima su se prijave podnosile i anonimno. Obraćali su nam se i odgajatelji, učitelji, stručni suradnici i

ravnateljima kao i druge institucije i udruge. Najviše je prijava bilo iz Grada Zagreba, zatim Primorsko goranske, Splitsko dalmatinske, Istarske i Zagrebačke županije.

Prijave pojedinačnih povreda prava u području odgoja i obrazovanja sadržajno se nisu bitno razlikovale od prošlih izvještajnih razdoblja. Prema vrsti ugroženosti prava, one su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete u kojima se djeca odgajaju i obrazuju
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje odgoja i obrazovanja
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju (opisano u posebnom dijelu izvješća)
- prava djece u kriznim situacijama
- odnos roditelja i djelatnika odgojno obrazovnih ustanova.

Radi sagledavanja veličine sustava i sudionika odgojno obrazovnog procesa koji dnevno utječu na zaštitu prava djece, prenosimo podatke Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa o broju škola, učenika i učitelja, nastavnika i stručnih suradnika za školsku 2008./2009. godinu.

Ustanove	Broj djece	Broj ustanova	Broj odgojno-obrazovnih radnika	Broj ostalih radnika
Vrtići	150.553	667	10.032	5.951
Osnovne škole*	357.734	952	31.545	10.981
Srednje škole	177.507	432	17.144	4.970
Ukupno	685.794	2.051	58.721	21.902

* s 1242 područne škole

2.3.1 DOSTUPNOST ODGOJA I OBRAZOVANJA

Dostupnost odgoja i obrazovanja bila je predmet prijava najviše u onim područjima obrazovanja koja prema Ustavu i Konvenciji o pravima djeteta nisu obvezna (predškolska i srednjoškolska razina) te ovise o fiskalnoj moći lokalne zajednice te volji i finacijskim mogućnostima roditelja za uključivanje djece u odgoj i obrazovanje.

U Hrvatskoj je tek 43% djece uključeno u **predškolske programe**, što nas svrstava među zemlje s nedovoljnim obuhvatom djece u sustavu organiziranog predškolskog odgoja i obrazovanja. U zemljama Europske Unije obuhvat djece predškolskim programima iznosi 75%. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa je u svojim razvojnim dokumentima iznijelo plan prema kojem bi do 2010. godine obuhvat djece bio povećan na 60%. I u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, jedan od ciljeva područja Odgoj i obrazovanje, također je usmjeren na povećanje obuhvata djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ured pravobraniteljice za djecu u 2009. godini se bavio problemom nedostupnosti predškolskog odgoja i odnosa lokalne zajednice prema tom obliku odgoja i na temelju informacije o velikom broju djece predškolske dobi koja ostaju neupisana u vrtiće u **Istarskoj, Ličko-senjskoj i Primorsko goranskoj županiji**. Obratili smo se uredima državne uprave te tri

županije i zatražili izvješća o broju dječjih vrtića, broju upisane i neupisane djece kao i mjerama koje općine i gradovi poduzimaju kako bi što veći broj djece bio uključen u programe predškolskog odgoja. Podaci za Primorsko-goransku županiju pokazali su znatne razlike unutar županije. U pojedinim gradovima, odnosno općinama, nema neupisane djece, u Rabu je neupisano 23,03% djece, a u Čavlima čak 42,03%. Podaci iz Istarske županije ukazuju na stalan rast vrtićkih kapaciteta i rast obuhvata djece predškolskim odgojem proteklih nekoliko godina, no dostupnost predškolskog odgoja još je nedovoljna. Iz izvješća za područje Ličko-senjske županije također proizlazi da su u pojedinim gradovima i općinama djeca ostala neupisana u vrtiće, a pojedine općine nemaju dječjih vrtića, ali navode da lokalne zajednice nastoje riješiti taj problem. Slično je i na otocima i u drugim manjim mjestima na području Hrvatske gdje nema dječjih vrtića. Mjere koje poduzimaju općine i gradovi za uključivanje u vrtiće što većeg broja djece su: olakšice (sufinanciranje) za roditelje – korisnike dječjeg doplatka i roditelje s više djece, besplatno pohađanje dječjeg vrtića za djecu čiji roditelji primaju socijalnu pomoć ili su invalidi Domovinskog rata, organiziranje besplatnog prijevoza djece iz manjih mjesta, otvaranje dodatnih odgojnih skupina, planiranje ili prikupljanje dokumentacije za adaptaciju i dogradnju postojećih objekata s ciljem povećanja broja odgojnih skupina, planiranje izgradnje novih objekata predškolskih ustanova, dodatno plaćanje i zapošljavanje odgojitelja i stručnih suradnika, provođenje javnih i transparentnih natječaja za upis djece u ustanove.

Osim obraćanja lokalnoj zajednici Ured pravobraniteljice za djecu uputio je preporuku Ministarstvu obitelji, branitelja i socijalne skrbi, Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da potiču osnivače na stvaranje uvjeta za smještaj djece u dječje vrtiće i programe predškolskog odgoja i obrazovanja na svome području, na prilagodbu radnog vremena vrtića potrebama roditelja i obitelji te da se zauzmu za osiguranje više sredstava u proračunima jedinica lokalne samouprave i državnom proračunu za izgradnju odgojno-obrazovnih ustanova. MZSS je, temeljem preporuke pravobraniteljice, uputio centre za socijalnu skrb da ostvaruju usku suradnju s jedinicama lokalne samouprave te predškolskim ustanovama na njihovom području, kako bi kroz savjetovanje i pomaganje u prevladavanju posebnih teškoća, korisnicima socijalne skrbi pružili informacije i stručnu pomoć vezano uz mogućnost sufinanciranja, odnosno besplatnog pohađanja dječjeg vrtića. MOBMS je županima uputio preporuku da u skladu s mogućnostima prilikom izrade godišnjeg proračuna županije predvide i osiguraju dostatna sredstva za stvaranje uvjeta za smještaj djece u dječje vrtiće i programe predškolskog odgoja i obrazovanja na svom području, kao i da potiču na prilagodbu radnog vremena vrtića. Odgovor iz MZOŠ-a nismo primili.

Dostupnost predškolskog odgoja problem je i u ostalim dijelovima Hrvatske, gdje se novi vrtići ne grade, a neki čak i prestaju s radom. Tako je za jedini dječji vrtić u Hrvatskoj Kostajnici najavljeno **zatvaranje** od 1. siječnja 2010. godine, zbog manjka financijskih sredstava u proračunu grada, iako u krugu od 30 km nema dječjeg vrtića, a postojeći pohađa 40 djece. Posebice začuđuje da ne postoji plan za ostvarivanje predškolskog odgoja i obrazovanja za tu djecu u obližnjim mjestima. Ured se preporukom obratio gradonačelniku, županijskom uredu državne uprave i Upravi za predškolski odgoj i obrazovanje MZOŠ-a.

Pohvalna je inicijativa Grada Splita, koji je otvaranjem šest novih vrtića zadovoljio potrebe djece za koju prethodnih godina nije bilo mjesta u vrtićima.

Roditelji su nam se obraćali s molbom da im pomognemo pri upisu djece u vrtić, jer su zbog preseljenja to željeli učiniti u tijeku pedagoške godine, što im je bilo onemogućeno. Držimo

da vrtići trebaju prema razvojnoj dobi djeteta, a i potrebama njihovih roditelja, omogućiti uključivanje djeteta u programe i tijekom kalendarske godine.

Problemi se također javljaju kad roditelji, iz nekih razloga, žele dijete zadržati u vrtiću, iako ispunjava uvjete za polazak u osnovnu školu. U nekim takvim slučajevima djelatnici vrtića ponekad popuštaju pritiscima roditelja pa čak i neutemeljenim zahtjevima, kako bi izbjegli sukobe. Pri tome djetetov najbolji interes dopijeva u drugi plan.

Osim problema zbog nedostatnih prostornih kapaciteta, problem je i **nedostupnost podrške stručnih suradnika**, jer ih veliki broj vrtića nema. U Međimurskoj županiji je zbog toga strukovna udruga odgojitelja predložila formiranje **mobilnih timova** koji bi djelovali na području cijele županije. Predložen je i model ustroja i financiranja. Držimo da bi ovakav prijedlog rješavanja stručne ekipiranosti bio dobar ne samo za vrtiće, već i za škole te smo o tome obavijestili županije i MZOŠ.

U **osnovnom obrazovanju** problem dostupnosti očitovao se u nespremnosti na prilagodbu potrebama djece i obitelji. Praćenjem pojedinačnih slučajeva uočeno je da djelatnici škola u slučajevima dužeg izostanka djeteta iz škole, zbog raznih teškoća, ne koriste sve raspoložive mogućnosti primjerenog školovanja djece, kao što su nastava u kući, individualizirani program ili nastava u posebnoj skupini. U nekoliko slučajeva roditelji su prigovarali jer im nije omogućen upis djeteta u školu u drugom upisnom području, bliže njihovom mjestu rada ili mjestu stanovanja njihove šire obitelji. Iskazali su nezadovoljstvo jer zato imaju problem organiziranja prijevoza djeteta u školu te njegovog vremena prije i nakon nastave. U nekim slučajevima produženi boravak ili cjelodnevna nastava riješili bi taj problem.

Problem dostupnosti **srednjoškolskog obrazovanja** u 2009. godini je bio naglašen zbog ukidanja poticaja za uključivanje sve djece u nastavak školovanja do prvog životnog zanimanja: besplatnih udžbenika, besplatnog smještaja u učeničkim domovima i sufinanciranja prijevoza. Brojni roditelji i djeca, dovedeni su, zbog gospodarske krize i smanjivanja sredstava u obrazovanju, u nezavidan položaj. To je kod djece i roditelja početkom školske godine 2009./2010. izazvalo nevjericu i prosvjede, jer je dobra inicijativa za uvođenje besplatnog i obveznog srednjoškolskog obrazovanja bila zaustavljena. Nacionalni program za uvođenje obvezne srednje škole, koji je u Hrvatskom saboru donesen konsenzualno, „zamrznut“ je do nekih boljih vremena, nažalost na štetu mnoge djece.

2.3.2 PROSTORNI, SIGURNOSNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** bile su česte prijave roditelja zbog nekih aspekata **sigurnosti** djece u vrtiću i oko vrtića ili navodne nedovoljne brige odgojitelja o sigurnosti njihove djece. Bilo je i upita o tome kako treba postupiti prema roditelju koji dođe „mrtav pijan“ po dijete u vrtić, kako tretirati video snimanje i fotografiranje djeteta u vrtiću, što učiniti u slučaju neadekvatnih prostornih uvjeta u vrtiću. Budući da protokoli ili napuci o postupanjima u ovakvim situacijama već postoje u velikom broju dječjih vrtića, držimo da bi oni trebali biti dostupni svim djelatnicima vrtića i roditeljima, što bi umanjilo ovakve nedoumice.

Također je bilo prijava u odnosu na **organizaciju rada, promjenu grupe, prostora i odgojiteljice početkom godine, broj djece u grupi, neadekvatan prostor**. Čest je prigovor roditelja na **premještanje grupe u druge objekte** kao i na nestalnost odgojitelja u grupi. Roditelji se tuže i na udaljenost zgrade vrtića od djetetovog mjesta stanovanja. Neinformirani

o djetetovom kapacitetu za prilagodbu promjenama, često se neopravdano brinu zbog promjene djetetovog dnevnog ritma, prihvatanja vršnjaka u novoj grupi i stvaranja veze s odgojiteljicom. Ne mogu sva djeca biti smještena u objekt koji je najbliži mjestu gdje žive i to za većinu djece i roditelja ne bi trebao biti veliki problem. Vjerujemo da bi informiranost roditelja pri upisu, bilo kroz ugovor ili inicijalno pismo vrtića o mogućim premještajima i o mogućnosti promjena odgojitelja, umanjili nesporazume. Pri tome bi djelatnici vrtića trebali stručno obrazložiti roditeljima djetetove razvojne kapacitete i ulogu odraslih u prilagodbi promjenama.

Roditelji su nas pitali i ima li vrtić **obvezu odvođenja djece na vanjski prostor**, jer njihovo dijete boravi u vrtiću koji se nalazi u zgradi i nema svoje dvorište. Boravak na svježem zraku mora biti dio vrtićke svakodnevnice. S druge strane realnost je, zbog nedovoljnih kapaciteta za smještaj djece u vrtiće, da su mnogi prostori tek adaptirani i nemaju dvorišnog prostora. No, i u tim okolnostima moguće je provoditi kraće šetnje i boravak na zraku. Odgojna obveza organiziranja boravka djece na zraku postoji i proizlazi iz dokumenata koji određuju predškolski odgoj i naobrazbu te trebaju biti uobičajena i svakodnevna praksa, s prilagodbama u odnosu na uvjete.

Roditelji su se prituživali i na **sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete osnovnih i srednjih škola**, neinformirani o načinima nadoknade štete i **osiguranja** u slučaju nezgoda kod djece i ozljeda uslijed igre ili vršnjačkog nasilja. Od škola saznajemo da jedan dio djece nije osiguran zbog toga što roditelji nisu platili osiguranje na početku školske godine. U takvim situacijama držimo kako bi škole trebale utvrditi uzrok neplaćanja osiguranja te, ukoliko je on socijalne naravi, pobrinuti se da u okvirima školskih fondova i u suradnji s centrom za socijalnu skrb iznađu način da sva djeca budu osigurana u školi.

Našem su se Uredu obraćali zabrinuti roditelji i zbog **nesigurnog školskog prijevoza**. Imamo saznanja da je prometna inspekcija utvrdila niz nepravilnosti, od neprimjerenog ponašanja vozača autobusa prema djeci, angažiranja umirovljenih vozača do korištenja neregistriranih i tehnički neispravnih autobusa, koji su unatoč tome imali urednu potvrdu o tehničkoj ispravnosti koju su im izdale ovlaštene stanice za tehnički pregled vozila. Usprkos preporuci koju je pravobraniteljica u prošloj godini uputila svim osnivačima osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj o organiziranju prijevoza učenika, razina stvarne zaštite djece u prometu još je upitna.

Ured je zaprimao upite o **video nadzoru** kao modelu bolje kontrole i zaštite djece i školskog inventara, zatim pritužbe zbog teških školskih torbi i mijenjanja udžbenika, ali i zbog ukidanja besplatnih udžbenika. Prijavljivani su i problemi organizacije nastave u tri smjene, škola s prevelikim brojem učenika koje rade na neliko lokacija i slično. Tako u jednom slučaju roditelji opisuju kako učenici jedne škole pohađaju nastavu u tri smjene, zbog čega im sat traje 40 minuta. Zaprimili smo i molbu za pomoć od škole čiju nastavu pohađa 1343 učenika, raspoređenih u 80 razrednih odjela, u školi je zaposleno 180 djelatnika, a nastava se odvija na osam lokacija. Ukazano nam je i na **problem „zaduženja“ stručnih suradnika** prema kojem su, uz punu satnicu u svojoj školi, zaduženi za još po tri škole. Mnogi od njih nikada u te druge škole ne odu, osim u slučajevima provođenja opservacije i određivanja primjerenog oblika školovanja. Uočeno je i zanemarivanje područnih škola u odnosu na matične.

Problem organiziranja nastave izbornih predmeta, posebice vjeronauka i dalje je predmet pritužbi. Roditelji se žale da je vjeronauk u sredini rasporeda pa učenici, koji ga ne pohađaju,

imaju slobodan sat koji provode neorganizirano i bez nadzora. Roditelji su nam se tužili na neprovođenje dopunske i dodatne nastave za djecu koja ih trebaju.

Problem preopterećenosti učenika posebno se javio kod učenika završnih razreda srednjih škola. U susretu sa srednjoškolcima doznali smo kako je državna matura za njih i dalje nepoznanica te da su mnogi, opterećeni time što je polaganje državne mature uvjet za nastavak visokoškolskog obrazovanja, dvojili o vlastitim sposobnostima i uspješnosti. Većina učenika strukovnih četverogodišnjih škola pripremala se za polaganje državne mature tako da su, pored tjedne satnice redovne nastave, koja je u prosjeku oko 34 sata tjedno, najmanje četiri sata pohađali dodatne sate priprema za maturu te nakon toga kod kuće učili još barem tri sata, što je ukupno tjedno opterećenje od 53 sata.

Svi navedeni problemi ukazuju na važnost primjene Državnih pedagoških standarda u području predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja i osiguranja dostatnih sredstava za njihovu provedbu, ali i nužnost boljeg organiziranja rada vrtića i škola.

2.3.3 KADROVSKI UVJETI, PROGRAMI I SADRŽAJI ODGOJA I OBRAZOVANJA

I ove godine u **predškolskom odgoju i obrazovanju stalnost odgojitelja** u vrtićima bila je česta preporuka Ureda pravobraniteljice za djecu i tema upozorenja pojedinim ravnateljima vrtića kao i MZOŠ-u. Zakon ne regulira broj odgojiteljica koje se mogu izmijeniti dok je dijete u jaslicama, jer su promjene odgojitelja često neizbježne i uzrokovane uglavnom kadrovskim i organizacijskim razlozima i mogućnostima. No postoje stručni razlozi koji naglašavaju potrebu i važnost stalnosti odgojitelja koliko je god to moguće, posebice u grupama mlađe djece. Istodobno je važno znati da djeca imaju kapacitet za prilagođavanje promijenjenim okolnostima ako te promjene nisu prečeste i ne narušavaju djetetovo funkcioniranje. U jednom podnesku se navodi da se u vrtićkoj grupi u razdoblju od dvije godine i četiri mjeseca promijenilo više od 15 odgojiteljica. Činjenica da djeca gotovo svaka dva mjeseca mijenjaju odgojitelja zabrinjava u odnosu na stvaranje socioemocionalne veze između odgojitelja i djeteta, na osjećaj sigurnosti i stalnosti u okolini, na navikavanje na komunikacijski stil i način rada u grupi.

U jednom slučaju majka se tuži kako je pri upisu djece, unatoč potvrdi o obavljenom sistematskom pregledu kod nadležnog liječnika u kojoj se kaže da nema ograničenja za pohađanje vrtića, vrtić zahtijevao dodatnu dokumentaciju, detaljno ispitivao roditelje o bolesti te nudio potpisivanje privremenog ugovora. Iako su neka od opisanih postupanja djelatnika vrtića posve legitimna, stručna i usmjerena zaštiti djece kao: temeljito utvrđivanje djetetovih zdravstvenih potreba ili potpisivanje privremenog ugovora na tri mjeseca, Ured se obratio Upravi za inspekcijske poslove i upravni nadzor i Upravi za predškolski odgoj nadležnog ministarstva s preporukom da se slučaj ispita. Inspektor je zatražio stručno mišljenje od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, budući da ono obavlja zdravstveno-inspekcijski nadzor nad primjenom i izvršavanjem zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi u dijelu koji se odnosi na zdravstvenu zaštitu i prehranu djece. Prosvjetni inspektor je završno, na temelju izvješća MZSS i stručnog mišljenja povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor Hrvatske liječničke komore, vrtiće upozorio da su dužni u budućim situacijama pridržavati se priloženog stručnog mišljenja koje kaže „*da je potvrda djetetovog nadležnog pedijatra, nakon obavljenog sistematskog pregleda, kojim je utvrđeno da je dijete zdravo, dostatna, te da nema zapreke za smještaj u vrtić. Medicinska dokumentacija o prijašnjoj hospitalizaciji u konkretnom slučaju nije potrebna*“. S obzirom na različita tumačenja obveza

roditelja i mišljenja nadležnih institucija smatramo da bi Uprava za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje trebala o tome imati zaključno mišljenje i uputiti u postupanje na razini sustava, no ni nakon višestrukih požurnica nismo dobili očitovanje.

Vezano uz višegodišnji slučaj **neprofesionalnog ponašanja odgojiteljice** Uredu se i ove godine obratila majka djeteta pritužujući se ponovno na neprofesionalnost i za djecu ugrožavajući rad odgojiteljice, na ponižavajuće, uvredljivo i psihički zlostavljajuće komuniciranje s djecom te konfliktnost i nesuradnju s roditeljima. Iz izvješća Agencije za odgoj i obrazovanje saznajemo da su u tri nadzora nađene nepravilnosti i naložene mjere njihova otklanjanja. Ravnateljica navodno uviđa problem, no iskazuje i dalje nemoć u poslovodnom i stručnom vođenju i izjavljuje da će odgojiteljica „...ostati nekoliko godina u srednjoj grupi, jer tamo može napraviti najmanje štete“. Nadležnom ministarstvu smo izrazili mišljenje da je nedopustivo biti svjestan „štetnih“ ponašanja odgajatelja i omogućavati mu rad s djecom tražeći pri tome onu djecu kojoj će to „*napraviti najmanje štete*“. Upozorili smo da su i dosadašnji nalazi i izvješća bili zabrinjavajući. Još u svibnju 2008. godine Agencija za odgoj i obrazovanje je zaključila da „*Postupci odgojiteljice ukazuju na to da ne osvještava osobno profesionalno djelovanje, osobito propuste i manjkavosti, da ne djeluje u skladu s profesionalnom ulogom odgojitelja prema Programskom usmjerenju i ne pokazuje samokontrolu nad svojim potrebama osobito kada se postavlja protiv djeteta i djetetove obitelji. Također, nije spremna preuzeti odgovornost za odnos koji proizlazi iz njezine radne uloge. Predlaže se Prosvjetnoj inspekciji da poduzme odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti kako bi se učinkovito počela rješavati opisana problematika u vrtiću*“. U siječnju 2010. iz inspekcije dobivamo odgovor da prosvjetni inspektor ne može na temelju tako formuliranog prijedloga donijeti rješenje. Ovaj odgovor je u skladu sa zakonom, no zabrinjava protek vremena od izvješća Agencije za odgoj i obrazovanje Inspekciji do reakcije Inspekcije. Odgojiteljica i dalje radi u dječjem vrtiću, no nemamo informaciju o tome je li se promijenilo njezino profesionalno ponašanje. S obzirom na sve navedeno i zbog zabrinjavajućih navoda iz nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje, i zbog nepromijenjene situacije i izostanka činjenica koje bi govorile suprotno od prijava ili nalaza Agencije, smatramo da su djeca u ovom vrtiću ugrožena u svom svakodnevnom životu i u ostvarivanju svojih prava pa će Ured i dalje inzistirati na reagiranju nadležnih.

Najveći broj prijava povreda obrazovnih prava djece u **osnovnom i srednjem obrazovanju** upravo se odnosio na kadrovske uvjete obrazovanja te **nepريمjereno i neetično postupanje djelatnika škola** prema djeci. Smatramo da su nekompetentnost i neprofesionalnost djelatnika glavni uzrok takvih pojava. Podržava ih i nespremnost vodstva škole da pojedine njihove neprimjerene postupke jasno kvalificira i sankcionira kao nasilje nad djecom. Zabrinjava da i dalje u postupanju pojedinih učitelja ima neprimjerenih i neetičnih ponašanja prema djeci, za koje oni ne snose nikakve posljedice, a propušta se čak i provođenje preventivnog savjetodavnog rada s učiteljem. Na taj način, ne samo da se dodatno ugrožavaju prava djece, već se djeci šalje poruka da su takva ponašanja prihvatljiva. Udaranje djece, čupanje za kosu, gađanje cipelom, omalovažavanje i verbalne provokacije kojima učitelji djecu vrijeđaju i nazivaju ih pogrđnim imenima („majmun“, „tulac“...) dio je takvih ponašanja o kojima je obaviješten Ured pravobraniteljice za djecu. Dobili smo i pritužbu na učiteljicu koja je pred djecom prepričavala svoj intimni život i odnos s mužem.

Uglavnom su se povrede prava događale u **procesu praćenja i vrednovanja učenika te izricanja pedagoških mjera**. U ovom izvještajnom razdoblju Ured je zaprimao pritužbe roditelja zbog loših ocjena iz vladanja koje su dobila njihova djeca. Uočljivi su nejasni kriteriji

ocjenjivanja vladanja, zatim tjelesnog i glazbenog odgoja. Evidentna su bila kršenja prava djece i Pravilnika o praćenju i ocjenjivanju učenika, potvrđena i stručno pedagoškim nalazima agencije za odgoj i obrazovanje. Djeca, a ni roditelji nisu upoznati s Pravilnikom kao ni s kriterijima ocjenjivanja pojedinih učitelja što dovodi do sukoba i čestih prigovora roditelja. U takvim situacijama roditelji si uzimaju za pravo tumačiti ocjene svog djeteta i procjenjivati njegovo znanje. Nakon što ne naiđu na razumijevanje u školi, slučaj pokušavaju riješiti obraćajući se različitim institucijama, a nerijetko i medijima, čime dodatno ugrožavaju prava djeteta. Roditelji također nisu upoznati s mogućnošću traženja izuzeća pojedinog profesora radi pristranosti, koju prema Pravilniku imaju, a ne koriste. Naknadno zbog nekorištenja te mogućnosti i neinformiranosti, nemaju pravo na daljnju zaštitu prava u inspekcijskom postupku. Dvije prijave odnosile su se na pritužbe roditelja djece osnovnoškolske dobi zbog ponašanja učitelja koji su izbacili njihovu djecu sa sata, poslali ih kući i upisali im neopravdane satove.

Ured pravobraniteljice već treću godinu postupa u slučaju nastavnice koja kontinuirano krši prava djece i sve zakonske propise, a pritom ima potporu ravnateljice. Prosvjetna inspekcija je nastavnici, na prijedlog Agencije za odgoj i obrazovanje, zabranila rad, no škola se žalila na rješenje i nastavnica i dalje radi. Zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela sprečavanja i neizvršenja mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe, kaznenog djela nasilničkog ponašanja te kaznenog djela nesavjesnog rada u službi, pravobraniteljica za djecu je u tom slučaju Općinskom državnom odvjetništvu podnijela kaznenu prijavu. Zabrinjava to što, usprkos dokazanom višegodišnjem kršenju prava djece i zabrani rada, nastavnici nije naložena suspenzija do rješenja žalbe te ona i dalje radi. Radi sigurnosti i zaštite djece te sprečavanja daljnjih povreda njihovih prava, preporučili smo prosvjetnoj inspekciji, ne zadirući u autonomiju njihovog postupanja, žurno rješavanje tog slučaja te zabranu obavljanja profesionalne djelatnosti nastavnici do rješenja žalbe.

Uočili smo **neujednačenu praksu postupanja prosvjetnih inspektora** u situacijama grubog kršenja prava djece od strane učitelja. Kao pozitivan primjer navodimo odluku prosvjetne inspektorice koja je, radi zaštite interesa djece, zabranila rad nastavniku dok se ne utvrdi njegova kaznena odgovornost. Primjeri ukazuju na to da je ovo područje zakonom regulirano, ali da se ne koriste uvijek sve zakonom predviđene mogućnosti zaštite djece od eventualnih daljnjih povreda prava (primjerice, od toga da se na njih utječe kako bi se postupak okončao u korist optuženog djelatnika).

Zabrinjava i kontinuirano kršenje prava djece od strane nastavnice stručnog predmeta u jednoj strukovnoj školi u manjem gradu, prema kojoj se ne poduzimaju mjere zbog **nedostatka stručnog kadra** koji bi ju mogao zamijeniti. Ona je, naime jedina osoba u tom mjestu koja može predavati taj stručni predmet. Neprihvatljivo je da zbog nedostatka stručnog kadra škole zadržavaju osobe koje kontinuirano krše prava djece.

I ove godine prijavljen nam je slučaj **korištenja djece u političke svrhe** od strane učitelja koji ih je uputio da za njega skupljaju potpise po mjestu, nazivao roditelje da se uključe u njegovu stranku, pozivao na skupove stranke, a njihovo se odbijanje navodno odrazilo i na njegov odnos prema djeci. Osim izravnih kršenja prava djece, iznenađuju i upiti djelatnika škole o tome kako postupiti u pojedinim situacijama. Čini se da su ti upiti često zapravo traženje „pokrića“ ili opravdanja za neke odluke ravnatelja, koje moraju biti dio njihove odgovornosti. U školama uočavamo nespremnost za poduzimanje radnji iz Zakona o radu u odnosu na učitelje, kao i nespremnost za izricanje upozorenja i mjera prema ravnateljima, što je u ovlasti školskog odbora.

U vezi s opisanim slučajevima podsjećamo na važnost vrednovanja **rada odgojitelja, učitelja i nastavnika**. U Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi prihvaćeni su naši prijedlozi **etičkom kodeksu** i vrednovanju rada učitelja i nastavnika te o uvođenju **licencije**, kao isprave kojom se dokazuju potrebne razine općih i stručnih kompetencija učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja. Nadamo se da će preuzeta obveza biti i ostvarena, iako je rok za donošenje pratećih akata istekao u kolovozu 2009. godine.

Podsjećamo na upozorenje koje smo uputili u prošlogodišnjem izvješću o nedostatnom broju **prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika**. Odgojno obrazovni sustav u koji je uključeno 685.794 djece, 58.721 odgojno obrazovnih i 21.902 ostala radnika, koji rade u 2.051 škola i vrtića, nadziru samo 24 prosvjetna inspektora. Zakonom o prosvjetnoj inspekciji i Zakonom o stručno pedagoškom nadzoru date su velike ovlasti inspektorima i nadzornicima, očekujući da će tako posebno ustrojena tijela moći promptno zaštititi djecu u vrtićima i školama i nadzirati odgojno-obrazovni rad. Prosvjetna inspekcija, za razliku od drugih resora, ima ovlasti inspekcijskog nadzora i u sferi radnih odnosa.

I pedagoški nadzornici dobivaju nove obveze, jer su novim Zakonom o udžbenicima prošireni poslovi Agencije za odgoj i obrazovanje u postupku odobravanja udžbenika. Ako se ne zaposle novi savjetnici, u novim će se uvjetima vjerojatno smanjiti broj obavljenih stručno pedagoških nadzora, budući da ih je i do sada obavljao nedovoljan broj savjetnika. Prosvjetna inspekcija i stručno pedagoški nadzornici ne mogu „čarobnim štapićem“ riješiti sve probleme školstva, ali zasigurno mogu sustavnim radom učiniti mnogo u prevenciji i sankcioniranju nekih situacija opisanih u ovom izvješću, pod uvjetom da se te službe kadrovski ojačaju.

2.3.4 PRAVA DJECE U KRIZNIM SITUACIJAMA

Ove je godine Ured pravobraniteljice zaprimao pozive stručnjaka i pritužbe roditelja u vezi s postupanjem škole u slučaju kriznih situacija, posebno pri pokušaju suicida djece i provođenju ovrhe nad djetetom. Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova s pravom se protive tome da se ovrhe provode u prostorijama škole, razreda, vrtića i naočigled druge djece, koja takav prisilni čin mogu doživjeti vrlo stresno. I samo dijete nad kojim se provodi ovrha može izgubiti povjerenje u ustanovu, u kojoj bi se trebalo osjećati sigurno, ukoliko ga osobe koje se u tim ustanovama skrbe za njega i u koje ono ima povjerenja, ni ondje ne mogu zaštititi od tako neugodnog i stresnog događaja. S druge strane, škola i vrtić, kao mjesta na kojima će se dijete sigurno zateći, možda su i jedina mjesta gdje je ovrhu moguće provesti. Provođenje ovrhe i pravno funkcioniranje države ne smije se dovoditi u pitanje, no ovaj ozbiljni problem nužno je riješiti zajedničkim djelovanjem centra za socijalnu skrb i škole/vrtića, kako bi se svi sudionici pravodobno informirali o svojim dužnostima i ovlastima prilikom provođenja ovrhe radi predaje djeteta roditelju s kojim će živjeti, kao i radi ostvarivanja susreta i druženja roditelja s djetetom.

Uredu se obratila majka trinaestogodišnje djevojčice koja je zbog seksualnog zlostavljanja, koje je nad njom počinio susjed, pokušala suicid za vrijeme nastave. Nakon doživljene traume seksualnog zlostavljanja djevojčici nije pružena odgovarajuća psihijatrijska i psihološka pomoć. Kako je neosporno da djevojčici treba pružiti hitnu psihološku pomoć s ciljem prorade traume i da svaka nova stresna situacija dodatno pogoršava njeno stanje, uputili smo o tome preporuku školi, psihologu druge škole koji je nadležan za njenu školu i centru za socijalnu skrb, a i MZOŠ-u smo predložili osiguravanje radnog mjesta za jednog

stručnog suradnika psihologa u školi. Kako se radilo o prioritetoj i hitnoj situaciji te mogućoj ugroženosti života djeteta, preporučili smo školi, centru i psihologu da poduzmu sve mjere u okviru ovlasti kako bi se djevojčici olakšalo ovo osjetljivo razdoblje, kako bi joj se pomoglo da što prije prevlada doživljene traume i kako bi se zaštitila njena prava. Majka nas je izvijestila da je nakon naše intervencije situacija u školi puno bolja te da dijete ima odgovarajući stručni tretman.

Obratio nam se i Ured državne uprave u županiji tražeći savjet o postupanju učitelja sa sedmogodišnjim djetetom koje ima opasnu alergiju te je u situacijama intenzivnih „napada“ alergije potrebno odmah djetetu dati injekciju. Učitelji to odbijaju, čime je ugroženo djetetovo pravo na život, a nije u najboljem interesu djeteta da zbog povremenih napada alergije pohađa nastavu u kući. Djelatnike Ureda uputili smo da u dogovoru s liječnicima i nadležnim ministarstvom odrede način postupanja u navedenom slučaju. Razumijemo strah i otpor učitelja, no uz dobru pripremu i obuku od strane medicinskog osoblja, stajališta smo da se strahovi mogu prevladati. Kako je riječ o djetetu s posebnim potrebama, držimo da u ovim slučajevima, isto kao i u slučajevima epileptičkih napada, ne smije biti dvojbi oko pružanja pomoći djetetu.

Djelatnicima škole nisu posve jasne njihove obveze ni odgovornosti kao ni način postupanja kod razgovora djece s policijom i djelatnicima centra za socijalnu skrb uslijed određenih incidentnih situacija pa Ured pravobraniteljice često prima njihove pozive kao i pitanja roditelja o tome što se smije, a što ne smije u takvim situacijama. U takvim prilikama nužno je posebno pažljivo postupanje odraslih kako davanje iskaza za djecu ne bi predstavljalo dodatno traumatiziranje. Ova osjetljiva pitanja postavljaju pred djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova posebnu profesionalnu i moralnu odgovornost, a pred nadležno ministarstvo obvezu što žurnijeg donošenja Pravilnika kojim je potrebno urediti **način postupanja nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima** (Rok za njegovo donošenje je istekao u kolovozu 2009.) Njime bi trebalo razraditi način postupanja učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja u slučaju zaštite prava učenika u samoj školi i prema Statutu škole, uz predviđenu obvezu izrade posebnih hodograma u odnosu na materijalnim propisima predviđene situacije obveze zaštite prava (od postupanja npr. u slučaju kršenja prava iz članka 61. ili 67. ZOSŠ do osiguranja drugih prava kao što su sigurnost učenika, zaštita u slučaju neposredne opasnosti izazvane npr. požarom, elementarnom nepogodom ili slučajnim ozljeđivanjem i sl.). Neki vrtići već godinama imaju razrađene slične hodograme, odnosno protokole postupanja, što im bitno olakšava rad, a o čemu su obaviješteni i roditelji. Navedeni protokoli također su dostupni i na web stranicama vrtića. Držimo da o razradi navedenih odredbi svakako trebaju svoje mišljenje i prijedloge dati ravnatelji škola, kako osnovnih tako i srednjih. Naime, praksa je pokazala da preveliko normiranje, provedeno bez suglasja obveznika provedbe, često biva opstruirano u praksi. Također bi trebalo razraditi način postupanja **izvan škole**, odnosno **obvezu ravnatelja za prijavljivanje kršenja prava nadležnim tijelima**. Odredbe Kaznenog zakona, Obiteljskog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te Protokola o sprečavanju nasilja među djecom i mladima, ali i drugih zakona (npr. Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti), obvezuju ravnatelja škole na prosljeđivanje informacija mjerodavnim tijelima, u slučaju saznanja o kršenju prava djece. U tom pravilniku bi trebalo razraditi tijek prosljeđivanja informacija o kršenju prava učenika od učitelja do ravnatelja, uz istovremenu razradu načina postupanja s učenicima čija su prava ugrožena. Nadalje treba razraditi način ispunjavanja obveze ravnatelja za daljnje

prosljeđivanje informacija mjerodavnim tijelima, uz traženje povratnih informacija od mjerodavnih tijela o poduzetom po njegovoj prijavi. I u ovom slučaju držimo važnim od ravnatelja škola prikupiti informacije o njihovim dosadašnjim iskustvima u situacijama u kojima je bilo nužno obavješćavanje mjerodavnih te, s tim u vezi, predložiti izradu posebnih hodograma/protokola koji bi upućivali na postupanje po već postojećim protokolima (kao npr. u slučaju nasilja među djecom i mladima ili u slučaju nasilja u obitelji), s prijedlogom njihovih izmjena i dopuna, ako je potrebno. Potrebno je urediti i postupanje u zasad nereguliranim situacijama (kao npr. postupanje škole u slučajevima ovrhe nad djetetom, policijskih postupanja prema djeci, postupanja medija i slično). Izradi navedenih procedura treba pristupiti temeljito i uz pomoć predstavnika učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, ali i učenika, kako bi bile jasne, pa samim time i lako provedive svim nositeljima, koji su u konačnici i odgovorni za zaštitu učenika. Tako izrađene procedure svakako trebaju biti dostupne učenicima i roditeljima i stručnoj javnosti.

2.3.5 ODNOS RODITELJA I DJELATNIKA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

U više slučajeva djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova pritužuju nam se na nesuradnju roditelja, ali javljaju nam se i roditelji optužujući djelatnike za neprofesionalno ponašanje, navodeći da su ih čak i napadali zato što su se obratili i dječjoj pravobraniteljici. Uvjereni smo da se mnoge nesuglasice između roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova mogu riješiti jasnijim informiranjem roditelja, dopunjenim ugovorom, koji obuhvaća neke situacije koje su uobičajene u vrtiću no roditelji nisu upoznati s njima (premještanje grupe u drugi objekt, spajanje grupa, promjena odgojitelja/učitelja, sklapanje privremenog ugovora, način rada koji uključuje i rad psihologa ili drugog stručnjaka, mogućnost i uvjete fotografiranja ili videosnimanja, obveze odgojno-obrazovnih ustanova koje proizlaze iz Obiteljskog zakona, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom, Pravilnika o pedagoškim mjerama i drugih akata). Sve ovo se može s roditeljima razmijeniti i na roditeljskim sastancima, informativnim razgovorima, inicijalnom intervjuu.

Imali smo i primjera kršenja roditeljske obveze dolaženja na informacije. Obiteljskim zakonom i Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisana su prava i obveze roditelja vezane za redovito sudjelovanje u obrazovanju i praćenje postignuća djece, kako na roditeljskim sastancima tako i na individualnim informacijama u školi. Ukoliko roditelji ne poštuju zakonske obveze ili na bilo koji način zanemaruju djecu, škola je dužna sukladno propisima informirati centar za socijalnu skrb. Na to se škole rijetko odlučuju, posebno u manjim sredinama. Razumijemo težinu postavljanja granica između profesionalnog, rodbinskog, prijateljskog i osobnog odnosa djelatnika škole s roditeljima u malim sredinama, no držimo da vrsta odnosa ne smije djelovati na odgovorni poziv odgoja i obrazovanja djece kao ni obveze i odgovornosti koje iz njega proizlaze.

U svom postupanju u predmetima vezanima uz odgoj i obrazovanje Ured pravobraniteljice obraćao se ravnateljima pojedinačnih vrtića, županijskim uredima za prosvjetu, poglavarstvima gradova i načelnicima općina, Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa: ministru, državnim tajnicima za osnovno i srednje obrazovanje, Upravi za inspekcijske poslove i upravni nadzor, Upravi za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje, Upravi za srednje obrazovanje, Agenciji za odgoj i obrazovanje ili je direktno savjetovao roditelja

upućujući ga na stručne spoznaje o razvoju djece. U komunikaciji s nadležnima najčešće je izostajao odgovor Uprave za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje.

Zaključno možemo reći da su u području odgoja i obrazovanja, usprkos svim donesenim propisima, sve većoj edukaciji i senzibilizaciji djelatnika, povrede prava djece još uvijek dio školske i vrtićke svakodnevnice. S obzirom na to da djeca najveći dio vremena, osim u obitelji, provode u odgojno-obrazovnim ustanovama, tim je veća odgovornost, utjecaj, mogućnosti i izazov odgojno obrazovnih djelatnika u pogledu zaštite i promicanja prava djece.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

Iako je područje zdravstvenih prava široko, u našem radu nastojimo pratiti njihovu cjelokupnu zaštitu te stvoriti sliku stanja u cijeloj državi. Brojna područja zdravstvenih prava, konzultirajući se sa stručnjacima medicinske struke, pratimo kroz dulje vrijeme, jer je i poboljšanje njihove zaštite dugotrajan proces.

Ured pravobraniteljice za djecu je u 2009. godini primio ukupno 35 pojedinačnih prijava o povredama zdravstvenih prava djece (u 2008. bilo ih je 32, a godinu ranije 22), kojima je bilo obuhvaćeno ukupno 47 djece. Prijave su najvećim dijelom podnosili roditelji (80%) te manjim dijelom udruge, institucije ili drugi pojedinci. Predmeti u kojima je Ured postupao odnosili su se pretežno na primjedbe na rad liječnika te njihov odnos prema djeci pacijentima i njihovim roditeljima, zatim na zdravstvenu zaštitu djece sa statusom stranca, pravo djeteta na bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom, na uvjete za upućivanje djeteta na liječenje u inozemnu zdravstvenu ustanovu te na druge povrede djetetovih prava.

Predmet više prijava bio je nezadovoljstvo roditelja **postupanjem liječnika**. Jedna se prijava, nažalost, odnosila na nerazriješene okolnosti pod kojima je dijete preminulo dva sata nakon rođenja, a roditeljima je u trenucima ovakve tragedije u bolnici uskraćivana informacija koja bi objasnila događaj. Roditelji su zbog sumnje na kazneno djelo nesavjesnog liječenja događaj prijavili Državnom odvjetništvu. Ured je primio još nekoliko prijava zbog postupanja liječnika, vezano za grubo ponašanje pedijatrice prema četveromjesečnom djetetu, odbijanje davanja informacija roditeljima o učinjenom operativnom zahvatu na djetetu, odbijanje izdavanja potrebnih uputnica za liječenje djeteta, bezosjećajno tretiranje teško bolesnog djeteta u bolnici. Budući da u navedenim situacijama Ured pravobraniteljice za djecu nije ovlašten donositi zaključke o odgovornosti liječnika, roditelje smo, ovisno o sadržaju prijave, upućivali na mogućnost slanja prijave radi pokretanja disciplinskog postupka Hrvatske liječničke komore prema liječniku, kao i na mogućnost provođenja stručnog nadzora, zdravstveno-inspekcijskog nadzora Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, pokretanja postupka utvrđivanja prekršajne te kaznene odgovornosti liječnika kao i na pravo na naknadu štete koje se ostvaruje u građanskoj parnici.

I u ovom je razdoblju predmet praćenja bila **zdravstvena zaštita djece stranaca**. Obveza je države, preuzeta potpisivanjem Konvencije o pravima djeteta, osigurati svakom djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na olakšice za ozdravljenje i oporavak. Prijašnjim je propisima status djeteta stranca bio povezan sa statusom roditelja pa bi, ako je roditelju stranom državljaninu odobren stalni boravak u Hrvatskoj, takav status dobivalo i dijete. Stupanjem na snagu novog Zakona o strancima, dijete koje je strani državljanin, a čijim roditeljima je odobren stalni boravak u Republici Hrvatskoj, više ne ostvaruje isti status kao i roditelj, nego mu se odobrava privremeni boravak na godinu dana, a nakon pet godina

odobrenog privremenog boravka djetetu može biti odobren stalni boravak. Ako mu je odobren stalni boravak, dijete ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje, ali za dijete kojemu je odobren privremeni boravak, roditelj je dužan plaćati propisani mjesečni doprinos Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO). Time je dijete stranog državljanstva stavljeno u nepovoljan položaj.

Uredu se s takvim problemom obratilo više obitelji s dvoje ili više djece stranog državljanstva, u kojima je mlađoj djeci odobren samo privremeni boravak. Budući da roditelji sa svojim primanjima nisu u mogućnosti uplaćivati mjesečni doprinos za zdravstveno osiguranje djece, ona ostaju bez potrebne cjelovite zdravstvene zaštite. Zabrinjavajuće je što se u više slučajeva radilo o djeci posebno oštećenog zdravlja, s potrebom stalne i sveobuhvatne zdravstvene zaštite. U slučaju potrebe, plaćaju usluge privatnih liječnika ili odvođe djecu na hitnu pomoć, čije usluge također trebaju platiti. Obratili smo se Ministarstvu unutarnjih poslova i predložili izmjene Zakona o strancima, na način da se djeci stranog državljanstva omogući da slijede status roditelja, kako bi svakom djetetu bila pružena potrebna razina zaštite prava.

U nekoliko smo slučajeva bili uključeni u praćenje ostvarenja **prava djeteta na bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom**. Zbog teškoća u ostvarivanju tog prava roditelji se često obraćaju medijima. Prema obavijestima koje smo primali od roditelja proizlazi da se događalo da su ovlaštene osobe HZZO-a odobravale bolničku rehabilitaciju, no kada bi se roditelji obratili bolnici s namjerom da dovedu dijete na liječenje, bolnica ih je odbijala. Najčešće bi roditeljima bilo usmeno priopćeno da dijete neće biti primljeno u određenu bolnicu iz različitih razloga, a da pritom nisu dobili pisanu odluku na koju bi se mogli žaliti.

Postoji i problem reguliranja **prava na upućivanje na liječenje u inozemstvo o trošku HZZO-a**. Prema Pravilniku o pravima, uvjetima, i načinu korištenja zdravstvene zaštite u inozemstvu osiguranoj osobi se može odobriti pravo na upućivanje na određeno liječenje u inozemnu zdravstvenu ustanovu, ako se potrebno liječenje ne može provesti u ugovornim zdravstvenim ustanovama u Republici Hrvatskoj, a može se uspješno provesti u inozemstvu. Obratili su nam se roditelji čije je dijete predškolske dobi ozlijeđeno tako da se nije moglo samostalno kretati, govoriti ni obavljati ostale funkcije. U tom slučaju su specijalizirane bolnice u Hrvatskoj bile osposobljene za potrebnu medicinsku rehabilitaciju, ali u sljedećih nekoliko mjeseci nisu imali slobodan krevet za dijete, s obzirom na to da je kapacitet bolnice samo nekoliko kreveta za primanje djece na potrebnu vrstu liječenja. S obrazloženjem da se takvo liječenje može provesti i kod nas, HZZO nije odobrio djetetu liječenje u inozemstvu. Zbog takvih situacija djeca moraju dugo čekati na početak medicinske rehabilitacije, sve dok se u bolnici oslobodi mjesto za njega, premda je, zbog njihova razvoja, vrlo važno da liječenje započne što prije.

Nerijetko smo svjedoci i medijskih kampanja kojima se prikuplja novac za zahvat koji bi se trebao provesti u inozemstvu te se postavlja pitanje je li takvo medijsko izlaganje djece jedini način omogućavanja prava na zdravstvenu skrb pacijenta. Vezano za opisane probleme održan je sastanak s predstavnicima HZZO-a kako bi se razjasnile sporne prepreke u ostvarivanju prava djeteta na odgovarajuće liječenje i oporavak. Njihov je prijedlog da roditelji o teškoćama na koje nailaze u nastojanju da ostvare djetetovo pravo na liječenje svakako obavijeste Direkciju HZZO-a. Njihovo je stajalište da u većini slučajeva nema potrebe za pokretanjem spomenutih medijskih kampanja, a rekli su i kako neki roditelji koji se putem medija obraćaju građanima za pomoć u prikupljanju novčanih sredstava za određeni zahvat na djetetu u inozemnoj bolnici, prije toga nisu ni postavili zahtjev prema HZZO-u za

odobrenjem prava na upućivanje na liječenje u inozemstvu. Zaključak je da i liječnici i djelatnici HZZO-a trebaju informirati roditelje o tome kako će ostvariti prava djeteta i pomoći im u postavljanju zahtjeva za liječenje djeteta u inozemstvu, kako se dijete, ukoliko za to nema stvarne potrebe, ne bi izlagalo javnosti putem medija.

Vrlo važnim pravom djeteta smatramo **smještaj roditelja uz dijete tijekom liječenja u bolnici**, no i ono nažalost ovisi o smještajnim kapacitetima bolnice. Potpuno razumljivim i opravdanim smatramo obraćanja roditelja koji zajedno sa svojim djetetom prolaze različite teške trenutke djetetove bolesti, vrlo često dodatno otežane prisilnim odvajanjem od njega za vrijeme hospitalizacije. Vrlo često su trenuci bolesti djeteta prvi trenuci u njegovu životu kada se odvaja od roditelja i ostaje sâmo noćiti u nepoznatom prostoru bolnice okruženo nepoznatim ljudima, što je često popraćeno strahom, bolovima i drugim tegobama zbog bolesti. Dugo se smatralo da je takvo odvajanje puno bolji način za brže ozdravljenje djeteta jer u blizini nema roditelja pored kojeg je dijete manje „hrabro“. U svijetu i kod nas taj je stav danas zamijenjen spoznajom da je blizina roditelja prilikom liječenja djeteta u bolnici od koristi kako za djetetov oporavak i snaženje, tako posredno za rad zdravstvenih djelatnika bolnice. Pravilnik o pravima, uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja predviđa slučajeve u kojima roditelj ima pravo na smještaj uz dijete pri čemu roditelj ne snosi trošak smještaja. No, situacija je u stvarnosti takva da smještajnih kapaciteta u bolnicama nema dovoljno. S druge strane, roditelje čija su djeca hospitalizirana zbunjuje to što im neke bolnice nude apartmanski smještaj, ali uz dnevnu naknadu koja je većini preskupa. S jedne strane, roditelj prema Pravilniku ima pravo na besplatan smještaj, za koji bolnica nema kapaciteta, a u isto vrijeme postoji apartmanski smještaj, ali uz obvezu plaćanja. Roditelji koji su nam se obraćali, mahom su ipak platili apartmanski smještaj, ali su bili ogorčeni takvom praksom. Apartmanski smještaj je pogodnost koju nude pojedine bolnice radi osiguravanja višeg standarda za vrijeme liječenja onima koji su u mogućnosti to platiti. Ne osporavajući pravo bolnicama da nude takve usluge, smatramo da nadležno ministarstvo treba preispitati kapacitete za besplatni smještaj roditelja uz dijete na liječenju, koji trenutačno ne podržavaju pravo roditelja i djeteta zajamčeno opisanim Pravilnikom, te poduzeti potrebne mjere kako bi se ti kapaciteti povećali i time se osnažila uloga i podrška roditelja u ozdravljenju djeteta.

U svakodnevnom kontaktu s roditeljima i djecom, praćenjem medija i rasprava stručnjaka, suočeni smo s informacijama o **nedovoljnom broju stručnjaka** koji pružaju usluge djeci u području zdravstva. Rezultat su primjedbe na duljinu raznih listi čekanja na primarnoj, sekundarnoj te tercijarnoj razni zdravstvene djelatnosti te kvalitetu pružene zdravstvene usluge. U 2009. godini smo od nadležnog ministarstva zatražili podatke o broju stručnjaka koji se bave zaštitom zdravlja djece

Prema podacima primljenim od MZSS-a, HZZO je u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece ugovorio 256 timova koji skrbu o 233.159 djece od 0 do 7 godina. Predviđeno je da specijalist pedijatar ugovara provođenje zdravstvene zaštite za djecu predškolske dobi, dakle od 0 do 7 godina, a samo iznimno za djecu školske dobi do kraja osnovnog školovanja i to kada pedijatar nije u mogućnosti popuniti tim do standardom propisanog broja djece predškolske dobi. Iz toga proizlazi da su djeca školske dobi, već od svoje 7. godine u skrbi liječnika opće/obiteljske medicine. Pa je tako, prema podacima iz 2009. godine, u skrbi liječnika ugovorenih u djelatnosti opće/obiteljske medicine 51.562 djece u dobi od 0 do 7 godina te 400.758 djece starije od 7 godina. Slažemo se s dijelom javne rasprave među stručnjacima, ali i roditeljima, da nije isto skrbiti li o djetetu liječnik

specijalist opće/obiteljske medicine ili doktor specijalist pedijatrije te da je, zbog aktualnog stanja, upitna kvaliteta pružene zdravstvene zaštite.

U kolovozu 2009. godine na snagu je stupila nova Mreža javne zdravstvene službe i prestala je važiti dotadašnja Osnovna mreža zdravstvene djelatnosti, kojima se utvrđuje potreban broj timova u navedenim djelatnostima. Novom je mrežom određeno da je ukupno u Republici Hrvatskoj, u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece na razini primarne zdravstvene djelatnosti, potrebno 323 timova pedijatara (prijašnja je mreža odredila da je potreban broj 315, a najveći mogući broj 339 timova). Kako ima područja u kojima je zaštitu pružalo više timova, u tim područjima dolazi do potrebe smanjenja broja pedijatrijskih ordinacija, što za djecu i njihove roditelje znači da moraju pronaći novog pedijatra koji ih, s obzirom na standard propisanog broja, može primiti u svoju skrb.

Zatvaranje pedijatrijskih ordinacija u postojećim uvjetima nameće pitanje koliko je opisana Mreža javne zdravstvene službe u skladu sa stvarnim potrebama djece. S obzirom na kompleksnost ove problematike, njome se namjeravamo baviti i u sljedećem razdoblju, pri čemu ćemo pratiti sveobuhvatnost i kvalitetu zdravstvene zaštite pružene djeci različite dobi, prema propisanim standardima.

Postoji i problem **manjka određenih specijalista** zbog čega su djeca onemogućena u ostvarenju pojedinih zdravstvenih prava. Prema Pravilniku o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala djeteta ima pravo na pomične i nepomične ortodontske uređaje, pri čemu ovo pravo može ostvariti samo jednom do navršene 18. godine. No, u praksi je u pojedinim županijama ostvarenje ovog prava upitno zbog predugih lista čekanja, pa mnoga djeca do 18. godine ne stignu na red. S tim u vezi obratili smo se HZZO-u i MZSS-u te smo upoznati sa situacijom da u pojedinim županijama postoji manjak specijalista ortodonta koji bi sklopili ugovor o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja s HZZO-om. Zbog toga HZZO putem područnih ureda upućuje djecu u sljedeću najbližu ugovornu ustanovu, ali je ona nerijetko na području druge županije. HZZO je stoga imenovao Povjerenstvo za ortodonciju, čiji je zadatak utvrditi mjere kojima bi HZZO mogao poboljšati dostupnost zdravstvene zaštite u djelatnosti ortodoncije.

U nastavku naših dosadašnjih aktivnosti u vezi s otvaranjem potrebnog **odjela dječje psihijatrije u Kliničkom bolničkom centru u Splitu** (KBC Split) i ove je godine Ured pravobraniteljice pratio aktualno stanje. Problem oko prostora koji je KBC Split imao s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske (MORH) riješen je posredovanjem pravobraniteljice za djecu. Prilikom sastanka u Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu, koji smo organizirali radi utvrđivanja postojeće zdravstvene skrbi o mentalnom zdravlju djece u dalmatinskoj regiji, ravnatelj KBC-a Split upoznao nas je s problemom prostora za organizaciju dječje psihijatrije u okviru KBC-a. Vezano uz to, pravobraniteljica je organizirala sastanak s predstavnicima MORH-a i MZSS-a te je obišla prostore koji su u to vrijeme bili u posjedu MORH-a. Nakon naših traženja da se postupi po odluci Vlade RH od prije petnaestak godina, pristupilo se pripremama za primopredaju prostora. Izvješćem ravnatelja KBC Split obaviješteni smo da je za uređenje prostora odjela potrebno oko 7.000.000 kuna te postoji problem u iznalaženju financijskih sredstava, budući ih MZSS za ovu godinu navodno nije osiguralo. Ravnatelj se stoga nada da će potrebna sredstva priskrbiti tek proračunom za 2011. godinu. Obaviješteni smo da ambulantni dio odjela funkcionira, no da je potrebno još deset novih djelatnika koji će biti zaposleni po završetku uređenja prostora. Nakon preporuka pravobraniteljice upućenih MZSS-u, još 2008. godine odobrene su ovoj zdravstvenoj ustanovi dvije specijalizacije iz dječje psihijatrije, no zasad nemamo saznanja da

su za to raspisani natječaji. Naglašavamo da je broj djece kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć iz dana u dan sve veći te je, stoga, i realizacija otvaranja odjela dječje psihijatrije u Splitu od vitalnog značaja za pomoć djeci cijele regije.

Još tijekom 2008. godine, prilikom obilaska **Psihijatrijske bolnice Lopača**, pravobraniteljica za djecu uočila je niz propusta u skrbi za djecu na liječenju, na što smo upozorili nadležne institucije i preporučili žurno poduzimanje potrebnih mjera za zaštitu djece. Nakon poduzetih intervencija situacija se nešto poboljšala, o čemu smo detaljnije pisali u Izvješću za 2008. godinu. Ostalo je otvoreno pitanje najprikladnijeg organiziranja školovanja za djecu na liječenju. Ove godine smo pratili aktivnosti i kontaktirali s nadležnim MZSS-om, MZOŠ-om i lokalnom zajednicom u cilju ostvarivanja prava na obrazovanje za djecu koja su na liječenju. Po našim saznanjima, obrazovanje se odvija tako da se novi pacijenti odmah uključuju u nastavni proces u OŠ „Fran Franković“ na način da dvije nastavnice dva puta tjedno dolaze u bolnicu i individualizirano rade s djecom. Postoji i mogućnost da djeca polažu razredne ispite u svojoj matičnoj školi, a pomoć u pripremi pružaju im ove nastavnice. Bolnica djeci osigurava i nastavni materijal, a djeca se uključuju neovisno o tome imaju li svu potrebnu dokumentaciju prilikom dolaska. Bolnica je predložila lokalnoj zajednici da OŠ „Fran Franković“ zatraži dodatna sredstva od MZOŠ za otvaranje područnog odjela u bolnici, navode da imaju veliku potrebu za takvim organiziranjem nastave, a imaju i adekvatan prostor. Grad Rijeka, Odjel gradske uprave za odgoj i školstvo, dostavio nam je na uvid dopis koji su uputili MZOŠ-u povodom zamolbe za otvaranje područnog odjela škole u bolnici. Razinu zaštite prava u ovoj ustanovi Ured će i dalje pratiti.

S obzirom na potrebe djece, uočena je potreba za osnivanjem **Poliklinike za zaštitu djece** u slavonskoj i dalmatinskoj regiji, budući da su zasad mnogi iz tih područja prisiljeni pomoć potražiti u jedinoj takvoj Poliklinici u Zagrebu. Zadaća je ovakvih poliklinika pružiti psihološku, socijalnu, psihijatrijsku, defektološku i pedijatrijsku pomoć djeci koja su imala traumatska iskustva i njihovim roditeljima. Poliklinike usto i vještače u sudskim postupcima, kako kaznenim tako i obiteljskim. Važno je da djeci takve poliklinike budu dostupne, da im opisana pomoć nakon doživljene traume bude što skorije i u potrebnoj mjeri pružena te da se potrebna vještačenja obave što prije. Pravobraniteljica za djecu je, prepoznajući ovu potrebu, s njome upoznala i pet županija slavonske regije. Župani su do sada odgovorili da podržavaju tu ideju, ali da zasad nemaju financijskih sredstava za to. Sa županima se pravobraniteljica planira susresti i raspraviti moguća rješenja.

U vezi s osnivanjem institucije koja bi skrbila o mentalnom zdravlju djece u dalmatinskoj regiji, pravobraniteljica je tijekom 2009. godine poduzimala brojne aktivnosti o čemu je više riječi u posebnom poglavlju.

I u 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu bavio se pitanjem odgovarajuće **zdravstvene zaštite djece s poremećajima hranjenja, anoreksijom i bulimijom**. Potaknuti prijedlogom udruge „Nada“ o potrebi otvaranja specijaliziranih odjela za liječenje ovih osoba pri kliničkim bolničkim centrima u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku, obratili smo se MZSS-u te zatražili izvješće o broju djece oboljele od tog poremećaja, načinu na koji se pristupa liječenju te djece, mogućnosti otvaranja navedenih odjela te planiranim aktivnostima ministarstva. Obaviješteni smo da se u Hrvatskoj bilježi sve veća pojavnost poremećaja prehrane, no MZSS navodi da nije razvidno u kojoj mjeri je to stvarni porast, a koliko je posljedica veće svjesnosti i češćeg dijagnosticiranja. Saznajemo da je mišljenje stručnjaka da zdravstvenu skrb o oboljelima od poremećaja prehrane nije svrsishodno promatrati izvan konteksta općeg razvoja psihijatrijske skrbi. Navodi se da do sada klinički oblici poremećaja hranjenja nisu bili

praćeni ciljanim programima, ali da podaci HZJZ-a pokazuju da su u razdoblju od 2003. do 2008. godine u hrvatskoj zabilježene 74 hospitalizacije u dobi od sedam do 18 godina zbog anoreksije i bulimije. Kako saznajemo, HZJZ djelatnostima na području školske medicine trajno provodi niz aktivnosti na području promicanja zdravlja školske djece i adolescenata. Prema istraživanjima, veliki je broj djece nezadovoljne svojom tjelesnom težinom i izgledom, zbog čega posežu za raznim dijetama. U 2010. godini HZJZ planira provesti istraživanje na uzorku od 5000 učenika u dobi od 11 do 13 i 15 godina o uhranjenosti i ponašanju. MZSS je podržalo stav kako je riječ o složenom zdravstvenom problemu, kojem treba pristupiti interdisciplinarno.

Djeca oboljela od **malignih bolesti** i njihovi roditelji ukazali su pravobraniteljici za djecu na glavne probleme u ostvarivanju zdravstvene skrbi za tu skupinu djece, prije svega na loše prostorne uvjete na onkološkim odjelima, nemogućnost kvalitetnog provođenja vremena s roditeljem zbog skućenosti prostora, nedostatak privatnosti, boravak dječaka i djevojčica adolescentne dobi u zajedničkim sobama, kao i nedostupnost psihološke podrške. Potaknuta time pravobraniteljica za djecu i njeni suradnici posjetili su bolničke odjele u Rijeci, Zagrebu i Splitu. Tom prilikom uočeni su brojni problemi u pogledu prostornih, kadrovskih i tehničkih bolničkih uvjeta, kao i nedovoljna stvarna zaštita prava ove skupine djece. Osim zdravstvenih poteškoća koje su specifične i zahtijevaju posebnu brigu, uočeno je da se djeca i obitelji susreću i s brojnim poteškoćama u reguliranju svojih prava, naročito onih iz sustava socijalne skrbi i zdravstvene zaštite. U odnosu na zatečeno stanje pravobraniteljica za djecu uputila je nadležnom MZSS te bolnicama pojedinačne preporuke radi osiguravanja najviše razine zaštite djece koja boluju od malignih bolesti. Pravobraniteljica za djecu će u narednom periodu i dalje s osobitim zanimanjem pratiti zaštićenost prava ove skupine djece te djelovati u okviru svojih ovlasti.

Ured je primio i dvije prijave mladih, ali već punoljetnih, osoba koje su opisale kako su bile prisilno hospitalizirane zbog svoje **spolne orijentacije**. U oba je slučaja ovo neprihvatanje opredjeljenja osobe od strane roditelja ili okoline započelo u maloljetnoj dobi te su s time započela i kršenja njihovih ljudskih prava. Iako u navedenim slučajevima više nismo bili nadležni postupati, prepoznavamo ovo kao područje dječjih prava kojim ćemo se svakako u budućnosti, po potrebi, baviti.

Tijekom 2009. godine aktualna je tema bila i cijepljenje protiv **HPV-a** (humani papiloma virus) za djevojčice u 7. razredu osnovnih škola. Prateći prijemore u javnosti koji su se pojavili u vezi s time, o toj smo temi zatražili stručno mišljenje voditeljice Službe za zaštitu zdravlja mladih i prevenciju ovisnosti HZJZ-a. Objašnjeno nam je da je cjepivo kod nas registrirano samo za djevojke, a da bi u skoroj budućnosti ono trebalo biti registrirano i za dječake. Što se tiče nuspojava, čini se da nijedna nije u direktnoj vezi s cjepivom. Kao što dosadašnje iskustvo pokazuje, cjepivom je osigurano oko 70% zaštite. Smatramo izuzetno važnim mladima omogućiti pristup potrebnim informacijama o HPV-u i sličnim bolestima te im osigurati mogućnost obraćanja stručnoj osobi od povjerenja.

Izješća i stručna mišljenja HZZO-a i HZJZ-a zatražili smo i u vezi s drugim pitanjima, kao što je **cijepljenje djece** obveznim cjepivima i onima koja su ostavljena kao mogućnost, te pitanje postoji li obveza obavješćavanja osoblja vrtića ili škole o **dijagnozi djeteta**, primjerice o zaraženosti HIV-om, Hepatitisom B, o alergijama i drugim bolestima. HZJZ nas je izvijestio da prema zakonima nema obveze obavješćavanja škole niti drugih osoba ili institucija o zaraženosti djeteta HIV-om. Polazi se od toga da dijete ima pravo na zaštitu privatnosti i svatko tko na bilo koji način za ovaj podatak sazna, dužan ga je čuvati u tajnosti. Pravo na

informaciju o djetetovoj bolesti imaju samo roditelj i liječnik, a roditelj zatim odlučuje želi li da škola ili druga ustanova ili osoba zna za bolest djeteta. Dobro je roditelje informirati o dobrim stranama toga da su osobe u djetetovu okruženju upoznate s bolešću, jer mu one tada mogu i pružiti pomoć u slučaju potrebe. Primjerice, ukoliko dijete doživi epileptički napadaj ili alergijsku reakciju, osobe koje su mu blizu mogu mu spasiti život, ukoliko su upoznate s načinom pružanja pomoći.

Među pitanja od osobitog interesa za djecu svakako svrstavamo i **kvalitetu prehrane** u jaslicama, vrtićima, osnovnim i srednjim školama te drugim ustanovama koje skrbe za djecu. Godine 2006. u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine je, među ostalim, u poglavlju Prehrana, u ciljevima naznačeno uvođenje zdrave prehrane u navedene ustanove, izrada Programa zdrave prehrane, osiguranje njegove primjene kao i širenje znanja o važnosti zdrave prehrane. Od šest navedenih nositelja provedbe predviđenih mjera zatražili smo izvješća o dinamici i tijeku njihovog provođenja te eventualnim poteškoćama. Odgovore smo dobili od HZJZ-a, koji nas je obavijestio o provedenim edukacijama prosvjetnih radnika te timova školske medicine, objavljenim priručnicima te drugim provedenim mjerama, poput mjerenja i pregleda djece u praćenju uhranjenosti i prehrambenih navika, te od Hrvatskog pedijatrijskog društva, koje je izvijestilo o provedenoj promociji dojenja, sudjelovanju u radu povjerenstva MZSS-a, pisanju materijala za izradu jelovnika u predškolskim ustanovama, održanim skupovima i provedenom istraživanju.

Unatoč opisanim obvezama i naglašavanju važnosti odgovarajuće prehrane u navedenim ustanovama koje skrbe o djeci, još uvijek u vezi s tim pitanjem nailazimo na nerazumijevanje i neuvažavanje potreba djece. Nekoliko nam se roditelja obratilo upravo vezano za nedovoljnu brigu o prehrani oboljelog djeteta u vrtiću, koje, primjerice zbog dijabetesa ili alergije, mora imati poseban režim prehrane.

Posebnu temu u području zaštite zdravstvenih prava djeteta predstavljaju nadriliječništvo kao i primjena **nekonvencionalnih metoda liječenja** djece. Potaknuti pojedinačnim upitima, u namjeri da stvorimo jasniju sliku u pogledu zaštite djece u ovom području, obratili smo se Hrvatskom udruženju za prirodnu, energetsku i duhovnu medicinu (HUPED) i zatražili izvješće o aktualnom formalno-pravnom statusu nekonvencionalne medicine, proceduri izdavanja certifikata, nadzoru nad radom osoba koje nude takve načine liječenja, njihovoj odgovornosti i drugome što bi nam pomoglo u stvaranju slike o eventualnom ugrožavanju prava djeteta. Niti nakon nekoliko ponavljanja traženja ovih, po našem mišljenju, vrlo važnih podataka u zaštiti djece, nismo ih od spomenutog udruženja primili. Takvo smo izvješće zatražili i od MZSS-a, koje nam je odgovorilo da, prema Zakonu o zdravstvenoj skrbi to ministarstvo nije nadležno za izdavanje rješenja za rad uz primjenu metoda alternativne medicine liječenja pa samim time niti za nadzor nad njihovim radom. Naše je predstavke MZSS proslijedilo Državnom odvjetništvu, Državnom inspektoratu, Odsjeku za nadzor u području prometa robe, obrta i usluga. S obzirom na aktualno stanje, zacijelo ćemo se i ubuduće baviti ovim pitanjem.

Obaviješteni smo o djelovanju pojedinih **sekti** koje navodno obmanjuju posebice roditelje djece s teškoćama u razvoju, obećavajući im ozdravljenje pomoću tretmana alternativnim metodama, a zbog čega neki roditelji, vjerujući u njihova obećanja, uskraćuju djetetu pravo na liječničku pomoć. Ponovno naglašavamo da je dužnost svakog roditelja da skrbi o životu i zdravlju djeteta i omogući mu korištenje mjera za unaprjeđenje, čuvanje i vraćanje zdravlja, sukladno propisima iz područja zdravstva i zahtjevima medicinske znanosti. Nije, stoga,

dopušteno da roditelj, zbog pripadnosti nekoj vjerskoj zajednici ili nekoj sekti, onemogući djetetu primanje nužnog medicinskog tretmana, posebno ako su mu ugroženi zdravlje ili život. O takvom ponašanju roditelja nužno je obavijestiti centar za socijalnu skrb, koji u takvom slučaju može, među ostalim, imenovati djetetu posebnog skrbnika koji štiti njegov najbolji interes.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U ovom dijelu opisujemo povrede prava djeteta svrstane u nekoliko grupa kojima je zajedničko da se dotiču imovinskih prava djeteta odnosno njegove obitelji, njihovog materijalnog statusa uzrokovanog stanjem u društvu općenito kao i nejasnoća u provedbi Zakona o roditeljskim i roditeljskim naknadama.

2.5.1 SOCIJALNA PRAVA

Tijekom 2009. godine Ured je zaprimio 48 prijava o povredama pojedinih prava djece iz sustava socijalne skrbi kao što su: jednokratna novčana pomoć, stalna novčana pomoć, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina, pravo na dopust za njegu djeteta, pravo na rad s polovicom radnog vremena do navršene sedme godine djeteta, privremeno uzdržavanje po Obiteljskom zakonu, dječji doplatak, obiteljska mirovina, pravo na status roditelja njegovatelja i ostalo.

Prijavama je bilo obuhvaćeno ukupno 61 dijete (27 djevojčica, 26 dječaka, a u osam slučajeva spol nam nije poznat), a podnositelji prijave su u gotovo 90% slučajeva bili roditelji (u 29 slučajeva majka, u 12 slučajeva otac, dva puta zajednički), dijete u tri slučaja te ostali u dva slučaja.

Uočeno je da se radi o manjem broju pritužbi na kršenje prava glede ostvarivanja dječjeg doplatka nego u 2008. godini, ukupno četiri, ali i to da se radi o istim razlozima. Radi se o dugotrajnosti postupka u slučaju promjene okolnosti (promjena korisnika, promjena računa na koji treba vršiti uplatu) te o priznavanju prava na dodatak na doplatak za treće i četvrto dijete.

Većina pritužbi s područja socijalnih prava iz sustava socijalne skrbi odnosila se na postupak pri centru za socijalnu skrb vezano za ostvarenje prava na novčane pomoći, osobito u vezi s provođenjem postupka radi ostvarenja prava na naknadu za dopust i njegu djeteta s teškoćama u razvoju, prava na osobnu invalidninu te prava na doplatak za pomoć i njegu.

Prijavitelji su nezadovoljni zakonskim rješenjima o načinu ostvarivanja prava, navode neujednačenu praksu nadležnih tijela u pojedinim županijama kod priznavanja prava u pojedinim slučajevima. Također ukazuju i na navodni neprofesionalni odnos službenika koji ne daju potpunu informaciju stranci. Uglavnom su tražili tumačenja propisa i upute za daljnje postupanje, odnosno utjecaj pravobranitelja za djecu na žurno i pozitivno rješavanje zahtjeva. Poštujući nadležnost centra za socijalnu skrb i drugih tijela za provođenje pojedinih postupaka, prijavitelji su upoznati s ovlastima pravobraniteljice za djecu te s aktivnom roditeljskom ulogom u korištenju redovnog pravnog lijeka ulaganjem prigovora ili žalbe na donesena rješenja prvostupanijskih tijela u upravnom postupku.

Istovremeno je Ured pravobraniteljice za djecu, uz obavijest centrima za socijalnu skrb o zaprimljenim pritužbama, upućivao preporuke o potrebi pažljive procjene ukupnih okolnosti

u kojima žive djeca u obitelji podnositelja prijave te pružanja stručne pomoći radi ostvarivanja svih pripadajućih prava u okviru sustava socijalne skrbi, za koja stranka ispunjava zakonom propisane uvjete.

Djeca i siromaštvo

Aktualna gospodarska kriza, čiju silovitost svakodnevno osjećamo, sve bolnije nas upozorava na činjenicu da se razdoblje recesije uvijek najnepovoljnije odražava na sigurnost i zaštitu djece. Svjetska su istraživanja i tijekom proteklih kriza više puta potvrdila kako osiromašenje stanovništva, koje se neminovno javlja u vrijeme recesije i krize, neposredno pogađa kvalitetu života djece i ugrožava njihova prava, a ponekad čak i pravo na preživljavanje.

Siromaštvo povećava brojne rizike za djecu, ponajprije rizik da će biti zanemarena, što uz neadekvatnu prehranu i manjkavu zaštitu zdravlja, donosi i uskraćivanje kvalitetnih razvojnih poticaja. Siromašna djeca više su izložena riziku zlostavljanja. Siromaštvo otežava pristup obrazovanju te mnogim zdravstvenim, socijalnim i kulturnim uslugama, koje jamče kvalitetu djetinjstva. Smanjivanje izdvajanja za socijalne programe dodatno pogađa najugroženiju djecu čije obitelji više nemaju sredstava da bi nadomjestile manjak društvenog standarda.

Temeljni zadatak svake države je omogućiti pojedincu i obitelji da osiguraju uvjete za normalan i zdrav život te primjeren dohodak. U doba krize država je pozvana intervenirati mjerama socijalne politike kako bi pomogla socijalno ugroženom stanovništvu.

Problem siromaštva djece u Hrvatskoj prepoznat je već u listopadu 2004. godine kada je Odbor za prava djeteta pri Ujedinjenim narodima, na temelju podnesenog drugog periodičnog izvješća Republike Hrvatske, donio niz preporuka u cilju zaštite prava i interesa djece, koje se u 4. poglavlju „Osnovna zdravstvena i socijalna skrb“, u točki 56. referira na pravo djece na adekvatan životni standard. Odbor je preporučio poduzimanje svih potrebnih mjera, kao i ulaganje svih raspoloživih sredstava u ubrzanje eliminacije siromaštva djece, nastavak pružanja materijalne pomoći i potpore ekonomski slabijim obiteljima, a posebno romskim obiteljima i obiteljima stranog porijekla, kako bi djeca mogla ostvariti svoje pravo na adekvatan životni standard te uključivanje djece u strategiju reduciranja siromaštva, putem odgovarajućih programa.

Od listopada 2005. godine, kada je započeo rad na Memorandumu o socijalnom uključivanju (JIM), pokrenut je kontinuirani proces međuresorne suradnje kao novi pristup u rješavanju pitanja siromaštva i socijalne isključenosti te oblikovanju relevantne politike. Republika Hrvatska je 5. ožujka 2007. potpisala Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju u kojem se usuglasila s Europskom komisijom o ključnim tezama vezanim uz unapređenje socijalne zaštite i socijalnog uključivanja, o prioritetima, mjerama i analizama koje treba provesti u procesu nakon potpisivanja JIM-a, s ciljem pripreme Republike Hrvatske za njezino buduće sudjelovanje u Modelu otvorene koordinacije (OMC) u području socijalne zaštite i socijalnog uključivanja.

Tijekom 2007. godine izrađen je prvi Nacionalni provedbeni plan za socijalno uključivanje za razdoblje 2007. do 2008. godine. Krajem 2008., nakon podnesenog prvog izvješća Europskoj komisiji i partnerima o provedbi mjera predviđenih Nacionalnim provedbenim planom i Zajedničkim memorandumom o socijalnom uključivanju za razdoblje od ožujka 2007. do ožujka 2008. godine te nakon održane druge konferencije, Europska je komisija napravila evaluacijski izvještaj o napretku ostvarenom u provedbi spomenutih mjera.

U ožujku 2009. održana je treća konferencija nakon potpisivanja JIM-a, na kojoj je predstavljen novi Nacionalni provedbeni plan za razdoblje od 2009. do 2010. godine.

Ključni prioriteti koje država namjerava ostvariti kroz ovaj provedbeni plan su:

- Povećati razinu zapošljivosti onih skupina koje su najviše pogođene dugotrajnom nezaposlenošću
- Proširiti obuhvat srednjeg i visokog obrazovanja
- Proširiti mrežu socijalnih usluga za djecu, starije osobe i osobe s invaliditetom, izraditi plan o deinstitutionalizaciji usluga za djecu i osobe s invaliditetom
- Veće napore usmjeriti na prevenciju bolesti ili invaliditeta
- Definirati i razvijati koncept socijalnog stanovanja
- Mjerama gospodarske i fiskalne politike potrebno je sustavno raditi na smanjenju regionalnih razlika (s obzirom na to da je prema podacima Svjetske banke najranjivija regija srednjoistočne Hrvatske i ruralne sjeverozapadne regije u kojima živi 45% stanovništva i 83,2% siromašnih)
- Kontinuirano pratiti provedbu zdravstvene reforme

Znatni dio stanovništva Hrvatske u lošem je socijalnom položaju i nema zadovoljavajući pristup javnim dobrima i uslugama, a zbog recesije, povećanja nezaposlenosti i proračunskih problema, može se očekivati daljnje pogoršanje socijalne slike. Vlada RH nastoji određenim mjerama ublažiti djelovanje krize te sukladno načelu socijalne pravednosti teret krize raspodijeliti između svih društvenih skupina. Podsjećamo da smo i u prošlogodišnjem razdoblju preporučili Vladi i svim nadležnim tijelima da u kriznim vremenima ne štede na djeci, osobito na ranjivim skupinama djece (siromašnoj djeci, djeci s teškoćama u razvoju i djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi) koja su i inače često na začelju liste prioriteta. U srpnju 2009. godine ponovno smo uputili poziv Vladi RH da se u aktualnim procesima donošenja kriznih mjera donese operativni plan zaštite najugroženije skupine djece, s predviđenim mjerama na državnoj i na lokalnoj razini. Mišljenja smo da se ne smiju umanjivati sredstva za programe kojima su neposredni korisnici djeca te da u svim područjima života treba predvidjeti mehanizme za pomoć obiteljima koje su siromašne ili su na rubu siromaštva. Isto je navedeno i u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, gdje se u poglavlju „Socijalna skrb“ ističe važnost prevencije i ublažavanja siromaštva kao presudnog čimbenika u sprečavanju socijalne isključenosti djece, kao i mjera usmjerenih ka poboljšanju položaja djece iz siromašnih obitelji te djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Prema podacima Svjetske banke za 2008. godinu, pokazatelj siromaštva među djecom bio je nešto niži od prosjeka općeg stanovništva (9,8 % za djecu od 0 do 14 godina, u odnosu na 10% za cjelokupno stanovništvo). U 2009. godini, rizik siromaštva za djecu je bio iznadprosječan (zbog većeg rizika siromaštva i za zaposlene roditelje i većih troškova obrazovanja). Prema podacima svjetske banke najveći porast indeksa siromaštva od 15,8% bilježe kućanstva s dvoje djece.

Prema podacima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi broj korisnika jednokratnih novčanih pomoći u 2009. godini povećao se za 14,2% u odnosu na 2008. godinu, dok se broj korisnika stalne pomoći povećao za 2,6%.

Nažalost, zasad nije provedeno istraživanje o kvaliteti života djece siromašnih roditelja (premda je ono predviđeno Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine), iz kojeg bi bio vidljiv broj djece zahvaćene siromaštvom te kako se pojava

siromaštva odražava kroz pojedine sustave (zdravstvo, predškolski odgoj i obrazovanje). Međutim, nesporno je da ono povećava brojne rizike za djecu, ponajprije rizik da će biti zanemarena, što uz neadekvatnu prehranu i manjkavu zdravstvenu zaštitu, donosi i uskraćuje kvalitetne razvojne poticaje. Siromaštvo također otežava pristup obrazovanju (ukidanje besplatnih udžbenika, visoki troškovi prijevoza djece do škole, ukidanje besplatnog smještaja djece u učeničke domove) te mnogim zdravstvenim, socijalnim i kulturnim uslugama koje jamče kvalitetu djetinjstva. Pretpostavljamo da bi pokazatelj broja djece uključene u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, u odnosu na prošle godine, također bio manji, a što bi također bio relevantan pokazatelj o socijalnoj isključenosti djece čije obitelji nemaju dovoljno sredstava za život, a pogotovo ne za slobodne aktivnosti djece.

Kao primjer senzibiliziranosti za probleme siromaštva djece ističemo primjere dugogodišnjih aktivnosti Grada Zagreba, koji roditeljima s niskim primanjima čija djeca su uključena u vrtiće, sufinanciraju troškove boravka, kao i organiziranje besplatnog ljetovanja, u suradnji s osnovnim školama te centrima za socijalnu skrb.

Nažalost, često smo svjedoci zdravstvene ugroženosti djece čiji se roditelji zbog nemogućnosti financiranja liječenja obraćaju medijima za pomoć, ali i situacija kada se roditelji odlučuju na očajničke postupke koji nisu u skladu sa zakonom, nastojeći kroz obraćanje medijima ostvariti neko pravo za koje prema važećim zakonskim propisima nemaju ostvarene uvjete.

S obzirom na navedeno, nesporno je da djeca čine skupinu s najvećim rizikom od siromaštva. Djeca svojim angažmanom ne mogu utjecati na promjenu situacije te su time stavljena u poziciju potpune ovisnosti o mogućnostima i volji odraslih. U suradnji s lokalnom zajednicom može se uvelike utjecati na prevladavanje negativnih utjecaja siromaštva. Jedan od načina poboljšanja položaja djece u društvu prepoznat je i kroz raspodjelu sredstava za djecu i njihovoj zasebnoj alokaciji u proračunu, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini. Preporuku navedenog sadržaja još smo u 2006. godini uputili Ministarstvu financija, Hrvatskom saboru te članovima Vlade RH te je od tada ponavljamo svake godine u vrijeme pripreme i izrade Državnoga proračuna.

2.5.2 EKONOMSKA PRAVA

Na području kršenja ekonomskih prava Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2009. godine zaprimio 55 prijava, gotovo isti broj pritužbi kao i 2008. godine. Pritužbe su se u 20 slučajeva odnosile na zaštitu prava na primjeren životni standard (34 djeteta), u sljedećih 20 na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, u vezi s nezakonitim radom ili zapošljavanjem djece, u području radnih odnosa kod poslodavca (20 djece), u pet slučajeva vezano uz zaštitu imovinskih prava djeteta odnosno raspolaganja imovinom te uz ostala ekonomska prava.

U 55 predmeta obuhvaćeno je 75 djece, od čega 40 djevojčica i 28 dječaka te sedmero djece za koju nemamo podatak o spolu. Najveći broj povreda prava odnosio se na djecu u dobi od 17 godina. Prijavitelji su u 15 slučajeva bili majka, otac i roditelji zajedno; Ured pravobraniteljice za djecu u tri slučaja; dijete osobno, sestra i djed su prijavili po jedan slučaj, dok su 28 slučajeva (50%) prijavili ostali. Veliki broj predmeta ugroženog životnog standarda djece, stavlja u prvi plan potrebu i obvezu jedinicama lokalne samouprave da dugoročno planiraju izgradnju namjenskih stambenih objekata, a u slučaju gospodarskog iskorištavanja

djece (nezakoniti rad kod poslodavca, noćni rad) potrebu snažnije kontrole poslodavaca od strane Državnog inspektorata.

Po broju prijava na prvom mjestu je područje Primorsko-goranske županije s 20 slučajeva, slijedi područje grada Zagreba s osam slučajeva te ostale županije.

Glede povrede prava na primjeren životni standard te pritužbi vezanih uz deložacije obitelji, Ured je upućivao preporuke nadležnim tijelima za rješavanje stambenih pitanja te mjesno nadležnom centru za socijalnu skrb da, u skladu s mogućnostima, priznaju pravo na pomoć za podmirenje troškova stanovanja obiteljima koje se nalaze u ovakvoj situaciji. Također, prijavitelji su savjetovani da sami ili uz stručnu pomoć pravovremeno koriste pravni lijek u sudskim postupcima, kako bi u tom smislu iskoristili sve mogućnosti koje im stoje na raspolaganju.

Primjeri samoinicijativnog i bespravnog useljavanja roditelja s djecom u stanove u vlasništvu jedinica lokalne samouprave govore da se ovom problemu ne posvećuje dovoljno pažnje te potvrđuju nedovoljno izdvajanje financijskih sredstava za stambeno zbrinjavanje obitelji s djecom, u pravilu korisnika socijalne skrbi. Problem je utoliko veći, što većina manjih i gospodarski slabije razvijenih općina i gradova nije objektivno u mogućnosti zadovoljiti te, ponekad i privremene potrebe smještaja obitelji. To sve rezultira time da obitelji s djecom stanuju u krajnje oskudnim i nehygienjskim uvjetima, o čemu saznanja postoje i u centrima za socijalnu skrb.

Do nemogućnosti osiguranja primjerenog životnog standarda djeci, dolazi i u slučaju razvoda braka i nastavka života u istom stambenom prostoru, zbog financijske nesposobnosti oba roditelja da si osiguraju drugi smještaj, a stambeni prostor nije moguće fizički podijeliti i koristiti prema potrebama svih članova obitelji. Ima i primjera kada se roditelji obraćaju pravobraniteljici za djecu za pomoć jer su onemogućeni u manipulaciji stambenim prostorom upisanim u vlasništvo djeteta, a sami su namjerno stambeni objekt prenijeli u vlasništvo djeteta, kako bi onemogućili ili izbjegli naplatu potraživanja prema njima temeljem drugog pravnog posla.

Neki primjeri pokazuju da rješavanju stambenih potreba obitelji, bilo da se radi o gradnji, nadogradnji ili kupovini dijela nekretnine, roditelji zbog neznanja ili nemara, pristupaju nerješavajući prethodno vlasnički status. Događa se da vrše ulaganja u nekretninu ostajući u statusu suvlasnika ili samo korisnika stambenog prostora na temelju dogovora s vlasnikom. Problemi nastaju najčešće u situacijama prestanka bračne zajednice, kada dolazi do teškoća pri rješavanju vlasničkih odnosa.

Imovinska prava

Pravobraniteljici za djecu se često obraćaju roditelji pritužujući se na zakonske odredbe, koje kod njih ponekad izazivaju osjećaj ugroženosti roditeljskih prava, ali i povrijeđenost zato što se „sumnja“ u njihovu roditeljsku kompetenciju. Naime, roditelji, unatoč širokom pojmu instituta roditeljske skrbi, nisu u mogućnosti samostalno poduzimati sve radnje, već im je u određenim slučajevima, vezano uz raspolaganje imovinom djeteta potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb. Iako je većini roditelja cilj prvenstveno zaštita interesa vlastite djece, nažalost, ima slučajeva kada nije tako (primjerice korištenje djetetovog dijela obiteljske mirovine kao jamstva za kredit podignut za vraćanje duga). Situacije u kojima roditelji ne postupaju na dobrobit djece i u kojima su imovinski interesi djece u koliziji s interesima odraslih moguće su, a nisu unaprijed predvidljive. Mogući su i slučajevi u kojima roditelji raspolazu sredstvima djeteta u najboljoj namjeri, ali u konačnici takvo raspolaganje ne bude

u najboljem interesu djece (primjerice kada roditelj kupuje djetetu motor, a ne ostavlja dovoljno sredstava za školovanje ili kada novac troši nauštrb drugih osnovnih životnih potreba djeteta). Upravo stoga zakonske odredbe ograničavaju roditelje u slobodnom raspolaganju imovinom djeteta kako bi se imovinski interesi djeteta zaštitili.

Upravljanje imovinom u interesu djeteta znači poduzimanje radnji koje su usmjerene na očuvanje, unapređenje ili uvećanje imovine (primjerice otvaranje računa, oročavanje sredstava i sve one radnje koje su usmjerene na očuvanje i uvećanje imovine bez zadiranja u glavnici). Roditelji su u obavljanju ove svoje roditeljske dužnosti i prava samostalni, osim u iznimnim situacijama kada je centar za socijalnu skrb prema njima poduzeo mjere kojima ih ograničava u poduzimanju radnji koje se odnose na zaštitu imovinskih interesa djeteta ili kad su roditelji lišeni roditeljske skrbi. U situacijama korištenja prihoda od djetetove imovine, roditelji nisu samostalni, već je njihovo postupanje ograničeno svrhom za koju te prihode koriste: uzdržavanje, liječenje, odgoj, školovanje, obrazovanje ili podmirenje nekih drugih važnih potreba djeteta. Međutim, kada govorimo o raspolaganju imovinom djeteta, odnosno njenom otuđenju ili opterećenju, osim što su ograničeni namjenom, roditeljima je uvijek potrebna prethodna suglasnost centra za socijalnu skrb.

Često uz ljutnju što se sumnja u njihovu roditeljsku kompetenciju, roditelji navode kako su postupci ishođenja odobrenja od centara za socijalnu skrb dugotrajni i komplicirani te samim time ne štite prava i interese djece kada je riječ o transakcijama u kojima je žurnost nužna. Problem se uglavnom javlja kad roditelji žele prebaciti štednju djeteta iz jedne banke u drugu, želeći time dobiti bolje kamate, ali i u situacijama kada je riječ o promjeni usluge iste banke, a da je prethodno potrebno podići sredstava s računa otvorenog na ime djeteta. Ponekad su roditelji ogorčeni samo iz razloga što prilikom otvaranja računa na ime djeteta i polaganja sredstava nisu bili obaviješteni o tome da će za raspolaganje tim sredstvima u budućnosti trebati suglasnost centra za socijalnu skrb, pritom ne vodeći računa o tome da sredstva koja uplaćuju na djetetov račun time postaju imovina djeteta. U zaštiti imovinskih interesa djeteta ne snalaze se ni neke poslovne banke. Na upit jedne poslovne banke o tome smije li roditelj prijevremeno razročiti oročeni depozit koji se u banci vodi na ime njegovog malodobnog djeteta izrazili smo stav da bi valjalo zatražiti suglasnost centra, koji bi u svakom konkretnom slučaju procjenjivao djetetov najbolji interes. Naime, takav postupak roditelja u konačnici bi značio umanjenje djetetovih budućih ili planiranih sredstava, koja roditelji ionako ne mogu podići bez suglasnosti centra za socijalnu skrb.

Svjesni važnosti sveobuhvatne zakonske zaštite imovinskih interesa djece roditelje smo obavještavali da razlog zakonskom određenju nije preispitivanje njihove roditeljske kompetencije već isključivo zaštita interesa djeteta, odnosno osiguranje da će do otuđenja ili opterećenja dječje imovine doći samo ukoliko je to u interesu djeteta. Držimo da je prioritet osigurati dosljednu i efikasnu provedbu postojeće zakonske regulative, koja će ujedno značiti i žurnu zaštitu imovinskih prava i interesa djece, ali i olakšati roditeljima poduzimanje željenih radnji. Stoga smo Hrvatskoj narodnoj banci preporučili senzibiliziranje zaposlenika svih kreditnih institucija za područje zaštite imovinskih prava djece, njihovu edukaciju i upoznavanje s odredbama Obiteljskog zakona kojima su ta prava djece zaštićena.

Hrvatska narodna banka je odgovorila na preporuku, podržala stav o nužnosti osiguranja dosljedne primjene odredbi Obiteljskog zakona te ukazala na moguća različita tumačenja tih odredbi. Obavijestila nas je i o mogućnosti upućivanja istovjetne preporuke predsjednicima uprava kreditnih institucija ili Hrvatskoj udruzi banaka kao strukovnom udruženju koje okuplja 19 vodećih hrvatskih banaka.

U međuvremenu doznali smo da je u travnju 2009. godine Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi centrima za socijalnu skrb, Pravobraniteljstvu za djelatnost osiguranja te Hrvatskoj poštanskoj banci uputilo mišljenje vezano za primjenu odredbi Obiteljskog zakona koje se odnose na imovinske odnose roditelja i djece. Prema spomenutom mišljenju roditelji mogu, bez traženja odobrenja centra za socijalnu skrb, raspolagati novčanim sredstvima djeteta do iznosa od 10.000 kuna mjesečno. Razlog takvom postupku Ministarstva je stav da bi se krutom interpretacijom odredbi Obiteljskog zakona mogla stvoriti situacija koja nije primjerena životnim okolnostima, koja dovodi do nepotrebnog administriranja i koja za posljedicu može imati štetu za dijete (okolnost na koju ukazuju i roditelji prilikom obraćanja pravobraniteljici za djecu).

Stav i mišljenje Ministarstva držimo samo donekle opravdanim. Ovako široko tumačenje zakonskih odredbi ostavilo bi prostora za moguću manipulaciju ovim pravima djeteta. Premda životne okolnosti ponekad zahtijevaju žurno postupanje kojem administriranje i dodatni postupci ne idu u prilog, ustupci nikako ne smiju ići nauštrb zaštite prava djeteta, a držimo da se primjenom ovakvog mišljenja Ministarstva događa upravo to. Iznos od 10.000 kuna do kojeg, prema Ministarstvu, roditelji mogu mjesečno raspolagati novčanim sredstvima djeteta nadilazi realne životne okolnosti i znatno nadmašuje iznos prosječno isplaćene neto plaće u Hrvatskoj (5308 kuna u srpnju 2009.). Roditelji tako godišnje mogu, bez suglasnosti centra za socijalnu skrb, raspolagati s iznosom od čak 120.000 kuna. Stoga smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučili da preispitaju tu uputu. Smatramo da je stvarnu i efikasnu zaštitu imovinskih prava djeteta moguće postići prije svega osiguravanjem uvjeta za dosljednu provedbu zakonskih odredbi (osiguravanjem dovoljnog broja stručnih radnika centara za socijalnu skrb i njihovih sustavnih edukacija), a nipošto tumačenjem odredbi kojem je cilj rasterećivanje administracije nauštrb zaštite djece.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi smo ujedno upoznali sa stajalištem pravobraniteljice za djecu da bi iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta bilo realnije i prihvatljivije vezati za prosječne potrebe djeteta ili minimalni novčani iznos potreban za mjesečno uzdržavanje djeteta propisan Obiteljskim zakonom i podacima koje jednom godišnje objavljuje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Također smo Ministarstvu, u skladu s nalogom Hrvatske narodne banke, preporučili da o svom mišljenju upoznaju i Hrvatsku udrugu banaka radi ujednačenog postupanja u primjeni odredbi Obiteljskog zakona. Preporučili smo i prikupljanje podataka od centara za socijalnu skrb o broju postupaka izdavanja odobrenja za raspolaganje imovinom djeteta i broju radnika koji rade na tim poslovima, kako bi se utvrdilo realno stanje zaštite imovinskih prava djece te da, u skladu s prikupljenim podacima, osigura dovoljan broj stručnih radnika i njihovu sustavnu edukaciju, radi efikasne zaštite ovog segmenta dječjih prava. Odgovor Ministarstva još nismo primili.

Rodiljne naknade

Iako primjena Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama ne spada ni u socijalna ni u ekonomska prava, ipak se u najvećoj mjeri odnosi na ekonomski status obitelji te ćemo zbog toga problematiku njegove primjene izložiti ovdje.

Zakonu o rodiljnim i roditeljskim potporama, koji je na snazi od 1. siječnja 2009. godine, cilj je zaštita materinstva, njege novorođenog djeteta i njegova podizanja te usklađenje obiteljskog i poslovnog života, no u prvoj su se godini njegove primjene pokazale neke nelogičnosti. Jedan od čestih razloga obraćanja bila su prava roditelja djeteta s težim

smetnjama u razvoju, ukoliko se radi o blizancima, trećem i svakom sljedećem djetetu. Zakon, naime, propisuje da roditelj djeteta s težim smetnjama u razvoju, nakon iskorištenog prava na roditeljski dopust, ima pravo na dopust za njegu djeteta ili pravo na rad u skraćenom radnom vremenu do navršene osme godine djetetova života, na temelju nalaza i mišljenja nadležnog liječničkog povjerenstva Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Zakon predviđa rodiljni dopust do navršenih šest mjeseci života djeteta i roditeljski dopust, nakon proteka rodiljnog dopusta, u trajanju od šest mjeseci za prvo i drugo rođeno dijete ili 30 mjeseci za rođene blizance, treće i svako sljedeće dijete. Usporedit ćemo ukratko pravo roditelja drugog djeteta te roditelja blizanaca, trećeg i svakog sljedećeg djeteta s težim smetnjama u razvoju. Tijekom šest mjeseci roditeljskog dopusta roditelj ima pravo na naknadu plaće u iznosu od 100% od osnovice za naknadu plaće utvrđene prema propisima o obveznom zdravstvenom osiguranju (do 80% proračunske osnovice mjesečno). Nakon isteka, roditelj drugog djeteta ostvaruje pravo na dopust za njegu djeteta kada, ovisno o uvjetima Zakona, ostvaruje pravo na naknadu plaće u iznosu od 65% proračunske osnovice mjesečno, a roditelj blizanaca, trećeg i svakog sljedećeg djeteta još 24 mjeseca koristi pravo na roditeljski dopust, no tada prima naknadu plaće u iznosu od 50% proračunske osnovice mjesečno. Dakle, primjerice roditelj trećeg djeteta s težim smetnjama u razvoju, dvije godine (24 mjeseca) prima manju naknadu samo zato jer je riječ o trećem djetetu. Smatramo opravdanim primjedbe roditelja koji navode da je potreba za negom djeteta s težom smetnjom u razvoju jednaka, neovisno o tome je li se rodilo kao drugo ili treće dijete pa bi i roditelj trebao imati jednake potpore u njihovoj njezi. Ova djeca imaju povećane potrebe te su im njega roditelja kao i novčana primanja itekako potrebna.

Budući da nam se s istim primjedbama obratio veći broj roditelja te smo analizom sadržaja odredbi Zakona i sami utvrdili nelogičnosti, obratili smo se Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (MOBMS), nadležnom za nadziranje provedbe Zakona, te smo ukazali na probleme koji se javljaju u primjeni i zatražili tumačenje. Obaviješteni smo da je naša analiza sadržaja odredbi i pritužbi na njihovu primjenu dostavljena na razmatranje Povjerenstvu za praćenje provedbe Zakona osnovanom pri ministarstvu te da ono prati provedbu i učinke propisa, a problemi na koje smo ukazali uzet će se u razmatranje prilikom izmjena i dopuna Zakona.

Majke su nam se obraćale i zbog nejasnoća u vezi s pravom na produženje rodiljnog dopusta, ako je dijete prerano rođeno, i to zbog roka za podnošenje zahtjeva za produženjem te zbog trajanja tog produženja. Naime, Zakon propisuje da se, u slučaju kada je dijete prerano rođeno, rodiljni dopust produžuje za onoliko vremena za koliko je dijete prerano rođeno. Zakon je u odnosu na raniju zakonsku regulaciju unio promjene vezane za rok za podnošenje zahtjeva za produženjem, što je dovelo do situacije u kojoj majci nije istekao rok za podnošenje zahtjeva po ranijim odredbama, no stupile su na snagu nove odredbe po kojoj joj je taj rok već istekao. Vezano za svaki pojedini slučaj obratili smo se Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO) ukazujući na nastale probleme. Obaviješteni smo da su, na osnovi usuglašenih stavova s MOBMS-om, svi područni uredi upućeni da predmetne slučajeve pozitivno rješavaju.

Nadalje, obraćanja majki su nam ukazala i na postojanje mogućnosti da se odredbe o dužini produženja rodiljnog dopusta u različitim područnim uredima HZZO-a, koje o ovom pravu odlučuje, različito tumače pa se dešavalo da se majkama u istim situacijama, ali u različitim gradovima, ovaj dopust produžavao u različitom trajanju. O navodima majki i nejasnoćama na koje su nam ukazale obavijestili smo HZZO i zatražili objašnjenja. Povodom našeg dopisa,

u cilju pravilnog tumačenja ranije navedene odredbe Zakona, odnosno ujednačavanja pristupa i standardizacije postupka stručno medicinskog vještačenja, Direkcija HZZO-a uputila je svim područnim uredima uputu u svezi produženja rodiljnog dopusta. Prema uputi, prerano rođeno dijete je svako dijete rođeno prije navršenog 37. tjedna trudnoće (prije 259. dana trudnoće) te se rodiljni dopust majke produžuje za onoliko dana za koliko je dijete prerano rođeno, s naznakom da se kao termin poroda uzima navršeni 40. tjedan trudnoće (280. dan trudnoće). Ukoliko je dijete rođeno nakon navršenog 37. tjedna trudnoće (260.-280. dana trudnoće), smatra se da je dijete rođeno u terminu te majka ne ostvaruje pravo na produženje rodiljnog dopusta.

2.6 KULTURNA PRAVA

Pravo na slobodno, kulturno i umjetničko izražavanje, njegovanje vlastite kulture, ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme i rekreaciju, kulturna su prava koja Konvencija o pravima djeteta priznaje svakom djetetu.

Ured pravobraniteljice za djecu u protekloj je godini postupao je u 11 pojedinačnih slučajeva povreda kulturnih prava djece, a usto i u nekoliko općih inicijativa koje su se odnosile na kulturna prava djece. Dio pojedinačnih prijava povreda kulturnih prava, kao i općih inicijativa, bit će obrađen u drugim dijelovima izvješća koji se odnose na sport, medije, Internet, obrazovna prava, izlaganja i sudjelovanja te preporuke za poduzimanje mjera za sprečavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece.

Devet od 11 pojedinačnih prijava povreda kulturnih prava u protekloj godini odnosilo se na prava djece u sportu. Prijavitelji su bili roditelji koji su nam ukazali na neprimjeren odnos trenera i djelatnika sportskih klubova prema djeci, o čemu će biti više riječi u posebnom poglavlju koje se odnosi na sport.

Jedna prijava odnosila se na onemogućavanje upisa djeteta u „male vatrogasce“ zbog sukoba između zapovjednika i oca djeteta. Primili smo i pritužbu roditelja na sadržaj igrice u dječjim igraonicama. Ured je zaprimio i više telefonskih prijava u kojima su roditelji ukazivali na neprimjereni odnos voditelja različitih dječjih igraonica, kao i na prostorne i sadržajne uvjete u igraonicama. Opće preporuke i postupanja pravobraniteljice odnosile su se na: sigurnost djece u igraonicama nejasnog pravnog statusa, religijske sadržaje u školi, centre za mlade i dječja igrališta.

U slučaju urušavanja stropa jednog „vrtića“ (igraonice) u Zagrebu, obaviješteni smo kako je velik broj tako osnovanih tvrtki koje djeluju kao igraonice izvan sustava predškolskog odgoja i obrazovanja.

S tim u vezi Ured je uputio preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti da ovom problemu posvete dužnu pažnju i dopune propise, kako bi se u budućnosti izbjegla mogućnost nepostojanja nadzora nad obavljanjem djelatnosti koje u nekom od svojih segmenata predstavljaju odgoj i obrazovanje djece, kao što su poduka djece i pružanje usluga u igraonicama.

Uredu pravobraniteljice za djecu u više navrata obraćali su se roditelji, članovi nevladinih udruga i vjerskih zajednica ukazujući na probleme kao što su problem slobodnog izbora vjere, problem neravnopravnog statusa nekih vjerskih zajednica i s tim u vezi nemogućnost održavanja nastave vjeronauka u školama, problem isticanja križeva, na zidovima nekih javnih škola i prakticiranja vjerskih obreda u školama. U javnosti se već više godina vodi

rasprava o većini ovih problema, u sklopu rasprave o sekularnoj državi. Pitanje vjeronauka kao izbornog predmeta u našem obrazovnom sustavu uređeno je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica. Njegovo organiziranje u školi ovisi o tome je li ga učenik odnosno roditelj kao izborni predmet odabrao u okviru propisanog nastavnog plana te postoji li ugovor između djetetove/roditeljeve vjerske zajednice i Vlade RH. S druge strane praksa nekih škola, u kojima su istaknuti križevi na zidovima, nije ujedno i pravilo u svim školama. U propisima, kojima se uređuje obrazovni sustav te s tim u vezi izgled školskih prostora, isticanje vjerskih obilježja se ne spominje, niti se dozvoljava niti se zabranjuje. Temeljem godišnjeg plana i programa u nekim školama organizira se blagoslov u vrijeme vjerskih blagdana ili u nekim manifestacijama kao što su otvaranje škole ili Dani kruha. Stajalište je Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kako sudjelovanje učenika ili zaposlenika u navedenim aktivnostima, ako je suprotno njihovom uvjerenju, nije obvezno. Stručna i akademska javnost se još uvijek nije oglasila o navedenim situacijama. Ured je pak prema zakonskim okvirima i međunarodnim preporukama dužan razlikovati potrebe i prava djece od potreba i prava odraslih i pridati važnost dječjoj perspektivi, obavljati poslove orijentirane prvenstveno na djecu i tako stavljati djecu u poziciju prioriteta. A prioritet je zaštititi svako dijete u slučaju kada, radi slobode izbora vjere druge djece, to dijete bude ograničeno u svojoj slobodi izbora. Tumačenje Ustava RH o sekularnoj državi i odvajanju crkve od države, svijet su odraslih, međutim djeca ne smiju biti u neravnopravnom položaju, zbog činjenice da pravila još nisu postavljena te da se tumačenja razlikuju. Stoga je neophodno donijeti pravila o slobodnom izboru vjere u javnim i državnim ustanovama u kojima borave djeca.

2.6.1 CENTRI ZA MLADE

Budući da u mnogim lokalnim zajednicama djeca nemaju prostor za druženje i provedbu programskih sadržaja u slobodnom vremenu, Ured je još u prosincu 2008. godine uputio preporuku svim jedinicama lokalne samouprave (gradovima i općinama) u Hrvatskoj o potrebi osnivanja centara za mlade, kako bi djeca mogla ostvariti svoja prava u slobodnom vremenu. Osim preporuke Ured je zatražio od jedinica lokalne samouprave da nas izvijeste o tome imaju li takav centar i koje mjere poduzimaju u cilju realizacije navedene preporuke. U tablici koja slijedi prikaz je pristiglih odgovora.

Iz dobivenih izvješća, kao što je vidljivo u tablici nismo mogli utvrditi stvarno stanje niti točan broj centara za mlade budući da smo, od ukupno 556 zatraženih, primili svega 93 (17%) odgovora od jedinica lokalne samouprave. Od 93 odgovora, 30 smo dobili od gradova, a 63 od općina.

Zaprimljeni odgovori vrlo su šaroliki i odražavaju različitosti u odnosu jedinica lokalnih samouprava prema djeci te različite prostorne, kadrovske i financijske uvjete. Iz pristiglih izvješća doznajemo da postoji 11 centara ili klubova za mlade koji različito funkcioniraju, a 22 jedinice lokalne samouprave izrazile su spremnost da u skoroj budućnosti otvore centre za mlade.

ŽUPANIJE	GRADOVI		OPĆINE		CENTRI ZA MLADE	
	traženo	dobiveno	traženo	dobiveno	postoje	u planu
Zagrebačka	9	3	25	2	2	0
Krapinsko-zagorska	7	2	25	3	2	2
Sisačko-moslavačka	6	2	13	7	2	3
Karlovačka	5	3	17	4	1	1
Varaždinska	6	1	22	0	0	1
Koprivničko-križevačka	3	0	22	8	0	1
Bjelovarska	5	2	18	0	0	0
Primorsko-goranska	14	1	22	5	1	4
Ličko-senjska	4	2	8	2	0	0
Virovitičko-podravska	3	2	13	5	0	2
Požeško-slavonska	5	1	5	0	0	0
Brodsko-posavska	2	2	26	1	0	2
Zadarska	6	1	28	2	0	2
Osječko-baranjska	7	3	35	3	2	0
Šibensko-kninska	5	0	15	2	1	1
Vukovarsko-srijemska	5	1	26	4	0	2
Splitsko-dalmatinska	16	2	39	5	0	0
Istarska	10	1	31	4	0	1
Dubrovačko-neretvanska	5	1	17	3	0	0
Međimurska	3	0	22	3	0	0
Grad Zagreb	1	0	0	0	0	0
UKUPNO	127	30	429	63	11	22

U brojnim izvješćima vidljivo je da jedinice lokalne samouprave podržavaju rad različitih udruga, financiraju ih i drže da su aktivnostima udruga zadovoljene potrebe slobodnog vremena djece i mladih u njihovim zajednicama. Neke jedinice lokalne samouprave u svojim izvješćima nabrajale su sredstva koja su izdvojili za djecu, a odnose se na darove djece za Božić, prijevoz djece, asistente u nastavi, financiranje nogometnog kluba i slično, ali nisu spomenuli Centar za mlade, tako da je iz njihovih nepotpunih odgovora bilo teško iščitati njihovu namjeru i stajalište u vezi s otvaranjem takvog centra.

Vidljivi su i različiti financijski, kadrovski i prostorni uvjeti jedinica lokalnih samouprava. Neke su jedinice lokalne samouprave, unatoč svojim skromnim financijskim sredstvima te prostornim i kadrovskim uvjetima, iskazale vrlo visok senzibilitet, angažman i djelovanje u odnosu na ponudu aktivnosti slobodnog vremena mladih. Jedna općina je navela kako je suočena s odljevom stanovništva, a posebno mladih, te zbog teške financijske situacije moli širu društvenu zajednicu za pomoć u osnivanju centra za mlade kako bi se oni zadržali u naseljima njihove općine.

U nekim jedinicama lokalne samouprave, koje su pod posebnom državnom skrbi i koje su znatno stradale tijekom rata, još uvijek traje sanacija komunalne infrastrukture (asfaltiranje nerazvrstanih cesta, rješavanje vodoopskrbe i izgradnja odvodnje) što svakako smanjuje ulaganja u slobodne aktivnosti djece. Pojedine jedinice lokalne samouprave koje su pod posebnom državnom skrbi kao i manja planinska mjesta u pojedinim županijama ukazale su na problem rastrkanosti naselja, što im otežava stvaranje jednakih uvjeta za svu djecu i funkcioniranje centra za mlade.

Većina jedinica lokalne samouprave od kojih smo dobili izvješća podržale su preporuku pravobraniteljice, ali je nažalost bilo i onih koji su naveli kako su mišljenja da im tako nešto ne treba. Dvije općine odgovorile su da je izborna godina pa da će se, s obzirom na to, očitovati kasnije, no nakon toga njihov odgovor nismo dobili.

Bilo je i odgovora poput: „...općina sudjeluje aktivno u životu djece, prigodnim poklonima za sv. Nikolu i Božićne blagdane. Djeca su sastavni dio na svim priredbama za dan Općine, pratimo djecu na razna takmičenja i sukladno osvojenim mjestima ih nagrađujemo....“

„...razmatrajući dopis pravobraniteljice za djecu RH glede osnivanja Centra za mlade Poglavarstvo je zaključilo da za osnivanje takvog Centra na području Općine za sada nema potrebe. Općina skrbi o mladima kroz financiranje prijevoza učenika i studenata, stipendira 100 studenata kroz financiranje udruga mladih, izgradnjom i adaptacijom društvenih prostora i športskih terena, te financira troškove istraživačkih studentskih projekata.“

Iznenađuju i odgovori poput: „S obzirom da je, bez obzira na današnji visoki standard života na selu, u našoj općini još uvijek način života takav da djeca nisu prepuštena sama sebi, već im je vrijeme itekako kvalitetno ispunjeno, smatram da je nepotrebno ustrojiti Centar za mlade.“

No ima i primjera pozitivne prakse kao što je primjer grada Poreča koji godinama prati i propituje potrebe mladih te na njih pokušava što učinkovitije odgovoriti. Početkom svake školske godine Grad izdaje *Vodič kroz slobodne aktivnosti djece i mladih* sa svim sadržajima koji se nude izvan propisanih programa u odgojno obrazovnim institucijama, na njihovom području. Na taj način svi učenici dobivaju potpunu informaciju o mogućnostima kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Nakon provedenog istraživanja kojim su utvrđene potrebe u slobodnom vremenu djece i mladih, nadležni su saslušali ideje mladih o tome kako bi centar trebao izgledati, a zatim je osnivanje centra za mlade određeno kao najznačajniji zadatak u mandatnom razdoblju. Prema njihovim navodima, mladi će u centru imati aktivnu ulogu te kontinuirano sudjelovati u planiranju, osmišljavanju i realizaciji sadržaja.

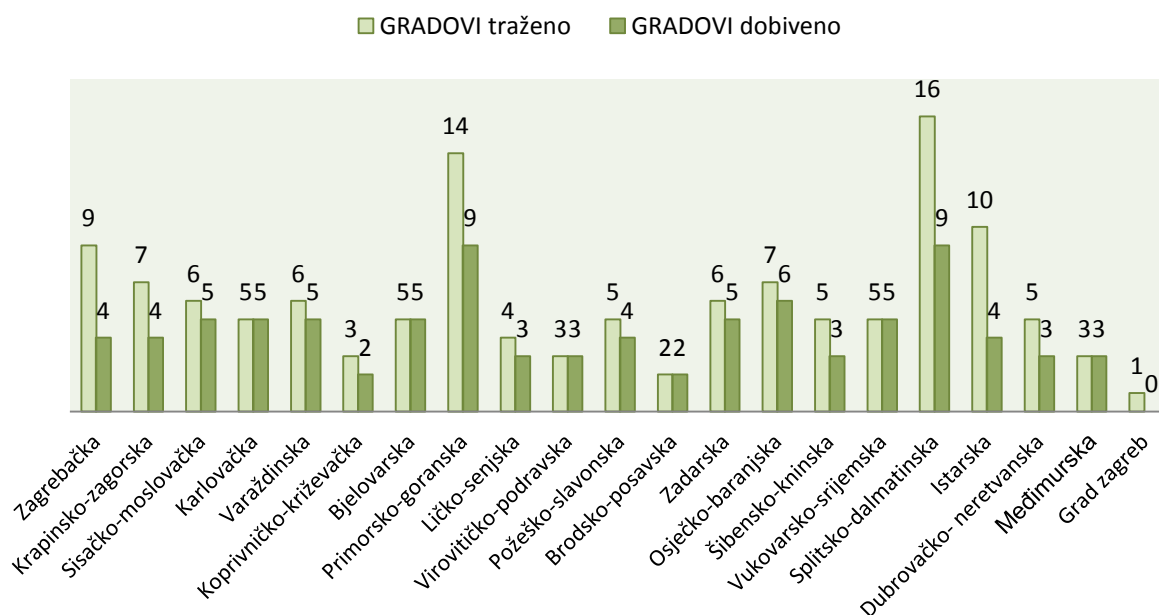
Unatoč pojedinačno dobrim primjerima navedeno ni izdaleka ne možemo smatrati zadovoljavajućim. Kako smo to i do sada činili u pojedinačnim slučajevima, nastaviti ćemo upozoravati Ministarstvo uprave na činjenicu da jedinice lokalne i regionalne samouprave u odnosu na Ured pravobraniteljice ne ispunjavaju svoju zakonsku obvezu. Radi poboljšanja komunikacije s njima upućen je poziv za suradnju Zajednici županija te Savezu općina i Savezu gradova, a sve u svrhu poboljšanja razine zaštite prava djece.

2.6.2 DJEČJA IGRALIŠTA

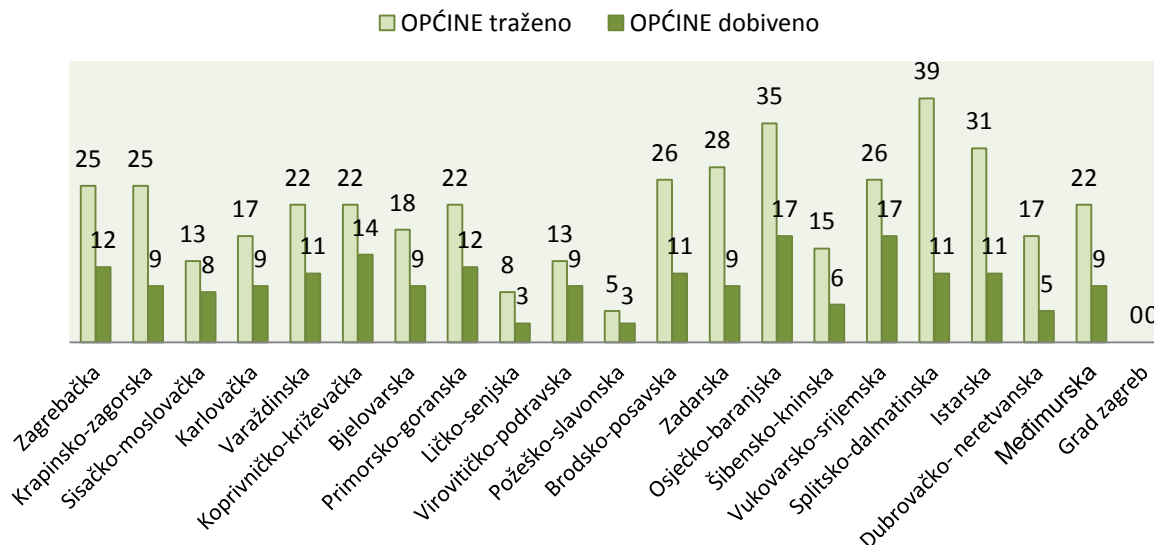
Krajem 2008. godine pravobraniteljica za djecu uputila je svim jedinicama lokalne samouprave i preporuku o uređenju dječjih igrališta. Preporukom smo željeli ukazati na Konvencijom o pravima djeteta zajamčeno pravo djece na igru, kao i na važnost da im

gradovi i općine to pravo osiguraju. Također željelo se potaknuti mjerodavne na ažurniju brigu o uređenosti, opremljenosti i dostupnosti dječjih igrališta, ali prvenstveno o njihovoj sigurnosti za djecu. Nažalost, svjedoci smo nesretnih slučajeva i stradavanja djece na igralištima. Pravobraniteljici za djecu i dalje se obraćaju roditelji koji ukazuju na loše stanje igrališta te prijavljuju slučajeve stradavanja djece ili navode da njihova djeca nemaju mjesto za igru.

Preporuka za uređenje dječjih igrališta upućena je na adrese 127 gradova i 429 općina. U kolovozu 2009. godine gradovima i općinama koji nisu odgovorili na preporuku uputili smo požurnicu. U vrijeme pisanja izvješća pristigla su ukupno 284 (51%) odgovora, od kojih se 89 odnosi na gradove i 195 na općine.

Budući da nismo dobili odgovore svih jedinica lokalne samouprave, ne možemo davati procjenu ukupnog stanja dječjih igrališta u Hrvatskoj. Pojedini gradovi i općine dostavljali su nam vrlo iscrpna izvješća, s fotografijama, detaljnim opisima igrališta i svega što se poduzima u održavanju, kontroli, poboljšavanju postojećih i izgradnji novih sadržaja za dječju igru, s planovima za buduće aktivnosti i svojim željama.

Zbog velikog broja pristiglih izvješća, ovdje ćemo načelno iznijeti samo uočene specifičnosti, aktivnosti, ali i poteškoće s kojima se jedinice lokalne samouprave susreću. Zabrinjavajuća je okolnost da iz 282 pristigla izvješća proizlazi da u 17 općina uopće nema dječjih igrališta (osim onih za stariju djecu u okviru škola). I dok većina navodi kako je izgradnja igrališta u planu, neki za to ne pokazuju senzibilitet. Kao razloge za nepostojanje igrališta navode da je riječ o „općini u kojoj prevladavaju uglavnom staračka ili vikendaška domaćinstva“ ili da „ljudi uglavnom stanuju u obiteljskim kućama s prostranim dvorištima na kojima ima dovoljno prostora za igru i roditelji vlastitim sredstvima osmišljavaju taj prostor“. Za razliku od njih, u nekim općinama izgradnju dječjih igrališta i brigu za djecu i mlade vide kao ulaganje u održivi razvoj svog kraja i zadržavanje mladog stanovništva.

Kao problem kod izgradnje novih i održavanja postojećih dječjih igrališta i sprava za igru, veliki broj jedinica lokalne samouprave ističe financijske probleme i ograničenja. I dok neki veću pomoć po tom pitanju očekuju od županije i ministarstava, jedan grad (Rijeka) ističe primjer dobre prakse – suradnju s gradskim tvrtkama koje se uključuju u uređenje dječjih parkova i igrališta, kao i u projekte kojima je cilj podizanje kvalitete življenja.

U Makarskoj se projekt rekonstrukcije dječjih igrališta realizira putem Vijeća za prevenciju, osnovanog na inicijativu policijske postaje. Saznajemo da je to partnersko tijelo sastavljeno od predstavnika više institucija čiji je cilj putem preventivnih aktivnosti ostvariti povećanje sigurnosti, prevenciju štetnog ponašanja, smanjenje straha građana od kriminaliteta te podizanje ukupne kvalitete života. Vijeće odlučuje o provedbi pojedinih projekata za čiju se realizaciju formiraju radne grupe.

Tek nekolicina gradova posebno ističe postojanje igrališta namijenjenih i djeci s teškoćama u razvoju. Sadašnja situacija po tom je pitanju zabrinjavajuća, a djeca s teškoćama uskraćena su u ovom važnom segmentu dječjih potreba te nemaju dovoljno prilika i mjesta za igru i druženje.

Iz izvješća je vidljivo i da se pojedini gradovi i općine susreću s problemima imovinsko-pravne prirode kako bi osigurali prostor za dječju igru. Ipak, kao jedan od najvećih problema navodi se devastacija komunalne opreme i sprava za djecu, pristup pasa na dječja i školska igrališta, odbačene boce i drugo smeće. U jednom se izvješću navodi kako saniranje istog igrališta po nekoliko puta godišnje, osim što stvara dodatne troškove, onemogućava i realizaciju daljnjih

projekata. Iz izvješća vidimo kako se u različitim sredinama ovaj problem rješava na razne načine, bilo većim brojem policijskih ophodnji ili postavljanjem video-nadzora. Jedan od gradova problem rješava kroz „program lokalnog partnerstva“, kroz neposredno sudjelovanje mjesnih odbora, grupa građana, djece i nevladinih udruga u manjim zahvatima u komunalnoj infrastrukturi. Rezultati toga su uređeni parkovi i igrališta uz dječje vrtiće, pri čemu su djeca i mladi sudionici u stvaranju prostora u kojem će svakodnevno obitavati, a time se kod njih razvija pozitivan odnos prema radu i osjećaj korisnog i aktivnog participiranja u društvu.

Općenito kada govorimo o održavanju igrališta sukladno najvišim standardima sigurnosti, uočavamo potrebu bolje informiranosti građana o tome tko je dužan održavati igralište i kome prijaviti neispravnost sprava. Natpis s tim informacijama trebao bi biti jasno istaknut na samom igralištu, kako bi se omogućila brza reakcija i spriječilo moguće stradavanje djece.

U jednoj općini smatraju da do stradavanja djece ne dolazi zbog samih sprava, već zbog njihovog neadekvatnog i nepravilnog korištenja. Navode kako njihovi apeli na roditelje da djecu pouče načinu korištenja sprava nisu naišli na pozitivan odjek pa su se odlučili postaviti natpise s upozorenjem: „Korištenje sprava za igru na vlastitu odgovornost ili odgovornost roditelja“. Postavljanje takvih natpisa nikako ne smije isključivati odgovornost vlasnika ili ovlaštenih subjekata za održavanje dječjih igrališta u ispravnom stanju. Valja jasno definirati segmente roditeljske, ali i društvene odgovornosti za dobrobit djece. Roditeljske obveze i odgovornosti su neupitne, roditelji trebaju paziti na dijete, usmjeravati ga, ukazivati mu na opasnosti i paziti da sprave za igru koristi na ispravan način. Međutim, vlasnik igrališta i sprava za igru dužan je održavati ih u ispravnom stanju i on je za to odgovoran. Obveze jedinica lokalne samouprave po tom pitanju jasno proizlaze iz odredbi Zakona o komunalnom gospodarstvu.

Na koncu, raduje nas što većina jedinica lokalne samouprave pokazuje zainteresiranost i inicijativu za poboljšanje uvjeta na dječjim igralištima. Neki gradovi i općine ističu kako su inicijativu i preporuku pravobraniteljice doživjeli kao „*hvalevrijednu, poticajnu i usmjerenu na pružanje ljepšeg, sadržajnijeg i sigurnijeg života djece i mladih*“. Ipak, gledano u cjelini, stanje dječjih igrališta u Hrvatskoj daleko je od idealnog, na što na žalost ukazuju i nove prijave povreda djece na igralištima. Trebat će još puno truda, zalaganja, volje i financijskih sredstava da se u svim krajevima Hrvatske osiguraju sigurnosno najviši standardi za dječju igru i razonodu, kojima težimo. Stoga će pravobraniteljica za djecu i dalje s osobitom pažnjom pratiti stanje dječjih igrališta i vanjskih prostora za igru te daljnjim aktivnostima ukazivati na važnost osiguravanja najviših standarda sigurnosti djece, a time i prevencije neželjenih posljedica.

Sagledavajući pojedinačne povrede kulturnih prava u odnosu na ukupan broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu, čini se da kulturna prava djece nisu osobito ugrožena. No, prateći stanje kulturnih prava djece kroz opće inicijative Ureda pravobraniteljice, evidentno je da je ova skupina dječjih prava puno ugroženija nego što to pokazuju prijave. Jednim dijelom to možemo tumačiti neosjetljivošću u odnosu na ovu skupinu prava i umanjivanjem njihove važnosti u odnosu na, primjerice, prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja. O tome svjedoči i činjenica da se devet od 11 pojedinačnih prijava povreda kulturnih prava odnosilo na nasilan i neprimjeren odnos trenera i djelatnika sportskih klubova prema djeci. Iako prema pristiglim prijavama roditelji i stručnjaci uočavaju neprimjerena postupanja i nasilna ponašanja u odnosu na djecu i u području slobodnog vremena, primjećujemo da premalo uočavaju problem nejednake dostupnosti kulturnih sadržaja svoj djeci, problem ostvarenja

prava djece na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja, nedostatak pozitivnih sadržaja za djecu i druge povrede kulturnih prava djece.

Stoga držimo da je potrebna daljnja senzibilizacija svih onih koji sudjeluju u zaštiti prava djece za poštovanje kulturnih prava djece kao i uključivanje djece u kreiranje i ostvarivanje programa koji se tiču njihovog slobodnog vremena. Navedeno nedvojbeno upućuje i na potrebu šire edukacije djece, roditelja i stručnjaka o načinima zaštite djece u slobodnom vremenu, o obvezama, odgovornostima i postupanjima svih subjekata.

Ostvarenje kulturnih prava djece zahtijeva odgovornost i koordiniranost svih koji sudjeluju u njihovom odgoju, kao i državnih institucija koje propisima moraju bolje regulirati i ovo područje.

2.7 PRAVOSUDNO-ZAŠTITNA PRAVA

Zaštita prava djece koja su u sukobu sa zakonom te onih koja su svjedočila počinjenju kaznenog djela ili na čiju štetu je djelo počinjeno i u protekloj je godini bilo predmetom obraćanja pravobraniteljici za djecu.

Vrsta predmeta	Broj predmeta
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	2
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	0
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	0
Pravo na zaštitu od mučenja, okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta	0
Pravo na suđenje u razumnom roku	4
Pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć	1
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspekcijskim)	2
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	14
Zaštita djeteta svjedoka	2
Prava djeteta oštećenika	6
Ostalo	2
UKUPNO	33

Tijekom 2009. godine zaprimljeno je ukupno 33 prijave povreda prava djece u ovom području. Najveći broj prijava odnosio se na zaštitu prava djece koja su osumnjičena, optužena ili osuđena za počinjenje kaznenog ili prekršajnog djela (14) i na zaštitu djece na čiju štetu je djelo počinjeno (6), dok su prijave povreda ostalih prava djece u ovom području bile zastupljene u manjem broju. Iako je riječ o malom broju prijava zbog povrede prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (2), zaštite prava na suđenje u razumnom

roku (4) te zaštite djeteta svjedoka (2), zbog iznimne važnosti ovih prava djece, pravobraniteljica za djecu im posvećuje posebnu pozornost te usmjerava svoje aktivnosti na unapređenje njihove zaštite.

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA SVJEDOKA I OŠTEĆENIKA U PRAVOSUDNOM POSTUPKU

Zabrinjavajuće su prijave Uredu pravobraniteljice za djecu, koje upućuju na probleme kada djeca sudjeluju u pravosudnom postupku. Na temelju obraćanja roditelja (osam prijava), ali i obavijesti iz medija i uočenih problema, pravobraniteljica za djecu već niz godina ukazuje na nužne promjene u zakonodavstvu kako bi se unaprijedio položaj djeteta žrtve i svjedoka u kaznenom postupku. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, tijekom 2009. godine na štetu djece počinjeno je ukupno 4380 kaznenih djela, od toga, uz 431 kazneno djelo protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, djeca su bila žrtve u kaznenim djelima protiv braka i obitelji (2526), protiv života i tijela (10), te u 1836 ostalih kaznenih djela (1400 nasilničkog ponašanja u obitelji, 250 nasilničkih ponašanja izvan obitelji).

Imamo li na umu da sudjelovanje djeteta u istrazi i kaznenom postupku za njega nerijetko predstavlja ozbiljnu traumu i izlaže ga nizu stresnih događanja, s kojima se i odrasle osobe teško nose, nužno je u ovakvim situacijama predvidjeti odgovarajuću pomoć i podršku djetetu. Neprikladno postupanje policijskih djelatnika prilikom ispitivanja djece, koja su žrtve ili svjedoci, dugotrajnost sudskog postupka, izloženost djeteta višestrukim ispitivanjima i nepružanje kvalitetne pomoći i podrške te sudski prostori neprimjereni djeci, u velikom broju slučajeva za djecu predstavlja stres. Uočavajući ove probleme pravobraniteljica je, u postupku donošenja izmjena Zakona o sudovima, predložila da se pri svakom sudu, a ne samo onima na županijskoj razini, organiziraju sveobuhvatne službe zaštite i potpore tzv. servisi za svjedoke i žrtve, čiji bi posebno osposobljeni djelatnici stupali u kontakt s roditeljima i djecom, davali im kvalitetne informacije o sudskom postupku te pripremali dijete za sudjelovanje u sudskom postupku. Naime, uočili smo kako djeca i njihovi roditelji, osobito u slučajevima kada su djeca svjedoci u kaznenom postupku, nemaju informaciju u kakvom postupku sudjeluju, što se od njih očekuju, koja su prava roditelja da zaštiti dijete od stresa i straha koje doživljavaju zbog susreta s pravosudnim sustavom, ali i počiniteljem kaznenog djela. S obzirom da ovaj prijedlog nije usvojen, Ministarstvu pravosuđa upućena je preporuka o potrebi da se u postojećim zakonskim okvirima osigura standardiziranje postupaka u odnosu na ispitivanje djece žrtava i svjedoka. Naime, praksa stručnih suradnika i sudaca u ispitivanju djece vrlo je različita, osobito vezano uz korištenje tehničkih uređaja, osiguranje prisutnosti stručnih osoba te korištenje mogućnosti ispitivanja djece izvan prostorija suda. Unatoč zakonskoj mogućnosti, ispitivanje djeteta u vlastitom domu ili izvan sudskih prostorija, vrlo se rijetko koristi.

Upozoreno je i na potrebu da se sustav podrške i pomoći djeci i maloljetnim žrtvama i svjedocima organizira kao jedinstvena mreža pružatelja ove vrste usluge za žrtve i svjedoke na županijskim, općinskim i prekršajnim sudovima te da se u taj sustav uključi i policija budući da se upravo djelatnici policije prvi susreću s djetetom žrtvom ili svjedokom. Naime, djeci i maloljetnim svjedocima i žrtvama treba u svakoj fazi postupka omogućiti sigurno i podržavajuće okruženje, osobu od povjerenja koja će uz dijete biti od samog početka, zaštititi ga od neprimjerenih postupaka, voditi računa o specifičnim potrebama djeteta i njegovom najboljem interesu što nažalost u sadašnjim organizacijskim uvjetima nije slučaj. Roditeljima i zakonskim zastupnicima djece žrtava, treba omogućiti i pravnu pomoć, osobito

u slučaju postavljanja odštetnog zahtjeva, nastavka kaznenog postupka po privatnoj tužbi ili ostvarivanje prava na novčanu naknadu žrtve kaznenih djela. Uočavajući nedostatak informacija koje su potrebne djeci i njihovim roditeljima, vezano uz prava djece u okviru pravosudnog postupka, predložili smo Ministarstvu pravosuđa da na svojoj web stranici ponudi takve sadržaje. Ova inicijativa je prihvaćena i realizirana, čime je djeci omogućeno da na jednom mjestu imaju pristup kvalitetnoj informaciji o svojim pravima što se odnosi i na djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela kao i na onu koja su u sukobu sa zakonom.

Uočavajući nedostatak stručnjaka izvanpravne struke pri vijećima za mladež, kao i nedostatak prostora za individualni rad s djecom, Ministarstvu pravosuđa preporučili smo da se osiguraju uvjeti za kvalitetan rad stručnih suradnika. Na preporuke pravobraniteljice za djecu nije odgovoreno.

Pravobraniteljica je predložila i niz izmjena Kaznenog zakona za koje se nadamo da će u postupku donošenja novog Kaznenog zakona biti prihvaćeni. Predloženo je da se raspon sigurnosnih mjera propisan Kaznenim zakonom proširi tako da se omogući izricanje mjera kao što su: zabrana približavanja žrtvi, zabrana uznemiravanja i uhođenja te zabrana posjećivanja određenih mjesta. Zatraženo je da se o vođenju svakog kaznenog postupka za djelo na štetu djeteta obavezno obavijesti nadležni centar za socijalnu skrb radi pravodobnog poduzimanja mjera za zaštitu djeteta u onim slučajevima kada su roditelji počinitelji kaznenog djela na štetu djeteta ili kad oni, zanemarujući skrb o djetetu i stavljajući vlastite interese ispred djetetovih, štite osobe koje su počinile kazneno djelo na štetu djeteta. U takvim okolnostima valjalo bi djetetu postaviti posebnog skrbnika, koji bi u tim kaznenim postupcima zastupao njegova prava i interese te je stoga nužno da centar za socijalnu skrb ima informaciju o vođenju kaznenog postupka radi pravovremene intervencije. Ured pravobraniteljice predložio je i da se osigura da nitko ne može biti oslobođen odgovornosti za neprijavljivanje kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta, budući da interesi djeteta moraju biti važniji od svih drugih interesnih sfera.

Tijekom donošenja Zakona o kaznenom postupku prihvaćen je prijedlog pravobraniteljice da se svakom djetetu svjedoku, neovisno o njegovoj dobi, osiguraju posebne pogodnosti prilikom ispitivanja kao što su: ispitivanje bez prisutnosti suca i stranaka, ispitivanje putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe te osiguranje prisutnosti roditelja, kada je to u interesu djeteta. Također je prihvaćen i prijedlog da se svakom djetetu, a ne samo onom mlađem od 16 godina, osigura pravo na besplatnog opunomoćenika, tajnost osobnih podataka i isključenje javnosti.

Pravobraniteljica za djecu je i u postupku donošenja Zakona o probaciji, predlagala posebnu zaštitu djeteta koje je svjedočilo počinjenju kaznenog djela te sudjelovalo u kaznenom postupku u svojstvu svjedoka i temeljem čijeg iskaza je osoba osuđena za počinjenje kaznenog djela. Isticano je kako se i svjedoku, na isti način kao i žrtvi, treba omogućiti psihosocijalna pomoć s ciljem pripreme za eventualni kontakt s počiniteljem kaznenog djela po njegovom izlasku iz zatvora. Uloga svjedoka, osobito kad je svjedok dijete, izuzetno je složena budući da se boji reakcije te moguće osvete osobe koje je na temelju njegova svjedočenja osuđena. Primjerice djevojka koja je svjedočila brutalnom napadu na prolaznika i u želji da mu pomogne pozvala policiju živi u strahu od osvete budući da su počinitelji osobe koje žive u njezinoj neposrednoj blizini i dobro im je poznat njezin identitet. Nažalost ovi naši prijedlozi nisu prihvaćeni te tako izostaje sustavna podrška svjedocima. Kada bi se veća pažnja posvetila zaštiti ove kategorije osoba učinkovitost pravosuđa u progonu počinitelja te suzbijanju nasilja u svim njegovim oblicima bila bi daleko veća, jer bi se veći broj osoba

odlučio na prijavu nasilja što u sadašnjim okolnostima nije slučaj. Spomenuta djevojka svjedok žali što se umiješala i pomogla svom sugrađaninu te bi, prema navodima njezina oca, da se ponovno nađe u takvoj situaciju zasigurno drugačije postupila.

Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Spolna zloupotreba i iskorištavanje djeteta jedan je od najtežih oblika kršenja djetetovih prava. Broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu, koji se direktno odnosi na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (2), nije pravi pokazatelj raširenosti seksualnog zlostavljanja djece u nas, budući da podaci Ministarstva unutarnjih poslova govore kako su tijekom 2009. godine prijavljeno je sveukupno 431 kazneno djelo protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa počinjeno na štetu djece. U odnosu na 2008. godinu broj kaznenih djela povećan je za 1,7%. Najviše je prijavljeno kaznenih djela bludnih radnji (176); potom kaznenih djela zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (80); kaznenih djela spolnog odnošaja s djetetom (68); kaznenih djela iskorištavanja djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (31); kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom (44); kaznenih djela silovanja (21); kaznenih djela spolnog odnošaja zlouporabom položaja (5); kaznenih djela podvođenja (2); rodoskvrnuća (2) te kaznenih djela silovanja u pokušaju (2).

S obzirom na razvoj modernih tehnologija, koji donosi i povećane mogućnosti širenja područja seksualnog iskorištavanja djece, pravobraniteljica je predložila izmjene Kaznenog zakona kako bi se sankcionirali oni oblici seksualnog iskorištavanja djece koji zasada nisu predviđeni Kaznenim zakonom. To su, primjerice, navođenje djeteta na seksualne aktivnosti putem interneta i mobitela tzv. grooming i seksualno uznemiravanje.

Pitanje zaštite djece od seksualnog iskorištavanja odnosi se i na one situacije u kojima djeca dobrovoljno stupaju u spolne odnose sa starijim partnerima. Obračanja roditelja čija djeca u dobi od 14 ili 15 godina održavaju spolne odnose s osobama u zreloj životnoj dobi, a o čemu smo pisali i u prethodnim izvještajnim razdobljima, ponukala su pravobraniteljicu za djecu na djelovanje. Budući da odredbe Kaznenog zakona propisuju kako u takvim situacijama nije riječ o kaznenom djelu, jer četrnaestogodišnjaci mogu dati pristanak na spolni odnos, roditelji u takvim situacijama ne mogu očekivati pomoć i reakcije nadležnih tijela, jer nema mehanizama kojima bi se to sankcioniralo. Zakon zanemaruje činjenicu da djeca u četrnaestoj godini još nisu dovoljno zrela da bi mogla sagledati posljedice eventualnog pristanka na spolni odnos. Kako se dijete ne može samo štititi, punoljetna osoba u tom odnosu mora biti odgovorna i voditi računa o nedovoljnoj zrelosti djeteta da o tome odlučuje. Okolnost da je dijete dobrovoljno pristalo na spolni odnos ili ga samo iniciralo, ne može punoljetnu osobu osloboditi odgovornosti.

Primjer koji je uznemirio javnost zbog sumnje u navodnu prostituciju štićenica jednog doma za smještaj djece s poremećajima u ponašanju, ponovo je pokazao kako se za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja moraju iznaći bolja zakonska rješenja. Upravo je ovaj slučaj naglasio problem na koji pravobraniteljica već niz godina ukazuje. Želeći stvoriti zakonske preduvjete za bolju zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja, predložila je izmjene Kaznenog zakona na način da se dobna granica za davanje pristanka na spolni odnos djeteta s punoljetnom osobom povisi na 16 godina te da se punoljetne osobe koje stupaju u spolni odnos s djetetom mlađim od 16 godina sankcionira, po uzoru na neke europske zemlje.

Tom prijedlogu u prilog govore i rezultati ankete koju je Ured pravobraniteljice proveo među 850 učenika srednjih škola, kako bi dobio uvid u stavove srednjoškolaca na koje se ova problematika izravno odnosi. Anketa je pokazala da čak 93,18 posto ispitanih srednjoškolaca

sadašnju dobnu granicu za dobrovoljni pristanak na spolni odnos smatra preniskom te njih 47,65% smatra da bi ona treba biti 16 godina. Zanimljivo je da znatni broj srednjoškolaca smatra da bi ta granica trebala biti i viša (18,94% je za granicu od 17 godina, 14,35% za 18 godina).

Prema prijedlogu pravobraniteljice, sankcioniranju pritom ne bi bile podložne mlađe punoljetne osobe za spolni odnos s djetetom starijim od 14 godina, kada je riječ o dobrovoljnom spolnom odnosu, kako bi se izbjeglo sankcioniranje u onim slučajevima kada u spolne odnose stupaju mlade osobe u vršnjačkim vezama.

Potreba sveobuhvatnije zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja potaknula je pravobraniteljicu za djecu i na zahtjev za uspostavom jedinstvenog nacionalnog registra odnosno baze podataka o osuđenim počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece, o čemu je bilo riječi i u prethodnim izvješćima. U međuvremenu je Vijeće Europe prihvatilo i donijelo Konvenciju o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, koja kao obvezu države predviđa prikupljanje i pohranjivanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, ali i jamstvo države da osobe koje su osuđene za spolne delikte na štetu djece neće biti u mogućnosti obavljati poslove u kojima dolaze u neposredni kontakt s djecom.

Stoga je Ured pravobraniteljice predložio Ministarstvu pravosuđa da stvori preduvjete za uspostavu takve baze podataka, a uključio se i u izradu nacрта Zakona o kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji te predložio da se u postojećim zakonskim okvirima dostupnost podataka iz kaznene evidencije o pravomoćno osuđenim osobama osigura širem krugu ovlaštenika. Time bi se pojačala kontrola i provjera osoba koje neposredno rade s djecom ili im se djeca povjeravaju na odgoj i čuvanje (posvojitelji, udomitelji, skrbnici). Predloženo je i znatno produljenje rokova istekom kojih nastupa rehabilitacija, budući da sadašnje rokove smatramo prekratkim. Naime, nastupom rehabilitacije osoba se smatra neosuđivanom i nitko nema pravo tražiti, niti dobiti, podatke o njezinoj osuđivanosti, a podaci iz kaznene evidencije trajno se brišu. Rehabilitirana osoba, čak i ako je počinila najteži spolni delikt na štetu djeteta, može, po nastupu rehabilitacije, nesmetano raditi na poslovima koji uključuju neposredan kontakt s djecom, jer nema mogućnosti provjere njezine kriminalne prošlosti. Da bi se stvorili uvjeti za zaštitu djece, kakve od države zahtijeva Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, odnosno da se pravomoćno osuđeni počinitelji trajno onemoguće u obavljanju poslova u kojima dolaze u neposredni kontakt s djecom, trebalo bi u posebnim slučajevima trajno onemogućiti nastup rehabilitacije. Budući da to, s obzirom na postojeće ustavne odredbe, nije moguće, predložili smo i promjenu članka 30. Ustava. Ministarstvu pravosuđa predložili smo i da se zakonski omogući trajno izricanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti kako bi se barem u nekim slučajevima izricanjem ove mjere spriječilo nastupanje rehabilitacije.

Svjesni smo kako su uspostava baze podataka, kao i pojačan nadzor pravomoćno osuđenih počinitelja spolnih delikata na štetu djece, samo neki od oblika prevencije kojim zajednica može zaštititi djecu od ponovne /recidivirajuće/ izloženosti počiniteljima spolnih delikata. Međutim, djeci prijeti opasnost i od počinitelja koji nisu procesuirani, niti su pod nadzorom, kao i od onih koji tek mogu postati počinitelji. Stoga država treba odgovoriti zahtjevu Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja i tako što će razviti preventive programe, osobito one usmjerene na osnaživanje i samozaštitu djece, ali i intervencijske programe usmjerene na potencijalne počinitelje kako bi se smanjio rizik da djelo doista i počine.

Ratifikacija ove Konvencije vrlo je važan korak u zaštiti djece te je stoga i Ministarstvu pravosuđa upućena preporuka da u okviru svoje nadležnosti poduzme aktivnosti za donošenje zakona kojim bi se ona potvrdila te bi se tako ubrzalo njezino stupanje na snagu.

Ured pravobraniteljice upozorio je i na nužnost izmjena Zakona o socijalnoj skrbi zbog čije nedorečenosti djeca nisu dovoljno zaštićena niti u sustavu socijalne skrbi. Sadašnjim zakonskim rješenjem, budući da nisu predviđene zabrane za obavljanje pojedinih poslova, osoba koja je pravomoćno osuđena za počinjenje kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa može biti ravnatelj obiteljskog centra, centra za socijalnu skrb, provoditi savjetovanje, obavljati stručne poslove u savjetovalištu ili osnovati savjetovalište zajedno s drugim osobama, biti predstojnik podružnice obiteljskog centra, predstojnik podružnice centra za socijalnu skrb, ravnatelj doma socijalne skrbi i ravnatelj centra za pomoć i njegu. Takva osoba može također raditi kao stručni radnik u domovima socijalne skrbi, u centru za socijalnu skrb te kao osoba koja pruža usluge obiteljskog doma. To se odnosi i na vjersku zajednicu te udruge koje mogu zbrinjavati djecu kao korisnike. Zabrinjava i mogućnost da druge osobe, vanjski suradnici u institucijama ili udrugama i osobe koje ondje dolaze u neposredni kontakt s djecom obavljajući tehničke poslove, poslove čišćenja, održavanja ili prijevoza, mogu biti osobe koje su pravomoćno osuđene za tu vrstu kaznenih djela. O svemu tome pravobraniteljica je izvijestila Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi predlažući promjenu zakona te se nadamo da će naši prijedlozi biti usvojeni.

Uloga pravobraniteljice za djecu u ovoj sferi zaštite djece prepoznata je kako od strane nadležnih tijela tako i od stručne i šire javnosti te se često traži mišljenje i komentar pravobraniteljice kako u pojedinim slučajevima tako i u unapređenju zaštite prava djece na općoj razini, sudjelovanje Ureda u aktivnostima i projektima usmjerenim na zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te izradi stručne literature ove tematike kao što je primjerice sudjelovanje u izradi knjige „Tretman seksualnih delinkvenata i sigurnost zajednice“.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE POČINITELJA KAZNENIH I PREKRŠAJNIH DJELA

Govoreći o terminu „dijete“ u ovom poglavlju, napominjemo da ga koristimo u skladu s Konvencijom o pravima djeteta koja definira dijete kao osobu do 18 godina starosti. Napomenu navodimo zbog jasnijeg pojmovnog razumijevanja, budući da naše kazneno zakonodavstvo koristi drugačije dobne termine (do 14 godina je dijete, od 14 do 16 godina je mlađi maloljetnik i od 16 do 18 godina je stariji maloljetnik). Prema djeci počiniteljima kaznenih djela do 14 godina moguće je primijeniti samo odredbe Obiteljskog zakona, budući su djeca do 14 godina kazneno neodgovorna. Prema djeci počiniteljima kaznenih djela u dobi od 14 do 18 godina, primjenjuju se odredbe Zakona o sudovima za mladež i odredbe općeg kaznenog zakonodavstva.

U protekloj godini prijavljeno je 18 kršenja pravosudno – zaštitnih prava djece počinitelja kaznenih i prekršajnih djela čime je obuhvaćeno 18 djece. Zaprimljeno je najviše pritužbi na postupanje policije, zatim na dugotrajnost sudskog postupka, postupanje suca za mladež i djelatnika pritvora prema djeci koja su osumnjičena za počinjenje kaznenog djela. Pritužbe su se odnosile i na pravo djece osumnjičenika na obrazovanje te postupanje djelatnika doma za odgoj u izvršenju odgojne mjere. U dijelu obraćanja tražile su se informacije o maloljetničkom kaznenom postupku, te obvezama u postupanju škole prema djeci počiniteljima kaznenog djela. U jednom predmetu općinsko državno odvjetništvo je prijavilo

postupanje odgojne ustanove vezano za njihov odbačaj kaznene prijave za štíćenicu doma. U ovom ukupnom broju od 18 djece, petero djece je u vrijeme prijavljivanja bilo u pritvoru.

Postupanje nadležnih tijela

Postupajući u predmetima pritužbe roditelja i djece na postupanje policijskih djelatnika (narušavanje privatnosti, narušavanje dostojanstva u komunikaciji, predugo trajanje ispitivanja, postupanje prema djetetu bez prisutnosti roditelja), zatražena su izvješća Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova o konkretnim događajima. U jednom slučaju Ravnateljstvo policije je jasno utvrdilo propuste policijskih službenika u postupanju prema djetetu (prijetnje, neprikladna komunikacija s prisilom na priznanje kaznenog djela) te je o tome obavijestilo nadležno općinsko državno odvjetništvo za mladež. U ostalim slučajevima Ravnateljstvo policije osporilo je navode roditelja i djeteta o neprimjerenom postupanju, ističući kako su sve poduzete radnje prema djetetu bile u skladu sa zakonom, priznajući jedino kako u nekim slučajevima policijska postupanja prema djetetu nisu od samog početka poduzimali posebno obučeni službenici maloljetničkog kriminaliteta, budući da se oni, u pravilu, uključuju tek u kasnijoj fazi postupanja. Pritužbe roditelja, nažalost, govore i o neadekvatnoj komunikaciji i postupanju pojedinih službenika maloljetničkog kriminaliteta, što ukazuje na potrebu kvalitetnije edukacije posebnih službenika za postupanje s djecom.

U jednom slučaju, odvjetnik – opunomoćenik djeteta osumnjičenog za počinjenje kaznenih djela, obratio nam se radi zaštite djetetovih prava. Međutim, provjerom je utvrđeno da upravo on, inzistiranjem na nepotrebnim procesnim radnjama, odugovlači postupak i narušava interese djeteta u konkretnom slučaju te da neosnovano prijavljuje propuste institucija. Budući da cjelokupno vođenje kaznenog postupka prema djetetu treba biti usmjereno njegovom najboljem interesu, s primarnom odgojnom, a ne represivnom svrhom, važno je da postupak što prije okonča te da se započne s tretmanom djeteta. Odvjetnici koji nemaju specifična znanja vezana za posebnosti maloljetničkog sudovanja, ponekad ne prepoznaju najbolji interes djeteta te smatraju da mu odugovlačenjem postupka pomažu. Stoga nam je žao što naša inicijativa za specijalizacijom odvjetnika koji zastupaju djecu nije prihvaćena. Specijalizacijom odvjetnika izbjegle bi se ovakve i slične situacije u kojima su stvarni interesi djeteta suprotni percepciji interesa djeteta od strane odvjetnika.

Tijekom prošle godine susreli smo se i s prijavama djece osumnjičenika i njihovih roditelja vezanim za pravo na obrazovanje. Riječ je o učenicima srednjih strukovnih škola kojima su poslodavci kod kojih obavljaju praksu navodno raskinuli ugovor o praksi već zbog same sumnje na počinjenje kaznenog djela. U Obrtničkoj komori smo dobili usmenu obavijest da nisu nadležni za postupanja u ovakvim slučajevima, što je detektirano kao još jedno područje nedovoljne zaštite prava i interesa djece – počinitelja kaznenih djela.

Analizirajući pristigle predmete, ponovno dolazimo do zaključka da je sporost pravosuđa jedan od ključnih problema u zaštiti prava djece-počinitelja kaznenih djela. Unatoč zasebnom zakonodavstvu i zakonskoj regulativi o žurnosti postupanja, još uvijek se događa da se postupci prema djeci vode nekoliko mjeseci, čak i duže od godinu dana. Ne moramo posebno naglašavati da je godina dana iznimno dug razvojni period za djecu, u kojem su moguće nove pojavnosti neprihvatljivih ponašanja, progredacije postojećih, ali i njihove korekcije, kao posljedice poduzetih intervencija. No, za vrijeme trajanja kaznenog postupka djeca najčešće nisu obuhvaćena sustavnim intervencijama, osim ako se već otprije ne provode neke od mjera iz područja obiteljskopravne ili kaznenopravne zaštite. Propušta se

dragocjeno vrijeme u kojem je moguće uspješno intervenirati. Također se događa da zbog sporosti u postupanju, primarno predložene sankcije od strane centra za socijalnu skrb više nisu primjerene, budući da su poremećaji u ponašanju djeteta u međuvremenu postali teži i ozbiljniji ili su se okolnosti u životu djeteta promijenile. Često se zbog toga pri kraju pripremnog postupka traže dodatna vještačenja, što još više usporava postupak. Teškoću predstavlja i nedovoljna žurnost sudova tijekom praćenja provođenja odgojnih mjera, kada se zbog neučinkovitosti ili recidivizma tijekom provođenja izrečene odgojne mjere predlaže izmjena na strožu mjeru. Praksa govori da prijedlozi za izmjenu na nekim sudovima čekaju na zakazivanje sjednice vijeća za mladež i nekoliko mjeseci, a za to vrijeme dijete nije obuhvaćeno primjerenim tretmanom i često ponovo recidivira ili, u slučaju provođenja zavodske odgojne mjere, značajno ometa funkcioniranje odgojne skupine. Ovakve situacije su zasigurno protiv interesa djece počinitelja kaznenih djela, jer gubitak dragocjenog vremena može dovesti do daljeg razvoja poremećaja u ponašanju i daljnjih ozbiljnjih posljedica. Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano potiče sustav pravosuđa na učinkovitije rješavanje ovog problema iznoseći svoje podatke i upućujući preporuke i prijedloge za žurnije postupanje. Ne mislimo da su za to odgovorni jedino suci i odvjetnici za mladež, jer smatramo da je problem i u procesnim odredbama koje usporavaju suca u kreiranju postupka.

Pritvor

Jedno od područja nedovoljno definirane zaštite prava djece u pravosuđu je i pitanje pritvora za maloljetnike. Maloljetnički pritvor zakonski je ograničen na tri mjeseca do podnošenja zahtjeva sudu za sankcioniranjem od strane državnog odvjetništva. Nakon toga trajanje pritvora se određuje u skladu s općim kaznenim zakonodavstvom, uz uvjet da je za djecu ograničen na polovicu trajanja. Držimo da ovakav pristup, koji nije dovoljno jasan i koji omogućava trajanje pritvora za djecu i više od pola godine, a što se događalo u praksi, nije u interesu djece. Utoliko više što djeca za vrijeme boravka u pritvoru nisu obuhvaćena sustavnim planiranim tretmanom ni tretmanskim intervencijama te uglavnom napuštaju školovanje. Dodatnu težinu tome daje i činjenica da, zbog nedostatka prostornih kapaciteta, djeca borave u pritvoru zajedno s punoljetnim osobama, u vrlo skućenom prostoru, što su objektivne teškoće Uprave za zatvorski sustav koja se bori s dramatičnom prekapacitiranošću svih prostornih resursa. U to smo se i sami uvjerali prilikom obilaska pojedinih zatvora. Unatoč tome, prilikom obilazaka utvrdili smo da se s djecom u pritvoru postupaju obazrivo i da djelatnici pokazuju senzibiliziranost za specifične potrebe djece te se vodi računa o izboru pritvorenika koji su s djecom u istoj sobi. Međutim, sveukupna situacija nalaže da se pitanje maloljetničkog pritvora mora što hitnije sustavno riješiti u skladu s najboljim interesima djece, sukladno Konvenciji o pravima djeteta i međunarodnim dokumentima koji nas na to obvezuju. Kada je u pitanju pritvorska mjera koja se određuje djetetu počinitelju kaznenih djela, pravobraniteljica za djecu je upozoravala i na činjenicu da se izdržani pritvor ne uračunava u naknadno izrečenu odgojnu mjeru, pri čemu su djeca u odnosu na punoljetne osobe u nepravednom položaju, što je neodrživo. Stoga smo Ministarstvu pravosuđa uputili preporuku o potrebi boljeg organiziranja pritvora i osiguranja većih prostornih kapaciteta za izvršavanje mjere pritvora i kazne maloljetničkog zatvora.

Izvršenje sankcija

U prošloj godini Ured je putem pojedinačnih prijava i vlastitih inicijativa i aktivnosti pratio izvršenje maloljetničkih sankcija za počinitelje kaznenih djela i prekršaja. Uz nedostatak prostornih kapaciteta, osobito onih za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora izrečenih u

prekršajnim postupcima, kao i adekvatnost smještaja i tretmana djece počinitelja s udruženim smetnjama, problem izvršenja maloljetničkih sankcija dodatno je kompliciralo nepostojanje odgovarajuće zakonske regulative. Tek krajem 2009. godine stupio je na snagu Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje koji se „donosio“ godinama. Ovaj nedostatak adekvatne zakonske regulative zasigurno je utjecao na kvalitetu provođenja sankcija prema djeci-počiniteljima kaznenih djela i prekršaja. Tijekom godine, Državno odvjetništvo izvijestilo je Ured pravobraniteljice o nemogućnosti provođenja mjere upućivanja u savjetovalište temeljem Zakona o sudovima za mladež, budući da nema tijela koje je ovlašteno mjeru provoditi. Stoga je pravobraniteljica organizirala međuresorni sastanak Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti na kojem se raspravljalo o načinu izvršenja ove mjere. Naime, mjera se u jednom periodu gotovo uopće nije izvršavala zbog nedefinirane nadležnosti za njezino izvršenje, a oba navedena ministarstva odricala su svoju obvezu u provođenju savjetovališnog rada temeljem Zakona o sudovima za mladež. Dogovor tada nije bio postignut, no naknadno donesen Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje riješio je ovaj sukob nadležnosti, budući da je za provođenje te mjere obvezao centre za socijalnu skrb.

Posebne teškoće uočene su u izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, zbog nedovoljne učinkovitosti u odnosu na svu djecu s poremećajima u ponašanju koja su ondje na smještaju, pa tako i na djecu počinitelje kaznenih djela kojima je izrečena odgojna mjera. O domovima za djecu s poremećajima u ponašanju, uočenim teškoćama i preporukama upućenim nadležnom ministarstvu detaljnije izvješćujemo u poglavlju o zaštiti prava djece s poremećajima u ponašanju.

S pojavom sve ozbiljnijih oblika nasilja među djecom i mladima, u javnosti su se otvarale rasprave o potrebi pooštavanja maloljetničkih sankcija, a raspravu stručnjaka o toj temi organizirao je i Saborski odbor za obitelj, mladež i šport. Pravobraniteljica za djecu je na toj raspravi, ali i u brojnim drugim prilikama, iznijela stajalište da pooštavanje sankcija prema djeci ne dovodi do smanjenja stope nasilja te da je jedino učinkovito rješenje u provođenju sveobuhvatne prevencije ove pojave. Isto tako, pravobraniteljica kontinuirano naglašava da Zakon o sudovima za mladež, osim odgojnih mjera, sadrži odredbe o kažnjavanju i da u iznimnim slučajevima i pod uvjetima koje propisuje navedeni Zakon, maloljetnik može biti upućen u maloljetnički zatvor u maksimalnom trajanju do 10 godina. Držimo da je to dovoljno stroga kazna i da se ne može reći da za nasilje koje čine mladi nema dovoljno strogih sankcija u zakonu, jer Zakon o sudovima za mladež sadrži kvalitetne odredbe usklađene s Konvencijom o pravima djeteta. No, često iz različitih razloga provođenje tih odredbi ne funkcionira. Odgovornost za ovakvu situaciju nije samo na pravosuđu, već je riječ o nedovoljnoj učinkovitosti, nedovoljnom povezivanju i koordinaciji više sustava (prosvjeta, zdravstvo, socijalna skrb, pravosuđe) koji se bave zaštitom djece-počinitelja kaznenih djela.

Kada su u pitanju pravosudno zaštitna prava djece, važno je napomenuti da je Ured sa svojim prijedlozima sudjelovao u izradi Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, a sudjeluje i u radnoj grupi za izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež.

2.8 SIGURNOST I ZAŠTITA DJECE

Sprečavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece, obveza je roditelja, ali i svih odraslih osoba koje svojim izravnim djelovanjem mogu pridonijeti sigurnosti djece u svakodnevnom životu. U 2009. godini najviše aktivnosti bilo je usmjereno na unapređenje sigurnosti djece u području cestovnog prometa, sigurnosti i zaštite djece na igralištima te zaštitu njihove sigurnosti tijekom korištenja slobodnog vremena. Zaprimljeno je 12 prijava ugroženosti sigurnosti djece, kojima je obuhvaćeno 14 djece.

2.8.1 PROMETNA SIGURNOST

S obzirom na to da veliki broj djece/učenika svaki dan sudjeluje u prometu, kao pješaci ili putnici u redovnom gradskom i prigradskom, ali i u posebno organiziranom prijevozu, njihova zaštita u području cestovnog prometa zahtijeva posebnu pažnju svih institucija države. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova za 2009. godinu, na području Republike Hrvatske ozlijeđeno je ukupno 1529 djece od čega je 229 djece zadobilo teške, a 1300 lakše tjelesne ozljede. Smrtno je stradalo 21 dijete, od toga 14 djece u svojstvu putnika, a sedam kao pješaci.

Zabrinuta zbog velikog broja stradavanja djece u prometu, pravobraniteljica za djecu i ove je godine na početku školske godine pozvala vozače na dodatni oprez i strogo poštovanje propisa o prometnim pravilima, osobito u situacijama u kojima se djeca kreću kolnikom na kojem nema nogostupa, prelaze cestu na obilježenim pješačkim prijelazima, izlaze iz autobusa na autobusnim ugibalištima ili voze bicikle. Pozvani su i roditelji, bake i djedovi koji vode djecu u početne razrede osnovne škole, kao i nastavnici i profesori, da djecu podučavaju sigurnom ponašanju u prometu, ali i da im svojim ispravnim prometnim ponašanjem budu uzor.

Prijave, koje je Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio vezano uz sigurnost djece u prometu, odnosile su se uglavnom na opasnosti kojima su djeca izložena pri odlasku u školu i njihovom povratku kuća. Nepostojanje nogostupa uz prometnice, nezaštićeni pružni prijelazi, nedovoljna i nepotpuna horizontalna i vertikalna signalizacija na kolnicima, uz slabu prometnu kulturu vozača, ali u nekim slučajevima i nepažnju djece pješaka, (slušanje glazbe pri kretanju), najčešći su primjeri ugroženosti sigurnosti djece u prometu. Neuređena, odnosno nesigurna stajališta/ugibališta za autobuse kojima se koriste djeca učenici, kako u naselju tako i izvan njega, opravdavaju potrebu i obvezu podizanja razine zaštite i sigurnosti djece kao sudionika u cestovnom prometu. Regulacija prometa u gradovima zbog izvođenja radova na obnovi kolnika ili gradnje objekata, može privremeno ili trajno pojačati ugroženost djece učenika, jer uslijed zatvaranja jedne ulice za promet, druga ulica postaje opterećenija prometom i nesigurnija za djecu, osobito kada je u toj ulici obrazovna ustanova.

Pravobraniteljica za djecu je u svakom pojedinom slučaju, sukladno svojim zakonskim ovlastima, putem preporuka upućenih gradonačelnicima, načelnicima općina i županima ukazivala na potrebu zaštite djece žurnim poduzimanjem mjera za osiguranje njihove sigurnosti. Preporuke su se odnosile na ispunjavanje obveze jedinice lokalne samouprave vezano za organizaciju prijevoza učenika do škole, uređenje, bolje označavanje i osvijetljavanje pješačkih prijelaza u suradnji s Hrvatskim cestama, kad je riječ o državnim cestama, odnosno sa Županijskim upravama za ceste, kao i na suradnju i pojačanu kontrolu poštovanja prometnih propisa i regulacija prometa od strane prometne policije u blizini škola i vrtića. Podnositelji prijava su upućeni na koji način mogu i sami, putem tijela jedinica

lokalne samouprave, odnosno mjesnih odbora i gradskih četvrti, zatražiti poduzimanje aktivnosti u prevenciji i poboljšanju prometnih uvjeta u svojoj sredini.

Tijekom 2009. godine nastavljena je inicijativa pravobraniteljice za djecu na dosljednoj provedbi izmijenjenog Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca. U tu svrhu je tijekom godine održano nekoliko radnih sastanaka s predstavnicima Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te Hrvatske gospodarske komore-Sekcije za cestovni promet. Tema je bila mogućnost usklađenja stvarne tehničke ispravnosti vozila kojima se prevoze djeca, s odredbama Pravilnika, osobito vezano uz ugradnju sigurnosnih pojaseva. Na prijedlog pravobraniteljice za djecu zatražena su stručna mišljenja Centra za vozila Hrvatske i Instituta prometa i veza, na temelju kojih je zatim zaključeno kako su potrebne izmjene Pravilnika. Usporedo s ovom aktivnošću, a imajući u vidu nezgode u prometu autobusa kojima se organizirano prevoze djeca (kao što je primjer autobusa punog učenika kojem su otpali zadnji kotači), upućena je preporuka Ministarstvu unutarnjih poslova da učestalije vrši upravni i inspekcijski nadzor nad radom stanica za tehnički pregled vozila, radi otklanjanja mogućih nepravilnosti u radu koje mogu izravno utjecati na sigurnost učenika i drugih osoba.

Zajedničke i pojedinačne aktivnosti Ministarstva unutarnjih poslova s udrugama i autoklubovima smatramo iznimno korisnim, jer preventivnim i edukacijskim pristupom ciljanim skupinama sudionika u prometu, kao što su primjerice roditelji koji voze djecu predškolskog uzrasta u vozilima na nepropisan način ili ne koristeći dječje sjedalice, mladi vozači ili učenici početnih razreda, pridonose razvoju prometne kulture i podizanju razine sigurnosti u prometu, a samim time se i smanjuje broj stradale djece u prometnim nezgodama. Važnom smatramo i kontinuiranu edukaciju djece vezano za sudjelovanje u prometu. Od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa zatraženo je stoga žurno postupanje, sukladno Nacionalnom programu sigurnosti cestovnog prometa za razdoblje 2006. – 2010., koje se odnosi na obrazovanje djece predškolske i školske dobi i neprekinuto stjecanje odgovarajućeg prometnog znanja i kulture uz prihvaćanje temeljnih načela pravilnog ponašanja sudionika u prometu. Zatraženo je da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa izvrši svoju zakonsku obvezu i u odgojno-obrazovne programe predškolskih ustanova i škola uvrsti sadržaje osposobljavanja djece za sigurno sudjelovanje u prometu te promicanje i podizanje razine prometne kulture.

2.8.2 STRADAVANJA DJECE U NESREĆAMA

Nažalost, stradavanja djece u nesrećama gotovo su svakodnevna pojava. Dječje nesreće najčešće se događaju zbog nemarnosti ili izostanka odgovarajućeg nadzora odraslih osoba. Djeca tako stradavaju u vlastitom domu zbog nepravilnog rukovanja kućanskim aparatima ili od oružja koje roditelji nepropisno čuvaju u stanu. Stradavaju i od ugriza pasa koje neodgovorni vlasnici ne drže u skladu s propisima. Sigurnost im je ugrožena i zbog prekomjerne buke i zvukova kojima su izložena u blizini gospodarskog ili proizvodnog pogona. Svjedoci smo, također, da je sigurnost djece i nadalje ugrožena zbog dostupnosti pirotehničkih sredstava. Unatoč mjerama i pozivu na oprez, upućenom djeci i roditeljima putem kontinuiranog provođenja akcije Ministarstva unutarnjih poslova *Mir i dobro*, preporuke pravobraniteljice za djecu u predblagdansko vrijeme te naputaka Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa svim dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, djeca

stradavaju zbog neopreznog rukovanja pirotehničkim sredstvima. Potrebno je trajno upozoravati djecu na opasnost, ali i apelirati na odrasle da promijene loše navike i predodžbe koje svako slavlje nužno povezuju s bukom, pucanjem i *praskanjem* petardi. Zabrinjava nas i to što roditelji olako dopuštaju djeci rukovanje poljoprivrednim strojevima, uključujući ih u poljoprivredne radove kojima nisu dorasli, uslijed čega dolazi do stradanja djece. To najbolje pokazuje primjer stradanja dvanaestogodišnjeg dječaka kojemu je stroj berač kukuruza priključen na traktor, koji je vozio njegov sedamnaestogodišnji brat, uhvatio ruku i nanio teške ozljede od kojih je dječak preminuo.

Početkom godine pravobraniteljica za djecu je, zbog posebnog interesa za **zaštitu djece od stradanja od minsko eksplozivnih sredstava** u blizini naselja u pojedinim županijama, posjetila Hrvatski centar za razminiranje u Sisku. Upoznavši se s organizacijom i tehnologijom rada centra, problemom nedovoljne označenosti minski sumnjivih površina, kao i razlozima koji uvjetuju brže razminiranje preostalih površina zemljišta moguće zagađenog minama, nastojala je preporukama državnim tijelima potaknuti osiguranje višeg iznosa novčanih sredstava za ovu namjenu, uz prijedlog Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa za pojačano preventivno i edukacijsko djelovanje prema djeci u vrtićima, osnovnoj i srednjoj školi. Dva medijski izložena slučaja o djeci koja na putu do škole navodno prolaze kroz minsko polje, nisu dobar primjer načina upoznavanja djece i šire javnosti o opasnostima od minsko eksplozivnih sredstava. U ovim slučajevima pokušalo se intervenirati radi žurnijeg razminiranja područja koje je bilo označeno tablama upozorenja.

Prema mjerodavnim podacima u zadnjih pet godina nije bilo smrtnog stradanja djece od mina, no i dalje u blizini nekih cestovnih putova i naselja postoje minski sumnjiva područja, što smatramo nedopustivim. Neshvatljiva je sporost u djelovanju na tom području, s obzirom da je još i danas preostalo 887 četvornih kilometara minski sumnjivih prostora u 12 županija, u kojima su djeca i dalje potencijalno izložena opasnostima od mina.

Osim važnosti razminiranja i preventivnog djelovanja, vrlo važnim smatramo i programe rehabilitacije stradale djece, ali i odraslih stradalih od mina, koji su često roditelji. Stoga podržavamo djelovanje humanitarne udruge *Mine Aid* koja promiče prava osoba stradalih od minsko-eksplozivnih sredstava u cilju psihofizičkog oporavka putem sustavno utvrđenih prava i međusobne suradnje institucija, tijela državne vlasti i nevladinih udruga.

Sigurnost djece ugrožena je na, u pravilu, neuređenim kupalištima u blizini mjesta stanovanja djece. Stoga pravobraniteljica za djecu kontinuirano upozorava roditelje pred nastupajuću ljetnu sezonu na potrebu plivačke obuke djece te na nužnost nadziranja djece od strane odraslih osoba. Opasnost djeci prijeti i na dječjim igralištima od oštećenih i neodržavanih sprava za penjanje i ljuljanje, a na sportskim igralištima, često improviziranim i neodržavanim, od neučvršćenih konstrukcija. Dvoje djece je, nažalost, teško stradalo zbog pada okvira gola na njih. Reagirajući na ove slučajeve stradanja djece, upućene su preporuke gradu i općini na čijem se području nadležnosti nalaze igrališta. Smatramo da, iako nije riječ o uređenim sportskim igralištima, grad i općina moraju poduzeti aktivnosti usmjerene otklanjanju uočene opasnosti i to uređenjem i osiguravanjem stabilnosti sprava ili onemogućavanjem korištenja takvih improviziranih površina za bavljenje sportskim aktivnostima. Vezano uz uređena dječja igrališta, o kojima su brigu o higijeni i ispravnosti postavljenih sprava obvezne voditi jedinice lokalne samouprave, pravobraniteljica za djecu je svim općinama i gradovima uputila preporuku kojom ih potiče na redovitu kontrolu i popravljivanje postavljenih sprava. Također je upozoreno da je nužno inzistirati na predocjenju dokaza o kvaliteti i sigurnosti sprava pri nabavi i pri izgradnji igrališta.

2.9 OSTALA PRAVA - NENADLEŽNOST

Prijavitelji se obraćaju Uredu pravobraniteljice iz raznih razloga pa tako u nekim slučajevima ne navode osnovne podatke o sebi ili djetetu, radi čije se zaštite obraćaju Uredu, niti kontekst problema te po takvim prijavama nije moguće postupati. Ponekad nam se odrasle osobe obraćaju radi zaštite njihovih osobnih prava, u najvećem broju slučajeva punoljetna djeca, vezano uz pravo na uzdržavanje ili na zaštitu od nasilja u obitelji dok se u jednom slučaju obratio punoljetni mladić tužeći se na negativnu ocjenu koju je odbio kao polaznik srednje glazbene škole. Često nam se obraćaju i s upitima o radnom statusu i pravima iz radnih odnosa u vezi sa zaštitom majčinstva, a javlja se i roditelji punoljetne djece tražeći njihovu zaštitu. Primjerice, obratili su nam se roditelji odrasle djevojke (22) koja živi sa starijim muškarcem za kojeg sumnjaju da je prema njoj nasilan te da je ograničava u kretanju. U jednom slučaju obratila nam se osoba koja je na izdržavanju kazne zatvora zbog spolnog delikta na štetu djeteta tvrdeći da je osuđena na temelju lažnog iskaza djeteta.

Ovakva obraćanja Uredu ukazuju na nedovoljnu informiranost građana o tijelima koja im mogu pomoći u ostvarivanju njihovih prava, ali i o krivoj slici koju javnost ima o ulozi i nadležnosti ovog Ureda. Nerijetko nam se građani obraćaju tražeći savjet ili uputu kome da se obrate u rješavanju svog problema pritužujući se na nedostupnost nadležnih tijela i tvrdeći kako im se na telefone nitko ne javlja te se obraćaju nama zbog lakše dostupnosti.

3 PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE MJERA ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE I PROMICANJA PRAVA I INTERESA DJECE

3.1 UVAŽAVANJE MIŠLJENJA DJETETA I PRAVO NA SUDJELOVANJE

Tijekom 2009. godine jedan od prioriteta u radu Ureda pravobraniteljice za djecu bila je i zakonom propisana obveza pravobraniteljice da upoznaje i savjetuje djecu o načinu ostvarivanja i zaštite njihovih prava, da surađuje s djecom, potiče ih na izjašnjavanje i uvažava njihovo mišljenje te u skladu s njihovim mišljenjima inicira i predlaže mjere za ostvarivanje dobrobiti djece, kao i da sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenim na povećanje utjecaja djece u društvu.

Polazište i okvir za ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje je skupina prava opisana u člancima od 12. do 17. Konvencije o pravima djeteta, koja se obično nazivaju participativnim pravima, i trebala bi biti ugrađena u politike i zakone Republike Hrvatske.

UN-ov Odbor za prava djeteta preporučio je Vladi RH potrebu osiguravanja provedbe načela poštovanja mišljenja djeteta i ostvarivanja prava svakog djeteta na sudjelovanje, u obitelji, u školi, u drugim institucijama i tijelima, kao i u široj društvenoj zajednici. Informiranost i svjesnost djece i odraslih o postojanju prava djece na sudjelovanje i prava na izricanje vlastitog mišljenja o stvarima koje ih se tiču, ključne su za poticanje njihovog aktivnog sudjelovanja kao članova društvene zajednice.

Odrasli se na različite načine odnose prema pravu djece na sudjelovanje. Neki se tome aktivno odupiru, argumentirajući to tvrdnjom da djeca nemaju kapacitet za participaciju jer nisu u stanju činiti izbore pa bi mogla pogriješiti. Znamo, međutim, da i odrasli često čine krive izbore ili griješe u donošenju odluka pa je stoga licemjerno djeci uskratiti pravo na pogrešku. Otpor dječjoj participaciji odrasli argumentiraju i mogućnošću manipulacije djecom, s obzirom na njihovu razvojnu ovisnost i egzistencijalnu usmjerenost na odrasle osobe. Ovakve reakcije možemo protumačiti na način da odrasli ostvarenje ovog prava djece povezuju s gubitkom vlastite moći. Upravo takav odnos spram dječje participacije ilustriraju izjave djece poput: „Odrasle ne zanima što mi mislimo“, koju je izrekla 13-godišnja djevojčica iz Lekenika.

Članak 12. Konvencije propisuje da će države stranke osigurati djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta. No, s obzirom na praksu, čini se da bi se tom članku moglo dodati i: u skladu sa zrelošću i spremnošću odraslih da prihvate sudjelovanje djece. Velik je to izazov i proces trajnog učenja koji zahtijeva mobilizaciju i edukaciju odraslih koji žive i rade s djecom, kako ostvarivanje tog prava ne bi bilo svedeno na puku formalnost.

Postoje odrasli koji mogućnost dječjeg sudjelovanja koriste kako bi manipulirali njima. Djecu koriste za ostvarivanje vlastitih ciljeva, „vode“ ih na način da od njih dobiju ono što žele čuti ili pak interpretiraju dječje izjave na način da ih „uklapaju“ u svoje interese. Ponekad je ta manipulacija očita, ali ona može biti i vrlo suptilna, tako da ju djeca ne prepoznaju pa joj se ni ne odupiru. Nažalost, prečesto na ovu pojavu nailazimo u pogledu prava djece da, u postupcima donošenja odluke s kim će živjeti po okončanju zajednice života roditelja i postupcima razvoda braka, izraze svoje mišljenje. Manipulacija djecom je osjetljivo pitanje s obzirom na emocionalnu vezanost djece s odraslima koji njima manipuliraju, pri čemu može

od strane odraslih biti i nesvjesna, što je razlogom za poseban oprez i svijest o postojanju te mogućnosti i kod stručnjaka.

Jedan od raširenih načina iskrivljavanja smisla dječjeg sudjelovanja je tretiranje djece kao „ukrasa“ u različitim prigodama. Izuzetno je važno djeci dati prostora da iskažu sve svoje vještine i talente, no prečesto se događa da se djecu poziva kako bi svojim plesom ili vokalnom izvedbom uljepšali neko događanje, bez da im se da prilika za aktivno sudjelovanje u događaju, sukladno njihovim potrebama i razvojnim mogućnostima.

No, možda je najneodgovornije prema djeci kad ih pozivamo da sudjeluju i da iskažu svoje mišljenje, kojemu onda ne pridajemo nikakvu važnost.

Uvijek je važno naglasiti potrebu kreiranja podržavajućeg okruženja u kojem će se djeca prilikom iznošenja mišljenja o pitanjima koja procjenjuju važnima, osjećati sigurno i zaštićeno, uz mogućnost dobivanja povratne informacije o aktivnostima vezanima za njihovu inicijativu, kao i mogućnost sudjelovanja u realizaciji te inicijative. Dječja participacija znači razvijanje partnerstva između odraslih i djece u donošenju odluka, a taj partnerski odnos moguć je samo kad su uloge u procesu dogovorene i jasne te kad su i odrasli i djeca osnaženi i u stanju udružiti svoje snage da bi postigli zajednički cilj.

Nažalost, još uvijek se djeca i mladi uglavnom tretiraju kao objekt zaštite i skrbi, a ne kao subjekt koji je sposoban aktivno sudjelovati u zajednici. Iako postoje brojne prilike za participaciju djece i mladih, iskustva pokazuju da se ona i dalje više ostvaruje formalno, radi udovoljavanja propisanim standardima, nego kao odraz istinskih uvjerenja.

Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. – 2012. godine, kojem je svrha poboljšanje kvalitete života djece, u svojim osnovnim ciljevima predviđa uključivanje djece u donošenje odluka vezanih uz ostvarenje njihovih prava i interesa. Istovremeno su Dječja gradska vijeća i Vijeća mladih predviđena kao nositelji pojedinih mjera i aktivnosti u navedenom dokumentu. I u okviru drugog dokumenta, *Nacionalnog programa djelovanja za mlade* pitanje aktivnog sudjelovanja mladih izraženo je kao jedno od osam najznačajnijih područja djelovanja.

Mladi su izravno pogođeni odlukama o gospodarskom razvoju, obrazovanju, sportskim terenima i igralištima, prometu, okolišu, rasonodi i javnom redu. Najčešće odluke donose odrasli, ne savjetujući se s mladima. Problem nastaje kad te odluke nisu u interesu mladih ili oni ne vide u njima dobitak za sebe. Mladi imaju vlastiti stil, vlastite ideje kako riješiti određeni problem i često su nestrpljivi da ih primijene u stvarnosti, da pokažu kako su sposobni mijenjati svijet. Samo ako se njihove želje, interesi i ideje shvate ozbiljno pri promišljanju i donošenju odluka, oni će imati razloga surađivati na pronalaženju rješenja. Zato je iznimno važno dati mladima kreativnu, partnersku, aktivnu ulogu u životu lokalne zajednice i šire.

Pojedine lokalne zajednice u Republici Hrvatskoj prepoznale su važnost postojanja dječjih gradskih tijela te oformili **Dječja gradska vijeća** i **Vijeća mladih**. Cilj je ovih vijeća aktivno sudjelovanje djece i mladih u predlaganju aktivnosti i mjera koje bi pridonijele kvalitetnijem životu djece, donošenju odluka o važnim pitanjima koja ih se tiču, a time i ostvarenje njihovih prava u lokalnoj zajednici.

Kako bismo dobili uvid u ostvarivanje participativnih prava djece kroz sudjelovanje u gradskim dječjim vijećima, vijećima mladih i sličnim tijelima, u prosincu 2008. godine zamolili smo sve gradove u RH da nas izvijeste o tome kroz koji oblik „vijeća“ djeca i mladi u njihovom

gradu ostvaruju svoje pravo na participaciju i na koji način. Ujedno smo svima preporučili da osiguraju uvjete za ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u procesima donošenja odluka koje se na njih odnose, a sve u svrhu poboljšanja kvalitete života djece i mladih u zajednici. Preporučili smo da se pri tome vode načelom najboljeg interesa djece i jednakosti kako bi sva djeca i mladi, neovisno o rasnoj, rodnoj i etničkoj pripadnosti ili teškoći u razvoju, imala jednaku mogućnost sudjelovanja u dječjim tijelima.

Kako to pregledno možemo vidjeti i u tablici, od 127 gradova od kojih smo zatražili izvješće odgovor smo dobili od njih 35. Iz izvješća se saznaje da 17 gradova ima оформljena Dječja gradska vijeća, 24 grada imaju Savjet mladih, dva imaju Parlament mladih, a šest gradova Dječji forum. U većini gradova dječja tijela vodi Društvo naša djeca. Dinamika sastajanja dječjih tijela, sadržaj i način rada razlikuje se od grada do grada.

Županija	Gradovi		Dječja gradska vijeća	Savjet mladih	Parlament mladih	Dječji forum
	zatraženo	zaprimitljeno				
Zagrebačka	9	3	1	2	0	0
Krapinsko zagorska	7	2	2	0	0	1
Sisačko moslovačka	6	2	2	1	0	0
Karlovačka	5	2	1	2	0	1
Varaždinska	6	1	1	1	0	0
Koprivničko križevačka	3	0	0	0	0	0
Bjelovarsko bilogorska	5	2	1	2	1	0
Primorsko goranska	14	3	0	3	0	1
Ličko senjska	4	2	0	1	0	0
Virovitičko podravska	3	2	1	2	0	0
Požeško slavonska	5	1	1	1	1	0
Brodsko posavska	2	2	2	1	0	0
Zadarska	6	2	0	1	0	0
Osječko-baranjaska	7	4	1	4	0	1
Šibensko-kninska	5	0	0	0	0	0
Vukovarsko-srijemska	5	3	1	1	0	1
Splitsko-dalmatinska	16	2	1	0	0	0
Istarska	10	1	1	1	0	0
Dubrovačko-neretvanska	5	1	1	0	0	1
Međimurska	3	0	0	0	0	0
Grad Zagreb	1	0	0	0	0	0
Ukupno	127	35	17	24	2	6

Uočava se i različit odnos odraslih prema dječjoj participaciji kao i motivacija da se djecu uključi u proces odlučivanja. U 16 su gradova oformljena po dva takva tijela, a gradonačelnici izvješćuju da djeca sa zadovoljstvom, kreativnošću i ambicijama prihvaćaju ovaj oblik participacije u ostvarivanju svojih prava, što je i odrasle potaklo na daljnji angažman po ovom pitanju. Od dva grada dobili smo odgovor da se podržava naša inicijativa, no budući je predizborna godina, zauzet je stav da se pričekava s formiranjem dječjih tijela. Većina gradova od kojih smo dobili odgovor uvažili su i podržali našu preporuku.

Budući da nam nisu svi gradovi dostavili izvješća, nemamo uvid u stvarni broj dječjih predstavničkih tijela, no prema informacijama kojima raspolažemo, još uvijek veliki broj gradova nema u svojim predstavničkim tijelima nijedno dječje tijelo. Nasuprot velikim gradovima koji nemaju takva tijela, u nekim malim općinama prepoznali su važnost dječje participacije u lokalnoj zajednici pa oformljena dječja tijela priznaju kao ravnopravna predstavnička tijela.

Važno je za napomenuti da su sukladno Zakonu o savjetima mladih koji je donesen u veljači 2007. godine predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave bila obvezna osnovati Savjete mladih u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu Zakona. Nažalost, odredbe navedenog zakona još uvijek u brojnim lokalnim zajednicama nisu ispoštovane.

Prilikom brojnih susreta djece i mladih s pravobraniteljicom tijekom 2009. godine, česta tema razgovora bila je nemogućnost djece da slobodno izraze svoja mišljenja i sudjeluju u nekim procesima donošenja odluka u svojim školama, u kojima nema dovoljno sadržaja kojima bi se djeca podučavala i pripremala da postanu odgovorni i svjesni građani koji su (ili će biti) spremni aktivno participirati u društvu. Nedavno istraživanje Centra za ljudska prava "*Ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa*" iznosi podatke o tome. Do sličnih nalaza došlo se i kroz projekt u kojem je Ured pravobraniteljice za djecu surađivao s UNICEF-om u provedbi istraživanja o mišljenjima i stavovima djece o dječjim pravima (obuhvaćeno je više aspekata prava, s naglaskom na sudjelovanje djece). Ured je sudjelovao u pripremi anketnog upitnika za učenike osnovne (8-9-godišnjaci) i srednje škole (16-17-godišnjaci) i u pripremi publikacije u kojoj će se objaviti rezultati istraživanja.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisuje da je svaka škola dužna osnovati školsko vijeće učenika koje sudjeluje u radu tijela škole kada se odlučuje o pravima i obvezama učenika, bez prava odlučivanja. Saznanja pravobraniteljice za djecu, na temelju obilazaka škola i razgovora s djecom i mladima, ukazuju na posvemašnju neinformiranost većine učenika o postojanju i ulozi vijeća učenika. Dodatno, imamo saznanja da često vijeća učenika ili ne postoje ili se prigodno formiraju, što ukazuje na nedjelotvornost i puko zadovoljavanje forme i zakonske obveze, bez stvarne namjere da se djeci da prilika da iskažu svoja mišljenja i sudjeluju u donošenju odluka. Osim na razini škola, vijeća učenika bi trebala biti formirana u svim županijama, u svrhu olakšavanja komunikacije između školskih vijeća i Nacionalnog vijeća učenika RH. Međutim, u pravilu, županijska vijeća učenika ne funkcioniraju, jer ne postoji propis koji bi županije na to obvezivao.

3.1.1 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

U organizaciji drugih - Kako bi potaknuli širu raspravu o temi funkcioniranja vijeća učenika, **Vijeće učenika Međimurske županije** je, u sklopu obilježavanja 17. studenoga - Međunarodnog dana srednjoškolaca, održalo u Čakovcu javnu raspravu "Sudjelovanje učenika u procesu donošenja odluka u sustavu obrazovanja". Raspravu je vodio predsjednik

Vijeća učenika međimurske županije i dopredsjednik Nacionalnog vijeća učenika RH, a srednjoškolcima je tom prilikom govorila te njihova razmišljanja poslušala i pravobraniteljica za djecu. U radu skupa su sudjelovali predstavnici učenika, ravnatelja i stručnih suradnika srednjih škola u Čakovcu kao i predstavnici Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Međimurske županije. U raspravu su se uključili mnogi učenici koji su govorili o aktivnostima školskih vijeća učenika, o njihovim postignućima, ali i o teškoćama. Čini se, naime, da su učenički predstavnici u mnogim situacijama prepušteni sami sebi, a to ih dovodi pred teške izazove. Bez organizacijskih iskustava i znanja ovisni su o pomoći ravnatelja i stručnih suradnika, koji nisu uvijek spremni ili nisu u mogućnosti pružiti im potporu. I sami učenici upozorili su kako im škola ne pruža sustavna znanja iz područja ljudskih prava i demokratskog građanstva, a tek u četvrtom razredu uče o mehanizmima demokratskog odlučivanja. Okupljeni na raspravi naglasili su važnost aktivnijeg uključivanja učenika u odlučivanje o važnim pitanjima, ali i njihova sudjelovanja u drugim aktivnostima u zajednici. Pravobraniteljica je naglasila kako u informiranju i educiranju mladih za sudjelovanje u demokratskom odlučivanju vrlo važnu ulogu imaju odrasli, ponajprije škola i nastavnici te da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje moraju preuzeti svoj dio odgovornosti za taj dio obrazovanja. Sudionici rasprave suglasili su se da je potrebno bolje urediti rad učeničkih vijeća, ali na način koji bi im osigurao i edukacijsku i organizacijsku ali i financijsku potporu te među učenicima i nastavnicima razvio svijest o važnosti učeničkog sudjelovanja u procesu odlučivanja.

Uz sudjelovanje na navedenom skupu, pravobraniteljica i njezine suradnice su se s djecom i mladima susretali i razgovarali na brojnim skupovima u organizaciji drugih organizacija koje se bave radom s djecom.

Tako smo bili na **državnoj domijadi, smotri i natjecanju učeničkih domova** iz cijele Hrvatske (srednjoškolaca smještenih u učeničkim domovima), održanoj u svibnju 2009. u Umagu. Domijada se održava već 34. godinu i na njoj je 2009. godine sudjelovalo 419 učenika, predstavnika učeničkih domova. Oni su se natjecali u nogometu, rukometu, košarci, odbojci, stolnom tenisu i šahu, a prezentirali su i svoje likovne, dizajnerske i druge uratke te glazbeno - scenski i plesni izričaj. Pravobraniteljica i njezina savjetnica su razgledale izložbu učeničkih radova i pratile dio sportskih natjecanja te su razgovarale s učenicima o pravima djece, o njihovom životu u domu, željama i interesima. Domijada je primjer dobre prakse gdje se na jednom mjestu mogu vidjeti vrijedni rezultati pozitivne energije učenika i rada njihovih odgajatelja na osmišljavanju slobodnog vremena u učeničkim domovima, što je važan čimbenik kvalitete brige o djeci.

U Dječjoj knjižnici Marina Držića u Zagrebu 12. svibnja 2009. otvorena je izložba dječjih likovnih radova uz temu "Trebam ljubav - recimo NE tjelesnom kažnjavanju", organizirana u sklopu Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, a u suradnji s Obiteljskim centrom grada Zagreba. Otvorenju izložbe su prisustvovala djeca iz Dječjeg vrtića Iskrice, a s njima je razgovarala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U Zagrebu je 14. svibnja 2009. održana 10. **Smotra projekata iz Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo**, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, uz potporu Ureda za ljudska prava Vlade RH, Ureda pravobraniteljice za djecu, Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja i Udruge hrvatskih sudaca. Svoje projekte su predstavile ekipe učenika iz 18 osnovnih i 11 srednjih škola, a odgojitelji i stručni suradnici iz 13 dječjih vrtića

predstavili su projekte predškolske djece. Smotru je pratila i s djecom o iskustvima vezanim za projekte razgovarala predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu.

Otvorena računalna radionica "Svi smo protiv" je u Ogulinu donirala šest računala Društvu "Naša djeca" Ogulin i četiri računala Udruzi roditelja djece s posebnim potrebama i osoba s invaliditetom "Radost". Predaji donacije 16. lipnja 2009. nazočila je i pravobraniteljica za djecu koja je i ovaj susret s djecom doživjela kao priliku da čuje njihova razmišljanja, da sazna kako žive djeca i mladi u manjim gradovima te koji su problemi s kojima se susreću djeca s teškoćama u razvoju.

U povodu Dječjeg tjedna organizirano je niz aktivnosti, pa je tako svečana sjednica Koordinacijskog odbora akcije "Grad - prijatelj djece" održana 5. listopada 2009. u Dugom Selu. Tom je prilikom pravobraniteljica djeci i odraslima predstavila rad svog Ureda, a govoreći o važnosti zaštite dječjih prava posebice je istaknula pravo djece da sudjeluju u životu zajednice kao aktivni članovi društva. Među gostima sjednice bili su svi predsjednici razreda i njihovi zamjenici iz OŠ Dugo Selo, zatim predstavnici Saveza društava Naša djeca Hrvatske i drugi. Djeca, članovi Dječjeg foruma podsjetila su nazočne koliko su važna dječja prava i kako ih treba štititi.

U Pučkom otvorenom učilištu Velike Gorice, 13. listopada 2009., više od 20 djece predškolske i školske dobi, članova **Dječjeg gradskog vijeća**, postavljalo je pitanja gradonačelniku Velike Gorice i zamjenici pravobraniteljice za djecu. Pitanja su se odnosila na promet i sigurnost djece, nedostatak vrtića i škola ili njihovu neuređenost, na dječja i školska igrališta, ugroženost djece od životinja na otvorenim prostorima, na uništavanje prostora na kojima se igraju djeca. Brojna pitanja odnosila su se i na rad škole u smjenama, nabavku školskih ormarića, uređenje blagovaonice i školski namještaj, djecu s poremećajima u ponašanju i pojavu droge među školskom djecom. Inspirativno je bilo slušati jasna pitanja koja su odražavala snažnu uključenost djece različite dobi, pa i one najmlađe, u život svoje lokalne zajednice. Spontano su i spremno pojašnjavali i dopunjavali svoja pitanja. Gradonačelnik je u svojim odgovorima izrekao i veliki broj konkretnih obećanja čije ispunjenje će, sigurni smo, ova djeca aktivno nadgledati.

Pozivu Društva "Naša djeca" za sudjelovanje na završnoj svečanosti u povodu obilježavanja Dječjeg tjedna u Osijeku, 10. listopada 2009., odazvali su se predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu, koji su tom prilikom odgovarali na pitanja djece - članova **Dječjeg foruma**, o pravima djece u određenim situacijama. Djecu su zanimale teme poput kaznene odgovornosti djeteta i postupanja policije u pojedinim prilikama, prehrane učenika u školi, pomoći djeci koja prose i druge.

U Koprivnici je potkraj rujna održana **47. revija hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece**, čiji je domaćin bila Osnovna škola Antuna Nemčića Gostovinskog i njezina videodružina "Mravec". Reviju na kojoj je prikazano 93 filma mladih autora osnovnoškolske dobi, došlo je vidjeti oko 170 učenika i nastavnika iz cijele Hrvatske. U realizaciji revije sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao članica ocjenjivačkog suda. Osim odabira filmova za reviju i odlučivanja o nagradama, zadaća je članova ocjenjivačkog suda na kraju revije razgovarati s djecom o njihovim filmovima i uputiti ih u medijsko stvaralaštvo. Revija dječjeg filmskog stvaralaštva održana je u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza i Agencije za odgoj i obrazovanje. U Koprivnici je prikazane filmove ocjenjivao i dječji ocjenjivački sud, što je tradicija dječje filmske revije, sačinjen od učenika koprivničkih osnovnih škola te je to i dobar primjer dječje participacije. Oba ocjenjivačka suda dodijelila su po deset ravnopravnih

nagrada najboljim filmovima. Djeca su u svojim filmovima prikazala obilje raznovrsnih tema, uglavnom iz dječjeg i školskog života. Budući da govore o temama važnim djeci, ponekad otvoreno progovarajući o dječjoj slici svijeta i onome što djeca misle o odraslima, bilo bi vrijedno prikazivati ih što češće, ne samo u školama gdje su nastali. Dječje medijsko stvaralaštvo područje je koje, među ostalim, pruža bogate mogućnosti zagovaranja i ostvarivanja dječjih prava, poput prava na izražavanje vlastitog mišljenja, prava na igru, prava na aktivnosti u slobodnom vremenu i slično.

U povodu **1. ožujka - Međunarodnog dječjeg dana u radijskom i televizijskom programu** (*International Children's Day of Broadcasting – ICDB*), pravobraniteljica za djecu i predstojnica Ureda UNICEF- a za Hrvatsku zajedno su pozvale urednike radijskih i televizijskih medija da tog dana u što većoj mjeri uključe djecu i mlade u svoj redovni program kao aktivne subjekte. Upućen je poziv televizijskim nakladnicima koji imaju koncesiju na nacionalnoj razini i radijskim postajama da uključe djecu u program. Svima je dostavljen u elektroničkom obliku zbornik objavljen u nakladi pravobraniteljice za djecu „Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci“, kao poticaj za ostvarivanje prava djece u medijima. Neki su mediji izvijestili o inicijativi, a pojedini urednici su potaknuti na razmišljanje o pozitivnom uključivanju djece, naknadno realizirali televizijske emisije u kojima su djeca sudjelovala kao suradnici.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu - Mogućnost za susret i komunikaciju s djecom pravobraniteljica je ostvarila i kroz dva događanja koje je organizirao Ured pravobraniteljice za djecu. **"Uloga dječjih i učeničkih časopisa u promicanju dječjih prava"**, naziv je tribine koju je pravobraniteljica za djecu organizirala na Sveučilištu u Zadru. Najvažnija poruka s ovog skupa bila je da su časopisi koje sami pišu i uređuju učenici osnovnih i srednjih škola važno sredstvo afirmacije i ostvarivanja dječjih prava, osobito prava na izražavanje mišljenja i prava na sudjelovanje. Tribinu je u Zadru pratilo osamdesetak učenika, nastavnika i studenata, a putem videokonferencijske veze u njezinom su radu sudjelovali učenici i nastavnici iz Dubrovnika i Splita. Putem videolinka pratili su je i učenici Medicinske škole Ante Kuzmanića u Zadru. Učenice splitskih škola su se uključile u tribinu iz videokonferencijske dvorane u Splitu. Sa Sveučilišta u Dubrovniku javili su se učenici-novinari iz nekoliko osnovnih škola te iz Gimnazije i Ekonomske i trgovačke škole, koji su opisali svoja novinarska iskustva i predstavili svoje novine. Pravobraniteljica za djecu je na tribini istaknula važnost dječjega izravnog sudjelovanja u kreiranju i širenju informacija koje su djeci važne, a osobito informacija koje se tiču njihovih prava i aktivne participacije u društvu. Ona je pozvala djecu da pišu o svojim pravima i potrebama, ponudivši u tome i suradnju svoga ureda, te im je najavila da će ministarstvima uputiti preporuke da potaknu i pomažu školske izvannastavne aktivnosti, usmjerene na medijsko stvaralaštvo i školske listove. Naglašena je i važnost učeničkih listova iz perspektive ostvarivanja načela Konvencije o pravima djeteta te su istaknute smjernice i preporuke kojima bi se osnažilo položaj školskih listova, dječji utjecaj i stvaralaštvo te promicanje prava djeteta u školskom listu, djetetovu okruženju i u društvu općenito. Naglašena je važnost dječjih knjižnica, jer one omogućuju pristup kvalitetnim izvorima informacija, koje su djeci i mladima u intenzivnom razdoblju odrastanja i sazrijevanja životno važne kako bi mogli donositi kvalitetne izbore i sudjelovati u odlučivanju o pitanjima koja ih se tiču. Iako u javnosti često prevladava negativna slika o medijima i naglašava se njihov negativni utjecaj na djecu, mediji su vrlo važni u životu djeteta, i kao izvor informacija, i kao sredstvo zabave i komunikacije, i kao poticaj cjelovitom razvoju djeteta. Stoga je važno poticati proizvodnju vizualno, umjetnički i pedagoški kvalitetnih medijskih

sadržaja za djecu koji imaju u sebi prosocijalnu komponentu te časopise koje stvaraju i oblikuju sama djeca. Takve preporuke pravobraniteljica za djecu uputila je i nadležnim ministarstvima i drugima koji mogu potaknuti stvaranje kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu i pridonijeti afirmiranju dječjeg medijskog stvaralaštva. Dječji časopisi u čijem stvaranju izravno sudjeluju i djeca imaju dodatnu vrijednost jer pomažu da se autentični dječji glas bolje čuje u školi i u društvu i da se djeca afirmiraju kao članovi društvene zajednice. Suradnja pravobraniteljice s časopisima za djecu također je usmjerena na poticanje djece da i sama više govore i pišu o svojim potrebama i pravima. Upravo zato ona sve više surađuje i sa školskim listovima koje pišu i uređuju učenici.

Drugi, vrlo važan projekt povodom kojeg je pravobraniteljica intenzivno surađivala s učenicima Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti (ŠPUD) u Zagrebu bio je **izrada plakata za obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece - 19. studenoga**. Pravobraniteljica je, prilikom prvog susreta u Uredu, pozvala učenike da aktivno sudjeluju u oblikovanju vizualnih i verbalnih poruka koje će biti privlačne mladima. Cilj međunarodne kampanje protiv zlostavljanja djece je upozoriti na razmjere i brojne oblike zlostavljanja, istaknuti odgovornost država, institucija i svih odraslih za djelotvornu zaštitu djece te razvijati kulturu prevencije svih oblika nasilja. Budući da Ured pravobraniteljice za djecu želi povećati utjecaj djece na rješavanje pitanja koja ih se tiču, u mnoge svoje aktivnosti nastoji uključiti djecu i mlade. Na tom tragu je i poziv na suradnju upućen učenicima ŠPUD-a oko zajedničkog projekta izrade poticajnih promotivnih materijala za mlade. Na prvom sastanku je dogovoreno da će učenici kreirati raznovrsne radove s porukama o prevenciji zlostavljanja, među kojima će se odabrati rješenja za plakat, a ostali će se radovi predstaviti na javnoj izložbi u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga 2009. Izložba je upriličena u Izložbenom salonu "Izidor Kršnjavi" u ŠPUD-u, a službeno ju je otvorila učenica te škole, opisujući kako su njezine kolege doživjele rad na oblikovanju poruka o prevenciji zlostavljanja djece. Jedan od radova, čiji je autor učenik Borna Aaron Grčević, odabran je kao službeni plakat kojim pravobraniteljica za djecu poziva sve mlade i odrasle da spriječe zlostavljanje djece i pruže podršku žrtvama. Taj je plakat putem "Školskih novina" distribuiran svim školama i drugim institucijama koje rade s djecom. U nakladi Ureda pravobraniteljice tiskan je i atraktivni katalog izložbe. Svojim radovima mladi autori jasno upozoravaju odrasle kako moraju zaštititi dijete, ali i pronaći put do njega, pobrinuti se da ono razumije da će mu se pomoći u kakvoj god se situaciji zateklo. Svi radovi dostupni su u katalogu izložbe na web stranici Pravobranitelja za djecu.

Nakon zajedničke akcije i izložbe učeničkih radova, učenici su još jednom posjetili Ured. Tom prilikom im se pravobraniteljica zahvalila na suradnji i istaknula kako su njihovi nadahnuti plakati ostavili snažan dojam na brojne posjetitelje izložbe. Izložba je privukla i veliku pozornost tiskanih i elektroničkih medija, a način kako su se učenici predstavili novinarima bio je vrlo dojmljiv. Učenici su i sami naveli kako su na kraju bili zadovoljni i izložbom i zbivanjima oko nje i kako su ponosni što su sudjelovali u tom projektu.

Izvan Ureda pravobraniteljice za djecu - Posjeti odgojno-obrazovnim ustanovama i drugim ustanovama u kojima djeca borave prigode su kad se pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici susreću i razgovaraju s djecom. To je ujedno i prilika za upoznavanje djece s Konvencijom o pravima djeteta i s radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu. Tijekom susreta s djecom pravobraniteljica i njezini suradnici potiču djecu na izražavanje mišljenja vezano za različita područja njihova života, kako bi čuli njihova iskustva te kako bi aktivnosti Ureda usmjerili na ona područja u kojima djeca osjećaju da njihova prava nisu u dovoljnoj

mjeri ostvarena ili da ih se ne uvažava. Tijekom 2009. godine pravobraniteljica i/ili njezini suradnici posjetili su sljedeće ustanove:

- Osnovna škola Dr. Vinka Žganca u Zagrebu
- Osnovna škola "Matija Gubec" u Zagrebu
- Osnovna škola Grigora Viteza u Zagrebu
- Privatna umjetnička gimnazija u Zagrebu
- Dječji vrtići i osnovne škole u Visu i Komiži
- Srednja škola Antuna Matijaševića Kramanea u Visu
- Osnovna škola Mljet
- Osnovna škola "Fran Krsto Frankopan" u gradu Krku
- Osnovna škola "Ivanka Trohar" u Fužinama
- Osnovna škola Frana Krste Frankopana u Osijeku
- Osnovne škole u Virovitici
- Osnovna škola Mate Lovraka u Kutini
- Otvorena računalna radionica - radionica za učenike Centra za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj

Najčešće teme s kojima smo se susretali u razgovoru bile su: položaj učenika u školi, odnosi s učiteljima, preopterećenost programom u školi, način izbora članova Vijeća učenika i rad tog školskog tijela, promet, mogućnost provođenja slobodnog vremena, problemi i potrebe mladih na otocima. Srednjoškolci su pravobraniteljicu pitali i kakva su ograničenja za noćne izlaske mladih i tko to kontrolira, zašto ih nitko ne uči odgovornom spolnom ponašanju, odnosno, zašto to nije obvezni predmet kao i svaki drugi koje nitko ne može birati, zanimalo ih je i temeljem čega se donose odluke s kojim će roditeljem dijete živjeti nakon razvoda roditelja, zašto se mnogo češće donose odluke da djeca žive s majkama nego s očevima, zašto se ne kažnjavaju roditelji koji krše dječja prava na susrete s drugim roditeljem i slično. Oni izražavaju i zabrinutost zbog nasilja nad djecom i među mladima, pogotovo s obzirom na neučinkovitost i sporost institucija koje bi trebale poduzeti mjere prema počiniteljima nasilja i njihovim obiteljima, kako bi se spriječilo ponavljanje agresivnih ispada.

Djeca u Uredu pravobraniteljice za djecu - Osim brojnih posjeta, pravobraniteljica i njezini suradnici na svim lokacijama gdje Ured djeluje, uvijek rado dočekuju djecu i mlade. Tako je prošle godine Ured posjetilo nekoliko organiziranih skupina djece i mladih. Dolazili su samoinicijativno ili na poziv pravobraniteljice. To su bili:

- Učenici grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu
- Učenici Elektrotehničke škole u Zagrebu
- Učenici Prirodoslovne škole Vladimira Preloga u Zagrebu
- Učenici Klasične gimnazije u Zagrebu
- Učenici Osnovne škole Davorina Trstenjaka u Zagrebu
- Učenici Upravne i birotehničke škole iz Zagreba
- Učenici OŠ Petra Krešimira IV. iz Šibenika
- Učenici Osnovne škole kneza Mislava iz Kaštel Sućurca
- Novinarska grupa Osnovne škole Plokite iz Splita
- Članovi Dječjeg gradskog vijeća Grada Omiša.

Djeci i mladima se prilikom posjeta Uredu najčešće predstavlja rad pravobraniteljstva za djecu, nakon čega uvijek slijede njihova pitanja o pravima djece i zanimljiva rasprava o kvaliteti života djece i mladih u Hrvatskoj. Djeca u Ured dolaze s različitim predznanjima o pravima djece, no često informacije koje ovdje dobiju prenose svojim prijateljima, roditeljima i učiteljima kroz razgovor, ali i putem školskih časopisa, za koje pišu. U svim prilikama djecu i mlade upućujemo na mogućnost komunikacije s pravobraniteljicom za djecu, osobno, telefonom i putem e-maila na adresi mojglas@dijete.hr, rezerviranoj isključivo za komunikaciju s njima.

Grupa učenika Elektrotehničke škole, Prirodoslovne škole Vladimira Preloga i Klasične gimnazije u Zagrebu, na poziv pravobraniteljice se sastala s njom i njezinim suradnicama te su aktivno raspravljali o tome kako riješiti pojedine aktualne probleme. Osim rasprave o uvođenju zdravstvenog odgoja u osnovne i srednje škole, raspravljalo se i o prihvatljivosti hrvatskim propisima postavljene dobne granice od 14 godina za pristanak djeteta na spolni odnos s punoljetnom osobom i prijedlogu pravobraniteljice da se ona povisi. Posebna tema bila je kako poboljšati komunikaciju pravobraniteljice s djecom. Sudionici sastanka suglasili su se da su sadržaji zdravstvenog odgoja, koji uključuje i spolni odgoj, potrebni, ali zasad nedovoljno zastupljeni u sustavu odgoja i obrazovanja te da ih je nužno na neki način uključiti u obvezne obrazovne sadržaje. Danas djeca o tome više doznaju iz medija nego od nastavnika i drugih stručnjaka koji poznaju i zdravstveni i pedagoško-psihološki aspekt te problematike, što je po mišljenju učenika zabrinjavajuće. Naglasili su, međutim, da predavanja i teorijski pristup djeci nisu privlačni i da nema koristi od nedjelotvornih modela zdravstvenog odgoja koje bi djeca doživjela kao nametanje napornog školskog gradiva. Pravobraniteljici je bilo osobito važno doznati i stajališta tinejdžera o sadašnjoj zakonskoj odredbi prema kojoj dijete s navršениh 14 godina može dati zakoniti pristanak na spolni odnos s odraslom osobom. Tema ih je zaintrigirala, a dali su i podršku inicijativi pravobraniteljice za promjenu Kaznenog zakona kojom bi se ta granica podigla na 16 godina, što je u skladu s propisima većine zemalja svijeta.

Učenici su pokazali spremnost da o toj temi rasprave i sa svojim školskim kolegama te su predložili da u svojim školama pomognu u provođenju **ankete** o ovom pitanju. Stoga je pravobraniteljica poslala ankete u navedene škole, uz obavijest ravnateljima, roditeljima te uz detaljno pojašnjenje mladima. Prikupljena mišljenja učenika su obrađena i rezultati su povratno poslani na škole, objavljeni na web stranici Pravobranitelja za djecu te su prezentirani i učenicima na drugom održanom sastanku, mjesec i pol dana nakon prvog susreta. I tada su učenici iznijeli svoje prijedloge o tome kako instituciju pravobraniteljice za djecu učiniti vidljivijom među djecom i mladima te kako djecu bolje informirati o njihovim pravima i o tome kako se mogu zauzeti za svoja prava.

Većina mladih s kojima smo tijekom ova dva sastanka surađivali i razmjenjivali mišljenja bili su sedamnaestogodišnjaci koji su se približavali punoljetnosti te smo, nažalost našu formalnu suradnju s njima morali okončati s obzirom na ovlasti pravobraniteljice za djecu. No, pozvali smo ih na daljnju neformalnu suradnju, ali i na aktivan doprinos u stvaranju mreže mladih savjetnika, na način da svoja iskustva prenesu zainteresiranim, mlađim učenicima i pozovu ih na suradnju s Uredom.

Na taj način te putem mreže postojećih organizacija koje okupljaju djecu i s kojima smo imali uspostavljenu dobru suradnju, okupili smo djecu i mlade u dobi od 13 do 17 godina koji trenutačno čine **savjetničku mrežu mladih pravobraniteljice za djecu**. Mreža funkcionira kao stalno savjetničko tijelo, a pravila za buduće izbore mladih savjetnika, trajanje mandata i

ostalo, donijet će sama djeca i mladi. Oni će isto tako odlučiti o nazivu mreže. U tijeku je rasprava o ovim, ali i o drugim pitanjima, koja nisu vezana samo za rad mreže, nego su općenito važna za život djece. Teme o kojima se trenutno raspravlja su obrazovanje, nasilje, privatnost i internet te zdravlje. Članovi mreže savjetnika gotovo svakodnevno komuniciraju i razmjenjuju mišljenja o spomenutim temama putem e-foruma.

Ove teme su, osim što su aktualne i važne izabrane i zato što će o njima raspravljati mladi savjetnici drugih pravobranitelja u Europi. Naime, tijekom Konferencije Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC-a), održane u rujnu 2009. u Parizu, nastala je ideja o osnivanju međunarodne mreže djece i mladih, koji će savjetima pomagati rad pravobranitelja te na neki način i "testirati" spremnost te institucije na dvosmjernu komunikaciju i suradnju s djecom. Interes za sudjelovanje u ovom projektu iskazale su 22 institucije pravobranitelja za djecu, a među njima i Ured pravobraniteljice za djecu iz Hrvatske. **ENOC-ova mreža mladih savjetnika** ili ENYA (*ENOC Network of Youth Advisors*) djelovat će najviše putem elektroničkog foruma, na kojem će razmjenjivati mišljenja i prijedloge u vezi s odabranim temama važnim za život djece i mladih. Poželjno je da se sve teme prvo razmotre na nacionalnoj razini, a potom će svoje zaključke djeca uputiti vršnjacima iz međunarodne mreže na engleskom jeziku.

Predstavnici mladih savjetnika pravobranitelja za djecu iz svake zemlje bit će pozvani da aktivno sudjeluju u radu ENOC-ove godišnje skupštine koja će se održati u listopadu 2010. Ovaj projekt usmjeren je na uključivanje i jačanje sudjelovanja djece u razmatranju pitanja koja se odnose na njih, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini.

3.2 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

U 2009. godini, Uredu pravobraniteljice za djecu su stizale i prijave povreda prava djece koji su pripadnici nacionalnih manjina. U svim slučajevima je bila riječ o djeci pripadnicima romske nacionalne manjine. Radilo se o povredama prava iz različitih područja, primjerice oduzimanje prava roditeljima na život s djetetom i njegov odgoj, povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj zbog zanemarivanja u obitelji, nemogućnost pronalaska adekvatnog smještaja i tretmana za djecu s poremećajima u ponašanju, maloljetnička trudnoća, nasilje u obitelji, nasilje u školi od strane odraslih osoba, vršnjačko nasilje u školi kada su počinitelji bili romska djeca, neadekvatni uvjeti odgoja i obrazovanja romske djece, nemogućnost ostvarivanja zdravstvene zaštite, sudjelovanje u kulturnim aktivnostima na način neprimjeren djeci, itd.

Povrede su prijavljivale različite institucije, roditelji, ali i ostali podnositelji poput članova šire obitelji, a bilo je i anonimnih prijava. Prijave su stizale iz županija, u kojima živi veći postotak romskog stanovništva. Iako govorimo o malim brojkama, najviše prijava, njih četiri je bilo iz Grada Zagreba te četiri iz Međimurske županije.

Iz razgovora s predstavnicima romske zajednice, iz medija te iz pojedinačnih prijava povreda prava koje stižu u Ured, možemo zaključiti da je doticaj Roma s većinskom zajednicom uglavnom slab i odvija se uglavnom u okviru školovanja, a njihov odnos, nažalost, često obilježava obostrano nepovjerenje i predrasude. Romska djeca imaju jednaka prava kao i sva druga djeca i zato je iznimno važno da se za njihovo odrastanje i obrazovanje stvaraju preduvjeti koji će ih izjednačiti s drugom djecom. Romi su godinama bili na marginama društvenog interesa, što je pridonijelo znatnom zaostajanju kvalitete uvjeta njihovog življenja u odnosu na većinsko stanovništvo. Nažalost, zbog slabe obrazovanosti,

neuključenosti u formalne oblike rada i specifičnog načina življenja njihovih roditelja, djeca u romskim obiteljima nerijetko odrastaju u težim uvjetima i nemaju jednake mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u društvu. Romska naselja, koja se gotovo u pravilu nalaze na rubnim dijelovima gradova i naselja, vrlo često nemaju izgrađenu potrebnu infrastrukturu, pa su stambeni uvjeti u kojima djeca žive ispod higijenskog i sigurnosnog minimuma. Obilježja romskog ekonomskog i društvenog statusa te romske kulture i tradicije, uvelike utječu na poimanje roditeljstva pa je upravo edukacija i sustavna podrška roditeljima, kao i sankcioniranje neprihvatljivih i nezakonitih ponašanja, ključ postizanja bolje zaštite djece i kvalitetnijeg odgoja i obrazovanja.

Republika Hrvatska je usvojila važne dokumente poput Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015., čija bi provedba trebala u znatnoj mjeri poboljšati položaj romske djece u našoj zemlji. Međutim, brojni se problemi javljaju u implementaciji tih dokumenata u područjima koja se izravno tiču djece. Mnoga djeca pripadnika romske nacionalne manjine svakodnevno se susreću s preprekama koje im otežavaju kvalitetno zadovoljavanje potreba, uključujući i redovito obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, kao i integriranje u širu društvenu zajednicu. Stječe se dojam da nadležne institucije u okvirima svojih ovlasti nastoje iznaći rješenja kako bi se konkretni problemi rješavali, no izostaje koordinirana i sustavna suradnja među njima, ne samo u rješavanju pojedinačnih slučajeva, nego i u promišljanju strategija i aktivnosti za bolju implementaciju usvojenih dokumenata. Bez takve suradnje i koordinacije, prije svega na lokalnoj razini, ali i na nivou nadležnih ministarstava, ukupni učinak dobrih aktivnosti i uložених napora se umanjuje.

Sastanak u Uredu pravobraniteljice

Ured pravobraniteljice za djecu je zato, u travnju 2009., organizirao sastanak s temom "Zaštita prava djece pripadnika romske nacionalne manjine" na koji su pozvani predstavnici institucija i organizacija zainteresiranih i nadležnih za osiguravanje zaštite djece te predstavnici romske zajednice. Sudionici sastanka su iznijeli slojevite probleme, izložili svoje spoznaje i iskustva o načinima rješavanja tih problema te upozorili na nedostatne resurse, prije svega materijalne, za ostvarivanje zacrtanih planova i programa u području društvenog uključivanja Roma. U raspravi su dominirale teškoće koje pogađaju dio romske populacije, a tiču se rješavanja statusnih pitanja, odnosno prijave boravišta i prebivališta te stjecanja državljanstva, zatim pripreme za polazak u školu i redovitog pohađanja obrazovanja, obiteljsko-pravne zaštite i adekvatne skrbi o djeci te zdravstvene zaštite djece, a dotaknuto je i pitanje uloge romskih udruga u radu s članovima romske zajednice. Svi sudionici sastanka su pozvani da predlože, temeljem svojih iskustava, moguće aktivnosti kojima bi se konkretno moglo poboljšati trenutno stanje. Na temelju prikupljenih prijedloga i sugestija, pravobraniteljica, sukladno svojim nadležnostima, nastoji potaknuti koordinirano i učinkovitije djelovanje sustava ključnih za ostvarivanje prava djece.

Na području reguliranja statusnih prava Roma u Republici Hrvatskoj postignut je pozitivan pomak, posebno angažmanom Ministarstva unutarnjih poslova kroz rad mobilnih timova u romskim naseljima. Prema izvješću MUP-a timovi su osnovani u 10 hrvatskih županija te pomažu rješavanje statusnih pitanja dajući informacije i pružajući odgovarajuću pravnu pomoć. No, prema njihovom mišljenju, zadovoljavajući pomak na ovom području moguće je postići boljom informiranosti članova romske zajednice o načinima rješavanja statusnih pitanja i pomoći koju mogu dobiti, a to je moguće samo kroz stalnu suradnju s predstavnicima romskih udruga, koja bi mogla biti još kvalitetnija.

Međutim, obraćanja Uredu pravobraniteljice ukazuju da i nadalje u praksi postoje problemi, kada je riječ o povredama drugih prava djece zbog neriješenih statusnih pitanja. Tako je zaprimljena i prijava temeljem koje je Ured inicirao prijedlog za izmjenu zakona o strancima. Riječ je o romskoj obitelji s 12 djece, koji su strani državljani koji godinama žive u Hrvatskoj, a sva djeca su ovdje rođena i pohađaju školu. Korisnici su stalne pomoći u okviru prava iz sustava socijalne skrbi. Postupak stjecanja državljanstva je otežan zbog procedura u Srbiji i Makedoniji, gdje roditelji trebaju dobiti otpust iz državljanstva. Roditelji, dvoje punoljetne i sedmero maloljetne djece imaju odobren stalni boravak (što je ranijim zakonima bilo regulirano automatizmom jer su djeca slijedila status roditelja), ali troje najmlađe djece, zbog promijenjenog Zakona o strancima, imaju odobren tek privremeni boravak. Zbog toga najmlađa djeca mogu ostvariti zdravstvenu zaštitu samo uz plaćanje doprinosa. Najmlađi sin je oštećenog zdravlja i visokoneurorizično dijete. Nužna mu je zdravstvena skrb i bolnički tretmani, koje u ovakvim uvjetima ne može ostvariti. Obitelj sa svojim primanjima troškove ne može snositi pa imaju veliki broj nepodmirenih bolničkih računa s hitne pomoći gdje jedino primaju njihovu djecu.

U svakodnevnom radu i javnim istupima zalažemo se za ravnopravnost sve djece, neovisno o njihovom podrijetlu, kako u pogledu odnosa odraslih prema djeci, tako i u pogledu dosljedne primjene zakona. Također inzistiramo na ostvarivanju prava djece na zaštitu od svih oblika potencijalno nepovoljnih utjecaja na njihov fizički i psihički razvoj. Stoga smo s posebnom pažnjom pratili slučaj kada je četrnaestogodišnja djevojčica postala majka. S obzirom da je i otac bio maloljetan, tražili smo izvješća nadležnih o mjerama i aktivnostima poduzetim radi zaštite prava i interesa, kako djece koja su postala roditelji, tako i novorođenčadi. Ukazali smo na nužnost pružanja pomoći i podrške djevojčici, ali i na nužnost poduzimanja mjera obiteljskopravne zaštite i sankcioniranja osoba koje su omogućile i podržale ulazak u brak sklopljen prema romskim običajima u dobi kada je djevojčica imala tek dvanaest godina. U ovom slučaju važno je istaknuti da vjerujemo da bi borbi protiv predrasuda i stereotipa o djeci koja su pripadnici romske nacionalne manjine mogli pridonijeti odrasli pripadnici nacionalne manjine koji poštuju i njeguju svoju kulturu, ali imaju kritičan odmak prema onim običajima koji su kažnjivi, a za djecu uz to i potencijalno ugrožavajući. Ističemo važnost uključivanja romske djece u obrazovni sustav i redovito pohađanje nastave uvjereni kako je obrazovanje put prema boljoj zaštiti i samozaštiti djece, a posebno romskih djevojčica.

Uključivanje u odgojnoobrazovni sustav

Nažalost, iz zaprimljenih prijava se može steći dojam da se romska djeca ne osjećaju u potpunosti prihvaćenom u obrazovnim institucijama. Iako se u nekim dječjim vrtićima i školama (posebno na području Međimurja i Zagreba) provode programi učenja hrvatskog jezika i priprema za školu, mnoga romska djeca nisu obuhvaćena niti jednim od oblika predškolskog odgoja (predškola i vrtić) pa ne mogu na jednak način pratiti nastavu i sudjelovati kao druga djeca.

Ured je zaprimio obraćanje učiteljice koja nije znala na koji način raditi s romskim dječakom koji je pokazivao različite oblike neprihvatljivih ponašanja (navodno se nasilno ponašao prema drugim učenicima, ometao nastavu, „prljav dolazio u školu“, otuđivao stvari, itd.), te je tražila način da se dijete smjesti u ustanovu za djecu s poremećajima u ponašanju. Zatražili smo izvješća škole, centra za socijalnu skrb, Agencije za odgoj i obrazovanje i Uprave za inspekcijske poslove i upravni nadzor Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Nakon zaprimljenih izvješća pravobraniteljica je svim nadležnim tijelima uputila preporuke u svrhu zaštite prava i interesa djeteta i druge djece u školi. Učiteljici je posebno naglašeno da svako

dijete, neovisno bilo ono počinitelj ili žrtva nasilja, ima pravo na zaštitu i kvalitetno obrazovanje. Kada je riječ o djeci sa smetnjama u ponašanju važna je koordinacija između sustava. Djeca mlađa od 14 godina, sukladno važećim propisima smještaju se u dom za odgoj kada iskazuju intenzivne i složene oblike poremećaja u ponašanju, a prema procjeni stručnjaka, u ovom konkretnom slučaju nije bila riječ o takvom poremećaju. Istaknuli smo da zaštita djece nije obveza samo jednog sustava nego svih sudionika i da prijavljivanje problema centru za socijalnu skrb ili bilo kojoj drugoj službi, ne oslobađa učiteljicu obveze uspostavljanja kvalitetnijeg odnosa s djetetom, brige o odgoju i obrazovanju te zaštite djetetovih prava. Iz izvješća Agencije za odgoj i obrazovanje razvidne su mjere koje i učiteljica mora poduzeti u svom radu kako bi postigla očekivane pozitivne pomake.

Ovaj i slični primjeri ipak ukazuju na nedovoljnu spremnost, kako sustava, tako i pojedinaca unutar sustava da odgovore na različite potrebe koje imaju romska djeca kada je riječ o obrazovanju. Većina obrazovnih institucija nije razvila nadomjesne specijalizirane programe (priprema za školu, produženi boravak, učenje hrvatskog jezika kao drugog jezika, dodatne i dopunske programe, i sl.) kojima bi se zadovoljile potrebe romske populacije. Škole često u svojim programima ne predviđaju oblike rada i aktivnosti koje odgovaraju romskoj djeci i ne razvijaju suradnju s obiteljima i zajednicom, neophodnu za uključivanje i uspješno školovanje djece.

Aktivnost koju smatramo najnužnijom u radu s djecom pripadnicima romske nacionalne manjine je sustavno rano učenje hrvatskog jezika, kako nepoznavanje jezika ne bi i dalje bio izgovor i glavni razlog kojim se tumači i opravdava neuspjeh kvalitetnog uključivanja romske djece u odgojno-obrazovni proces.

S obzirom na to da Romi žive u malim i izoliranim zajednicama, one imaju važnu ulogu i u podizanju djece. Nužno bi bilo uspostaviti i znatno unaprijediti mehanizme suradnje škole, roditelja, romske zajednice i lokalne zajednice. Kako bi što kvalitetnije ostvarivali roditeljske uloge važno je romskim roditeljima pružiti mogućnost opismenjavanja i obrazovanja, unaprijediti infrastrukturu u njihovim naseljima, ukazati im na neprimjerenost ranih brakova i ranog roditeljstva te osigurati potporu mladim roditeljima.

Romskim je roditeljima potrebna pomoć kako bi pravovremeno upisali djecu u škole te preuzeli odgovornosti za redovito pohađanje nastave. Podrška djevojčicama za ustrajavanje u školovanju mora biti jedan od prioriteta društva. Kao važni čimbenik povezivanja lokalne zajednice sa školom, djelatnici škola s kojima smo razgovarali navode pojedine ugledne žene i muškarce, koji su se potvrdili kao autoriteti u romskoj zajednici te mogu potaknuti i usmjeravati roditelje da podrže djecu na uredno pohađanje škole. Njihova riječ se sluša, a oni i sami dolaze u školu i zauzimaju se za djecu pripadnike zajednice te i djelatnici škole uviđaju važnost podržavanja te suradnje. Uz takvu potporu veće su i šanse da više romske djece završe osnovnu školu te upišu i završe srednju školu.

Neprihvatljivo je i gotovo neshvatljivo da država, unatoč preporukama UN-ova Odbora za prava djeteta, unatoč već spomenutim dokumentima koji zagovaraju poboljšanje položaja romske djece u hrvatskom društvu, ne uspijeva, najčešće zbog nedostatnih prostornih i kadrovskih uvjeta, sustavno osigurati produženi boravak (cjelodnevni boravak) u okviru kojega bi djeci bila pružena podrška (primjerice pisanje zadaće, dodatno učenje hrvatskog jezika, kulturne i sportske aktivnosti, topli obrok) koju često nije moguće osigurati unutar obitelji. Tako primjerice jedna škola u Zagrebu koju pohađa 850 učenika, među kojima je i znatan broj djece pripadnika romske nacionalne manjine, ima ukupno 32 razredna odjela u

neodgovarajućim prostornim uvjetima te se nastava odvija u turnusima. Škola već 10 godina čeka nadogradnju. U nekoliko su navrata tražili pomoć i od Grada i od Vijeća četvrti. Pripreme su izvršene, a kako saznajemo, adaptacija i nadogradnja škole uvrštene su u prioritete u Gradskom uredu za obrazovanje i šport. Međutim, do realizacije projekta još nije došlo. Blagovaonica, knjižnica, nastavnički kabineti i dijelovi hodnika adaptirani su u učionice, kako bi škola mogla organizirati rad u dva, umjesto u nekadašnja tri turnusa. Neke učionice imaju samo 28 m², a razredi imaju i do 33 učenika. Prosječan broj učenika u razredu je 29. Škola ima samo kuhinju za pripremu mliječnog obroka, a budući da više nema blagovaonice, djeca jedu na hodniku. Nažalost, u takvim uvjetima nema mjesta za organizaciju produženog boravka koji bi bio od velike koristi za svu djecu. Raskorak potreba i mogućnosti koje škola pruža je utoliko veći iz razloga što veliki broj učenika treba dodatni tretman, prilagođeni program ili spada u populaciju djece u riziku. Djelatnici i stručni tim procjenjuju da veliki broj djece ima teškoće zbog „pedagoške zapuštenosti“. Navode i da su Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, na zahtjev dostavili popis djece koja trebaju dodatne oblike pomoći te da je riječ o ukupno 230 djece ili 27 posto od ukupnog broja učenika.

Primjedbe većinske zajednice i škole vrlo često idu na račun neprimjerenih oblika ponašanja koje znaju iskazivati romska djeca. Utoliko je teže za razumjeti da različiti stupnjevi prevencije takvih ponašanja, uključujući i prevenciju nasilja, nisu osigurani putem organiziranog produženog stručnog postupka unutar škole. Primjerice, prema našim informacijama, niti jedna škola na rubnim prostorima Zagreba, a posebice Pešćenice, gdje živi i školuje se znatan broj romske djece, nema organiziran produženi stručni postupak.

Na neadekvatnu organizaciju i nedostatak stručne podrške te na nepravovremeno reagiranje sustava ukazuje i slučaj eskalacije sukoba u školi u Međimurju. Prosvjedovali su roditelji koji su prijetili bojkotom nastave zbog neodgovarajuće reakcije škole na opetovane slučajeve nasilja nad njihovom djecom od strane skupine djece pripadnika romske nacionalnosti. Toleriranje bilo koje vrste nasilja, bez obzira tko je počinitelj, u potpunosti je neprihvatljivo, a kada je ono višekratno i smješteno u kontekst odgojno obrazovne institucije, traži posebnu pozornost i pravovremeno reagiranje kako bi ga se zaustavilo i spriječilo. Kada se cijela situacija dodatno promatra kroz prizmu međunacionalnih odnosa, slučaj postaje izuzetno složen i zahtjeva primjerene reakcije svih sustava uključenih u zaštitu djece. Iz dostupnih informacija proizlazi da nije bilo pravovremene reakcije, kao ni koordiniranog djelovanja sustava. Slučaj je zahtijevao sveobuhvatno pristupanje rješavanju nastalog problema, kako bi se usmjerili na njegov sadržaj, što je u ovom slučaju nasilje, ne naglašavajući pri tome da su djeca koja se nasilno ponašaju pripadnici upravo romske nacionalne manjine. Zato je važno uvidjeti da su djeca počinitelji nasilja djeca s poremećajima u ponašanju i to je zahtijevalo primjeren tretman i pomoć.

Naš sustav odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, policije i pravosuđa raspolaže mjerama koje, ukoliko su pravilno odabrane i pravovremeno se primjene, mogu spriječiti pojavu ovakvih neželjenih situacija. Ured pravobraniteljice za djecu, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, ali i svim propisima Republike Hrvatske, snažno se zalaže za jednakost i zaštitu sve djece, bez obzira pripadaju li većinskom stanovništvu ili nacionalnoj manjini. Dapače, posebno se zalažemo za bolju integraciju djece pripadnika romske nacionalnosti u odgojno-obrazovni sustav i društvo u cjelini. Institucije su se, pod velikim pritiskom medija i javnosti uključile u rješavanje ovog slučaja, no postavlja se pitanje kako je škola koju pohađa 350 učenika, zaposlila psihologa tek nakon prosvjeda roditelja radi eskalacije nasilja u školi te kako to da problem nije pravovremeno prepoznat i da nije organizirana pomoć rizičnoj skupini učenika.

Ovaj slučaj potvrđuje sustavni nedostatak pravovremenog stručnog tretmana na bazi dnevnog ili poludnevnog boravka. Nažalost, ova situacija je ukazala i na problem suživota u sredini opterećenoj međunacionalnim sukobima.

Država i nadalje mora težiti promjeni i unapređenju načina rada s romskom djecom te im pomoći da odrastaju u primjerenom okruženju. Razvijanje tolerancije i uvažavanje različitosti, aktivnosti su koje omogućavaju kvalitetniji život romske i većinske zajednice na svim razinama. Velika je odgovornost na većinskoj zajednici da odgojem vlastite djece utječu na ublažavanje predrasuda prema Romima u zajednici i na smanjivanje njihovog neravnopravnog položaj u društvu te da svojim ponašanjem pružaju primjer i utječu na to kako će se djeca ponašati prema vršnjacima.

Važno je da se osnaživanje romske zajednice u cijelosti ne zasniva na milosrđu koje promiče ovisnost i slabljenje, nego na partnerstvu, informiranju, poticanju, podršci i obuci koja promiče oslanjanje na vlastite snage i jačanje sposobnosti.

3.3 PRAVA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Nakon šest godina praćenja ostvarivanja prava djece s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj, moramo upozoriti da je nužno da država, koja je kroz Konvenciju o pravima djeteta i Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom prihvatila međunarodne standarde, dosljednije i sustavno provodi i jača nacionalnu politiku u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju, posebice politiku inkluzivnog obrazovanja. Pitanja vezana za tu djecu su temeljna pitanja ljudskih prava. Primjeren odgovor društva na njihove potrebe možemo povezati uz ekonomski razvoj, iskorijenjivanje siromaštva te stvarnu inkluziju djece s teškoćama u razvoju.

Iako su učinjeni pomaci, ključnim smatramo nastavak usklađivanja nacionalnog zakonodavstva te ponajviše svakodnevne prakse s načelima i odredbama Konvencije o pravima djeteta. Taj međunarodni dokument nije popis dobrih želja i namjera nego je popis obveza koje države moraju ispunjavati spram svakog djeteta. Te obveze mogu se ispunjavati izravno, primjerice osiguranjem zdravstvene zaštite ili pružanjem kvalitetnog obrazovanja djeci ili posredno, na način da država osigura različite vrste podrške roditeljima u izvršavanju roditeljske uloge. No iz svakodnevnih obraćanja i pritužbi Uredu pravobraniteljice za djecu, možemo zaključiti da svoju obvezu država ne ispunjava u cijelosti.

U Hrvatskom registru osoba s invaliditetom na dan 16. ožujka 2010., postoje podaci o 518.175 osoba s invaliditetom od čega su 31.832 djeca do navršene 18 godine života (rođena u periodu 16.3.1992. - 16.3.2010.) što čini 6,1% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. U ukupnom broju djece s teškoćama i većim teškoćama u razvoju veći je broj dječaka (60,8%) u odnosu na djevojčice (39,2%). Najveći broj djece s teškoćama je u dobnoj skupini 10-14 godina (46,7%).

Dobne skupine	Spol		Ukupno	%
	Dječaci	Djevojčice		
0-4	1.171	845	2.016	6,3
5-9	4.580	3.028	7.608	23,9
10-14	9.087	5.779	14.866	46,7
15-18	4.515	2.827	7.342	23,1
Ukupno	19353	12479	31832	100

Najveći broj djece ima prebivalište u našim županijama s najvećim brojem stanovnika, Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U te dvije županije živi 36% od ukupnog broja djece s teškoćama i većim teškoćama u razvoju

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2009. godine zaprimio 110 prijava o pojedinačnim povredama prava djece s teškoćama u razvoju, što je 10,48% od ukupnog broja (1050) prijava pojedinačnih povreda prava djece. Prijave su se odnosile na ukupno 128 djece.

Iako sve prijave nisu uvijek osnovane, to zasigurno ne umanjuje problematiku o kojoj govorimo, uzimajući u obzir da činjenice o mnogim stvarnim povredama prava, iz različitih razloga (neinformiranost, nedostupnost, rješavanje na nižim razinama, inertnost, itd.) nikada ne stignu do pravobraniteljice za djecu.

Uredu se i nadalje najčešće obraćaju roditelji djece s teškoćama u razvoju pa je tako od 88 (80%) njihovih prijava, bilo 17 (15,45%) slučajeva kada su oba roditelja bili podnositelji, majke su prijavljivale kršenje dječjih prava u 51 (46,36%) slučaju dok su očevi to činili u 20 (18,18%) slučajeva. U ostala 22 slučaja (20%) podnositelji prijava su bili: baka, susjedi, ostali odrasli (rodbina), institucije, u dva slučaja prijavu su podnijela sama djeca, dok je Ured pravobraniteljice za djecu samoinicijativno postupao u jednom slučaju.

Od ukupnog broja djece, njih 64 (50%) je bilo osnovnoškolske dobi (od 6 do 14 godina), za 11 djece nije bilo moguće utvrditi dob, dok je ostalih 53 djece bilo gotovo ravnomjerno raspoređeno u dobi od 0 do 5 godina i 15 do 18 godina. Prijavama je bilo obuhvaćeno 43 (33,59%) djevojčice i 82 (64,06%) dječaka, a za troje djece (2,34%) iz dopisa nije bilo razvidno kojeg je spola dijete. Slično kao i prethodnih godina, najveći broj prijava dolazio je iz Grada Zagreba (29), potom iz Splitsko-dalmatinske županije (12) te Primorsko-goranske (12) Zagrebačke (9) i Istarske (8) županije.

Ovogodišnji podaci Ureda govore da je najviše prijava povreda prava ukupno 52 (47,27%), bilo na području odgoja i obrazovanja, 24 (21,82%) prijave odnosile su se na socijalna i 9 (8,18%) na zdravstvena prava.

S obzirom na vrste temeljnih prava na koje se odnose 54 članka Konvencije o pravima djeteta, obično govorimo o četiri osnovne skupine prava: prava preživljavanja, razvojna prava, zaštitna prava i prava sudjelovanja. Upravo ćemo kroz mogućnost njihovog ostvarivanja analizirati stanje u odnosu na djecu s teškoćama u razvoju, sukladno saznanjima iz pojedinačnih prijava te u skladu s praćenjem implementacije nacionalnih politika i zakonodavstva kao i u odnosu na izvještavanje medija.

Prava preživljavanja

Nabrajajući prava koja pripadaju ovoj skupini, poput prava na život, prava na odgovarajući životni standard, prava na smještaj, prava na zdravstvenu pomoć itd., uočavamo da su ona djeci s teškoćama u razvoju vrlo često ugrožena. Zadovoljavanje temeljnih potreba djeteta u situaciji sveopćeg osiromašenja stanovništva, često se dovodi u pitanje, a takva situacija posebno pogađa najugroženije skupine djece, među kojima su i djeca s teškoćama u razvoju. Nedovoljna izdvajanja za socijalne programe izravno pogađaju djecu s teškoćama, čije obitelji često nemaju sredstava kako bi im osigurale odgovarajući životni standard te zdravstvene, rehabilitacijske i sve druge usluge nužne za umanjivanje posljedica njihovih oštećenja.

Roditelji su najčešće prepušteni sami sebi, uz minimalnu pomoć institucija, u iscrpljujućoj i često obeshrabrujućoj potrazi za jasnom informacijom te odgovarajućim pružateljem zdravstvenih, socijalnih i ostalih usluga koje su drugoj djeci lakše dostupne. To je posebice izraženo u manjim mjestima gdje nema dovoljno stručnjaka koji bi im mogli pomoći. Čini se stoga, da država, uz nedostatna financijska izdvajanja, i na druge načine, nažalost, otežava ispunjavanje roditeljske uloge roditeljima djece s teškoćama u razvoju.

Izmjene zakona i podzakonskih akata, kao i aktivnosti nadležnih tijela vezanih za ostvarivanje prava roditelja djece s teškoćama u razvoju, iako su možda imale dobar zadani cilj, u praksi pokazuju brojne nelogičnosti i slabosti kojima se direktno ugrožava dobrobit djece. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti bilo je predlagatelj Zakona o roditeljskim potporama, kojim se reguliraju prava roditelja te je i nadležno za nadzor provedbe toga Zakona. Međutim, za provedbu prava propisanih Zakonom nadležan je Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. Praksa pokazuje da među njima nema dovoljno kvalitetne razmjene informacija niti koordinirane suradnje. Istovremeno, da bi dijete ostvarilo svoja prava po propisima iz socijalne skrbi, prvostupanjsko tijelo vještačenja u sustavu socijalne skrbi procjenjuje, primjerice, vrstu i stupanj oštećenja, promjene u zdravstvenom stanju, sposobnost za samozbrinjavanje, itd. Nalaz i mišljenje te komisije, ne mora se nužno poklapati s nalazom i mišljenjem komisije koja odlučuje o pravu roditelja na dopust ili skraćeno radno vrijeme, mada se ova prava direktno vežu za status djeteta. Navedena činjenica dodatno zbunjuje i frustrira roditelje.

Detaljnije o konkretnim problemima u primjeni Zakona o roditeljskim potporama bit će riječi u poglavlju o ekonomskim pravima.

O problemima vezanim za primjenu Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, Ured pravobraniteljice za djecu pisao je u svim svojim dosadašnjim izvješćima Hrvatskom saboru. Tražili smo od nadležnog Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi izmjene navedenog podzakonskog propisa, odnosno, što je možda još važnije, ujednačavanje prakse rada tijela vještačenja na razini cijele države. U najvećem broju slučajeva, kada se pritužuju na nemogućnost ostvarivanja prava iz socijalne skrbi pa samim time ponekad i na nemogućnost zadovoljenja osnovnih životnih potreba, stranke se pritužuju upravo na rad prvostupanjskih tijela vještačenja. Primjerice problem na koji konstantno ukazujemo te koji je godinama prisutan i u medijima, ostvarivanje je prava na osobnu invalidninu djece s Down Syndromom. Naime, uočljiva je neujednačena praksa rada tijela vještačenja u pojedinim županijama u odnosu na tu djecu, iz koje proizlazi da se kriteriji i mjerila za ostvarivanje tog prava ne tumače jednako na području Republike Hrvatske, što pojedinu djecu dovodi u neravnotežan i diskriminiran položaj u odnosu na djecu koja žive u drugim županijama.

Sagledavajući ostvarivanje socijalnih prava, posebice prava na osobnu invalidninu, neprihvatljivo je, iz perspektive načela najboljeg interesa djeteta, da djeca, ukoliko više od četiri sata dnevno provode u vrtiću, školi ili nekoj specijaliziranoj ustanovi za rehabilitaciju, gube pravo na puni iznos (1250 kn) i primaju samo polovicu iznosa (625 kn) osobne invalidnine. Mišljenja smo da, osim što se na taj način izravno utječe na snižavanje životnog standarda djece s teškoćama, krši se i njihovo pravo na odgoj i obrazovanje do razvoja punih potencijala, koje ih, dugoročno gledajući, može dovesti do boljeg socioekonomskog statusa, smanjiti ovisnost o drugima i na ravnopravnoj osnovi uključiti u društvo. Stoga će Ured pravobraniteljice za djecu u tom smislu dati i svoje prijedloge na Zakon o socijalnoj skrbi, čija je izrada u tijeku.

Proces deinstitutionalizacije je vrlo spor te je potrebno unaprijediti život djece koja su trenutačno smještena u institucijama. Nužno je u tim ustanovama poboljšati infrastrukturu (stambeni i sanitarni uvjeti), ali i kvalitetu stručnih usluga, a krajnji cilj mora biti izmještanje djece iz institucija, kroz razvoj sustava potpore za obitelji i pružanje značajnije materijalne potpore sustavu zamjenske skrbi.

Važno je ovom prilikom istaknuti da nakon višegodišnjih problema vezanih za neriješen status Centra za autizam, a time i status djece koja su smještena ili se obrazuju u Centru, postoje naznake da bi se postojeća nezadovoljavajuća situacija mogla promijeniti. Naime, u suradnji i uz podršku UNDP Hrvatska, djelatnici Centra za autizam razvili su plan procesa transformacije svoje ustanove u sljedećih pet godina. Projekt je sačinjen nakon analize postojećeg stanja i temeljen je na deinstitutionalizaciji, kao jednom od prioriteta države, posebno u procesu promjena u nacionalnom zakonodavstvu i obvezama koja proizlaze iz uvjeta za pridruživanje Europskoj Uniji. Prema našim saznanjima, ovaj je projekt važan iskorak u promišljanju i planiranju sustava skrbi i podrške za djecu i odrasle osobe s autizmom. Kao takav, morao bi, poštujući planirane rokove za predviđene aktivnosti, naići na podršku svih nadležnih institucija – Grada Zagreba, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, ali bi trebao značiti i njihovu buduću kontinuiranu i koordiniranu suradnju.

Djeca s teškoćama često ne dobivaju odgovarajuću zdravstvenu skrb zbog pomanjkanja zdravstvenih radnika specijaliziranih za zaštitu zdravlja djece općenito a posebice onih koji bi bili educirani za liječenje djece s teškoćama u razvoju. To se prije svega odnosi na dječje psihijatre i stomatologe, ali i na liječnike drugih specijalnosti. Nedostaju odjeli za djecu kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć, u okviru kojih bi bio dostupan tretman i djeci s teškoćama. Zaštita mentalnog zdravlja ove djece, kao i uz to vezane preventivne aktivnosti, još uvijek se ne prepoznaju kao potreba, mada su upravo ova djeca izložena povećanim rizicima narušavanja mentalnog zdravlja.

Razvojna prava

Pravo na obrazovanje kao i pravo na igru, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, pravo na kulturne aktivnosti, pravo na informiranje, prava su koja osiguravaju djetetu najbolji mogući razvoj, a djeci s teškoćama u razvoju njihovo se ostvarivanje u velikoj mjeri sustavno uskraćuje.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) u svom izvješću iz 2007. godine "Obrazovne politike za učenike u riziku i učenike s teškoćama u razvoju u jugoistočnoj Europi – Hrvatska", opisuje status obrazovanja učenika s posebnim potrebama i inkluzivnog obrazovanja u Hrvatskoj, kao i nastojanja reformi koje su u tijeku. Izvješće naglašava: "Dok se

značajna nastojanja ulažu u kreiranje zakonodavnog okvira, činjenica je da se zakonske odredbe iz različitih praktičnih razloga ne primjenjuju u cijelosti. Kao prvo, tu je problem nedostatka financijskih resursa, nedovoljnog razumijevanja društvenog i obrazovnog okruženja, izostanak međudjelovanja i suradnje s drugim vladinim sustavima te neodgovarajuće poštovanje potrebe za multidisciplinarnim pristupom u radu s učenicima s posebnim potrebama.”

Možemo ustvrditi da ni do 2010. godine nisu postignuti značajniji pozitivni iskoraci u praksi. O tome svjedoči skoro 50% prijava povreda prava djece s teškoćama koje su se odnosile upravo na sustav odgoja i obrazovanja.

Primjerice, unatoč tome što djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost pri upisu u vrtić, ona svoje pravo na odgoj u redovnom sustavu često ne mogu ostvariti zbog nedostatnih kapaciteta i prevelikih vrtićkih skupina u gradu Zagrebu te najčešće zbog nedostatka stručnih suradnika i sustavne stručne podrške odgojiteljima u drugim gradovima, a posebice u manjim mjestima u Hrvatskoj. Kad se tim objektivnim teškoćama pridoda nesenzibiliziranost i nespremnost nekih ravnatelja i odgajatelja da uz povećane napore ipak pronađu način da uključe dijete u program, problem postaje još veći. Ovu činjenicu potvrđuje znatan broj obraćanja Uredu koji se odnosio upravo na problematiku nedostupnosti redovnog sustava predškolskog odgoja i obrazovanja djeci s teškoćama u razvoju.

Deklaracija UNESCO-a govori o tome kako su „redovne škole usmjerene inkluziji, najučinkovitiji način borbe protiv diskriminacijskih stavova te da one stvaraju otvorene zajednice i grade inkluzivno društvo koje ostvaruje edukaciju za sve“.

Iako u Hrvatskoj već postoje odgovarajuća rješenja za uspješnu primjenu obrazovne integracije, još nisu utvrđeni niti stavljeni na pravo mjesto svi raspoloživi resursi koji bi na nacionalnoj razini stvorili učinkovit sustav primjerene podrške i povećali odgojno-obrazovnu uključenost djece s teškoćama. Da bismo to postigli nužno je i postojanje odgovarajućeg broja materijalno, kadrovski i tehnički primjereno opremljenih obrazovnih ustanova. Zadovoljavanje ovog uvjeta može se postići samo stvarnom i dosljednom implementacijom donesenih pedagoških standarda, poštujući rokove i osiguravajući dostatna sredstva za implementaciju.

Na taj način povećat će se i fizička dostupnost odgojno-obrazovnih institucija djeci s teškoćama, tako da one budu u sigurnom fizičkom dosegu (obrazovanje u školi najbližoj mjestu stanovanja), u društvu vršnjaka iz ulice i kvarta te arhitektonski pristupačne. Trenutačna nedostupnost zbog navedenih problema odražava se tako da djeca s teškoćama prekidaju školovanje ili ih se izdvaja iz obitelji i šalje u posebne ustanove.

Prijave kršenja obrazovnih prava djece s teškoćama često upozoravaju na to da oblici, sadržaji, metode i organizacija obrazovanja nisu primjereni i prihvatljivi niti učenicima niti roditeljima. Iz prijava proizlazi da je primjena rješenja o individualiziranom pristupu u radu s djecom s teškoćama u razvoju, posebice s onom koja imaju dijagnosticiran ADHD, više izuzetak nego pravilo. Sustav obrazovanja bi morao biti osjetljiv i fleksibilan kako bi se prilagodio potrebama, interesima i očekivanjima različitih skupina djece. Činilo se da se s uvođenjem asistenta u nastavi, kao osobe koji pomaže djetetu s teškoćama ali i učitelju i ostalim učenicima, krenulo u dobrom smjeru. Međutim, kako je područje vezano za uvođenje ovog oblika podrške u naše škole u potpunosti neregulirano, javljaju se veliki problemi i frustracije roditelja, škola i lokalnih zajednica, a sve na štetu djeteta.

Ministarstvo je bilo obvezno pravilnikom dodatno regulirati pitanje obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, koji je trebao biti donesen početkom kolovoza 2009. godine. Unatoč preporukama i upozorenjima pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, struke i medija na nužnost žurnog donošenja ovog podzakonskog propisa, do trenutka pisanja ovog izvješća on još uvijek nije donesen. U prošlom izvješću smo pisali što to konkretno znači u praksi pa i ovaj put ponavljamo da iz pritužbi Uredu zaključujemo kako je i dalje većini nejasno u kojem slučaju i koje dijete ima pravo na pomoćnika (asistenta) u nastavi, tko to može biti, tko će financirati pomoćnike u nastavi i sl. Znamo da je asistente do sada financirala lokalna zajednica ili su sredstva bila osigurana putem različitih projekata nevladinih udruga. No takav način financiranja dovodi u pitanje jednaku mogućnost pristupa uslugama djece iz različitih sredina, posebice onih manjih, ruralnih ili udaljenih krajeva Hrvatske. Djeca koja žive na područjima gdje je lokalna zajednica financijski moćnija mogu ostvariti svoje pravo, dok djeca iz lokalnih sredina, koje nemaju veliku financijsku snagu ni dovoljan broj educiranih pomagača, ostaju uskraćena za ta prava. I iz tog razloga važno je da na razini županija profunkcioniraju mobilni stručni timovi, kao pomoć i podrška asistentima, koordinatorima, stručnim suradnicima i učiteljima u školama. Oni su važna karika u lancu uspješne obrazovne inkluzije djece s teškoćama, budući da smo daleko od ideala da sve škole imaju potpune stručne timove.

Zaključno, vezano za pravo na kvalitetno i inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju, želimo uputiti poziv odgovornima da načela prihvaćena kroz različite međunarodne dokumente i društvena vizija ravnopravnog obrazovanja za sve doista trebaju postati politički prioritet.

Osim obrazovanja, za razvoj djece nužno je ostvarivanje i drugih prava iz ove skupine. Naime, djeci s teškoćama je vrlo često uskraćena mogućnost druženja s vršnjacima i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Zbog arhitektonskih barijera djeci s motoričkim oštećenjima često su nedostupne mnoge kulturne institucije, a zbog slabe dostupnosti i neodgovarajućih načina komunikacije i djeca s drugim vrstama oštećenja često su uskraćena za mnoge informacije koje su zasigurno važne za njihov rast i razvoj. Poticanje sportskih aktivnosti djece s teškoćama u razvoju područje je kojim bi se država morala više baviti i dati mu veću važnost.

Zaštitna prava

Osigurati zaštitu djeteta s teškoćama u razvoju zadaća je obitelji, a potom i društva. Pravo na zaštitu od zloporabe, zapostavljanja i izrabljivanja, zaštitu od droga, alkohola, duhana samo su neka od zaštitnih prava koje propisuje Konvencija o pravima djeteta i koja bi morala biti osigurana za svu, pa tako i za djecu s teškoćama u razvoju. A upravo su ona, kako pokazuju istraživanja provedena u svijetu, tri do četiri puta izloženija fizičkom i seksualnom nasilju u odnosu na svoje vršnjake bez teškoća. U našoj zemlji, nažalost, ne postoje sustavna istraživanja na ovom području niti se vode relevantni statistički podaci. Stoga bi Ministarstvo unutarnjih poslova kao i Ministarstvo pravosuđa moralo voditi evidencije ove vrste.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2009. godine zaprimio 10 prijava zlostavljanja i zanemarivanja djece s teškoćama u razvoju. Iz njih proizlazi da su djeca u institucijama posebno izložena riziku od zanemarivanja i zlostavljanja pa je stoga potrebna sustavna edukacija i podrška djelatnicima koji rade s tom djecom, nužan je pojačani nadzor rada tih institucija kao i primjereno sankcioniranje počinitelja nasilja.

Siromaštvo koje često pogađa obitelji s djecom s teškoćama u razvoju, povećava rizik da će djeca biti zanemarena, što uz manjkavu zaštitu zdravlja donosi i uskraćivanje kvalitetnih razvojnih poticaja koja su za djecu s teškoćama od presudne važnosti, posebice u najranijoj dobi. Upravo ovo ukazuje na isprepletenost i međuovisnost pojedinih prava propisanih Konvencijom. Stoga, iako smo ih u ovom izvješću pokušali grupirati, potpuno je jasno da su ona u praksi nedjeljiva.

Prava sudjelovanja

Djeca kao članovi društvene zajednice ostvaruju svoja prava sudjelovanja ili participativna prava kroz: sudjelovanje u donošenju odluka koje se na njih odnose, slobodu misli, savjesti i vjere, slobodno udruživanje i mirno okupljanje. Direktna ili posredna uključenost djece u donošenje odluka, iznošenje stavova i mišljenja o pitanjima koja ih se tiču i na bilo koji način utječu na njihove živote, praksa je koja se rijetko susreće, posebice kada govorimo o djeci s teškoćama u razvoju.

Nerazumjevanje i nepripremljenost odraslih za ovakvu vrstu uvažavanja i partnerstva djelomično je posljedica zaštitničkih stavova koje i roditelji i društvo u cjelosti imaju u odnosu prema djeci s teškoćama, ali i prema odraslim osobama s invaliditetom. Još uvijek su oni stereotipno smatrani isključivo objektima zaštite i sažaljenja. Vrlo ih se teško prihvaća kao aktivne nositelje svih prava, pa tako i prava sudjelovanja. Iako se deklarativno govori o ravnopravnosti, djeca s teškoćama najčešće nemaju priliku sama govoriti o svojim potrebama i zalagati se za svoja prava u rasponu i na način na koji bi to mogli te se od najranijeg djetinjstva susreću s ignoriranjem i činjenicom da ih se vrlo često nastoji učiniti nesamostalnim i ovisnim. Na taj način društvo šalje poruku da ih nije spremno prihvatiti onakve kakvi su, da ih ne smatra sposobnim za sudjelovanje u odlučivanju o vlastitom životu u okviru njihovih pojedinačnih kapaciteta. Takva poruka nije dobar temelj izgradnje inkluzivnog društva kojem težimo.

Da bi ono zaživjelo, neophodna je stručna i ljudska podrška svima, djeci s teškoćama, njihovim roditeljima i braći i sestrama, učiteljima i odgojiteljima koji rade s djecom s teškoćama. I svima nam je potrebno stalno podsjećanje da ono što definira dijete s teškoćama nije njegovo osobno tjelesno, mentalno, intelektualno ili osjetilno oštećenje nego njegovi preostali potencijali.

3.4 PRAVA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu bavio se zaštitom prava djece s poremećajima u ponašanju na više razina i putem različitih aktivnosti. Najčešće aktivnosti usmjerene su na pojedinačne prijave narušavanja prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju, a dio aktivnosti odnosio se na opće inicijative sa svrhom preporuka i prijedloga za poboljšanje sustava i mehanizama zaštite ove ranjive skupine.

U Republici Hrvatskoj do nedavno nije postojao strateški dokument koji bi obuhvatio ovu pojavu na svim razinama i povezao sve segmente društva u djelovanje. Tek prošle godine donesen je prvi nacionalno-strateški dokument Vlade Republike Hrvatske - Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. (u daljnjem tekstu Nacionalna strategija) kojom se određuje niz aktivnosti i djelovanja usmjerenih na prevenciju i u čije provođenje su uključeni svi segmenti društva. Pravobraniteljica za djecu drži da ovaj dokument ima iznimnu važnost u kreiranju prevencije na svim razinama, budući

je uključivanje svih faktora, njihovo ujednačeno djelovanje, suradnja i koordinacija, jedini učinkovit način preventivnog djelovanja na ovu pojavu.

Ured je zaprimio 57 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na kršenje prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju. Prijavama je bio obuhvaćeno 72 djece, od toga je bilo 20 djevojčica i 52 dječaka. Približno 44% prijava podnijeli su roditelji djece, iza toga slijede institucije s 26%. Najveći broj prijava ostvaren je u tri županije u čijim središtima djeluje Ured pravobraniteljice za djecu - Osječko-baranjska, Grad Zagreb i Primorsko-goranska, što možemo tumačiti boljom dostupnošću pravobraniteljice za djecu, ali i percepcijom od strane javnosti kao mjesta osiguranja zaštite djece u slučaju nezadovoljstva institucijama sustava. Najčešće prijave su se odnosile na kršenja obrazovnih prava kojima je obuhvaćena gotovo trećina predmeta, zatim slijede kršenja prava djece koja su na smještaju u odgojnim ustanovama (23%), pravosudno zaštitnih prava (21%) te prava na zaštitu od nasilja (13%). Ostatak prijava odnosio se na ugrožavanje prava i interesa ove djece u obitelji, a dio je bio povezan s kršenjem prava u medijima. U jednoj prijavi riječ je o pravu na život, djevojčica s poremećajima u ponašanju pokušala je suicid. U dijelovima izvješća koja se bave svakim od navedenih prava detaljnije su opisane aktivnosti Ureda u njihovoj zaštiti. U ovom poglavlju bavit ćemo se samo narušavanjem navedenih prava kroz prizmu djece s poremećajima u ponašanju.

Najveći dio prijava odnosio se na kršenje **obrazovnih prava** djece s poremećajima u ponašanju. Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. školu imenuje glavnim nositeljem provedbe ovog dokumenta u partnerskom odnosu obitelj - škola - lokalna zajednica. Zato ne čudi broj zacrtanih ciljeva Nacionalne strategije kojima je upravo škola glavnim nositeljem ili sunositeljem, kako u području istraživanja ove pojave, tako i u unapređivanju sustava prevencije, osnaživanju obitelji i lokalne zajednice. Odgojno-obrazovne ustanove tek unatrag nekoliko godina uvode sustav detektiranja, procjene i nošenja s poremećajima u ponašanju djece - školskih polaznika. Zbog nedorečenosti i neujednačenosti u načinu praćenja, za sada je moguće samo konstatirati da u školama postoji znatan broj djece i njihovih obitelji koji trebaju primjerene oblike pomoći i podrške u svrhu prevencije.

Najveći broj kršenja obrazovnih prava djece u školi prijavili su roditelji. Roditelji su se u pravilu obraćali zbog nezadovoljstva tretmanom njihove djece od strane škole, bilo zbog neprofesionalnog i neetičnog postupanja odraslih u školi, bilo zbog nepoštovanja specifičnih obrazovnih potreba ove djece, bilo zbog nasilja koje trpe od vršnjaka. Obraćali su nam se i roditelji djece koja su bile žrtve nasilja vršnjaka s poremećajima u ponašanju, s pritužbom da škola nije poduzela adekvatne mjere za zaštitu druge djece od njihove agresivnosti. Dio prijava podnijeli su djelatnici škole, koji su nam se obraćali zbog nemogućnosti nošenja s izrazito „teškom“ djecom u razredu, koja su često predstavljala opasnost i za sebe i za drugu djecu te značajno ometala obrazovni proces.

U svim predmetima zatražili smo izvješća škole o poduzetim mjerama i aktivnostima iz njihove nadležnosti prema djetetu, ali i informacije o tome koje mjere škola inače poduzima u zaštiti djece s poremećajima u ponašanju. U najvećem broju predmeta zatraženo je i izvješće centra za socijalnu skrb, budući su nas škole obavijestile da su zatražile suradnju u postupanju prema djetetu s teškoćama u ponašanju. Izvješća škola su po kvaliteti vrlo raznolika, kao što se razlikuju i intervencije koje pojedine škole poduzimaju u nošenju s ovom pojavom, što ukazuje na nedostatak jedinstvenog sustava praćenja ove pojave u odgojno-obrazovnom sustavu u cjelini. Često se iz izvješća ne vidi što je škola poduzela, ili su opisi

intervencija previše općeniti. Stručni suradnici, s ovom djecom i njihovim roditeljima, najčešće rade individualno, a neke škole provode i grupne preventivne programe. Neke su nam dostavile informaciju o učestalim razgovorima, bez objašnjenja o kakvim se razgovorima radi, što nam ne daje dovoljan uvid u stručnost poduzetih intervencija. Naime, svaki razgovor s djetetom i njegovim roditeljima nije stručna intervencija, a često nestručni razgovori s djetetom i roditeljima mogu donijeti više štete nego koristi, ukoliko se ne poštuju pravila kvalitetnog komunikacijskog procesa. Ovaj zaključak proizlazi iz roditeljskih prijava o **neprofesionalnom postupanju nastavnika**. Najčešće je riječ o neprimjerenoj komunikaciji s djetetom, ali i roditeljima, iz kojih je evidentno da često postoji sukob između roditelja i djelatnika škole (nastavnika, ravnatelja, stručnih suradnika). U ovakvim situacijama sukobljene strane u pravilu prebacuju odgovornost jedna na drugu. Djelatnici škole iznose stav da su poduzeli raspoložive mjere u odnosu na dijete s poremećajima u ponašanju te da je riječ isključivo o odgojnim propustima roditelja. S druge strane, roditelji drže da je škola odgovorna za pojavu ili progrediranje problema njihovog djeteta. Također opisuju svoj osjećaj neprihvaćenosti od strane djelatnika škole, izostanak razumijevanja i poučavanja boljim odgojnim vještinama. U ovakvim slučajevima, i roditeljima i školi smo preporučili suradnju i partnerstvo, budući da u situaciji konflikta odraslih osoba koje trebaju zajednički odgajati dijete, u fokus dolaze odrasli i njihov sukob, dok se dijete i njegove potrebe zanemaruju. Kako se ponekad vrlo neprimjeren sukob odvija pred očima djeteta ili uz pozivanje medija, preporučili smo potrebu izbjegavanja ovakvih situacija koje zasigurno nisu u djetetovom interesu. Školama smo također delegirali više odgovornosti za kvalitetu odnosa, budući je u odnosu roditelj - škola, škola ipak strana s više moći i profesionalnog znanja.

Isto tako, djelatnicima smo dali podršku u zaštiti njihovog profesionalnog i osobnog integriteta, u smislu da ne toleriraju prijeteće ili čak nasilno ponašanje pojedinih roditelja, već da poduzmu pravne mehanizme za svoju zaštitu. U slučaju da roditelji sumnjaju u nezakonitost i nestručnost u postupanju škole, uputili smo ih na obraćanje nadležnoj prosvjetnoj inspekciji.

Što se tiče provođenja **preventivnih programa** za razne oblike društveno neprihvatljivog ponašanja, informirani smo o mnoštvu programa koji se provode od strane samih djelatnika škole i/ili nevladinih udruga. No, ni u ovom segmentu ne postoji cjelovita evidencija i praćenje, kao ni informacije o evaluaciji i rezultatima programa. S obzirom na stav Nacionalne strategije da škole trebaju postati središnje institucije i nositelji suradnje i preventivnih aktivnosti u lokalnoj zajednici te uključiti druge institucije i nevladin sektor, važno je naglasiti preporuku pravobraniteljice za djecu, izrečenu na zajedničkom sastanku s predstavnicima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, da se podaci o programima trebaju objediniti te da se omogući provođenje kvalitetnih programa - primjera dobre prakse i u drugim školama.

Govoreći o primjerima dobre preventivne prakse, podsjećamo da se proteklih desetak i više godina u pojedinim školama u pet gradova u Republici Hrvatskoj provodi mjera **produženog stručnog postupka**. Ovu preventivnu mjeru osmislili su i provode je djelatnici domova za odgoj, njome su obuhvaćena djeca rizičnog ponašanja, a na inicijativu pedagoške službe, rješenje o provođenju donosi nadležni centar za socijalnu skrb temeljem Obiteljskog zakona. Budući da se ovaj program pokazao kao učinkovit i koristan u zaštiti djece rizičnog ponašanja, pravobraniteljica za djecu je njegovu širu implementaciju u škole u Republici Hrvatskoj, kao

primjer dobre prakse, preporučila u svom izvješću za 2008. Tada je i preporučeno da se program organizira i financira putem suradnje tri resorna ministarstva. Na tragu ovih preporuka, novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predvidio je novu pedagošku mjeru - odgojno obrazovni tretman produženog stručnog postupka, a koja je utvrđena i Programom aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu. Mjera je okarakterizirana kao poseban oblik preventivnog rada s djecom koja manifestiraju rizično ponašanje ili dolaze iz rizičnih obitelji. Kako je pravobraniteljica za djecu u provedbi ove aktivnosti navedena kao suradnik nositeljima – Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, organizirali smo nekoliko zajedničkih sastanaka nositelja ove aktivnosti, budući se otvorilo niz nepoznanica u operacionalizaciji nove pedagoške mjere u odnosu na već postojeću istoga naziva. U međuvremenu je stupio na snagu i Pravilnik o pedagoškoj mjeri odgojno obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka, u kolovozu 2009. Na sastancima je zaključeno da se radi o dvije različite tretmanske intervencije istog imena koje će se provoditi u školama. Zaključeno je da će se ranija mjera za koju rješenje donosi centar za socijalnu skrb nastaviti provoditi u jednakom obimu i, na žalost, neće se širiti na druge škole i mjesta u Republici Hrvatskoj. Nova pedagoška mjera u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa je započela s implementacijom početkom ove školske godine. Po našim saznanjima, pedagošku mjeru je, unatoč Pravilniku, vrlo teško operacionalizirati i primijeniti, čini nam se zbog postojanja niza nelogičnih intervencija koje nisu u skladu sa sociopedagoškim standardima tretmana djece različitog stupnja rizičnosti, a postoji i otpor stručnog i nastavnog osoblja za primjenu ove mjere u školama. Isto tako, pedagoška mjera koja se izriče kao posljedica i neka vrsta sankcije za neprihvatljivo ponašanje nije isto što i preventivni program za djecu u riziku. Ova pedagoška mjera je i vremenski ograničena na tri mjeseca, što dovodi do daljih nejasnoća u primjeni i očekivanim efektima. Imamo saznanja da su pojedine osnovne škole izradile konkretne programe u provođenju ove pedagoške mjere, a nadamo se da će, unatoč nizu nejasnoća i otpora, u kreiranju ove mjere praksa pronaći optimalni modus u njezinoj primjeni.

Prateći prijave narušavanja prava djece u školama, dolazimo do zaključka da se škole vrlo teško nose s potrebama djece s poremećajima u ponašanju, zbog čega trpe ova, ali i druga djeca u školi. Osim u nedovoljno sistematičnom praćenju ove pojave i nedostatku sustavnih i evaluiranih preventivnih programa, razloge tomu vidimo i u **nedovoljnoj edukaciji i kompetentnosti nastavnika** za ovu problematiku, u podcijenjenosti njihovog rada i obrazovanja općenito u društvu, u nedovoljnom broju stručnih suradnika psihologa, socijalnih pedagoga, rehabilitatora, ali i u preopširnom nastavnom programu, zbog čijeg ostvarivanja škola gubi svoju odgojnu funkciju. Ne postoje ni operativni programi za sustavno bavljenje ovom djecom, a većina pozitivnih primjera svodi se na kreativnost i entuzijazam pojedinih djelatnika. U svom obraćanju pravobraniteljici za djecu djelatnici škola nam najzornije ilustriraju svu svoju bespomoćnost u radu s ovom djecom čije potrebe zahtijevaju poseban pristup, zbog čega se nastavnici osjećaju neuspješno i kao stručnjaci i kao ljudi, ponekad i apatično u svom osjećaju usamljenosti u razredu. Često nedovoljno poznaju svoje ovlasti u postupanju i nisu sigurni u svoju ulogu pa tako djecu s teškoćama u ponašanju nadležnim institucijama prijavljuju prerano ili prekasno. Primjer za ovu situaciju je primjena Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, koji ponekad primijene za svaki vršnjački sukob, ili ga ne primijene u slučaju stvarne potrebe - ozbiljnog nasilja. Često nas samo izvijeste o poduzetom prema određenom djetetu, želeći se zaštititi, unaprijed očekujući prijavu gnjevnih roditelja pravobraniteljici za djecu. Na žalost, ponekad, iako

poduzmu zakonske mjere, dijete prijave drugoj instituciji i nakon toga se pasiviziraju, prenoseći odgovornost na drugi sustav. Iako je na taj način formalno-pravno sve poduzeto, ovakvo ponašanje je također nečinjenje, kao i kod nepoduzimanja mjera. Kod djece sa složenijim poremećajima u ponašanju, djelatnici škola se susreću i s tromošću i inertnošću drugih sustava, pa se događa da poduzimanje primjerenih mjera usmjerenih na dijete čeka toliko dugo da dijete, neobuhvaćeno potrebnom intervencijom, razvije sve složenije poremećaje te se često nasilnički ponaša prema drugoj djeci ili nastavnicima. Tada roditelji druge djece traže zaštitu pravobraniteljice za djecu zbog izloženosti njihove djece nasilju na koje „škola ne reagira“. Unatoč brojnim teškoćama s kojima se odgojno-obrazovni sustav suočava u nastojanju da se učinkovito nosi s ponašanjem djece s poremećajima u ponašanju, moramo utvrditi da škole često zaboravljaju da su odgovorne za odgoj djece jednako kao da ih nauče tablicu množenja, posebice u situaciji kada moraju kompenzirati odgojne propuste nekompetentnih roditelja. No, ne smijemo zaboraviti i potrebu javne i društvene potpore cjelokupne zajednice u izgradnji vrijednosnog sustava u školi i prema školi.

O zaštiti prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju u okviru odgojno obrazovnog sustava govorili smo na webinaru, internetskoj edukaciji prosvjetnih djelatnika u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje. Predavanje i prezentacija su pohranjeni u arhivi na www.ucitelji.org i mogu se pogledati i nakon održanog predavanja.

Drugi veliki sustav koji se bavi zaštitom prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju je **socijalna skrb**. U protekloj godini pravobraniteljica za djecu je putem pojedinačnih prijava, ostvarila suradnju s nizom centara za socijalnu skrb, ustanovama u kojima su smještene djeca i Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi. Moramo istaknuti da su ove institucije promptno reagirale na naše molbe za izvješćima te nam dostavljale niz podataka o mjerama i aktivnostima iz svoje nadležnosti usmjerenim na zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, kako na pojedinačnoj, tako i na općoj razini. Nacionalnom strategijom je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi imenovano nositeljem ili sunositeljem gotovo svih zacrtanih aktivnosti koje su usmjerene na suzbijanje poremećaja u ponašanju djece i mladeži, što govori o potrebi i važnosti cjelokupne društvene potpore ovom sustavu. Socijalna skrb, posebice centri za socijalnu skrb, odrađuju niz poslova i zadataka u zaštiti djece s poremećajima u ponašanju, a zbog preopterećenosti djelatnika, intervencije često gube na kvaliteti i kvantiteti, na što je pravobraniteljica za djecu već upozoravala. Također je upozoravala i na nedostatak edukacija i supervizije djelatnika koji se bave djecom s poremećajima u ponašanju.

Posebno područje interesa pravobraniteljice za djecu u 2009. godini bilo je usmjereno na **domove za djecu s poremećajima u ponašanju**. Poticaj su bile pojedinačne prijave roditelja i institucija s ciljem ukazivanja na određene problema, a koje su u cjelokupnim prijavama vezanim za djecu s poremećajima u ponašanju čine 23%. Dio inicijativa pravobraniteljice za djecu bio je potaknut i nizom negativnih napisa u medijima o radu pojedinih domova. Evidentno je da u zaštiti djece s poremećajima u ponašanju koja su na smještaju u odgojnim ustanovama postoji niz problema i teškoća na razini sustava, zbog čega je tretman ove djece nedovoljno učinkovit i ne daje očekivane rezultate. Naprotiv, ponašanje velikog broja djece za vrijeme tretmana progredira u negativnom smjeru, manifestiraju se sve složeniji oblici poremećaja u ponašanju, često i uz činjenje kaznenih djela. O tome govore i najčešći razlozi zbog kojeg su nam se obraćali roditelji djece na smještaju, a koji se mogu svesti na

nezadovoljstvo radom ustanove u kojoj je dijete postalo „još gore“. Djelatnici ustanova i centara za socijalnu skrb putem svojih prijava također ukazuju na niz teškoća u ovom segmentu zaštite djece s poremećajima u ponašanju. Jedan od najistaknutijih problema je nedostatak diferencirane mreže ustanova i tretmana u samim ustanovama, što je posebice značajno u zaštiti djece s poremećajima u ponašanju do 14 godina, kao i u slučaju djece koja imaju kombinaciju poremećaja u ponašanju i psihičkih smetnji ili ovisnosti.

Centri za socijalnu skrb su nam se obraćali zbog nemogućnosti realizacije smještaja djece, najčešće one koja imaju poremećaje u ponašanju i psihičke smetnje. U pojedinim slučajevima protekne i nekoliko mjeseci dok se odluka o smještaju djeteta ne realizira, što predstavlja grubo narušavanje prava djeteta na primjerenu skrb i tretman. Ustanove su nam se obraćale zbog nemogućnosti pružanja adekvatnog tretmana djeci izrazito složenih oblika poremećaja u ponašanju, zbog čega se narušavaju njegova prava, ali i prava druge djece na smještaju, posebice ako je dijete nasilno prema ostalima u ustanovi, uključujući i odgajatelje. U radu smo se, na prijavu jednog državnog odvjetnika, susreli i s pokušajem djelatnika ustanove da u postupanje prema djetetu uključe pravosuđe po svaku cijenu, iako nije bilo dovoljno dokaza da je dijete počinilo kazneno djelo i kaznena prijava je odbačena. Primjer je ilustrativan zbog ukazivanja na povremenu potpunu bespomoćnost djelatnika ustanova u radu s ovom djecom.

S obzirom na potrebu učinkovitije zaštite prava djece s poremećajima u ponašanju u odgojnim ustanovama, pravobraniteljica za djecu je temeljem svojih ovlasti Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi uputila opažanja i preporuke za poboljšanje sustava. Upućene preporuke su sljedeće:

- *nužnost žurnog sustavnog poboljšanja stanja na području usklađivanja intervencija s potrebama djece, sukladno čl. 3. i čl. 40. Konvencije o pravima djeteta*
- *nužnost ustrojavanja mreže domova na način da mogu pružiti diferencirani tretman u skladu s potrebama/rizicima pojedinog djeteta te uspostaviti mrežu ustanova diferenciranih prema težini poremećaja u ponašanju*
- *razmatranje mogućnosti formiranja ekspertne skupine za inovaciju sustava intervencije i ustroja primjerenije mreže ustanova*
- *djeci s poremećajima u ponašanju i udruženim psihičkim smetnjama smještenim u domove osigurati primjereniji domski tretman u posebnim ustanovama ili odjelima, a hospitalizirati ih samo kad je neophodno i u njihovom najboljem interesu*
- *zapošljavanje odgovarajućeg broja i profila stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i ustanovama i uvođenje dodatnih timova sa psihijatrima i psihoterapeutima*
- *sustavna i kontinuirana edukacija stručnjaka u domovima i centrima za socijalnu skrb, uvođenje sustava bodovanja i licenciranja, sustava stručnog napredovanja, osnivanje strukovnih komora radi podizanja standarda struke*
- *osigurati i sustavno provoditi superviziju stručnih radnika i administrativnu superviziju rada upravljačkih struktura*
- *kontinuirano provoditi istraživanja i analize stanja u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju po svim kriterijima, od potreba korisnika, do kadrova i opreme*

- *poduzimanje mjera za poboljšanje suradnje i povezanosti svih nadležnih institucija i ustanova za smještaj djece s poremećajima u ponašanju*
- *poduzimanje mjera za bolje iskorištavanje kapaciteta lokalne zajednice i bolju iskorištenost preventivnih programa obiteljskih centara i nevladinih udruga*
- *poduzimanje mjera za kvalitetnije rješavanje postinstitucionalnog prihvata djece, od pojačanog rada s obiteljima, do organiziranja prihvata djece bez adekvatne obiteljske skrbi nakon resocijalizacije (stambene zajednice)*

U izvješću koje nam je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi dostavilo nakon preporuka, navodi se da su se stupanjem na snagu „Pravilnika o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu“ stekli preduvjeti za izradu podzakonskih akata u domovima socijalne skrbi, kojima će biti moguće u cijelosti razraditi diferencirane tretmane za svaku pojedinu ustanovu, kao i kvalitetnije pružanje usluga korisnicima. Navedeno je i da se ovim pravilnikom znatno poboljšava struktura i broj stručnih kadrova za rad u domovima za odgoj djece i mladeži s poremećajima u ponašanju, te da su donesena mjerila za posebnu ustrojbenu jedinicu za djecu ovisnike u odgojnom ili drugom domu. Navedeno je da će biti razmotrene i druge preporuke pravobraniteljice za djecu vezane za inovacije u sustavu intervencija i ustroja primjerenije mreže ustanova. O pozitivnim učincima Pravilnika za sada nemamo povratnih informacija.

Zbog potrebe neposrednog uvida u način zaštite prava i interesa djece smještene u odgojne domove, djelatnice Ureda pravobraniteljice za djecu su tijekom 2009. godine obišle pet odgojnih domova, o čemu je više riječi u poglavlju o obilascima ustanova. Uočene teškoće su u formi preporuka za svaku pojedinu ustanovu upućene Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. Ono što je prepoznato kao problem tretmana u gotovo svim posjećenim ustanovama, nedostatak je čvršće odgojne strukture i povezanosti segmenata odgojnog procesa. Uočena je nedovoljna stručnost djelatnika od kojih neki nisu primjerenog obrazovanja za rad s djecom vrlo složenih poremećaja u ponašanju, zbog čega se češće primjenjuju klasične metode odgojnog rada primjerene djeci uobičajenog ponašanja, koje u radu s ovom djecom nisu dovoljno učinkovite, a i primjena ovih metoda je stihijska i bez evaluacije. Uočena je nedovoljna individualizacija i primjena grupnog rada, kao i neujednačenost odgojnog postupanja i različitost u dosljednoj primjeni pravila i posljedica za njihovo kršenje od strane djelatnika. Također je uočena nesigurnost djelatnika u njihovoj profesionalnoj ulozi i postupanju, čak i kod primjene Protokola u postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Uočilo se i ozbiljno sagorijevanje pojedinih djelatnika, zbog čega su apatični i nezainteresirani za napredak djece, usmjereni na svoje potrebe, što verbaliziraju osjećajem da su ionako nemoćni da bilo što promijene.

O zaštiti prava i interesa djece smještene u domove za djecu s poremećajima u ponašanju, govorili smo i na IV. simpoziju socijalnih radnika koji je održan u Šibeniku u travnju 2009.

Poseban interes, potaknut obraćanjem same ustanove i brojnim negativnim napisima objavljenim u medijima, pravobraniteljica za djecu usmjerila je Domu za odgoj djece i mladeži u Osijeku (u daljem tekstu Dom). Informacije dostavljene novinaru koji ih je objavio govorile su o sumnji na bavljenje prostitucijom djevojaka u Domu s „osječkim moćnicima“,

zbog čega je ustanova izvijestila nadležnu Policijsku upravu. Zbog objavljivanja velikog broja senzacionalističkih, neukusnih, po djecu vrlo štetnih i između ostalog i dokazano lažnih informacija u medijima, djevojčice involvirane u slučaj su trpjele, kao i sva djeca u ustanovi, izložena neprestanom medijskom pritisku. Iako mediji nisu eksplicitno naveli imena djece, njihova okolina je nedvojbeno znala o kome je riječ, čime su prekršena mnoga prava djece. Obratile su nam se i ženske udruge, udruge koje se bave djecom, građani - svi odreda osupnuti načinom medijskog izvješćivanja o djeci u Domu i nemoći sustava da učinkovitije zaštiti ovu ranjivu skupinu djece, kako od neprimjerenih postupaka odraslih u sferi seksualnog ponašanja, tako i od neprimjerenog medijskog izvješćivanja i pritiska. Pravobraniteljica za djecu je posjetila ustanovu, čime se i osobno željela uvjeriti u stanje zaštićenosti djece na smještaju.

Ovaj medijski iskorištavan primjer na najgrublji način je pokazao, nažalost, neučinkovitost više sustava odgovornih za skrb i odgoj ove ranjive skupine djece, kao i njihovu nespremnost i bespomoćnost da ih zaštiti od izloženosti faktorima visokog rizika po njihovu sigurnost, fizičko i mentalno zdravlje. A znamo da je riječ o djeci kojoj je neophodna zaštita sustava upravo zbog nedostatka adekvatne roditeljske zaštite.

Po mišljenju pravobraniteljice za djecu, prvi sustav koji je zakazao je policija koja je odustala od kaznenog prijavljivanja bilo kojeg počinitelja kaznenog djela na štetu djece. Pravobraniteljica za djecu je na temelju ovakvog postupanja, Ravnateljstvu policije uputila preporuku za nastavak istrage i poduzimanje aktivnosti za zaštitu djece od svih oblika zloporabe od strane odraslih osoba, a ne samo u kontekstu kaznenog djela spolnog odnošaja s djetetom ili prisile na spolni odnošaj, o čijem je nepostojanju policija izvijestila. Držimo da je u situaciji eventualnog spolnog odnosa odrasle osobe i djeteta, posebice ako je ono izloženo faktorima najvišeg rizika u svom odrastanju, ključna neravnopravnost moći i da je upitna dobrovoljnost spolnog odnosa ako pristanak daje dijete od 15 ili 16 godina. Mislimo da se nedovoljno vodilo računa o psihičkoj prisili, manipulaciji, prijetnjama te drugim oblicima zloporabe djece i perfidnijim oblicima nasilja, koji bi zasigurno imali uporište u nekom od kaznenih djela na njihovu štetu. Jer, ovakvim pristupom, javnosti se poslala poruka o prihvatljivosti i toleranciji određenih oblika ponašanja, ako ono nije u zoni kaznene odgovornosti. Svoj stav u obraćanju Uredu izrekle su i neke nevladine udruge koje se bave djecom. U dostavljenom izvješću, Ravnateljstvo policije je navelo da je kazneno prijavljena osoba koja je ove dvojbene informacije o Domu prosljedila medijima i to zbog kaznenih djela - lažno prijavljivanje i širenje lažnih i uznemirujućih glasina. O drugim kaznenim prijavama za kaznena djela na štetu djece do danas nismo obavješteni.

Na žalost, ni naše kazneno zakonodavstvo ne štiti djecu u ovakvim situacijama. Pozitivni kazneni propisi dopuštaju spolni odnošaj odrasloj osobi s djetetom starijim od 14 godina. Ne mislimo da bi trebalo kazneno sankcionirati vršnjačke spolne odnose, iako svakodnevno svjedočimo posljedicama preranog i neodgovornog spolnog ponašanja djece. O potrebi bolje prevencije neodgovornog spolnog ponašanja mladih pravobraniteljica za djecu je govorila u više navrata. No, držimo nedopustivim tolerirati odrasloj osobi da ima spolne odnose s djetetom već u dobi od 14 godina, ukoliko je dijete na to pristalo. U takvoj situaciji nesrazmjera moći ne možemo govoriti niti o ravnopravnosti u odlučivanju, niti o davanju odgovornog pristanka, koliko god on bio dobrovoljan. Preporuka pravobraniteljice za djecu ide u smjeru izmjene zakonskih propisa na način da dob za davanja pristanka na spolni odnos bude 16 godina, i to u situaciji kada partner ima više od 21 godinu.

Ni sustav socijalne skrbi kojem su djeca povjerena nije iskazao dovoljno snage, odlučnosti i znanja u zaštiti njihovih prava i interesa. Nadležno ministarstvo žurno je obavilo inspekcijski nadzor. Nalaz je pokazao da pedagoške metode i stručni kapaciteti kojima raspolaže ustanova nisu dostatni za prevenciju rizičnih oblika ponašanja iz sfere spolnosti, niti su dostatni za tretman i intervenciju kada dođe do manifestacije ovakvog ponašanja. Preporuke pravobraniteljice za djecu, usmjerene ustanovi, bile su da poduzme mjere za zaštitu djece od svih oblika zloporabe, uključujući i izloženost i manipulaciju djece od strane medija. Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućene su preporuke o omogućavanju krizne intervencije radi pružanja podrške svoj djeci u domu vezano za događanja i psihoterapije za djecu neposredno uključenu u događanja te o potrebi uvođenja programa spolno zdravstvenog odgoja u sve ustanove iz njihove nadležnosti u kojima su smještena djeca. Odgovoreno nam je da će se krizna intervencija provesti ako to dozvole materijalne mogućnosti, a da će se programi spolno zdravstvenog odgoja te psihoterapija za djecu uvesti u ustanove. Do pisanja izvješća nismo dobili informaciju o operacionalizaciji ovih planova, osim usmene obavijesti Doma da ih je nadležno ministarstvo obavijestilo da eventualnu kriznu intervenciju moraju osigurati iz svojih sredstva.

Na kraju ovog primjera, moramo istaknuti i vrlo ozbiljne propuste, neprofesionalizam, neetičnost i grubo narušavanje prava i interesa djece u medijima, zbog čega je pravobraniteljica za djecu poduzela korake u vidu prijava glasila i novinara Hrvatskom novinarskom društvu tražeći odgovornosti za propuste i neprofesionalizam, zbog čega su u konačnici novinari i sankcionirani od strane Vijeća časti HND-a. U protekloj godini smo u načinu izvješćivanja medija o djeci s poremećajima u ponašanju općenito naišli na niz propusta i grubog narušavanja prava i interesa djece, od privatnosti, dostojanstva, demoniziranja. Napominjemo da je, na žalost, jedino pravobraniteljica za djecu prijavljivala neprofesionalno ponašanje novinara njihovom strukovnom udruženju, iako su o najboljem interesu djece dužne brinuti institucije kojima su ona povjerena. Tako se stvara dojam da je zaštita djece u medijima obveza pravobraniteljice za djecu, a da je institucijama zaduženima za djecu ovakvo izvješćivanje prihvatljivo.

Što se tiče zaštite prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju u sustavu **policije i pravosuđa**, više informacija o radu i stavovima pravobraniteljice za djecu može se pronaći u poglavlju o pravosudno zaštitnim pravima djece - počinitelja kaznenih djela.

Kao što je prije navedeno, velik dio prijava kršenja prava ove skupine djece podnijeli su sami roditelji. Prijave su se odnosile na pritužbe u postupanju odgojno obrazovnih ustanova, centara za socijalnu skrb ili ustanova prema njihovom djetetu. Većina izvješća navedenih institucija o postupanju prema djetetu proturječila su prijavama roditelja i ukazivala zapravo na činjenicu da roditelji svojim postupanjem grubo narušavaju prava i interese djece. Pri tome svu odgovornost za teškoće prebacuju na institucije koje se bave njihovom djecom, bez volje da i sami mijenjaju svoje odgojne postupke. Možemo reći da je ovakva situacija donekle očekivana kod roditelja djece smještene u odgojne ustanove, koja su upravo izdvojena iz obitelji zbog nemogućnosti roditelja da ih adekvatno odgajaju i percipiraju njihov najbolji interes. Nažalost, sve češće nam se obraćaju roditelji s pritužbama na postupanje djelatnika škole prema njihovom djetetu koje iskazuje neke oblike neprihvatljivog ponašanja. O nedostatkosti i nedovoljnoj stručnosti školskih intervencija u odnosu na ovu djecu već smo govorili u ovom poglavlju. No, sve češće roditelji očekuju da škola preuzme svu odgovornost za korekciju ponašanja njihovog djeteta, pri tome odričući svoju odgovornost za nastanak

problema i njihovo produbljivanje. Najčešće je riječ o popustljivim roditeljima koji ne postavljaju dovoljno granica i imaju niska očekivanja od djeteta u svom odgojnom djelovanju. Nezadovoljni poduzetim mjerama od strane škole „tuže“ je pravobraniteljici za djecu od koje imaju nerealna očekivanja u rješavanju djetetovog problema. Budući da ove roditelje usmjeravamo i potičemo na preuzimanje odgovornosti za odgoj svog djeteta i suradnju sa školom i drugim institucijama, oni uglavnom verbaliziraju nezadovoljstvo našim radom i „beskorisnošću“ institucije pravobraniteljice za djecu. Zbog pogrešne percepcije ovlasti i načina rada Ureda, nerealnih očekivanja te vlastite nesamokritičnosti, ovakvi roditelji pravobraniteljicu za djecu doživljavaju neučinkovitom u zaštiti prava djece.

Zaključno možemo reći da, unatoč tome što je zadnjih nekoliko godina došlo do napretka u pristupu i rješavanju ovog problema u društvu, sustav u cjelini još uvijek ne štiti dovoljno prava i interese ove djece, kako u smislu prevencije, tako i u postupanju s djecom koja već manifestiraju razne oblike teškoća u ponašanju i mentalnom zdravlju. Ponovit ćemo već prije iskazivan stav da sustavi nisu dovoljno koordinirani i povezani, a ni civilni sektor nije dovoljno uključen sa svojim kapacitetima. Međusobna suradnja, uvažavanje i podjela informacija nisu dovoljno razvijeni, zbog čega se dešava da i mnoga dobra zakonska rješenja ne donose očekivane rezultate. Očiti primjer ignoriranja propisa je činjenica da u nekim županijama u Republici Hrvatskoj još uvijek nisu oformljeni obiteljski centri koji su važan segment i nositelj brojnih aktivnosti predviđenih Nacionalnom strategijom prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.

3.5 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu je postupao u 39 pojedinačnih predmeta i 26 općih inicijativa vezanih uz djecu čiji su roditelji u zatvoru. Najviše prijava odnosi se na pravo djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb (80%) i na pravo djece na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (13%). Najčešći podnositelji su roditelji djece, bilo da se radi o ocu ili majci (75%). Najveći broj prijava odnosio se na Grad Zagreb i Primorsko-goransku županiju (svaka je zastupljena sa 16% prijava), a slijedi Osječko-baranjska županija (10%). Ostale županije su relativno ravnomjerno distribuirane.

Najčešći razlog obraćanja pravobraniteljici za djecu bio je nemogućnost ili nedostatnost kontakata djece s roditeljima koji su u zatvoru. Razlog tome uglavnom je udaljenost penalne ustanove od mjesta prebivališta djeteta i molba roditelja usmjerena na premještaj u bližu penalnu ustanovu. Cijeneći neovisnost i stručnu prosudbu Uprave za zatvorski sustav, obraćali smo im se s preporukom da se u okviru primjerenih sigurnosnih uvjeta, preispita mogućnost premještaja zatvorenika na daljnje izdržavanje kazne u zatvor ili kaznionicu bliže obitelji. Uprava za zatvorski sustav nas je promptno izvješćivala o konkretnom slučaju i, u situaciji kada su ispunjeni uvjeti za to, premještaj i realizirala. Poneki zatvorenici su nam se obraćali sa zamolbom da im, zbog kontakta s djecom, pogodujemo pri davanju mišljenja za uvjetni otpust i pomilovanje, u čemu nismo prepoznali interes djeteta, već više manipulaciju svojim roditeljstvom u osobnom interesu. U takvim slučajevima izvijestili smo ih o našoj nadležnosti i ovlastima, kao i činjenici da roditeljstvo nije primarni kriterij prilikom donošenja procjene za primjenu ovih instituta tijekom izdržavanja zatvorske kazne.

Zatvorenici su nam se obraćali i zbog nemogućnosti ostvarivanja kontakata s djetetom iz drugih razloga, najčešće zbog loših postbračnih odnosa s drugim roditeljem djeteta koji ga ne želi dovoditi u posjet zatvoreniku. U takvim slučajevima obraćali smo se nadležnom centru za

socijalnu skrb s preporukom poduzimanja mjera za ostvarivanje prava djeteta na kontakt s roditeljem, ukoliko to nije u suprotnosti sa zaštitom njegovih interesa. U jednom slučaju dvanaestogodišnje djeteta je odbijalo kontakt s ocem koji je počinio ubojstvo u užoj obitelji, zbog čega je djeteta bilo traumatizirano i obuhvaćeno terapijom. Procjena centra za socijalnu skrb je da nije u interesu djeteta siliti ga na kontakt i da mu treba dopustiti da samo donese odluku o tome, s čime je upoznat i otac djeteta te je pozvan na zaštitu djetetovih prava, posebice prava na odlučivanje.

Dio prijava roditelja zatvorenika odnosio se na sumnju na zanemarivanje ili zlostavljanje djece od strane roditelja s kojim žive. O ovim navodima izvješćivali smo centre za socijalnu skrb i tražili poduzimanje mjera za zaštitu djece, o čijem poduzimanju su nas naknadno izvješćivali.

U proteklom razdoblju Ured se bavio i slučajem desetomjesečne djevojčice koja je još dojena, čija je samohrana majka bila upućena na izdržavanje zatvorske kazne. Iz slučaja je proizišla potreba propitivanja zakonske regulative koja ne dopušta upućivanje malog djeteta s majkom u zatvor i propitivanja mogućnosti donošenja odluke u interesu djeteta. Uporište za ovo propitivanje pronašli smo u propisima koji omogućavaju da djeca koja se rode u zatvoru budu s majkom do navršene tri godine života. Ovaj slučaj pravobraniteljici je ukazao na mogući propust u sadašnjem zakonu u odnosu na razvojnu važnost kontakta s majkom u najranijoj dobi. Stoga smo nadležnim tijelima preporučili preispitivanje sadašnje regulative i nesklada u zaštiti interesa male djece koja se rode za vrijeme majčina izdržavanja zatvorske kazne i one koja se rode neposredno prije upućivanja majke u zatvor. Iako je s psihološkog aspekta, riječ o gotovo istovjetnoj situaciji, pravni aspekt ih u cijelosti razlikuje, pri čemu se o interesima djece ne vodi dovoljno računa. Na mislimo pri tome da je uvijek u djetetovom interesu uputiti ga s majkom u zatvor te smo svjesni da ponekad postoji niz argumenata koji su u suprotnosti s ovakvom odlukom. No, mislimo da procjenjivati treba individualno, uzimajući u obzir kriterije kao što su dob djeteta, dojenje, njegove potrebe, postojanje drugog roditelja ili zamjenske skrbi i druge okolnosti njegovog odrastanja. Procjenu bi, po našoj preporuci, načinio tim centra za socijalnu skrb u okviru socijalne ankete koju dostavlja sucu izvršenja prilikom upućivanja osobe na izdržavanje zatvorske kazne. Prema našem stajalištu, upućivanje malog djeteta s majkom u zatvor zakon bi trebao prepoznati kao mogućnost.

Jedna zatvorenica se obraćala zbog nezadovoljstva postupanjem njegovateljice prema njezinom djetetu na odjelu za roditelje u Kaznionici, a prijava se pokazala neutemeljenom. Obračali su nam se i srodnici djeteta čiji su roditelji počinitelji kaznenih djela zbog narušavanja privatnosti djeteta objavljivanjem imena njihovih roditelja u medijima. U jednom slučaju, na pritužbu roditelja zatvorenika, saznali smo da je centar za socijalnu skrb predložio zabranu kontakta s djetetom samom činjenicom da je otac u zatvoru, bez preispitivanja drugih mogućnosti i eventualnog postojanja negativnih okolnosti po djeteta. Centru za socijalnu skrb preporučili smo zaštitu djetetovog prava na kontakt s roditeljem u zatvoru, odnosno detaljnu procjenu svih okolnosti ovog slučaja.

U protekloj godini Ured je ostvario niz različitih aktivnosti s ciljem senzibilizacije stručnjaka i cjelokupne javnosti za prava i interese djece čiji su roditelji u zatvoru, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini. Veseli nas što postupno raste razina osviještenosti o pravima ove djece, njihovoj patnji, kao i o specifičnosti njihovih potreba. Osim što stručnjaci, posebice u zatvorskom sustavu, pokazuju veću razinu osjetljivosti za ovu djecu, i udruge i

šira javnost pokazuje interes za njihove živote i sudbine. U situacijama kad građani i stručnjaci informacije traže od pravobraniteljice za djecu, posebice zbog (ne)sigurnosti u postupanju, imamo mogućnost davanja relevantnih informacija, usmjeravanja stavova i djelovanja prema interesu djece. U nekoliko navrata obraćali su nam se mediji s različitim pitanjima o djeci zatvorenika, potaknuti pojedinim slučajevima.

Godine 2008. u organizaciji pravobraniteljice za djecu organizirana je rasprava „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“ o kojoj smo više govorili u izvješću za prošlu godinu. Ove godine je u nakladi Ureda tiskan zbornik izlaganja s rasprave te je predstavljen javnosti. Na samom predstavljanju zbornika, ponovo je istaknuta nužnost prepoznavanja specifičnih potreba ove ranjive skupine djece, posebice od strane Uprave za zatvorski sustav, ali i drugih sustava, te osvješćivanje interesa djeteta da zadrži vezu i kontakt s roditeljem koji je u zatvoru. Sve kaznene ustanove u Hrvatskoj su dobile primjerak zbornika, kao i druge institucije i pojedinci koji su ga zatražili, a dostupan je i na našoj web stranici, www.dijete.hr.

U veljači 2009. Ured pravobraniteljice je samoinicijativno uputio saborskom Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina očitovanje na Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2007. te na Izvješće CPT-a upućeno Vladi Republike Hrvatske nakon obilaska hrvatskih kaznenih ustanova u svibnju 2007. Kako smo po pozivu sudjelovali na sjednicama Odbora na kojima se raspravljalo o navedenom Izvješću, iskazali smo svoje čuđenje što se o ovako važnim temama raspravlja nakon više od godinu dana od promatranog razdoblja. U očitovanju smo izvijestili Odbor o aktivnostima Ureda na zaštiti djece čiji su roditelji u zatvoru, kako u pojedinačnim slučajevima, tako i u općim inicijativama. Preporukama upućenim Upravi za zatvorski sustav izvijestili smo o obilasku kaznenih ustanova te o održavanju spomenute rasprave. Naveli smo iznenađenost time što Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, unatoč evidentiranju posjeta od strane kaznionica i zatvora, ne sadrži detaljnije podatke o djeci čiji su roditelji u zatvoru, njihovom broju, obilježjima, kontaktima te evaluaciji posjeta, kao ni podatke o djeci rođenoj u zatvoru koja borave s majkama. Naime, temeljem preporuka pravobraniteljice za djecu i sudjelovanja u javnim raspravama, zajedno s Upravom za zatvorski sustav donesen je zaključak da je nužno voditi ove podatke zbog planiranja preventivnih i reaktivnih djelovanja. Nisu spomenute niti intervencije zatvora u oplemenjivanju prostora za posjete koji je namijenjen djeci, kao ni pozitivni naponi samih djelatnika zatvora usmjerenih ka unapređivanju ove problematike. Ne spominju se ni obilasci ni upozorenja ni preporuke pravobraniteljice za djecu kaznenim ustanovama.

Početkom 2009. godine donesen je *Akcijski plan za unaprjeđenje zatvorskog sustava Republike Hrvatske od 2009. do 2014. godine*. U svom Izvješću za 2008. godinu pravobraniteljica je ministru pravosuđa preporučila ugrađivanje mjera u Akcijski plan usmjerenih ka dobrobiti djece. Sa žaljenjem moramo utvrditi da se u Akcijskom planu nigdje izriječno ne spominju ni djeca zatvorenika niti posebne mjere usmjerene njihovoj zaštiti. Preporuke Ureda se također ne spominju, iako je evidentno da su neke pozitivne promjene u kaznenim ustanovama nastupile nakon obilaska djelatnika Ureda i dostavljenih konkretnih preporuka (na primjer, opremanje *child friendly* prostora za posjete djece), zahvaljujući osjetljivosti i angažiranosti upravitelja i djelatnika tretmana. U Akcijskom planu jedino prepoznajemo neke planirane aktivnosti od kojih ova djeca posredno mogu imati koristi u zaštiti svojih prava. Na primjer, planira se povećanje broja djelatnika tretmana, što vjerojatno uključuje i zapošljavanje psihologa. Također se spominje pojačano educiranje djelatnika pravosudne policije i tretmana za rad s posebnim kategorijama zatvorenika,

između ostalog za rad s počiniteljima kaznenih djela s elementima nasilja i kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa. Jedna od posrednih koristi za ovu djecu može biti i ustrojavanje sustava za probaciju čiji važan segment je rad s obiteljima počinitelja kaznenih djela, u smislu pružanja pomoći i podrške, što bi predstavljalo dobar prostor za rad s ovom djecom. Predviđa se i informatizacija svih kaznenih ustanova i ustrojavanje baze zatvorenika, u koju bi se mogli unijeti i oni podaci o djeci zatvorenika koji će pomoći zaštititi njihovih interesa.

Ni u Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2008. godinu Uprave za zatvorski sustav, ne navode se podaci o evidentiranju ove djece, njihov broj, količina njihovih posjeta, niti bilo kakve osobitosti ove skupine. Unatoč postignutim pomacima i razumijevanju Uprave za zatvorski sustav, držimo da i dalje ne postoji sustavno bavljenje djecom zatvorenika. Vidljiv pomak u odnosu na prošlo Izvješće predstavlja osvrt na Izvješće pravobraniteljice za djecu o obilasku zatvorskog sustava, u kojem se spominje uređenje prostora za posjete djece u kaznenim ustanovama. Navodi se i da je došlo do kvalitetnih pomaka u odnosu na prethodno razdoblje. U kontekstu suradnje navodi se i aktivno sudjelovanje zatvorskog sustava u stručnoj raspravi „Pravo djece čiji su roditelji u zatvoru“ u organizaciji Ureda. Govori se i o postojanju odjela za roditelje u penalnom sustavu, u kojem je u 2008. godini boravilo četvero djece sa svojim majkama.

Iako je u izvješću vidljivo otvaranje sustava prema civilnom sektoru u provođenju posebnih programa, što cijenimo kao pozitivne i vrijedne inicijative i napore, žao nam je da, unatoč preporukama, nije došlo do povećanja broja psihologa u odjelima tretmana. Podaci iz izvješća govore da nije bilo zapošljavanja novih službenika u sustavu, već su samo popunjavana radna mjesta uslijed prestanka državne službe.

Ohrabruju aktivnosti Uprave za zatvorski sustav i sudjelovanje u projektu „Tretman zatvorenika počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja u hrvatskim zatvorima i kaznionicama“, u okviru nizozemskih bilateralnih pretpripravnih programa MATRA. Kroz ovaj projekt se djelatnici tretmana educiraju za rad s ovakvim zatvorenicima, a pretpostavlja se važnost suradnje s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi i centrima za socijalnu skrb, kako u postpenalnom prihvatu, tako i u sudjelovanju u tretmanu zatvorenika. Naglašena je i važnost sustava probacije, međuresorna suradnja te osposobljavanje djelatnika Uprave i za edukaciju svojih kolega, kroz aktivno i iskustveno učenje, što sve čini pristup ovoj problematici sveobuhvatnijim.

U pogledu međunarodne suradnje, u 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu postao je aktivnim članom EUROCHIPS-a, mreže europskih organizacija i udruga koje promiču i štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, s kojim kontaktira od 2006. godine. Članstvo uključuje aktivnost u mreži na poboljšanju zaštite ove ranjive skupine djece kroz zakonodavni, pravni, psihološki, socijalni i medijski okvir, na nacionalnoj i na globalnoj, europskoj razini.

Ured je također započeo suradnju s Europskim odborom za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) koji smo upoznali s našim radom, kao i aktivnostima u zaštiti prava i interesa djece roditelja koji su u zatvoru. CPT je pozdravio prijedlog Ureda za suradnju usmjerenu zaštiti, praćenju i promicanju prava djece u zatvorskom sustavu, bilo kao počinitelja kaznenih djela, bilo kao djece roditelja lišenih slobode.

Odjel za komunikacije Vijeća Europe (*Directorate of Communication of the Council of Europe*), prepoznajući Ured kao instituciju zainteresiranu za položaj djece u penalnom sustavu, obavještava nas o aktualnostima vezanima uz zatvorski sustav te nam je dostavio publikaciju: „*The council of Europe prison reform*“.

Možemo zaključiti da je u području zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru neosporno došlo do pomaka u senzibilizaciji i poduzimanju mjera, primarno od samih djelatnika zatvorskog sustava. Pomaci su najvidljiviji na razini osiguranja minimalnih materijalnih uvjeta za prikladnije okruženje u kojem borave djeca u posjetu i uglavnom su rezultat entuzijazma djelatnika i upravitelja. Sveobuhvatnije bavljenje zaštitom prava ove djece još uvijek nije dosegnuto.

3.6 TJELESNO KAŽNJAVANJE DJECE

Zaštita djece od tjelesnog kažnjavanja važan je segment u radu Ureda pravobraniteljice, budući da se često odnosi na onu vrstu nasilja koja ostaje neprepoznata ili se pokušava opravdati ponašanjem djeteta.

Zakonodavstvo Republike Hrvatske, u pogledu zaštite djece od tjelesnog kažnjavanja, smatramo odgovarajućim budući da je ova vrsta nasilja nad djecom sankcionirana Obiteljskim zakonom, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji te Kaznenim zakonom. Međutim, sudeći prema broju i sadržaju pritužbi pravobraniteljici za djecu, provedbom propisa ne možemo biti zadovoljni. Tome u prilog govore i podaci iz UNICEF-ovog istraživanja na uzorku od 1400 ispitanika, prema kojem je učestalost udaranja dvanaestomjesečnog djeteta po stražnjici nekoliko puta u sedam dana, čak 24 posto, a svaki dan jednom ili nekoliko puta, tri posto.

Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece, koja je predstavljena početkom siječnja 2009. u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti svakako je dobrodošao i hvalevrijedan korak u smjeru podizanja svijesti i edukacije roditelja o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja i nenasilnim metodama odgoja.

Smatramo da je i dalje velike napore potrebno uložiti u edukaciju stručnjaka - policajaca, socijalnih radnika, učitelja, državnih odvjetnika, sudaca, pedijatara i drugih - kako bi se propisi dosljedno provodili te kako bi roditeljima mogla biti pružena stručna i adekvatna pomoć i podrška u odgoju njihove djece.

Tijekom 2009. godine zaprimili smo nekoliko pritužbi roditelja, nezadovoljnih načinom na koji je sankcionirano nasilje odraslih nad djecom počinjeno na cesti, u školi ili u javnom prijevozu. Zajedničko tim pritužbama je to, da je odrasla osoba (susjed, vozač autobusa, roditelj drugog djeteta) udarila dijete po licu, jednom ili više puta, a državno odvjetništvo je kaznene prijave odbacilo, zbog čega počinitelji nasilja nisu bili sankcionirani.

Obratila nam se majka četrnaestogodišnjeg dječaka, kojega je vozač autobusa udario po desnoj strani lica, nanijevši mu lakše tjelesne ozljede. Općinsko državno odvjetništvo je u ovom slučaju odbacilo kaznenu prijavu protiv vozača, s obrazloženjem da je riječ o beznačajnom djelu, odnosno djelu koje je očito beznačajno s obzirom na način postupanja počinitelja, njegovu krivnju i nastalu posljedicu za zaštićeno dobro i pravni sustav te kako inkriminirano kazneno djelo ne postoji zbog toga što mu nedostaje kvaliteta i intenzitet protupravnosti.

U ovom konkretnom slučaju, zabrinuti za dobrobit dječaka, ali i druge djece, svim nadležnim institucijama i osobama (Županija, škola, prijevoznik i Ministarstvo unutarnjih poslova), preporučili smo da poduzmu sve mjere u okviru svojih ovlasti kako bi se zaštitila prava i interesi djece te da nas izvijeste o poduzetim mjerama iz svoje nadležnosti.

Budući da smo zemlja koja je zakonom zabranila svaku vrstu nasilja nad djecom, kao i njihovo tjelesno kažnjavanje te da se takav oblik nasilja u obitelji sankcionira, neprihvatljivo je da se nasilje u autobusu, ulici ili bilo gdje drugdje tolerira. Ovakvim odlukama i odraslima, i djeci šaljemo poruku da je nasilno ponašanje prihvatljivo, jer nije sankcionirano te ih potičemo na nasilno rješavanje sukoba, ugrožavamo njihov osjećaj zaštićenosti i dovodimo u pitanje primjenu zakonskih propisa koji se odnose na zaštitu djece od svakog oblika nasilja. Držimo da društvo ne smije tolerirati nijedan oblik nasilničkog ponašanja prema djeci. Stoga smo zamolili Glavnog državnog odvjetnika da s posebnom pažnjom razmotri ovaj i druge slične slučajeve u kojima su djeca žrtve nasilničkog ponašanja odraslih te da nas informira o daljnjem postupanju, kako bismo mogli pratiti zaštićenost djece. Također, preporučili smo preispitivanje ovakve državno odvjetničke prakse, u smislu pronalaženja mogućnosti da se u okviru postojećih pravnih propisa nasilje prema djeci ne tolerira na ovakav način. Jer, s aspekta zaštite djece i njihovog dostojanstva, niti jedan nasilan čin odraslih prema njima nije - beznačajan. Budući da je kaznena prijava odbačena, a nasilje prema djetetu nedvojbeno počinjeno, zatražili smo informaciju o tome je li nadležno državno odvjetništvo pokrenulo prekršajni postupak protiv počinitelja.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, definira nasilje kao svaku primjenu fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe, svako drugo postupanje člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol, prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva, fizički napad bez obzira na to jeli nastupila tjelesna ozljeda ili ne, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima, drugi načini grubog uznemiravanja i drugo. Međutim, takva razina zaštite od nasilja tolikog intenziteta, ne postoji za djecu koja su žrtve nasilja izvan obitelji. Tako se situacije u kojima odrasla osoba, koja nije član obitelji, udari djeteta, može jedino tretirati kao prekršaj protiv javnog reda i mira. Smatramo kako to nije dovoljno jer ne daje poruku o neprihvatljivosti svakog nasilja nad djecom, stoga mislimo da su potrebne određene promjene prekršajnog zakona, kako bi djeca izvan obitelji uživala jednaku zaštitu od nasilnog ponašanja, kao i unutar obitelji.

3.7 DJECA I KONFLIKTNI RAZVODI

Kada se roditelji razvode, od djece se često može čuti kako im je želja da se roditelji pomire. Takve su reakcije normalne i uobičajene, jer svako dijete ima potrebu za obiteljskim zajedništvom. Djetetovo je pravo da živi sa svojim roditeljima, a kad je odvojeno od jednoga ili oba roditelja ima pravo redovito održavati osobne odnose i neposredne kontakte s oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti s njegovim najboljim interesom.

Prekid obiteljske zajednice, praćen i postupkom razvoda braka roditelja stresno je iskustvo za sve članove obitelji. Za dijete, ono predstavlja životnu promjenu koja je potpuno izvan njegove kontrole, nepredvidljivog trajanja i ishoda, a koja izaziva tugu, strah, nesigurnost, tjeskobu, bespomoćnost, ljutnju, zbunjenost i osjećaj krivnje. Kako će dijete prevladati to razdoblje te hoće li ono ostaviti ikakve posljedice na djetetov psihički i emotivni status ovisi

upravo o roditeljima, odnosno njihovoj sposobnosti prepoznavanja i pozicioniranja djetetovih potreba u odnosu na svoje vlastite. Prilagodba na razvod će zasigurno djeci biti otežana ukoliko roditelji manipuliraju njima, ukoliko ih uključuju u svoje stalne međusobne sukobe te ukoliko im djeca služe za prenošenje međusobnih negativnih poruka ili kao prenositelji informacija o životu onog drugog roditelja. Situacije u kojima roditelji prioritet daju vlastitoj povrijeđenosti te zadovoljavanja svojih potreba i interesa plodno su tlo za razna manipulativna ponašanja koja u konačnici djetetu nanose više štete nego razvod sam po sebi. Dijete izloženo manipulativnim ponašanjima roditelja je psihički zlostavljano i zanemareno dijete. Zlostavljano je time što je izloženo sukobima roditelja, svađama, napetostima, neosnovanim prijavama usmjerenim na onog drugog roditelja, ali i onemogućeno u kontinuiranom druženju s roditeljem s kojim ne živi. Zanemareno je jer su roditelji usmjereni prvenstveno na sebe i svoje potrebe, koje stavljaju ispred djetetovih. Kod roditelja najčešće nije prisutna svijest da svojim manipulativnim ponašanjem djetetu nanose štetu.

Kako bi se dala dodatna važnost pravu djeteta na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi, te spriječila mogućnost manipulacije njime, pravobraniteljica za djecu je predlagala da se sprečavanje toga prava, utvrđenog odlukom nadležnog tijela, opiše kao oblik nasilja te tako uvrsti u Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. Nažalost, takav prijedlog nije uvažen, iako takva ponašanja roditelja prema djeci mogu ostaviti dalekosežne posljedice i nanijeti štetu. Sankcioniranje takvog ponašanja pridonijelo bi zasigurno i generalnoj prevenciji ove pojave koja je u porastu. Da je tako govori i broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu koje se odnose na ostvarivanje prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i koje su se u zadnje četiri godine gotovo utrostručile, a pri čemu se veliki dio odnosi upravo na kršenje prava djeteta na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi.

Svjesni kako broj prijava pravobraniteljici za djecu ne odražava stvarnu pojavnost ovih povreda prava djece, radi stjecanja realnijeg uvida i ove godine zatražili smo podatke svih centara za socijalnu skrb u Hrvatskoj. Prema zaprimljenim podacima, centri za socijalnu skrb su u 2009. godini intervenirali u 2653 slučaja roditeljskih konflikta. Te su se intervencije odnosile na 3136 djece.

Da se radi o manipulaciji djetetovim pravom na susrete i druženje od strane roditelja s kojim dijete živi, uslijed čega se susreti ne održavaju ili se susreti realiziraju u smanjenom opsegu u odnosu na postojeću sudsku odluku, stručni timovi centara procijenili su u ukupno 1131 slučaju (42,63 %). Iako je broj intervencija centara u odnosu na prošlu godinu u blagom padu, postotak slučajeva uočene manipulacije od strane roditelja s kojim dijete živi daleko je viši nego prošle godine, kada je iznosio 30,23 %. Broj djece izložene manipulaciji veći je u odnosu na 2008. godinu.

U tablici su prikazani podaci za 2008. i 2009. godinu koji se odnose na broj intervencija centara za socijalnu skrb u susretima i druženju djeteta s roditeljem s kojim ne živi, kao i u slučajevima drugih manipulativnih ponašanja jednog ili oba roditelja u odnosu na dijete.

Godina	Broj intervencija CZSS	Broj djece	Manipulacija od strane roditelja s kojim dijete živi		Manipulacija od strane roditelja s kojim dijete <u>ne</u> živi	
			Broj slučajeva /intervencija	Broj djece	Broj slučajeva /intervencija	Broj djece
2008.	2.888	3.909	873	1.325	nemamo podatak	nemamo podatak
2009.	2.653	3.136	1.131	1.518	778	1.074

Od 1131 slučaja manipulativnih ponašanja roditelja s kojim dijete živi uočenih u 2009. godini, u 379 slučajeva susreti djece s drugim roditeljem se uopće ne održavaju te tako 498 djece ne viđa roditelja s kojim ne živi. Nadalje, centri su procijenili kako se zbog manipulacije djetetovim pravom na susrete i druženje od strane roditelja s kojim dijete živi, susreti realiziraju u smanjenom opsegu u odnosu na postojeću sudsku odluku u 752 slučaja, a što se odnosi na 1020 djece.

Od centara smo zatražili i podatak o broju slučajeva u kojima stručni tim centra procjenjuje da se radi o izloženosti djeteta manipulirajućim ponašanjima roditelja koji ostvaruje susrete i druženja s djetetom. Takvih je slučajeva u 2009. godini bilo 778, a manipulativnom ponašanju bilo je izloženo 1074 djece.

Centri su u 2009. godini, izrekli 1424 upozorenja roditeljima zbog nepoštovanja djetetovog prava na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi te donijeli 573 odluke o određivanju nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi u pogledu ostvarivanja djetetovog prava na kontinuirani razvoj odnosa s oba roditelja i zaštitu od manipulativnih oblika roditeljskog ponašanja.

Podaci o broju intervencija centra i broju djece izložene manipulativnim ponašanjima roditelja su zabrinjavajući te aktualiziraju dosadašnje prijedloge i preporuke pravobraniteljice za djecu usmjerene na efikasniju provedbu obiteljskopravne zaštite djece te osnaživanje sudova i centara za socijalnu skrb.

Centre smo upitali o poteškoćama na koje nailaze pri zaštiti prava djece suočene s razvodom braka roditelja, prekidom njihove bračne ili izvanbračne zajednice, kao i o iskustvima dobre prakse u situacijama ponovne uspostave redovitih susreta i druženja nakon njihove intervencije. Dugotrajni postupci na sudu, nedostatak stručnih kadrova u centru (uslijed čega se ne mogu posvetiti svakoj obitelji onoliko koliko bi prema pravilima struke trebali), nedostatak vremena za savjetodavni rad s roditeljima, nedovoljna educiranost, nemogućnost terapijskog rada s obitelji, nedostatak supervizija, i ove su godine najčešće pritužbe centara za socijalnu skrb i poteškoće s kojima se susreću u obavljanju poslova obiteljskopravne zaštite. Stručni timovi centra kao problem ističu i brojne manjkavosti sustava i nepostojanje mreže institucija koje pružaju pomoć i podršku obiteljima, ali i poteškoće u pronalaženju kvalitetnih provoditelja mjere nadzora. Problem predstavlja i nedostatan broj savjetovaništa i škola za roditelje u koje bi centri upućivali stranke ili njihova prostorna udaljenost, koja za

roditelje iziskuje troškove i putovanja izvan mjesta stanovanja, kao i nepostojanje adekvatnih prostora za održavanje susreta djece i roditelja s kojim ne žive. Kao problem neki ističu i blage ili gotovo nikakve sankcije u kaznenom postupku radi sprečavanja i neizvršavanja mjera za zaštitu djeteta. Neki drže da bi bolje rezultate polučilo uvođenje sudske mjere obveznog upućivanja roditelja na psihoterapiju, savjetovanje ili školu za roditelje.

Osim toga, centri navode i poteškoće u radu s nesamokritičnim roditeljima, odnosno onima koji su nespremni prihvatiti svoj udio odgovornosti za situaciju u vlastitoj obitelji i koji mišljenje centra stoga doživljavaju kao preferiranje mišljenja onog drugog roditelja. Na ponašanje manipulirajućeg roditelja, uz savjetodavni rad, prema mišljenju nekih centara utječe i upoznavanje s mogućnošću pokretanja kaznenog i ovršnog postupka protiv njega u slučaju neispravljanja njegova ponašanja, osvješćivanje o tome kako njegovi postupci utječu na dijete, ali i upozorenje da takvo njegovo ponašanje može biti razlogom za izmjenu odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti.

Želeći ukazati na okolnosti koje tijekom razvoda roditelja ugrožavaju djecu te načine na koje bi nadležne institucije svojim djelovanjem mogle olakšati djetetu taj stresni period pravobraniteljica za djecu je, nakon Osijeka, Zagreba i Rijeke, i u Splitu organizirala stručnu raspravu „Manipulacija djecom tijekom razvoda“, 16. studenog 2009. godine u prostorijama Hrvatske odvjetničke komore, Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije. Raspravi je bilo nazočno stotinjak stručnjaka iz centara za socijalnu skrb, sudova, državnih odvjetništava, policijskih uprava, obiteljskih centara te drugih institucija i udruga sa područja Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije. I ovom prilikom isticali su spomenuti problemi i poteškoće s kojima se suočavaju u praksi, ali i oni koji upućuju na potrebu bolje međuinstitucionalne suradnje i komunikacije, važnost donošenja preciznijih sudskih odluka, poboljšanje i ubrzanje načina diplomatskih dostava, u situaciji kad jedan od roditelja živi u inozemstvu. Stručnjaci su iskazali potrebu za održavanjem radionica na ovu temu, na kojima bi sudjelovali predstavnici više institucija uključenih u zaštitu djece tijekom razvoda.

Položaj djeteta u postupcima razvoda braka roditelja višestruko je specifičan. Formalno gledano, iako se u samom postupku odlučuje o pitanjima koja ga se itekako tiču (o tome s kojim će roditeljem živjeti, o sadržajima roditeljske skrbi, susretima i druženju s drugim roditeljem, uzdržavanju), dijete u postupku razvoda braka roditelja nema položaj stranke. Kako se u postupku razvoda odlučuje upravo o njegovim pravima, dijete ima pravni interes u tom postupku sudjelovati kao stranka, i to zastupana po posebnom skrbniku, jer je s roditeljima u koliziji interesa. Poseban bi skrbnik štitio prava i interese djeteta u postupku, pazio da se ne manipulira djetetovim pravima te pazio da sve radnje, mjere i odluke u postupku budu u skladu s najboljim interesom djeteta.

Djeca i konfliktne razvodi bili su tema i dvodnevne godišnje konferencije Mreže pravobraniteljica za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), koja se u svibnju 2009. godine, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, održala u Dubrovniku. „Pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu“ bila je podtema konferencije. Među ostalim, na konferenciji se raspravljalo i o poteškoćama s kojima se suočavaju sustavi i institucije zemalja članica Mreže CRONSEE u sveobuhvatnoj zaštiti djece čiji se roditelji razvode. Njihovi predstavnici prezentirali su iskustva svojih zemalja te poteškoće s kojima se suočavaju u praksi, a koje su uglavnom slične našima. Kao jedan od najvećih problema istaknuta je sporost pravosuđa i nepoštovanje sudskih odluka. Prepoznata je važnost zaštite djece od manipulativnih postupaka roditelja na način da im se omogući da aktivno sudjeluju

u postupku te da im se organizira stručna pomoć i podrška kroz razne oblike pravne pomoći. Kao najefikasniji način zaštite prepoznata je upravo mogućnost imenovanja posebnog skrbnika djetetu, ne nužno pravne struke, koji bi zastupao dijete u postupku i bio djetetu osoba od povjerenja. U vezi s time, zanimljiv je primjer Slovenije koja provodi pilot projekt podrške i potpore djeci kroz instituciju posebnog zastupnika djeteta koji je, u postupku pred sudom, „glas djeteta“, provodi u djelo volju djeteta, podupire ga i daje mu informacije pa stoga to ovdje ističemo kao primjer dobre prakse.

Briga za dobrobit djece temeljna je dužnost pojedinaca, institucija, ali i cijelog društva. Ona podrazumijeva brigu i podršku roditeljstvu, ali i obitelji u cjelini. Društvena briga za djecu i obitelj nipošto ne smije ovisiti o gospodarskim ili političkim promjenama, već mora biti konstantna, kvalitetna i učinkovita. Društvo se mora brinuti za djecu i obitelj, naročito za obitelj u riziku te osigurati kvalitetne preventivne programe i „škole za roditelje“ kojima će ih podučavati odgovornom roditeljstvu, jačanju roditeljskih vještina i kompetencija, nenasilnim odgojnim metodama, ali i postupanjima u specifičnim situacijama s obzirom na dob djece kao i u situacijama razvoda braka. U sadašnjim okolnostima, ne samo da nema preventivnih programa, već izostaje i pravovremena i učinkovita reakcija tijela koja su nadležna obitelji pružiti pomoć. Naime, stručnjaci iz centara za socijalnu skrb, ali i suci koji donose odluke u odnosima roditelja i djece nedovoljno su ekipirani i nedostavno educirani, a s druge strane opterećeni su sve većim brojem slučajeva. Djetetu ne pomaže okolnost da će roditelji dobiti termin za razgovor u centru za socijalnu skrb za mjesec ili dva dana nakon obraćanja za pomoć. Ne pomaže mu ni okolnost da se sudskoj privremenoj mjeri, u situaciji roditeljskog konflikta, može nadati tek nakon nekoliko mjeseci. Takva zakašnjela reakcija djetetu nanosi samo štetu, što u konačnici predstavlja i oblik zanemarivanja dječjih potreba od strane institucija, ali i društva u cjelini. Doba financijske krize u kojoj se nalazimo ne smije biti opravdanje za tolike propuste. Na posljetku, o kvaliteti brige i pažnje koju društvo u ovom segmentu pruža, ne ovisi samo zaštita prava pojedinca, već dugoročno o njoj ovise i zdravlje i boljitak cijele zajednice. Pitanje je samo što su nam prioriteti.

3.8 DULJINA TRAJANJA SMJEŠTAJA U DJEČJIM DOMOVIMA

U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prema neslužbenim podacima, smješteno je ukupno 1235 djece i mladih (službeno statističko izvješće za 2009. godinu Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi bit će objavljeno početkom lipnja). Prosječna duljina trajanja smještaja iznosi četiri godine, a godišnje se posvoji između 130 i 150 djece koja su ostvarila zakonske preduvjete za posvojenje. Često i od stručnih djelatnika domova i od potencijalnih posvojitelja, čujemo da bi broj posvojene djece mogao biti znatno veći, samo kad bi se djelatnici centara za socijalnu skrb dovoljno angažirali oko toga i kad bi se napokon ubrzali dugotrajni sudski postupci u kojima se biološke roditelje lišava prava na roditeljsku skrb (čime se stvaraju uvjeti za pokretanje postupka posvajanja djece).

U javnosti je također prisutan podatak da je u Hrvatskoj u 2008. godini bilo 3886 potencijalnih posvojitelja koji su ispunili sve uvjete za zasnivanje posvojenja, a od toga njih 1629 čeka na dijete dulje od tri godine. Slične brojke očekujemo i za 2009. godinu. Međutim, važno je napomenuti da je realni broj potencijalnih posvojitelja znatno manji, budući da neki šalju zamolbe za posvojenje na svih 80 centara za socijalnu skrb u zemlji. Navedena bi se nedoumica razriješila stvaranjem jedinstvenog registra posvojitelja, na što smo upozoravali i u prijašnjim izvješćima, no isti još uvijek nije formiran. Premda bi bilo pogrešno očekivati da

će se s osnivanjem takvog registra povećati broj posvojenja, no, time bi se zasigurno znatno olakšao rad nadležnim institucijama te bi se omogućilo posvojiteljima da svoje zamolbe dostavljaju na jedno mjesto. Tako bi se dobio točan uvid u broj potencijalnih posvojitelja, a pridonijelo bi se i transparentnosti načina odabira posvojitelja.

Registar bi pomogao samo pri uvidu u trenutačnu situaciju vezanu uz zahtjeve za posvojenja, no najveći problem, na koji već godinama ukazuju djelatnici sustava socijalne skrbi, time se ne bi riješio. Naime, oklijevanje centara za socijalnu skrb u pokretanju postupaka oduzimanja roditeljske skrbi neodgovornim roditeljima, kao i neopravdano dugi sudski postupci, glavni su razlozi zašto djeca predugo ostaju u domovima. Djelatnici domova i centara za socijalnu skrb često pogrešno tumače Obiteljski zakon, kad smatraju da se roditelja koji jednom u tri mjeseca nazove ili posjeti svoje dijete ne može lišiti prava na roditeljsku skrb. Navedeno je tumačenje netočno, s obzirom da su Obiteljskim zakonom jasno određeni razlozi zbog kojih se mora pokrenuti postupak lišenja prava roditelja na roditeljsku skrb, a kao zloraba ili grubo kršenje roditeljskih odgovornosti, dužnosti i prava navodi se situacija kad roditelj koji ne živi s djetetom o njemu ne skrbi dulje od tri mjeseca. Stoga, opravdanja centara za nečinjenje nisu zakonski utemeljena, jer jednokratni obilazak ili telefonski poziv ne znače stvarnu skrb o djetetu.

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi dva puta godišnje obavještavaju nadležni centar za socijalnu skrb i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi o svim relevantnim podacima za svako smješteno dijete. U mnogim slučajevima centrima šalju tzv. izvanredna izvješća, u kojima ih se obavještava o neodržavanju susreta i druženja djece s roditeljima ili o nekim posebnim događanjima vezanim za djecu. Sve te aktivnosti očito nisu dovoljne da potaknu centre na poduzimanje mjera i aktivnosti za zaštitu djece.

Međutim, kada i dođe do izvanparničnog sudskog postupka lišenja prava roditelja na roditeljsku skrb, zbog neopravdano dugog trajanja sudskih postupaka neka djeca u ustanovama provedu cijelo djetinjstvo. Stoga je Ured pravobraniteljice uputio prijedlog Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti za izmjenu Obiteljskog zakona, na način da sud o prijedlogu za lišenje roditeljske skrbi treba odlučiti bez odgode, a najkasnije u roku od 60 dana od dana podnošenja prijedloga, što je rok propisan i u drugim postupcima koji se provode radi zaštite interesa djeteta. Kako je lišenje roditeljske skrbi često vezano uz poduzimanje drugih mjera usmjerenih na trajno zbrinjavanje djeteta (primjerice posvojenje djeteta), to je i u ovim postupcima nužno žurno postupanje suda.

Istraživanja pokazuju da je dom najlošije rješenje za dijete, posebno za ono mlađe od tri godine, čiji smještaj ne bi smio trajati dulje od šest mjeseci. Domski smještaj trebao bi biti samo prijelazno rješenje, u kojem se dijete uz odgovarajuću stručnu podršku priprema za posvojenje ili za drugi oblik skrbi, primjerice u udomiteljskoj obitelji.

Potaknuti uočenim nepravilnostima prilikom obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, na IV. simpoziju socijalnih radnika održali smo radionice za 40 djelatnika centara za socijalnu skrb i domova o temi „Unapređenje zaštite prava djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi“. Obilasci ustanova (o čemu izvještavamo u zasebnom poglavlju) te pojedinačna obraćanja stranaka i izvješća centara za socijalnu skrb, ukazali su nam na nedostatke zajedničke gotovo svim domovima. To su: neredoviti obilasci djece od strane djelatnika centara za socijalnu skrb; nedostatan rad s obiteljima djece koja se nalaze na smještaju, kako bi se omogućio što brži povratak djeteta u biološku obitelj; nedostatak dvosmjerne komunikacije između centara za socijalnu skrb i domova; nedovoljna

podrška od strane Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te potreba za dodatnom edukacijom i supervizijom djelatnika domova.

Djelatnici centara i domova glavni izvor problema vide u lošim propisima i radu Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, zatim u samim institucijama, a kao treći izvor problema navode nedovoljni angažman djelatnika i roditelja. Problemi koji proizlaze iz loših propisa i rada Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi ogledaju se: u neusklađenosti i neprovedivosti zakonskih propisa; u postojećim normativima koji onemogućuju kvalitetno i kontinuirano praćenje obitelji, a koji su i doveli do velike preopterećenosti djelatnika; u zabrani zapošljavanja novih djelatnika; u lošoj i otežanoj komunikaciji s nadležnim ministarstvom; u nedostatku stručne podrške i potrebnih edukacija te u lošoj organizaciji poslova u centrima za socijalnu skrb. Ured pravobraniteljice je usto ponovno istaknuo potrebu osnivanja obiteljskih sudova te dodatne edukacije sudaca.

Dio rješenja za problem neopravdano dugog boravka djece u domovima su: kvalitetnija međuresorska suradnja (dom, centar, sud, ministarstva); kontinuirani rad s biološkim obiteljima djece smještene u domovima; kampanje kojima se afirmira udomiteljstvo; kvalitetnija edukacija udomitelja; kontinuirana stručna pomoć udomiteljima; uspostava jedinstvene baze podataka o udomiteljima i posvojiteljima te umreženost unutar sustava socijalne skrbi.

3.9 ZAŠTITA DJECE KOJA SE BAVE ŠPORTOM

Motivirati djecu zaokupljenu Internetom, televizijom i računalnim igricama, na bavljenje športom i fizičkom aktivnošću, postaje sve važnija zadaća i izazov za roditelje, djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova i klubova.

Osim što pozitivno utječe na ukupan fizički i psiho-motorički razvoj djeteta, na usvajanje zdravog stila života i radnih navika, šport ima i veliki odgojni potencijal. Također ima i veoma važnu ulogu u socijalizaciji djece te prevenciji ovisnosti i nasilnog ponašanja. Sve su to razlozi zbog kojih je poželjno da sva djeca budu uključena u neki oblik sportske aktivnosti i rekreacije. Upravo zbog tolike važnosti športa treba osigurati najviše standarde sigurnosti i zaštite prava djece koja se bave športom.

Područje športskih i rekreacijskih aktivnosti djece trebalo bi biti u potpunosti lišeno situacija u kojima dolazi do narušavanja njihovih prava i dobrobiti, a šport treba zadovoljavati potrebe djece za fizičkom aktivnošću, ali i druženjem, igrom i zabavom. Međutim, obraćanja pravobraniteljici za djecu pokazuju da to nije uvijek tako. Tijekom 2009. godine Ured je postupao prema 18 pojedinačnih prijava i deset općih inicijativa u odnosu na zaštitu prava djece koja se bave športom ili se za šport zanimaju, od kojih ćemo neke istaknuti. Tijekom postupanja Ured je komunicirao kako s podnositeljima prijava, tako i sa športskim klubovima i savezima, Hrvatskim olimpijskim odborom, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvom unutarnjih poslova. U prijavama se spominju sljedeći športovi: nogomet, odbojka, karate, taekwondo, tenis, plivanje, rukomet, stolni tenis, gimnastika i biljar.

Prijave su se i ove godine uglavnom odnosile na neadekvatna i zlostavljajuća ponašanja odraslih prema djeci-sportašima, međuvršnjačko nasilje, isključivanja djece sportaša iz klubova, traženje otkupnine za prelasku u druge športske klubove, nepružanje primjerene pomoći u slučaju ozljede, medijski tretman djeteta koje se bavi športom. Među prijavama

također su bile i one koje su se odnosile na financijsko poslovanje jednog plivačkog kluba, na odluku Hrvatskog plivačkog saveza vezano za upotrebu plivačkih kostima nove generacije, kao i na organizaciju cjelodnevnog teniskog turnira u ljetnim mjesecima.

Zabrinjavaju prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja trenera i drugih športskih djelatnika prema djeci športašima. Najčešće se prijavljuju slučajevi verbalnog nasilja, zastrašivanja, vrijeđanja, omalovažavanja te „šikaniranja“ djeteta u momčadi ili klubu. U pozadini nekih prijava stoji uplitanje ambicija odraslih u dječji svijet igre i športa, a ponekad je riječ o odnosima, konfliktima ili nesporazumima roditelja s klubom ili njegovim djelatnicima, koji imaju sasvim druge konotacije. Prijavitelje smo upućivali u način zaštite prava djeteta, odnosno mogućnosti obraćanja športskom savezu i Hrvatskom olimpijskom odboru, odnosno policiji i državnom odvjetništvu ukoliko su okolnosti takve da bi se moguće radilo o počinjenju kažnjivog djela. U pojedinim slučajevima kada bi roditelji iscrpili te mogućnosti, a ukazivali da se situacija nije popravila, i osobno smo tražili izvješća te upućivali preporuke i upozorenja. Posebno su zabrinjavajući i dramatični slučajevi seksualnog zlostavljanja djece športaša, kojih je u protekloj godini bilo čak pet prijavljenih Uredu.

Općenito broj prijava nasilnog i neprimjerenog ponašanja prema djeci športašima aktualizira raniju inicijativu pravobraniteljice za djecu koja je rezultirala nizom zaključaka koje je donio Odbor za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora, a o kojima je bilo riječi i u prethodnom izvješću pravobraniteljice. Prema saznanjima kojima raspolažemo, oni ni do danas nisu realizirani.

Tako još uvijek nemamo Nacionalno vijeće za šport, što je Odbor zatražio od Hrvatskog sabora, niti Nacionalni program o športu, što je zatraženo od Vlade Republike Hrvatske. Vlada nije sukladno Zaključcima odredila odgovornosti u dostupnosti športa djeci niti za zaštićenost i ostvarivanje najboljeg interesa djece. Nije napravljena analiza stanja u odnosu na sigurnost športskih terena, dječjih igrališta i drugih prostora u kojima djeca borave, niti je izrađen Protokol za zaštitu djece koja se bave športom.

Nadalje, nisu poštovani prijedlozi koji su Zaključcima upućeni Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa koji se odnose na dopune Pravilnika o stručnoj spremi odnosno stručnoj osposobljenosti za obavljanje stručnih poslova u športu te Pravilnika o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u športu. Pravobraniteljica za djecu predlagala je i ranije, uvođenje licenci za rad s djecom u području športa, kao i obvezu obnavljanja dobivenih licenci. Činjenica da s djecom rade osobe koje ne ispunjavaju zakonske uvjete i koje za to nisu educirane niti kontrolirane je nedopustiva i štetna.

Saznanje da unutar Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa nije ustrojena športska inspekcija i da je stanje u športu u potpunosti izvan svakog nadzora i kontrole, dodatno pojačava zabrinutost pravobraniteljice za djecu. Stoga je ona upozorila nadležno Ministarstvo na nedopustivo i neodrživo stanje u športu te zatražila:

- da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u skladu sa svojim ovlastima žurno provede Zaključke Saborskog odbora za obitelj, mladež i šport, čime bi se na efikasniji način zaštitila prava djece (osim dopune ranije spomenutih Pravilnika, Zaključcima je predloženo Ministarstvu osnivanje i vođenje jedinstvene evidencije o uključenosti djece u sportske aktivnosti, izrada Programa aktivnosti i daljnjeg uključivanja u šport za mlade koji niz godina treniraju za profesionalnog športaša, a nisu to uspjeli postati te imenovanje koordinatora za međuresornu suradnju i provođenje zajedničkih mjera, zajedno s Hrvatskim olimpijskim odborom i Kineziološkim fakultetom);

- da utvrdi realno stanje u provedbi odredbi članaka 84. i 85. Zakona o športu kojima se u nadležnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa stavlja nadzor nad zakonitošću rada pravnih osoba iz sustava športa i njihovih općih akata te inspekcijski nadzor nad provođenjem Zakona o športu;
- da u granicama svojih nadležnosti osigura dosljednu provedbu svih propisa kojima se štite prava djece (Zakona o športu, Pravilnika o stručnoj spremi odnosno stručnoj osposobljenosti za obavljanje stručnih poslova u športu, Pravilnika o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u športu i dr.);
- da sukladno odredbama Zakona o športu provede nadzor nad programima športskih aktivnosti „Odmorko“ čiji je organizator Školski športski savez Grada Zagreba i Gradski ured za obrazovanje kulturu i šport Grada Zagreba;
- da u situacijama u kojima se traži suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za provođenje određenog programa, prije izdavanja same suglasnosti s posebnom pozornošću sadržajno razmotri i evaluira sve programe koje se odnose na djecu, a posebno one koji se odnose na provođenje slobodnog vremena i športske aktivnosti.

Od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa smo zatražili da nam dostavi programe osposobljavanja za obavljanje stručnih poslova u športu i drugih poslova sukladno Pravilniku o osposobljavanju kadrova za obavljanje stručnih poslova u športu, plan osposobljavanja za ovu godinu, podatke o broju i načinu rada športskih inspektora, kao i broj i rezultate obavljenih inspekcijskih nadzora vezano za uvjete koje prema važećim propisima mora ispunjavati osoba koja programira i vodi športske aktivnosti djece i mladeži te provodi poduku i trening djece i mladeži. Zatražili smo i izvješće o saznanjima o organizaciji i nadzoru provođenja programa športskih aktivnosti „Odmorko“ te rezultatima provedenog inspekcijskog nadzora.

Spolno zlostavljanje djece koja se bave športom

Pravobraniteljicu za djecu ali i cijelu javnost zgrozio je slučaj zlostavljanja djece od strane osobe koja ih je podučavala biljar unutar Biljarskog kluba Zagreb, a koji je djelovao i u okviru programa „Odmorko“. Sam program „Odmorko“, navode organizatori, zamišljen je kao program u okviru kojeg će djeca na osmišljen, sadržajan i stručno vođen način, kvalitetno i korisno provoditi dio slobodnog vremena. U ovom slučaju, međutim, program poduke biljara radila je osoba koja ne ispunjava zakonom propisane uvjete za treniranje djece te koja je i nakon završetka programa „Odmorko“ nastavila poduku djece, a u kojem se vremenu i dogodilo stravično zlostavljanje. Ne samo da ne ispunjava zakonske uvjete za rad s djecom već se, štoviše, počinitelj nasilja za vrijeme dok je radio u klubu nalazio na međunarodnoj tjeratici zbog sumnje u počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta, odnosno seksualnog zlostavljanja djeteta na području BiH. Okolnost da je takav čovjek radio s djecom je naprosto zastrašujuća. Za takve propuste ne nalazimo i ne prihvaćamo opravdanja. U ovako okrutnim slučajevima zlostavljanja djece neshvatljivom držimo navodnu izjavu jednog od športskih djelatnika, prema kojem je „s obzirom da kroz Odmorko prođe 100.000 djece, sasvim razumljivo i za očekivati da se nešto dogodi.“

U konkretnom slučaju, radi utvrđivanja odgovornosti osoba koje su svojim nesavjesnim radom omogućile takvoj osobi da, unatoč odredbama Zakona o športu, radi s djecom, obavijestili smo i nadležno općinsko državno odvjetništvo. Također smo Gradu Zagrebu,

Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i šport, Zagrebačkom športskom savezu, Hrvatskom školskom športskom savezu, Školskom športskom savezu grada Zagreba te Hrvatskom Biljarskom Savezu preporučili da se žurno preispita stanje u klubovima članicama Saveza te utvrdi ispunjavaju li osobe koje rade s djecom zakonom propisane uvjete. Organizatorima programa za djecu „Odmorko“ preporučili smo preispitivanje cjelokupnog programa i njegove provedbe. Nadalje, preporučili smo izvršiti uvid u dosadašnju evaluaciju programa, a ukoliko ona nije provedena preporučili smo njeno žurno provođenje. Zatražili smo izvješće o radnjama poduzetim u odnosu na preporuku, kao i o radnjama poduzetim u odnosu na utvrđivanje odgovornosti za počinjene propuste u slučaju seksualnog zlostavljanja djece u Biljarskom klubu Zagreb.

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport izvijestio nas je o tome kako nema zakonsku mogućnost kontrole nad stručnošću rada trenera u športskim klubovima i savezima te je uputio Zagrebačkom športskom savezu dopis kojim zahtjeva da se pri angažiranju stručnih osoba za obavljanje poslova u športu strogo pridržavaju odredbi Zakona u športu i svih drugih zakona i propisa u svezi obavljanja stručnih poslova. Obaviješteni smo da su zatražili popis svih trenera s podacima o zahtijevanoj i stvarnoj stručnoj spremi, te da je održan sastanak s predstavnicima Školskog športskog saveza Grada Zagreba na kojem su upozoreni da pri angažiranju stručnih voditelja za provođenje izvannastavnih školskih športskih aktivnosti izvrše potrebne provjere stručnosti.

Zagrebački športski savez izvijestio nas je o ranijim aktivnostima koje su poduzeli kako bi pokušali izbjeći ovakva teška zlostavljanja u športu. Ističu, međutim, nemogućnost kontrole kadrovskih rješenja pojedinih udruga i športskih klubova kojih je u zagrebačkom športu više od 800. Klubovi, navode, imaju svoju pravnu osobnost i određenu autonomnost, koja proizlazi iz Zakona o udrugama, a tiče se angažiranja kadrova za rad sa športašima. Također ističu i problem vezan uz „male športove“ za koje ne postoji verificiran program za školovanje kadrova. Obaviješteni smo o mjerama koje će Zagrebački športski savez ubuduće poduzeti, među kojima je i izrada stručnih i pedagoških standarda za angažiranje svih trenera u svim programima zagrebačkog športa, intenzivnija kontrola stručnog rada u svim sferama športa, detaljno preispitivanje svih okolnosti uslijed kojih je došlo do predmetnog događaja te pokretanje inicijative za školovanje i stručno usavršavanje kadrova u „malim športovima“.

Školski športski savez Grada Zagreba kao organizator programa „Odmorko“ ističe kako je zgrožen stravičnim činom seksualnog zlostavljanja djece i pogođen što se za takav užasan čin veže njihova organizacija, koja djeluje pedeset godina i u kojoj se nikada ništa slično nije dogodilo. Navodi kako za provođenje programa „Odmorko“ u načelu angažira diplomirane kineziologe, profesore tjelesne i zdravstvene kulture zaposlene u osnovnim i srednjim školama, koji su se svojim radom i angažmanom u školskom športu posebno istaknuli. Iznimno, kada nisu u mogućnosti angažirati diplomiranog kineziologa, za pojedine aktivnosti angažiraju provjerene suradnike Saveza te kako je u spornom slučaju realizacija programa bila povjerena klubu. U izvješću Školskog športskog saveza grada Zagreba stoji kako će, poučeni nesavjesnim radom kluba, u perspektivi izbjegavati programe nad kojima nisu u mogućnosti imati apsolutnu kontrolu, a ukoliko bi Školski športski savez Grada Zagreba iz bilo kojeg razloga bio prisiljen raditi sa športskim klubovima, tražit će pismena odobrenja i suglasnosti nadležnih tijela.

Hrvatski biljarski savez nas je obavijestio o jednoglasnim odlukama sa sjednice Skupštine. Odlukama je izrečena zabrana rada Biljarskom športskom klubu Zagreb kao i odgovornim osobama Kluba do daljnjeg, Klub je suspendiran iz svih natjecanja u organizaciji Hrvatskog

biljarskog saveza, iz Izvršnog odbora Hrvatskog biljarskog saveza isključen je predsjednik Zagrebačkog biljarskog saveza, a svim klubovima članicama Saveza upućen je zahtjev da se pri angažiranju ili zapošljavanju trenera i drugih stručnih osoba moraju strogo pridržavati odredbi Zakona o športu i svih drugih zakona i propisa u vezi s obavljanjem stručnih poslova u športu. Nadalje, Savez je od klubova zatražio popis svih trenera s podacima o stručnoj spremi.

Nažalost, ništa što se sada učini ne može umanjiti bol i patnju djece koja su bila zlostavljana, međutim, krajnje je vrijeme da se stvari napokon pokrenu, da sustav zaštite i kontrole profunkcionira i da se djeca u konačnici zaštite od svih situacija i osoba koje ih ugrožavaju.

Nažalost, slučaj zlostavljanja djece koji se bave biljarom nije jedini slučaj seksualnog zlostavljanja djece u športu. Osim medijski praćenog slučaja zlostavljanja maloljetne nogometašice, gdje iz medija naknadno saznajemo i da je počinitelj nepravomoćno osuđen na zatvorsku kaznu, zaprimili smo i prijavu o seksualnom zlostavljanju malodobnih rukometašica, što je bio razlog postupanja pravobraniteljice za djecu.

O saznanjima smo obavijestili nadležno Općinsko državno odvjetništvo, Ministarstvo unutarnjih poslova te Hrvatski rukometni savez, tražeći da poduzmu sve potrebne mjere kako bi se prioritetno zaštitila prava i dobrobit djece. Saznajemo da se protiv trenera vodi postupak zbog dva kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, na štetu djece. Ovaj slučaj evidentan je primjer nesenzibiliziranosti pojedinih športskih struktura za zaštitu prava djece u športu.

Na naš zahtjev za poduzimanjem mjera, Hrvatski rukometni savez nam je odgovorio kako nije u mogućnosti donositi nikakve mjere, jer postupak kod nadležnih tijela nije okončan. U privitku je bio dopis rukometnog kluba iz kojeg je razvidno, ne samo da nisu poduzete mjere iz Zakona o športu niti je dotični trener udaljen od obavljanja stručnih poslova u športu, nego mu je čak ponuđeno vođenje prve momčadi te koordiniranje trenera mlađih uzrasta!

„... Uprava kluba zamolila ... da od 01.08.2009. g. preuzme prvu ekipu te da ujedno koordinira trenere mlađih uzrasta, što je on i prihvatio. Time se nisu mogli pomiriti roditelji tih mlađih igračica, koje su uostalom i napustile Klub i otišle igrati za ..., tako da mi s njima nemamo više ništa. Usto napominjemo da nam nitko ne treba rovariti po klubu, jer Uprava i ja, kao Predsjednik Kluba nećemo to dozvoliti.“ ili *„...čovjeku treba dopustiti da se obrani od tih kleveta.“* dijelovi su citata iz izvješća kluba koje nas je šokiralo i zabrinulo.

Stoga smo se Hrvatskom rukometnom savezu ponovno obratili te izrazili zabrinutost zbog izostanka njihove reakcije i koordiniranog djelovanja nadležnih tijela kojim bi se u ovakvim situacijama prioritetno zaštitilo djecu. Zatražili smo dosljednu primjenu zakonskih odredbi uz prioritetno poštovanje najboljeg interesa djeteta te žurno poduzimanje radnji od strane Saveza radi zaštite djece rukometaša. Čak ni nakon traženja pravobraniteljice za djecu nisu poštovane odredbe Zakona o športu koje se odnose na obvezu udaljenja od obavljanja stručnih poslova u športu osobe protiv koje je započeo kazneni postupak za kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna, a kojima je u ovom slučaju cilj isključivo zaštita prava i dobrobiti djece športaša.

Hrvatski rukometni savez nam je proslijedio novo izvješće rukometnog kluba, ali bez navođenja radnji koje je Savez poduzeo ili koje kani poduzeti. U izvješću kluba stoji kako je, navodno, općinski sud odbio prijedlog državnog odvjetništva za bilo koju mjeru opreza. O

sudskom postupku Ured nema detaljnih saznanja niti u istom može sudjelovati. Međutim dok god on traje, nesporna je dužnost športskih udruga postupati prema Zakonu o športu.

„Unazad 8 mjeseci mnoge su se okolnosti promijenile, tako mi kao Klub ovaj slučaj smatramo, sa naše strane, kao riješen i nema potrebe da se bilo kome obraćamo. Sud će reći svoje. Isto tako Klub ne želi suspendirati g. ..., a ako ga netko iz viših instanci želi suspendirati, neka sam pokrene proces suspenzije.“ O ovakvom šokantnom stajalištu kluba obavijestili smo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa te zatražili žurno poduzimanje radnji iz njihove nadležnosti, aktualizirajući time i ranije upućenu preporuku o ustrojstvu športske inspekcije.

Usmjerenost na vrhunske športske rezultate

Danas u športskim aktivnostima djece zamjećujemo sve veću usmjerenost na postizanje vrhunskih sportskih rezultata, čime se u drugi plan stavlja promoviranje rekreativnog bavljenja športom, koje ima višestruku važnost. Ujedno se u pitanje dovodi i Konvencijom o pravima djeteta utvrđena odredba o poticanju stvaranja odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena sve djece, bez obzira na športski talent. Djeca su u klubovima vrlo često rano upućena na način rada podređen isključivo športskim rezultatima. Takav sustav treniranja treba biti adekvatno praćen od strane liječnika, koji bi morali voditi računa kako o fizičkom tako i mentalnom zdravlju djece. Bez osiguravanja stalnog liječničkog praćenja upitno je hoće li na vrijeme biti prepoznati negativni učinci eventualne prekomjerne tjelovježbe i prenaprezanja te hoće li djetetu biti pružena adekvatna medicinska pomoć.

Svjedoci smo i slučajeva kada su djeca u športu vođena prije svega roditeljskim ambicijama, a manje vlastitim talentom ili istinskom željom za bavljenjem vrhunskim športom. Situacije kada djeca treniraju iznad svojih mogućnosti i kada su na to upućena od roditelja ili trenera, treba na vrijeme prepoznati i djetetu pomoći. Redovito stručno praćenje od strane liječnika bitno bi tome pridonijelo. Nažalost, ni u odnosu na Zaključak Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora, kojim je predloženo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi uvođenje mjera za unapređivanje zdravstvene zaštite djece u području tjelesnih aktivnosti s naglaskom na zaštitu mentalnog zdravlja djece, nemamo povratnu informaciju.

Osim toga, kod pojedinih roditelja te športskih i medicinskih djelatnika valja osvijestiti činjenicu da navođenje djeteta na prekomjernu tjelovježbu i naprezanje iznad njegovih mogućnosti sadrži oblike zanemarujućeg i zlostavljajućeg ponašanja prema djetetu.

Na inicijativu Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) u siječnju 2010. godine održan je sastanak, kojemu su u ime Ureda bile nazočne pravobraniteljica za djecu i njene suradnice, a povod su bili pojedinačni slučajevi povreda prava djece športaša, zbog kojih smo im se često obraćali kao krovnoj športskoj udruzi. Nakon toga pravobraniteljica je Hrvatskom olimpijskom odboru preporučila aktivnosti kojima bi mogao pomoći u podizanju razine zaštite prava djece športaša.

Buduću suradnju s HOO-om na promicanju zaštite prava djece športaša držimo važnom zbog njihovog utjecaja u svijetu športa, ali i iskustva u koordiniranju aktivnosti u odnosu na nacionalne športske saveze. Njihova pomoć nam je važna i zato što se u športu prelamaju pozitivni propisi (Konvencija o pravima djeteta, Zakon o športu, Pravilnici...) s internim propisima športskih saveza (Statuti, Pravilnici i dr.) i pravilima svakog pojedinog športa, propisanih od međunarodnih športskih federacija. Preporuke koje smo uputili HOO-u odnose se na javnu podršku stajalištu o nedopustivosti toleriranja nasilnog ponašanja u športu, naročito onog koje je usmjereno prema djeci ili kojem djeca svjedoče. Također smo

preporučili poticanje članica - nacionalnih športskih saveza na redovito provjeravanje uvjeta koje sukladno važećim propisima moraju imati osobe koje programiraju i vode športske aktivnosti djece i mladeži te provode njihovu poduku i trening.

Ispisivanje djece iz športskog kluba

Izrazili smo neslaganje s isključivanjem djece iz športskih klubova samo zato što nisu talentirana za najviše rezultate. Naime, isključiva usmjerenost na športske uspjehe i pobjede u drugi plan stavlja važnost koju za dijete ima bavljenje športom i fizičkom aktivnošću. Iako prema važećim propisima športski klubovi, kao samostalne udruge i pravne osobe, pitanja svojeg članstva rješavaju svojim statutima, držimo da je ovakva praksa protivna načelu najboljeg interesa djeteta. S druge strane, kada se u obzir uzme da su športske aktivnosti djece dio javnih potreba u športu, temeljem kojih udruge dobivaju proračunski novac, odluke o isključivanju djece iz klubova držimo spornim.

Pravobraniteljica za djecu postupala je i po zaprimljenoj anonimnoj prijavi o isključenju iz kluba dječaka koji se nasmijao kada se jedan djelatnik kluba poskliznuo i pao. Zatražili smo izvješće Hrvatskog nogometnog saveza, uz preporuku da prvenstveno poštujući najbolji interes djeteta, preispitaju događaj i odluku kluba. Iz zaprimljenog izvješća kluba dalo se naslutiti da je dječak učinio disciplinski prekršaj za koji može biti ukoren i upozoren, ali da je na odluku direktora kluba o slanju ispisnice utjecalo ne samo dječakovo ponašanje, već i ponašanje njegovog oca. Smatrajući neprimjerenim da se djetetu izriče bilo kakva mjera zbog ponašanja odraslih, obratili smo se direktno klubu te im preporučili preispitivanje odluke o dječakovom ispisivanju iz kluba, naglašavajući važnost mirnog rješavanja konflikata odraslih, koji ne smije ići na štetu djeteta te naglašavajući da mjera izrečena djetetu mora biti razmjerna djetetovoj odgovornosti. Iz odgovora koji nam je klub dostavio putem svog punomoćnika proizlazi da klub i dalje ostaje pri svojoj odluci za koju smatra da je u najboljem interesu dječaka, njegovih suigrača i vršnjaka. Ispisnicu ne drže završetkom njegove športske budućnosti, već ga njome žele upozoriti na pogreške i usmjeriti pozitivnom sportskom ponašanju.

Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u dva slučaja prelaska djece iz jednog kluba u drugi pri čemu su klubovi iz kojeg djeca odlaze tražili naknadu uložene materijalnih sredstava. U jednom se slučaju radilo o karateu, a u drugom o taekwondou. Pitanja prelaska športaša iz kluba u klub nacionalni športski savezi uređuju na različite načine svojim internim aktima. Spominju se tako u različitim sportovima „otkupnine“, „odštete“, „obeštećenja“ ili „naknade za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“ na koje ima pravo klub iz kojeg sportaš odlazi. Takvu praksu saveza i klubova držimo spornom i protivnom načelu najboljeg interesa djece, ali i, Konvencijom o pravima djeteta utvrđenoj, obvezi stvaranja odgovarajućih i jednakih uvjeta za provođenje rekreativnih i aktivnosti slobodnog vremena sve djece. S druge strane, napominjemo da promicanje i poticanje športa osobito športa djece, mladeži, studenata i osoba s invaliditetom, provođenje športskih aktivnosti djece, mladeži i studenata, te djelovanje športskih udruga, športskih zajednica i saveza, po zakonu spada u javne potrebe u športu, koje se financiraju iz državnog i proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Osnovu financiranja čine i članarine koje ostvaruju športske udruge, a koje plaćaju i djeca športaši. Otuda je nejasno zašto savezi propisuju odštete i naknade za uložena sredstva, ako su za svoj rad plaćeni iz proračuna. Hrvatskom olimpijskom odboru, kao krovnoj športskoj udruzi smo stoga preporučili da preispita na koji način njegove članice uređuju prelasku djece iz jednog kluba u drugi, poduzme korake radi

usuglašavanja kriterija kod svih športova te, prvenstveno poštujući najbolji interes djeteta, potakne stavljanje odredbi o „otkupninama“ van snage.

Tijekom ljeta Ured je zaprimio anonimnu prijavu o organizaciji teniskog turnira za djecu do 12 godina koji se odvija cijeli dan. Radilo se naime o danima za koje su meteorolozi upozoravali da su najtopliji dani u proteklih nekoliko godina, a liječnici upozoravali na opasna UV zračenja. Držeći da poštivanje pravila organizacije turnira u specifičnim uvjetima kao što su ovi ne smije imati prioritet nad životom i zdravljem djece, teniskom klubu, Hrvatskom teniskom savezu, Hrvatskom olimpijskom odboru i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputili smo upozorenje i preporuku da poduzmu sve mjere u okviru svojih ovlasti te zaštite djecu od opasnosti UV zračenja i visokih temperatura kojima su izloženi tijekom turnira. U odgovoru koji smo primili stoji kako je pažnja organizatora više usmjerena prema zdravlju nego prema ičemu drugome na turniru te kako nitko od roditelja ili sudionika nije imao prigovor na satnicu natjecanja. Slučaj aktualizira potrebu uvođenja protokola za zaštitu djece koja se bave športom.

Hrvatski školski športski savez predstavio je 19. lipnja 2009. Strategiju razvoja školskog športa u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2009. do 2014. godine i publikaciju istoga naslova, u suradnji sa stručnjacima Kineziološkog fakulteta, autorima Strategije. Budući da je to prvi strateški dokument u Republici Hrvatskoj iz područja školskog športa, koji predstavlja temelj budućeg razvoja športa u osnovnim i srednjim školama, on je važan i Uredu pravobraniteljice za djecu koji trajno prati zaštićenost djece koja se bave sportom i općenito tjelesnom aktivnošću. Strategija, na temelju analize stanja školskog športa, postavlja glavni strateški cilj - povećati broj djece uključene u školski šport, kao i druge ciljeve, koji se odnose na: objekte i opremu, kadrove, uključenost djece, sustav natjecanja i treninga, financiranje, školska športska društva, zdravstvenu zaštitu učenika, Univerzalnu športsku školu i uključivanje učenika s teškoćama u razvoju.

Kroz dosadašnju suradnju s Hrvatskim školskim športskim savezom, koju držimo dragocjenom, razvila se praksa da nas informiraju o aktivnostima i publikacijama. Tako smo zaprimili Godišnjak Hrvatskog školskog športskog saveza za 2008./2009. koji objedinjuje rezultate i podatke s natjecanja i uvid u njihove aktivnosti.

Pravobraniteljicu za djecu, ali i cijelu hrvatsku javnost šokirala je smrt djevojčice na koju je pao metalni gol na improviziranom športskom terenu. Dužnost je i odgovornost odraslih osigurati djeci adekvatne i sigurne uvjete za šport, rekreaciju i igru, pri čemu važnu ulogu imaju jedinice lokalne samouprave. Ovdje naglašavamo kako je važno da se u lokalnoj zajednici identificiraju kritične točke ili potencijalno opasna mjesta te da svatko tko to primijeti treba obavijestiti ured u gradu ili općini. O preporuci pravobraniteljice za djecu te zaprimljenim saznanjima o uređenosti i opremljenosti dječjih igrališta govori se u poglavlju o kulturnim pravima.

Jedna od općih inicijativa tijekom 2009. godine bila je i sudjelovanje na okruglom stolu „Pravo na sigurnu utakmicu“, koji je organizirala zadarska Županijska koordinacija za ljudska prava, a čiji je cilj raščlaniti uloge svih sudionika športskih događanja te upozoriti institucije društva na porast nasilja vezanog uz sport. Ovdje je značajno napomenuti da je prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova tijekom 2009. godine ukupno 110 maloljetnih osoba prijavljeno zbog počinjenja prekršaja iz Zakona o sprečavanju nereda na športskim natjecanjima te je izrečeno devet pravomoćnih zaštitnih mjera zabrane posjećivanja određenih športskih natjecanja maloljetnim osobama.

Zaključno napominjemo da sadašnje stanje prava djece u športu smatramo neodrživim i tražimo od nadležnih institucija preuzimanje pune odgovornosti za takvo stanje te za eventualne propuste u dosljednoj provedbi odredbi Zakona o športu. S obzirom na značajnu ulogu športa u životu djece, pravobraniteljica za djecu će i dalje s osobitim zanimanjem pratiti zaštićenost prava djece športaša te poduzimati radnje radi podizanja razine njihove zaštite.

3.10 BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

Novim Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, u skladu sa preporukama EU, uveden je pojam mentalno zdravlje što postaje i nova djelatnost različitih institucija (primjerice i Zavoda za javno zdravstvo). Za bliže određenje koristit ćemo definiciju iz Psihologijskog rječnika prema kojem je mentalno zdravlje „*stanje općenito dobre čuvstvene i socijalne prilagodbe u različitim područjima života*“, a „*mentalno zdrava osoba je zadovoljna, rado živi i ima osjećaj da uspješno koristi svoje potencijale i ostvaruje svoje ciljeve*“. Nasilje i zlostavljanje, depresija u dječjoj dobi, suicid, izloženost negativnim utjecajima u društvu, tjelesne bolesti povezane s rizičnim ponašanjima, pokazuju koliko je važno jačati mentalno zdravlje u djece i prevenirati njegovo narušavanje. Svjesnost države i lokalne zajednice o važnosti polivalentnih institucija za zaštitu, među ostalim i mentalnog zdravlja, o nužnosti dovoljnog broja stručnjaka mentalnog zdravlja i savjetovališta dostupnih djeci i obiteljima te važnosti preventivnih programa poput zdravstvenog odgoja i obrazovanja, osnova su za stvarnu zaštitu mentalnog zdravlja i konkretno djelovanje.

Ured pravobraniteljice za djecu je i ove godine kroz niz aktivnosti upozoravao na probleme velikog broja djece koja pate zbog nasilja, manipulacije i psihičkog zlostavljanja vezanog uz razvod braka te emocionalnih i ponašajnih problema nastalih uslijed različitih traumatskih iskustava. Evidentno je da broj stručnih djelatnika kao i promjene u sustavu institucija ne prate na odgovarajući način porast sve većeg broja djece s različitim problemima mentalnog zdravlja. Stoga je Ured istodobno ukazivao na nedostatak stručnjaka i stručnih institucija na području cijele Hrvatske koje bi objedinile različite pristupe i stručne poslove usmjerene zaštiti mentalnog zdravlja djece.

Polivalentna poliklinika i odjeli adolescentne psihijatrije - Efikasnu stručnu pomoć u odrastanju, djeca izložena različitim negativnim utjecajima ili iskustvima (seksualno, fizički i emocionalno zlostavljana te zanemarena djeca) mogu primiti samo kroz multidisciplinarni pristup i pružanje psihološke, socijalne, psihijatrijske, defektološke i pedijatrijske pomoći. Institucija koja pruža ovakvu pomoć treba ostvarivati dijagnostički, savjetodavni i terapijski rad s djecom i njihovim obiteljima, forenzičnu obradu i vještačenja, edukaciju osoblja i stručnjaka te u lokalnoj sredini podizati javnu svijest o važnosti zaštite mentalnog zdravlja djece.

Ovakav pristup ostvaruje u Hrvatskoj Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba koja je svojom djelatnošću, obilježjima i postignućima jedinstvena ustanova u Hrvatskoj, te predstavlja model koji je pokazao svoju efikasnost i nužnost u području zaštite djece. No, nažalost, Poliklinika više ne može sa sadašnjim kapacitetima pružiti pomoć svoj djeci koja to trebaju, a više od 40% djece koja su trenutno u tretmanu Poliklinike dolazi izvan Zagreba. Djeca iz drugih regija, u tom smislu, nemaju osigurane jednake mogućnosti u pogledu kvalitetne skrbi o zdravlju, što je u suprotnosti s odredbama Konvencije o pravima djeteta. Zato je u 2009.

godini Ured pravobraniteljice svojim postupanjima bio orijentiran na osnivanje ovakvih poliklinika u „splitskoj“ i „osječkoj“ regiji.

Podaci Ureda pravobraniteljice za djecu o potrebama djece u gradu Splitu, u Splitsko-dalmatinskoj županiji i susjednim županijama te obraćanja građana i djece regionalnom Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu pokazuju da je Gradu i županiji nužna institucija koja će pružati usluge dijagnosticiranja, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa. Unatoč trendu porasta problematike u Splitsko-dalmatinskoj županiji i šire, u cijeloj regiji unutar sustava zdravstva još uvijek djeluju samo **dva dječja psihijatra**, koji godišnje pruže oko 3.000 usluga. Prema procjenama stručnjaka oko 14.000 djece u Splitsko-dalmatinskoj županiji ima potrebu za ovom vrstom pomoći, a samo mali dio njih dobiva tek povremenu stručnu pomoć. Takva situacija multiplicira probleme djece i njihovih obitelji koji su prisiljeni stručnu pomoć tražiti u Zagrebu, a u najgorem slučaju odustaju od traženja pomoći.

Djeca nemaju vremena čekati da sustav profunkcionira i izostanak pravovremene pomoći za njih, u pojedinim slučajevima, može doista biti koban. Pravobraniteljica za djecu stoga je još 2007. godine uputila preporuku za osnivanje **ustanove za zaštitu mentalnog zdravlja djece** svim dalmatinskim županijama i gradovima koji su središta tih županija. U odnosu na upućenu preporuku najviše su učinili Grad Zadar i Zadarska županija koji su izdvojili sredstva u proračunu i osigurali prostor za otvaranje Poliklinike za zaštitu djece s područja Zadarske županije.

U rujnu 2009., Ured je inicirao sastanak s predstavnicima Grada na kojem je pravobraniteljica ponovno ukazala na potrebe i probleme djece. Potom je u studenome 2009. inicirala sastanak s predstavnicima Grada, Županije i stručnjacima relevantnih zdravstvenih službi. Jedan od zaključaka tog sastanka bio je da će Grad i Županija odmah sagledati postojeće resurse te se međusobno dogovoriti oko prostora i imenovanja osnivača takve jedne ustanove te o tome obavijestiti pravobraniteljicu za djecu. No, nikakvu obavijest o tome nismo dobili. I ovom prilikom pozivamo lokalne vlasti da uvažavaju stvarne potrebe djece te u odnosu na njih utvrde prioritete i žurno pristupe osiguravanju mjesta na kojem će djeca moći dobiti odgovarajuću pomoć multidisciplinarnog stručnog tima. Pri tome je važno voditi računa da takvo mjesto udovoljava propisanim standardima i da nema stigmatizirajući naziv, neovisno o tome hoće li se ono ustrojiti u okviru postojećih ustanova ili kao nova ustanova.

Uz navedene aktivnosti, pravobraniteljica je podržala akciju „Brinemo li se dovoljno?“ koja je započela u studenome 2009. godine. Cilj cijele akcije je senzibiliziranje javnosti i lokalnih vlasti o potrebi stvarne brige za djecu i mlade, posebice za njihovo mentalno zdravlje. Organizatori akcije su Dom za djecu „Maestral“, Dječje gradsko vijeće Omiš i Graditeljska, obrtnička i grafička škola Split. Unutar akcije odvijaju se različite aktivnosti (stručni skupovi, okrugli stolovi, konferencije za medije, priredbe, dijeljenje brošura...), s ciljem ostvarenja prava na najvišu moguću razinu zaštite zdravlja djece u regiji.

Uz spomenuti nedostatak mjesta za pružanje izvanbolničkih usluga djeci u pogledu pomoći i podrške u problemima mentalnog zdravlja, dalmatinska regija još uvijek nema ni **odjel dječje psihijatrije**. Briga o mentalnom zdravlju djece samo se iznimno i u manjem dijelu treba ostvarivati i na psihijatrijskim odjelima, ali bez takvog odjela zdravstvena skrb je znatno otežana. Pravobraniteljica je i u 2009. godini intenzivno ukazivala i na taj problem te nadležnim službama upućivala preporuke. Unatoč osiguranim prostornim i kadrovskim pretpostavkama za odjel dječje psihijatrije u Splitu još (do pisanja ovog Izvješća) se nije

pristupilo uređivanju prostora odjela niti su raspisani natječaji za već odobrene specijalizacije za dječje psihijatre.

I u slavonskoj regiji bilježimo nesklad između interesa i potreba za zaštitom mentalnog zdravlja djece i postojećih resursa. U Kliničkoj bolnici Osijek, u sklopu Klinike za psihijatriju djeluje Klinički odjel dječje i adolescentne psihijatrije kapaciteta 12 postelja. Odjel ima dva liječnika psihijatra i jednog specijalizanta za potrebe djece i mladeži.

Postojeći kapaciteti daleko su ispod potreba cijele slavonske regije, tim prije što se, uz ostale problema djece, bilježi sve veći broj zlostavljane i zanemarene djece koja sudjeluju u kaznenim postupcima kao svjedoci ili žrtve, ili su pak žrtve manipulacije roditelja u konfliktnim razvodima. Stoga se velik broj djece, posebice izvan sjedišta županije, upućuje za potrebe terapije, dijagnostike, forenzičke obrade i vještačenja u Zagreb, u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Kukuljevićevoj i Polikliniku za zaštitu djece. Navedene ustanove su također prekapacitirane, na termin prijema se čeka duže vrijeme, a zbog udaljenosti roditelji i djeca iz slavonske regije putuju nekoliko sati i izlažu se dodatnim troškovima.

Zbog bolje zaštite mentalnog zdravlja i bolje dostupnosti zdravstvenih usluga iz ovog područja djeci u slavonskoj regiji, pravobraniteljica za djecu je uputila preporuku za osnivanje Poliklinike za zaštitu djece svim županima slavonske regije, Gradu Osijeku, a obavijest o tome i Odjelu psihologije Filozofskog fakulteta J.J. Strossmayera u Osijeku. Osim neposredne pomoći ugroženoj djeci, takva bi ustanova imala važnu ulogu u senzibiliziranju javnosti, edukaciji kadrova i kreiranju aktivnosti za prevenciju teškoća mentalnog zdravlja djece i mladeži. Svih pet županija izrazile su pozitivan stav o osnivanju Poliklinike, cijeneći potrebe ove djece i iskazujući razumijevanje za problematiku, no, jasno je navedena nemogućnost davanja materijalne potpore tom projektu, zbog nedostatka sredstava.

Zdravstveni odgoj i obrazovanje - Odluka Ministarstva znanosti obrazovanja i športa da, nakon evaluacije eksperimentalnog programa zdravstvenog odgoja koja je pokazala da učinci programa dvije udruge nisu zadovoljavajući, odustane od uvođenja zdravstvene edukacije, neugodno je iznenadila pravobraniteljicu za djecu. Odluka da se odustane od edukacije koja je životno važna za djecu - umjesto da se odustane od nedovoljno učinkovitih programa - izaziva zbnjenost, tim prije što je izgubljeno toliko vremena, a i značajna sredstva koja su trebala biti uložena u izradu kvalitetnog programa. Tako, nažalost, ni nakon pet godina bavljenja države ovom temom, djeca u Hrvatskoj nemaju dostupnu ovu vrstu preventivnog programa, premda se stručnjaci slažu da je taj program nužan.

Pogled na ovih pet godina nas ponovno vraća na početni stav, koji Ured pravobraniteljice za djecu kroz više godina opetovano iskazuje nadležnima, uključujući i Hrvatski sabor. I dalje smo uvjereni kako svaki program kroz koji se djeca podučavaju o mentalnom i fizičkom zdravlju, a posebno o spolnosti, treba biti u skladu sa standardima zaštite ljudskih prava, ravnopravnosti spolova i suzbijanja svih vrsta diskriminacije i homofobije. Pri tome je od iznimne važnosti da informacija koju će djeca dobiti putem programa zdravstvenog odgoja bude točna, znanstveno utemeljena, predstavljena interdisciplinarno te da bude u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i zakonima RH. Program također treba osposobljavati djecu za odgovorno i samozaštitno spolno i opće zdravstveno ponašanje te ih informirati o rizicima i opasnostima.

MZSS nas je u jednom od svojih izvješća upoznalo s mišljenjem svog Stručnog povjerenstva za izradu mišljenja o programima zdravstvenog odgoja u školama da se: „*po završenom*

praćenju i vanjskom vrednovanju rezultata provedbe eksperimentalnih programa zdravstvenog odgoja razmotri mogućnost izrade i provedbe jedinstvenog redovitog programa zdravstvenog odgoja, od strane stručnih institucija koje za to imaju nadležnost, znanja i kapacitete provedbe". Unatoč tomu što je zaključak vrednovanja pokazao da dosadašnji programi nisu adekvatni, ipak se nije razmotrila mogućnost izrade programa od strane stručnih institucija, umjesto povjeravanja tog posla udrugama civilnog društva. Ured i dalje smatra da to trebaju biti stručnjaci prvenstveno iz područja medicine, javnog zdravstva i institucija poput Zavoda za javno zdravstvo ili Škole narodnog zdravlja Andrija Štampar. Udruge civilnog društva trebaju biti uključene u provedbu programa ili ponuditi primjenljive primjere dobre prakse koji su u suglasju s jedinstvenim okvirnim programom.

Ponavljamo, kako je odgoj djeteta neosporno pravo i dužnost roditelja, u čemu im društvo i država trebaju pružiti pomoć i podršku kroz odgovarajuću mrežu usluga. No, s druge strane, Konvencija o pravima djeteta navodi da dijete ima pravo na informacije u skladu sa svojom dobi, iz čega proizlazi da se djeci i mladima ne može ograničavati pravo pristupa informacijama koje su važne za njihov život i očuvanje zdravlja, bez obzira na dopuštenje ili protivljenje njihovih roditelja ili bilo koga drugog.

O stavovima Ureda smo u 2009. informirali UNESCO, odgovarajući na pitanja o stajalištu pravobraniteljice u sklopu istraživanja međunarodnih studija slučaja uvođenja i provedbe školskih programa seksualne edukacije.

Vrijedno je podsjetiti da je Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koji je donijela Vlada RH, izrijekom naveo da je nužno educirati mlade o zaštiti reproduktivnog zdravlja, provoditi programe prevencije i suzbijanja AIDS-a, prevenciju ovisnosti, prevenciju nasilja itd.

Djeca iz savjetodavne mreže pravobraniteljice smatraju da je zdravstveni odgoj i obrazovanje potreban i treba ga hitno uvesti barem od 7. razreda osnovne škole, da to ne treba biti ocjenjivani predmet, ne žele slušati samo predavanja o spolnosti niti „suhoparnu znanost“ već žele razgovarati, biti u interakciji s vršnjacima i odraslima, gledati predstave na tu temu, slušati o iskustvima drugih. Izvori informacija o spolnosti su im sada Internet i mediji, a željeli bi imati mogućnost da o tome razgovaraju s psihologom ili drugim stručnjakom, pod uvjetom da oni nisu njihovi nastavnici. Kažu i da program treba sadržavati teme o: zaštiti, tjelesnom funkcioniranju, komunikaciji između partnera, odnosu prema drugom spolu, prilagođavanju promjenama u životu mladih, a iskazuju i potrebu za „povjerljivim mjestom i osobom od povjerenja“ za razgovor o spolnosti.

O stavu Ureda i stajalištima mladih izvijestili smo na Međunarodnoj konferenciji „Dobre prakse i politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mladih“ u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI).

S obzirom da u gradskim središtima postoje savjetovališta poput splitskog Savjetovališta za mlade za zaštitu reproduktivnog zdravlja ili Savjetovališta za mlade Zavoda za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar, zabrinjavajuće je da djeca za njih ne znaju i ne koriste njihove usluge, kad su već uskraćeni za sustavni zdravstveni odgoj i obrazovanje. Posebno je neprihvatljiv ovaj odnos prema zdravstvenom odgoju, jer je prvotno planirano da on uključuje pet područja: očuvanje zdravlja i kvalitete života, ljudska spolnost, prevencija ovisnosti, kultura društvene komunikacije i prevencije nasilničkog ponašanja. U vrijeme uznemirenosti mladih, roditelja i javnosti zbog nasilja nad i među mladima, ovo je trebao i mogao biti važan preventivni pristup.

Međunarodna neprofitna organizacija *CARE International NWB* informirala nas je o projektu „Inicijativa mladića (IM) za prevenciju rodno uvjetovanog nasilja u regiji“ (Hrvatska, BiH i Srbija), koji se realizira u suradnji s devet međunarodnih organizacija i partnera iz regije. Rad s mladima srednjoškolske dobi usmjeren je na ispitivanje društvenih normi vezanih za rodnu pripadnost i ima za cilj promoviranje zdravih obrazaca ponašanja i nenasilja u odnosima s vršnjacima oba spola.

Ovaj projekt nastao je s ciljem promoviranja pozitivne promjene u ponašanju mladića i ponude alternative nasilju (posebno onom rodno uvjetovanom). Rezultati pokazuju da mladići navode visoku razinu nasilja među vršnjacima uključujući ponižavanje, guranje, udaranje rukom i nogom i sudjelovanje u nasilnom činu kao dio skupine. Postoji visoka razina prihvaćanja nasilja prema homoseksualcima ili ljudima koji „tako izgledaju“. U njihovim je odgovorima priznato nasilje nad djevojkama relativno nisko u odnosu na nasilje nad mladima, a relativno je nisko i doživljeno nasilje u obitelji i nasilje koje su sami pretrpjeli od vršnjaka. Utvrđena je značajna povezanost između konzumiranja alkohola i nasilja, kao i između mladića koji izražavaju nasilne stavove i onih koji priznaju da se nasilno ponašaju. Projekt donosi još niz rezultata koji mogu biti polazište za preventivne i interventne programe u Hrvatskoj.

Maloljetne majke kao i maloljetničke trudnoće, iako u Hrvatskoj nisu tako česte kao u nekim drugim zemljama, ipak zaslužuju pažnju institucija. Maloljetne majke i njihova djeca mogu se smjestiti u Dom za djecu Zagreb i Caritasovu kuću – Savica Šanci, Dječji dom „Ivana Brlić Mažuranić“, podružnica Rijeka i u Dječji dom „Klasje“ u Osijeku. Riječ o ustanovama registriranim za prijem maloljetnih trudnica te majki s novorođenim djetetom, ali nužno je proširivati kapacitete i inzistirati na kvaliteti skrbi o njima. Naime, u slučaju maloljetne majke s djetetom, riječ je zapravo o dvoje djece, koja zahtijevaju posebnu brigu društva. Osim u spomenute institucije postoji mogućnost smještaja u udomiteljske obitelji. Zakonom o socijalnoj skrbi, Obiteljskim zakonom i Zakonom o udomiteljstvu jasno su definirana postupanja nadležnih institucija. Također postoji niz aktivnosti civilnog društva usmjerenih edukaciji, osvješćivanju javnosti za važnost pružanja potpore trudnim maloljetnicama i maloljetnim majkama. Jedna od njih je projekt „Mama je mama“, Udruga roditelja *Korak po korak*.

Uvjereni u potrebu pojačanog zdravstvenog odgoja u svim njegovim sastavnicama u domovima za djecu s poremećajima u ponašanju, Ministru zdravstva i socijalne skrbi smo u lipnju uputili prijedlog i preporuku o provođenju zdravstvenog odgoja u Domu za odgoj djece i mladeži u Osijeku, u cilju čuvanja spolnog, fizičkog i psihičkog zdravlja i formiranja adekvatnog stava prema odnosima sa suprotnim spolom. Odgovoreno nam je da će ministarstvo obvezati sve ustanove socijalne skrbi koje provode institucionalne oblike tretmana na izradu i provođenje posebnih programa zdravstvenog i spolnog odgoja. Očekujemo izvješće ministarstva o tome kako napreduje izrada i provođenje tih programa.

Zaključno možemo reći da smatramo kako je zdravstveni odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj sveden na raspravu o spolnoj edukaciji, što je na našim prostorima još uvijek kontroverzna tema s političkim konotacijama te se zbog toga samo na konfrontiranja stajališta gubi znatna energija, novac i vrijeme, dok su dječji interesi u tom procesu zanemareni, a rješenja nisu na pomolu. To zabrinjava i uznemiruje, jer se čini da država još ne pokazuje stvarnu odlučnost u uvođenju ovog važnog sadržaja za djecu svih dobi.

U zakonodavnom smislu, radi zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja svih građana, Hrvatska usklađuje svoju politiku mentalnog zdravlja s preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, a, kao država kandidatkinja za članstvo u EU, i s Rezolucijom Europskog parlamenta od 19. veljače 2009. o mentalnom zdravlju kojom, se između ostalog preporuča razvoj zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. Model zaštite mentalnog zdravlja podrazumijeva dostupnu izvanbolničku skrb o mentalnom zdravlju i pružanje usluga, od prevencije poremećaja mentalnog zdravlja i duševnih bolesti, do postinstitucionalne rehabilitacije i resocijalizacije duševnih bolesnika. Strategija za mentalno zdravlje prihvaćena je na razini Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, a postupak usvajanja planira se do kraja 2010. Očekujemo da će se strategija usvojiti i pridonijeti boljoj zaštiti mentalnog zdravlja djece kao i da će se ubrzanije ostvarivati unapređivanje mentalnog zdravlja djece i mladeži, kako je to planirano u Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine.

3.11 PREVENCIJA SUICIDA

Iz podataka MUP-a proizlazi da je u 2009. godini 60 djece pokušalo izvršiti samoubojstvo. Među njima je 12 djece mlađe od 14 godina. Među 11 djece koja su izvršila samoubojstvo, njih troje je mlađe od 14 godina. U Hrvatskoj se u 2009. godini ukupno 665 ljudi pokušalo ubiti, a njih 749 je to učinilo.

Vezano uz pojedinačne slučajeve samoubojstva djece Uredu pravobraniteljice za djecu se obratio jedan Obiteljski centar upozoravajući na tri samoubojstva u Vukovarsko-srijemskoj županiji te nastavnica zabrinuta za djevojčicu s poremećajima u ponašanju koja je pokušala suicid. Vezano uz sveobuhvatnu zaštitu i prevenciju, upozoravatelji su bili i Matica Hrvatska i Psihološko savjetovalište Tesa s prezentacijom o suicidu kao mentalnoj patnji i programima Savjetovališta za mlade, te Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, koje je od našeg ureda zatražilo mišljenje o Prijedlogu programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih 2010-2012.

Uočili smo da ponekad reakcije odraslih odražavaju nesnalaženje i mišljenje da je predavanje o suicidu ili o štetnosti medijskog tretmana slučaja najbolja reakcija u situaciji suicida djece. U odgovoru jednom takvom podnositelju upozorili smo da je u takvoj situaciji svima potrebna specifična pomoć i podrška koja bi odgovarala kriznoj intervenciji te preporučili obraćanje Društvu za psihološku pomoć koje djeluje sa svojim timovima u kriznim situacijama kao i konzultaciju s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Također smo preporučili obraćanje županijskom zavodu za javno zdravstvo te naglasili kako bi korisno bilo međusustavno zajedničko djelovanje kroz koje će se pružiti pomoć djeci, roditeljima i cijeloj zajednici. Na kraju smo izrekli stav da ovakve situacije ne traže razgovor i predavanje o pravima djece već zahtijevaju hitnu, ciljanu i stručnu pomoć u kriznoj situaciji.

Uz prevenciju suicida direktno je vezana dostupnost psihološke i psihijatrijske podrške djeci, koja je nedovoljna i ne uočava se svjesnost o njenoj važnosti. Na to ukazuje sporost u reagiranju na preporuke pravobraniteljice o nužnosti otvaranja poliklinika za zaštitu djece izvan Zagreba, o psihijatrijskim odjelima za djecu, o povećanju broja psihologa i psihijatara te o potrebi savjetovališta za djecu i roditelje, mjesta za hitnu psihološku intervenciju te kriznih telefonskih linija.

Saznanja i stajalište te upozorenja, preporuke i apeli pravobraniteljice sadržani su u mišljenju na Prijedlog programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih (srpanj 2009.) u kojem smo iznijeli niz prijedloga o mogućim žurnim mjerama sprečavanja suicida. Mišljenje je upućeno ministru zdravstva i socijalne skrbi, a u njemu smo naveli neka naša načelna stajališta i preporuke vezane uz dinamiku ostvarivanja Programa te kadrovske i organizacijske uvjete ostvarivanja nekih mjera.

Zabrinjavaju nas vremenske perspektive programa. Naime program započinje realizaciju 2010. godine, a dominantne aktivnosti u šest područja djelovanja, aktivnosti i plana provođenja su *edukacije, praćenja i poticanje razvoja različitih stručnih vještina* što samo po sebi znatno odgađa kompetentno djelovanje. Sam program, ma kako kvalitetan bio, ne donosi stvarni pomak nabolje niti kvalitetu, ako nema dostupnih punktova/mjesta i stručnjaka kojima se dijete i roditelj mogu obratiti za pomoć kad se suoče s problemom. Iz javljanja roditelja i učitelja te razgovora s djecom je uočljiva potreba dobivanja savjeta ili naprosto razgovora u trenutku opažanja ili doživljaja djetetovog problema vezanog uz rizik od suicida, u bilo koje vrijeme dana ili noći.

Svjesni smo i nedostatnog broja adekvatnih stručnjaka i ekonomskog trenutka u Hrvatskoj. No sigurni smo da za mjeru poput uspostavljanja 24-satne telefonske dostupnosti u sklopu stručnih službi nije potrebno čekati do 2010. ili čak 2012. godinu kako to program predviđa. To je zasigurno, unatoč nekim otegotnim okolnostima, moguće učiniti ranije u okviru preraspodjele sredstava državnih ustanova i jedinica lokalne i područne samouprave. Također je nužno voditi računa o dostupnosti stručnjaka mentalnog zdravlja djeci u udaljenim krajevima poput otoka i planinskih područja.

Stoga smo predložili trenutačno osiguravanje savjetodavne, terapijske ili liječničke pomoći roditeljima i djeci pri obiteljskim centrima i domovima zdravlja uz aktiviranje i angažiranje sada dostupnih kadrova, prvenstveno psihologa i psihijataru te drugih profesionalaca osposobljenih za savjetovanje i terapijski rad. Nužno je i obavještavanje javnosti o tome. Pri tome bi se možda već sa sada dostupnim kadrovima (uključujući osposobljene volontere i udruge za djecu), u suradnji s lokalnom samoupravom, mogli uspostaviti mobilni timovi koji bi bili oblik otvorenog, dostupnog savjetovaništa za djecu i roditelje koji trebaju pomoć u razvojnim problemima svoje djece. Osobito je važno osigurati takve timove u područjima s izraženijom stopom suicida ili depresije dječje dobi. Posebno korisnim smatramo terenski rad i informiranost ustanova koje svakodnevno rade s djecom (npr. odgojno obrazovnih ustanova ili institucija socijalne skrbi) o stvarnoj mreži dostupnih stručnih pomagača kao i mogućnost terenskog djelovanja patronažnih sestara te vanjskih suradnika različitih profila.

Mišljenja smo da je škola, s obzirom da ju sva djeca pohađaju u doba intenzivnih psihosocijalnih razvojnih kriza, mjesto za izravne utjecaje usmjerene unapređenju svih aspekata djetetovog razvoja i zdravlja pa tako i tjelesnog i mentalnog zdravlja i provođenje „diskretnih preventivnih programa“. Teško nam je prihvatiti navod da škola nije tijelo nadležno za unapređenje tjelesnog i mentalnog zdravlja niti mjesta gdje se ovakvi programi provode, kao što to izjavljuju predstavnici Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Odgojno obrazovne ustanove su mjesta gdje će se tijekom odrastanja zateći svako dijete i gdje se mogu uočiti problemi i pravovremeno intervenirati. Pomoć škole bila bi djelotvornija uz koordiniranost, protočnost informacija i suradnju s drugim pomažućim institucijama kao što su centar za socijalnu skrb, dom zdravlja, obiteljski centar.

U Hrvatskoj se jedino Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba s više aspekata i multidisciplinarno bavi djecom i njihovim mentalnim zdravljem te u konačnici primarnom, sekundarnom i terciarnom prevencijom. Čak 47% pacijenta dolazi u Polikliniku iz područja izvan Zagreba. Zbog toga smo osnivanje ovakvog modela institucije predlagali u županijama dalmatinske i slavonske regije.

Također smo preporučili jasniju operacionalizaciju pojedinih mjera iz Prijedloga programa za prevenciju samoubojstava. Na primjer, ni ljudima koji rade u školama i zdravstvenim ustanovama, a kamoli roditeljima nije jasno što su to „preventivni timovi škola“, zatim tko su „djelatnici u mreži zaštite mentalnog zdravlja u zajednici“ te na koju i kakvu se mrežu misli, kao ni što su ni gdje se nalaze „savjetovališta za ranu interakciju“ i koliko ih ima.

U Programu se planira uvođenje „registra namjernog samoozljeđivanja“, čiji smisao nam nije posve jasan, ako znamo da je etiologija suicida višedimenzionalna i nije vezana isključivo za jedan faktor. Također nije jasno kome bi registar bio dostupan te kako bi se koristio, kao ni kako bi štitio djecu od stigmatizacije i generalizirajućeg zaključivanja. Neki roditelji su nas pitali i jesu li piercing i tetovaža, kao bolne i oštećujuće intervencije na koži, sluznici i drugim dijelovima tijela, također samoozljeđivanje.

Zabrinjava i premali broj psihologa u domovima zdravlja te nepostojanje specijalista adolescentske psihijatrije, odnosno stručnjaka koji mogu pridonijeti prevenciji suicida. Stoga smo istaknuli da je nužno djelovati sada i odmah i vidjeti što se može učiniti sa sadašnjim ljudskim resursima te gdje i kako pojačati dostupnost službi za psihološku pomoć i povjerljivih savjetovališta, podržati rad savjetovališta u osnovnim i srednjim školama, smanjiti normativ liječničkim timovima za školsku djecu i mlade. Smatramo da bi trebalo osnovati centre za zaštitu mentalnog zdravlja u lokalnoj zajednici kao mjesta prevencije kako depresije i suicida tako i drugih psihičkih teškoća. Osim edukacije nužno je predvidjeti i superviziju za stručnjake koji će biti uključeni u programe prevencije suicida.

S ovim stajalištima Ured je upoznao ministra zdravstva u srpnju 2009. Budući nismo primili obavijest o stavu ministra glede naših stajališta i preporuka, upućenih u dobroj vjeri, obratili smo se predsjednici Vlade s molbom da se svojim autoritetom i senzibilitetom za djecu zauzme za što hitnije i konkretne mjere prevencije suicida i da potakne komunikaciju nadležnih s Uredom pravobraniteljice za djecu. Predsjednica je mišljenje proslijedila MOMBS-u, a u siječnju 2010. smo primili i odgovor ministra zdravstva.

Iz odgovora MOMBS-a proizlazi da će obiteljski centri „*nastaviti provoditi i dodatno razvijati raznovrsne programe za poboljšanje kvalitete života obitelji kako bi se unaprijedila kvaliteta pruženih usluga namijenjenih djeci i mladima, roditeljima, bračnim parovima, osobama s invaliditetom i članovima njihovih obitelji*“.

U svom odgovoru ministar zdravstva navodi provođenje inicijalnog projekta kliničkog praćenja pacijenata s namjernim samoozljeđivanjem „*koji je u skladu s očekivanjima pretpostavljenima prema rezultatima ovakvih projekata provedenih drugdje u svijetu, pokazao smanjeni rizik suicidalnog ponašanja u praćenoj populaciji*“. Iz odgovora proizlazi da je svrha registra samoozljeđivanja „*premošćivanje nedostatka u sustavu zdravstvene skrbi*“. Također se navodi da je ugovaranje usluge zaštite mentalnog zdravlja u mreži zdravstvene zaštite za 2010. u tijeku te da su Nacionalnim programom prevencije obuhvaćeni, kao proveditelji, i timovi za psihološke krizne intervencije u sustavu odgoja i obrazovanja kao preventivni timovi škola.

Što se tiče Prijedloga programa prevencije samoubojstava djece i mladih uopćeno možemo reći da bi ovaj inicijalno vrijedan dokument trebalo globalno unaprijediti sa slikom stanja, navođenjem jasnog cilja i svrhe pojedinih mjera te njihovom operacionalizacijom uz dodatak mjera koje smo naveli.

U vezi s medijskim izvještavanjem o suicidu Ured je inicirao promjenu Zakona o elektroničkim medijima na temelju čega je u Zakon unesena odredba o zabrani objavljivanja informacija kojom se otkriva identitet djeteta koje je pokušalo ili počinilo samoubojstvo. Na temelju prijave Ureda novinari i urednici tri tiskana medija dobili su težu opomenu Vijeća časti HND-a. U radionici za urednike i novinare HRT-a pravobraniteljica i suradnice upozorile su na važnost promišljenog izvještavanja o suicidima, a pravobraniteljica u svojim obraćanjima javnosti i medijima često apelira na obzirno izvještavanje o suicidima u djetinjoj dobi i općenito.

3.12 ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI

Konzumiranje sredstava ovisnosti prisutno je među djecom i mladima koji ne sagledavaju rizike takvog ponašanja. Osim alkohola i droge djeca su sve više ovisna o kockanju, klađenju i računalnim igrama.

Prema Europskom istraživanju o pušenju, pijenju i uzimanju droga (ESPAD), koji se periodično provodi u 35 zemalja s više od 105.000 petnaestogodišnjaka, sve više mladih konzumira alkohol. U posljednjih 12 mjeseci 84 posto mladih u Hrvatskoj barem je jednom pilo alkohol, a po količini popijenog alkohola na sedmom smo mjestu. Po opijanju i pušenju hrvatska su djeca iznad europskog prosjeka.

Najveći pak broj učenika koji je eksperimentirao s **psihoaktivnim drogama**, to je učinio s marihuanom ili hašišom, a 21% dječaka i 16% djevojčica barem jednom u životu je probalo marihuanu, što je smješta ispod prosjeka ESPAD zemalja, a ujedno ukazuje i na smanjivanje uporabe u odnosu na istraživanje iz 2003. godine. ESPAD-ovi pokazatelji o konzumiranju alkohola među djecom sve nas moraju zabrinuti, a općeniti dojam da je konzumacija ilegalnih droga u mladima ispitivanog uzrasta u Europi trenutačno zaustavljena, treba potaknuti na daljnje provođenje različitih aktivnosti, vezanih za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, od prevencije ovisnosti do liječenja i skrbi o ovisnicima, na temelju Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj za 2006.-2012.

Alkoholizam među djecom postaje sve veći problem. Istraživanja pokazuju da djeca piju sve više i s time počinju u sve ranijoj dobi. Nerijetko konzumiraju alkohol zajedno s drugim tvarima koje dodatno pojačavaju njegov negativan utjecaj. Ono što naročito zabrinjava je da mladi u pravilu piju s namjerom da se opiju, što najčešće čine vikendom. Sve veći je broj djece u dobi 14 ili 15 godina koji trebaju liječničku intervenciju jer su zatečena na ulici, pijana u besvjesnom stanju. Pritom njihovi prijatelji telefonom pozovu pomoć, svjesni opasnosti situacije, ali ne ostanu uz njih dok pomoć stigne, u strahu da će biti sankcionirani zato što su zatečeni na ulici nakon 23 sata. Prava su pitanja, ipak, zašto djeca piju, zašto baš u piću traže zabavu ili utjehu, zašto se agresivno ponašaju, kako doživljavaju mnoštvo proturječja i problema koji ih okružuju?

Policijski službenici koji zateknu dijete **bez pratnje roditelja u noćnom izlasku** o tome obavješavaju centar za socijalnu skrb i redovito vode službene evidencije. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova u 2009. godini 2564 djece je zatečeno u noćnom izlasku bez nadzora roditelja, od kojih je čak 1123 izašlo van uz roditeljsku suglasnost, jer im ili nisu mogli zabraniti izlazak, ili su bili mišljenja da nema ništa loše u tome da budu u kasnim noćnim satima vani bez roditeljskog nadzora. U drugoj skupini je bilo 1297 djece koji unatoč zabrani nisu poslušali roditelje, dok ih je 56 prema njihovim riječima bilo „prepušteno samo sebi i nisu imali koga pitati za dozvolu“, a za 88 djece nisu navedeni razlozi. Za petero djece je naknadnim radom policije utvrđeno da su zapuštena ili zlostavljana. Za 214 je utvrđeno da se radi o djeci koja su već bila u postupku pred policijom (bjegovi, udaljenja, prekršaji, kaznena djela i sl.). Posebno zabrinjava podatak da je u noćnom izlasku iza 23 sata bez nadzora roditelja, zatečeno 251 dijete mlađe od 14 godina.

Obiteljski zakon ne propisuje izravne sankcije protiv roditelja koji djetetu mlađem od 16 godina dopusti noćne izlaske i konzumaciju alkoholnih pića, no takva ponašanja roditelja mogu dovesti do poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite, kao što su upozorenje, nadzor nad roditeljskom skrbi, oduzimanje prava da živi s djetetom i lišenje roditeljske skrbi. Tako je zagrebački centar za socijalnu skrb u 98,8% slučajeva po zaprimljenim prijavama policije o djeci zatečenoj u noćnom izlasku proveo savjetodavni rad s djecom i njihovim obiteljima i svim obiteljima izrekao obiteljsko-pravnu mjeru – upozorenja, dok je u 24 obitelji odredio mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano ukazuje na problem zlouporabe alkohola i nužnosti što bolje zaštite djece i efikasnije provedbe odredbi Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti i Zakona o trgovini kojima se ugostitelju zabranjuje usluživanje odnosno dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića u ugostiteljskom objektu osobama mlađim od 18 godina, a u trgovinama na malo zabranjuje prodaja alkoholnih pića i drugih pića koja sadržavaju alkohol. Sve dok se ne počnu primjenjivati najteže propisane sankcije prema onima koji djeci prodaju alkohol i omogućuju njegovo konzumiranje na tom području neće biti ohrabrujućih pomaka. Prema mišljenju stručnjaka rigorozna primjena zakona kojim se mladima zabranjuje pristup alkoholnim pićima i cigaretama zaslužna je za smanjenje trenda ovisnosti u SAD-u, Finskoj ili Švedskoj.

Državni inspektorat nas je izvijestio kako obavlja pojačani inspekcijski nadzor u vezi s prodajom alkoholnih i drugih pića koja sadržavaju alkohol maloljetnim osobama. Gospodarski inspektori Državnog inspektorata svakodnevno, prilikom inspekcijskih nadzora u objektima u kojima se obavlja djelatnost trgovine na malo i ugostiteljskim objektima, nadziru primjenu odredaba navedenih zakona. Inspekcijske nadzore vezane za usluživanje i konzumiranje alkoholnih pića maloljetnicima u raznim ugostiteljskim objektima gospodarski inspektori provode u zajedničkim akcijama s djelatnicima policijskih postaja.

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. obavljene su 20.194 kontrole zabrane prodaje duhanskih proizvoda kao i alkoholnih pića i pića koja sadrže alkohol te odredbi o obvezi isticanja vidljivih oznaka o zabrani prodaje tih roba osobama mlađim od 18 godina. Utvrđeno je 211 kršenja odredbi Zakona o trgovini i Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda. U 2009. godini su također je obavljen 22.601 inspekcijski nadzor u ugostiteljskim objektima i prodavaonicama, a u 443 slučaja utvrđena je povreda Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti. Utvrđeno je usluživanje i dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina, neisticanje oznaka o zabrani usluživanja djeci te iznošenje

pića i napitaka radi konzumiranja izvan ugostiteljskog objekta. Za navedene slučajeve inspektori su poduzeli zakonom propisane mjere.

Problematici su stavovi društva prema konzumaciji alkohola. Reklamira se pivo, iako sadrži alkohol i izaziva stanje alkoholiziranosti. Reklamiranjem piva, koje se često vezuje uz sportska događanja, dijete dobiva poruku da je konzumacija pića u redu. Upravo zato je važno raditi na promjeni stavova društva prema konzumaciji alkohola te ranom otkrivanju i liječenju ovisnika unutar obitelji.

Djeca piju alkohol u roditeljskom domu uz dopuštenje roditelja, koji u tome ne vide problem. Stoga je vrlo važno s preventivnim aktivnostima i edukacijom djece i roditelja treba početi što ranije. Zabrinuti zbog učestalih vijesti o neprimjerenom ponašanju djece pod utjecajem alkohola na javnim mjestima, predložili smo da se u nacrt novog Zakona o očuvanju javnog reda i mira, u tekst ugradi odredba kojom se konzumacija alkoholnih pića od strane maloljetnih osoba na javnom mjestu tretirala kao prekršaj.

Osim ovisnosti o alkoholu, duhanu i drogama sve češće zaprimamo obavijesti o ovisnosti djece **o kocki i klađenju**. Poseban problem predstavlja *online* klađenje u kojemu, zbog nemogućnosti kontrole dobi igrača, djeca olako sudjeluju. S obzirom na saznanja o učestalom klađenju djece i opasnostima koje klađenje ima po dobrobit djece, Ministarstvu financija i Hrvatskoj lutriji preporučili smo pojačanu kontrolu poštovanja zakonskih odredbi kod svih trgovačkih društava koja priređuju igre klađenja, a kako bi se zaštitilo djecu i njihovu dobrobit. Obaviješteni smo da Hrvatska lutrija svoje prodavače opetovano upozorava da je prihvaćanje uplata od maloljetnika osobito teška povreda radnih obveza, a za njihove poslovne suradnike dostatan razlog za raskid poslovne suradnje te da je povodom naše obavijesti još jednom proslijeđeno upozorenje svim radnicima i zastupnicima, ovlaštenim prodavačima igre na sreću klađenje. Interes za igre na sreću, posebice klađenje izražen je kod starijih maloljetnika. Prevalencija ovisnosti u mlađoj dobnoj skupini veća je nego u cijeloj populaciji i veliki postotak patoloških ovisnika svoj kontakt s igrama na sreću ostvari u mladim danima, a rano uključivanje u igru smatra se faktorom rizika za razvoj ovisnosti.

Iako smo obaviješteni o aktivnostima i mjerama koje Hrvatska lutrija, kao potpisnica European Lotteries Standarda (dokumenta za zaštitu društveno odgovornog priređivanja igara na sreću), broj ovisnika o kocki raste i traži sustavno promišljanje zaštite djece. Novi Zakon o igrama na sreću zabranjuje primanje uplata za klađenje od osoba mlađih od 18 godina, a u slučaju sumnje u ispunjenje tih uvjeta igrač je dužan priređivaču pružiti dokaze o svojoj punoljetnosti. Postroženi su uvjeti za priređivanje igara klađenja, a oglasi i reklame vezani uz igre na sreću se ne smiju objavljivati u radijskim i televizijskim emisijama za djecu i mladež niti u tiskanom materijalu namijenjenom djeci i mladima. Kao i u slučaju alkohola i duhana nužna je rigorozna primjena i praćenje provedbe i ovoga zakona u zaštiti djece.

Problem ovisnosti ne može se riješiti samo kaznama. Djeci je važno ponuditi sadržaje koji će ih udaljiti od izvora ovisnosti, osmisliti im slobodno vrijeme, ponuditi prostore i centre za mlade i kontinuirano provoditi preventivne programe.

3.13 PRAVO NA ZDRAV OKOLIŠ

Pravobraniteljica za djecu je i u 2009. godini postupala po prijavama građana, roditelja i učenika o onečišćenju zraka i okoliša. Predlagala je ubrzavanje postupanja u otklanjanju

štetnih posljedica onečišćenja zraka. Tijekom godine u nekoliko navrata je od strane građana primijećeno pojačano onečišćenje zraka u samom gradskom području Siska, unatoč informaciji o obavljenim radovima sanacije i tehničkog unapređenja postrojenja Rafinerije nafte. Temeljem prikupljenih saznanja o izvoru onečišćenja zraka te prije upućenih preporuka i prijedloga institucijama i tijelima (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog Sabora, Agencija za zaštitu okoliša, Sisačko-moslavačka županija i grad Sisak) za žurno poduzimanje mjera s ciljem poboljšanja stanja, pravobraniteljica je sudjelovala u raspravi na Odboru za zaštitu okoliša Hrvatskog Sabora, na kojem se raspravljalo o stanju zagađenosti zraka u gradu Sisku i Sisačko-moslavačkoj županiji. S obzirom na saznanja o trenutačnom stanju pogona Rafinerije Sisak, kao i o budućem razvoju pogona, ustrajala je na izvršenju obveze države da djeci mora osigurati zdrav okoliš. Upozorila je da Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi mora podatke o oboljelima prikupljati žurnije, da je neprimjereno raspravljati o podacima s dvije godine zakašnjenja te da se zasebno trebaju iskazivati podaci o oboljeloj djeci, budući da to do sada nije bio slučaj, ali i da se zagađivaču okoliša trebaju zadati čvrsti rokovi za izvršenje pojedinih mjera sanacije postrojenja, u svrhu praćenja dinamike izvršenja. Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog Sabora je prihvatio prijedloge sudionika sjednice te donio zaključke kojima se zadužuje Vlada RH za kontinuirano praćenje stanja kakvoće zraka na području grada Siska i ubrzano izvođenje radova na modernizaciji postrojenja Rafinerije nafte Sisak i podnošenje novog izvješća Odboru koje će sadržavati i sliku zdravlja Sisačko-moslavačke županije. U zaključcima se zadužuje INA-Rafinerija nafte Sisak za ubrzanje predviđene modernizacije postrojenja, a Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi za poduzimanje aktivnosti na osnivanju specijalne bolnice za dišne bolesti u Petrinji, kao i osnivanje onkološkog odjela u Općoj bolnici u Sisku.

Na prijavu učenika osnovne škole o bespravno izgrađenoj građevini u dvorištu škole te neposrednoj izloženosti onečišćenom zraku uslijed emisija koje nastaju proizvodnjom plovila, pravobraniteljica za djecu je uputila preporuku i zatražila izvješće o poduzetim mjerama Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva - Upravi za inspekcijske poslove. U zaprimljenom izvješću inspekcijske službe je navedeno kako je inspekcija postupala sukladno zakonskim ovlastima te je mjerenjem utvrđeno da su emisije onečišćenih tvari u zrak u zakonom dozvoljenim graničnim vrijednostima, a bespravno izgrađeni dijelovi prostora i opreme su uklonjeni. Divlji deponiji, kao odlagališta raznovrsnog otpada u blizini naselja i škola, predstavljaju problem za većinu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, jer nemaju dovoljno financijskih sredstava za njihovu sanaciju. Mišljenja smo da bi pravovremenim poduzimanjem zakonom predviđenih mjera, odmah po njihovom uočavanju, sanacija bila jednostavnija.

Pravobraniteljici za djecu obratili su se roditelji i građani, navodeći kako se u njihovom naselju nalazi bespravno postavljena bazna stanica mobilnog operatera. Smatraju da je bazna stanica opasna jer širi elektromagnetsko neionizirajuće zračenje koje je opasno po zdravlje djece, kojih u neposrednoj blizini živi stotinjak. Iz podneska je razvidno i da su se obratili građevinskoj inspekciji, koja je navodno donijela rješenje o uklanjanju nelegalne bazne stanice, ali da se ona unatoč tome ne uklanja, zbog čega su, navode, stekli dojam da se ostavlja vrijeme mobilnom operateru za sređivanje dokumentacije za ostanak odašiljača na tom mjestu. Svjesni opasnosti i rizika koji onečišćeni okoliš ima po zdravlje ljudi, preporučili smo Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva da u okviru svojih ovlasti žurno preispitaju navode predstavnika

roditelja te poduzmu sve nužne mjere i radnje kako bi se spriječila moguća ugroženost zdravlja djece.

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je predstavku mještana u kojoj se navodi kako je u samom centru grada, gdje je naseljenost najgušća, ilegalno postavljen repetitor mobilnog operatera te su tako djeca i odrasli izloženi zračenju. Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva te Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi preporučili smo da u okviru svojih ovlasti žurno preispitaju navode iz predstavke te da poduzmu sve nužne mjere i radnje kako bi se spriječila moguća ugroženost zdravlja djece.

Uočeni problem nedovoljne čistoće i neuređenosti javnih površina, parkova i igrališta za djecu nije u cijelosti riješen, unatoč dostavljenim pisanim poticajima čelnicima jedinica lokalne samouprave. Ipak, mnogi načelnici općina i gradonačelnici odgovorili su pravobraniteljici na postavljeni upit i prijedlog za poduzimanjem preventivnih mjera zaštite i žurne sanacije dječjih igrališta te drugih prostora koji služe djeci za odmor i slobodno vrijeme, igru i razonodu. Premda navedeni podaci o poduzetom (izgrađenost dječjih igrališta, održavanje i problemi pri nadzoru) upućuju na pozitivan pomak, otkrivaju i brojne neiskorištene mogućnosti unapređivanja okoliša, tako da on bude prilagođen sigurnoj i bezbrižnoj igri djece.

3.14 ZAŠTIĆENOST PRAVA DJECE NA OTOCIMA

Pravobraniteljica i njezine suradnice su tijekom 2009. godine obišle odgojno obrazovne ustanove na otoku Visu, Mljetu i Krku, razgovarale s učenicima i djelatnicima škola i vrtića te s predstavnicima lokalnih vlasti. Nakon posjeta i uvida u teškoće ostvarenja prava djece na otocima, upućene su preporuke nadležnim institucijama.

Posjet otoku Visu - Prilikom posjeta odgojno obrazovnim ustanovama na otoku Visu, pravobraniteljici su djeca i djelatnici škola ukazali na brojne probleme s kojima se suočavaju djeca, mladi i obitelji na otoku. Istaknuli su problem **prodaje alkoholnih pića i cigareta** djeci kao i problem **nekontroliranih izlazaka djece nakon 23 sata** na području cijelog otoka. Naveli su i potrebu **oživljavanja prostora starih područnih škola** kojih je na otoku čak 14. Osnovna škola Vis ima potrebu za korištenjem jedne takve područne škole za kvalitetno osmišljavanje slobodnog vremena djece i različitih radionica za djecu. Rekli su kako su takav zahtjev uputili Gradu Visu koji je, prema navodima, vlasnik tih škola, no zahtjevu se nije udovoljilo. Djelatnici osnovne i srednje škole u Visu, koje dijele istu zgradu, istaknuli su problem nedostatka prostora i nemogućnost kvalitetnog organiziranja nastave. Djelatnici Srednje škole Vis upoznali su nas sa svojim zahtjevom koji su uputili Gradu vezano za obnavljanje i prenamjenu stare razrušene kasarne u srednjoškolski centar. Ni tom zahtjevu nije udovoljeno. Upozorili su i na problem **loše prometne povezanosti s kopnom**, kao jedan od uobičajenih problema na otocima, koji također pogađa i djecu, među ostalim i kad zbog školskih obveza moraju otići, primjerice u Split. Djeca i djelatnici škole ukazali su nam i na **slabu ponudu kulturnih sadržaja** na otoku. Naveli su kako filmovi u kino dolaze svaka tri mjeseca, nema kazališta, a ni prostora, odnosno centra za mlade u kojem bi provodili slobodno vrijeme. Stoga izlaze u *kafiće*, pri čemu ih nitko ne kontrolira.

Djelatnici škola i drugih institucija upozorili su na **nedostatak stručnog** kadra na otoku, budući da se stručni prosvjetni kadar i djelatnici socijalne skrbi teško odlučuju za rad na otoku, među ostalim i zbog neosiguranih stambenih uvjeta. Takav kadar im je neophodan, s

obzirom da je, prema njihovim navodima, na cijelom otoku veliki broj djece s različitim obiteljskim, socijalnim i zdravstvenim teškoćama te je pomoć neophodna i djeci i roditeljima. Predškolske ustanove nemaju zaposlenog niti jednog stručnog suradnika što rezultira nepravovremenim detektiranjem problema djece, a samim tim i neodgovarajućim tretmanom. Osnovne škole i srednja škola imaju stručne suradnike zaposlene na pola radnog vremena, što otežava kvalitetno praćenje i rad s učenicima koji imaju potrebu za stručnim tretmanom. Kako tretman obitelji nije u ovlastima stručnog suradnika škole, a zbog kadrovskih problema Centra za socijalnu skrb Split, Podružnica Vis nema trenutno niti jednog stručnog djelatnika, obitelji nemaju gdje dobiti stručnu psihološku pomoć i obiteljskopравnu zaštitu. Djelatnici škola žale se da se u slučaju bilo kakve krizne situacije škola nema kome obratiti, ni prijaviti kršenje prava djece. Djelatnici Centra za socijalnu skrb iz Splita rijetko dolaze, a kako je veliki broj obitelji s obiteljskim i socijalnim problemima, nije moguće da jednim susretom djeca dobiju adekvatnu pomoć i zaštitu.

Djelatnici škole procjenjuju da je najveći problem na otoku nedostatak stručnog osoblja koje bi pružalo usluge psihološkog savjetovanja djece i roditelja, bilo u resoru Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti ili Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Problemi financijske prirode i udaljenost otoka obiteljima su često prepreka odlasku u Split na savjetovanje i drugu vrstu tretmana (psihološkog, psihijatrijskog, defektološkog, logopedskog, liječničkog) pa djeca ne dobivaju pravovremenu zaštitu i pomoć. Prema našim saznanjima Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u blizini Komiže ima prostore u svojem vlasništvu, stoga smo mu preporučili da razmotri potrebu eventualnog otvaranja podružnice Obiteljskog centra na Visu, koja bi, uz ostalo, pružala usluge savjetovanja, što je djeci i obiteljima tog otoka neophodno.

Pravobraniteljica za djecu je, na temelju prikupljenih informacija, uputila preporuke ministarstvima i brojnim institucijama u čijoj je nadležnosti rješavanje svih navedenih problema. Preporuke je uputila i Gradu Visu apelirajući da se poduzmu sve mjere kako bi se omogućili bolji uvjeti za ostvarivanje prava djece na otoku te kako bi djeca i mladi imali na raspolaganju više kulturnih i drugih sadržaja kao i primjerene prostore za provođenje slobodnog vremena.

Posjet otoku Mljetu - Na temelju posjeta otoku Mljetu i razgovora s djecom, djelatnicima škole i predstavnicima lokalne zajednice, uočili smo problem nemogućnosti ostvarivanja **predškolskog odgoja djece na otoku** i nedostatak školske sportske dvorane. Stoga smo Županiji Dubrovačko-neretvanskoj preporučili da razmotri mogućnost što brže realizacije izgradnje školske dvorane, a školi i nadležnom ministarstvu da razmotre potrebe i mogućnosti zapošljavanja stručnih suradnika u OŠ Mljet. Ujedno smo im preporučili da razmotre i poteškoće oko otvaranja vrtića na otoku Mljetu.

Posjet otoku Krku - Tijekom obilaska osnovne škole na otoku Krku uočili smo **problem ustroja škole**, budući da područje cijelog otoka pokriva jedna matična i sedam područnih škola. Na taj način **stručni suradnici**, u timu koji čine dva pedagoga, psiholog i defektolog, ne mogu učinkovito zadovoljiti potrebe velikog broja djece na udaljenim lokacijama. Kao problem ravnatelj ističe i potrebu za asistentom u nastavi za pomoć za dvoje učenika s teškoćama u razvoju, koju škola ne uspijeva ostvariti.

Na osnovu prikupljenih podataka, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili smo da osigura financijska sredstva za zapošljavanje stručnih suradnika u dovoljnom broju i odgovarajuće struke koja odgovara broju i potrebama učenika škole te asistenta u nastavi za

djecu s teškoćama. Osnivaču, Primorsko-goranskoj županiji preporučili smo da ostvari takvu mrežu osnovnih škola u kojoj će škole na otoku Krku moći, u skladu sa zahtjevima Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i u skladu s potrebama djece na otoku, zaposliti dovoljan broj stručnih suradnika.

Županiji je preporučeno i da osluškuje potrebe škola za asistentima u nastavi, za čije je zapošljavanje potreban zahtjev osnivača upućen ministarstvu te da pomogne u ostvarivanju tih potreba.

Uočili smo i **nedostatak prostora za zabavu** djece na otoku Krku. Djeca ističu da se tijekom ljeta druže na otvorenom, dok ih tijekom zime loše vrijeme prisiljava na odlazak u kafiće, gdje neki od njih vrlo rano počinju piti alkoholna pića i pušiti cigarete (rekli su da neki njihovi vršnjaci počinju piti i pušiti već u 6. razredu). Opisuju da u Krku mogu koristiti sportsku dvoranu, no ona je vikendom zatvorena. Djeca priželjkuju kino i centar za zabavu gdje bi mogli s vršnjacima provoditi slobodno vrijeme. Ured je stoga preporučio Gradu Krku i općinama na otoku da osiguraju prostor u kojem bi se osnovao centar za djecu i mlade, s ponudom primjerenih sadržaja, pri čemu treba poslušati njihove želje i ideje.

Prilikom posjeta otočnim školama njihovi djelatnici ukazali su na problem **nestručnog prosvjetnog kadra** kao i nepotpune satnice prosvjetnih djelatnika zaposlenih u otočnim školama. Zbog nepovoljnih uvjeta, loše prometne povezanosti i problema stanovanja, stručni prosvjetni kadar teško se odlučuje na rad na otoku. Zato djeci u otočnim školama često predaje nestručni kadar, primjerice, jedan učitelj predaje više nastavnih predmeta ili učitelj razredne nastave predaje gotovo sve predmete u predmetnoj nastavi. Usto učitelji ne odlaze na redovne edukacije i usavršavanja, opravdavajući to nemogućnošću organiziranja zamjene dok su oni na edukaciji, a demotivira ih i loša prometna povezanost s kopnom, a i neodgovarajući termini edukacija.

U svrhu podizanja razine kvalitete rada i zaštite obrazovnih i drugih prava djece, preporučili smo nadležnom ministarstvu da ispita stanje u otočnim školama i razmotri mogućnost različitih vrsta poticaja za prosvjetni kadar na otocima, a Agenciji za odgoj i obrazovanje da prilikom organizacije stručnih usavršavanja vode računa i o djelatnicima odgojno obrazovnih ustanova na otocima.

3.15 ZAŠTITA DJECE KOJA SU GOSPODARSKI ISKORIŠTAVANA

Zaštita prava djece od gospodarskog iskorištavanja, u sklopu praćenja povreda ekonomskih prava djece, bila je i u 2009. godini predmetom praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu te podloga za opće inicijative sveobuhvatne zaštite djece. Od 75 prijava povreda ekonomskih prava djece, 48 prijava se odnosilo na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova kod poslodavaca ili pri obavljanju stručne prakse u školama. U 20 slučajeva se radilo o obavijestima Državnog inspektorata o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavca. Ostalo su bile pojedinačne prijave povreda prava djece zaprimljene od roditelja, građana ili predstavnika institucija.

Prema izvješću Državnog inspektorata, u 2009. godini su, unutar 15.044 obavljenih nadzora, u 68 nadzora otkrivene nezakonitosti u odnosu na 73 malodobnika. Počinjene su 153 povrede prekršajno sankcioniranih odredaba Zakona o radu, Zakona o državnom inspektoratu, Zakona o strancima, Zakona o mirovinskom osiguranju i Zakona o obveznom

zdravstvenom osiguranju, koje se odnose na rad i zapošljavanje djece te je u jednom slučaju utvrđeno postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo povrede prava radnika na radni staž, odnosno prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na malodobnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, potom trgovine, turizma, industrije, graditeljstva, komunalnih djelatnosti i obrtničko uslužnih djelatnosti, i to na poslovima konobara, pomoćnih konobara, kuhara i pomoćnih kuhara, prodavača, trgovaca, građevinskih i pomoćnih građevinskih radnika, pomoćne frizerke, naplate parkiranja, pekara i pomoćnih pekara, zatim u sezonskim poslovima u poljoprivredi i poslovima privezivanja brodova.

Povrede otkrivene nadzorom inspektora, odnosile su se na: sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme s malodobnom osobom u slučaju koji nije u skladu sa zakonom, ili kolektivnim ugovorom; sklapanje ugovora o radu s malodobnom osobom koji nisu sadržavali sve podatke propisane zakonom; zapošljavanje bez odobrenja njihovih zakonskih zastupnika; neuručivanje pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu odnosno nesklapanje ugovora u pisanom obliku; neuručivanje primjeraka prijave na obvezno mirovinsko i osnovno zdravstveno osiguranje; rad duži od punog radnog vremena; neobavješćavanje inspektora rada o prekovremenom radu djeteta; rad noću; rad na poslovima koji mogu ugroziti zdravlje, ćudorednost ili razvoj (17-godišnjakinja radila u noćnom baru na poslovima konobarice); neuručivanje obračuna plaće odnosno obračuna dugovane, a neisplaćene plaće; nezakonito zapošljavanje djece mlađe od 15 godina (14,5 godišnja djevojčica radila na poslovima konobarice u ugostiteljskom obrtu, jedna 11 godišnja djevojčica radila na poslovima prodaje ulaznica u zabavnom parku, a dvoje djece od 13 i 14,5 godina na poslovima naplate parkiranja i iznajmljivanja sportske opreme). Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti podneseni su zahtjevi za pokretanje prekršajnih postupaka.

Inspektori rada su u 2009. godini također provodili nadzore u području **zaštite na radu**. Od ukupno 8893 nadzora, inspektori rada su kod četiri poslodavca utvrdili postojanje osnovane sumnje da su počinjene nezakonitosti u odnosu na malodobne radnike. U 75 nadzora inspektori su zatekli 132 malodobna radnika, odnosno učenika na naukovanju. Utvrdili su da su poslodavci nezakonito rasporedili malodobne radnike na poslove s posebnim uvjetima rada. U jednom slučaju je utvrđeno da je učenik teže ozlijeđen na naukovanju (poslodavac mu je dopustio, suprotno zakonu, da samostalno obavlja poslove strojobravarstva), u dva slučaja utvrđeno je da se dvoje učenika lakše ozlijedilo i to jedan na poslovima rezanja na kružnoj pili, a drugi na obavljanju poslova pomoćnog zidara. U četvrtom slučaju utvrđeno je da je jedan malodobni učenik smrtno stradao zbog toga što poslodavac nije osigurao da se poslovi obavljaju prema pravilima zaštite na radu, odnosno nije osigurao zaštitu protiv pada radnika u dubinu (prostor za lift) .

U 2009. godini inspektori rada u području radnih odnosa zaprimili su 149 zahtjeva roditelja odnosno zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za izdavanje odobrenja za sudjelovanje uz naplatu u izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, ali i snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Inspektori su u 143 slučaja izdali odobrenje jer su procijenili kako navedene aktivnosti ne ugrožavaju zdravlje djece, ćudorednost, školovanje ili razvoj. Ostali zahtjevi nisu razmatrani jer su bili podneseni retroaktivno, ili su zakonski zastupnici odustali od zahtjeva, a u jednom slučaju bila je riječ o zahtjevu za dijete starije od 15 godina.

Uz zaštitu djece, sukladno propisima o radu i postupanja inspektora rada, a temeljem izmjena i dopuna Obiteljskog zakona, od početka 2008. godine i centri za socijalnu skrb provode postupak zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja.

U primjeni je odredba kojom se, za sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba kojima je predmet raspolaganje budućim imovinskim pravima djeteta u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, traži prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Centar mora, radi dobrobiti djeteta, osobito paziti da se zaštite djetetova imovinska prava i interesi, a obveze iz ugovora mogu trajati najdulje do punoljetnosti djeteta. Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva predložili smo (u vrijeme pisanja ovog izvješća) da, radi izbjegavanja paralelizma u postupanju, žurno pristupe usklađenju propisa. Držimo da bi Obiteljskim zakonom svakako trebalo regulirati ovo područje, jer se u suprotnom, ostavlja mogućnost zlorabe, iskorištavanja i ugrožavanja prava djece, kako od strane roditelja, tako i drugih fizičkih ili pravnih osoba.

Državni inspektorat, sukladno Zakonu o državnom inspektoratu, obavlja pojačani nadzor u vezi s otkrivanjem nezakonitog rada i zapošljavanja djece, ali ne i zaštite prava učenika prilikom obavljanja stručne prakse, osim u dijelu zaštite na radu. U boljoj zaštiti prava i interesa maloljetnih redovitih učenika učinjen je značajni iskorak u donošenju novog Pravilnika o obavljanju djelatnosti posredovanja pri zapošljavanju, koji je utvrdio uvjete pod kojima maloljetni redoviti učenici mogu raditi temeljem ugovora o povremenom radu učenika. Uređeno je maksimalno radno vrijeme, pravo na stanku, odmor te zabrana noćnog rada od 20 sati uvečer do 6 sati ujutro. Nažalost, za postupanja protivno odredbama Pravilnika nije predviđena prekršajna odgovornost poslodavca.

Želeći što cjelovitije zaštititi **prava učenika strukovnih škola**, Ured pravobraniteljice za djecu se uključio u aktivnosti oko donošenja novog Zakona o strukovnom obrazovanju. Predložili smo dopune u Zakonu o strukovnom obrazovanju u dijelu zaštite učenika od gospodarskog iskorištavanja i dostavili ih Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Većina prijedloga je prilikom donošenja Zakona početkom 2009. godine prihvaćena. Tako je prihvaćeno da učenici u prvoj godini obrazovanja, koji su mlađi od 15 godina, ne smiju biti opterećeni praktičnom nastavom i vježbama više od četiri sata dnevno (ne više od 20 sati tjedno); utvrđena je obveza sklapanja ugovornih odnosa između učenika, škole i poslodavca kod kojeg učenik obavlja praktičnu nastavu i vježbe; utvrđen je inspekcijski nadzor nad obavljanjem stručne prakse i vježbi; uvedena je prekršajna odgovornost i novčana kazna te pojačana odgovornost za zaštitu učenika od gospodarskog iskorištavanja, ako se polaznicima utvrdi dnevno trajanje praktične nastave i vježbi suprotno propisima kojima se uređuju radni odnosi.

S ciljem boljeg praćenja primjene Zakona o strukovnom obrazovanju, u lipnju 2009. godine održali smo stručnu raspravu o zaštiti prava učenika strukovnih škola. U raspravi su sudjelovali predstavnici poslodavaca, škola, prosvjetne inspekcije i Državnog inspektorata te učenika strukovnih škola. Zaključeno je da treba pratiti rad službi na izradi analize postojećih propisa u odnosu na zaštitu prava učenika te da su nužna poboljšanja, naročito u dijelu nadzora (ustrojavanje evidencija radi lakšeg sustavnog praćenja, standardiziranje poslova voditelja praktične nastave, licence i suglasnosti o ispunjenosti uvjeta za obavljanje praktične nastave i sl.); u pravilnoj interpretaciji ovlasti pojedinih službi u zaštiti prava učenika, prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakonu o strukovnom obrazovanju

i Zakonu o obrtu; u informiranju roditelja i učenika o pravima učenika u dijelu ostvarivanja praktične nastave i vježbi, kao i instrumentima zaštite.

U posljednjem kvartalu 2009. godine, sukladno zaključcima sa stručne rasprave, organizirali smo tri radna sastanka dionika važnih za primjenu Zakona: Ureda pravobraniteljice za djecu, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Hrvatske obrtničke komore i Državnog inspektorata. Na sastancima su se razjasnile nedoumice u provedbi zaštite učenika za vrijeme obavljanja stručne prakse, razgraničile su se ovlasti inspekcije rada i inspekcije zaštite na radu te su se razmijenile informacije o provedbi Zakona o strukovnom obrazovanju. Ohrabrujuće je da su nakon sastanaka inspektori državnog inspektorata održali inspekcijske nadzore kod dijela poslodavaca koji posjeduju dozvolu (licencu) za provedbu praktičnog dijela naukovanja te su o uočenim nepravilnostima obavijestili i Hrvatsku obrtničku komoru.

Zaštita učenika pri obavljanju praktične nastave je nužna i škole i poslodavci moraju biti svjesni posljedica nepoštovanja pravila zaštite djece. Slučaj u kojem je učenik smrtno stradao jer nisu bili poštivani propisi o zaštiti na radu moraju biti upozorenje svima koji sudjeluju u organizaciji praktične nastave učenika, kako se stradanje djece ne bi ponovilo.

Uz zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova kod poslodavaca ili pri obavljanju stručne prakse u školama, skrećemo pozornost na problem **zaštite djece koja prose**. Uredu se obraćaju građani i ukazuju nam kako djeca prose na raskrižjima u vrlo ugrožavajućim uvjetima, opasnim po njihovo zdravlje. Djeca prose po gradskim ulicama, trgovačkim centrima, tramvajima i autobusima. Nerijetko su ona prisiljena na prošnju te reakcija nadležnih tijela treba biti pravovremena i koordinirana kako bi se djeca adekvatno zaštitila. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, tijekom 2009. godine policijski službenici su zabilježili 70 slučajeva u kojima su u prosjačenju zatečena djeca koja su prosila sama ili u prisutnosti roditelja ili drugih odraslih. Od toga ih je 32 bilo mlađe od 14 godina.

Policijska je protiv roditelja pokrenula prekršajne postupke zbog poticanja na prosjačenje i zbog lošeg odgoja i zanemarivanja. U šest slučajeva roditelji su prijavljeni za kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta. U pet slučajeva se radilo o recidivu činjenja prekršaja prosjačenja. O svakom pojedinačnom obraćanju građana redovito smo obavještavali policiju i tražili žurno postupanje kako bi se u suradnji s nadležnim tijelima socijalne skrbi djeci pružila odgovarajuća zaštita. No, kako od građana dobivamo informacije da, unatoč pravovremenom obavješćavanju policije, nerijetko izostaje očekivana reakcija te se policijski službenici ne odazivaju na pozive, Ravnateljstvu policije Ministarstva unutarnjih poslova preporučili smo da svoje djelatnike upozore na nužnost suradnje s građanima i pravovremene intervencije kako bi se pomoglo ovoj posebno ranjivoj skupini djece. Dobili smo informaciju kako će se svim policijskim postajama naložiti da ovoj problematici posvete osobitu pažnju te da u koordiniranim aktivnostima s drugim nadležnim tijelima zaštite ovu kategoriju djece.

Također smo priredili smo i objavili na web stranici Ureda www.dijete.hr letak „Zaštitimo djecu koja prose“, čija je svrha pojasniti građanima ovu problematiku i osvijestiti ih o tome da je pružanje pomoći toj djeci naša zajednička odgovornost i dužnost. Nažalost, moramo ponoviti zaključak iz prošle godine kako generalni protokol o postupanju u slučaju grubog zanemarivanja dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djece, kojim bi bilo uređeno i postupanje u zaštiti djece koja prose, još nije donesen.

3.16 OGLAŠAVANJE I ZAŠTITA PRAVA DJECE KAO POTROŠAČA

Odnos industrije oglašavanja prema djeci bio je važan segment rada Ureda pravobraniteljice i u 2009. godini, na općoj razini i povodom pritužbi građana.

Tijekom 2009. godine primili smo 18 prijava građana, uglavnom roditelja, vezano uz reklamne poruke emitirane na televiziji i objavljene u tiskanim medijima ili na uličnim plakatima. Pritužbe na reklame u elektroničkim medijima odnosile su se na njihove vrijednosne poruke, iskorištavanje dječje naivnosti i neprimjerenost sadržaja reklama emitiranih u vrijeme dječjeg programa.

Naša nastojanja da se zabrani i ukine oglašavanje pornografskih sadržaja u tiskanim medijima, odnosno dnevnim novinama, koje su u većini obitelji dostupne djeci, nisu urodila plodom, iz čega zaključujemo da u društvu dominira stav kako je prihvatljivo djecu izlagati pornografskim sadržajima u medijima koji su im lako dostupni. Uočavamo nedostatak spremnosti i volje da se takvo nezakonito ponašanje sankcionira i spriječi. Primjerice, proteklih godina tjedni prilozi dvaju visokonakladnih dnevnih novina koji sadržavaju televizijski program (a to je tiskovina koja je djeci na dohvat ruke u gotovo svakom domu), na zadnjoj stranici redovito objavljuju oglase za prodaju različitih videosadržaja putem mobitela, među kojima ima i pornografskih. Povremeno upravo takvi sadržaji dominiraju na cijeloj oglasnoj stranici, a uz njih se nerijetko na ponudi nađu i crtani filmovi za djecu. Smatramo da je riječ o kršenju Zakona o medijima, ali unatoč našim upozorenjima, zasad je izostala reakcija nadležnih tijela ovlaštenih za sankcioniranje takve prakse.

Djeca kao potrošači općenito nisu propisima adekvatno zaštićena od utjecaja reklama. Zakon o zaštiti potrošača brine se za ekonomski interes potrošača, a ne i za zaštitu njihove psihološke, socijalne, razvojne i moralne dobrobiti. Zaštitu djece u odnosu na oglašavanje putem televizijskih programa, koje je djeci uglavnom najdostupnije, predviđa Zakon o elektroničkim medijima, iz 2009. godine, u kojem se navodi da audiovizualne komercijalne komunikacije ne smiju „prouzročiti moralnu ili fizičku štetu maloljetnicima“. Zakon također navodi da nije dopušteno „...izravno poticati maloljetnike na kupnju ili unajmljivanje proizvoda ili usluge, iskorištavajući njihovo neiskustvo ili lakovjernost, ...izravno poticati maloljetnike na uvjeravanje njihovih roditelja ili drugih na kupnju robe ili usluga koje se reklamiraju, ... iskorištavati posebno povjerenje koje maloljetnici imaju u roditelje, nastavnike ili druge osobe, ili nerazborito prikazivati maloljetnike u opasnim situacijama“. Primjenu zakona nadzire Vijeće za elektroničke medije.

No, mnoga pitanja u vezi sa sadržajem reklama i utjecajem koje one mogu imati na dijete u razvoju, prepuštena su samoregulaciji tržišnih dionika, što se, sudeći prema pritužbama pristiglim u Ured pravobraniteljice, nije pokazalo dostatnim.

Osobito su pritom nejasne mogućnosti zaštite djece od neprimjerenih sadržaja u oglasima na uličnim plakatima, koji su i zbog svoje veličine i izlaganja na javnim prometnicama vrlo uočljivi i djeca su im neprekidno izložena. U tom području je nemoguće da ih roditelji zaštite od potencijalno štetnih utjecaja pa to svakako mora učiniti država. Zapažamo da se u tom dijelu oglašavanja često potpuno ignorira etički kodeks oglašavanja, ali i propisi, da se na plakatima mogu pročitati i izrazito vulgarne poruke ili poruke koje potiču na nasilje i druga neprimjereni ponašanja te da se potpuno zanemaruje njihov potencijalno štetni utjecaj na djecu. Budući da ne znaju kome bi se obratili građani često o tome obavještavaju Ured pravobraniteljice za djecu, očekujući da ona može zabraniti takve plakate.

Kao i ranijih godina, Pravobraniteljica za djecu u više je navrata, proizvođačima, oglašivačima, medijima, državnim institucijama, interesnim udrugama i drugima, isticala nužnost izbjegavanja pritiska koji na djecu vrši industrija oglašavanja. Utjecaji koji reklame imaju na djecu, neovisno o mediju putem kojeg se emitiraju ili objavljuju, višestruki su. Posebice su štetni ako su reklamne poruke takve da djeci pokazuju opasne situacije kao privlačne ili oglašavaju proizvode i usluge koje za djecu nisu prihvatljive. Pritom se ne može zanemariti poruka, kako su materijalna dobra presudna za postizanje sreće, a kojoj su djeca neprekidno izložena, što dugoročno može uzrokovati niz neželjenih posljedica po njih.

Djeca su svakodnevno izložena reklamama koje vrlo često imaju neprikladan sadržaj i nisu u skladu s razvojnim potrebama djece, a emitiraju se u vrijeme koje djeca provode pred televizijskim ekranima, objavljuju se u tiskovinama koje su djeci dostupne ili u prostorima u kojima djeca provode znatan dio svog vremena. Pronalaze se različiti načini kako bi se proizvodi i usluge, reklamirali i u dječjim vrtićima i školama, kroz „edukativne“ akcije, darove djeci ili ustanovi i slično. Pravobraniteljica za djecu učestalo ističe neprihvatljivost takve prakse.

Djecu se iskorištava i kao likove u reklamama (istraživanje Medianeta pokazalo je da su, djeca u velikom broju reklama iskorištena za reklamiranje proizvoda koji nemaju izravne veze s djecom, a odnose se na sredstva za čišćenje, deterdžente, omekšivače i prehrambene artikle) koji će privući odrasle gledatelje, ali i potaknuti djecu da utječu na odluke svojih roditelja o kupnji. To je također neetična praksa, dijelom i nezakonita, prema Zakonu o elektroničkim medijima, no ona je vrlo raširena i očito se tolerira. Ured pravobraniteljice u nekoliko je navrata dobivao upite o štetnom utjecaju takvog iskorištavanja djece te o odgovornosti roditelja.

Osobitim problemom smatramo televizijsko reklamiranje pića koja sadržavaju alkohol, u skladu sa Zakonom o hrani, na što je pravobraniteljica često javno upozoravala. Naime, brojne reklame za pivo koje se prikazuju na televiziji u *udarnim* terminima, često vezano uz sportske događaje, neminovno utječu na razvoj pozitivnog stava djece i mladih prema konzumaciji alkohola. Nažalost, istraživanja pokazuju da djeca i u nas vrlo rano započinju piti alkohol i opijati se, što je povezano s nasilničkim ponašanjem, s padovima, ozljedama i drugim stradanjima djece i mladih. Smatramo da se u razvoju takvih modela ponašanja ne može zanemariti ni utjecaj reklama za alkoholna pića, premda to nije jedini čimbenik. Nažalost, nije prihvaćen prijedlog pravobraniteljice za djecu da se novim zakonom o elektroničkim medijima potpuno zabrani reklamiranje alkoholnih pića na televiziji, na isti način kao što je zabranjeno reklamiranje duhanskih proizvoda.

U prošloj godini učinjen je važan korak u poboljšanju prava djece kao potrošača, čije efekte u praksi očekujemo u sljedećem razdoblju. Naime, Na prijedlog Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva Pravobranitelj za djecu je, **Uredbom o određivanju osoba ovlaštenih za pokretanje postupka radi zaštite kolektivnih interesa potrošača**, predviđen kao jedno od tijela ovlaštenih za zaštitu kolektivnih interesa djece kao potrošača. Prvi korak u zaštiti kolektivnih interesa potrošača, je pisano upozorenje kojim se traži od trgovca da prekine s nedopuštenim ponašanjem, a postupak se može pokrenuti na prijedlog ovlaštene osobe ili po službenoj dužnosti. Na taj način, zaštita ekonomskih interesa djece potrošača, dobiva dodatni mehanizam i put djelovanja, što svakako pozdravljamo.

Odgovornost za zaštitu djece, pa tako i za razvijanje kritičkog stava kod djece prema sadržajima koji im se nude, prije svega je ipak na roditeljima. Oni su prije svih pozvani odgojno usmjeravati djecu i naučiti ih razlikovanju onoga što žele od onoga što im treba.

No, unatoč tome, institucije države se ne mogu izuzeti od odgovornosti za zaštitu djece na ovom području i njegove bolje regulacije. Samoregulacija tržišnih dionika do sada se nije pokazala zadovoljavajućom, a dosadašnji Kodeks pravila oglašavanja, u dijelu koji se odnosi na djecu i mladež, ne pruža adekvatne smjernice za oglašavanje koje bi bilo primjereno potrebnoj razini zaštite prava i interesa djece. No, ohrabrujućim smatramo inicijativu Udruženja društva tržišnog komuniciranja (HURA) za izmjenu Kodeksa oglašavanja, u čijoj izradi smo bili pozvani dati naše prijedloge koji su se odnosili na bolju nomotehničku uređenost teksta te pravila oglašavanja vezano uz zaštitu djece u prometu, oglašavanje u vrtićima i školama te reguliranje oglašavanja pornografskih sadržaja.

3.17 PRAVO NA PRIVATNOST

Ostvarivanje prava na privatnost, u sklopu ostvarivanja osobnih prava djece, predmet je kontinuiranog interesa i praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu. U 2009. godini je zaprimljeno 40 pojedinačnih prijava povrede prava na privatnost. Prijave su se većinom odnosile na povrede prava u medijima (o kojima se posebno govori u drugom dijelu izvješća); zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci; zaštitu privatnosti djece na Internetu; zaštitu privatnosti djece od neovlaštenog snimanja (video nadzor, fotografiranje i videosnimanje); zaštitu privatnosti djece temeljem posebnih zakona (Zakona o zaštiti pacijenata, Zakona o osobnom imenu, Kaznenog zakona i dr.). Uz pojedinačne prijave, tijekom 2009. godine povećan je broj telefonskih upita i obavijesti o povredama prava na privatnost.

U prijavama vezanim za **zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci** prijavitelji su upozorili na neovlašteni pristup evidencijama koje se vode u odgojno obrazovnim ustanovama, bolnicama i udrugama. U prijašnjim godišnjim izvješćima opisali smo karakteristične slučajeve neovlaštenog postupanja predstavnika škole i vrtića s osobnim podacima djece i njihovom objavom na oglasnim pločama ili web stranicama ustanova te iznijeli naša stajališta i preporuke o zaštiti osobnih podataka djece. Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa smo i na početku ove školske godine preporučili da, u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka, educira predstavnike odgojno obrazovnih ustanova o Zakonu o osobnim podacima i načinima zaštite osobnih podataka.

U ovom izvješću navodimo primjer prijave neovlaštenog raspolaganja osobnim podacima djece i ustupanja podataka na korištenje jednoj udruzi (političkoj stranci), bez suglasnosti roditelja. Ured pravobraniteljice za djecu obaviješten je kako su na adrese više od 3.000 maturanata s područja jedne županije među kojima su bili i brojni maloljetnici, počela stizati pisma s pozivom na aktiviranje u društveno-političkom životu. Upitno je kako se došlo do imena i adresa djece te je li u ovom slučaju na bilo koji način došlo do neovlaštenog raspolaganja evidencijama o djeci, odnosno do kršenja zakona. Podnositelja prijave smo informirali kako se prema navodima iz prijave može zaključiti da je došlo do povrede prava djece na zaštitu osobnih podataka, ako maturanti ili njihovi roditelji prethodno nisu dali suglasnost za njihovo korištenje. Uputili smo ga da se za provjeru jesu li podaci prikupljeni na zakonit način obrati Agenciji za zaštitu osobnih podataka koja je nadležna za postupanje i provedbu nadzora nad primjenom Zakona o zaštiti osobnih podataka.

Ovo je samo jedan od primjera koji upućuje na problem i opasnost od neprofesionalnog postupanja voditelja zbirke osobnih podataka, neovlaštenog ustupanja podataka trećim osobama i drugih mogućih zlouporaba. Iako su za kršenje Zakona o zaštiti osobnih podataka propisane kazne, zlouporabe su sve češće. Nažalost pravne osobe koje imaju komercijalni ili neki drugi interes, lako se odlučuju za kršenje odredbi Zakona o zaštiti osobnih podataka jer zapriječena novčana kazna za prekršaj nije dovoljno visoka i ne postiže opću svrhu kažnjavanja, naspram dobiti koja se ostvaruje neovlaštenim korištenjem osobnih podataka i s tim u vezi mogućim pridobivanjem klijenata, novih članova stranke, kupaca i slično.

Zaštita privatnosti djece na Internetu - Sve veći je broj prijava i obavijesti o kršenju prava djece na privatnost objavom osobnih podataka o djeci na internetskim stranicama (blogu, forumu ili nekoj od društvenih mreža). Osim objave osobnih podataka, uz imena i prezimena djece objavljuju se neprimjereni sadržaji, fotografije, video zapisi, klevete i uvrede. Opisujemo samo jedan slučaj od mnogih, koji nam se čini snažan za sagledavanje problema. Roditelj nam je prijavio da se pri utipkavanju imena i prezimena njegove 14-godišnje kćeri u Googleovoj tražilici pojavljuje vulgarna rečenica o njoj. Nakon što smo i sami otvorili portal, pojavilo se niz prostačkih kvalifikacija i uvreda o djevojčici. Na istom portalu bilo je sličnih sadržaja i o drugoj djeci, čak i u dobi od 11 do 14 godina, s punim otkrivanjem identiteta, s razmjenom uvreda i optužbi te lascivnim komentarima. Neka djeca su ondje naivno ostavljala svoje podatke i pozivala da im se jave zainteresirane osobe suprotnog spola („tražim curu/dečka od 11 do 13 godina“). Podaci su uputili na to da većina djece pohađa istu osnovnu školu u manjem mjestu. Navedene sadržaje djeca su razmjenjivala putem foruma na portalu informatičkoga časopisa, koji inače objavljuje poučne sadržaje.

Ured pravobraniteljice za djecu obratio se glavnom uredniku portala upozorivši ga da osigura uređivanje i moderiranje sadržaja na forumu kako bi spriječio prijetnje, uvrede i ugrožavanje djece i onemogućio razmjenu vulgarnosti. Urednik nas je potom izvijestio da su uklonili propuste zbog kojih su se na forumu pojavili vulgarni sadržaji (uklonjen je sadržaj o 14-godišnjoj djevojčici) i da rade na tehničkim poboljšanjima koja će olakšati uređivanje sadržaja, ustvrdivši da im je stalo do zaštite dobrobiti djece. Ali ustvrdio je i da je potpuna kontrola nemoguća te da najvažnijim smatra nadzor roditelja nad djetetovim aktivnostima.

Razvoj tehnologija i velike mogućnosti razmjene informacija pojačavaju potrebu za pronalaženjem kvalitetnih i učinkovitih instrumenata zaštite privatnosti i s tim u vezi mogućnosti brisanja informacija objavljenih na nezakoniti način, a koje su ugrozile privatnost. Mogućnost brisanja neovlašteno objavljenih podataka s portala čije su domene otvorene u Republici Hrvatskoj, po zahtjevu roditelja, policije ili ovog Ureda, u praksi postoji. Međutim, veći je problem brisanje neprimjerenih sadržaja na nekom od inozemnih portala. Praksa je inače da internetski portali dulje vrijeme zadržavaju podatke, neovisno o sadržaju, koji se istekom nekog roka brišu. Europske vlasti za zaštitu podataka su predložile šestomjesečno zadržavanje za korisničke podatke, s čime se složio Microsoft. Google pak podatke zadržava punih devet mjeseci. S tim u vezi su najavljene aktivnosti usuglašavanja rokova sa svim svjetskim portalima. Praćenje koraka s tehnološkim promjenama i s tim u vezi osiguranje zaštite privatnosti, nije samo problem Hrvatske, već je predmet upozorenja Europske komisije za Europsku uniju. Naime, postojeći europski zakoni o zaštiti podataka datiraju iz 1995. godine i trebaju se osuvremeniti. Najavljeno je donošenje niza novih zakona u Europskoj uniji koji bi promijenili postojeću situaciju.

U ovom području, u dijelu zaštite privatnosti djece, važna je aktivnost Agencije za zaštitu osobnih podataka, nadležne za zaštitu osobnih podataka u Hrvatskoj, kojoj se građani mogu

obratiti u slučaju da im je pravo na privatnost na bilo koji način uskraćeno ili povrijeđeno. Zakon o zaštiti osobnih podataka propisuje da se osobni podaci koji se odnose na maloljetne osobe smiju prikupljati i dalje obrađivati u skladu s ovim Zakonom i uz posebne mjere zaštite propisane posebnim zakonima. Očekujemo da će, naročito u dijelu zaštite privatnosti na novim medijima, Agencija za zaštitu osobnih podataka zaštititi privatnost djece na najbolji način, kao i da će se aktivno uključiti u predlaganje modela bolje zaštite privatnosti djece na inozemnim internetskim portalima.

Zaštita privatnosti djece pri fotografiranju i videosnimanju - Budući da smo ranijih godina u više navrata iznosili stajališta o zaštiti privatnosti djece pri fotografiranju i video snimanju u školama i vrtićima, početkom školske 2009./2010. godine smo objedinjena stajališta o ovoj problematici prosljedili Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, koje je o tome upoznalo sve ustanove u svome sustavu. Sudeći po upitima koje dobivamo, još uvijek postoji nerazumijevanje zaposlenika škola i vrtića o tome je li fotografiranje i videosnimanje djece dopušteno. Bilo je upita o tome je li roditelju dopušteno snimati dijete na školskoj predstavi; smije li student ili pripravnik snimati ogledni nastavni sat; je li dopušteno fotografirati učenike za školski godišnjak. O stajalištima Ureda i preporukama o edukativnom cilju video snimanja u vrtićima i školama, pišemo u dijelu izvješća o obrazovnim pravima.

U ovom izvješću opisujemo slučaj prijave povrede privatnosti djece zbog uvođenja kamera za video-nadzor u školi. Ured je obaviješten kako je u jednom od objekata škole postavljen video-nadzor s tim da kamere nisu raspoređene samo na hodnike nego i u učionice te u dvorište, a učenici i najveći dio profesora smatraju da se time krše prava djece. Postavljanje kamera je osim toga doživljeno kao diskriminirajući postupak prema učenicima u toj zgradi jer nastavu u njoj pohađaju učenici koji se obrazuju za obrtnička zanimanja dok u zgradi u centru grada u kojoj se obrazuju učenici četverogodišnjih strukovnih zanimanja kamere nisu postavljene. Prijavitelj također navodi kako ravnatelj škole, koji je odluku o postavljanju video-nadzora donio radi zaštite imovine škole, ima na zaslonu svojega mobitela stalni uvid u ono što kamere snimaju te snimke pokazuje i osobama koje nisu djelatnici škole.

Problem postavljanja video-nadzora i moguće povrede privatnosti javio se već prije nekoliko godina, a u vezi s učestalim uništavanjem školske imovine u vanjskim prostorima škole. Postavljanje video-nadzora u poslovnim prostorima pa tako i u školama regulirano je odredbama Zakona o privatnoj zaštiti i Pravilnikom o uvjetima i načinu provedbe tehničke zaštite i ne ovisi o volji pojedinca, već o procjeni ovlaštene osobe za obavljanje poslova tehničke zaštite da je takav nadzor potreban. S druge strane važno je znati da, čak i u slučaju uvođenja video-nadzora, ako je to prema procjeni bilo potrebno, nije dopušteno neovlašteno raspolaganje snimkama te da je svaka zloraba kažnjiva. Obvezno je na vidnom mjestu pri ulasku u prostor, kao i u unutrašnjosti prostorija, istaknuti obavijest da se prostor nadzire sustavom tehničke zaštite.

Iako je postavljanje video-nadzora dopušteno, uz ispunjenje zakonskih pretpostavki, držimo da bi za postavljanje video nadzora i u učionicama odgojno-obrazovna ustanova morala imati ozbiljne razloge. To bi, primjerice, bilo opravdano samo u slučaju jako ugrožene sigurnosti djece i školske imovine, ako su prethodno sve druge mogućnosti kvalitetne zaštite (kontinuirani stručno pedagoški rad s djecom u školi, suradnja s roditeljima) iscrpljene. Ipak, moramo se upitati zašto treba kamerom nadzirati boravak djece u odgojnoj grupi ili u razredu, ako je s njima odgojitelj, učitelj ili nastavnik čija je zadaća odgoj i obrazovanje.

Zaštita privatnosti djece na temelju posebnih zakona - Uredu pravobraniteljice za djecu u ovoj godini obraćali su se roditelji tražeći zaštitu privatnosti za svoju djecu koja je prema njihovom mišljenju bila povrijeđena kršenjem posebnih zakona kojima je djetetu pravo na privatnost bilo zajamčeno. Razlozi povreda prava na privatnost bili su različiti: nesuglasje u propisima u kojima jedno pravo derogira drugo; nedovoljna senzibiliziranost za rješavanje posebno rijetkih slučajeva koji traže iznimke u postupanju ili pak krajnje neprofesionalno postupanje pojedinaca i nerazumijevanja potrebe i prava djeteta na privatnost. S tim u vezi navodimo neke slučajeve koji su ukazali na problem zaštite djetetovog najboljeg interesa.

U jednom slučaju Uredu pravobraniteljice za djecu obratila se majka djeteta kojem je dijagnosticiran poremećaj spolnog identiteta i upozorila na probleme na koje dijete nailazi u zaštiti svoje privatnosti. Pozivajući se na Zakon o zaštiti pacijenata, majka je pitala postoji li mogućnost premošćivanja problema i olakšavanja djetetovog funkcioniranja u društvu i pravnom prometu, u svakodnevnim situacijama kada je potrebno dokazati identitet, a bez zadiranja u privatnost i zdravstveno stanje djeteta. O problemu i upitu majke upoznali smo Ministarstvo uprave i Agenciju za zaštitu osobnih podataka te zatražili odgovore o tome kako zaštititi djetetovu privatnost na koju ima pravo temeljem Zakona o zaštiti pacijenata, u odnosu na odredbe **Zakona o osobnom imenu i Zakona o državnim maticama**.

U drugom slučaju, koji se odnosi se na primjenu **Zakona o zaštiti pacijenata**, konkretno na zaštitu privatnosti djeteta oboljelog od hepatitisa B ili zaraženog HIV-om, imamo jasno izražena stajališta struke. Međutim u praksi postoje nejednaka postupanja, djetetovo pravo na privatnost je povrijeđeno, iako dijete ima pravo na zaštitu privatnosti i svatko, bez obzira na način na koji je saznao informaciju o zdravlju djeteta, treba je čuvati kao profesionalnu tajnu sukladno nizu zakona. Zaposlenici u nekim dječjim vrtićima ponašaju se sukladno stajalištu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i ne obavještavaju roditelje druge djece o zaraženom djetetu te su svjesni da ne postoji obveza obavještavanja ustanove o zaraženom djetetu. No, u nekim vrtićima ili školama to nije slučaj. Sigurno je da je nužno s jedne strane zaštititi djetetovo pravo na privatnost, a istodobno provoditi sve preporučene mjere zdravstvenog nadzora u suradnji s epidemiološkom službom te djetetovim pedijatrom i infektologom. Educiranje zaposlenika odgojno-obrazovnih ustanova također je potrebno kako bi se izbjegli strahovi i uklonile predrasude kada je riječ o ovim bolestima.

Opisujemo i problem zaštite privatnosti djeteta u odgojno-obrazovnoj ustanovi i neovlaštenog iznošenja podataka o djetetu, suprotno **Kaznenom zakonu**. O tome smo pisali i u prošlogodišnjem izvješću, a tada smo i uputili preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. No, roditelji se i dalje javljaju Uredu i obavještavaju o povredama prava na privatnost svojeg djeteta. Povrede se u pravilu odnose na neumjesno prepričavanje djetetove obiteljske situacije te otkrivanje stajališta djeteta izrečenih u povjerenju prilikom postupka opservacije ili rada s djetetom. Sukladno Kaznenom zakonu i **Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi** svi zaposlenici škole dužni su čuvati kao profesionalnu tajnu sve podatke o osobnom i obiteljskom životu učenika, koje saznaju u obavljanju svoga posla. Iako mnogi odgojitelji i učitelji poštuju povjerljivost tih podataka, ima onih koji to ne čine bez obzira što je odavanje profesionalne tajne kazneno djelo za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Zaposleniku škole uz to prijeti i gubitak radnog mjesta, budući da je povreda čuvanja poslovne tajne teža povreda radne obveze.

Uz prijave, u kojima su nastavnici iz čiste nepromišljenosti, prepričavanjem djetetovih osobnih podataka grubo prekršili njegova prava, u dva slučaja u ovoj godini su nastavnici,

povrijeđeni time što se njihovim ocjenjivanjem učenika bavila prosvjetna inspekcija i vodio postupak, u medijima posredno razotkrili identitet te djece i izložili ih neugodnostima u njihovoj sredini. Bez navođenja imena opisali su slučajeve pojedinih učenika, iznijeli kvalifikacije o njima, njihovu znanju i ponašanju te javno iznijeli podatke koji su profesionalna tajna i koje su bili dužni čuvati. Zabrinjava gubitak brige o privatnosti djece i neprofesionalno postupanje u kojem se prijepori iz sfere radno pravnih odnosa, umjesto unutar za to nadležnih tijela (školskog odbora, inspekcije i suda), pokušavaju riješiti putem medija. Novinari i urednici to spremno objavljuju, pravdajući se da nisu htjeli naštetiti djeci, nego kritizirati nezgrapni i neučinkoviti obrazovni sustav. Na djecu i njihovu dobrobit nisu ni mislili, a u tome i jest problem. Zasigurno ovakvih povreda ne bi bilo da je sustav bio učinkovit i da su u njega imali povjerenje oni koji sudjeluju u postupku (učitelji i roditelji) te da su osobe koje su namjerno povrijedile djetetovu privatnost bile sankcionirane.

U sljedećem slučaju riječ je o zaštiti djetetove privatnosti prilikom upisa u školu, u odnosu na **Zakon o osobnom imenu i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi**. Uredu pravobraniteljice za djecu obratila se majka 14-godišnjeg djeteta tražeći posredovanje u zaštiti prava na privatnost njezinog djeteta, a u odnosu na dostupnost trećim osobama podataka naknadno upisanih u rodni list djeteta po rješenju o promjeni imena. Majka navodi kako se njezino dijete ove godine upisuje u srednju školu, čemu je potrebno priložiti rodni list. Obaviještena je kako sukladno zaključku Vlade RH iz travnja 2008. godine pri upisu u srednju školu nije potrebno donositi domovnicu i rodni list, jer će ih škole dobivati u elektroničkom obliku izravno od Ministarstva uprave koje svim srednjoškolskim ustanovama treba omogućiti pristup svojoj elektroničkoj bazi podataka. S tim u vezi, majka pita je li moguće da u rodnom listu budu upisani samo aktualni podaci, bez napomene o naknadnom upisu promjene imena i starom imenu. Majka napominje kako su svjedodžbe 7. i 8. razreda, koje je također u obvezi priložiti pri upisu, izdane na novo ime djeteta, tako da informacija o starom imenu, radi eventualnog dokazivanja identiteta, nije nužna predstavnicima škole. Od Ministarstva uprave i Agencije za zaštitu osobnih podataka zatražili smo odgovor o mogućnosti da se u postupku upisa u srednju školu, u kojem informacija o promjeni imena nije nužna, razmijene samo oni osobni podaci iskazani prema posljednjim važećim promjenama.

Opisani primjeri ukazali su na:

- nedostatak informiranosti roditelja, ali i zaposlenika ustanova o načinima zaštite privatnosti djece;
- neprofesionalno ponašanje odraslih koji ne poštuju dijete kao osobu i ne štite djetetovu privatnost;
- krutost sustava u reguliranju specifičnih situacija u kojima se dijete nalazi;
- nedostatan poučavanje djece o njihovom pravu na privatnost i o obvezi poštovanja privatnosti drugih, kao i o posljedicama koje nastaju povredom privatnosti.

U promicanju zaštite privatnosti djece važna je prilagodba novim tehnologijama, razvijanje što boljih načina zaštite, kao i informiranje javnosti o tome. Agencija za zaštitu osobnih podataka, kao tijelo koje je nadležno za nadzor, u tome treba imati glavnu ulogu. Ona treba zaštititi privatnost djece na najbolji mogući način, reagirati na obavijesti o potrebi usklađenja posebnih zakona u dijelu zaštite privatnosti djece, kako pravo na privatnost ne bi bilo različito tretirano zakonima istog ranga. Agencija se također treba aktivno uključiti u

predlaganje modela zaštite privatnosti djece u novim medijima, uključivo i na inozemnim internetskim portalima. Osvješćivanje javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života treba biti zadaća svih koji skrbe o djeci i za djecu, jer njihovo činenje i nečinjenje u pojedinim situacijama izravno utječe na djecu i njihovu dobrobit.

3.18 ZAŠTITA DJECE OD NASILJA PUTEM INTERNETA I MOBITELA

Socijalni život djece na internetu postaje intenzivniji od života u stvarnosti. Stoga ne čudi trend porasta povreda prava djece putem interneta te sve veća briga i zainteresiranost roditelja i stručnjaka za načine njihove zaštite.

Uz vršnjačko nasilje u realnom svijetu svakodnevno svjedočimo novim šokantnim slučajevima nasilja među djecom putem interneta i mobitela. Djeca snimaju različite vrste grubih zlostavljanja svojih vršnjaka i snimke objavljuju na internetu, objavljuju fotografije svojih kolega i traže od drugih da ih procjenjuju, vrijeđaju i omalovažavaju, prijete vršnjacima, osnivaju grupe protiv svojih vršnjaka, pozivaju na nasilje... Za razliku od *bullyinga*, kojem su djeca izložena u školi ili na ulici, *cyberbullying* djeca mogu doživjeti u vlastitom domu, u prostoru u kojem bi trebala biti zaštićena. Internet naizgled pruža mogućnost skrivanja identiteta počinitelja, što djecu ohrabruje i pruža im osjećaj moći te uvjerenje da neće biti kažnjena za nasilno ponašanje te ih potiče na daljnje nasilje i postupke koje u realnom životu nikada ne bi učinili. Počinitelji nasilja putem interneta, često seksualnog, su i odrasle osobe, stoga i to povećava potrebu za zaštitom djece.

Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu je postupao u šest pojedinačnih slučajeva nasilja nad djecom putem interneta, od kojih su se četiri odnosila na nasilje među djecom, a dva na nasilje odraslih nad djecom. Pet je bilo prijava verbalnog nasilja i prijetnji putem interneta, a jedna se odnosila na seksualno nasilje putem interneta. Ovih šest slučajeva ne odnosi se na sve prijave koje se tiču interneta, budući su se neke prijave odnosile na višestruke oblike nasilja i zabilježene su kao vršnjačko nasilje te su spomenute na drugom mjestu. Osim na pisane prijave odgovarali smo i na brojne telefonske pozive roditelja i stručnjaka iz škola, koji su tražili pomoć i savjet u vezi *cyberbullyinga*. Posebno zabrinjava često pretvaranje internetskog (*online*) nasilja u nasilje kroz direktni kontakt izvan interneta čemu svjedoče i prijave Uredu. Često se zlostavljanje putem interneta nadovezivalo na zlostavljanje u školi i na ulici ili obratno.

Ured je postupao u 16 općih inicijativa koje su se odnosile na ovu problematiku. Usto smo sudjelovali u obilježavanju Dana sigurnijeg interneta u suradnji s *Microsoftom* i Agencijom za odgoj i obrazovanje te na nekoliko konferencija i skupova, gdje smo održali više izlaganja o dječjim pravima i zaštiti djece na internetu.

Sustav zaštite djece na internetu obuhvaća brojna društvena područja, od obitelji, odgojno obrazovnih ustanova, socijalne, zdravstvene te pravosudne zaštite djece. Budući da je problem povreda prava djece na internetu i mobitelu kod nas relativno nov, često uočavamo nesnalaženje ključnih subjekata unutar navedenih sustava u zaštiti prava djece, kao i manjkavosti u postupanju na svim razinama. Djeca, roditelji i djelatnici odgojno obrazovnih ustanova još nisu stekli potrebna znanja i vještine zaštite na internetu.

Zasad ne postoje relevantni **statistički podaci** o ovoj problematici. Nedovoljno je **istraživanja** koja bi razjasnila samu pojavu i njezine uzroke, a nepoznavanje ovoga problema često

rezultira nepoduzimanjem odgovarajućih mjera zaštite. Konvencija o pravima djeteta unutar članaka 13., 16., 17. i 19. jamči djeci zaštitu i u ovom području. No u **zakonodavnom** smislu držimo da bi se *cyberbullying* trebao inkriminirati kao posebno kazneno djelo, zbog sve većeg nasilja i određenih prepreka u borbi s njim. Na taj način olakšalo bi se i ujednačilo postupanje policije i pravosudnih tijela u pronalasku i sankcioniranju počinitelja nasilja. Naime, po sadašnjoj zakonskoj regulativi nasilje nad i među djecom na internetu predstavlja kazneno djelo za koje se postupa po službenoj dužnosti, po prijedlogu oštećene strane, kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po privatnoj tužbi ili uopće ne predstavlja kazneno djelo. Otkrivanje počinitelja je otežano i zato što se podaci telekomunikacijskih tvrtki mogu dobiti samo u slučaju da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti. Valja podsjetiti da je Republika Hrvatska potpisnica Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, a njezina potpuna primjena zahtijeva zakonsko reguliranje kaznenog djela vrbovanja djece putem interneta. Stoga je prilikom posljednjih izmjena Kaznenog zakona pravobraniteljica predložila da se kao kazneno djelo kvalificira i djelo navođenja djeteta na seksualne aktivnosti putem interneta i seksualno uznemiravanje djeteta (tzv. *grooming*). Osim Kaznenog zakona, zaštiti djece na internetu pridonosi i odredba čl. 95. Obiteljskog zakona, prema kojem radi dobrobiti djeteta, a u skladu s njegovom dobi i zrelosti roditelji imaju pravo i dužnost nadzirati ga u njegovom druženju s odraslim osobama, što ne isključuje nadzor djece na internetu.

Djelatnici škola navode kako u slučajevima zlostavljanja putem interneta i mobitela ne postupaju sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom, jer se u Protokolu ne spominje ta vrsta nasilja. Međutim očito je da *cyberbullying* doista sadržava oblike verbalnog, psihičkog i seksualnog nasilja, stoga smatramo da je i u takvim slučajevima potrebno postupati po Protokolu. Očekujemo da će se donošenjem Pravilnika o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava, regulirati i obveza postupanja odgojno obrazovnih djelatnika u situacijama kršenja prava djece putem interneta i mobitela.

U pogledu zaštite djece od nasilja putem interneta i mobitela, u dijelu koji spada u odgovornost **obitelji**, sve je uočljiviji strah i bespomoćnost roditelja, nedostatak informacija o načinima zaštite djece, neinformiranost o postupanju nadležnih tijela nakon doživljenih povreda djece, kažnjavanje djece i zabrana korištenja interneta, odustajanje od prijava i privatnih tužbi, odbijanje traženja i pružanja psihološke pomoći djeci žrtvama i počiniteljima, nedostatak nadzora i kontrole. Stoga je nužno educirati i senzibilizirati roditelje za zaštitu djece na internetu, za nadzor nad njegovom uporabom, upoznati ih s pravima, obvezama svih subjekata koji se bave zaštitom djece kao i načinom postupanja u slučaju povreda prava djece putem interneta te s poduzimanjem mjera obiteljskopravne zaštite.

Uočljiva je i nemoć, neosviještenost i nedovoljna educiranost **odgojno-obrazovnih djelatnika** u vezi s ovim pitanjima. Njihova neinformiranost očituje se u neprepoznavanju nasilja, ali i u poduzimanju mjera zaštite, a teškoće stvara i to što mnoge škole nemaju jasna pravila za korištenje interneta i mobitela u školi.

Sve veća primjena interneta u svim područjima života zahtijeva obrazovanje učitelja kako bi mogli odgajati i obrazovati djecu za korištenje interneta, usmjeravati ih na korištenje interneta u obrazovanju, koristiti internet u nastavi, zajedno s djecom stvarati edukativni materijal za rad, usmjeravati djecu na korištenje interneta u izvannastavnim aktivnostima.

Nadležno ministarstvo i Agencija za odgoj i obrazovanje trebali bi unutar programa stručnog usavršavanja odgojno obrazovnih djelatnika, uvrstiti i ovu temu.

Djecu je važno informirati i poučavati o sigurnom i odgovornom ponašanju na internetu kao i o načinima zaštite te o sankcioniranju neprihvatljivog ponašanja. Pozitivna je motiviranost i dosadašnja uključenost korporacija **internetske tehnologije** i proizvođača softverskih programa za zaštitu računala i mreža od dječje pornografije i preuzimanje odgovornosti za svoj dio posla u prevenciji dostupnosti i distribuiranju sadržaja dječje pornografije putem sigurnosnih rješenja, web filtriranja i blokiranja stranica. Odgovarajući programi koji filtriraju neprimjerene sadržaje temelj su zaštite djece od neželjenih sadržaja. Stoga su nužni kako u obitelji tako i u školama. Prema informacijama kojima raspolažemo, sve škole u Hrvatskoj imaju ugrađene programe koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice. Unatoč takvim programima, zbog izostanka nadzora i kontrole od strane učitelja, imali smo prijava nasilja putem interneta te krađa lozinki koje su se dogodile upravo na satovima informatike.

Preventivni programi po pitanju zaštite djece na internetu u školama su zasad rijetki i izolirani. Evidentan je i nedostatak kampanja i promotivnih materijala u svrhu senzibilizacije za ovaj problem. I u ovom području treba podržati evaluirane programe kao što je UNICEF-ov program „Prekini lanac“, koje bi bilo dobro prilagoditi i primijeniti u svim odgojno-obrazovnim ustanovama.

U svijetu postoje **internetske stranice** financirane od države koje se bave zaštitom djece na internetu, a unutar svojih sadržaja nude informacije, savjete i ideje namijenjene djeci, roditeljima i stručnjacima. Djeca imaju pristup internetskom savjetovalištu, web portalu za odgoj i obrazovanje o korištenju internetom. Takvih internetskih stranica nedostaje u Hrvatskoj. Nedostaju i *online* servisi putem kojih bi djeca mogla prijaviti slučajeve nasilja na internetu. Podržavamo pokretanje stranice <http://sigurnost.tvz.hr.hr/>, nastale u suradnji Agencije za odgoj i obrazovanje, Microsofta i Tehničkog veleučilišta u Zagrebu, koja je namijenjena roditeljima i učiteljima s ciljem informiranja i pružanja pomoći u zaštiti djece na internetu. Držimo da bi uključivanje djece u kreiranje ovakvih stranica još više pridonijelo ostvarenju njihovih prava i sveobuhvatnoj zaštiti na internetu.

Unutar sustava **socijalne zaštite** često uočavano da se ne poduzimaju mjera obiteljsko pravne zaštite u odnosu na djecu počinitelje ovakve vrsta nasilja, a i u odnosu na djecu žrtve, stoga držimo da bi bilo nužno educirati i senzibilizirati djelatnike socijalne skrbi za ovu temu i potaknuti ih na zaštitu djece u ovom području.

Unutar sustava **zdravstvene zaštite** zabrinjava nepružanje adekvatne psihološke pomoći djeci žrtvama, ali i rad s počiniteljima, što rezultira novim povredama i dodatnom viktimizacijom djece. U tom pogledu nužno je educirati i senzibilizirati prvenstveno roditelje kako bi prepoznali potrebu za pružanjem stručne pomoći djeci žrtvama i počiniteljima nasilja.

Unutar sustava **pravosudne zaštite** djece, zbog predugog trajanja sudskih postupaka, događa se da javnost ne prepozna sporost sustava kao uzrok problema vezanih za sankcioniranje počinitelja, već traži pooštavanje kazni prema djeci. Česti su i „linčevi“ na stranicama interneta, posebno *Facebooka* na djecu počinitelje nasilja. Umjesto poduzimanja konkretnih mjera zaštite, svi se generalno zgražaju, zajedno s djecom odrasli osnivaju grupe „podrške“ djeci žrtvama na internetu, putem kojih pozivaju na osudu, vrijeđanje i osvetu prema počiniteljima nasilja. Često se iza toga krije bespomoćnost, bijes, bijeg od odgovornosti, neznanje, prikriiveno nasilje, predrasude i negativni stavovi. Nažalost, putem tih grupa i odrasli svojim stavom poručuju djeci da se nasilje rješava nasiljem te tako produciraju novo

nasilje, nove žrtve i počinitelje. U odnosu na sustav pravosudne zaštite smatramo potrebnim educirati i suce te državne odvjetnike o ovoj problematici. Osim ubrzavanja sudskih postupaka koji se odnose na djecu, držimo da je nužno i izricati strože kazne odraslim počiniteljima nasilja nad djecom putem interneta.

U ravnateljstvu policije održana je **Konferencija o sigurnosti djece na internetu** na kojoj je aktivno sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu, a zaključci konferencije odnosili su se na: potrebu provođenja znanstvenih istraživanja; koordinirani i proaktivni rad državnih tijela, nevladinih organizacija i poslovnog sektora, sustavnu edukaciju službenika u državnim tijelima i djelatnika u tvrtkama koje pružaju internetske usluge; kampanje koje imaju za cilj promociju sigurnih načina korištenja novih tehnologija; dostupnost informacija i savjeta djeci i roditeljima; osnivanje *online* servisa za prijavu seksualnog iskorištavanja; postavljanje sadržaja na Wikipediji i drugim sličnim internet servisima u svrhu upoznavanja novih tehnologija i zaštitu djece na njima te pomoć i obvezu Hrvatske radiotelevizije u promociji sigurnog korištenja novih tehnologija. Zaključeno je i da je nužno izraditi promotivne materijale o sigurnom korištenju novih tehnologija prilagođene ciljanim skupinama, posebno djeci, radi čega ih je prethodno potrebno dati na uvid i mišljenje djeci, kao krajnjim korisnicima, kako bi mogli aktivno sudjelovati u kreiranju sadržaja koji su im namijenjeni.

Zaključno možemo naglasiti potrebu edukacije djece, roditelja i stručnjaka o načinima zaštite, posljedicama nasilja putem interneta te o obvezama, odgovornostima i postupanjima svih dionika. S obzirom na sve veći broj korisnika interneta i mobitela, kao i postojeći problem povreda prava djece putem novih tehnologija, možemo očekivati daljnju tendenciju porasta prijava. Stoga ovaj problem zahtijeva odgovornost i žurnu reakciju cjelokupne društvene zajednice, kako na zakonodavnoj tako i na praktičnoj razini, a posebno u svrhu prevencije.

3.19 DJECA I POLITIKA

U 2009. godini, a posebice u dvije predizborne kampanje, Ured pravobraniteljice za djecu primio je 15 prijava i upita građana, političkih djelatnika različitih stranaka i opcija, saborskih zastupnika, članova udruga i novinara koji su tražili djelovanje pravobraniteljice i njezino stajalište o pojedinoj političkoj aktivnosti ili njezinom medijskom tretmanu. Neke prijave su upućivale na stvarno korištenje djece u stvaranju pozitivnog dojma o sebi ili svojoj stranci s idejom da će to u konačnici rezultirati glasanjem za onoga koji je izazvao pozitivni dojam upravo manipulirajući djecom. Neke su bile posve nejasnog sadržaja i očekivanja prijavitelja te su sličile na politički govor. Ponekad su prijavitelji, čak i oni od kojih se očekuje da poznaju ovlasti pravobraniteljice, očekivali da Ured osudi, proglasi zloupotrebom djece, zabrani i kazni političare i stranke ili da u konačnici utječe na političke ishode.

Politiku i političko djelovanje smatramo važnim kontekstom za zaštitu ili ugrožavanje djece, jer su upravo političari odgovorni za djecu u državi, svojim odlukama, razinom svoje osjetljivosti i svojim djelima.

Dvije prijave (jedna člana udruge osoba s invaliditetom) odnosile su se na zloupotrebu osoba s invaliditetom na stranačkim skupovima ili na prikazivanje djece s invaliditetom u komunikaciji s političarem. Primili smo prijavu o plakatu stranke na kojem se vide djeca, o događaju u kojem su djeca predškolske dobi na velikoj vrućini čekala na svoj nastup dok nije došao političar i o sudjelovanju učenika srednje škole na skupu političke stranke, koji je bio

organiziran kao rasprava o relevantnoj društvenoj temi. Dvije prijave su bile nejasne i nisu govorile ni o djeci ni kršenju njihovih prava, ali su inzistirale da događaj sadrži govor mržnje i zahtijevale djelovanje pravobraniteljice. U tim slučajevima podnositelju je i preporučeno obraćanje općinskom državnom odvjetništvu ukoliko smatra da je navedeno ponašanje podložno sankcijama prema Kaznenom zakonu.

Jedno pitanje odnosilo se na dobrovoljno i od roditelja podržavano volontersko sudjelovanje djece starije od 16 godina u predsjedničkoj kampanji. Ovako ostvareno pravo sudjelovanja djeteta je teško osporiti, budući se u toj dobi ono može čak i zaposliti, sklopiti brak, dakle, odlučivati o svome životu. Takvo sudjelovanje treba razlikovati od iskorištavanja, najčešće mlađe djece, s kojom se mnogi političari rado slikaju, a koja ne mogu shvatiti kontekst u koji su dovedena.

Od jedne političke stranke mnogo je maloljetnika primilo na kućne adrese pismo kojim ih se poziva na ućlanjenje u stranku. Ovaj slučaj problematizira činjenicu da jedna organizacija posjeduje privatne podatke djece i da ih koristi bez dopuštenja roditelja i djece. *Zakonom o zaštiti osobnih podataka* propisano je da se osobni podaci mogu prikupljati i dalje obrađivati na temelju privole ispitanika i u slučajevima propisanim zakonom te da je prije davanja osobnih podataka na korištenje drugim korisnicima voditelj zbirke osobnih podataka dužan o tome informirati ispitanika. Stoga je onaj tko je političkoj stranci ustupio određene podatke o maturantima, za to prethodno trebao pribaviti suglasnost maturanata ili njihovih roditelja. Ako to nije učinio, povrijedio je prava djece na zaštitu osobnih podataka, a za utvrđivanje ove povrede nadležna je Agencija za zaštitu osobnih podataka, koja prati primjenu *Zakona*.

Zanimljiv je bio prijedlog jednog građanina da bi djetetu trebalo osigurati pravo glasovanja na izborima, tako što bi roditelj raspolagao i s djetetovim glasom. Ovaj prijedlog nije u skladu s Konvencijom o pravima djeteta koja govori o djetetu kao nositelju i subjektu prava i koja navodi da država treba osigurati djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Time se izravno ističe važnost djetetovog vlastitog stajališta, koje se ne mora uvijek slagati sa stajalištem roditelja. Dijete nije „vlasništvo“ roditelja te mora imati priliku samostalno iskazivati svoje mišljenje u stvarima koje ga se tiču.

U raspravi o djeci i politici valja spomenuti da se aktivnostima pravobraniteljice, usmjerenima zaštititi djece i primjeni Konvencije o pravima djeteta, često pripisuju političke konotacije ako stajalište pravobraniteljice nije u skladu sa stavovima pojedinaca ili grupa.

Iz obraćanja nekih civilnih udruga proizlazi da one aktivno sudjeluju u predizbornoj kampanji, a od Ureda pravobraniteljice očekuju bezuvjetno prihvaćanje stava i zaključaka udruge. Kada takvo prihvaćanje izostane ili Ured „ne zadovolji“ očekivanje udruge, tada propituju smisao postojanja Ureda.

Što se novinara tiče ponekad se stječe dojam da oni unatoč zakonske odredbe prema kojoj pravobranitelj i njegovi zamjenici ne smiju pripadati niti jednoj političkoj stranci niti sudjelovati u političkim aktivnostima, propituju upravo politički stav djelatnika Ureda i očekuju njihova očitovanje. Takvo očekivanje proizlazi i iz reakcija pojedinaca iz pojedinih političkih opcija - odvaguju se i mjere naše reakcije te koliko puta je Ured reagirao na aktivnosti jedne političke stranke, a koliko puta na aktivnosti druge stranke.

Valja podsjetiti da Ured pravobraniteljice za djecu svoje stajalište prema korištenju djece u političke svrhe iskazuje već više godina kroz niz apela i javnih poziva pojedincima, političkim strankama, grupama, udrugama i onima koji nadziru političku kampanju. Na konferenciji za medije, održanoj u Uredu pravobraniteljice 17. studenoga 2009. u povodu 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta, pravobraniteljica je još jednom apelirala na sve sudionike predsjedničke izborne kampanje da ne iskorištavaju djecu u političkoj promidžbi te je pozvala medije da kritiziraju takvo njihovo ponašanje. Veliki broj medija prenio je taj apel, a mnogi su i kasnije kritički izvještavali o sličnim neprimjerenim postupcima političara.

Iako se često ne vidi direktan negativan utjecaj na djecu njihovog uključivanja u političke kampanje, nameće se pitanje morala i odgovornosti prema djeci onda kad je namjera preko njih izazvati pozitivne osjećaje ili stav prema sebi, svojoj stranci ili svome programu. Žele li političari doista poboljšati zaštitu djece i njihovih prava, oni u svojim programima trebaju ponuditi ostvariva rješenja, koja će stvarno i dugoročno povećati razinu zaštite djece od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja te osigurati jednakost u pravima sve djece: osobito na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu i kvalitetno obrazovanje. Posebnu potporu trebaju ranjive skupine - djeca iz siromašnih obitelji, iz izoliranih, ruralnih sredina, djeca s teškoćama u razvoju, djeca bez roditeljske skrbi, djeca pripadnika nacionalnih manjina i druga djeca koji se često nađu na margini društva.

Unatoč tomu što se od političara očekuje se djeluje u interesu djece, a na to ga obvezuje i Konvencija o pravima djeteta, stajalište, mišljenje, preporuka ili upozorenje pravobraniteljice ih ne obvezuju. Istodobno ne postoje pravila o političkom oglašavanju, a državno izorno povjerenstvo, kao ni država, nisu postavili standarde i pravila oko političke promidžbe u odnosu na djecu, ili nemaju zakonsku podlogu za to. Svjesni smo da prizor političara s djetetom ima simbolički smisao jer su djeca dio stanovnika kojima treba biti usmjerena njihova pažnja i rad. Manje bi dvojbi o namjeri i eventualnoj manipulaciji bilo, kad bi ti prizori bili dio kontinuiteta i stalnosti političarevih aktivnosti i nekog konkretnog programa poboljšanja uvjeta odrastanja djece. No kad je riječ o prigodnim aktivnostima u kojima nisu vidljivi konkretni programski ciljevi, tada se otvara prostor za propitivanje eventualne manipulacije.

Kako bi se ovakve situacije u budućnosti izbjegle, držimo da bi izorno zakonodavstvo bilo dobro dopuniti odredbama kojima bi se propisala pravila ponašanja svih sudionika izbornih događaja te sankcije ukoliko se ta pravila krše.

Za zaključak želimo ponoviti da djeca nisu glasači niti mnoga od njih mogu procijeniti vrstu utjecaja i imati kritički odnos prema njemu. U situacijama uključenosti djece u političke aktivnosti svodi ih se često na sredstvo širenja političkog utjecaja. Ona ne trebaju biti ukras na stranačkim skupovima niti na izbornim plakatima političara, ne smije ih se iskorištavati u političkoj promidžbi niti u stvaranju političkog utjecaja, ali se njihovi interesi trebaju nalaziti u provedivim i kvalitetnim programima.

3.20 MEDIJI I ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA DJECE

Pravobraniteljica za djecu tijekom godine sustavno prati sadržaje objavljene u tiskanim medijima koji se odnose na teme o dječjim pravima i nasilju nad djecom, a sadržaje elektroničkih medija prati vezano za pojedine teme i prema podnesenim prijavama. U području medija najviše je usmjerena na zaštitu privatnosti djece, zaštitu djece od

potencijalno štetnih sadržaja, iskorištavanje djece u reklamnim i političkim kampanjama, dostupnost primjerenih informacija djeci putem medija i sudjelovanje djece u medijima.

I u 2009. godini djeca su u medijima najčešće bila protagonisti vijesti o nasilju, najčešće kao žrtve. U tiskanim medijima objavljeno je ukupno 2969 članaka o nasilju nad djecom, što je u prosjeku osam vijesti dnevno. U odnosu na prethodnu godinu, zastupljenost vijesti o nasilju porasla je za pet posto. Policijska statistika pokazuje da je kriminalitet na štetu maloljetnika u padu, da se smanjuje i broj kaznenih djela maloljetnika i broj maloljetnih počinitelja kaznenih djela, premda je nasilja i dalje previše i ono nas mora zabrinjavati. Međutim, porast vijesti o nasilju nad djecom i nasilja koje su počinila djeca možda pokazuje i povećanu osjetljivost društva na nasilje i može biti opravdan jedino ako dovede do stvarnog angažiranja svih snaga u društvu na suzbijanju i prevenciji nasilja.

Mediji su veliku pozornost posvetili i drugim različitim aspektima dječjih prava, o kojima je u 2009. godini objavljeno ukupno 2265 vijesti ili prosječno po šest vijesti dnevno.

Suradnja s medijima - Tiskani i elektronički mediji su se i u protekloj godini angažirali zauzimajući se općenito za zaštitu dječjih prava. Podržavali aktivnosti i kampanje usmjerene suzbijanju nasilja među djecom i nasilja nad djecom, otvorili su prostor za teme o zaštiti djece od rizika koje nosi komunikacija putem interneta, kao i za teme o spolnom iskorištavanju djece. Pridonijeli su većoj vidljivosti niza problema koji opterećuju odgojno-obrazovni sustav, od nabavke udžbenika i školskog prijevoza, do uvjeta rada u oronulim ili skućenim školama, podržavali zahtjeve za ostvarivanjem prava djece s teškoćama u razvoju, kao i zahtjeve za dostupnošću kvalitetnih zdravstvenih usluga djeci, upozoravali na slabosti sustava zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa. Gotovo svi mediji pratili su brojna zbivanja organizirana u povodu obilježavanja 20. obljetnice Konvencije o pravima djece i tom su prilikom prenosili poruke usmjerene poboljšanju položaja djece u društvu.

Mediji su i u protekloj godini pratili rad pravobraniteljice za djecu, redovito su izvještavali o njezinim inicijativama, a najčešće su tražili informacije o najrazličitijim aspektima zaštite dječjih prava: o zaštiti djece od obiteljskog i vršnjačkog nasilja, o iskorištavanju djece u reklamama i političkim kampanjama i utjecaju reklama na djecu, o medijskim sadržajima i proizvodima neprimjerenim djeci, o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, o zaštiti privatnosti djece u školi i dječjem vrtiću, o manipulaciji djecom tijekom razvoda, o djeci koja prose, o sprečavanju prodaje alkoholnih pića maloljetnicima, o imovinskim, zdravstvenim, socijalnim i drugim pravima djece.

Tiskani mediji su u prošloj godini objavili ukupno 463 vijesti koje se odnose na rad pravobraniteljice, a elektronički mediji 285, od čega 166 u radijskim i 119 u televizijskim emisijama (u 2008. godini zabilježeno je 99 radijskih i 84 televizijskih vijesti). U mnogim emisijama elektroničkih medija pravobraniteljica je i osobno sudjelovala, najčešće na Hrvatskoj televiziji i na Hrvatskom radiju.

U brojnim svojim aktivnostima pravobraniteljica se mogla osloniti na podršku medija, koji su prenosili njezina stajališta u brojnim prilikama i tako joj otvarali prostor za djelovanje. Novinari su je često i sami obavještavali o pojavama kršenja dječjih prava ili upozoravali na probleme i nedoumice u ostvarivanju tih prava koje je potrebno istražiti i razjasniti te su i na taj način pripomogli njezinom radu. Prepoznali su i njezin apel za sprečavanje iskorištavanja djece u izbornim kampanjama, a njihovi kritički napisi pridonijeli tome da i javnost osudi takvu praksu političara.

Mediji su pratili sve tribine, stručne rasprave i promocije zbornika o pravima djece, koje je organizirao Ured pravobraniteljice za djecu, a vrlo dobar medijski odjek imala je i izložba učeničkih radova u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, organizirana u suradnji sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu.

Pravobraniteljica za djecu odazvala se pozivu Večernjeg lista da u tjednoj kolumni piše o pojedinim aspektima dječjih prava. U rubrici pod naslovom Na strani djeteta, od listopada 2009. do siječnja 2010. objavljeno je ukupno 16 njezinih članaka o različitim temama: o zaštiti prava djece koja se bave sportom, o nasilju u adolescentskim vezama, zaštiti privatnosti, djeci bez pratnje, djeci smještenoj u domovima, djeci čiji su roditelji u zatvoru, o pravu djece na izražavanje mišljenja, o dječjem proračunu i drugim temama.

Uočili smo da su pojedini od tih napisa potaknuli novinare tog i drugih medija da istražuju slična područja zaštite dječjih prava, stoga procjenjujemo da je kolumna pridonijela boljem razumijevanju i većoj prisutnosti tema o dječjim pravima u medijima.

Medijska slika i stajališta o djeci - Prikaz djece u medijima ima snažan utjecaj na stavove i odnos prema djeci u društvu što utječe na ponašanje odraslih prema djeci. Medijska slika o djeci utječe i na samu djecu i na dječje viđenje njihove uloge u životu i društvu i dječje razumijevanje očekivanja koja su na njih usmjerena.

I u prošloj smo godini u medijima vidjeli mnogobrojne slike tužne, bolesne i siromašne djece, što nije uvijek bilo opravdano. Djecu se ponekad u medijima koristilo i da bi se spriječile deložacije, odlazak u zatvor i naplata dugovanja, da bi se prikupilo novac za obitelj, da bi se opravdalo neki nezakoniti ili neodgovorni čin roditelja, da bi se upozorilo na loše funkcioniranje pojedinih ustanova i na nehumanost države ili da bi se ocrnilo bivšeg bračnog druga, susjede, ravnatelje i djelatnike škola, vrtića, bolnica ili centra za socijalnu skrb. No, ponekad su slike djece iskorištavane upravo da bi potvrdile uspješnost državnih tijela i institucija, organizacija i udruga u brizi o djeci i mladima. Jer, na djecu smo svi osjetljivi i njihov lik će višestruko pojačati efekt poruke koju nam mediji, ili netko drugi putem medija, želi odaslati. Iako nisu jedini odgovorni za to, mediji, nažalost, često prepuštaju medijski prostor onima koji ga žele iskoristiti za osobni interes, a on se ne podudara uvijek s javnim interesom.

Unatoč često iskazivanim pozitivnim stajalištima novinara prema dječjim pravima općenito, u pojedinim napisima uočili smo neprihvatljiva stajališta prema djeci, generaliziranje na temelju pojedinačnih slučajeva, prikazivanje djece kao opasne, okrutne, prijeteće, ponekad uz postavljanje pitanja zaslužuju li uopće takva djeca zaštitu svojih prava. Kod nekih novinara uočeno je nerazumijevanje i ismijavanje zabrane tjelesnog kažnjavanja, zagovaranje strogog kažnjavanja i izoliranja djece počinitelja nasilja, kao da je riječ o nepopravljivim nasilnicima. Pod dojmom vijesti o slučajevima teškog nasilja koje su počinili maloljetnici, negativna percepcija djece koja se agresivno ponašaju bila je povremeno na granici poziva na linč, bez pokušaja da se utvrde uzroci takvog stanja i pojava među mladima. Vrlo često su novinari senzacionalistički izvještavali o slučajevima svakog vršnjačkog nasilja. Pritom su pokušavali povući paralele između incidenata koji nisu ni povezani ni slični pa bi, uz vijest o napadu na učenike ispred škole, kao podsjetnik naveli i vijesti o napadima koji su se dogodili godinu dana prije, u raznim gradovima i završili smrću žrtava.

Vršnjačko nasilje je važan problem o kojem je potrebno izvijestiti javnost, ali davanje pretjeranog publiciteta pojedinačnim događajima (umjesto samoj pojavi), uz nerijetka

preuveličavanja, može imati i negativne posljedice, kao što je prestrašenost kod neke djece, odbojnost prema pojedinim grupama djece i mladih, a ponekad i poticanje nasilja. Nažalost, za neku djecu takvi napisi mogu biti i poticaj na nasilno ponašanje, pogotovo kad i beznačajni incident može završiti u medijima i akterima donijeti „slavu“ i reputaciju „opasnog nasilnika“.

Pritom često i upadljiva oprema teksta potiče negativne stavove o djeci općenito. Tako smo, na primjer, u prošloj godini u novinama čitali sljedeće naslove: *Škole poligoni nasilja – Nož umjesto olovke; Zbog nasilja policija svaki dan intervenira u školama; Nasilnici iz osnovne škole – napadaju, tuku se i razbijaju; Divlji osnovnoškolci – ozljeđuju se, napadaju i sve snimaju...*(uz poziv čitateljima da pogledaju snimku na YouTubeu); *Toljagama i lancima osnovnoškolci namjeravali izravnati račune; Kći mi povraća zbog straha od nasilnog đaka; Sin općinara spolno zlostavlja učenice* (riječ je o učeniku 5. razreda); *U raljama nasilja: Jesu li škole taoci mladih nasilnika?; Banditi krali računala - najmlađi provalnik u vrtić ima 13 godina.*

Ugrožavanje privatnosti djece u medijima - Zapažamo da u javnosti raste svijest o neprihvatljivom medijskom izlaganju i iskorištavanju djece te osuda takve prakse. Uredu pravobraniteljice često se javljaju građani koji upozoravaju na iskorištavanje dječjih nastupa u medijima, pri čemu su djeca potaknuta da se odijevaju i ponašaju kao odrasli, da se šminkom, odjećom i pokretima ponekad neumjesno potencira njihov seksualizirani izgled, što je posve neprihvatljivo. Na takve pojave upozoravaju i sami novinari. Sve češće javljaju se roditelji koji smatraju da su prava njihove djece povrijeđena time što je fotografija na kojoj su snimljena na ulici, ispred škole, vrtića, crkve ili na nekom drugom javnom mjestu, objavljena u medijima te dugo ostaje na internetskim portalima. Mnogi od njih ne žele da njihova djeca budu iskorištena kao „ilustracija“ vijesti i zahtijevaju da se fotografije uklone s portala.

Pojedini novinari i urednici potpuno zanemaruju obvezu zaštite djetetove privatnosti, časti i ugleda, što upućuje na ignorantski odnos i prema zakonima i prema novinarskom Kodeksu časti. Brojni takvi primjeri uglavnom prolaze bez sankcija, budući da u području tiskanih medija nema sustavnog praćenja primjene Zakona o medijima i očekuje se da će oštećena strana reagirati privatnom tužbom. Zabrinuti za dobrobit djece roditelji se na to rijetko odlučuju. U području elektroničkih medija situacija bi se mogla poboljšati, budući da je Vijeće za elektroničke medije zaduženo za praćenje primjene Zakona o elektroničkim medijima i ovlašteno je sankcionirati nepravilnosti, a novi Zakon pojačao je zaštitu privatnosti djece.

U pojedinačnim telefonskim kontaktima s roditeljima i skrbnicima djece koji se obraćaju Uredu u vezi s ovim pitanjima, upućujemo ih da zahtijevaju ispriku ili ispravak od urednika i nakladnika medija, da podnesu prijave državnom odvjetništvu odnosno da podnesu privatnu tužbu protiv nakladnika medija koji je ugrozio djetetovo pravo na privatnost. Također im predlažemo da o neetičnom izvještavanju obavijeste Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva.

U 2009. godini 13 se pojedinačnih predmeta odnosilo na povredu privatnosti djeteta u tiskanim i elektroničkim medijima, šest predmeta obuhvaćalo je nasilje putem interneta i povredu privatnosti, a povreda privatnosti javljala se kao dodatna povreda u još osam pojedinačnih predmeta. Povrede tog prava odnosile su se na 34 djece. Također, u vezi sa zaštitom privatnosti djece, tijekom godine smo primili pedesetak obavijesti i upita odgojitelja, nastavnika, ravnatelja dječjih vrtića, škola, bolnica i centara za socijalnu skrb,

novinara i drugih zainteresiranih građana, a neke od tako prikupljenih spoznaja bile su nam i poticaj za upozorenja i preporuke, ali i pozive na suradnju upućene pojedinim institucijama.

Iz tih razgovora doznajemo da se neka djeca, nakon što ih je okolina prepoznala kao nekoga tko je bio žrtva zanemarivanja u obitelji ili nasilja općenito, povlače u sebe, odbijaju ići u školu, osjećaju se obilježeno. Ponekad upravo zbog medijskog izlaganja doživljavaju i negativne reakcije vršnjaka. Budući da su putem internetskih portala vijesti široko dostupne kroz dulji period, posljedice objavljivanja sadržaja kojim je pogođeno neko dijete time postaju još teže.

Roditelji i dalje rijetko koriste mogućnost podnošenja privatne tužbe protiv nakladnika, strahuju od osвете „moćnih“ medija i uglavnom žele da se neugodne vijesti, koje su nanijele štetu njihovom djetetu što prije zaborave. Nažalost, sporost sudskih postupaka obeshrabit će i one koji bi možda bili spremni tražiti od nakladnika naknadu štete. No, neki od njih vjeruju da bi netko drugi, na primjer, pravobraniteljica, trebao nazvati glavnog urednika i spriječiti objavljivanje informacije o njihovom djetetu. Ponekad očekuju i javni apel pravobraniteljice kao naknadnu zaštitu za svoje dijete, ne shvaćajući da bi ga upravo to ponovno izložilo.

Najveće nezadovoljstvo izazivaju medijske objave u kojima je posredno ili izravno otkriven identitet djece koja su žrtve, svjedoci ili počinitelji nasilja, budući da njihovo javno razotkrivanje može dovesti do sekundarne viktimizacije, izložiti ih opasnostima, ugroziti njihovu dobrobit i otežati stručni rad s njima. Za djecu je nepovoljno i kad se o njima i njihovoj obitelji izvještava u negativnom kontekstu i kad se na različite načine izlaže njihova intima. Od takvih neugodnosti trebala bi ih zaštititi roditeljska suglasnost za objavljivanje informacija o njima.

No, dok s jedne strane raste svijest o potrebi zaštite privatnosti, s druge strane sve češće u medijima uočavamo kako su pojedini roditelji spremni svoju intimu bez zadržke izložiti javnosti, razotkrivajući tako u potpunosti i svoju djecu, ne razmišljajući o posljedicama. Neki od njih obraćaju se medijima ogorčeni zbog inertnosti i neučinkovitosti institucija, ali i zbog očekivanja da će im medijski pritisak pomoći u ostvarivanju pojedinih prava i interesa.

Tako se ponekad događa da novinari i urednici ugrožavaju prava djece, uvjereni da im zapravo pomažu.

Dobre namjere i loša praksa - Kako mediji-pomagači mogu ugroziti interese djece prikazat ćemo na nekoliko ilustrativnih primjera. Većina njih događa se uz suglasnost roditelja, zbog čega urednici smatraju da ničim nisu ugrozili interese djeteta.

Institucije, sramite se! – Tema mnogih medijskih priloga je kritika postupaka nadležnih tijela, institucija, odgovornih osoba, zbog kojih neko dijete nije ostvarilo svoja prava. Mediji se usredotočuju na iskaz roditelja koji opširno opisuje teškoće svog djeteta, iznoseći i vrlo osobne detalje kako bi istaknuli djetetovu patnju. Institucije često šute zbog etičkih razloga i profesionalne obveze, iako bi otkrivanje činjenica ponekad u potpunosti promijenilo “sliku slučaja”. Cijeli članak tako postaje priča o jednoj obitelji koja se bori s bešćutnom državom, u središtu su djeca iz te obitelji s potpuno otkrivenim identitetom, a manji prostor posvećen je analizi funkcioniranja službi koje su često doista neefikasne. Upitno je može li se tako potaknuti sustav na djelovanje. Ponekad doista može, ali najčešće samo u pojedinačnom slučaju (koji se ubrzano riješi da bi se umirilo „agresivnu“ stranku), ali to ne rješava problem neučinkovitosti pojedinih institucija. Novinari pritom vjeruju da su dobro postupili, jer vide

konkretni rezultat svoga rada - zahvaljujući njima jedan je problem riješen. I to doista može biti dobro, ali samo ako novinar slijedi etički kodeks i dosljedno štiti privatnost i dostojanstvo djeteta i obitelji.

Institucije uzvraćaju udarac – Da bi prikazali i drugu stranu medalje, mediji ustupaju prostor kritiziranim institucijama. Obrazlažući svoje postupke ili opravdavajući nepostupanje, ravnatelji škola ili centara za socijalnu skrb, nastavnici, socijalni radnici ili liječnici ponekad novinarima otkrivaju da su roditelji, koji su medijima iznijeli svoju priču, zapravo sami problematični, da zanemaruju djecu ili ih iskorištavaju, da su im i djeca neodgojena, agresivna ili psihički nestabilna. Iznenaduje da je u prošloj godini nekoliko nastavnika, ogorčenih što se njihovim radom bavila prosvjetna inspekcija, novinarima detaljno opisalo pojedinačne slučajeve učenika zbog kojih su imali problema, a objavom tih podataka u medijima je posredno otkriven identitet te djece. Time su prekršili obvezu čuvanja poslovne tajne, što su njihovi pretpostavljeni bili dužni sankcionirati, a novinari su se ogriježili o svoj etički kodeks.

Kaznite krivca! – Zbog očekivanja da krivci za zlostavljanje djece neće biti kažnjeni ili će kazna biti preblaga, osobito ako je riječ o maloljetnim počiniteljima, mediji ih često žele sami kazniti razotkrivanjem, prokazivanjem i javnom osudom. Tako smo za neke počinitelje kaznenih djela mlađe od 14 godina iz medijskih priloga mogli doznati u koju školu idu, gdje stanuju, tko su im roditelji, a opisani su kao golobradi razbojnici, divljaci, banditi, vandali pa i monstri.

Novinari često i rado otkrivaju identitet počinitelja spolnog nasilja djecom, što je dopušteno za punoljetne počinitelje, osim ako će taj podatak omogućiti otkrivanje identiteta žrtve. Nažalost, često se događa da detaljni opis obiteljske situacije, otkrivanje srodstva ili druge povezanosti sa žrtvom te otkrivanje nekih djetetovih obilježja, lako dovodi do otkrivanja identiteta žrtve. Novinari ponekad vjeruju da žrtvi pomažu i objavljujući detaljni opis načina zlostavljanja, želeći tako potaknuti suosjećanje s njom, no time ju čine još ranjivijom.

Očajni roditelj traži pravdu za svoje dijete – Često se novinarima javljaju roditelji čija su djeca žrtve nasilja ili dugotrajnog zlostavljanja, jer žele upozoriti da škola i policija ignoriraju ili zataškavaju slučaj. Pritom roditelj, koji je predstavljen punim imenom i prezimenom, a često i fotografijom, detaljno opisuje fizičke i psihičke posljedice zlostavljanja, navodi da je dijete počelo noću mokriti u krevet zbog pretrpljenog straha, da je postalo psihički nestabilno i slično. U medijima smo također vidjeli da se takva priča može jednako snažno ispričati i s prikrivenim identitetom roditelja, čime se štiti i dijete.

Drastični primjer nerazumijevanja zaštite djetetove dobrobiti je objavljivanje portreta oca, predstavljenog punim imenom i prezimenom i mjestom stanovanja, na naslovnici dnevnog lista, s upadljivim natpisom „Moju kćer je na ekskurziji pokušao silovati vozač, škola prešutjela“. U tekstu su detaljno opisane bludne radnje počinjene nad 14-godišnjakinjom. Zatim je, radi „objektivnosti“, sutradan cijela priča ponovljena na način kako ju interpretira odvjetnik optuženog vozača, i pritom je krivnja prebačena na žrtvu, a njegovo ponašanje opravdano je neprimjerenim ponašanjem učenika prema njemu. Ni u jednom tekstu optuženi nije identificiran, navedeni su samo njegovi inicijali, a identitet djevojčice potpuno je otkriven.

Pomozite ovom djetetu! – Svjedoci smo brojnih primjera da roditelji putem medija prikupljaju novac za liječenje bolesnoga djeteta pa objavljuju djetetovu fotografiju, dijagnozu, detaljni opis njegova tjelesnog i psihičkog stanja, pri čemu se ponekad, unatoč

dobroj namjeri novinara, krši privatnost djece, vrijeđa njihovo dostojanstvo i izaziva sažaljenje, umjesto suosjećanja. Ako je prikupljanje donacija jedini način da se osigura liječenje djetetu, doprinos medija može biti dragocjen. Ali pritom je nužno zaštititi dijete, i kao pacijenta, i kao osobu koja ima pravo na vlastitu privatnost i o čijim tegobama ne treba raspravljati ulica.

Pogledajte kako su to loši roditelji! – U želji da skrenu pažnju na neprihvatljive postupke roditelja i na loš primjer koji pružaju djeci, mediji se osjećaju pozvanima kritizirati roditeljske propuste i pogreške pojedinih javno poznatih i medijski često eksponiranih osoba. Kritika usmjerena na roditelje, budući da je javna, pogađa i djecu, koja su zbog toga u svome okruženju izložena neželjenoj pažnji i drugim neugodnostima.

Samoubojstva djece na naslovnicama novina – I sami pod mučnim dojmom koji neizbježno izazivaju vijesti o samoubojstvima djece i mladih, novinari zaboravljaju da neopreznim i senzacionalističkim izvještavanjem mogu ugroziti interese djece. Samoubojstva djece doista su drastična opomena društvu i alarm za hitno djelovanje na prevenciji depresije i suicida, ali ne kroz detaljno medijsko izvještavanje o pojedinačnim slučajevima, za koje zdravstveni stručnjaci odavno upozoravaju da je iznimno opasno.

Djelovanje Ureda pravobraniteljice u zaštiti privatnosti djece - Brojnim javnim i medijskim istupima, izlaganjima na stručnim skupovima, inicijativama za izmjenu propisa i obraćanjem nadležnim tijelima s preporukama za djelovanje, pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici i u prošloj su godini nastojali povećati razinu zaštite privatnosti djece u medijima. Među ostalim, održali su radionicu za televizijske novinare i urednike i četiri predavanja o zaštiti privatnosti i drugih prava djece u medijima, za psihologe, pedagoge, odgojitelje, nastavnike i studente novinarstva.

Ured pravobraniteljice je u 2009. godini objavio zbornik „Zaštita privatnosti djece u medijima“, koji daje detaljni prikaz propisa koji reguliraju zaštitu djece u medijima, ističe vrijednosti medija u afirmiranju dječjih prava, osobito u senzibiliziranju javnosti za potrebe i interese djece, ali upozorava i na posebne odgovornosti novinara, urednika, nakladnika te djelatnika policije, odvjetništva i drugih službi u zaštiti dobrobiti djece. Zbornik sadrži i UNICEF-ove smjernice, kao i stajališta pravobraniteljice za djecu o izvještavanju o djeci te može poslužiti i kao priručnik za sve koji se susreću s pitanjima zaštite prava djece u medijima. Predstavljanje zbornika održano je 5. listopada 2009. u povodu Dječjeg tjedna, o čemu su izvijestili brojni tiskani i elektronički mediji.

Tijekom godine nastavljena je uspješna suradnja s Hrvatskim novinarskim društvom u uspostavljanju samoregulacije u području zaštite prava djece u medijima i u dopunjavanju odredbi o zaštiti privatnosti u Kodeksu časti hrvatskih novinara. Vijeće časti HND-a redovito razmatra prijave pravobraniteljice protiv novinara i urednika koji su se ogriješili o Kodeks, čime pomaže podizanju razine profesionalne svijesti o važnosti zaštite prava djece.

Pravobraniteljica se uključila i u postupak donošenja novog Zakona o elektroničkim medijima, među ostalim i s prijedlozima za bolju zaštitu privatnosti djece, od kojih je dio prihvaćen u konačnom tekstu zakona.

Prijave Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva i Državnom odvjetništvu - U 2009. godini pravobraniteljica za djecu podnijela je ukupno šest prijava Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva protiv četiri dnevna lista i jednog tjednika. Tri prijave odnosile su se na neetično izvještavanje o samoubojstvima djece, koje može biti ugrožavajuće i za drugu djecu.

Jedna se prijava odnosila na kontinuirano neetično i uvredljivo izvješćavanje o 12-godišnjem počinitelju kaznenih djela, a jedna na otkrivanje detalja slučaja spolnog zlostavljanja djeteta koje je omogućilo otkrivanje identiteta žrtve. Jedan je tjednik prijavljen zbog objavljivanja prizora iz pornografskog filma koje je povezao s fotografijama stvarnih osoba preuzetim s Facebooka, sugerirajući da su na slikama djevojke iz doma za odgoj djece koje se bave prostitucijom. Na sve ove prijave novinarsko Vijeće časti reagiralo je izricanjem opomena i težih opomena novinarima, a u većini slučajeva i urednicima.

O dva slučaja kršenja prava djece i Zakona o medijima pravobraniteljica je obavijestila Državno odvjetništvo. Jedan se odnosi na objavu lažne vijesti o smrti djevojčice, opremljenu njezinim fotografijama, u vrijeme dok je djevojčica bila na liječenju te je i sama vidjela tu vijest. Druga prijava odnosi se na reklamu za animirani pornografski film objavljenu u dnevnim novinama. Zasad još ne znamo hoće li nadležna općinska državna odvjetništva pokrenuti postupke.

U prošloj godini obaviješteni smo da se u županijskim odvjetništvima vode postupci protiv nakladnika i glavnih urednika dva lokalna lista, na temelju prijava pravobraniteljice iz prethodnih godina zbog otkrivanja identiteta djeteta za koje se sumnja da je žrtva spolnog zlostavljanja (otkriven identitet počinitelja i njegovo srodstvo sa žrtvom) i zbog otkrivanja identiteta djeteta koje je pokušalo suicid (objavljena velika fotografija na naslovnoj stranici i tekst s potpunim podacima o djetetu i obitelji).

Zaštita djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja - Tijekom 2009. godine Ured pravobraniteljice za djecu primio je tridesetak prijava koje se odnose na moguću izloženost djece neprimjerenim sadržajima na internetu, na televiziji, u tiskanim medijima, u kinu (gdje se omogućuje da djeca u popodnevnim satima gledaju i filmove koji se na televiziji ne bi smjeli prikazati prije 23 sata), u djeci dostupnim kompjutorskim igricama. Posebno su kritizirani pornografski oglasi koji se bez zapreke objavljuju u dnevnom tisku te oglasi za prodaju pornografskih sadržaja mobitela, koji se u pojedinim „obiteljskim“ dnevnim novinama redovito objavljuju na zadnjoj stranici priloga s tjednim tv-programom, što je gotovo u svakom domu dostupno djeci.

U 2009. godini bilo je manje pritužbi na prizore nasilja i seksa u televizijskim programima tijekom dana, u odnosu na prethodnu godinu kad je Ured bio doslovce zatrpan takvim prijavama. Vjerujemo da to znači da su gledatelji prepoznali da je pravo mjesto za takve prijave Vijeće za elektroničke medije, a također se nadamo da je to dijelom i rezultat primjene Pravilnika o načinu postupanja nakladnika televizijske djelatnosti radi zaštite maloljetnika.

Ipak, uočene nejasnoće i nelogičnosti u označavanju pojedinih sadržaja upućuju na pitanje o tome na temelju kojih kriterija se dodjeljuju dobne oznake i je li moguće, učinkovitijom suradnjom televizijskih nakladnika s Vijećem za elektroničke medije i s Hrvatskim audiovizualnim centrom, ostvariti primjerenije označavanje sadržaja.

Primjedbe roditelja na televizijske programe ove se godine više odnose na emisije upitne kvalitete, emisije koje pokazuju djecu na neprimjeren način, na primjer, u opasnim situacijama, koje promiču upitne vrijednosti poput konzumerizma, rodni stereotipa, površnosti i nepoštenja, na nisku kvalitetu dječjeg programa, osobito na nasilje u animiranim filmovima namijenjenim djeci. Ističe se pritom potreba stručnog vrednovanja kvalitete

crtanih filmova za djecu, uz koje bi trebalo najaviti za koju se dob preporučuju, odnosno ne bi ih trebalo prikazivati ako potiču na nasilje, a upozorava se i na nužnost regulacije tržišta videoigrica za djecu, uz uvođenje dobnih oznaka. Predloženo je i vraćanje obrazovnog programa za djecu i mlade na HTV.

Neke prijave odnosile su se na nastupe male djece u emisijama za odrasle, kao što je Supertalent Show Nove TV i Globalno sijelo HTV-a, u kojima su djeca predškolske i rane školske dobi potaknuta da se ponašaju kao odrasli čime ih se potencijalno izlaže lošim utjecajima te na izrugivanje maloljetnih natjecatelja u emisiji Hrvatska traži zvijezdu RTL televizije.

Tijekom godine u nekoliko prilika upućivali smo upozorenja i preporuke televizijskim nakladnicima te pozivali Vijeće za elektroničke medije da potiče i nadzire dosljednu primjenu Pravilnika o načinu postupanja nakladnika televizijske djelatnosti radi zaštite maloljetnika.

Smatramo da je nužno i roditelje uputiti u važnost nadziranja sadržaja koje njihova djeca gledaju na televiziji i potaknuti ih da preuzmu aktivniju ulogu u izboru tih sadržaja, posebno za mlađu djecu. Nažalost, često se susrećemo s njihovom nespremnošću da to učine i sa zahtjevima da neki izvanjski autoritet „zabrani“ ili „ukine“ programske sadržaje koji im nisu po volji.

Medijski nastupi djece - Pravobraniteljica za djecu je u više navrata, na temelju prijava građana i vlastitih saznanja, reagirala prema pojedinim televizijskim kućama u vezi s načinom na koji su prikazivali ili tretirali djecu u pojedinim emisijama. Djeca imaju pravo na sudjelovanje u medijima, ali pritom moraju biti zaštićena njihova prava i interesi. Za svako snimanje djeteta potrebna je suglasnost roditelja, koji su prvi dužni štiti njegovu prava i interese i obvezni su prije davanja takve suglasnosti provjeriti hoće li dijete biti izloženo uvjetima koji su za njega ugrožavajući. No, suglasnost roditelja ne oslobađa televizijskog nakladnika vlastite odgovornosti za dobrobit djeteta. Smatramo da svi mediji, i tiskani i elektronički, trebaju voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djece te postupati s njima posebno obzirno. U tome mogu pripomoći profesionalne smjernice za rad medijskih djelatnika s djecom, kakve imaju i slijede neke odgovorne medijske kuće u svijetu.

Mora nas zabrinuti i to što su neki roditelji i djeca toliko fascinirani televizijskim medijem da njihova želja za medijskim eksponiranjem nadilazi zabrinutost zbog mogućih rizika, čak i kad znaju da će biti izloženi javnom procjenjivanju svojih sposobnosti i drugim neugodnostima. Uz brojne čimbenike u društvu koji dovode do toga, navodimo i nisku medijsku kulturu, zanemarivanje sustavnog rada s nadarenom djecom, nedostatak sadržaja za djecu i mlade, kao i nedostatak mogućnosti i prilika za njihovo kreativno izražavanje.

Želeći potaknuti promišljanje o boljoj zaštiti djece u medijima, pravobraniteljica za djecu pozvala je Hrvatsku psihološku komoru da pomogne u izradi stručnih smjernica u vezi s medijskim nastupima djece, koje bi bile korisne i medijskim djelatnicima, ali i roditeljima kako bi bili svjesni rizika i mogućih načina zaštite dobrobiti djece koja sudjeluju u snimanju televizijskih emisija i drugih medijskih sadržaja.

Na poziv pravobraniteljice za djecu Hrvatska psihološka komora organizirala je 27. listopada 2009. raspravu o sve češćim dječjim nastupima u komercijalnim televizijskim emisijama, kvizovima i natjecanjima poput Talent Show emisija, o čemu su raspravljali predstavnici Stručnih razreda predškolske, školske, zdravstvene i kliničke psihologije te Etičkog odbora Hrvatske psihološke komore. Takvi nastupi imaju i dobre i loše aspekte, a postaju sporni kad i

mediji i roditelji zanemare dobrobit djece te u prvi plan postavljaju zabavu gledatelja ili vlastiti probitak, koji može biti suprotan djetetovom najboljem interesu.

Smjernice za zaštitu djece pri medijskim nastupima trebale bi obuhvatiti uvjete tijekom snimanja - koji ne smiju ugrožavati djetetovo zdravlje, zadovoljavanje potreba, ali ni njegovo dostojanstvo - način kontaktiranja organizatora s roditeljima i djecom, ponašanje voditelja i drugih osoba koje u emisiji komuniciraju s djecom (npr. procjenjuju dječji nastup), raspolaganje snimljenim materijalom, ali i pružanje stručne podrške djetetu i roditelju za suočavanje s posljedicama takvih nastupa. Kad smjernice budu dovršene, uputit ćemo ih svim elektroničkim medijima.

Pravo na pozitivan utjecaj medija - Preplavljeni nekvalitetnim medijskim sadržajima, suočeni s okruženjem koje nije spremno vrednovati te sadržaje niti poticati proizvodnju vrijednih sadržaja namijenjenih djeci i, napokon, suočeni s roditeljima koji nisu spremni nadzirati djetetov pristup medijima, često podliježemo panici te u medijima vidimo samo opasnosti. Budući da nam nedostaju istraživanja o utjecajima medija na djecu, dječjim medijskim interesima i dječjem doživljaju medijskih sadržaja, o svemu tome skloni smo površno zaključivati na temelju impresija iz svoje neposredne okoline, pa i vlastitih predrasuda, umjesto da se usmjerimo na pitanje kako omogućiti da mediji doista odigraju pozitivnu ulogu u dječjem životu.

Konvencija o pravima djeteta u članku 13. definira odnos djece i medija tako da u prvi plan ističe pravo djeteta na pristup informacijama putem medija, na kvalitetne medijske sadržaje i na slobodno izražavanje putem medija. Ovako postavljeno pravo uključuje obvezu odraslih da djecu osposobe za korištenje medijima, odnosno da im omoguće stjecanje medijske pismenosti, koju se definira kao sposobnost pristupa medijima, analize i vrednovanja medijskih sadržaja te stvaranja poruka u svim oblicima medija. Medijsko obrazovanje djece i mladih, koje uključuje i znanje o medijima i dječje sudjelovanje u medijima i u kreiranju medijskih sadržaja, i trebalo bi biti prisutno na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava. Na taj način ono postaje jedan od čimbenika ostvarivanja dječjih prava na slobodno izražavanje mišljenja.

Sljedeću grupu obveza države i društva u vezi s djecom i medijima definira članak 17., koji govori o medijskim sadržajima relevantnim za djecu. Ovaj članak ponajprije ističe važnost poticanja proizvodnje kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu, ističe načine i putove kako mediji mogu pridonijeti promicanju prava djeteta, a tek na kraju navodi potrebu da država razvija smjernice za zaštitu djece od potencijalno štetnih sadržaja.

Proteklih godina prenaplašavanje zadaće zaštite djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja učinilo je da smo zaboravili da nas Konvencija jednako obvezuje na proizvodnju vrijednih medijskih sadržaja, pristupačnih i zanimljivih djeci, koji su važni za njihovu dobrobit.

Očito je da svi zajedno moramo nastojati što bolje upoznati medijsko okruženje u kojem odrastaju današnja djeca. Roditelji trebaju znati ponešto o utjecaju medija i o kvaliteti i izboru medijskih sadržaja, kako bi mogli i medije iskoristiti kao razvojne poticaje i primjerenu zabavu za djecu. Dječji vrtić i škola također imaju važnu ulogu u tome, a već odavno predlažemo osnivanje istraživačko-razvojnog centra za medije i djecu koji bi bio potpora jačanju medijske kulture i djece i odraslih. Država treba nastojati zakonima osigurati zaštitu djece u području medija, pronaći djelotvorne mehanizme kojima će prisiliti na odgovorno ponašanje medijske nakladnike, ali i osigurati savjetodajstva i službe, kao stručnu podršku svima koji se bave odgojem i obrazovanjem djece. Potrebno je ohrabriti djecu na

sudjelovanje u medijima, dati im priliku za to, a i otvarati mogućnosti za izražavanje kroz različite medije namijenjene djeci.

Kao mali doprinos tome, u splitskom regionalnom uredu pravobraniteljice za djecu organizirani su susreti s djecom-novinarima učeničkih listova splitskih osnovnih škola i za njih su održane radionice o temama „Pravo djece na zaštitu od svakog oblika nasilja“ i „Pravo na izražavanje vlastitog mišljenja“. Pravobraniteljica je 15. listopada 2009. u Zadru organizirala tribinu "Uloga dječjih i učeničkih časopisa u promicanju dječjih prava", na kojoj je sudjelovalo sedamdesetak učenika iz Zadra, Splita i Dubrovnika (pomoću videoveze). Rezultat tribine bile su preporuke o važnosti poticanja dječjih i učeničkih časopisa za promicanje prava djeteta, koje su upućene Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu obitelji, branitelja, međugeneracijske solidarnosti i jedinicama lokalne i područne (regionalne) uprave i samouprave. Njihova je svrha potaknuti pružanje javne i državne potpore učeničkim listovima, osnažiti položaj školskih listova, ali i dječji utjecaj i stvaralaštvo, uz promicanje prava djeteta u djetetovu okruženju i u društvu općenito.

3.21 PRAVOSUĐE PRILAGOĐENO DJECI

Svijest da milijuni djece diljem svijeta trpe štetu izazvanu kaznenim djelima i zloupotrebom ovlasti te da njihova prava nisu prepoznata na odgovarajući način i da mogu trpjeti dodatne poteškoće kada sudjeluju u pravosudnom postupku, potaknula je stručnjake za zaštitu prava djece na izgradnju međunarodnih standarda zaštite djece u pravosudnom postupku. Program Vijeća Europe „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“, kao glavni prioritet, među ostalim, postavlja i prilagodbu pravosuđa djeci te izradu smjernica Vijeća Europe za izgradnju tzv. *child friendly justice*, koje bi bile usmjerene na pristup djece pravosuđu i njihov položaj u pravosudnom sustavu.

Ured pravobraniteljice za djecu već niz godina upozorava na potrebu bolje uređenosti zaštite djece koja sudjeluju u pravosudnim postupcima, bilo kao počinitelji kaznenih i prekršajnih djela, bilo kao žrtve ili svjedoci u kaznenim, ali i drugim sudskim postupcima. Ukazujući na položaj djece u okviru pravosudnog sustava, nadležnim tijelima uputili smo su brojne preporuke kako bi se položaj djece unaprijedio te kako bi se pravosuđe doista prilagodilo djeci. Upućene su preporuke o stvaranju boljih kadrovskih, prostornih i organizacijskih uvjeta, kao što su preporuke o potrebi osnivanja servisa za podršku i pomoć djeci žrtvama i svjedocima, o potrebi uređenja sudskih prostora kako bi se prilagodili boravku djece, o osnivanju specijaliziranih obiteljskih sudova, uvođenju licencija za odvjetnike koji zastupaju djecu, potrebi kontinuiranih edukacija za suce i osnivanja posebnih stručnih službi pri sudovima koji donose odluke obiteljskopravne zaštite, o potrebi stručne ekipiranosti centara za socijalnu skrb. Uz preporuke upućen je i niz prijedloga za izmjenu propisa o čemu se više govori o posebnom poglavlju o zakonodavnim aktivnostima.

Međunarodna suradnja - Prateći ostvarivanje prava djece i nastojeći unaprijediti položaj djece u okviru pravosudnog sustava, Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je Godišnju konferenciju mreže pravobranitelja za djecu jugoistočne Europe, s temom „Djeca i konfliktni razvodi - pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu“. U radu skupa sudjelovalo je osamdesetak sudionika iz 20 zemalja, koji su potvrdili kako je u visoko konfliktnim razvodima dijete nerijetko žrtva roditeljskih sukoba te je stoga dužnost države u tim postupcima pred sudom osigurati zaštitu najboljeg interesa djeteta. Naglašena je važnost

informiranja i obučavanja sudaca o tome na koje se sve konkretne načine djetetova prava ostvaruju u sudskim postupcima, odnosno kako se pritom može ostvariti i afirmirati djetetova pozicija kao nositelja prava. Ovo je važno jer o senzibilitetu sudaca za djetetove potrebe ovisi u kolikoj mjeri će sudskom odlukom biti zaštićeni djetetovi najbolji interesi. Istaknut je nesklad između zakonodavstva i prakse, te činjenica kako velika većina odraslih još uvijek teško prihvaća činjenicu da je dijete nositelj prava te da bi trebalo imati mogućnost aktivnog djelovanja u zaštiti svojih interesa.

Tijekom konferencije održana je i radionica u sklopu projekta EUNOMIA koji provodi grčki pravobranitelj uz pokroviteljstvo Ureda povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe. Svrha radionice bila je pronaći odgovore na pitanja kako pomoći djeci u realizaciji njihovog prava na aktivno sudjelovanje u sudskom postupku. Neki od zaključaka radionice odnosili su se na potrebu sustavnog educiranja djece kroz obvezni dio školskog programa, ne samo o njihovim pravima već i o načinima njihova ostvarenja te tijelima koja im u tome mogu pomoći. Naglašena je potreba za pružanjem kvalitetne informacije o toj temi, na djeci bliskom i razumljivom jeziku, putem raznih medija, brošura i letaka. Istaknuta je potreba osiguranja besplatne pravne pomoći, licenciranje stručnjaka koji sudjeluju u postupku u kojem se odlučuje o pravima djeteta te poticanje osnivanja posebnog dječjeg proračuna kako bi se osigurala potrebna financijska sredstva za poboljšanje položaja djece.

Na Konferenciji je dana službena podrška inicijativi za donošenje novog Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta, kojim će se djeci omogućiti podnošenje pritužbi UN-ovom Odboru za prava djeteta, u onim slučajevima kad nacionalni sustavi onemogućavaju odgovarajuću zaštitu dječjeg prava. Naime, Konvencija o pravima djeteta jedini je međunarodni dokument za koji ne postoji tijelo nadzora nad njegovom provedbom. Odbor za prava djeteta ima ulogu praćenja ostvarivanja odredbi Konvencije na općem planu na državnoj razini zemlje članice, no nema mogućnosti rješavanja individualnih pritužbi za pojedinačne povrede prava. Prihvaćenjem ovog Protokola omogućio bi se i afirmirao pristup djece međunarodnom pravosuđu te na taj način ojačao položaj djece kao subjekata i nositelja prava i u nacionalnim pravosuđima.

Ured pravobraniteljice za djecu ostvario je suradnju i s *International Juvenile Justice Observatory* (IJJO) međunarodnom mrežom za razmjenu informacija i podataka vezano uz položaj djece koja su u sukobu sa zakonom. Cilj ove organizacije je unapređenje maloljetničkog pravosuđa na nacionalnim razinama razmjenom pozitivnih iskustava u svrhu ujednačavanja postupanja prema djeci počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela u skladu s međunarodnim dokumentima koji reguliraju ovo područje. Sudjelujući u ispunjavanju upitnika o pravnoj uređenosti maloljetničkog pravosuđa u Republici Hrvatskoj te položaju djeteta žrtve kaznenog djela, pravobraniteljica za djecu istaknula je pozitivne strane hrvatskog zakonodavstva, ali i upozorila na činjenice koje je osobito zabrinjavaju. To je prije svega dugotrajnost sudskih postupaka, višestruka ispitivanja djeteta, nepostojanje sigurnosnih mjera kojima bi se dijete žrtva zaštitilo tijekom postupka, nedovoljna informiranost djeteta, nedovoljna suradnja svih nadležnih tijela te nedostatak stručnih kadrova.

Sudjelovanje u projektima - Na poziv Državnog tijela Kraljevine Švedske za potporu i naknadu štete žrtvama, Republika Hrvatska sudjeluje u projektu CURE - „*Children in the Union - Rights and Empowerment*“ (Djeca u Uniji - Prava i jačanje). Cilj projekta je podizanje svijesti o posebnim potrebama djece u okviru kaznenopravnog sustava, kao i o mjerama koje u tom smislu poduzimaju države članice. Projekt, u kojem sudjeluje i Ured pravobraniteljice

za djecu, koncentrirao se na četiri teme: prikupljanje informacija o stanju zakonodavstva u zemljama partnerima, položaj djece u istražnoj fazi kaznenog postupka, pojavljivanje djeteta pred sudom i pravno zastupanje, a ostvaruje se kroz istraživanje te prikupljanje iskustava i najbolje prakse. Kao rezultat projekta predviđa se izrada preporuka koje će se uputiti Europskoj komisiji radi unapređivanja položaja djece žrtava u okviru EU i u državama članicama.

U sklopu projekta Ured pravobraniteljice ispunio je Upitnik o stanju u zakonodavstvu Republike Hrvatske te istaknuo potrebu osiguranja žurnosti u postupanju, kroz ograničavanje duljine trajanja postupka, osiguranje potpune informiranosti djeteta-žrtve kaznenog djela, razvijanje mreže podrške te ekipiranje stručnjaka koji će voditi dijete-žrtvu kroz kazneni postupak i biti mu pomoć i podrška kako u pravnom tako i psihosocijalnom pogledu. Naglašena je i potreba sustavnog usavršavanja svih koji dolaze u kontakt s djetetom žrtvom ili svjedokom, potrebu osnivanja obiteljskih sudova koji bi sudili u svim postupcima u koje su uključena djeca pa i onim kaznenim te potreba donošenja Protokola o postupanju, kako bi se osigurala suradnja i koordinacija svih tijela uključenih u sankcioniranje počinitelja kaznenog djela prema djetetu.

IPA TAIB 2009 - Na poziv Ministarstva unutarnjih poslova, Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje u *twinning* projektu koji provodi Europska unija pod nazivom „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece, te pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta“. Osnovni cilj *twinning* projekata jest pomoć zemljama korisnicama u razvoju moderne i učinkovite administracije, fokusirajući se na strukturu, ljudske resurse i upravljačke vještine nužne za usklađivanje domaćeg zakonodavstva s europskim. Ciljevi konkretnog projekta su daljnje jačanje institucionalnih kapaciteta i javne svijesti u području prevencije i suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te u području pružanja policijske i pravosudne pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta, kroz izgradnju održivog sustava podrške i pomoći građanima i promoviranje holističkog pristupa, koji uključuje zajednički rad državnih tijela, organizacija civilnog društva i poslovnog sektora. S obzirom na financijsku potporu koju će nadležna tijela dobiti za osposobljavanje stručnjaka svih profila i stvaranje uvjeta za bolji pristup žrtvama kriminaliteta, kao i na zadane ciljeve projekta, čije ispunjenje će biti nadzirano od strane međunarodne zajednice, nadamo se da će položaj djece u okviru pravosuđa biti unaprijeđen.

3.22 SVEUČILIŠNO OBRAZOVANJE ZA PRAVA DJECE

S ciljem praćenja ostvarivanja prava djece u RH, pravobraniteljica za djecu prati provedbu temeljnih dokumenata i propisa koji se odnose na zaštitu prava djece. Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, među ostalim su predviđene i mjere usmjerene na zaštitu djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Jedna od mjera je izraditi nastavni program i uvesti novi kolegij „**Nasilje nad i među djecom**“ na „dodiplomske i poslijediplomske studije odgovarajućih fakulteta“, što smatramo vrlo važnim, jer otvara mogućnost boljeg pripremanja stručnjaka za uspješno profesionalno i društveno djelovanje na unapređivanju kvalitete života djece. Rok za izvršenje navedene mjere bila je 2008. godina, no do danas ona nije u potpunosti ostvarena.

Na to smo upozorili i u preporukama upućenim Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa te drugim subjektima. Također smo od imenovanih nositelja te mjere Nacionalnog plana,

odnosno od svih sveučilišta u Hrvatskoj, zatražili da nam dostave izvješće o njezinom provođenju. Podržavamo sve one koji su uložili napore da kolegiji koji uključuju informiranje o pravima djece i načinima njihove zaštite zažive na sveučilištima, no provedba navedene mjere te njezino prihvaćanje i iskazani interes za nju, bitno se razlikuju od sveučilišta do sveučilišta. Čini se kako, osim Sveučilišta u Rijeci, sveučilišta drže da su odgovarajući fakulteti za uvođenje kolegija *Nasilje nad i među djecom* samo filozofski i učiteljski fakultet, a ne i policijska akademija, studij novinarstva, pravni, teološki, medicinski, prirodoslovno matematički, kineziološki i drugi fakulteti čiji će studenti u budućnosti svakako raditi s djecom. Podaci o stanju prava djece, trenutačna razina njihove zaštite u Hrvatskoj i standardi Europske unije, nameću potrebu cjelovitog obrazovanja o dječjim pravima, koje uključuje i edukaciju o nasilju i zlostavljanju, kao i daljnjeg razvoja sveučilišnih programa koji se odnose na primjenu Konvencije o pravima djeteta. Taj se zahtjev ne odnosi samo na profesionalce zaposlene u sustavu odgoja i obrazovanja, već i na liječnike, pravnike, novinare, policajce, suce, trenere, socijalne radnike i druge. Stoga držimo potrebnim proširiti te sadržaje i na mnoge struke izvan odgoja i obrazovanja.

Kako bismo dobili cjelovitu sliku o programima koji se provode na sveučilištima, zatražili smo od šest sveučilišta da nas izvijeste o svim njihovim programima koji se odnose na prava djece. Od ukupno 99 fakulteta, odjela i sveučilišnih centara, izvješća nam je dostavilo njih 18. Sa Zadarskog sveučilišta (koje ima ukupno 23 odjela) pristigla su nam tri izvješća, s Riječkog sveučilišta (sa 10 sastavnica) pet izvješća, s Osječkog sveučilišta (ukupno 17 sastavnica) dobili smo jedno izvješće, sa Zagrebačkog sveučilišta (34 sastavnice) pet izvješća i sa Splitskog sveučilišta (15 sastavnica) četiri izvješća. Kako je broj pristiglih izvješća mali u odnosu na ukupni broj sastavnica sveučilišta, nažalost nemamo uvid u stvarno stanje broja i sadržaja kolegija koji se odnose na prava djece i nasilje nad i među djecom.

Iz zaprimljenih izvješća saznajemo o 63 kolegija koji unutar svojih programa obrađuju teme koje se odnose na prava djece i/ili nasilje nad i među djecom. Na nekim fakultetima, primjerice, na Studiju socijalnog rada, kolegij *Zlostavljanje i zanemarivanje djece* uveden je još 1994. godine, dok su slični kolegiji na nastavničke fakultete u najvećem broju uvedeni 2005. godine, a neki tek ove akademske godine. Uočavaju se razlike i u nazivu kolegija, trajanju, broju sati, statusu, razinama i godinama studija na kojima se oni ostvaruju.

Kolegiji koji se odnose na prava djece i nasilje nad i među djecom u najvećem broju slučajeva (37 od 63) su **izborni kolegiji koji se slušaju jedan semestar**. Broj sati se kreće od 30 do 60. S obzirom na razine visokoškolskog obrazovanja, 25 kolegija studenti slušaju na preddiplomskoj razini obrazovanja, 41 na diplomskoj, tri na postdiplomskoj i šest na stručnoj razini.

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, u okviru studija sociologije, studentima nude dva izborna i četiri redovna kolegija koji obrađuju teme prava djece i nasilja nad i među djecom: *Nasilje nad djecom*, *Socijalna patologija*, *Sociologija nasilja u obitelji*, *Nasilje djece i maloljetnika*, *Kriminologija nasilničkog ponašanja*, *Društvo i maloljetnička delikvencija*. Nadalje, Hrvatski studiji u nastavničkom modulu nude tri izborna kolegija: *Nasilje u obitelji*, *Rad s nasilnom djecom i maloljetnicima*, *Poremećaji u ponašanju djece i maloljetnika*.

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu nudi studentima četiri izborna kolegija: *Nasilje nad i među djecom*, u okviru programa za predškolski studij i razrednu nastavu, *Društveno*

neprihvatljivo ponašanje, u okviru programa za učitelje matematike, *Nasilje nad i među djecom*, u okviru programa za učitelje matematike i geografije.

Od svih pristiglih izvješća uočljivo je da Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu ima najviše kolegija (devet izbornih i šest redovnih) koji unutar svojih sadržaja obrađuju teme koje se odnose na prava djece i nasilje nad i među djecom. To su: *Teorijske osnove socijalno pedagoških intervencija*, *Pravni aspekti socijalno pedagoških intervencija*, *Kriminologija delikvencije mladih*, *Grupni pristup u socijalno pedagoškim intervencijama*, *Mediji i kriminalitet*, *Programiranje socijalno pedagoških intervencija*, *Etika u preventivskim istraživanjima*, *Posttremanska zaštita djece i mladih*, *Socijalno pedagoški rad s obitelji*, *Socijalna patologija*, *Izvansudska nagodba*, *Nasilje u obitelji*, *Trening socijalnih vještina*, *Viktimologija*, *Osnove edukacijske rehabilitacije* i *Pravo i prevencija poremećaja u ponašanju*.

Pravni fakultet obrađuje ove teme u okviru redovnog kolegija *Obiteljsko pravo* i izbornog kolegija *Zlostavljanje i zanemarivanje djece* u okviru studija socijalnog rada.

Sveučilište u Zadru teme o pravima djece ostvaruje unutar kolegija *Medijska pedagogija* na odsjeku za pedagogiju, *Etika i ljudska prava* na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja te *Etika u psihologiji* na Odjelu za psihologiju.

Sveučilište u Splitu ostvaruje teme o pravima djece unutar izbornog kolegija *Prava djece i nasilje nad djecom iz kršćanske perspektive* - filozofsko teološki program na Katoličko bogoslovnom fakultetu. Isti kolegij nudi se studentima i unutar teološko katehetskog programa. Na splitskom Učiteljskom fakultetu, unutar odjela za izobrazbu odgajatelja, studentima se nude dva izborna i dva redovna kolegija sa sadržajima o pravima djece. To su *Pedagogija djece s posebnim potrebama*, *Predškolska pedagogija*, *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, *Dijete i društvo*. Studentima učiteljskog studija nude se dva izborna i jedan redovni kolegij, a to su *Pedagogija djece s posebnim potrebama*, *Dijete u društvu*, *Darovita djeca*.

Na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Osijeku teme o pravima djece obrađuju se unutar kolegija *Razvojne psihologije*, *Opće pedagogije*, *Pedagogije*, *Metodike predškolskog odgoja*, te unutar kolegija *Roditeljstvo*, *Zlostavljana i zanemarena djeca* i *Nenasilna komunikacija*.

Sveučilište u Rijeci studentima nudi 12 kolegija (pet redovnih i osam izbornih) unutar kojih se obrađuju teme o pravima djece. Od toga se četiri kolegija ostvaruju na Medicinskom fakultetu: *Pedijatrija*, *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*, *Pacijent jučer, danas, sutra*, te kolegij *Adolescencija - suvremena koncepcija odrastanja*. Studij pedagogije na Filozofskom fakultetu studentima nudi također četiri kolegija o pravima djece: *Obitelji i djeca u riziku*, *Pedagogija odnosa u obitelji*, *Pravo djece na pomoć i zaštitu od nasilja*, *Nasilje nad i među djecom*. Studenti Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci slušaju kolegij *Razvojna psihologija*. Na Pravnom fakultetu Riječkog sveučilišta ove teme se obrađuju unutar kolegija *Medicinsko pravo* i *Obiteljsko pravo*. Studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci imaju mogućnost slušati kolegij *Nasilje nad i među djecom*.

Valja napomenuti da se teme koje se odnose na prava djece najčešće obrađuju tek nekoliko sati unutar pojedinih kolegija, primjerice *Opće pedagogije*, *Razvojne psihologije*, *Obiteljskog prava*, *Medicinskog prava*, *Pedijatrije* i drugi.

Dekani sveučilišta su nam ukazali kako su, upravo u vrijeme našeg traženja izvješća, bile u tijeku izmjene i dopune studijskih programa na svim razinama sastavnica sveučilišta. Stoga

očekujemo da će se u sklopu tih izmjena naći više prostora za sadržaje i kolegije o pravima djece. Riječko sveučilište predložilo je da se o toj problematici kreira **interdisciplinarni kolegij**, koji će obuhvatiti odgojno-obrazovno, kazneno-pravno te medicinsko područje, te da se on ponudi kao izborni predmet studentima Učiteljskog, Filozofskog, Pravnog i Medicinskog fakulteta. Iz dostavljenih evaluacijskih lista studenata u sklopu pojedinih izvješća razvidno je da studenti procjenjuju kolegije o pravima djece i o nasilju nad i među djecom izuzetno korisnim za daljnji rad.

3.23 NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE

Ured pravobraniteljice za djecu se, kao i prethodnih godina, aktivno uključio u provođenje mjera Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. nastojeći na taj način utjecati na sustavno poboljšanje stanja prava djece i zaštite njihovih interesa. Iako je Ured sunositelj provedbi aktivnosti samo u nekim područjima kao što su odgoj i obrazovanje, uloga obitelji u podizanju i odgoju djece, zlostavljana i zanemarena djeca te mediji, u godišnjem izvješću o provedbi Nacionalnog plana za 2009. godinu, dostavljenom Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, naveli smo niz aktivnosti koje smo proveli ili inicirali i izvan zadanih područja te na taj način pridonijeli efikasnijoj provedbi ovog važnog dokumenta. Ured je tako organizirao desetak stručnih rasprava, konferencija, okruglih stolova i tribina različite tematike kako bi se senzibilizirala javnost o potrebi zaštite prava djece. Održana su i brojna izlaganja za djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova, psihologe, socijalne radnike, novinare i druge stručnjake koji su u svakodnevnom neposrednom kontaktu s djecom. Ostvarena je suradnja s fakultetima te održana predavanja o zaštiti prava djece budućim stručnjacima (novinarima, učiteljima, pravnicima, defektolozima, socijalnim radnicima, psiholozima, policajcima, teolozima i dr.). Praćenjem i opažanjem problema u području ostvarenja i zaštite prava djece Ured je upućivao preporuke nadležnim tijelima nastojeći inicirati i potaknuti djelovanja u pravcu realizacije mjera predviđenih Nacionalnim planom. O pojedinim mjerama i aktivnostima koje su se provodile tijekom 2009. godine govori se u posebnim poglavljima ovog Izvješća ovisno o vrstama zaštite dječjih prava i razine njihove zaštite.

Uz sudjelovanje u provedbi planiranih aktivnosti, Ured pravobraniteljice za djecu prati i ostvarivanje mjera predviđenih Nacionalnim planom u čije provođenje su uključena sva nadležna tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, mediji, organizacije civilnog društva. Iako je velik broj predviđenih mjera ostvaren, zbrinjavanje nas da neke iznimno važne još nisu. Pri tome prije svega mislimo na donošenje važnih strateških dokumenata kao što su Nacionalna strategija zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja i Nacionalni plan protiv seksualnog iskorištavanja djece. Također zabrinjava to što nije donesen Protokol o postupanju u slučaju grubog zanemarivanja dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta od strane roditelja, posvojitelja, skrbnika ili druge osobe, što nisu izrađeni preventivski i intervencijski programi zaštite djece od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja, što nije izrađen Katalog znanja stručnjaka koji obavljaju poslove zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja kao ni Program permanentnog stručnog usavršavanja stručnjaka koji obavljaju poslove zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja, zbog čega se u konačnici nije osiguralo sustavno rješavanje zaštite djece od svih oblika nasilja.

3.24 PROGRAM AKTIVNOSTI ZA PREVENCIJU NASILJA MEĐU MLADIMA ZA 2009. GODINU VLADE RH

Vlada Republike Hrvatske donijela je u lipnju 2009. godine Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu. U Programu su pripremljene prioritetne preventivne mjere čiji je cilj prevencija pojave novih slučajeva nasilja, edukacija stručnjaka koji rade s mladima, razvoj svijesti javnosti, roditelja i mladih o štetnosti nasilja među mladima te senzibiliziranje cjelokupne javnosti za problem nasilja među mladima. Na temelju prethodno iskazanih stajališta o potrebi širenja mreže programa stručnog postupka u cijeloj državi, Ured pravobraniteljice za djecu predložio je Vladi RH dopune Programa aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu. Prijedlozi i preporuke su prihvaćeni te je utvrđeno da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji s pravobraniteljicom za djecu imaju zadaću: „*Poticanja odnosno određivanja ustanova za provođenje produženog stručnog programa na cijelom području RH, kao posebnog oblika preventivnog rada s djecom koja manifestiraju rizično ponašanje ili dolaze iz rizičnih obitelji*“.

U cilju provedbe navedene mjere Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je četiri sastanka s predstavnicima triju ministarstava. Razmatrani su tada postojeći **program stručnog postupka u organizaciji socijalne skrbi** i **program pedagoške mjere tretmana produženog stručnog postupka u školama**. Uočen je dualizam ova dva programa te s tim u vezi i bojazan u interpretaciji njihove provedbe. Tom prilikom je Ured pravobraniteljice za djecu zatražio od Ministarstva znanosti obrazovanja i športa da temeljito informira i educira škole o *Pravilniku o pedagoškoj mjeri odgojno obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka*, koji je donesen u kolovozu 2009. godine. Ministarstvu smo također preporučili da utvrdi procedure u radu škola, uz mogućnost uključivanja centara za socijalnu skrb i obiteljskih centara.

Naime, sustav socijalne skrbi izrazio je spremnost da, na temelju zahtjeva iz sustava obrazovanja, provede edukaciju stručnih suradnika u školama, prilagođenu potrebama škola. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti ponudilo je suradnju stručnjaka iz svojih 17 obiteljskih centara u županijama, ako škole to zatraže. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi na našim je sastancima kao manjkavost Pravilnika ocijenilo to što se u njemu navodi da škola sama procjenjuje kada će i u kojim slučajevima obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb, te da to treba činiti samo u iznimno teškim slučajevima. Iz sustava socijalne skrbi upozoravaju da se tako propušta pravovremeno i adekvatno reagiranje na nepoželjne oblike ponašanja djece i mladih, jer centri za socijalnu skrb imaju znatno veće ovlasti postupanja prema obitelji, mogućnost interveniranja i pružanja pomoći. Ponekad u školi kažu: „Nismo zvali centar za socijalnu skrb jer obitelj nema socijalnih problema!“, što pokazuje da ne razumiju mehanizme zaštite djece. Usto, sustav socijalne skrbi ima dugogodišnje iskustvo u provođenju produženog stručnog postupka u suradnji sa školama.

Osim pravovremenog pružanja pomoći djeci, držimo iznimno važnim da rad s djecom u tretmanu produženog stručnog postupka bude prilagođen njihovoj razvojnoj dobi. Kroz produženi stručni postupak, primjerice, u osnovnoj školi potrebno je djeci pružiti konkretnu pomoć u učenju, organiziranje slobodnog vremena, obroke, učenje socijalnih vještina, rad s roditeljima i pojačani nadzor. U nekim se školama to ostvaruje kreiranjem inačica produženog boravka. Tu vidimo prostor za suradnju škola i obiteljskih centara, tamo gdje

postoje, ali i afirmiranih udruga koje rade s djecom. Ako i nakon takve stručne podrške odgojno obrazovnog sustava rezultati izostanu, tada se dijete treba uključiti u zahtjevniji stručni tretman u odgojnoj ili drugoj ustanovi u sustavu socijalne skrbi. Zato je osobito važno da centri socijalne skrbi od samog početka budu uključeni u sve timske odluke, da imaju saznanja o ponašanju učenika i roditelja te da se koriste sve mogućnosti koje proizlaze iz zakona. Škola, uz obrazovnu, mora osnažiti i svoju odgojnu ulogu, ali u ostvarivanju te uloge ne smije biti prepuštena sama sebi. Uz nove zadaće, mora dobiti i potrebna sredstva, ali i koristiti druge stručne resurse u zajednici.

Dogovori o implementaciji programa još traju. U vrijeme pisanja ovog izješća, na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu i potpredsjednika Vlade za društvene djelatnosti i ljudska prava, u suradnji s nositeljima mjera iz Programa Vlade i školskim sindikatima, organiziraju se daljnje aktivnosti kojima bi se otklonili prijevori utvrđeni u provedbi propisa.

3.25 AKCIJE PROMOVIRANJA PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA

Ured pravobraniteljice za djecu je od 2007. godine član Međunarodne koalicije za prevenciju zlostavljanja djece u organizaciji WWSF - *Women's World Summit Foundation*. Kroz ovo članstvo smo uključeni u kampanju promicanja prevencije zlostavljanja i nasilja nad djecom. Cilj kampanje je upozoriti na razmjere i brojne oblike zlostavljanja, istaknuti odgovornost država, institucija i svih odraslih za djelotvornu zaštitu djece te razvijati kulturu prevencije svih oblika nasilja. Zemlje koalicije obilježavaju Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece – 19. studenoga kroz različite aktivnosti o čemu izvješćavaju svake godine WWSF. Vlada Republike Hrvatske prihvatila je prijedlog pravobraniteljice za djecu te je obilježavanje tog dana uvrstila u Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji od 2008. do 2010. godine.

Međunarodni žiri WWSF-a ocijenio je iznimno uspješnim angažman Ureda pravobraniteljice za djecu RH u promoviranju ideje o obilježavanju 19. studenoga kroz organiziranje susreta s djecom, stručne rasprave, medijske poruke, objavljivanje publikacija o pravima djece te zagovaranje kulture prevencije u društvu te joj je u 2008. godini za to dodijelio prvu nagradu. Novčanu nagradu Ured je ustupio Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu te u učenicima njezinog grafičkog odjela našao partnere koji su u sklopu nastave osmišljavali vizualne i verbalne poruke o važnosti sprečavanja zlostavljanja djece. *Nasilje ostavlja bolne tragove; Ožiljci nestaju...bol ostaje...; Vijest smo objavili, a što smo poduzeli?; Vaša hrabrost je naša nada; Svako dijete ima pravo na siguran i sretan život* – neke su od njihovih poruka naglašenih snažnim vizualnim simbolima.

Izabrali smo jedan učenički rad kao službeni plakat za Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece, koji je tiskan u 5000 primjeraka te je u suradnji sa „Školskim novinama“ distribuiran svim dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Zajedno sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna Ured je organizirao izložbu „19. studenoga - Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece“ u Izložbenom salonu Izidor Kršnjavi, koja je trajala od 19. do 27. studenoga 2009., a u kojoj je sa svojim radovima sudjelovalo 40-tak učenika. Za tu je priliku tiskan katalog izložbe s predgovorom pravobraniteljice za djecu i ravnateljice škole na hrvatskom i engleskom jeziku. Katalog je dostavljen članovima Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE i članovima Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC-a.

Osim samog 19. studenoga, Ured je obilježio i cijeli Tjedan prevencije zlostavljanja djece od 13. do 19. studenoga 2010., povezujući ga i s obilježavanjem 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta 20. studenoga. U tom tjednu u Splitu je održana stručna rasprava „Manipulacija djecom tijekom razvoda“, u Zagrebu stručna rasprava „Od pravne do stvarne zaštite djece od nasilja - raskorak između propisa i stvarnosti!“ u organizaciji Ureda i Hrvatske odvjetničke komore, a pravobraniteljica i suradnici u tom su tjednu posjetili nekoliko škola i vrtića i predstavili plakat o prevenciji zlostavljanja djece.

Mnogi mediji izvijestili su o ovim događanjima, posebno o aktivnostima učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, a u medijima je općenito veći prostor posvećen temama o važnosti prevencije zlostavljanja djece čime se pridonijelo podizanju javne svijesti o tom problemu.

4 UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA

Sva tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne samouprave, kao i pravne i fizičke osobe, dužne su surađivati s pravobraniteljicom za djecu, podnositi izvješća te odgovarati na njene upite. Pritom pravobraniteljica može, sukladno okolnostima pojedinog slučaja, njima davati **upozorenja, prijedloge i preporuke**, a navedena tijela ili pojedinci moraju se o učinjenom povodom preporuke očitovati u roku od 15 dana. Postupajući u pojedinačnim slučajevima pravobraniteljica gotovo redovito postupi na način da daje preporuke radi otklanjanja manjkavosti u zaštiti pojedinog djeteta, prijedloge za poduzimanje nekih mjera radi sveobuhvatne zaštite djece te upozorenja na propuste u skrbi o djetetu, ukoliko utvrdi da je do njih došlo. Neke od tih preporuka, prijedloga ili upozorenja prerastu u opću inicijativu pravobraniteljice, ako se procijeni da mogu pridonijeti boljoj zaštiti djece ili učinkovitijem ostvarenju prava djece sveukupno ili grupa djece. Ovdje su sadržane samo neke od preporuka i upozorenja, dok su mnoge od njih sastavni dio drugih tekstova ili dijelova ovog Izvješća. Na ovom mjestu nastojali smo ih grupirati prema vrstama odnosno područjima na koja se odnose

4.1 PRAVOSUĐE

Zaštita prava i dobrobiti djece u sudskim postupcima

Pravobraniteljica za djecu je doznala o provođenju sudskog postupka u kojem je dijete bilo izloženo strahovitoj traumatizaciji prilikom ekshumacije i otvaranja sanduka pokojnika. U postupku utvrđivanja očinstva osobe koja je preminula neposredno nakon djetetovog začeća, sudskom odlukom naložena je ekshumacija pokojnika radi provođenja dokaza medicinskim DNK vještačenjem. Prema informacijama kojima raspolažemo, sud je naložio da majka i šestogodišnje dijete moraju prisustvovati ekshumaciji i otvaranju sanduka. Smatramo da je takva odluka suda bila na štetu djeteta te da nisu sagledane moguće posljedice takvog traumatičnog iskustva po dijete. Neshvatljivo je kako je uopće do nečeg takvog moglo doći, s obzirom da je riječ o okolnostima u kojima bi i odrastao čovjek osjećao izuzetnu nelagodu, a kamoli dijete od šest godina, znajući da se radi o njegovom ocu kojeg, na žalost, nije nikada

upoznalo. Stoga smo smatrali nužnim o događaju izvijestiti Ministarstvo pravosuđa kako bismo time dodatno ukazali na nužnost senzibilizacije sudaca za prepoznavanje i zaštitu dječjih prava i dobrobiti u svim postupcima u kojima djeca sudjeluju kao stranke, kao i u onima u kojima se odlučuje o njihovim pravima i interesima. Slijedom naših prije upućenih preporuka o potrebi edukacije sudaca, ponovno smo preporučili poduzimanje odgovarajućih radnji kako bi se ovakvi događaji ubuduće izbjegli.

Potvrđivanje Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe

Europska Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, kao međunarodni dokument, na cjelovit način uređuje pitanje prevencije od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, propisuje obvezu kriminalizacije određenih aktivnosti, kao i dužnosti podizanja svijesti građana o neprihvatljivosti određenih ponašanja. Hrvatska je pristupila ovoj Konvenciji na Konferenciji ministara pravosuđa Vijeća Europe, održanoj u Lanzerotu 2007. godine, prepoznajući važnost zaštite djece od svih oblika nasilja, uključujući i seksualno iskorištavanje. Unatoč činjenici da je Konvenciju potpisalo 36 zemalja te time iskazalo svoju opredijeljenost za suradnju u zaštiti djece od najgorih oblika nasilja, Konvencija, nažalost, još uvijek nije stupila na snagu, budući da nije ratificirana od strane dovoljnog broja zemalja. Povodom obilježavanja 19. studenoga, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, preporučili smo Ministarstvu pravosuđa da u okviru svoje nadležnosti poduzme aktivnosti za donošenje zakona kojim bi se u Hrvatskoj potvrdila Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

Postupci uzdržavanja

Uočavajući teškoće u ostvarivanju djetetovog prava na uzdržavanje, osobito vezano uz primjenu odredbi Obiteljskog zakona u kojima je određena obveza institucija (centara za socijalnu skrb i sudova), pravobraniteljica za djecu uputila je preporuke Ministarstvu pravosuđa, Vrhovnom sudu i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. Ministarstvu pravosuđa i Vrhovnom sudu upućena je preporuka o potrebi ujednačavanja sudske prakse i adekvatne edukacije sudaca, budući da je uočena neujednačenost u postupanju sudova vezano uz donošenje privremene mjere radi uzdržavanja djeteta te u pokretanju postupaka ovrhe po službenoj dužnosti u ovoj vrsti predmeta, zbog čega djeca ostaju uskraćena u svojem elementarnom pravu na uzdržavanje.

Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi upućena je preporuka da se osigura dovoljan broj stručnih radnika kako bi centri za socijalnu skrb mogli na efikasan način ispunjavati svoje obveze u zaštiti prava i dobrobiti djece.

4.2 NASILJE

Pomoć i podrška djeci žrtvama i svjedocima kaznenih djela

Učestala obraćanja roditelja djece, koja su žrtve ili svjedoci kaznenih djela, ukazuju na potrebu da se toj djeci pruži posebna skrb tijekom sudskog postupka kako bi ih se zaštitilo od sekundarne viktimizacije unutar pravosudnog sustava.

Prepoznajući potrebu da se žrtvama i svjedocima kaznenih djela osigura podrška i pomoć, Ministarstvo pravosuđa je u suradnji s UNDP-em otvorilo Urede za podršku svjedocima i

žrtvama pri nekim županijskim sudovima i Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, po uzoru na rješenja nekih europskih zemalja. Nažalost, ograničen broj tih Ureda (Zagreb, Vukovar, Osijek i Zadar), ali i predviđeno vrijeme njihova djelovanja, samo do početka studenoga 2009. godine, postavilo se pitanje osiguranja podrške i pomoći žrtvama kaznenih djela po prestanku njihova rada. Izmjenama Zakona o sudovima, koje su stupile na snagu 1. studenoga 2009., otvorena je mogućnost da se pri svakom županijskom sudu organizira podrška svjedocima i žrtvama na sudu te smo stoga Ministarstvu preporučili da žurno osiguraju funkcioniranje tog vida pomoći djeci i maloljetnim žrtvama i svjedocima. Preporučili smo i standardizaciju postupanja u odnosu na ispitivanje djece-žrtava i svjedoka, budući da je praksa stručnih suradnika i sudaca u ispitivanju djece vrlo različita, osobito vezano uz korištenje tehničkih uređaja, osiguranja prisutnosti stručnih osoba te korištenja mogućnosti ispitivanja djece izvan prostorija suda. Istaknuli smo potrebu sustavnog organiziranja podrške i pomoći djeci žrtvama i svjedocima te stvaranja jedinstvene mreže ove vrste usluge, ne samo kod onih nasilnih djela koja su u nadležnosti županijskih sudova, već i općinskih, kao i prekršajnih sudova. U taj sustav trebalo bi uključiti i policiju, budući da je upravo policija ta koja se prva susreće sa žrtvom ili svjedokom te bi joj trebala pružiti zaštitu i pomoć. Preporučili smo i da se osiguraju odgovarajući prostorni uvjeti za individualni rad stručnih suradnika s djecom, što je jedan od osnovnih preduvjeta za kvalitetno i profesionalno postupanje prema zlostavljanoj i traumatiziranoj djeci, kao i da se osigura njihov odgovarajući broj.

Preventivno djelovanje na pojavu nasilja među mladima

Vezano uz pojavu recidiva nasilničkog ponašanja mladih, uputili smo preporuku Ministarstvu pravosuđa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Potpredsjedniku Vlade RH. Struka, uključujući i Ured pravobraniteljice za djecu, već duže vrijeme glasno govori o nepostojanju sveobuhvatnih programa primarne prevencije, nepostojanju savjetovaništva za adolescente u kojima bi se radila primarna, ali i sekundarna i tercijarna prevencija društveno neprihvatljivog ponašanja. Drastičan primjer je nemogućnost provođenja savjetovanja u predkaznenom postupku, kao i izvršenje odgojne mjere savjetovališnog rada za maloljetne počinitelje kaznenih djela. O narušavanju prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju na smještaju u odgojnim ustanovama, nepostojanju dovoljno diferenciranog tretmana, nedostatku tretmana djece i mladih s ovisnostima te djece i mladih s psihičkim smetnjama, stručnjaci već dugo govore i upozoravaju na posljedice. Stoga smo upozorili i preporučili svim odgovornim sustavima i pojedincima na najvišoj državnoj razini da svojim autoritetom podrže zaštitu prava i interesa sve djece i provođenje preventivnih aktivnosti na svim razinama i stupnjevima prevencije.

Cyberbullying

Internetskom portalu, na kojem je uočeno da djeca razmjenjuju uvredljive poruke i izlažu se opasnostima od seksualnog zlostavljanja, preporučili smo da osiguraju mjere za zaštitu djece na svojim forumima, da spriječe da se oni iskorištavaju za plasiranje govora mržnje i cyberbullying, odnosno da uklone i onemoguće takve sadržaje te da objave pravila ponašanja na forumima, kao i upute za zaštitu privatnosti korisnika foruma.

4.3 ZAŠTITA DJECE S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Mreža ustanova za djecu s poremećajima u ponašanju

Već duže vrijeme suočavamo se s vrlo teškom situacijom u području zaštite prava djece s poremećajima u ponašanju, posebice one koja imaju i psihičke smetnje, a na smještaju su u nekoj od ustanova u nadležnosti Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Učestalo nam se obraćaju djelatnici ustanova, djeca – korisnici, kao i njihovi roditelji, zbog nemogućnosti zaštite njihovih prava, a zbog neadekvatnosti postojeće mreže ustanova i dostupnih stručnih intervencija u domovima. Držimo da su prava velikog dijela djece s poremećajima u ponašanju, koja su na smještaju u ustanovama socijalne skrbi, ugrožena zbog trenutnog neadekvatnog ustroja i niza problema zbog kojih je tretman ove djece često neučinkovit i nedostatan, a situacija je posebno ozbiljna kada su u pitanju djeca do 14 godina. Iako je postojećim zakonskim propisima ova problematika regulirana, očita je neusklađenost postojeće mreže ustanova i intervencija s potrebama ove zahtjevne djece, na što smo više puta upozoravali Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi uputili smo preporuku o nužnosti ustrojavanja mreže domova na način da mogu pružiti diferencirani tretman u skladu s potrebama/rizicima pojedinog djeteta te uspostaviti mrežu ustanova diferenciranih prema težini poremećaja u ponašanju. Preporučili smo da se djeci s poremećajima u ponašanju i udruženim psihičkim smetnjama, smještenoj u domove, osigura primjereniji domski tretman u posebnim ustanovama ili odjelima te da se osigura zapošljavanje odgovarajućeg broja i profila stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i ustanovama i uvođenje dodatnih timova s psihijatrima i psihoterapeutima. Također smo preporučili organiziranje sustavne i kontinuirane edukacije stručnjaka u domovima i centrima za socijalnu skrb, uvođenje sustava bodovanja i licenciranja, sustava stručnog napredovanja, osnivanje strukovnih komora radi podizanja standarda struke. Naglasili smo potrebu osiguranja sustavne supervizije stručnih radnika i administrativne supervizije rada upravljačkih struktura te potrebu poduzimanja mjera za kvalitetnije rješavanje postinstitucionalnog prihvata djece, od pojačanog rada s obiteljima, do organiziranja prihvata djece bez adekvatne obiteljske skrbi nakon resocijalizacije (stambene zajednice).

4.4 OBRAZOVANJE

Preporuke u povodu početka školske godine

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa smo, u povodu početka školske godine, uputili preporuku kojom smo podsjetili na prijašnje preporuke pravobraniteljice vezano uz obrazovna prava djece te zamolili da ih se s pažnjom razmotri i da se pravovremeno poduzmu aktivnosti u cilju njihove realizacije. Tako smo podsjetili na sljedeće preporuke: *Nasilje u odgojno obrazovnim institucijama, Prijevoz učenika, Pravo djece na dobivanje informacija o državnoj maturi, Zaštita privatnosti, Prava djece s teškoćama u razvoju, Prava djece pripadnika nacionalnih manjina, Partnerstvo s roditeljima / informiranost roditelja i učenika, Zabrinjavajući stavovi odraslih prema djeci – promocija afirmativnog stava, Praćenje i vrednovanje rada odgojno obrazovnih djelatnika, Prava djece kao članova društvene zajednice i obilježavanje 20 godina Konvencije o pravima djeteta.*

Prijevoz učenika

Potaknuti brojnim informacijama o problemima s besplatnim prijevozom učenika, uputili smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, preporuku zbog odluke o ograničavanju besplatnog prijevoza za srednjoškolce. Jasno nam je da se u trenutačnoj složenoj ekonomskoj situaciji pokušavaju pronaći razna rješenja za uštedu. No, u slučaju kad je donesena odluka o besplatnom prijevozu djece u školu, naknadno uvjetovana vrstom prijevoza, djeca koja su ovom odlukom prisiljena koristiti željeznički prijevoz bila su diskriminirana svojim mjestom stanovanja i ekonomskim statusom. Mnogi roditelji nisu u mogućnosti nadomjestiti razliku u cijeni karte za autobusni prijevoz, posebice ako ima više školaraca u obitelji, pa su djeca prisiljena putovati na teži, kompliciraniji i nesigurniji način. Naime, većina željezničkih stanica u manjim mjestima je izvan ili na periferiji mjesta pa su djeca prisiljena pješачiti i nekoliko kilometara najčešće po cesti bez nogostupa. Isto tako, zbog reda vožnje u željezničkom prometu, djeca su prisiljena vrlo rano ustajati i dugo boraviti po kolodvorima i drugim neprimjerenim mjestima. Ministarstvu smo preporučili preispitivanje ove odluke i donošenje primjerenijeg rješenja kojim interesi i prava djece neće biti ugroženi.

S obzirom na to da se u nekim sredinama gdje je organiziran prijevoz učenika, za to koriste autobusi stari i više od 20 godina, koji ne ispunjavaju sigurnosne uvjete za prijevoz djece, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture preporučeno je da žurno ispitaju ispunjavaju li ti autobusi sve zakonom i podzakonskim aktima propisane uvjete.

Poduka djece i pružanje usluga u igraonicama

Potaknuti slučajem urušavanja stropa jednog „vrtića“ (igraonice) u kojem je bila ugrožena sigurnost djece i prijedlozima oko ovlasti za provođenje nadzora nad njegovim radom, budući da nije osnovan sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi, već prema Zakonu o trgovačkim društvima, došli smo do saznanja kako u Hrvatskoj posluje veliki broj tvrtki koje su registrirane za obavljanje gospodarske djelatnosti „dodatne poduke“, iako se sadržajno radi o obrazovnoj djelatnosti. U navedenim tvrtkama, bez ispitivanja ispunjavanja uvjeta o postojanju prostornih i kadrovskih uvjeta za odgoj djece, jer im formalno odobrenje za rad nije bilo potrebno, organizira se „poduka djece“, odnosno neki od sadržaja koji su u biti odgojno-obrazovni (programi učenja stranog jezika, športske igraonice i sl.). Roditelji, u pravilu neinformirani o nepostojanju stručnog nadzora nad radom tih tvrtki, djecu tako povjeravaju osobama upitnih stručnih sposobnosti, u prostorima koji ne podliježu nadzoru inspekcije po pitanju tehničkih uvjeta i sigurnosti. Zato smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučili, s obzirom na to da znaju za postojanje trgovačkih društava koja „ilegalno“ obavljaju djelatnosti koje su u suštini djelatnost odgoja i obrazovanja, da u suradnji s Državnim inspektoratom izvrše provjere i zatraže zabranu rada navedenih tvrtki. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti smo također preporučili da dopune propise, kako bi se u budućnosti izbjegla mogućnost nedostatka nadzora nad obavljanjem onih djelatnosti, koje u nekom od svojih segmenata predstavljaju odgoj i obrazovanje djece te skrb o djeci, kao što je, primjerice, obavljanje djelatnosti poduke djece i pružanja usluga u igraonicama. Naime, za djecu je rizično da ne postoji materijalna odredba koja predviđa mogućnost nadzora i ispitivanja odgovornosti zbog moguće povrede prava i sigurnosti djece, u svakoj situaciji gdje se skrbi o djeci ili se radi s njima (poduka/instrukcije, igraonice, čuvanje djece i sl.). Nužno je unutar postojećih propisa iz područja odgoja i obrazovanja te obiteljskopravne zaštite

predvidjeti i regulirati pravila i uvjete kojima će se pravnim osobama (trgovačkom društvu, obrtniku, ustanovi ili udruzi) rad s djecom dopustiti samo na osnovi suglasnosti, dozvole ili drugog akta nadležnog ministarstva ili ureda državne uprave. U slučaju da navedene pravne osobe ne ishode potrebne suglasnosti, ne bi im smio biti odobren upis u registar, niti bi smjele takvu djelatnost obavljati.

Stručna usavršavanja odgojno obrazovnih djelatnika na otocima

Djelatnici odgojno obrazovnih ustanova na otocima ukazali su pravobraniteljici za djecu na to da vrlo rijetko odlaze na stručna usavršavanja, uglavnom zbog udaljenosti i loše prometne povezanosti s kopnom, što im stvara dodatne troškove i druge teškoće. Kako izostanak kontinuirane edukacije utječe na kvalitetu obrazovanja i ostvarenja prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama na otocima, uputili smo preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Agenciji za odgoj i obrazovanje da potiču i prate stručno usavršavanje djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova na otocima te da prilikom organizacije stručnih usavršavanja vode računa o tome da im prilagode termine edukacija.

Zapošljavanje stručnog suradnika psihologa u osnovnim školama

Potaknuta suicidima i pokušajima suicida učenika te izostankom odgovarajuće psihološke pomoći djeci, učenicima škola, zbog nedostatka stručnog suradnika psihologa, pravobraniteljica za djecu je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputila preporuku o osiguravanju radnih mjesta stručnog suradnika psihologa, kako bi se promptno i sveobuhvatno zaštitila prava učenika tih škola.

Pravo na kvalitetno obrazovanje djece na otocima

Prilikom posjeta otočnim školama uočen je problem nedostatka stručnog kadra, kao i nepotpune satnice prosvjetnih djelatnika zaposlenih u otočnim školama. Zbog nepovoljnih uvjeta, loše prometne povezanosti i problema stanovanja, učitelji i nastavnici teško se odlučuju na rad na otoku pa djeci u otočnim školama često predaje nestručni kadar. Primjerice, jedan učitelj predaje više predmeta ili učitelj razredne nastave predaje i sve predmete predmetne nastave. Stoga je pravobraniteljica za djecu Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa preporučila da se ispita stanje u otočnim školama i razmotre mogućnost različitih vrsta poticaja u zapošljavanju, kako bi se zaštitila prava djece koja žive na otocima na kvalitetno obrazovanje.

Ministarstvo nam je odgovorilo da, s obzirom na činjenicu da je nastava s učenicima individualizirana i da učitelj/ica ima dovoljno vremena za ispunjavanje svih zahtjeva suvremenog odgoja i obrazovanja, smatraju da ne treba sumnjati u kvalitetu i ishode odgojno-obrazovnog rada učitelja/ica u otočnim školama. Ujedno je navedeno da se učitelji mogu obratiti za pomoć savjetnicima Agencije za odgoj i obrazovanje te da zadnju godinu djeluje mobilni stručni tim, koji pomaže u rješavanju teškoća i radu s djecom kojima je potreban određeni oblik pomoći te škole i njega mogu konzultirati.

Obrazovna prava djece djelatnika MVPEI-a u diplomatsko-konzularnim predstavništvima

Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija smo preporučili da, prilikom odlučivanja o raspoređivanju djelatnika na radno mjesto u diplomatsko-konzularnim predstavništvima, kao i prilikom povratka u Zagreb, posebice vode računa o obrazovnim potrebama djece djelatnika te njihovom nesmetanom školovanju. Također, kako bi se izbjegle posljedice koje su po djecu nepoželjne, a rezultiraju nespornostima u komunikaciji, preporučili smo da posebnu pažnju posvete informiranju djelatnika i službenika koji se raspoređuju na rad u

diplomatsko-konzularna predstavništva, o načinu ostvarenja prava djece, vezano uz njihov boravak u inozemstvu i povratak u Republiku Hrvatsku.

Iz izvješća Ministarstva je proizašlo kako, u slučaju kada u državi primateljici nema javne osnovne i srednje škole, diplomat ima pravo dijete upisati u privatnu školu uz naknadu u iznosu od 90% od stvarne cijene upisnine i školarine, što nije u skladu s pravom djeteta na besplatno osnovno obrazovanje. Naime, ukoliko u državi primateljici nema javne škole koja udovoljava sigurnosnim uvjetima ili omogućava nesmetan nastavak školovanja u Republici Hrvatskoj, smatramo kako je, u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, dužnost Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija osigurati svoj djeci čiji su roditelji upućeni na rad u diplomatsko-konzularna predstavništva RH u toj zemlji, ovo pravo u punom opsegu. Također smatramo, kako bi u procjeni o tome u kojim zemljama je sustav školovanja, kvaliteta obrazovanja ili jezična barijera takva da onemogućuje nastavak redovitog školovanja u Hrvatskoj, Ministarstvo trebalo zatražiti mišljenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Odgovoreno nam je kako će se naše preporuke uzeti u obzir u budućnosti prilikom izrade unutarnjih akata koji se odnose na ovu materiju.

4.5 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Djeca zatečena u prosjačenju

Uredu pravobraniteljice za djecu učestalo se obraćaju građani zabrinuti i ogorčeni zbog čestih prizora prosjačenja djece na gradskim ulicama, trgovačkim centrima i u prometnim sredstvima. O svakom pojedinačnom obraćanju građana redovito smo obavještavali policiju i tražili žurno postupanje kako bi se u suradnji s nadležnim tijelima socijalne skrbi djeci pružila odgovarajuća zaštita, a građane upozoravali na nužnost njihovog osobnog angažmana u žurnom izvješćivanju policije, kako bi reakcija bila pravovremena i učinkovita. No, kako od građana dobivamo informacije da, unatoč pravovremenom obavještavanju policije, reakcija nerijetko izostaje te se policijski službenici ne odazivaju na pozive, ravnateljstvu policije Ministarstva unutarnjih poslova preporučili smo da svoje djelatnike upozore na nužnost suradnje s građanima i pravovremene intervencije kako bi se ovoj posebno ranjivoj skupini djece pomoglo. Djeci koja prose na gradskim ulicama ugrožen je život, zdravlje i dostojanstvo, a nerijetko ih odrasli iskorištavaju i prisiljavaju na prosjačenje. Stoga je nužno da reakcija nadležnih tijela bude pravovremena i koordinirana, kako bi se djecu adekvatno zaštitilo.

4.6 MEDIJI

Nadzor nad sadržajima reklama koji mogu nanijeti štetu djeci

Vijeću za elektroničke medije preporučili smo da provode nadzor nad sadržajima reklama koji mogu nanijeti štetu djeci, a osobito reklama za pivo. Zatraženo je također i da vrednuje kvalitetu označavanja televizijskih sadržaja dobnim oznakama i da analizira poštovanje Pravilnika o načinu postupanja nakladnika televizijske djelatnosti radi zaštite maloljetnika.

Sudjelovanje djece u televizijskim emisijama

Potaknuti pojedinačnim pritužbama građana, preporučili smo javnoj televiziji da se unutar televizijske kuće utvrde profesionalna načela, odnosno pravila ponašanja, koja će biti obvezna svaki put kad se izvještava o djeci, kad su djeca uključena u vijest, odnosno kad se nalaze u kadru, bilo da je riječ o njima ili njihovim bližnjima, kad nastupaju u tv-emisijama, ili kad ih se snima za potrebe pojedinih dijelova programa, uključujući i reklamni.

Važno je da u emisijama koje imaju visoku gledanost te ih često gledaju i djeca, budu isključene neželjene poruke koje bi mogle nanijeti štetu djeci. Urednici i novinari svojim izvještavanjem utječu i na djecu pred televizijskim ekranima te trebaju biti svjesni svoje odgovornosti i za njih, kao i za djecu o kojoj izvještavaju.

Važnost dječjih i učeničkih časopisa za promicanje prava djeteta

Pokrenuti i tiskati časopise primjerene dječjoj dobi o temi Konvencije o pravima djeteta, jedna je od aktivnosti predviđenih Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, čiji su nositelji, uz Ured pravobraniteljice za djecu, Ministarstvo obitelji, branitelja, međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, organizacije civilnog društva i Hrvatsko novinarsko društvo. Dječji i učenički časopisi imaju važnu ulogu u medijskom osnaživanju djece: razvijanjem kritičkog odnosa prema medijskim sadržajima i omogućavanjem izravnog sudjelovanja u kreiranju i širenju informacija koje su im važne, osobito onih koje se tiču njihovih prava i aktivne participacije u društvu. Potrebno je pružiti podršku učiteljima voditeljima novinarskih i drugih medijskih družina, osigurati im odgovarajuću satnicu te financijsku i stručnu potporu za njihov rad, uključujući stručno usavršavanje i superviziju. Također je važno omogućiti djeci i učiteljima da na odgovarajući način prezentiraju svoje medijsko stvaralaštvo u školi, lokalnoj sredini i šire te da razmjenjuju iskustva s drugim školama. Ova je preporuka upućena Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, uz prijedlog da se na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja uvedu sadržaji medijskog obrazovanja. Također je naglašeno kako dječjim i školskim knjižnicama, koje se u svojoj primarnoj informacijskoj, edukativnoj i kulturnoj ulozi bave osiguravanjem kvalitetnih čitateljskih materijala za djecu i mlade, uključujući i one koji se odnose na prava djeteta, treba pružiti društvenu i javnu potporu i financijsku podršku da bi mogle ostvarivati svoju ulogu i pozitivnim pristupom djelovati protiv komercijalizacije medija i materijala namijenjenih djeci i mladima.

4.7 OSTALO

Prevenција suicida

Svjesni nedovoljne prevencije u odnosu na pojavu suicida djece, u ožujku 2008. smo Vladi, nadležnim ministarstvima i Zavodu za javno zdravstvo uputili preporuku i poziv za žurno i adekvatno postupanje, kako na izmjeni zakonodavstva tako i na provedbi usvojenih zakona, podzakonskih propisa i smjernica. Također smo preporučili uključivanje Hrvatske psihološke komore u izradu programa prevencije suicida. Unatoč suglasju nadležnih o nužnosti prevencije i nekim pojedinačnim ohrabrujućim projektima i aktivnostima, čini nam se da dosad nije dovoljno učinjeno. Ured pravobraniteljice za djecu je, u srpnju 2009., u okviru mišljenja na *Prijedlog Programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih 2010-2012* dao

niz prijedloga o mogućim žurnim mjerama sprečavanja suicida. Mišljenje je upućeno ministru zdravstva i socijalne skrbi.

Tijekom godine smo medijima preporučili da s osobitim oprezom izvješćuju o delikatnoj pojavi suicida, pazeći da pritom ne izazovu neželjeni efekt i ne ugroze posebno ranjive skupine, odnosno djecu. Preporučeno im je da pritom slijede stručne smjernice o medijskom izvještavanju o samoubojstvima izrađene na temelju preporuka Svjetske zdravstvene organizacije. Hrvatsko novinarsko društvo je u novi Kodeks časti hrvatskih novinara uvrstilo preporuku o tome da novinari trebaju slijediti stručne smjernice o medijskom izvještavanju o suicidima.

Imovinski interesi djece

Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi uputilo je centrima za socijalnu skrb mišljenje vezano uz njihovu ulogu u zaštiti imovinskih interesa djece prilikom raspolaganja djetetovom imovinom. Prema mišljenju Ministarstva, roditelji, bez traženja odobrenja centra za socijalnu skrb, mogu raspolagati novčanim sredstvima djeteta do iznosa od 10.000 kuna mjesečno. Ovakav stav Ministarstva smatramo neprihvatljivim budući da je riječ o iznosu koji znatno nadmašuje iznos prosječne mjesečne plaće i koji roditeljima omogućuje da, bez suglasnosti centra za socijalnu skrb, godišnje mogu raspolagati iznosom od 120.000 kuna i time eventualno oštetiti interese djece. Ovako široko tumačenje zakonskih odredbi ostavlja dosta prostora za moguću manipulaciju pravima djeteta. Iako je većini roditelja cilj prvenstveno zaštita interesa vlastite djece, u praksi ima slučajeva kada postupci roditelja nisu usmjereni na dobrobit djece ili kad se imovinski interesi djece nađu u koliziji s interesima odraslih. Držimo da bi iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta bilo realnije i prihvatljivije vezati za prosječne potrebe djeteta ili minimalni novčani iznos potreban za mjesečno uzdržavanje djeteta, propisan Obiteljskim zakonom i podacima koje jednom godišnje objavljuje MZSS. Stoga smo preporučili Ministarstvu da preispita spomenuto mišljenje te poduzme sve druge radnje iz svoje nadležnosti kojima bi se učinkovito zaštitili imovinska prava i interesi djece.

Djeca u kladionici

Iako je primanje uplata za klađenje od osoba mlađih od 18 godina zabranjeno odredbama Zakona o igrama na sreću, Ured pravobraniteljice za djecu obaviješten je da djeca dolaze u neke sportske kladionice i da se od njih primaju uplate. Slijedom toga, preporučili smo Ministarstvu financija i organizatoru klađenja, da preispitaju prijavljene slučajeve. Također, s obzirom na uočenu pojavnost klađenja djece te saznanja o opasnostima koje klađenje ima po dobrobit djece, preporučili smo pojačanu kontrolu poštovanja ove zakonske odredbe kod svih trgovačkih društava koja priređuju igre klađenja.

Nedostatak stručnjaka koji se bave djecom

U svakodnevnom radu, u neposrednom kontaktu s roditeljima i djecom, praćenjem izvještavanja medija i rasprava stručnjaka, u neposrednom kontaktu sa stručnjacima, suočeni smo s informacijama o nedostatnom broju stručnjaka u sustavima koji se na različite načine bave djecom. Svjesni smo teške ekonomske situacije u državi, no smatramo da i u ovoj situaciji treba prioritetno misliti na djecu, posebice pri planiranju stvaranja budućih uvjeta za ostvarivanje njihovih prava. Stoga smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti preporučili da u planiranju zapošljavanja djeluju u skladu s Konvencijom o

pravima djeteta, koja propisuje kako države stranke trebaju osigurati „da ustanove, službe i tijela odgovorna za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da djeluju u skladu sa standardima uspostavljenima od strane nadležnih tijela, osobito u području sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja“. Također, zatražili smo da nas izvijeste o aktualnom stanju u pogledu broja stručnjaka zaposlenih u ustanovama i institucijama koje se bave zaštitom zdravlja djece, njihovim odgojem i obrazovanjem, zaštitom prava djece u sustavu socijalne skrbi i obiteljsko-pravne zaštite te pružaju usluge savjetovanja djece i obitelji te o broju stručnjaka (prema zanimanjima) koji bi, prema postojećim pozitivnim propisima i važećim normativima trebali biti zaposleni/koji nedostaju u navedenim ustanovama i institucijama (npr. u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, centrima za socijalnu skrb, domovima za djecu, primarnoj zdravstvenoj zaštiti djece, u bolnicama, obiteljskim centrima).

Najugroženije skupine djece i sprečavanje nepovoljnih učinaka „kriznih mjera“

U srpnju smo apelirali na Vladu RH da se u procesima donošenja kriznih mjera obvezno donese operativni plan zaštite najugroženijih skupina djece, s predviđenim mjerama i na državnoj i na lokalnoj razini. Takav plan treba sadržavati i preporuke za djelovanje unutar sustava zaštite obitelji, zdravstva i socijalne skrbi te odgoja i obrazovanja, kao i u jedinicama lokalne uprave i samouprave, uključujući sve subjekte u lokalnoj zajednici. Smatramo da se nipošto ne smiju umanjivati sredstva za programe kojima su neposredni korisnici djeca iz ranjivih skupina te da u svim područjima života treba predvidjeti mehanizme za pomoć obiteljima koje su siromašne ili su na rubu siromaštva. Izostanak takvih zaštitnih mjera bitno će i dugoročno ugroziti dobrobit i interese mnoge djece. Poziv upućen Vladi RH objavljen je i u medijima, a njime se željelo potaknuti izradu analize očekivanih posljedica recesijskih mjera po obitelji i djecu, uz predviđanje u kojim skupinama djece će posljedice biti najteže, te u vezi s tim očekivanjima, planiranje specifičnih, diferenciranih zaštitnih mjera za pojedine najugroženije skupine. No, takav plan je izostao. U odgovoru nije iznesen plan mjera, već opis onoga što poduzimaju Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Preporuka organizatorima političkih skupova, strankama i stranačkim kandidatima

Organizatorima političkih skupova, strankama i stranačkim kandidatima preporučili smo da vode računa o pravima djece i da ih ne iskorištavaju kao „ukras“ na stranačkim skupovima i izbornim plakatima političara, odnosno u političkoj promidžbi. Pravobraniteljica je pozvala i medije da razotkrivaju i kritiziraju takvu praksu. Žele li doista poboljšati zaštitu djece i njihovih prava, političari bi u svojim programima trebali ponuditi ostvariva rješenja koja će povećati razinu zaštite djece od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja te osigurati jednakost u pravima sve djece, apelirala je pravobraniteljica. Podsjetila je da posebnu potporu trebaju ranjive skupine - djeca iz siromašnih obitelji, iz izoliranih seoskih ili otočnih sredina, djeca s teškoćama u razvoju, djeca pripadnika nacionalnih manjina i druga koji se često nađu na margini društva. Ova preporuka upućena je kao javni poziv u travnju 2009., u povodu lokalnih izbora, te u studenome, u povodu predsjedničkih izbora. Utjecala je na senzibiliziranje medija i javnosti, a i pojedini organizatori političkih skupova postali su oprezniji.

Kolegij o pravima djece na studiju odgovarajućih fakulteta

Slijedom preporuke o uvođenju kolegija o nasilju nad i među djecom u sveučilišne programe, proizišle iz mjere Nacionalnog plana za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koju

je pravobraniteljica 2007. godine uputila svim sveučilištima u Hrvatskoj, u 2009. godini na iste adrese upućena je preporuka o uvođenju kolegija o pravima djeteta. Podaci o stanju prava djece, a i standardi Europske unije nameću potrebu cjelovitog obrazovanja o dječjim pravima, koje uključuje i edukaciju o nasilju i zlostavljanju, daljnjeg razvoja sveučilišnih programa koji bi se odnosili na primjenu Konvencije o pravima djeteta. Kako bi budući profesionalci koji će raditi na zaštiti prava i interesa djece dobili kvalitetnu razinu znanja, kao temelj za pravovremenu i sveobuhvatnu zaštitu djece, držimo potrebnim proširiti ove kolegije na sve struke odgoja i obrazovanja kao i druge struke.

5 SUDJELOVANJA U POSTUPKU IZRADE NACRTA PRIJEDLOGA PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU ZAKONA I PROPISA

U skladu s odredbama Zakona o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica za djecu ovlaštena je sudjelovati u postupku izrade nacrtu prijedloga propisa, koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja važna za djecu, kao i potaknuti donošenje i izmjene zakona i drugih propisa koji se odnose na prava i zaštitu djece. Unapređenjem propisa koji se odnose na prava djece, poboljšava se položaj širokih skupina djece te je i u ovom izvještajnom razdoblju ovom području djelovanja posvećena osobita pažnja. Prateći aktivnosti Vlade RH, Ured pravobraniteljice samoinicijativno se uključivao u zakonodavnu aktivnost dajući svoje prijedloge i mišljenja na nacрте zakonskih tekstova koji su bili upućeni u saborsku proceduru, što je u najvećem broju slučajeva predstavljalo fazu postupka u kojem su mogućnosti utjecaja bile relativno male. Nažalost, brojni zakonski prijedlozi nisu bili dostupni u ranijoj fazi postupka, kad su mogućnosti intervencije veće. Neka ministarstva, kao što je primjerice Ministarstvo unutarnjih poslova, uvidjela su prednosti suradnje s pravobraniteljicom za djecu u kreiranju zakonskih tekstova te joj prijedloge nacrtu zakona redovito dostavljaju na mišljenje ukoliko se propisi odnose na djecu i ostvarivanje njihovih prava. S obzirom na važnost pojedinih zakonskih propisa, pravobraniteljica se kroz članstvo u radnoj skupini za izradu njihova nacrtu aktivno uključila. Tako, primjerice, predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu, na poziv Ministarstva pravosuđa, sudjeluje u radnoj skupini za izradu nacrtu prijedloga Zakona o sudovima za mladež, Zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji i Kaznenog zakona.

Brojna su područja u kojima je Ured pravobraniteljice za djecu tijekom 2009. godine nastojao svojim aktivnostima unaprijediti pravnu uređenost kako bi se propisima bolje zaštitila prava djece u pojedinim područjima života ili prava djece kao pripadnika određenih skupina. Svojim prijedlozima i inicijativama sudjelovali smo u donošenju ukupno 28 propisa. Neke inicijative i prijedlozi su podržani i ugrađeni u zakonske tekstove, dok neke, nažalost, nisu, što ćemo u nastavku teksta prikazati po pojedinim područjima.

5.1 USTAVNE PROMJENE

Tijekom 2008. godine Hrvatskom smo saboru uputili prijedloge vezano uz najavljene ustavne izmjene, o čemu smo detaljno pisali i u prošlogodišnjem Izvješću. Predloženim izmjenama u Ustavu bi se ojačao položaj djece i njihova prava te poboljšali uvjeti za njihovu zaštitu. Naime, djeca u Ustavu nisu u aktivnom položaju i nisu istaknuta kao posebna skupina

građana. Zbog svojih razvojnih ograničenja, djeca su ovisna o odraslima te je stoga potrebno osigurati dodatne mehanizme kojima će država stvoriti uvjete da djeca ne budu samo pasivni primatelji pomoći i zaštite nego i aktivni sudionici u svom razvoju i oblikovanju društvene zajednice. Djeca su često u diskriminiranom položaju i neprepoznata u svojim specifičnim razvojnim potrebama. Zato smatramo kako ih je potrebno dodatno istaknuti kao ravnopravnu grupu građana, dati im aktivnu ulogu i osigurati razvojni pristup u svim djelovanjima države koja se izravno ili neizravno na njih odnose. Istaknuta je nužnost da se načelu dobrobiti djeteta, kao temeljnom pravu djeteta zagarantiranog Konvencijom o pravima djeteta, dade ustavno jamstvo. Predloženo je da se u ustavne odredbe ugradi dužnost države da uz majčinstvo štiti i roditeljstvo naglašavajući ravnopravnost i odgovornost roditelja u odgoju i podizanju djece, ali i obvezu države da preuzme odgovornost za stvaranje uvjeta za ostvarivanje poticajne i odgovorne roditeljske uloge. Naglašena je potreba terminološkog usklađivanja Ustava s Konvencijom o pravima djeteta te potreba da se u Ustav, uz odredbe o pučkom pravobranitelju, ugrade odredbe o pravobranitelju za djecu, kako bi se potvrdila spremnost države na dosljednu i sustavnu brigu za položaj i interese djece, a jamstvom neovisnosti i samostalnosti pravobranitelja za djecu, osnažila njegova uloga i značaj u promicanju i ostvarivanju prava djece.

Također je predložena i izmjena odredbi Ustava koje se odnose na pravne posljedice počinjenja kaznenih djela, ističući potrebu stvaranja preduvjeta da se zakonski trajno onemoguću počiniteljima spolnih delikata na štetu djece obavljanje poslova u kojima dolaze u neposredan kontakt s djecom, a sukladno zahtjevima koje pred države članice postavlja Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja budući da su sadašnje odredbe Ustava ograničavajuće u tom pogledu. Naime članak 30. Ustava Republike Hrvatske propisuje kako kaznena osuda za teška i osobito nečasna kaznena djela može, u skladu sa zakonom, imati za posljedicu gubitak stečenih ili zabranu stjecanja na određeno vrijeme nekih prava na obavljanje određenih poslova, ako to zahtijeva zaštita pravnog poretka. Spolni delikti na štetu djece, svakako su među najtežim kaznenim djelima koji ostavljaju trajne i nesagledive posljedice, kako za dijete koje je žrtvom takvog kaznenog djela, tako i za društvo u cjelini. Imajući to u vidu, predloženo je da se u članku 30. Ustava brišu riječi „na određeno vrijeme“. Na taj način, omogućilo bi se iznalaženje adekvatnih i na Ustavu utemeljenih zakonodavnih rješenja kako bi se djecu trajno zaštitilo od počinitelja recidivista spolnih delikata na štetu djece. Naime, na takav način, spolni delikventi bili bi trajno onemogućeni da obavljaju poslove u ustanovama i institucijama čiji su korisnici djeca.

5.2 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Izmjene i dopune Obiteljskog zakona

S obzirom na to da već niz godina u izvješćima ukazujemo na probleme, koji zbog određenih zakonskih propusta ili nedovoljno jasne regulative dodatno otežavaju položaj djece u slučaju narušenih obiteljskih odnosa, Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti upućen je niz prijedloga za izmjenu i dopunu Obiteljskog zakona.

U dinamici obiteljskih odnosa, zbog dugotrajnosti sudskih postupaka u kojima se odlučuje s kojim će roditeljem dijete živjeti nakon prekida obiteljske zajednice, događaju se brojne i raznovrsne manipulacije djecom u ostvarivanju roditeljskih interesa. Obiteljskim zakonom nije predviđeno donošenje privremene mjere kojom bi se do donošenja odluke uredila

sporna pitanja između roditelja, osobito s kojim će roditeljem dijete živjeti te o dinamici susreta i druženja s drugim roditeljem. Stoga je predloženo da se u slučajevima kada ne postoji sporazum roditelja ili taj sporazum nije u interesu djeteta, predvidi obveza suda da privremeno, do okončanja sudskog postupka, privremenom mjerom uredi sporna pitanja kako bi se izbjeglo produbljivanje roditeljskog sukoba i zaštitio interes djeteta. Također smo predložili da se Obiteljskim zakonom odredi da sudske odluke sadrže odluku o zajedničkoj roditeljskoj skrbi kako bi se izbjegli nesporazumi u njihovom provođenju. Naime, tijekom sudskog postupka, a i prilikom posredovanja u centru za socijalnu skrb, roditelji su najčešće usmjereni na što skorije okončanje sudskog postupka te ne pridaju osobitu važnost savjetima i upozorenjima stručnjaka o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i potrebi suradnje u njezinoj realizaciji. Stoga je posebno važno da sudske odluke budu precizne i jasne s osobitim naglaskom na zajedništvo roditelja u provođenju roditeljske skrbi, kako se ne bi ostavljalo prostora improvizaciji ili pogrešnom tumačenju sudskih presuda.

U cilju zaštite najboljeg interesa djeteta, predložili smo i da se predvidi mogućnost da dijete može ostvarivati susrete i druženja i s nekim drugim osobama, a ne samo onim osobama koje su sada navedene u Zakonu (baka, djed, brat, sestra, polubrat, polusestra, maćeha, očuh, bivši izvanbračni partner roditelja). Pri ovom prijedlogu rukovodili smo se potrebom djeteta da ostvaruje kontakte s osobama koje su mu bliske i važne kao što su djetetovi srodnici, bivši udomitelji, kumovi djeteta ili neke druge osobe, s kojima je dijete bilo u kontinuiranom kontaktu i s kojima ima izgrađenu emocionalnu vezu, a koje zbog određenih životnih okolnosti s djetetom više ne mogu kontaktirati bez odluke nadležnog tijela. Prekid održavanja susreta s tim osobama nanosi veliku štetu daljnjem emocionalnom razvoju djeteta te je potrebno zakonom predvidjeti mogućnost da se dijete susreće i s tim osobama, ukoliko je to po procjeni centra za socijalnu skrb i ocjeni suda u djetetovom interesu. Također smo predložili da se Obiteljskim zakonom predvidi mogućnost da se odluka o susretima i druženjima s braćom i sestrama, odnosno s polubraćom i polusestrama, može donijeti i po prijedlogu samog djeteta, budući da se na ovaj način djetetu daje aktivna uloga.

Nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, kao mjera obiteljskopravne zaštite pokazala se u praksi kao jedna od najučinkovitijih mjera. Prema Obiteljskom zakonu ova mjera može se izreći samo roditeljima te nije predviđena mogućnost izricanje ove mjere u onim situacijama kada o djetetu skrbe druge osobe kojima je ono povjereno na čuvanje i odgoj. Stoga je predloženo da se Zakonom omogući, izricanje mjere nadzora i drugim osobama, kojima je dijete povjereno na čuvanje i odgoj, dakle u onim situacijama kad o djetetu ne skrbe njegovi roditelji. Provođenjem ove mjere moguće je osigurati pomoć i podršku osobama koje skrbe o djetetu, kako bi se izbjeglo djetetovo izdvajanje iz njemu bliskog okruženja. Na taj način djetetu bi se pružila prilika da odrasta u poznatoj sredini ili uz osobe koje su mu bliske, ukoliko je procjena stručnjaka da bi se eventualno uočeni propusti uz stručni nadzor mogli ukloniti te na taj način izbjeći smještaj djeteta u nepoznatu obitelj udomitelja ili instituciju, što je zasigurno u interesu djeteta. Ukoliko se ovaj prijedlog prihvati, to podrazumijeva i promjenu naziva ove mjere u „nadzor nad izvršavanjem skrbi“.

Prijedlozi pravobraniteljice za djecu bili su usmjereni i na skraćivanje postupaka pred sudom koji prema našoj ocjeni traju predugo. Predloženo je i da se odredi rok od 60 dana za okončanje postupka lišenja roditeljske skrbi, kao što je to određeno u drugim postupcima koji se provode radi zaštite interesa djeteta. Kako je lišenje roditeljske skrbi često usko povezano uz poduzimanje drugih mjera usmjerenih na trajno zbrinjavanje djeteta (npr.

posvojenje djeteta), to je i u ovim postupcima nužno Źurno postupanje suda. NaŹalost, u praksi ovi postupci traju neopravdano dugo te se zbog toga događa da poneka djeca u ustanovama provedu cijelo svoje djetinjstvo. Određivanjem roka prisililo bi se sud na brŹe vođenje postupaka i promptno poduzimanje drugih mjera za zaštitu djeteta. Kako se u praksi pokazuje da parnice radi razvoda braka ponekad traju i više godina, a da između pojedinih ročišta prođe i više mjeseci, a ponekad čak i godinu dana, smatramo kako je potrebno zakonom propisati da razmak između pojedinih ročišta na sudu ne smije biti dulji od 15 dana, osim u onim slučajevima kada je potrebno osigurati izvođenje posebnih dokaza (vještačenje), kao i da ukupno trajanje sudskog parničnog postupka ne smije biti dulje od jedne godine od zaprimanja tuŹbe ili prijedloga te smo u tom pravcu predložili izmjene. Predložili smo i da dijete u postupcima razvoda braka te drugim sudskim postupcima u kojima se odlučuje o skrbi za dijete, kao i u postupcima koji se vode po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, a u kojima se odlučuje o odnosima roditelja i djece, bude zastupano po posebnom skrbniku koji bi štitio prava i interese djeteta u postupku, pazio da se ne manipulira djetetovim pravima te da su sve radnje, mjere i odluke u postupku donesene u skladu s najboljim interesom djeteta.

Predložili smo i promjenu zakonskog rješanja kojim se maloljetni štićenik mogao odlukom centra za socijalnu skrb povjeriti na čuvanje i odgoj skrbniku, drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, domu za djecu ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Naglasili smo kako je ono bilo prihvatljivo u okolnostima dok je centar za socijalnu skrb donosio odluke o roditeljskoj skrbi, dakle prije 1. siječnja 2006. godine, dok se sada ovakvo zakonsko rješanje postavlja upitnim. Naime, u praksi se događa da skrbništvo prestaje ili se skrbnik mijenja, a da odluka o povjeravanju djeteta ostaje na snazi. PredloŹenim zakonskim rješanjem o prestanku skrbništva ili promjeni osobe koja vrši skrbničku duŹnost i dalje će, u skladu s odredbama Obiteljskog zakona, odlučivati centar za socijalnu skrb, no o povjeri djeteta na čuvanje i odgoj odluku treba donositi sud.

Vezano uz zaštitu imovinskih interesa djeteta predložili smo i da se u postupcima u kojima se odlučuje o raspolaganju imovinom djeteta obvezno po službenoj duŹnosti uključi centar za socijalnu skrb te traŹi njegovo prethodno odobrenje za poduzimanje određenog pravnog posla. Na ovaj naćin zašćićuju se imovinski interesi djeteta, ali i omogućuje centru za socijalnu skrb da pravovremeno poduzme i druge mjere za zaštitu imovinskih interesa djeteta ukoliko to ocijeni potrebnim.

U ostvarivanju prava djeteta na uzdržavanje također su nuŹne zakonske promjene. Smatramo da bi period, istekom kojeg je centar za socijalnu skrb u obvezi umjesto obveznika uzdržavanja osigurati plaćanje uzdržavanje, trebalo, sa zakonom predviđenih šest mjeseci, skratiti na tri mjeseca. Smatramo da je to prihvatljiv vremenski period, osobito kod onih slučajeva gdje je već i tijekom postupka posredovanja, postupku sklapanja nagodbe pri centru za socijalnu skrb odnosno tijekom sudskog postupka, vidljivo da obveznik uzdržavanja svojevolumno ne doprinosi za uzdržavanje djeteta te da namjerava izbjegavati svoju obvezu (odugovlaćenje parnice, neodazivanje na ročišta i sl.). Također smatramo da ovu obvezu centra za socijalnu skrb ne treba ogranićiti na period od tri godine. Naime, praksa je pokazala da postoje situacije kad, ni uz sve zakonom propisane mogućnosti prisile obveznika uzdržavanja da poćne ispunjavati svoju obvezu, to jednostavno nije efikasno. Neki obveznici uzdržavanja, unatoć kaznenim postupcima i osudama i dalje ne doprinose za uzdržavanje ili promjenom prebivališta pa čak i napuštanjem teritorija RH, postaju nedostupni državnim i pravosudnim tijelima. Kako je zbog teškog materijalnog poloŹaja roditelja s kojim dijete Źivi,

uzdržavanje ponekad jedini prihod obitelji, to se zakonom ne bi smjelo onemogućiti centar za socijalnu skrb da i nakon proteka perioda od tri godine privremeno pridonosi uzdržavanju djeteta. Iz istih razloga smatramo da bi iznosi kojima centar za socijalnu skrb sudjeluje u uzdržavanju djeteta trebali biti veći te smo stoga predložili da se privremeno uzdržavanje određuje u iznosu od 50 do 100% iznosa za uzdržavanje ovisno o financijskim prilikama obitelji.

Želeći postići efikasniju zaštitu posvojene djece, predložili smo da se Obiteljskim zakonom jasnije definiraju zapreke za posvojenje. Predložili smo tako da se onemogući posvojenje osobi protiv koje je u tijeku kazneni postupak ili koja je pravomoćno osuđena za kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te protiv braka, obitelji i mladeži, kao i onoj koja je proglašena krivom za prekršaj zbog nasilja u obitelji, odnosno onoj kojoj je izrečena mjera obiteljskopravne zaštite. Činjenica da je osobi izrečena neka od mjera obiteljsko-pravne zaštite, bez obzira o kojoj mjeri se radi (nadzoru nad izvršavanjem roditeljske skrbi, oduzimanja prava roditelju da živi s djetetom, lišenju roditeljske skrbi i dr.), a razlozi za izricanje bilo koje mjere mogu biti i zanemarivanje djetetovih potreba (prehrana, higijena, odijevanje, medicinska pomoć, redovito pohađanje škole, krađa, prosjačenje...) ukazuje na nemogućnost takve osobe da ostvaruje roditeljsku skrb kvalitetno i sukladno potrebama djeteta. Upitno je kako bi takva osoba, koja nije mogla srbiti o vlastitom djetetu ili to nije radila na odgovarajući način, mogla biti kvalitetan posvojitelj. Također smo mišljenja kako počinjenje nasilja u obitelji treba biti prepreka za posvojenje, budući da potencijalni posvojitelj mora pružiti jamstva da posjeduje osobine i kvalitete koje će ga učiniti dobrim roditeljem, što evidentirani počinitelj obiteljskog nasilja zasigurno ne može. Također smo istaknuli kako okolnost da je neka osoba pravomoćno osuđena, odnosno da je protiv neke osobe u tijeku kazneni postupak za određenu vrstu kaznenih djela, ne prejudicirajući njegov ishod, ostavlja sumnju u podobnost te osobe za posvojitelja te treba biti adoptivna smetnja. Neriješeno ostaje pitanje rehabilitacije u kaznenom zakonodavstvu, budući da je realno moguće da osoba, koja je pravomoćno osuđena, primjerice za bludne radnje, silovanje ili zlostavljanje djeteta ili za njegovo podvođenje, nakon nastupa rehabilitacije u postupku posvojenja zataji te činjenice, što joj Kazneni zakon daje kao mogućnost, budući da rehabilitirani građanin ima pravo nijekati prijašnju osuđivanost i zbog toga ne može biti pozvan na odgovornost niti zbog toga može snositi bilo kakve pravne posljedice. Kako je nakon nastupa rehabilitacije svaka upotreba podataka o građaninu kao počinitelju kaznenog djela zabranjena, teoretski je moguća apsurdna situacija da osoba, koja je počinila kazneno djelo na štetu djeteta, postane posvojitelj.

Ukazali smo i na potrebu drugačijeg zakonskog uređenja vezano uz presumpciju bračnog očinstva. Naime, u situacijama kad majka za vrijeme trajanja braka ili neposredno nakon razvoda braka (300 dana) rodi dijete kojemu biološki otac nije njezin muž, ta presumpcija postaje ozbiljna smetnja na koju se osobe, koje su se zatekle u takvoj životnoj situaciji, pritužuju Uredu pravobraniteljice za djecu. Roditelji teško prihvaćaju činjenicu da, u situacijama u kojima su sve zainteresirane strane (majčin muž, majka, biološki otac) suglasne i dogovorne u pitanju očinstva djeteta, moraju voditi sudski postupak osporavanja i utvrđivanja očinstva djeteta. Stoga smo mišljenja da se presumpcija bračnog očinstva treba primjenjivati samo u onim slučajevima kada se očinstvo djeteta ne može odrediti priznanjem. Na ovaj način izjednačio bi se način utvrđivanja očinstva djece, neovisno o tome

je su li rođena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, skratio bi se postupak te rasteretilo sudove od vođenja nepotrebnih parnica radi osporavanja bračnog oćinstva.

Povodom naših prijedloga, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti odgovorilo je kako će ih podrobno razmotriti prilikom izrade sljedećih izmjena i dopuna Obiteljskog zakona koje će uslijediti nakon temeljne pregledne analize propisa obiteljskog zakonodavstva. S obzirom da u gotovo svakodnevnom kontaktu s roditeljima učestalo dobivamo informacije kako sadašnja zakonska rješenja ostavljaju prostora brojnim manipulacijama, upravo zbog njihove nedorećenosti ili nepreciznosti, mišljenja smo kako je nužno što prije pristupiti promjenama kako bi se iznašla najbolja zakonska rješenja u cilju podizanja razine zaštite dječjih prava te smo u odgovoru nadležnom ministarstvu inzistirali na predloženim izmjenama. U srpnju 2009. godine Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izvijestilo nas je kako se prikupljaju informacije od svih nadležnih institucija zaduženih za primjenu Obiteljskog zakona, kako bi se dobio cjeloviti uvid u nedostatke odnosno prednosti pojedinih zakonskih rješenja. Pravobraniteljica za djecu pozvana je na sudjelovanje i aktivni doprinos u pronalaženju zakonskih rješenja te sudjeluje u radu radne skupine za izradu Analize učinka primjene Obiteljskog zakona.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavljene su aktivnosti na izmjenama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Kao što je to navedeno u prošlogodišnjem izvješću, pravobraniteljica za djecu uputila je Ministarstvu pravosuđa prijedloge vezano uz proširenje definicije obitelji i pojedinih oblika nasilja te trajanje zaštitnih mjera. Predložili smo, da se postojeća definicija obitelji proširi kako bi se odredbe Zakona primjenjivale na veći krug osoba kojima je zaštita potrebna. Istaknuli smo kako je postojeća definicija obitelji preuska, jer ne obuhvaća sve situacije u kojima je moguće ostvarenje bića prekršajnog djela nasilja usko povezanog s obiteljskim odnosom. Upozorili smo kako predloženom definicijom nisu obuhvaćeni bivši izvanbračni ili braćni partneri, koji nemaju zajedničku djecu kao ni djeca svakog od njih, čime se onemogućuje sankcioniranje nasilja koje se provodi nad bivšim izvanbraćnim partnerom te ono koje se provodi nad djetetom svog bivšeg partnera. Nastojali smo također da se nasilje u adolescentskim vezama tretira kao obiteljsko nasilje. Predložili smo i da se psihićka prisila kao oblik nasilja u obitelji tretira kao prekršaj, neovisno o tome je li kod drugog člana obitelji prouzročila osjećaj straha, ugroženosti, uznemirenosti ili povrede dostojanstva. Također smo predložili i da se neosnovano onemogućavanje prava djeteta na redovitost susreta i druženja s članovima obitelji, temeljem odluke nadležnog tijela, tretira kao oblik obiteljskog nasilja koje treba biti podložno sankcioniranju u prekršajnom postupku. Naglasili smo kako u praksi roditelji često manipuliraju tim pravom djeteta, da je nužna promptna zaštita djece od takvih postupaka roditelja te da takve oblike obiteljskog nasilja treba adekvatno sankcionirati, kako bi se spriječila njihova eskalacija i nastup posljedica. Predložili smo i da se omogući da se zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju i mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, mogu izricati u maksimalnom trajanju od dvije godine, budući da se prema sadašnjem zakonskom rješenju mjere zabrane približavanja, uznemiravanje i uhođenje, mogu izricati u trajanju do jedne godine, odnosno tri mjeseca za zaštitnu mjeru udaljenja iz stana. Takvo ogranićenje u trajanju zaštitnih mjera ne postiže svoju svrhu, budući da po njihovom isteku žrtve obiteljskog nasilja ostaju nezaštićene. Od upućenih prijedloga usvojeni su oni koji se odnose na trajanje zaštitnih mjera te proširenje definicije obitelji vezano uz bivše izvanbraćne partnere i njihovu djecu. Ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

5.3 PRAVOSUDNA ZAŠTITA

Zakon o sudovima

Obiteljski sporovi izrazito su složene naravi, važni su, ne samo za pojedince u određenom odnosu, odnosno obitelji, nego i za društvo u cjelini te je stoga bitno i nužno prepoznati važnost specijalizacije tj. dodatnog educiranja za to područje i timskog rada cijelog niza stručnjaka iz različitih područja. U tom smislu, postupanje sudaca u obiteljsko pravnim stvarima je specifično, iz čega proizlazi potreba osnivanja posebnih obiteljskih sudova, koji će specijalizirano postupati u obiteljsko pravnim stvarima te na taj način promišljati i donositi najbolje odluke u okviru sudske zaštite djece te djetetovih prava i interesa u budućnosti. Obim poslova i broj predmeta u kojima postupaju često puta sudove onemogućuju u dosljednoj primjeni Obiteljskog zakona u odnosu na žurnost postupaka, koji su zbog izrazito osjetljive problematike, i ovim Zakonom određeni kao žurni. Kako se u sadašnjoj organizaciji sudova ovi predmeti ne rješavaju žurno, mišljenja smo da bi ovakvi specijalizirani sudovi pridonijeli većoj učinkovitosti u obiteljskom sudovanju, kako po žurnosti postupanja, tako i po kvalitetnijem i cjelovitijem tretiranju problematike obiteljskih odnosa, čime bi se postigao i veći preventivni učinak. Stoga smo u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima predložili da se, uz upravne sudove i Visoki upravni sud RH, kao specijalizirani sudovi predvide i obiteljski sudovi. Ovaj naš prijedlog nije prihvaćen.

Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira

Tijekom 2008. godine započeo je postupak donošenja novog zakona kojim bi se regulirali prekršaji protiv javnog reda i mira te je pravobraniteljica za djecu uputila prijedloge Ministarstvu unutarnjih poslova usmjerene na zaštitu prava djece. Predloženo je, o čemu smo pisali i u prošlogodišnjem izvješću, da se konzumacija alkoholnih pića od strane maloljetnih osoba na javnom mjestu tretira kao prekršaj, budući da bi se na taj način, poduzimanjem odgojnih mjera prema maloljetnim osobama (upućivanje u savjetovališta za prevenciju ovisnosti, odvikavanje i liječenje od ovisnosti) na njih moglo odgojno utjecati s ciljem sprečavanja tog društveno neprihvatljivog ponašanja i prevencije nasilničkih ponašanja uzrokovanih konzumiranjem alkohola. Također je predloženo da se bilo koja vrsta oglašavanja na javnom prostoru kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo, koje je protivno moralu i koje bi moglo prouzrokovati štetu djeci inkriminira, kao i da se izazivanje osjećaja straha i ugroženosti, kad je ono počinjeno prema djetetu, strože prekršajno kažnjava, budući da takvo djelo može izazvati teške i dugoročne posljedice. Prijedlozi su bili usmjereni i na zaštitu djece koju roditelji iskorištavaju za prosjačenje te je predloženo sankcioniranje osoba koje prose u prisutnosti djeteta, ali i zatvorske kazne za one osobe koje djecu navode ili potiču na prosjačenje. S tim u vezi Ministarstvu unutarnjih poslova ukazano je na potrebu za donošenjem Pravilnika o suradnji i postupanju u slučaju zatjecanje djece u prosjačenju, kako bi se osiguralo promptno i operativno postupanje u situacijama prijave građana ili saznanja o djeci na ulici. Ministarstvo unutarnjih poslova prihvatilo je naš prijedlog vezano uz sankcioniranje roditelja koji prose u prisutnosti djeteta, kao i onaj vezano uz prekršaj izazivanja osjećaja straha i ugroženosti uslijed uznemiravanja telekomunikacijskim sredstvom, zvonjavom na vrata ili praćenja neke osobe te je odredilo kao kvalifikatorni oblik takvog ponašanja kad je ono učinjeno prema djetetu. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni, no na poziv Ministarstva unutarnjih poslova na davanje mišljenja na novi nacrt Prijedloga

zakona, tijekom ovog izvještnog razdoblja naši prijedlozi su ponovljeni te ćemo inzistirati na njihovom prihvatanju.

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima

Na poziv Ministarstva unutarnjih poslova, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je svojim prijedlozima u izradi Zakona o policijskim poslovima i ovlastima. S obzirom na nerijetke prijave roditelja o policijskom postupanju prema djeci, nastojali smo utjecati da se u zakonski tekst ugrade odredbe koje će na jasniji način definirati načine policijskog postupanja kada su u pitanju djeca. U cilju zaštite djece od neprimjerenog ponašanja policijskih službenika, predložili smo da se Zakonom definira kako, samo iznimno, u onim slučajevima koji ne trpe odgodu, policijsku ovlast prema djetetu može poduzimati i policijski službenik koji nije posebno osposobljen za to, no da se u tim situacijama o razlozima takvog postupanja mora sastaviti izvješće. Predložili smo i da se zakonski definira kako se prilikom poduzimanja policijskih ovlasti prema djeci mora voditi računa o dobi i zrelosti djeteta, o djetetovom najboljem interesu te posebno o zaštiti njegove privatnosti. Naglasili smo potrebu da se jasno definira kako se policijska ovlast prema djetetu pa i onom starijem od 14 godina, može poduzimati samo u prisutnosti osoba koja skrbe o djetetu (roditelji, skrbnik, udomitelj, stručna osoba ustanove kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj), kao i da se, ukoliko se ne može osigurati dolazak te osobe, zato što ne može doći ili odbije dolazak, mora osigurati prisutnost stručne osobe tijela socijalne skrbi. Poduzimanje policijskih ovlasti izuzetno je stresno iskustvo za djecu prema kojoj se poduzimaju, neovisno o tome je li riječ o djeci svjedocima ili djeci koja su osumnjičena za počinjenje nekog delikta. Stoga je nužno osigurati da te policijske ovlasti provode posebno educirani i osposobljeni policijski službenici. Samo iznimno, u slučajevima koji ne trpe odgodu, te ovlasti mogu poduzimati i drugi policijski službenici koji u tom slučaju o razlozima i opravdanosti postupanja moraju sastaviti posebno izvješće iz kojeg će biti vidljivi razlozi zbog kojih je postupanje bilo nužno. Prisutnost roditelja ili skrbnika na dijete djeluje umirujuće, budući da se ono u njihovoj prisutnosti osjeća zaštićeno, a roditelju ili skrbniku pruža se mogućnost zaštite djeteta od neprimjerenog postupanja policijskih službenika. Ukoliko roditelj ne želi ili nije u mogućnosti prisustvovati poduzimanju policijskih ovlasti, nužno je osigurati prisutnost stručne osobe tijela socijalne skrbi, kako bi dijete tijekom postupka bilo adekvatno zaštićeno. Žurnost u postupanju prilikom primjene policijskih ovlasti prema djetetu nužna je kako bi se dijete što prije zaštitilo, osigurala se njegova sigurnost i kako bi se djetetu što prije pomoglo. Također se na taj način umanjuje stres vezan uz same okolnosti slučaja, neizvjesnost i zbunjenost za dijete te mu se daje prilika da se što prije suoči sa svojom eventualnom odgovornošću. Na naš prijedlog u zakonski tekst ugrađeno je kako je policijski službenik dužan o dovođenju ili privođenju djeteta obavijestiti djetetove roditelje, da su policijski službenici dužni prilikom ulaska u dom obazrivo postupati prema djetetu kojeg tamo zateknu, voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta, kao i o zaštiti njegove privatnosti te da se dijete mlađe od 14 godina ne može podvrgnuti poligrafskom ispitivanju. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje

Ured pravobraniteljice za djecu je još u rujnu 2007. godine Ministarstvu pravosuđa dostavio prijedlog i mišljenje na tekst Nacrta prijedloga zakona o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Predložena je jača kontrola uspješnosti tretmana kao i kontrola odluka usmjerenih na ograničavanje slobode kretanja. Također je predloženo uključivanje stručnjaka raznih profila u izvršenje odgojnih mjera, u slučajevima kada je narušeno duševno zdravlje maloljetnika, u slučajevima poremećaja ličnosti, u slučajevima

ovisnosti i sl. Ured je predlagao i veću zaštitu privatnosti maloljetnika, poštovanje i olakšavanje prava na pritužbu na stegovne mjere, omogućavanje lakšeg smještaja u Odjel za pojačanu brigu i nadzor po zahtjevu maloljetnika te ograničavanje i pojačanu kontrolu smještaja uz punoljetne osobe. Tijekom 2009. godine nastavljene su aktivnosti u donošenju ovog propisa te je većina prijedloga pravobraniteljice za djecu prihvaćena i ugrađena u tekst prijedloga Zakona, dok se na prihvaćanju onih prijedloga koji se tijekom izrade Zakona nisu prihvatili i nadalje inzistiralo. Na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina izneseni su naši prijedlozi vezano uz vođenje stegovnog postupka, smještaj maloljetnika uz punoljetnu osobu, kao i o upotrebi gumene palice kao sredstva prisile. Naglasili smo potrebu da se prilikom izvršenja sankcija poštuju najviši standardi zaštite maloljetnika lišenog slobode, sukladno Konvenciji o pravima djeteta i drugim međunarodnim dokumentima, tražeći da se postupak izricanje stegovne mjere vodi na način da dijete bude upoznato s prijedlogom za pokretanje postupka, dokazima koji ga terete, kao i s pravom na podnošenje žalbe kako bi se poštovalo pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenje te pravo da bude saslušano u svakom postupku koji se na njega odnosi. Istaknuli smo potrebu posvećivanje veće pažnje prilikom smještaja djeteta uz punoljetnu osobu, naglasivši kako takav smještaj mora biti u isključivom interesu maloljetnika te predložili da se upravitelj zatvora obveže da, prilikom traženja odobrenja za takav smještaj sudu, dostavi svu dokumentaciju o punoljetnoj osobi kako bi se spriječilo moguće štetno djelovanje na dijete. Izrazili smo zabrinutost zbog moguće zlouporabe sredstva prisile za svladavanje aktivnog otpora maloljetnika, predlažući da se o svakom korištenju gumene palice mora sastavljati posebno izvješće za sud, upravu za zatvorski sustav, centar za socijalnu skrb i roditelja maloljetnika. Također smo ukazali na problem nedostatka savjetovaništa u kojima bi se provodile posebne obveze i potrebu da Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti taj problem riješe kako bi se Zakon mogao provoditi. Članovi Odbora podržali su naše prijedloge, kao i Ministarstvo pravosuđa te su oni ugrađeni u tekst Zakona.

Zakon o izvršenju kazne zatvora

Uočavajući neusklađenost Zakona o izvršenju kazne zatvora s odredbama Obiteljskog zakona, Ured pravobraniteljice za djecu uputio je Ministarstvu pravosuđa prijedlog za izmjenu. Člankom 111. Zakona regulira se zaštita majčinstva na način da se majci s djetetom, koje je rodila za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, osigurava zdravstvena zaštita u vezi s trudnoćom, porođajem i majčinstvom te omogućuje da dijete ostane uz majku, na njezin zahtjev, temeljem odluke centra za socijalnu skrb do navršene treće godine života djeteta. Stupanjem na snagu izmjena i dopuna Obiteljskog zakona nastupile su promjene nadležnosti i postupanja centara za socijalnu skrb i sudova za donošenje odluka o mjerama obiteljskoppravne zaštite na način da te odluke sada donose sudovi te je stoga trebalo uskladiti tekst Zakona. Naš prijedlog je prihvaćen.

Zakon o probaciji

U tijeku donošenja Zakona o probaciji Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je svojim prijedlozima. Prateći ostvarivanje pojedinačnih prava djece kad su ona svjedoci kaznenih djela uočeno je kako se toj kategoriji djece ne osigurava adekvatna zaštita. Dijete koje je svjedočilo počinjenju kaznenog djela, sudjelovalo u kaznenom postupku u svojstvu svjedoka te je na temelju njegova iskaza počinitelj osuđen, vrlo stresno doživljava izlazak počinitelja iz zatvora, strahujući od njegove osvete. Smatrajući kako je važno svjedoka obavijestiti o izlasku počinitelja iz zatvora te ga na to pripremiti, predložili smo da se zakonski omogući da

ured za probaciju obavi pripremu za počiniteljev izlazak iz zatvora, ne samo oštećenika, žrtve kaznenog djela i njezine obitelj već i svjedoka te da im se prema potrebi pruži i psihosocijalna pomoć. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Kazneni zakon

U postupku donošenja novog Kaznenog zakona, Ministarstvu pravosuđa upućen je niz prijedloga. Prijedlozi su se odnosili na potrebu uvođenja novih sigurnosnih mjera kao što su obavezni psihosocijalni tretman; zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja; udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora; zabrana nošenja i posjedovanja oružja, kako bi se na taj način stvorili uvjeti za adekvatnu zaštitu osoba na čiju štetu je kazneno djelo počinjeno te da bi im se pružio osjećaj sigurnosti, ne samo u tijeku kaznenog postupka, već i po njegovom okončanju. Ujedno smo predložili da se, kao svrha sigurnosnih mjera, navede i zaštita zdravlja i sigurnosti osobe na čiju štetu je kazneno djelo počinjeno, a ne samo otklanjanje mogućnosti počinjenja novog kaznenog djela. Predložili smo da se trajanje sigurnosnih mjera, koje su izrečene u kaznenom postupku zbog kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta, ne veže uz prethodno izrečene zaštitne mjere izrečene u prekršajnom postupku, kako se ne bi skraćivalo njihovo trajanje. Predložili smo da se zakonski omogućiti trajno izricanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti počinitelju kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta, kao i da se iskorištavanje imovinske ili neke druge ovisnosti djeteta, kako bi se ono navelo na spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju, sankcionira kao posebna kvalifikatorna okolnost.

Predložili smo i da se kao kazneno djelo kvalificira i korištenje seksualnih usluga djeteta ili maloljetne osobe, navođenje djeteta na seksualne aktivnosti putem interneta, tzv. *grooming*, kao i seksualno uznemiravanje djeteta. Također smo predložili da se u opisu kaznenog djela „*trgovanje ljudima i ropstvo*“, kao oblik iskorištavanja djeteta, uz prisilni rad, služenje i nezakonito posvojenje, sankcionira i sklapanje braka ili uspostava izvanbračne zajednice. Vezano uz kazneno djelo „*izvanbračni život s maloljetnom osobom*“ predložili smo da se u Zakonu jasno odredi kako dužina trajanja izvanbračnog života nema utjecaja na postojanje ovog kaznenog djela. Predložili smo da se Kaznenim zakonom definira pojam pornografije, budući da se često u praksi javlja dilema je li neki sadržaj pornografskog karaktera ili ne. Kako nema zakonske kvalifikacije tog pojma to je prepušteno diskrecionoj ocjeni suda čime se slabi određenost zakonskog opisa kaznenog djela, a time i načelo zakonitosti.

Također smo predložili da se proširi definicija obitelji, kako bi se pod biće kaznenog djela „*nasilničko ponašanje u obitelji*“ podveo veći krug osoba (djeca svakog od partnera u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, osobe koje su u intimnoj vezi, osobe u udomiteljskom odnosu te osobe koje se nalaze u zajedničkom kućanstvu, a koji nisu nužno članovi obitelji), koje se nalaze u odnosima izjednačenim s obiteljskim odnosom.

Tražili smo i da se pooštiri zaštita djetetova prava na privatnost, na način da se sankcionira objava djetetove fotografije, otkrivanje njegova identiteta ili iznošenje obiteljskih prilika djeteta, ako to dovodi do djetetove uznemirenosti, poruge vršnjaka ili drugog oblika ugrožavanja djetetove dobrobiti. Ujedno smo predložili da se kao kvalifikatorni oblik tog djela smatra i ako je djelo počinjeno na štetu djeteta mlađeg od 18 godina, a ne kao dosada samo onog mlađeg od 14 godina. Inzistirali smo da se suzi mogućnost oslobođenja od odgovornosti za iznošenje obiteljskih prilika djeteta i zaštitu djetetove privatnosti, osobito da

se isključi mogućnost oslobađanje od odgovornosti novinara u novinarskom poslu, budući da upravo novinari vrlo često u senzacionalističkom tonu iznose obiteljske prilike djeteta, kršeći pravo djeteta na zaštitu privatnosti, nanoseći djeci na taj način znatnu štetu. Također smo tražili da se kazneni postupak za kazneno djelo „*iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika djeteta*“ pokreće po službenoj dužnosti, budući da smo mišljenja kako je nerealno očekivati da će u slučajevima kada roditelj sam daje podatke novinaru, on biti taj koji će štititi djetetov interes i pokrenuti kazneni postupak. Predložili smo također da se predvidi kaznena odgovornost svih onih koji neovlašteno, bez dozvole suda, objave tijek, ne samo kaznenog postupka, već i svih drugih postupaka koji se vode zbog djela počinjenih na štetu djeteta, kao i onih postupaka u kojima se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta.

Vezano uz kazneno djelo povrede prava na uzdržavanje predložili smo, imajući u vidu poteškoće s kojima se roditelji susreću u ostvarivanju ovog djetetovog prava, novi opis kaznenog djela, na način da sama okolnost neizvršavanja zakonske obveze plaćanja uzdržavanja, povlači za sobom kaznenu odgovornost. Također smo predložili da se pooštri sankcioniranje kaznenog djela „*grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta*“, na način da za počinjenje tog kaznenog djela bude zapriječena kazna zatvora do pet godina. Predložili smo i da se proširi opis kaznenog djela nasilničkog ponašanja kako bi se vrijeđanje, zlostavljanje i prijetnje definirale kao nasilničko ponašanje te da kvalifikatorni oblik tog djela bude i okolnost da je počinjeno prema maloljetnoj osobi. Vezano uz kazneno djelo „*neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela*“, tražili smo da se Zakonom odredi kako nitko ne može biti oslobođen odgovornosti za neprijavljivanje kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta, budući da interesi djeteta moraju biti važniji od svih drugih interesnih sfera.

Predložili smo i da se uvid u kaznenu evidenciju o počiniteljima kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta, zlostavljanja djeteta, nasilja u obitelji i nasilničkog ponašanja, omogući ustanovama kojima su djeca povjerena na obrazovanje, odgoj, njegu ili skrb, kako bi se spriječilo da se počinitelji takvih djela zaposle u tim ustanovama i dopiju u neposredni kontakt s djecom. Predložili smo da se razmotre potrebne izmjene i dopune Kaznenog zakona kako bi se stvorili preduvjeti za uspostavu baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, a problematizirali smo i pitanje kaznene odgovornosti odrasle osobe za stupanje u spolni odnošaj s djetetom, vezano uz dobnu granicu pristanka na spolni odnošaj.

Pravilnik o kaznenoj evidenciji

Radna skupina za izradu Pravilnika o kaznenoj evidenciji, u čijem radu je sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu, formirana je u travnju 2009. godine. Sudjelujući u radnoj skupini nastojalo se u tekst Pravilnika ugraditi naše ranije preporuke o uspostavljanju baze podataka počinitelja spolnih delikata na štetu djece te dostupnosti podataka iz evidencije osobama, tijelima i ustanovama koje se brinu o zaštiti prava i interesa djece, no to zbog sadašnjeg zakonskog ograničenja nije bilo moguće. Pravobraniteljica je stoga predložila da radna skupina uputi prijedlog radnoj skupini za izradu Kaznenog zakona, u pravcu izmjena odredbi kojima se regulira područje dostupnosti podataka iz kaznene evidencije. Prijedlog nije prihvaćen, budući da je već u srpnju iste godine donesena odluka o izradi posebnog Zakona o kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, koji će sveobuhvatnije regulirati ovo područje te se nadamo da će naši prijedlozi biti ugrađeni u zakonski tekst.

Zakon o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji

Nastojeći unaprijediti položaj djece u okviru kaznenog zakonodavstva Ured pravobraniteljice aktivno se uključio u rad radne skupine za izradu nacrtu Prijedloga zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji. Sudjelujući u radu radne skupine predstavnica Ureda iznijela je prijedloge usmjerene na stvaranje uvjeta za primjereniju zaštitu djece, budući da postojeća razina zaštite, nažalost, nije dostatna.

Predloženo je da se proširi krug ovlaštenika kojima mogu biti dostupni podaci iz kaznene evidencije o osuđenim počiniteljima kaznenog djela. Usvajanjem ovog prijedloga omogućilo bi se sudovima u postupcima obiteljskopravne zaštite djece, tijelima javnih ovlasti koja donose odluke o zbrinjavanju djece (poslovi skrbništva, posvojenja, udomiteljstva), ustanovama koje se bave odgojem, obrazovanjem, njegom i skrbi o djeci i maloljetnim osobama (vrtići, škole, ustanove socijalne skrbi, učenički domovi), kao i udrugama i drugim osobama koje provode programe čiji su korisnici djeca (sportski klubovi, pružanje poduke, organiziranje čuvanja djece) uvid u podatke iz kaznene evidencije. Na ovaj način bi se spriječilo da počinitelji spolnih delikata i drugih kaznenih djela na štetu djece, koja po svojoj naravi predstavljaju potencijalni rizik za neprihvatljiva ponašanja prema djeci, obavljaju poslove u ustanovama i institucijama čiji su korisnici djeca ili da im djeca budu povjerena na odgoj i skrb, budući da bi se, prije njihova zapošljavanja ili donošenje odluke o skrbi, mogla provjeriti njihova kriminalna prošlost. Posve se opravdano očekuje da osobe koje rade s djecom, uz svoja stručna znanja, imaju i određene kvalitete ličnosti, kao i da osobe koje se javljaju u ulozi posvojitelja, udomitelja, skrbnika ili osobe kojima se dijete povjerava na čuvanje i odgoj, svojim osobinama moraju jamčiti da će se o djetetu valjano skrbiti. Počinjenje kaznenih djela na štetu djeteta zasigurno dovodi u pitanje takvu podobnost. Informacija o počinjenju kaznenog djela trebala bi biti dostupna onima koji donose odluke o prethodno navedenim pitanjima, jer su upravo oni odgovorni da djetetu osiguraju najvišu razinu sigurnosti i zaštite. Stoga smo mišljenja da, uz proširenje kruga ovlaštenika na uvid u kaznenu evidenciju treba proširiti i opseg kaznenih djela za koja se ti podaci mogu davati na uvid. Uz kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, davanje podataka iz kaznene evidencije treba proširiti i na kaznena djela zapuštanja i zlostavljanja djeteta, sprečavanja i neizvršenja mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe, nasilničkog ponašanja u obitelji te kaznena djela nasilničkog ponašanja prema djetetu ili maloljetnoj osobi, budući da bi se na taj način sveobuhvatnije zaštitila djeca, što je i predloženo radnoj skupini.

Predloženo je i da se produlje rokovi u kojima nastupa rehabilitacija počinitelja nekih kaznenih djela. Naglašeno je kako europska *Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe* zahtijeva od država članica poduzimanje zakonodavnih i drugih mjera *kako bi se osiguralo da uvjeti za zanimanja čije obavljanje podrazumijeva stalan kontakt s djecom jamče da kandidati za ta zanimanja nisu osuđivani za seksualno iskorištavanje i seksualno zlostavljanje djece* (čl. 5. t.3.). Kako RH za sada ne može udovoljiti ovom zahtjevu, budući da Ustav RH onemogućuje trajnu odgodu rehabilitacije te sukladno tome onemogućuje trajnu pohranu podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, predložene su izmjene Ustava u tom pravcu. Do eventualnih ustavnih promjena treba iznaći

zakonodavna rješenja za što bolju zaštitu djece sprečavanjem zapošljavanja ili angažiranja počinitelja spolnih delikata na štetu djece u odgojno-obrazovnim ustanovama ili ustanovama socijalne skrbi, sportskim, kulturno-umjetničkim ili drugim institucijama. Stoga je Ured predložio da Zakonom o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji rokovi rehabilitacije za određenu vrstu kaznenih djela na štetu djece što je moguće više produlje. Predloženo je i da se

decidirano odredi kako pravna posljedica osude, uz prestanak radnog odnosa, može biti i zabrana obavljanja određenih poslova te da pravne posljedice za navedena kaznena djela na štetu djeteta mogu nastupiti neovisno o visini izrečene kazne i primjeni uvjetne osude. Naime, sadašnjim zakonskim određenjem, pravne posljedice mogu nastupiti samo ako je počinitelj kaznenog djela počinjenog s namjerom osuđen na kaznu zatvora u trajanju od najmanje jedne godine, a nije primijenjena uvjetna osuda. Moguće je tako da osobi koja je primjerice osuđena za bludne radnje na štetu djeteta, zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom, podvođenje djeteta ili maloljetne osobe, upoznavanje djeteta s pornografijom, zlostavljanje djeteta, prisiljavanje djeteta na prosjačenje, pretjerani rad ili na ponašanje koje je štetno za razvitak djeteta ili zbog izlaganja djeteta pogibelji, zbog osude na kaznu zatvora do godinu dana bude omogućen daljnji rad s djecom, što se i događalo u praksi.

Zakon o sudovima za mladež

Uz sudjelovanje u radnoj skupini za izradu nacrtu prijedloga Zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji Ured pravobraniteljice sudjeluje i u radu radne skupine za izradu nacrtu prijedloga Zakona o sudovima za mladež. Sudjelovanje predstavnika Ureda usmjereno je prvenstveno na unapređenje položaja djeteta žrtve i svjedoka u kaznenim postupcima, ali i na implementaciju međunarodno preuzetih obveza vezano uz zaštitu djeteta počinitelja kaznenih djela.

5.4 OBRAZOVANJE

Zakon o strukovnom obrazovanju

Ured pravobraniteljice za djecu se, na poziv Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, očitovao na tekst prijedloga Zakona o strukovnom obrazovanju, već u početnoj fazi predlaganja, u studenome 2008. Predložili smo da se Zakonom osigura da učenici u prvoj godini obrazovanja i oni koji su mlađi od 15 godina ne smiju biti opterećeni praktičnom nastavom i vježbama više od 20 sati tjedno; da se utvrdi obveza ustanova i poslodavca da pri organiziranju i provođenju stručne prakse i vježbi primjenjuju propise o radu, sigurnosti i zaštiti na radu. Inzistiralo se na reguliranju obveze sklapanja ugovornih odnosa između učenika, škole i poslodavca, kako bi i škola preuzela dio odgovornosti vezano uz stručnu praksu, budući da su se do sada ugovori sklapali samo između učenika i poslodavca. Tražilo se da se osigura nadzor nad obavljanjem stručne prakse i vježbi kod poslodavca putem prosvjetne inspekcije i inspekcije rada; da se uvede prekršajna odgovornost i novčana kazna te pojačana odgovornost za zaštitu učenika od gospodarskog iskorištavanja, ako se utvrdi dnevno trajanje praktične nastave i vježbi suprotno propisima. Ti prijedlozi uključeni su u tekst Konačnog prijedloga zakona. S tim u vezi smo, u veljači 2009. godine, Odboru za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskog sabora, u završnoj fazi usuglašavanja teksta Zakona, dostavili mišljenje, uz molbu da u postupku daljnjeg usuglašavanja teksta Zakona pazi da ne bude ispušten predloženi tekst kojim se utvrđuje kako inspekcijski nadzor nad provođenjem praktične nastave i vježbi kod poslodavca u dijelu primjene propisa o radu, sigurnosti i zaštite na radu obavlja inspekcija rada. Također smo zatražili da se u daljnjem postupku ne ispusti predložena prekršajna odgovornost i novčana kazna, ako se polaznicima utvrdi dnevno trajanje praktične nastave i vježbi suprotno propisima kojima se uređuju radni

odnosi te drugim propisima. Istaknuli smo kako su navedeni prijedlozi važni zato što smo uočili da je predlagač u Konačnom prijedlogu Zakona o strukovnom obrazovanju u članku 29. dodao novi stavak kojim je predvidio mogućnost iznimnog davanja suglasnosti Ministarstva za drugačiju organizaciju nastave (u istom danu i nastave u ustanovi i praktične nastave i vježbi kod poslodavca) uz prethodno mišljenje Agencije, što otvara mogućnost za gospodarsko iskorištavanje djece, ako zabrana opterećenja učenika u istom danu nastavom i praktičnom nastavom i vježbama kod poslodavaca bude olako shvaćena i da ne bude sankcionirana.

Zakon o strukovnom obrazovanju donesen je u ožujku 2009. godine. Prihvaćeni su svi naši prijedlozi, osim prijedloga o tome da inspekcijski nadzor nad provođenjem praktične nastave i vježbi kod poslodavca u dijelu primjene propisa o radu, sigurnosti i zaštite na radu obavlja inspekcija rada. Iako smo upozorili na to i zatražili da se jasno odrede nadležnosti inspekcija, u završnom tekstu je utvrđeno da inspekcijski nadzor nad provođenjem praktične nastave i vježbi kod poslodavca u dijelu primjene propisa o radu, sigurnosti i zaštite na radu obavljaju tijela određena posebnim propisima. U praksi se stvorio problem, budući da Državni inspektorat, bez ovlasti utvrđene materijalnim propisom, može obavljati samo nadzor prema propisima o zaštiti na radu, dok je nadzor nad provođenjem praktične nastave kod poslodavaca u ostalim segmentima (prekovremeni i noćni rad malodobnika) iz razloga što nema karakter radno-pravnog odnosa i uporišta u materijalnoj odredbi Zakona, ostao nedovoljno uređen.

Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu

Tijekom 2009. godine odborima Hrvatskog sabora dostavili smo mišljenje na Prijedlog Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu. Primjedbe i prijedlozi odnosile su se na utvrđivanje obveze nakladnika da, u cilju sprečavanja stvaranja nepotrebnih gužvi te omogućavanja pravovremene nabave udžbenika, tiska udžbenike i učini ih dostupnim u maloprodaji najkasnije do 1. kolovoza, kao i da se sankcionira kršenje zabrane vršenja pritiska na učenike i njihove roditelje na kupnju neobveznih pomoćnih nastavnih sredstava. Predloženo je i da se, uz odgovornost fizičke osobe koja utječe na učitelja, odnosno nastavnika pri izboru udžbenika, utvrdi i odgovornost djelatnika škole koji na taj način stekne protupravnu korist. Preporučili smo da se prilikom izrade provedbenih propisa, i to naročito onih o udžbenicima i dopunskim nastavnim sredstvima s malom nakladom, onih namijenjenima djeci s teškoćama u razvoju, kao i onih namijenjenih školama koje provode nastavu svih nastavnih predmeta na stranom jeziku ili na jeziku i pismu nacionalne manjine, prije njihovog donošenja, konzultira širu stručnu javnost. Konzultiranje šire stručne javnosti smatramo nužnim i prilikom donošenja provedbenih propisa o Udžbeničkom standardu. Istaknuli smo kako držimo važnim donošenje nacionalnog i predmetnih kurikuluma bez kojih nam se intencija predlagača o boljoj zaštiti učenika čini teško ostvariva. Zakon o udžbenicima donesen je u ožujku 2010. godine i naši prijedlozi su prihvaćeni.

Pravilnik o praćenju i ocjenjivanju odgojno-obrazovnih postignuća učenika u osnovnoj i srednjoj školi

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa uputili smo primjedbe na *Pravilnik o praćenju i ocjenjivanju učenika u osnovnoj i srednjoj školi*. Predložili smo da se učenika, ne samo na početku, već i tijekom godine upoznaje s načinima, elementima i vremenikom vrednovanja za svaku nastavnu jedinicu, da se redovito unose bilješke tijekom cijele nastavne godine, a učenika uključi u proces praćenja radi boljeg razumijevanja učiteljevog zapažanja, kao i da ga

se uključi u samoprocjenu svog znanja. Naglasili smo važnost uvažavanja djetetovih sposobnosti i sklonosti u ocjenjivanju likovne, glazbene i tjelesne kulture koje moraju biti poticaj u njegovom osobnom razvoju na tom polju. Predložili smo i da se učeniku dopusti mogućnost pohađanja dopunske nastave, ako to on ili njegov roditelj zatraži.

Usprotivili smo se predloženim rješenjem da se roditelju dva tjedna prije završetka nastavne godine zabrani informiranje o postignućima djeteta (roditeljski sastanci ili informacije) te predložili da se Pravilnikom predvidi mogućnost da se roditelja i dva tjedna prije završetka nastavne godine informira o djetetovim postignućima telefonom ili pisanim putem kako bi mu se pružila odgovarajuća informacija bez dolaska u školu. Predložili smo da se roditelja obveže da se najmanje dvaput u jednom polugodištu osobno informira o pohađanju nastave i radu i napredovanju svog djeteta te da se napravi distinkcija između roditeljskog sastanka i informativnog razgovora s roditeljem. Istaknuli smo da roditeljski sastanci služe za opće informacije koja se odnose na razred kao grupu i ne smiju biti u funkciji iznošenja informacija koje bi naštetile djetetu i bile protivne njegovu najboljem interesu i pravu na zaštitu privatnosti, budući da se takve obavijesti roditelju trebaju davati na individualnim informativnim razgovorima. Predložili smo i da se ravnatelja obveže da o svakom kršenju djetetovih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja, obavijesti tijela socijalne skrbi u cilju poduzimanja mjera za zaštitu djetetovog interesa. Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa obavijestilo nas je da je zaprimilo naše prijedloge koje će razmotriti prilikom izrade konačnog teksta Pravilnika.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi

Sukladno pozivu za uključivanje u raspravu o Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi, u ožujku 2009. godine, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa dali smo svoje prijedloge. Iznijeli smo stajalište kako je opća vrijednost ovog dokumenta naglašavanje i definiranje ishoda odnosno postignuća i kompetencija, cjelovitosti pristupa i nužnosti vrednovanja i samovrednovanja, kao i pretpostavljanje interdisciplinarnog pristupa odgoju i obrazovanju. Poduprli smo uključivanje poštovanja ljudskih prava i prava djece u načela koja čine uporišta za izradu i realizaciju kurikuluma.

Predložili smo da se uz informacijsku i komunikacijsku kulturu, uključi i medijska pismenost, čijem razvoju trebaju pridonijeti svi predmeti. Zatim da zdravstveni odgoj i obrazovanje, uz područja tjelesnoga, emocionalnoga, mentalnoga, socijalnoga, osobnoga i duhovnog zdravlja uključuje i područja spolnoga zdravlja. Naglasili smo važnost opreza pri uvođenju novih predmeta, s obzirom na već postojeću opterećenost učenika, uz obvezno uvažavanje stupnja razvoja djece. Važno je također obrazovanje nastavnika i usavršavanje postojećeg kadra za odgoj i obrazovanje djece/učenika s teškoćama u razvoju, posebice u odnosu na načelo inkluzivnog pristupa. Također treba raditi i na promjeni kurikuluma fakulteta koji obrazuju nastavnički kadar.

Istaknuli smo kako podržavamo sve promjene u odgojno obrazovnom sustavu koje će pridonijeti zaštiti, promicanju i ostvarenju svih prava i najboljih interesa djece. Upozorili smo kako imamo saznanja da su škole kreirale i imale obvezu kreirati školski kurikulum, iako je u zakonu definirano da se školski kurikulum donosi na temelju nacionalnog kurikuluma. Stoga je upitno kako i na koji način škole implementiraju navedeni dokument koji je još uvijek u

izradi. Upozorili smo također kako smo svjesni da konačni oblik dokumenta donose stručnjaci, ali kako je riječ o vrlo važnom dokumentu odgoja i obrazovanja čiji su krajnji korisnici djeca, mišljenja smo da bi i djeca trebala biti bolje informirana o aktivnostima na donošenju navedenog dokumenta. Ovisno o dobi i zrelosti, treba im se dati prilika da izraze svoje mišljenje o ovoj važnoj temi koja ih se tiče, baš kako to nalaže Konvencija o pravima djeteta. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi još nije donesen.

5.5 OSTALO

Zakon o strancima

Uočavajući kako su, stupanjem na snagu Zakona o strancima, djeca strani državljani čiji roditelji imaju stalno nastanjenje u RH stavljena u nepovoljan položaj, pravobraniteljica za djecu uputila je Ministarstvu unutarnjih poslova inicijativu za izmjenu ovog Zakona. Prema odredbama Zakona, djeca strani državljani više ne ostvaruju isti status kao i roditelji, već im se, na zahtjev roditelja, odobrava tek privremeni boravak na godinu dana, koji je potrebno svake godine produžavati. Stalni boravak djetetu može biti odobren tek nakon pet godina privremenog boravka. Ovakvim zakonskim određenjem djeca strani državljani stavljaju se u nepovoljan položaj, budući da je uz status djeteta usko vezano pravo djeteta na zdravstvenu zaštitu. Naime, dijete kojemu je odobren stalni boravak, pravo na zdravstveno osiguranje ostvaruju sve do 18. godine života po osnovi svog vlastitog statusa i bez obveze plaćanja doprinosa. Dijete kojemu je odobren privremeni boravak, roditelj je dužan prijaviti na zdravstveno osiguranje i za njega plaćati propisani doprinos. Ovakvim zakonskim rješenjem djeca strani državljani slabijeg imovinskog stanja stavljaju se u neravnopravan položaj, unatoč preuzetoj obvezi iz Konvencije o pravima djeteta da se svakom djetetu koje se nalazi na području jurisdikcije države članice priznaju sva prava iz Konvencije, među kojima je i pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na korištenje olakšice za ozdravljanje i oporavak.

Prijašnjim odredbama, koje su regulirale ovu materiju, status djeteta bio je usko povezan sa statusom roditelja na način da je dijete slijedilo roditelja kojem je odobreno trajno nastanjenje, odnosno djetetu se odobravao stalni boravak ako je jedan od roditelja stranac s odobrenim stalnim boravkom, uz suglasnost drugog roditelja. Kako bi se ovaj propust ispravio, pravobraniteljica za djecu predložila je izmjenu Zakona tražeći da se djeci stranim državljanima omogući da u reguliranju njihova statusa slijede status roditelja.

Zakon o socijalnoj skrbi

Ured pravobraniteljice za djecu uputio je Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi prijedloge potrebnih izmjena Zakona o socijalnoj skrbi. Prijedlozi su se odnosili na priznavanje određenih oblika socijalnih pomoći te na potrebu jasnijeg definiranja uvjeta koje moraju ispunjavati osobe koje se zapošljavaju u sustavu socijalne skrbi. Istaknuli smo kako smatramo da je Zakonom o socijalnoj skrbi nužno drugačije urediti uvjete za priznavanje prava na stalnu pomoć. Prema sadašnjim propisima, prilikom ocjene uvjeta za ostvarivanje prava na stalnu pomoć, pravo na uzdržavanje ostvareno temeljem propisa o obiteljskim odnosima, uračunava se kao prihod obitelji čime se, prema našem mišljenju, krše temeljna prava djeteta. Naime, sredstva koja dijete ostvaruje na ime uzdržavanja trebaju se koristiti

isključivo za uzdržavanje djeteta i ne mogu se tretirati kao prihod kućanstva u smislu propisa o socijalnoj skrbi. Ovakvim zakonskim uređenjem djetetu je nepravедno i neopravдano stavljeno u obvezu da ostvarenim doprinosom za uzdržavanje, koje prima od roditelja s kojim ne živi, uzdržava, ne samo roditelja s kojim živi i koji ne ostvaruje nikakav prihod, nego i punoljetne članove kućanstva u kojem živi. Doprinos za uzdržavanje koji prima dijete postaje u sadašnjim okolnostima prepreka za ostvarenje nekog od prava iz socijalne skrbi. Kako je iz prihoda izuzet doplatak za djecu, opravдano je isti tretman primijeniti i kod doprinosa za uzdržavanje. Stoga je predloženo da se Zakonom uredi da se sredstva primljena za uzdržavanje djeteta ne uračunavaju u prihod obitelji.

Vezano uz zaštitu djece stranih državljana predložili smo izmjene Zakona u dijelu koji se odnosi na priznavanje prava iz socijalne skrbi. Naveli smo kako je potrebno u zakonskim odredbama predvidjeti da se prava iz socijalne skrbi priznaju ne samo stranim državljanima sa stalnim boravkom, već i onima koji imaju одобren privremeni boravak. Naime, promjenama regulative o stranim državljanima onemogućeno je da djeca roditelja koji imaju одобren stalni boravak, slijede status roditelja, već im se priznaje samo pravo na privremeni boravak dok stalni boravak mogu dobiti tek nakon pet godina. Kako bi se izbjeglo da se krutim tumačenjima odredbi Zakona o socijalnoj skrbi djetetu s privremenim boravkom uskrate prava iz socijalne skrbi, predložili smo promjenu Zakona u tom pravcu.

Također smo naglasili kako je u Zakonu o socijalnoj skrbi potrebno jasno definirati obvezu centra za socijalnu skrb da pruža pomoć u prevladavanju konfliktnih i stresnih situacija u obitelji, kao što je primjerice razvod braka, prekid obiteljske zajednice ili ostvarivanje susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi. Kako takve situacije nisu izričito navedene u Zakonu, u praksi smo svjedoci tumačenja kako centar za socijalnu skrb takvu obavezu nema te se odbija pružanje ove vrste pomoći uz upućivanje na vođenje sudskih postupaka. To se osobito događa u konfliktnim situacijama vezanim za ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi, kada je roditeljima potrebno pružiti savjet i pomoć u prevladavanju sukoba u kojem su se našli te posredovanjem između njih postići određenu razinu suradnje. Upućivanje na sudski postupak u takvim situacijama roditeljski sukob samo dodatno produbljuje što zasigurno nije u interesu djeteta koje je u središtu takvog sukoba. Kako bi se izbjegle nejasnoće, a članovima obitelji pružila pomoć u prevladavanju teškoća u kojima su se našli, potrebno je to zakonom regulirati.

Vezano uz status „roditelja njegovatelja“ predložili smo da se priznavanje tog statusa ne uvjetuje time da dijete ne bude uključeno u programe boravka dulje od četiri sata, kako to Zakon sada regulira. Smatramo kako je država dužna osigurati djetetu razvoj njegovih punih potencijala, što svakako uključuje neke oblike odgoja, obrazovanja i rehabilitacije. Nužno je da dijete, unatoč priznatom statusu roditelja njegovatelja, bude uključeno u odgoj i tretman u onolikoj mjeri koliko je to u njegovom najboljem interesu, pa i više od četiri sata dnevno, a da roditelj pri tom ne izgubi priznati status.

Predložili smo izmjene i u definiranju uvjeta koje moraju ispunjavati osobe koje su zaposlene u sustavu socijalne skrbi. Naime, uočeni su propusti u sadašnjem tekstu Zakona koji omogućuju da osobe koje su pravomoćno osuđene za počinjenje kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa obavljaju stručne poslove u domovima socijalne skrbi, pružaju usluge obiteljskog doma, zbrinjavaju djecu kao korisnike kroz vjerske zajednice i udruge ili obavljaju poslove ravnatelja obiteljskog centra, centra za socijalnu skrb, doma socijalne skrbi, centra za pomoć i njegu odnosno provode savjetovanje, osnivaju

savjetovalište ili u savjetovalištu obavljaju stručne poslove. Zakonom nije decidirano regulirano ni da druge osobe, koje se ne smatraju stručnim radnicima, ali dolaze u neposredni kontakt s djecom, obavljajući tehničke poslove, poslove čišćenja, prijevoza i slično ili kao vanjski suradnici, ne smiju biti osobe koje su pravomoćno osuđene za spolne delikte na štetu djece. Kako sadašnjom zakonskom regulacijom djeca u sustavu socijalne skrbi nisu zaštićena u dovoljnoj mjeri predložili smo izmjene.

Zakon o eksplozivnim tvarima

Praćenjem propisa koji se odnose na prava i zaštitu djece uočeno je kako su izmjenama i dopunama Zakona o eksplozivnim tvarima izmijenjene odredbe koje su propisivale uporabu i prodaju pirotehničkih sredstava djeci. Naime, ranije važeća odredba, prema kojoj su se pirotehnička sredstva za zabavu razreda II. osobama starijim od 18 godina, mogla prodavati u maloprodaji u razdoblju od 15. prosinca do 1. siječnja u prodavaonicama oružja i streljiva, odnosno prodavaonicama koje imaju odobrenje za prodaju pirotehničkih proizvoda, izmijenjena je na način da je sada prodaja dozvoljena osobama starijim od 16 godina. Usto, izmijenjene su i odredbe o uporabi pirotehničkih sredstava od strane djece te je djeci dopušteno da pod nadzorom roditelja ili skrbnika upotrebljavaju pirotehnička sredstva višeg razreda. Svjesni opasnosti i posljedica koje pirotehnička sredstva mogu izazvati, o čemu svjedoče slučajevi ranjavanja i trajnih ozljeda djece, mišljenja smo kako takve izmjene Zakona nisu donesene na dobrobit djece, već naprotiv, na njihovu štetu te smo stoga predložili da se tekst Zakona izmijeni na način da se djeci ograniči prodaja i upotreba pirotehničkih sredstava.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kreditnim institucijama

U prošlogodišnjem izvještajnom razdoblju započeta je aktivnost na izmjeni Zakona o kreditnim institucijama, kako bi se otklonio uočeni problem s kojim se susreću centri za socijalnu skrb prilikom provođenja postupaka zaštite imovine djece. Kako smo to u izvješću za 2008. godinu istaknuli, centar za socijalnu skrb je, temeljem odredbi Obiteljskog zakona, tijelo ovlašteno za nadzor izvršavanja roditeljske skrbi u pogledu upravljanja imovinom maloljetnog djeteta, radi sprečavanja zlouporabe roditeljskih ovlasti u vezi s imovinom djeteta i radi zaštite imovinskih interesa djeteta te je nadzorno tijelo rada skrbnika, kako on ne bi namjerno ili nenamjerno oštetio prava i interese šticeenika. Kako bi mogao provesti zakonske ovlasti i obveze u pogledu zaštite imovine djece te provjeriti raspolaganja novčanim sredstvima na računima djeteta kod banaka, centru za socijalnu skrb potrebno je omogućiti uvid u bankovne račune djeteta. No, banke takvu vrstu podataka odbijaju dati, pozivajući se na bankovnu tajnu. S obzirom na navedeno stajalište i praksu banaka u postupanju po zahtjevima centara za socijalnu skrb, uočena je nužnost da se u odredbama Zakona o kreditnim institucijama izričito propiše da su i centri za socijalnu skrb subjekti u odnosu na koje se primjenjuje izuzetak od čuvanja bankovne tajne, i to u slučajevima potrebnim za poduzimanje mjera radi zaštite prava i interesa djece. Ministarstvo financija izvijestilo nas je kako je prihvatilo naš prijedlog te da će ga prilikom prvih izmjena Zakona ugraditi u zakonski tekst. Budući da prilikom prvih najavljenih izmjena Zakona naši prijedlozi nisu uvršteni u zakonski tekst, na to smo upozorili nadležno ministarstvo. U svom očitovanju Ministarstvo financija izvijestilo nas je kako će naši prijedlozi biti ugrađeni prilikom prvih sadržajnih izmjena što je i učinjeno.

Zakon o elektroničkim medijima

Svjesna značaja i utjecaja elektroničkih medija na djecu, pravobraniteljica za djecu aktivno se uključila u postupak donošenja Zakona o elektroničkim medijima. Podržala je spremnost predlagatelja Zakona da djecu učini vidljivijom, kao nositelje komunikacijskih prava, ali i korisnike audiovizualnih usluga i aktivne sudionike u medijima. Podržala je pružanje mogućnosti za pokretanje neprofitnih televizijskih i radijskih programa, osobito u obrazovnim ustanovama, kad programe uređuju i stvaraju učenici i studenti te preporučila da se programima koje uređuju djeca osigura odgovarajuća stručna i financijska potpora. Pozdravila je isticanje razvijanja medijske pismenosti u programima, a posebno u djelokrugu Vijeća za elektroničke medije.

Uočavajući kako se, zbog nejasnih i nedovoljno preciznih zakonskih odredbi, u pojedinim slučajevima krše prava djece na zaštitu privatnosti, na zaštitu od izlaganja potencijalno štetnim medijskim sadržajima te pravo na pristup informacijama kojima je cilj promicanje dobrobiti djeteta, pravobraniteljica je uputila niz konkretnih prijedloga. Predložila je da programi namijenjeni djeci i mladima budu proglašeni programima od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku te da se posebnim financiranjem potiču kvalitetni programi za djecu i mlade kojima je cilj promicanje dobrobiti djece, što je prihvaćeno. Na prijedlog pravobraniteljice zabranjena je objava identiteta djece koja su pokušala ili počinila samoubojstvo, no nije prihvaćen prijedlog da se zabrani i objava njihovih osobnih zapisa i snimki. Istaknula je potrebu da se u tekstu Zakona jasno naglasi zabrana plasmana proizvoda, odnosno oglašavanja i komercijalne komunikacije tijekom dječjih programa odnosno da se zabrani prekidanje dječjih emisija radi emitiranja reklama, neovisno o trajanju emisija. Također je predložila da se zabrani reklamiranje alkoholnih pića zbog štete koju razvoju djece i mladih nanosi tolerantan stav prema konzumiranju alkohola u društvu. Predložila je i da se jasnije definira uloga Vijeća za elektroničke medije u poticanju pružatelja medijskih usluga na razvijanju pravila ponašanja vezano uz reklamiranje nezdrave hrane i pića, osobito prije ili nakon dječjih programa. Ovi prijedlozi, kao i prijedlog da se utvrdi poseban način davanja koncesije neprofitnim medijskim programima koje stvaraju i uređuju djeca i mladi, kako bi se otvorio prostor za aktivno sudjelovanje djece i mladih u medijima, nisu prihvaćeni.

Zakon o medicinskoj oplodnji

U postupku donošenja Zakona o medicinskoj oplodnji pravobraniteljica za djecu je istaknula podršku svakom napretku na planu medicinske oplodnje, naglasivši potrebu da pravna uređenost mora nužno slijediti medicinska dostignuća te da zakonsko uređenje mora biti temeljeno prvenstveno na stručnim i znanstvenim činjenicama i spoznajama. U pogledu prava zaštite djece rođene biomedicinski potpomognutom oplodnjom, isticala je kako treba osigurati da djeca rođena na ovaj način ni u kom slučaju ne smiju biti stigmatizirana i diskriminirana zbog svog porijekla ili načina začeća. Iz pozicije zaštite najboljeg interesa djeteta iskazana je zabrinutost da predložene zakonske izmjene o zaštiti anonimnosti darivatelja sjemene ili jajne stanice ne jamče u dovoljnoj mjeri zaštitu djetetova zdravlja u slučaju potrebe hitne medicinske intervencije radi donacije organa ili tkiva. Istaknula je kako su zakonske odredbe nejasne te ostavljaju prostora različitom tumačenju o vrsti podataka koji su djetetu dostupni zbog medicinskih opravdanog razloga i dobrobiti djeteta. Nije jasno ima li maloljetno dijete, odnosno njegov zakonski zastupnik ili liječnik, uvid samo u podatke o biološkom podrijetlu ili i u identitet darivatelja sjemene ili jajne stanice budući da to nije decidirano regulirano. Ukoliko je identitet darivatelja sjemene ili jajne stanice zaštićen i u tim

okolnostima, to onemogućuje stupanje u kontakt s tom osobom kao potencijalnim donatorom organa ili tkiva, uslijed čega djetetovo zdravlje može biti ugroženo pa takav zakonski tekst nije u najboljem interesu djeteta. S obzirom da na naše upite nismo dobili jasne odgovore, primjena zakona pokazat će je li naša zabrinutost bila opravdana ili ne. Stoga je potrebno pratiti u koliko će slučajeva biti zatražen i dopušten uvid u podatke iz državnog registra za potrebe maloljetnog djeteta te iz kojih razloga i u koliko slučajeva će pravo djeteta na najvišu moguću razinu zdravlja bilo povrijeđeno zbog ovakvih zakonskih odredbi.

Zakon o prebivalištu i boravištu građana

Pravobraniteljica za djecu je u srpnju 2009. godine uputila Ministarstvu unutarnjih poslova inicijativu za izmjenu Zakona o prebivalištu i boravištu građana, vezano uz prijavu prebivališta maloljetnog djeteta. Tom smo prilikom istaknuli kako su sadašnje zakonske odredbe ograničavajuće, budući da onemogućuju prijavu prebivališta novorođenog djeteta u onim slučajevima kad njegovi roditelji ne žive zajedno, kad izostaje suglasnost drugog roditelja na prijavu djeteta, a ne postoji odluka nadležnog tijela o roditeljskoj skrbi. Naime, neposredno po rođenju djeteta najčešće ne postoji sudska odluka koja bi roditelju s kojim dijete faktično živi omogućila prijavu prebivališta djeteta, budući da je potrebno da prođe i više mjeseci da se takva odluka donese, osobito ukoliko se radi o postupku osporavanja bračnog očinstva djeteta. Nemogućnost prijave djetetova prebivališta uzrokuje cijeli niz problema pa, među ostalim dijete ne može ostvariti niti druga prava koja su usko vezana uz reguliranje prebivališta kao što je zdravstvena zaštita, doplatak za djecu, reguliranje roditeljske naknade, a dijete se ne može niti upisati u jaslice. Stoga smo predložili da se Zakon o prebivalištu izmijeni kako bi se omogućilo da se djetetu po njegovom rođenju određuje prebivalište prema prebivalištu roditelja s kojim dijete stvarno živi uz suglasnost centra za socijalnu skrb. Na ovaj način bi se izbjegle situacije da zbog nemogućnosti prijave prebivališta, dijete bude uskraćeno u svojim pravima, a ujedno bi se osiguralo sudjelovanje centra za socijalnu skrb kao tijela koje mora voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta te izbjegla moguća manipulacija roditelja s kojim dijete živi. Ministarstvo unutarnjih poslova prihvatilo je inicijativu te istaknulo kako će kod sljedećih izmjena Zakona o prebivalištu i boravištu građana predložiti odgovarajuću izmjenu. Kako u tekstu Prijedloga Zakona, koji je upućen u zakonodavnu proceduru, nisu bile predložene tražene izmjene, ponovno smo upozorili na problem i ponovili naš prijedlog.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima

Odborima Hrvatskog sabora uputili smo mišljenje na Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. Predložili smo da se Zakonom utvrdi obveza centra za socijalnu skrb da, po primitku policijske obavijesti o protupravnom ponašanju maloljetnika, poduzme mjere iz svoje nadležnosti. Istaknuli smo kako je, radi dobrobiti djece i prevencije poremećaja u ponašanju, u odredbi nužno navesti ne samo obvezu obavještavanja centara za socijalnu skrb, već i njegovu dužnost za poduzimanje mjera usmjerenih na usvajanje nenasilnih oblika ponašanja, samokontrole i drugih socijalno prihvaćenih i odgovornih ponašanja. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima donesen je u travnju 2009. godine. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja-stranim državljanima

Na poziv Ministarstva unutarnjih poslova Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u radu radne skupine za izradu nacrtu Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja – stranim državljanima. Izrada ovog Protokola nametnula se kao potreba, budući da je u provođenju projekta "Djeca bez pratnje, strani državljani u Republici Hrvatskoj" Ureda pravobraniteljice za djecu i UNHCR-a, vezano uz unapređenje položaja djece bez pratnje, uočena potreba ujednačavanja rada nadležnih tijela. Protokolom, koji je stupio na snagu 1. studenoga 2009. godine, definirane su obveze različitih službi Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi u cilju zbrinjavanja i zaštite djece koja su se, bez pratnje svojih roditelja ili zakonskih zastupnika, zatekla na području RH. Nadamo se da će se njegovom primjenom u praksi postići bolja zaštićenost ove iznimno osjetljive kategorije djece.

Zakon o radu

U postupku donošenja Zakona o radu predložili smo da se terminologiju Zakona uskladi s Konvencijom o pravima djeteta, prema kojoj je dijete svaka osoba mlađa od 18 godina, na način da se umjesto formulacije *maloljetnik* ili *maloljetna osoba*, u zakonskom tekstu koristi riječ *dijete*. Predložili smo i da se u postupak ocjene opravdanosti sudjelovanja uz naplatu, djeteta mlađeg od 15 godina u kulturnim ili scenskim aktivnostima, zbog možebitne ugroze njegove sigurnosti, zdravlja, ćudoređa, školovanja ili razvoja, uz inspektora rada, uključe i centri za socijalnu skrb. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Institut reguliranja zaštite djece mlađe od 15 godina, kao i one starije od 15 godina koja su u sustavu obveznog obrazovanja, a koja sudjeluju uz naplatu u kulturnim ili scenskim aktivnostima, više se ne regulira zakonom, nego podzakonskim aktom.

U vrijeme pisanja ovog izvješća u tijeku je izrada *Pravilnika o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i aktivnostima u kojima može sudjelovati*, na koji nismo imali primjedbe. Uvažili smo, naime, napomenu Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva da će se ovim podzakonskim propisom samo privremeno premostiti moguća pravna praznina, do razrade regulative kojom će se ovakav angažman djece urediti u domeni obiteljskog zakonodavstva. Upozorili smo kako postupak treba uvijek voditi u najboljem interesu i u skladu s razvojnom dobi djeteta. Naime, izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona propisano je da je, za sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba, kojima su predmet raspolaganja buduća imovinska prava djeteta u vezi s njegovim športskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, potrebno prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb. Utvrđena je obveza centra za socijalnu skrb koji mora, radi dobrobiti djeteta, osobito paziti da se zaštite djetetova imovinska prava i interesi. Nažalost, navedenim propisom nije utvrđeno prethodno uključivanje centra za socijalnu skrb i u postupak ocjene opravdanosti sudjelovanja djeteta mlađeg od 15 godina i možebitne ugroze njegove sigurnosti, zdravlja, ćudoređa, školovanja ili razvoja, prije samog sklapanja ugovora između djeteta i fizičkih ili pravnih osoba o obavljanju navedenih aktivnosti uz naplatu (što je za sada ostalo u ingerenciji inspektora rada). Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi smo predložili da, sukladno novonastalim promjenama u radnom zakonodavstvu, ali i radi izbjegavanja paralelizma u postupanju, žurno pristupe usklađenju propisa. Obiteljskim zakonom svakako bi trebalo regulirati ovo područje, koje zbog nedostatka materijalnih odredbi, ostavlja

moućnost zloporabe, kako od strane roditelja, tako i fizičkih ili pravnih osoba, u iskorištavanju i ugrožavanju prava djece.

Pravilnik o obavljanju djelatnosti posredovanja pri zapošljavanju

U postupku donošenja Pravilnika o obavljanju djelatnosti posredovanja pri zapošljavanju predloženo je da se za vrijeme školskih praznika ograniči rad djece mlađe od 15 godina na način da se propiše kako takav rad ne može trajati više od četiri sata dnevno. Ovaj naš prijedlog nije prihvaćen no, smatramo kako je ovim Pravilnikom učinjen važan iskorak u boljoj zaštiti prava i interesa maloljetnih redovitih učenika. Naime, Pravilnikom su uređeni uvjeti pod kojima maloljetni redoviti učenici mogu raditi temeljem ugovora o povremenom radu učenika. Uređeno je maksimalno radno vrijeme, pravo na stanku, odmor te zabrana noćnog rada od 20 sati uvečer do šest sati ujutro. Nažalost za postupanja protivno odredbama Pravilnika nije predviđena prekršajna odgovornost poslodavca.

6 PRIMJENA ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

Od početka primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije pravobraniteljica za djecu je zaprimila tri pojedinačna predmeta u kojima se pritužitelji pozivaju na diskriminaciju djece.

Od navedene tri prijave, jedna se odnosila na područje odgoja i obrazovanja, a dvije na područje socijalne sigurnosti. Diskriminacijske osnove na koje su se pozivali pritužitelji ili koje su se iz predstavki dale prepoznati bile su: nacionalno podrijetlo, imovno stanje i invaliditet. Prijave su se odnosile na diskriminaciju jednog dječaka, tri djevojčice i grupe djece u školi. U dva slučaja nije utvrđena diskriminacija i po predmetima je postupano kao po ostalim prijavama kršenja prava djece. U vezi s jednim slučajem, koji se nalazi u postupku rješavanja pred Upravnim sudom, Ured pravobraniteljice za djecu je već prije tražio i inicirao izmjene podzakonskih propisa.

Kao što se vidi, broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu vrlo je mali, no i podaci koje prikupljaju drugi pravobranitelji za sada ukazuju da je nužno usmjeriti aktivnosti na podizanje javne svijesti o tome što je diskriminacija u smislu ovog Zakona. Važno je i educirati građane o pojavnim oblicima i raspoloživim instrumentima zaštite od diskriminacije. No uspješnost primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije sigurno će uvelike ovisiti i o educiranosti djelatnika državnih tijela, djelatnika Ureda pučkog pravobranitelja i ureda posebnih pravobraniteljica, kao i odvjetnika, sudaca, medija i svih drugih potencijalnih aktera.

U povodu stupanja na snagu ovog Zakona, u siječnju 2009. je održana konferencija "Pučki pravobranitelj kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije", na kojoj je pravobraniteljica govorila o ulozi Ureda pravobraniteljice za djecu u odnosu na primjenu Zakona, kao i o suradnji s ostalim pravobraniteljima. Djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu su tijekom 2009. godine sudjelovali na dvodnevnom seminaru o primjeni Zakona o suzbijanju diskriminacije u organizaciji Pučkog pravobranitelja, a interno je organizirana i jednodnevna edukacija svih djelatnika Ureda o diskriminaciji i provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije, vezano za specifične teme koje su u nadležnosti pravobraniteljice za djecu. U travnju je zamjenica pravobraniteljice prisustvovala međunarodnoj konferenciji „Antidiskriminacijsko zakonodavstvo i praksa“, organiziranoj u sklopu projekta „Izgradnja kapaciteta i podizanja svijesti sudaca i državnih odvjetnika o antidiskriminacijskom zakonodavstvu“, koji provode

Međunarodna organizacija za migracije, Pravosudna akademija Ministarstva pravosuđa i Hrvatski pravni centar. Tijekom studenoga je u organizaciji Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Ureda pučkog pravobranitelja i Centra za mirovne studije, održana Međunarodna konferencija o Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Skup je bio završna edukativna aktivnost projekta "Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije", koji se provodio od siječnja 2009. u sklopu EU programa PROGRESS, uz potporu Europske komisije - Glavne uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. U radu konferenciji sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Kako bi se uistinu kvalitetno mogla ostvariti ovlast pravobraniteljice za djecu da štiti djecu od svih oblika diskriminacije po bilo kojoj osnovi te da sudjeluje u sudskom postupku u ulozi umješača, provodi postupak mirenja ili podnosi udruženu tužbu, smatramo da je nužno dodatno kadrovski osnažiti Ured pravobraniteljice za djecu te osigurati dostatna financijska sredstva za izvršavanje ovlasti koje su joj Zakonom dane.

7 OBILAZAK INSTITUCIJA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA I KOJE SE BAVE ZAŠTITOM DJECE

Članom 13. Zakona o pravobranitelju za djecu, regulirano je da pravobranitelj za djecu ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa.

Sukladno tome, tijekom 2009. godine djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su 18 ustanova socijalne skrbi, tri ustanove za žrtve obiteljskog nasilja, Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini i Terapijsku zajednicu „Reto centar – prijatelji nade“ u Trogiru.

7.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi *kojima je osnivač RH*

- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Svitanje“, Koprivnica
- Dom za djecu „Maslina“, Dubrovnik
- Dom za djecu „Klasje“, Osijek
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Slavonski Brod“, Slavonski Brod
- Dom za djecu „Zagreb“, podružnica „Josipovac“, Zagreb

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi *drugih osnivača*

- Samostan časnih sestara Reda Sv. Bazilija, Križevci
- Kuća Sv. Terezije od malog Isusa za nezbrinutu djecu, Hrvatski Leskovac
- Caritasova kuća za smještaj majki i djece „Kuća Ljubavi“, Zagreb

Domovi za djecu s teškoćama u razvoju:

- Centar za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonačić“, Split
- Centar za rehabilitaciju „Fra Ante Sekelez“, Vrlika
- Centar za odgoj i obrazovanje „Rudolf Steiner“, Daruvar
- Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“, Split

Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju:

- Dom za odgoj djece i mladeži Osijek
- Dom za odgoj djece i mladeži Karlovac
- Dom za odgoj djece i mladeži Pula
- Dom za odgoj djece Cres
- Odgojni dom Mali Lošinj
- Prihvatna stanica i disciplinski centar Varaždin – CZSS Varaždin

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Prilikom obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece, kapacitet ustanove i zaposlene djelatnike, pažnja je bila posebno usmjerena na: stupanj participacije djece u domovima; pojavnost nasilja u domovima (vršnjačkog i odraslih prema djeci); suradnju s centrima za socijalnu skrb i lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, udruge); prostorne uvjete domova i ostvarivanje prava na privatnost; edukaciju djelatnika te prisustvo volontera u domovima.

Djelatnost svih navedenih ustanova ostvaruje se kroz poludnevni i stalni smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dok domovi za djecu „Klasje“, „Zagreb“ i Caritasova „Kuća Ljubavi“ imaju odjele za majke s djecom do godine dana života, kao i za trudnice. Dom za djecu „Zagreb“ osim djece na stalnom smještaju prima na kratki – jednodnevni ili višednevni smještaj i djecu čiji su roditelji zatečeni u prosjačenju i privedeni na saslušanje te djecu stranih državljana koji su pokušali bespravno prijeći našu državnu granicu. Svi domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi imaju i stambene zajednice u kojima se mladi u dobi od 18 do 21 godine pripremaju za samostalan život po izlasku iz institucija.

Najveći broj stručnih djelatnika domova čine odgajatelji, socijalni radnici i psiholozi, dok domovi koji skrbe o djeci u dobi do tri godine imaju zaposlene i medicinske sestre. Najbolja je stručna ekipiranost u Domu za djecu „Zagreb“ koji, osim navedenih profesija, ima zaposlene pedijatre, pedagoge, logopede i fizioterapeute.

S obzirom na nedovoljan broj stručnih djelatnika, većina institucija u svom radu angažira volontere čiji rad nije u skladu sa Zakonom o volonterstvu, budući da se potencijalni volonteri ne provjeravaju na zakonom propisan način, s njima se ne sklapaju ugovori o volontiranju, niti se evaluira njihov rad. Vrlo je bitno da se s volonterima izradi plan rada kao i dinamika susreta, jer nije u interesu djece, koja su sklona brzom uspostavljanju emotivnih veza, naprasno prekidanje tih veza ili, što je još gore, učestalo uvođenje novih osoba u život djece. Zabrinjavajući su slučajevi da potencijalni udomitelji ili posvojitelji kroz volontiranje ulaze u domove te su kroz obavljanje humanitarnog rada u mogućnosti „birati“ djecu.

Većina stručnih djelatnika početkom svake godine sastavlja plan i program rada koji se odnosi na dnevno, tjedno i mjesečno planiranje rada s djecom, suradnju s drugim

djelatnicima ustanove i s vanjskim suradnicima te na stručno obrazovanje. Iako je u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja, uočen napredak u smislu dostupnosti edukacija, zahvaljujući dobroj suradnji s lokalnom zajednicom i raznim nevladinim organizacijama, još uvijek svi iskazuju potrebu permanentnih edukacija organiziranih od strane nadležnog ministarstva.

Osim djece koja su iz bioloških obitelji izdvojena radi ugrožavajuće materijalne situacije, velik broj djece čine zanemarena i zlostavljana djeca, djeca s emocionalnim poremećajima, odgojno deprivirana djeca kao i djeca s višestrukim faktorima neurorizika. Rad s tom posebno osjetljivom kategorijom djece iziskuje visok stupanj stručnosti i veliku empatiju. Stoga svako nasilničko i neprimjereno ponašanje djelatnika domova mora biti sankcionirano. Samo smo prilikom obilaska jednog doma, čiji je osnivač država, upozoreni od strane djece, na neprimjereno ponašanje djelatnika na način da odgajatelji na njih viču, da ih psuju, ismijavaju, vrijeđaju te da im izriču kazne u neprimjerenom trajanju (čak i dužem od mjesec dana). Ponekad su postupci izricanja kazni djeci bili vođeni na posebno ponižavajući način, tako da su djeca morala pisati „zamolbe“ za izricanje kazni (prema uputi odgajatelja), koje bi se zatim stavljale na oglasnu ploču Doma te bi na taj način dijete, koje je zamolbu moralo sastavljati, postalo predmetom ismijavanja drugih. Nakon upozorenja Ureda o nedopustivosti opisanog ponašanja, kao i preporuke o nužnosti provjere i sankcioniranja neprihvatljivog ponašanja, djelatnicima koji su se ponašali na navedeni način, uručena su od ravnatelja doma pisana upozorenja. Uredu je naknadno dostavljeno izvješće iz kojeg je vidljivo uvođenje novih dokumenata kojima se kvalitetnije uređuju međusobni odnosi odgajatelja i djece.

Iako djeca iz svih domova naglašavaju dobar odnos s pojedinim djelatnicima, zanimljivo je da smo prilikom obilaska dvaju domova drugih osnivača, zamijetili posebno izraženu emocionalnu vezu djece sa svim djelatnicima, njihovu snažnu vršnjačku povezanost te zaštitnički i podržavajući odnos među korisnicima, usprkos velikoj dobnoj razlici (7 do 21 godina). U tim domovima djeca i djelatnici doimaju se povezani i bliski, djeca participiraju u svim segmentima domskog života, međusobno korigiraju svoja ponašanja te zajednički rješavaju svakodnevne probleme.

Participacija djece u drugim domovima odvija se kroz Vijeća korisnika, Komisije za izradu jelovnika te kroz samostalno biranje odjeće i obuće. Međutim, u većini smo domova ustanovili da djeca ne sudjeluju u izradi individualnih planova, da se oni rade šablonski bez individualne procjene i sudjelovanja djece. Po ostvarenju planiranog nema evaluacije pa stoga nije vidljivo jesu li planovi uspješno realizirani ili ih je trebalo ponoviti. Ni u jednom domu nije zabilježen slučaj da su u izradi individualnog plana sudjelovali stručni djelatnici centra za socijalnu skrb, roditelji odnosno skrbnik, a bez toga ne možemo govoriti o potpunoj uspješnosti stručnog rada, odnosno smislenosti smještaja.

Nagrađivanje odnosno sankcioniranje neprimjerenog ponašanja djece u većini domova nije jasno definirano i ne odvija se dosljedno i za djecu razumljivo pa se ona žale na nepostojanje ujednačenih kriterija i na nepravdu. Zbog toga smo preporučili stručnim timovima jasno definiranje postupanja u određenim situacijama te ujednačenost pri nagrađivanju odnosno sankcioniranju.

Kršenje prava djece na privatnost zabilježeno je samo u jednom domu na način da su se djeca prituživala na nepostojanje privatnosti u spavaonicama, za vrijeme telefonskih razgovora te kroz druženja s roditeljima i prijateljima, na način da je uvijek netko od

djelatnika prisutan susretima ili telefonskim razgovorima. U svim običnim domovima postoje prostorije gdje se odvijaju susreti s prijateljima i roditeljima, no u većini je domova dozvoljen posjet prijatelja i u spavaonicama.

Većina smještene djece održava susrete s roditeljima sukladno sudskoj odluci, pri čemu veća djeca redovito odlaze vikendima u svoje obitelji pa roditelji rijetko dolaze u domove. Međutim ima slučajeva kada je određeno da se susreti djece i roditelja odvijaju u domovima, tada se o tome vodi evidencija te se o redovitosti, odnosno ne održavanju susreta, izvještavaju nadležni centri za socijalnu skrb, kako bi se potaknulo roditelje na redovitost susreta s djecom. U slučajevima kada roditelji grubo krše svoje roditeljske dužnosti te kada stručni djelatnici domova i centara za socijalnu skrb procjenjuju da roditelji nisu motivirani za preuzimanje roditeljske skrbi, potrebno je pred nadležnim sudom pokrenuti postupak lišenja prava roditelja na roditeljsku skrb, kako bi se ostvarili uvjeti trajnog zbrinjavanja djece. To su slučajevi u kojima najčešće zakazuju sustavi socijalne skrbi i pravosuđa te djeca nepotrebno dugo ostaju u domovima.

Iz razgovora s djecom uočili smo da rijetko koje dijete zna svog socijalnog radnika ili je upoznato s aktivnostima centra u cilju izmještanja ili povratka u biološku obitelj. Za zaključiti je da premještaj djece u udomiteljske obitelji ili pokretanje postupaka posvojenja ovisi uglavnom o upornosti stručnih djelatnika domova, a ukoliko dođe do sudskog postupka, tada i o upornosti djelatnika centara za socijalnu skrb. Zabrinjavajuće je da smještaj djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u prosjeku traje četiri godine (iznimka je Dom za djecu „Zagreb“ podružnica „Josipovac“ u kojem se nalazi veći broj djece dojenačke dobi za koju postoji velik interes posvojenja).

Osim relativno slabe suradnje s centrima za socijalnu skrb, svi domovi ističu vrlo dobru suradnju sa stručnim timovima vrtića te osnovnih i srednjih škola u koje su djeca uključena. Također je istaknuta odlična suradnja sa zdravstvenim institucijama, institucijama koje pružaju psihološku pomoć djeci, raznim nevladinim institucijama, gradovima i županijama. Kao primjer odlične suradnje s lokalnom zajednicom za istaknuti je Dom za djecu „Klasje“ u Osijeku koji, uz pomoć donatora iz lokalne zajednice, svim štićenicima osigurava životna osiguranja, koja su početni kapital svakom djetetu po izlasku iz doma. Obilaskom navedenih domova uočeno je da su djeci u slobodnom vremenu dostupni različiti sadržaji, ovisno o afinitetu (sportske aktivnosti; likovne, dramske, keramičarske, folklorne, glazbene grupe i razni drugi sadržaji), od kojih se neki održavaju u organizaciji domova, a neki pri raznim klubovima u zajednici.

Za gotovo sve prostore posjećenih domova (osim jednoga) možemo reći da su opremljeni funkcionalnim namještajem primjerenim djeci i njihovim potrebama; da je prostor uređen u skladu s dobi djece i sadržajima koji su njima zanimljivi te da je djeci dopušteno da spavaonice ukrase prema vlastitom izboru. U jednoj od ustanova koja skrbi o djeci dojenačke dobi uočen je nedostatak prostora namijenjenog djeci (postoji samo jedna prostorija u kojoj se djeca mogu igrati i provoditi vrijeme) kao i njegova opremljenost. Zbog nedovoljnog broja spavaonica (pet soba – s ukupno devet ležajeva), djeca spavaju odvojeno od majki u zasebnoj prostoriji s 11 krevetića. Na stav Ureda da uočeno nije u interesu djece te da ne dovodi do nužno potrebnog uspostavljanja emotivne veze između majki i djece, upozorena je voditeljica ustanove.

Higijena prostora u gotovo svim je domovima zadovoljavajuća. Tamo gdje smo uočili određene nedostatke na to smo odmah upozorili ravnatelja ustanove te zatražili hitno saniranje.

Prilikom obilaska jednog doma zamijećeno je nepostojanje kontrole pri ulascima, odnosno izlascima, što je potencijalna opasnost za sigurnost djece. Potaknuti tragičnim događajem iz 2006. godine u Dječjem domu Zagreb, stručnom smo timu preporučili da se, radi sigurnosti djece koja se nalaze na smještaju, žurno osigura cjelovita zaštita uvođenjem video nadzora ili zaštitarske službe u civilu, koja bi na nenametljiv način osiguravala ulaz u prostor u kojem djeca borave te ujedno kontrolirala nedozvoljene ulaske/izlaske iz doma. Razlog zbog kojeg uočeni nedostatak nije već prije bio otklonjen, navodno je materijalne prirode.

U odnosu na skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi možemo zaključiti da premda nijedan od navedenih domova nema u potpunosti popunjene kapacitete (popunjenost je oko 75%), što je pozitivan rezultat procesa deinstitutionalizacije, smještaj i dalje predugo traje te je nužan veći angažman domova, centara i sudova kako bi se vrijeme boravka djece u ustanovama skratilo. I dalje je potrebno organizirati radionice za djecu i djelatnike o svim temama za koje se ukažu potrebe. S obzirom na vrijeme recesije potrebno je aktivnije djelovanje na uspostavi suradnje s lokalnom zajednicom radi poboljšanja standarda života djece u domovima. Sve primjedbe djece na kvalitetu skrbi u domu potrebno je pažljivo razmotriti, a ne ih ignorirati, jer djeca takva ponašanju doživljavaju kao odbacivanje i nezainteresiranost.

DOMOVI ZA DJECU S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Tijekom 2009. godine, savjetnice pravobraniteljice za djecu obišle su četiri ustanove socijalne skrbi u kojima su smještene, borave i obrazuju se djeca s teškoćama u razvoju.

Djelatnost ustanova je u širokom rasponu odgoja, obrazovanja, osposobljavanja te rehabilitacije djece i mladih s različitim vrstama i stupnjevima oštećenja. U ustanovama se pružaju programi predškolskog odgoja („Slava Raškaj“), osnovne škole („Juraj Bonačić“ , „Slava Raškaj“ , „Rudolf Steiner“), srednjeg strukovnog obrazovanja („Juraj Bonačić“ , „Slava Raškaj“), radne aktivnosti te usluge rehabilitacije i domskog smještaja (sve ustanove).

Različiti su organizacijski oblici ustanova, no iako pokrivaju različite djelatnosti i programe, karakteristično je da se oni međusobno isprepliću i nadopunjavaju te da su usmjereni uglavnom na korisnike do 21. godine života. Domski smještaj pruža usluge stalnog ili tjednog smještaja. U svim su ustanovama popunjeni smještajni kapaciteti.

Većina ustanova ima i odjele namijenjene odrasloj populaciji, posebice Vrlika, gdje je od ukupno 180 korisnika, samo njih 14 u dobi od 9 do 18 godina. Ta se ustanova primarno bavi smještajem osoba s intelektualnim teškoćama težeg stupnja, često smještava polupokretne ili nepokretne korisnike.

Djeca koja borave i/ili se obrazuju u ovim ustanovama, u okviru izvannastavnih aktivnosti uključena su u glazbene, likovne, ekološke radionice, terapijsko jačanje, kuglanja, atletiku, a postoji i obuka neplivača.

Stručni rad provode defektolozi-rehabilitatori u razredima, odgojno-obrazovnim skupinama, skupinama radnog osposobljavanja te često i u bazičnom programu za korisnike s najvećim potrebama na području brige i skrbi. Uz njih, zaposleni su i psiholozi, logopedi, radni, glazbeni i likovni terapeuti, kineziterapeuti i fizioterapeuti te učitelji, njegovatelji i

medicinske sestre. Svi su iskazali potrebu za dodatnim zapošljavanjem nekoliko stručnih djelatnika, no kao još veći problem djelatnici svih ustanova ističu nedostatak dodatne edukacije za stručne djelatnike, kao i za ostale djelatnike centara, medicinske sestre i njegovateljice, a posebice za učitelje koji iskažu interes da ostanu i rade u centrima, s obzirom na kronični problem nedostatka stručnog kadra u županijama gdje se ustanove nalaze. Niti u jednoj ustanovi nije organizirana supervizija, mada svi jednoglasno ističu da bi im svakako koristila, s obzirom na zahtjevnost posla kojim se bave. Naglašena je i potreba veće stručne podrške od strane nadležnog ministarstva.

U svim posjećenim ustanovama naglašen je veliki problem nemogućnosti zapošljavanja djelatnika na zamjeni za bolovanje unutar 42 dana. Zbog te nemogućnosti, djeca se skoro svakodnevno susreću sa smanjenim opsegom i kvalitetom programa. Skupine se spajaju, djeca nenavikla na „strane“ osobe postaju nemirna, a često i agresivna, u grupe ulaze djelatnici koji inače rade individualne tretmane s djecom (logopedi, psiholozi) te na taj način trpi taj dio rehabilitacijskog tretmana.

Prostorni uvjeti i kvaliteta smještaja variraju među ustanovama. U nekima je raspoloživi prostor nedovoljan te iziskuje učestale prenamjene prostorija, dok druge imaju adekvatne prostorne uvjete, uz dodatno velik i uređen vanjski prostor koji je također namijenjen djeci. Ustanove su primjereno održavane, a za što su zadužene spremačice. Ne smatramo da je isključivanje djece iz obveze održavanja higijene i urednosti prostora u njihovom interesu, već naprotiv, smatramo da bi se poticanjem radno-odgojnih aktivnosti utjecalo na njihovu bolju socijalnu integraciju i osposobljavanje. Učionice su, sukladno sklonostima učitelja, ali i učenika svakog razrednog odjeljenja, primjereno opremljene (učenički radovi, edukativni plakati, slike učenika i sl.). Međutim, uočena je nestandardizirana kvaliteta smještaja djece, tako da su u nekim ustanovama djeca smještena u primjereno namještenim dvokrevetnim sobama, dok je u nekima smještaj u četverokrevetnim sobama, bez noćnih ormarića, stolova i ormara, koji se nalaze na hodnicima

Zdravstvena skrb je uglavnom riješena tako da djeca odlaze izabranom liječniku opće prakse pri domu zdravlja, dok se specijalistički pregledi obavljaju putem redovnog sustava zdravstva. Kao velik problem istaknuta je psihijatrijska skrb, koja prema navodima djelatnika, nije dostatna, stoga je naglašena potreba stalno zaposlenog psihijatra u ustanovama. Dosadašnja psihijatrijska skrb o djeci uglavnom se svodi na medikamentoznu terapiju i na telefonske savjete osoblju doma za postupanje s djecom, a u kriznim situacijama djecu upućuju u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagreb. Za redovan pregled u navedenoj je bolnici vrlo teško dobiti termin, a prema iskustvima djelatnika, pregledi se odvijaju „kao na traci“. Jednako je zabrinjavajuće da, nakon pregleda u bolnici, ne postoji odgovarajuća ustanova, niti stručnjaci u lokalnoj zajednici, gdje bi se djeca uključila na daljnji odgovarajući tretman.

Tijekom obilazaka Centara nismo obaviješteni o problemima zlouporabe opojnih droga, alkohola i duhana. Problem vršnjačkog nasilja s kakvim se susrećemo u redovnim školama nije prisutan među djecom smještenom u ovom tipu institucija.

Djelatnici centara za socijalnu skrb u pravilu jednom godišnje obilaze smještenu djecu. Nažalost, suradnja institucija i centara svodi se upravo na te obilaske, a iznimka su situacije u kojima se rješavaju određena bitna pitanja vezana uz djecu, o kojima institucije ne smiju same donijeti odluku, već se ona mora donijeti u dogovoru s nadležnim centrom.

Kvaliteta i kontinuiranost suradnje s roditeljima također je različita, stoga je pohvalno što neke ustanove imaju savjetovalište za roditelje. Kontakti s roditeljima se odvijaju grupno i individualno. U svim je institucijama naglašen problem nemogućnosti uspostave suradnog odnosa s određenim brojem roditelja koji ne posjećuju djecu. Djelatnici smatraju nedostatnim rad djelatnika centara s obiteljima i priprema obitelji za prihvata djece u obitelj preko vikenda i praznika, a to se posebice odnosi na obitelji i roditelje kojima je izrečena mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Nadležni centri za socijalnu skrb uglavnom svoju pomoć baziraju na materijalnim davanjima, dok sustavna psihološka podrška te edukacija i podrška roditeljima za kompetentno roditeljstvo ne postoji.

Suradnja ustanova s lokalnom zajednicom postoji, no najizraženija je suradnja s različitim udrugama, čiji volonteri aktivno sudjeluju u životu i radu ustanova. Lokalna samouprava financijski ne sudjeluje sustavno u radu ustanova, stoga se svi dodatni prihodi i materijalna sredstva ostvaruju iz donacija. Rijetki su i primjeri sustavnog uključivanja djece u redovite aktivnosti lokalne zajednice, pri sportskim ili kulturno-umjetničkim društvima. Češće se organiziraju posjeti raznim događanjima koje organizira lokalna zajednica (kazalište, festivali, koncerti i sl.).

Tijekom obilazaka ustanova susreli smo se s različitim rješenjima prijevoza djece koja nisu na smještaju u centrima. Ustanove uglavnom imaju svoje kombije, od kojih neki ili ne zadovoljavaju potrebe u odnosu na broj korisnika ili nisu u dobrom stanju pa se često i ne koriste za prijevoz djece, kako njihova sigurnost ne bi bila ugrožena.

Tijekom vikenda i ljeta u ustanovama ostaju korisnici trajnog smještaja, koji ponekad, u dogovoru s matičnim centrima za socijalnu skrb odlaze kući ili ih se nastoji smjestiti u udomiteljske obitelji. Također ima slučajeva organiziranja „razmjene štićenika“ s drugim domovima iz Hrvatske kao i organiziranog ljetovanja.

U odnosu na mogućnost participacije djece u situacijama kada se o njima odlučuje, ona je u ustanovama ovog tipa svedena na minimum. Stječe se dojam da djecu tretiraju vrlo zaštitnički, što ne potiče u pravoj mjeri njihov osobni angažman. Razlozi za to mogu biti višestruki, npr. nedostatak vremena i djelatnika ili djelatnici koji su isključivo orijentirani na „medicinsko-zaštitni“ model, suprotan konceptu aktivne participacije, koji je baziran na sposobnostima i maksimalnom poticanju preostalih kapaciteta i razvoja punih potencijala svakog djeteta.

Prilikom obilaska ustanova razgovarali smo s djelatnicima i djecom. Predstavnicima ustanova smo nakon uvida u ostvarivanje skrbi te odgoja i obrazovanja, uz podršku dobroj praksi, ukazali i na uočene negativnosti te predložili opća načela postupanja ali i konkretne aktivnosti, kako bi se nepravilnosti otklonile na dobrobit djece. Ured pravobraniteljice za djecu ima plan obilazaka ustanova u kojima borave djeca s teškoćama u razvoju, nakon kojih će sačiniti objedinjeno izvješće s preporukama i uputiti ga svim nadležnim institucijama.

DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

U 2009. godini bili smo u pet domova za djecu s poremećajima u ponašanju te prihvatnoj stanici i disciplinskom centru. U običnim su domovima smještena djeca temeljem Obiteljskog zakona i Zakona o sudovima za mladež. Osim Doma za odgoj djece Cres gdje su smještena djeca do 14 godina starosti, u ostalim ustanovama su smještena djeca i mladež do 21 godinu. U svim ustanovama se nalazi muška i ženska populacija, osim u Domu za odgoj djece i mladeži Mali Lošinj, gdje su isključivo muške osobe. Iako sustav razlikuje ustanove za

počinitelje kaznenih djela i provođenje odgojnih mjera od onih gdje se odgojne mjere ne provode, u većini se radi o kombinaciji, osim u Domu za odgoj djece Cres gdje se nalaze djeca koja nisu kazneno odgovorna. Odgojne mjere koje provode navedene ustanove su: upućivanje u dom za odgoj, mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak te upućivanje u centar za odgoj. Neke ustanove rade i dijagnostičke obrade za potrebe centara za socijalnu skrb, kao što je Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, koji obavlja dijagnostiku i po nalogu suda za mladež u sklopu maloljetničkog kaznenog postupka. Dom u Osijeku također ima i prihvatnu stanicu za djecu zatečenu u skitnji te intenzivni tretman. Domovi u Karlovcu i Malom Lošnju djeci osiguravaju i smještaj u stambenim zajednicama, u izdvojenim prostorima, u okviru svojih smještajnih kapaciteta. U Prihvatnoj stanici i Disciplinskom centru u Varaždinu, instituciji registriranoj kao „Odjel za zaštitu i tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju“ pri Centru za socijalnu skrb Varaždin, koji osim Varaždinske županije pokriva i Međimursku, Koprivničko-križevačku i Bjelovarsko-bilogorsku županiju, integrirano je više vrsta tretmana za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju ili u riziku na pojavu poremećaja u ponašanju. U Odjelu se, uz djelatnost prihvatne stanice, provodi dio odgojnih mjera koje se izriču maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i to: odgojna mjera upućivanja u Centar za odgoj, odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, odgojne mjere koje izriču prekršajni sudovi te poludnevni tretman koji izriču centri za socijalnu skrb djeci i mladima koji uz poteškoće na planu školovanja, manifestiraju i različite oblike poremećaja u ponašanju.

U većini ustanova smještajni su kapaciteti popunjeni. Uvjeti smještaja su primjereni u svim domovima, osim u Odgojnom domu Mali Lošinj. Saniranje stambenih uvjeta u ovom domu zahtijeva veća ulaganja, s obzirom na dotrajali prostor pojedinih stambenih objekata te neriješeno grijanje. Prehrana je uglavnom u svim domovima zadovoljavajuća, osim što se djeca u otočkim ustanovama žale na nedostatak voća i mliječnih proizvoda. O pritužbama vezanim uz zdravstvenu zaštitu nemamo saznanja.

U svim se ustanovama dosta pozornosti posvećuje obrazovanju, djeca se uključuju u osnovne i srednje škole u mjestu, osim u Odgojnom domu Mali Lošinj gdje je organizirana interna osnovna i strukovna škola za pomoćna zanimanja.

Sveukupno gledano, možemo zaključiti da je uspostavljena suradnja sa školama, međutim u nekim sredinama stručni timovi škola, kao i sami profesori, stigmatiziraju djecu iz domova te, umjesto na razumijevanje i pomoć, djeca nailaze na odbojni i omalovažavajući odnos.

Slobodnim aktivnostima djece također se posvećuje dosta pozornosti, tako da u ustanovama postoji čitav niz organiziranih aktivnosti: sportskih, kreativnih, informatičkih, dramskih, literarnih, likovnih... U nekim ustanovama djeca se češće uključuju u rad različitih udruga u gradu. Što se tiče stručnog kadra, u svim ustanovama osjeća se nedostatak psihologa i socijalnih pedagoga, u ulozi odgajatelja je veći broj nastavnika koji, unatoč trudu i zainteresiranosti, ponekad teško udovoljavaju profesionalnim zahtjevima vezanim za rad s djecom s poremećajima u ponašanju. Suradnja s lokalnom zajednicom u većini ustanova se ostvaruje, iako je različite kvalitete. Kao i u svim drugim ustanovama koje skrbe o djeci, i ovdje je prisutan problem suradnje s centrima za socijalnu skrb, koji jedanput godišnje obišu djecu.

U razgovoru s djecom saznaje se da nisu zadovoljni svojim participiranjem u životu doma te da svoje sudjelovanje u Domskom vijeću doživljavaju kao formalnost te smatraju da se njihovo mišljenje i prijedlozi dovoljno ne uvažavaju. Niti u jednoj ustanovi djeca nisu

informirana o postojanju „sandučića povjerenja“. U razgovoru sa savjetnicima Ureda neka su se djeca žalila na povremeno fizičko kažnjavanje (pljuskanje) od strane odgajatelja. Također je bilo pritužbi i na alkoholiziranje pomoćnog osoblja, o čemu smo izvijestili ravnatelje ustanova kao i Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi te zatražili utvrđivanje stanja i primjenu adekvatnih mjera. Na upit o vršnjačkom nasilju, većina djece navodi da je ono prisutno, no da ga vrlo rijetko prijavljuju iz straha da, ukoliko ga prijave, djelatnici ih neće zaštititi niti će nasilnici zbog svog ponašanja biti sankcionirani.

Sami djelatnici ustanova navode niz teškoća s kojima se susreću u radu - nedovoljna diferencijacija ustanova, težina poremećaja u ponašanju djece na smještaju, nedovoljan broj zaposlenih djelatnika, nedostatak supervizije i edukacije djelatnika te nedostatak psihoterapije i kriznih intervencija usmjerenih na djecu. Općenito su nezadovoljni svojim statusom, osjećaju se izloženi i nedovoljno podržani od sustava. Ovo profesionalno nezadovoljstvo svakako se odražava i na kvalitetu i učinak rada.

Također je uočeno da ustanove ne provode posebne programe za pojedine teškoće štićenika te se samo povremeno rade edukacije o ovisnostima. Nema dovoljno grupnog rada ni oblikovanja grupne kohezije, a individualizacija je nedovoljno primijenjena. Detaljnije izvješće o teškoćama u zaštiti prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju na smještaju u odgojnim ustanovama nalazi se u poglavlju o zaštiti djece s poremećajima u ponašanju.

7.2 USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Tijekom 2009. godine djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu obišli su tri ustanove koje pružaju smještaj i skrb ženama i djeci žrtvama obiteljskog nasilja:

- Centar za profesionalnu rehabilitaciju – Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, Osijek
- Sklonište za zaštitu žena i djece žrtava obiteljskog nasilja „Sigurna kuća“, Vukovar
- Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sv. Nikola“, Varaždin

Sve se ustanove nalaze na tajnim adresama kako bi se izbjegla mogućnost daljnjeg zlostavljanja ponašanja od strane partnera. Za vrijeme smještaja, ženama i djeci osigurava se socijalna, pravna, psihološka i zdravstvena pomoć. U skloništima stručni rad uglavnom obavljaju socijalni radnik, psiholog i stručna suradnica – domaćica. Odmah po realizaciji smještaja, djeca se uključuju u vrtiće i odgojno-obrazovne institucije, kao i izvanškolske aktivnosti, ovisno o iskazanoj želji. Djelatnici skloništa navode da imaju odličnu suradnju sa stručnim timovima vrtića, osnovnih i srednjih škola, kao i sa zdravstvenim institucijama i savjetovalištima koja pružaju psihosocijalni tretman ženama i djeci. Također je istaknuta i dobra suradnja s centrima za socijalnu skrb i s policijom.

Prostor skloništa u Osijeku i Vukovaru u potpunosti odgovara potrebama žena i djece. Osim prostorija u kojima spavaju, a koje su opremljene namještajem prilagođenom potrebama i dobi djece, kao i primjerenim sadržajima (igračkama i kompjuterima) oba skloništa imaju velike dnevne boravke namijenjene druženjima žena i djece, kao i grupnim sastancima.

Problem neadekvatnog prostora u Varaždinu i nadalje je prisutan, s obzirom da novi prostor, koji se priprema još od 2008. godine nije završen te su stoga žene i djeca i nadalje smješteni u apsolutno neprimjerenim uvjetima, u kojima ne postoji niti minimum privatnosti te u kojem je nemoguće provođenje bilo kakvog terapijskog rada.

Trajanje smještaja u sva tri skloništa iznosi oko pola godine, nakon čega se veći dio žena svojevolumno vraća u sredinu iz koje su pobjegle ili odakle su bile istjerane, dok se dio žena uz pomoć djelatnika skloništa zapošljava i na taj način osamostaljuje.

Iako djeca imaju pravo na održavanje susreta i druženja s očevima (osim ako sudskim rješenjima nije drugačije određeno) oni se uglavnom ne odvijaju, zbog straha majki od daljnjeg nasilničkog ponašanja očeva, eventualnog otkrivanja adrese boravka ili zbog sumnje na protuzakonito odvođenje djece. Međutim, postoje i slučajevi u kojima je vidljiva manipulacija majki koje bez obzira na izraženu povezanost djece s očevima, susrete ne dopuštaju, odnosno čine sve kako bi ih onemogućile, a pri čemu im često pomažu i djelatnici skloništa i centara za socijalnu skrb.

Većina se susreta počinje odvijati tek po donesenom rješenju nadležnog suda, u kojem je jasno određeno vrijeme i mjesto održavanja susreta.

Ured pravobraniteljice za djecu planirao je tijekom 2009. godine obići još jedno sklonište za žene i djecu žrtve nasilja, no to nam od strane koordinatorice skloništa nije bilo omogućeno. Razlog koji se navodi kao obrazloženje neomogućavanja ulaska u prostor skloništa odnosi se na tajnost prostora. S obzirom da Ured temeljem čl. 13. Zakona o pravobranitelju za djecu „...ima pravo pristupa u prostorije i uvid u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa” sa sadržajem dopisa koordinatorice upoznali smo osnivače skloništa te Vladu RH, i zatražili mišljenje o navedenom. Iz zaprimljenih je dopisa vidljivo potpuno uvažavanje našeg traženja u smislu omogućavanja obilaska skloništa, kao i legitimnost našeg zahtjeva. Nadamo se da ćemo u sljedećem kontaktu s koordinatoricom skloništa naići na razumijevanje i potpunu suradnju u obavljanju naših zakonom propisanih prava i dužnosti.

7.3 PRIHVATILIŠTE ZA TRAŽITELJE AZILA

Prihvatilište za tražitelje azila u Kutini je ustanova otvorenog tipa koja organizira smještaj za osobe koje su zatražile azil u RH. Prilikom obilaska u Prihvatilištu je bilo smješteno 50 tražitelja azila, od toga 13 djece s obiteljima i 12 djece bez pratnje odrasle osobe. Djeca bez pratnje zatečena su u ilegalnom prelasku granice te su smještena u Prihvatilište kako bi im se osigurala potrebna skrb. Prihvat djece bez pratnje organiziran je u skladu s odredbama Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja – stranim državljanima, sklopljenog između Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, u čijoj izradi je aktivno sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu. Djeca zatečena bez pratnje - strani državljani zbrinjavaju se u Prihvatilištu ukoliko su zatražili azil u RH, a temeljem rješenja o smještaju centra za socijalnu skrb nadležnog prema mjestu u kojem je dijete bez pratnje zatečeno. U Prihvatilištu se mogu zbrinuti samo djeca starija od 14 godina, a ona mlađe dobi smještavaju se u dom za odgoj djece i mladeži ili druge ustanove socijalne skrbi, osim u slučaju kad centar za socijalnu skrb procijeni da je u djetetovom interesu da oстане u grupi. Djetetu se imenuje skrbnik, najčešće iz redova socijalnih radnika Centra za socijalnu skrb Kutina, budući da vanjski suradnici s liste posebno osposobljenih skrbnika za djecu bez pratnje nisu s područja Kutine i okolice. Skrbnik prisustvuje svim službenim radnjama, a djetetu je dostupan telefonski, ukoliko to dijete zatraži, u Prihvatilištu ili direktno ukoliko nema jezične barijere u komuniciranju. Razgovori s djetetom bez pratnje, koje ne razumije hrvatski jezik, provode se uz posredovanje tumača. Ukoliko se tumač za

pojedini jezik ne može pronaći, tumačenje se organizira preko video linka. Pravnu pomoć u postupku traženja azila pruža im Hrvatski pravni centar. Problem s kojim se stručnjaci susreću u zbrinjavanju djece bez pratnje je njihov „bijeg“ iz Prihvatilišta. Ukoliko se ne radi o sumnji na trgovanje ljudima, ta djeca čekajući rješenje po njihovom zahtjevu za azil, napuštaju Prihvatilište i nastavljaju svoje putovanje prema zemlji odredišta, budući da ih najčešće u nekoj od europskih zemalja čeka smještaj i posao koji je i razlog njihova napuštanja domicilne države. Prema iskustvu Centra za socijalnu skrb Kutina, niti jedno dijete bez pratnje nije dočekalo rješenje o azilu niti neki drugi oblik trajnijeg zbrinjavanja, što zabrinjava, budući da je neizvjesna njihova daljnja sudbina. Tijekom obilaska ukazano nam je na neke probleme vezano uz ostvarivanje zaštite ove specifične kategorije djece. Tražitelji azila tako ne mogu dobiti pomoć za nabavu udžbenika, budući da se jednokratna pomoć za nabavu udžbenika i drugih nastavnih sredstava za učenike odobrava samo korisnicima prava na stalnu pomoć i korisnicima prava na skrb izvan vlastite obitelji, kojima je smještaj osiguran u udomiteljskoj obitelji, tako da se stručno osoblje samo snalazi u nabavci potrebnih školskih potrepština. Također je ukazano kako postoje problemi u pronalaženju osoba za imenovanje posebnog skrbnika te bi stoga trebalo u edukaciju za obavljanje tih poslova uključiti osobe s područja mjesne nadležnosti centara za socijalnu skrb, koja imaju najviše slučajeva zatjecanja djece bez pratnje na svom području. Uočeno je i kako je za smještaj ove kategorije djece potrebno organizirati poseban odjel koji bi prostorno bio odvojen od odraslih osoba.

7.4 TERAPIJSKA ZAJEDNICA

Tijekom 2009. godine ostvaren je posjet Terapijskoj zajednici "Reto centar – prijatelji nade", odnosno njihovoj Kući za žene u Trogiru. To je strana udruga registrirana u Republici Hrvatskoj od 1996. godine, a pruža programe psihosocijalne rehabilitacije ovisnika, radne terapije, promidžbene programe s ciljem provođenja prevencije u zajednici i pomoć pri upućivanju ovisnika na liječenje u inozemstvo. Cjelokupan program u zajednici provode terapeuti koji su bivši ovisnici. Reto-centar je kršćansko udruženje, koje se vodi načelima Biblije i kršćanskim načelima.

U vrijeme posjeta u kući je bila smještena 31 žena i sedmero djece, od jasličke do osnovnoškolske dobi. Sva djeca su u Kući uz svoje majke, koje se nalaze na rehabilitaciji. U trenutku obilaska u Kući nije bilo maloljetnica koje bi bile na smještaju zbog vlastite ovisnosti. Sva djeca koja borave u Kući imaju suglasnost i drugog roditelja, koji je spriječen u vršenju roditeljske skrbi. Prostorije u kojima žive djeca sa svojim majkama nalaze se na zasebnom katu te su na taj način majke s djecom odvojene od ostalih korisnika. Prostorije su prostrane, svijetle i prozračne, uređene i opremljene potrebnim namještajem kao i sadržajima primjernih djeci. Za vrijeme trajanja majčine rehabilitacije brigu od djetetu vode druge majke. Nakon odrađene terapije i majka djeteta počinje sudjelovati u skrbi o djetetu, u skladu sa svojim zdravstvenim i psihičkim stanjem. Nakon što se majčino stanje stabilizira ona počinje i preuzimati cjelokupnu brigu o djetetu. S obzirom na to da se udruga samofinancira, majke su također dužne svojim radom doprinositi privređivanju, što čine kroz izradu ručnih radova, obavljanje raznih prepravaka i prodaje odjeće, radom na poljima i dr. Smještaj u Centru je dobrovoljan te u njoj osobe mogu ostati i nakon završene rehabilitacije. U udruzi ističu kako veliki broj žena ostaje pomoći drugima korisnicama kroz volontiranje ili kroz uključivanje u aktivnosti zajednice. Zamijećeno je pozitivno ozračje koje vlada među djecom i odraslima.

Udruga nema angažiranih stručnih djelatnika, već su „terapeuti“ osobe koje su imale isti problem, koje provode tzv. iskustveno savjetovanje, i nakon rehabilitacije odlučile su ostati u Centru kao volonteri. Iako nisu educirani te, iako nema evaluacije njihovog rada, u udruzi ističu dobre rezultate „terapijskog rada“ koji provode i veliki broj rehabilitiranih.

7.5 OBILAZAK ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

Temeljem odredbe čl.13. Zakona o pravobranitelju za djecu tijekom 2009. godine pravobraniteljica i njeni suradnici obišli su 11 odgojno obrazovnih ustanova: tri dječja vrtića, šest osnovnih i dvije srednje škole. Obilasci su ostvareni kroz razgovor s djecom i djelatnicima te uvidom u prostorije. Od posebnog značaja prilikom posjeta bili su nam razgovori s djecom, članovima Vijeća učenika u školi. U svrhu podizanja kvalitete rada i ostvarenja prava i najboljih interesa djece, nakon posjeta smo posjećenim ustanovama i nadležnim službama upućivali preporuke. Sukladno predviđenom planu obilazaka odgojno obrazovnih ustanova na otocima (prethodnih godina posjećeno je šest otočnih škola), tijekom 2009. godine posjetili smo dva otočna vrtića, tri osnovne škole i jednu srednju školu, a posjetili smo i jednu školu u brdsko-planinskom području.

Predškolske ustanove

Od predškolskih ustanova u ovoj godini posjetili smo: Dječji vrtić „Komiža“ na otoku Visu, Dječji vrtić „Vis“ i Dječji vrtić „Zipkica“ u Zaboku. Uočena je značajna razlika u problematici i uvjetima rada, ali i u postignućima vrtića. Problematiku možemo promatrati u odnosu na kapacitet vrtića, koncepciju rada, prostorne i kadrovske uvjete, sigurnost djece i suradnju s roditeljima.

Kapaciteti posjećenih vrtića uglavnom udovoljavaju potrebama lokalne zajednice. U dva vrtića rad je temeljen na humanističko-razvojnoj koncepciji što je uočljivo u samoj organizaciji rada, uređenju prostora, stručnom pristupu odgajatelja i njihovom odnosu prema djeci. U vrtiću čiji rad nije usmjeren humanističko razvojnoj koncepciji uočeni su brojni problemi u pogledu kadrovskih uvjeta, organizacije rada kao i bitni nedostaci u prostornom uređenju vrtića, koji ne djeluje poticajno.

Izuzev u vrtiću „Zipkica“, nije uočena optimalna suradnja s roditeljima te u tom području vidimo prostor za poboljšanje.

U dva vrtića se uočava otpor i nesigurnost kod prijava zanemarivanja i / ili nasilja nad i među djecom centru za socijalnu skrb te držimo da je i to područje u kojem bi trebalo raditi na osnaživanju odgajatelja. U oba vrtića postoji i problem nedostatka kadra, posebno stručnih suradnika. U jednom vrtiću posebno se istaknuo problem needuciranosti i nedostatka motivacije odgajatelja za permanentno usavršavanje i promjene. U dva otočna vrtića odgajatelj obavlja poslove ravnatelja nekoliko sati u tjednu. Dječja igrališta u dva vrtića opremljena su iz donacija te udovoljavaju standardima. U jednom vrtiću posebna pažnja je usmjerena sigurnosti u prehrani, a vrtić primjenjuje *Sigurnosni sustav upravljanja hranom*, s primjenom prehrambenih standarda u odnosu na praćenje, ulaz hrane, pripremu, distribuciju, kontrolu, primjenu ubodnih termometara. Uvođenje u primjenu standarda prošle su kuharice i spremačice. U druga dva vrtića nema medicinske sestre, jelovnik sastavlja kuharica te nema posebne kontrole hrane.

Osnovne škole

Ove godine posjetili smo šest osnovnih škola: OŠ „Fran Krsto Frankopan“, OŠ Krk, OŠ Vis, OŠ Mljet, OŠ Komiža, OŠ „Ivanka Trohar“ Fužine, i OŠ Mate Lovraka u Kutini.

I u osnovnim školama su uočene razlike u problematici, uvjetima rada i postignućima. U jednoj školi posebno je istaknut problem velikog broja učenika, dislociranosti područnih škola i općenito školskog ustroja. U gotovo svim školama stručne službe nisu ekipirane te su izražene potrebe za stručnim suradnicima. Problem nedovoljnog prostora istaknule su nam četiri škole. Sve škole nude veliki broj slobodnih aktivnosti. Tri škole uključene su u UNICEF-ov program Za sigurno i poticajno okruženje. Dvije škole izrazito njeguju kulturnu baštinu i tradicijske običaje. U radu s roditeljima u svim školama nužno je posvetiti više pažnje. U jednoj školi istaknut je problem nesigurnog školskog prijevoza. U razgovoru s djecom saznajemo da nedovoljno znaju o dječjim pravima. Malo ih je čulo za pravobraniteljicu za djecu. Nisu upoznati ni s Konvencijom o pravima djeteta. Vijeće učenika uglavnom je osnovano tako da su predsjednici razreda proglašeni članovima.

Srednje škole

Posjetili smo dvije srednje škole, Školu za medicinske sestre Vinogradska u Zagrebu i Srednju školu „Antun Matijašević – Karamaneo“ u Visu. Škola za medicinske sestre Vinogradska je locirana u krugu Kliničke bolnice Sestara milosrdnica. Srednja škola „Antun Matijašević – Karamaneo“ u Visu, uz program gimnazije, u dogovoru sa Zavodom za zapošljavanje i nadležnim ministarstvom, nudi učenicima i druge smjerove obrazovanja. Obje škole imaju problem nedostatka prostora. Učenici obiju škola nemaju potpuno jasnu viziju uloge Vijeća učenika ali imaju osjećaj da svojim prijedlozima pridonose radu škole.

Zaključno možemo reći da je uočljiv humanizirani odnos i usmjerenost odgojno obrazovnih ustanova dječjim potrebama i pravima te nastojanja da se u skladu sa mogućnostima i izraženim potrebama unaprijedi stanje. No, unatoč tome, unutar svih ustanova postoji prostor za poboljšanje, posebno u pogledu suradnje s roditeljima te participacije učenika u životu i radu škola.

7.6 UČENIČKI DOMOVI

U 2009. godini djelatnici Ureda pravobraniteljice za djecu posjetili su četiri učenička doma: Učenički dom u Vukovaru (Borovu) i tri doma u Osijeku - Učenički dom „Hrvatski radiša“, Dom učenika trgovačke škole i Srednjoškolski đачki dom. Učenički domovi su odgojno obrazovne ustanove za djecu – učenike srednjih škola, koja pohađaju školu izvan svog prebivališta. Učenicima osiguravaju smještaj i prehranu tijekom školske godine. U nadležnosti su Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a osnivač im je županija. Prilikom obilazaka obavljen je uvid u prostorne i životne uvjete boravka djece, broj djece, zaposlene djelatnike te način rada ustanova, s naglaskom na stupanj participacije djece, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena, posebne programe i odgojni rad te suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom.

U Učeničkom domu u Vukovaru zabrinuli su nas izrazito loši prostorni uvjeti, zbog kojih su ugroženi sigurnost i zdravlje djece. Stoga je pravobraniteljica preporučila nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa i Županiji Vukovarsko-srijemskoj žurno obnavljanje prostora, a u odgovoru koji je uslijedio obaviješteni smo o planiranoj obnovi.

Djeca su početkom školske godine privremeno smještena u samački hotel u Borovu, a obnova je ubrzo započela.

Učenički domovi koje smo posjetili pružaju smještaj djeci oba spola, iznimka je Srednjoškolski đački dom u Osijeku u kojem su samo djevojčice. Domovi ostavljaju dobru sliku skrbi za djecu. Prehrana je kvalitetna, obroci su dovoljni. Prostor je primjeren, osim u slučaju vukovarskog doma, a što je u postupku rješavanja. Zajedničke prostorije i sobe su dobro održavane i primjerene, razlika je jedino u stupnju uređenosti i oplemenjenosti, u čemu daleko prednjači već spomenuti Srednjoškolski đački dom u Osijeku. Djece u svim posjećenim učeničkim domovima ima previše u odnosu na prostorne kapacitete što se odražava na kvalitetu njihove potrebe za privatnošću, posebice kad je učenje u pitanju. No, sobe se mogu zaključavati i u njima učiti, što donekle amortizira ovu prenapučenost. Svi domovi primaju više zahtjeva za smještaj djece od mogućnosti, tako da je ovakva popunjenost vjerojatno kompromis između potreba i objektivnih mogućnosti. Domovi imaju organiziran nadzor djece i pružanje pomoći i podrške. No, upitno je koliko odgajatelji obavljaju kvalitetno svoj posao s obzirom da imaju skupine od 20 i više djece, što govori u prilog potrebi većeg broja zaposlenih stručnjaka, a što smo preporučili nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Situacija je posebno kritična u Domu učenika trgovačke škole, gdje pedagog i psiholog pokrivaju potrebe doma i velike škole. Pravila su uglavnom jasno definirana, kao i posljedice za njihovo kršenje, uglavnom se pojavljuju slučajevi blažeg kršenja pravila (kašnjenje s izlaska, konzumiranje alkohola), a vršnjačko nasilje je rijetkost. Razlog tome je vjerojatno u činjenici da srednju školu pohađaju djeca urednog ponašanja koja su u najvećem broju slučajeva samostalna i odgovorna. Ako se i pojave teškoće u ponašanju, svi domovi surađuju s centrima za socijalnu skrb i sa zdravstvenim ustanovama, te po potrebi i s ostalim institucijama lokalne zajednice.

Svi domovi nude djeci uključivanje u veći broj organiziranih slobodnih aktivnosti, a dio djece uključen je u udruge za organizirano provođenje slobodnog vremena u gradu. U domovima se ovom segmentu odgoja djece posvećuje značajna pozornost. U svim domovima se ujednačeno izrađuju planovi i programi, godišnji, mjesečni i dnevni. Vode se i planovi i evidencije aktivnosti, a razlikuju se u količini i kvaliteti aktivnosti koje se djeci nude. U tom segmentu se posebno ističe Srednjoškolski đački dom, u kojem su smještene djevojčice.

Iako djeca participiraju u funkcioniranju domova, njihovo sudjelovanje nije ujednačeno u svim domovima, te bi trebalo činiti više kako bi djeca postala subjekti, a manje objekti. Domovi imaju Vijeće učenika, no djeca navode da je njihovo odlučivanje samo formalno i uglavnom za manje važne stvari (jelovnik). U tom smislu smo također poslali preporuku Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. „Sandučić povjerenja“ primijetili smo samo u vukovarskom domu.

S obzirom na pritužbe djelatnika o pasivnosti roditelja djece u učeničkim domovima, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa je također preporučeno da djelatnici učeničkih domova posvete više pozornosti motiviranju roditelja na suradnju i veću angažiranost u skrbi i nadzoru djece, posebice u odgojno obrazovnom procesu. Naime, djelatnici drže da roditelje pasivizira činjenica da je dijete u domu i da o njemu netko drugi vodi brigu, te cjelokupnu skrb prepuštaju odgajateljima, čak i u kriznim situacijama. Predloženo je redovito održavanje zajedničkih roditeljskih sastanaka i druženja, ponekad uz predavanja i radionice, u kojima bi se roditelji upoznali, među ostalim, i sa svojim roditeljskim dužnostima i obvezama temeljem Obiteljskog zakona.

7.7 OBILASCI ZDRAVSTVENIH USTANOVA

Pri obilasku zdravstvenih ustanova pratili smo koliko organizacijski, prostorni i kadrovski uvjeti u zdravstvenim ustanovama omogućavaju djetetu uživanje najviše moguće razine zdravlja zajamčene Konvencijom o pravima djeteta, odnosno što sve u tom cilju treba poboljšati. Zdravstvene ustanove same po sebi stvaraju nelagodu budući da u njih dolazimo u trenucima bolesti, trpljenja bolova ili neizvjesnosti. Zato je posebice važno učiniti ih djeci što toplijima i humanijima, a pri tome je najznačajnija uloga osoblja, njihova osjetljivost na potrebe djeteta i educiranost u radu s djecom, ali i s njihovim roditeljima. Vrlo je važna prisutnost roditelja prilikom liječenja djeteta, bilo da je riječ samo o vađenju krvi ili hospitalizaciji djeteta.

Tijekom 2009. godine obišli smo opće županijske bolnice u Požegi i Pakracu te opće bolnice u Virovitici i „Dr. T. Bardek“ u Koprivnici. Obilaske smo ostvarili kroz razgovor s ravnateljima i odjelnim liječnicima te razgledavanjem odjela na kojima borave djeca.

Ove bolnice svojim kapacitetom zadovoljavaju potrebe stanovništva koje im gravitira pa tako, u trenutku obilaska, nijedna nije bila popunjena najvećim mogućim brojem djece na skrbi. Što se tiče kadrova, situacija je različita. Kadrovska se ekipiranost u bolnicama u Požegi i Virovitici procjenjuje zadovoljavajućom. U bolnici u Koprivnici nema neonatologa, no pedijatar obavlja posao neonatologa za što nam je u bolnici rečeno da optimalno funkcionira, jer odjeli dobro surađuju. Koliko smo upoznati, nedostatkom osoblja najviše je opterećen rad bolnice u Pakracu, gdje nedostaju i liječnici i medicinske sestre, a što se nastoji riješiti ugovaranjem ispomoći iz Novske i Požege. Neonatologa ni ovdje nema pa se, u slučaju potrebe djeteta prevozi u Zagreb.

Za vrijeme boravka djeteta u bolnici u Požegi djeci je dostupna pomoć zaposlenog logopeda i defektologa. Bolnica u Virovitici, uz stručnog terapeuta za rad s djecom, koristi usluge Obiteljskog centra kao pomoć djeci u prilagođavanju na boravak u bolnici. U Koprivnici su zaposlena dva psihologa i socijalni radnik.

Sve četiri bolnice potrebnu pažnju posvećuju izgledu zajedničkih prostora u kojima borave djeca i dječjih soba pa su im zidovi oslikani, a sobe općenito prilagođene djeci. Zajednička prostorija bolnice u Koprivnici nema djeci prilagođenog namještaja te je oskudno opremljena igračkama o čemu smo poslali preporuku bolnici i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi (MZSS).

Vrlo važnim uvjetom za brži oporavak djeteta smatramo mogućnost smještaja roditelja uz dijete tijekom boravka u bolnici. U bolnicama u Požegi i Pakracu istaknut je velik interes roditelja i korištenje smještaja. U sve je četiri bolnice omogućen i apartmanski smještaj roditelja uz plaćanje naknade. U Koprivnici postoji mogućnost prisustvovanja roditelja liječničkim intervencijama, ukoliko to nije medicinski kontraindicirano, no roditelji navodno tu mogućnost ne koriste.

U koprivničkoj bolnici problem predstavlja aparat za ranu provjeru oštećenja sluha djece koji se često kvari pa smo s ovim problemom i potrebom snabdijevanja rodilišta s dodatnim aparatom upoznali i MZSS. Tehnička opremljenost odjela bolnica požeške i virovitičke bolnice je na visokoj razini. Dio bolnice u Virovitici se nadograđuje, čime se želi, u odjelima koji za sada zadovoljavaju potreban minimum, stvoriti uvjete za kvalitetniji smještaj.

Nijedna od navedenih bolnica nema odjel psihijatrije namijenjen hospitalizaciji djece niti zaposlenog dječjeg psihijatra. O djeci s potrebom psihijatrijskog tretmana skrbi ili psihijatar bolnice specijaliziran za rad s odraslim osobama ili se dijete, u slučaju potrebe za hospitalizacijom, prevozi u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež (u Kukuljevićevoj ulici) u Zagrebu. Do trenutka prevoženja u Zagreb, djeca se u koprivničkoj bolnici, prema internom dogovoru, smještaju na Hitni bolnički odjel, a ne na odjel psihijatrije za odrasle bolesnike ili na dječji odjel, što se pokazalo funkcionalnim.

Razgovaralo se i o potrebi kontinuiranog rada s liječnicima radi osvještavanja njihove zakonske obveze prijavljivanja sumnje na zanemarivanje i zlostavljanje djeteta ili njegove izloženosti nasilju te povećanja osjetljivosti liječnika na ovaj problem. U požeškoj smo bolnici obaviješteni da je bolnica u posljednje vrijeme prosljedila policiji tri prijave o nasilju.

U ovim se bolnicama ističe problem alkoholiziranja mladih radi čega se bilježi povećani broj hospitalizacija mladih zbog toksikacije alkoholom i to najčešće vikendom. U Koprivnici se kao češći problem pacijenata javlja problem pretilosti nego poremećaji u jedenju tipa anoreksije ili bulimije.

Postoji potreba supervizije rada djelatnika u bolnicama, a roditelji i djeca nemaju prilike evaluirati uvjete, pruženu uslugu i iskazati svoje mišljenje o boravku u bolnici.

7.8 KAZNE USTANOVE I ODGOJNI ZAVODI

U protekloj godini nastavljene su aktivnosti i obilasci vezani za djecu koja se pojavljuju u sustavu izvršenja kazni i jedine odgojne mjere u nadležnosti pravosuđa – odgojnog zavoda. Predmet našeg interesa bila su djeca – počinitelji kaznenih djela koja izdržavaju mjeru pritvora, kaznene sankcije maloljetničkog zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, kao i djeca osoba koje su lišene slobode (pritvorenici, zatvorenici, kažnjenici – u daljem tekstu zatvorenici), bilo da se pojavljuju kao posjetitelji roditeljima u zatvoru, bilo da su rođena za vrijeme izvršavanja kazne zatvora majke.

Djelatnici Ureda obišli su: Zatvor u Osijeku, Zatvor u Bjelovaru, Kaznionicu u Glini, Kaznionicu u Požegi – odjel za žene, odjel za muškarce i odjel za maloljetnike te Odgojni zavod za maloljetnice u Požegi.

Kaznene ustanove

Prilikom obilazaka kaznionica i zatvora u ovoj godini, uočilo se da je zatvorski sustav uvažio većinu ranijih preporuka pravobraniteljice za djecu vezanih za oplemenjivanje prostora predviđenog za kontakt zatvorenika i njihove djece. U svim kaznenim ustanovama uređen je poseban prostor za posjete djece, u kojem se nalazi namještaj prilagođen djeci, igračke i kreativni materijal, a najčešće su oslikani i zidovi dječjim motivima. No, uočili smo da je, osim početnog ulaganja u opremanje prostora, daljnje opremanje i održavanje vrlo oskudno. Većina igračaka i materijala je „potrošena“, nove nisu pribavljene, pa prostori, iako čisti i održavani, djeluju zanemareno i hladno. Iznimka je prostor za posjete Zatvora u Osijeku koji je, iako skučen, ugodno opremljen, s mnoštvom igračaka i didaktičkog materijala prilagođenog djeci različite dobi i spola. Napominjemo da su većinu igračaka donirali sami djelatnici, uglavnom pravosudni policajci, donoseći igračke svoje djece. Držimo da je potrebno bolje ulagati u prostor za boravak djece i dati mu i novu kvalitetu, opremajući ga društvenim igrima u koje mogu biti uključena djeca i roditelji zajedno te materijalima za stariju djecu. Predložili smo djelatnicima kaznenih ustanova da u pribavljanju materijala i

igračaka ostvare kontakt s vrtićima, školama, knjižnicama i obiteljskim centrima. Osim materijalne potpore, ovim načinom ostvarila bi se i veća tolerancija i senzibilizacija lokalne zajednice za nediskriminaciju i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru.

Osim uređenja posebnih prostora za djecu, uočili smo i povećanu senzibiliziranost djelatnika kaznenih ustanova prema djeci osoba lišenih slobode, pažljiviji odnos i više tolerancije prema njihovim potrebama. Maloj djeci se dopušta unos neophodnih stvari, djeca se pregledavaju samo vizualno, ne čekaju posjet ispred zgrade, izložena svim vremenskim prilikama, a povećao se i broj otvorenih posjeta i direktnog kontakata pritvorenika s djecom.

U izvješću za prošlu godinu smo naveli preporuku zatvorskom sustavu za povećanjem broja stručnih djelatnika za rad sa zatvorenicima. Ni ove godine situacija nije bolja i još uvijek nedostaje stručnjaka u odjelima tretmana. Zbog prevelikog broja zatvorenika i obveza vezanih za tretmanski dio rada sa zatvorenicima, djelatnici nisu u mogućnosti ozbiljnije i kvalitetnije se baviti djecom – posjetiteljima, tako da se praćenje posjeta obavlja samo formalno. Nema sustavne pripreme djeteta za suočavanje sa zatvorom i roditeljem u njemu, nema praćenja emocionalnih procesa niti sustavne podrške stručnjaka. I ove godine smo preporučili zapošljavanje stručnjaka u službi tretmana te dalje uvođenje programa odgovornog roditeljstva unutar kaznenih ustanova i drugih posebnih programa. U tu svrhu preporučili smo i veću suradnju s civilnim udrugama. Preporučili smo i preglednije vođenje evidencije dječjih posjeta, kao i evidentiranje broja djece (putem podataka iz osobnika) koja ne dolaze roditeljima u posjetu. Držimo da bi bilo važno evidentirati i sva bitna obilježja ove djece, kao i evaluirati kvalitetu kontakta djeteta s roditeljem u zatvoru, jer bi se na temelju ovih podataka mogle kreirati i kvalitetne intervencije i programi usmjereni na djecu i roditelje – zatvorenike. U preporukama za Odgojni zavod u Požegi, preporučili smo, uzimajući u obzir ograničenja koja nameće sudska odgojna mjera, veću participaciju štićenika u pitanjima koje ih se tiču.

Nakon obilaska kaznenih ustanova, izvješća s opažanjima i preporukama dostavljena su Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa te je zatražena povratna obavijest o poduzetom. Povratne obavijesti do pisanja ovog izvješća dostavila je Kaznionica u Požegi.

U Zatvoru u Osijeku i Zatvoru u Bjelovaru, temeljem Zakona o sudovima za mladež, izvršava se i mjera pritvora za maloljetne pritvorenike. Unatoč zakonskim odredbama, suci za mladež, na žalost, ne obilaze maloljetnike u pritvoru, a niti centri za socijalnu skrb, osim u svrhu prikupljanja anamnestičkih podataka. Zbog prekapacitiranosti i skučenosti prostora, maloljetnici su smješteni u sobe s punoljetnim pritvorenicima, uz prethodno pribavljenu suglasnost i odobrenje nadležnog suca. Prilikom smještaja vodi se računa o kriminološkim osobinama punoljetnih pritvorenika koji su s maloljetnicima u sobi. S maloljetnicima u pritvoru se postupa obazrivo i vodeći računa o njihovoj dobi i osobnosti. Imaju pojačanu prehranu, češće boravke na svježem zraku, češće kontakte s obitelji, a i na druge načine im se nastoji olakšati ta neprirodna situacija. Za vrijeme posjeta Zatvoru u Osijeku razgovarali smo s jedinim maloljetnim pritvorenikom, a u Zatvoru u Bjelovaru u to vrijeme nije bilo niti jednog maloljetnog pritvorenika.

Kaznionica za žene u Požegi je jedino mjesto u Hrvatskoj gdje žene izdržavaju kaznu zatvora. U Kaznionici postoji odjel za roditelje, budući po zakonu zatvorenice i odgajnice koje postanu majke za vrijeme izdržavanja kazne zatvora i odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod mogu biti s djetetom do njegove treće godine. U vrijeme obilaska na Odjelu su se nalazila tri djeteta. U ovom prostoru postoji dio za smještaj majki, u sobi pored su bebe, a u trećoj sobi

je igraonica i *čuvaonica* u kojoj boravi njegovateljica s djecom, ako majke rade. Prostor je velik, uredan, ali su namještaj i oprema zastarjeli. U sobi za bebe postoji vrtić s igračkama, previjalište za bebe i ovdje majke mogu potpuno samostalno brinuti o bebama. Bebe i majke spavaju odvojeno, no mišljenja smo kako bi mogle, s obzirom na prostorne mogućnosti, i ako nema zapreka, spavati zajedno u sobi. Djeca mogu pohađati jaslice/vrtić izvan Kaznionice. Po izjavi pomoćnika upravitelja, uskoro se predviđa i opsežnija obnova prostora, stavljanje novih podova i preuređivanje kupaonica.

Odgojni zavod u Požegi

U Odgojnom zavodu u Požegi maloljetnice izdržavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod temeljem Zakona o sudovima za mladež. Uvjeti izvršavanja odgojne mjere su vrlo dobri, kako prostorni, tako i stručno-kadrovski. Cjelokupan prostor je održavan i topao i zadovoljava sve potrebe maloljetnica. Sobe su iznimno uredne, a higijeni, kao i razvoju higijenskih navika posvećuje se velika pažnja, budući većina štićenica potječe iz socijalno depriviranih sredina s niskim stupnjem higijenskog standarda i navika. Što se tiče odgojnog i tretmanskog rada, situacija je zadovoljavajuća, s obzirom da se sa sedam štićenica bave dva odgajatelja, šest pomoćnih odgajatelja i dva stručna učitelja. Velika pozornost posvećuje se školovanju i organiziranju slobodnih aktivnosti.

Prilikom posjeta Odgojnom zavodu savjetnica je razgovarala sa štićenicama. Što se tiče participacije maloljetnica, u ustanovi je ona ograničena samom prirodom boravka, budući da je riječ o izvršenju odgojne sudske mjere koja zahtijeva čvrstu strukturu s reduciranim odlučivanjem. No, držimo da bi im se moglo omogućiti sudjelovanje u nekim odlukama. Djevojke inače jedan dan u tjednu same pripremaju i poslužuju obroke, o čijem sastavu i vrsti samostalno odlučuju, što također čini neku vrstu sudjelovanja i odlučivanja. Povremeno se organiziraju predstave s kojima gostuju u Odgojnom zavodu u Turopolju ili u odjelima Kaznionice, a program uglavnom sastavljaju i izabiru same. Druge značajnije participacije u radu Odgojnog zavoda i odlučivanju o stvarima koje ih se tiču nema.

8 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA I DOBROBITI DJECE

Osim postupanja u 2217 novih predmeta te praćenja i rada na više stotina predmeta prenesenih iz prethodnih razdoblja, u 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu je kroz niz stručnih skupova i događanja, izdavačke projekte, izlaganja i tekstove te suradnju s institucijama, udrugama i organizacijama nastojao unaprijediti razinu zaštite i afirmacije djece u Hrvatskoj.

8.1 STRUČNI SKUPOVI I DOGAĐANJA U ORGANIZACIJI UREDA

Iako su spominjani u dosadašnjem tekstu izvješća, ovdje ćemo pobrojati sve aktivnosti koje je organizirao i proveo Ured pravobraniteljice za djecu: dvije međunarodne konferencije i pet stručnih rasprava, predstavljanje dva zbornika u vlastitoj nakladi koji su proizašli iz stručnih rasprava proteklih godina, konferencija za novinare te izložba učeničkih radova povodom 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta. Bile su to:

- Stručna rasprava "*Djeca i konfliktni razvodi - Manipulacija djecom tijekom razvoda*", u

Rijeci (Vijećnica Grada), 30. siječnja 2009.

- Godišnja i tematska konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), *"Djeca i konflikti razvodi - pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu"*, u Dubrovniku, 19. - 20. svibnja 2009.
- Stručna rasprava *"Dječji rad - zaštita prava djece"*, u Zagrebu (Ugostiteljsko-turističko učilište), 2. lipnja 2009.
- Promocija zbornika *"Zaštita privatnosti djece u medijima"*, objavljenog u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu, u Zagrebu (Tribine Grada Zagreba), 5. listopada 2009.
- Tribina *"Uloga dječjih i učeničkih časopisa u promicanju dječjih prava"*, u Zadru, 15. listopada 2009.
- Stručna rasprava *"Manipulacija djecom tijekom razvoda"*, u Splitu (Hrvatska odvjetnička komora Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije), 16. studenoga 2009.
- Konferencija za novinare u povodu 20. Studenoga - Svjetskog dana djeteta, u Zagrebu (Ured pravobraniteljice za djecu), 17. studenoga 2009.
- Izložba radova učenika Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu *"19. Studenoga – Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece"*, ostvarena u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, u Zagrebu (izložbeni salon Izidor Kršnjavi), 19. - 27. studenoga 2009.
- Promocija zbornika *"Prava djece čiji su roditelji u zatvoru"*, objavljenog u nakladi Ureda pravobraniteljice za djecu, Zagrebu (Tribine Grada Zagreba), 25. studenoga 2009.
- Stručna rasprava *"Od pravne do stvarne zaštite djece od nasilja - raskorak između propisa i stvarnosti"*, u povodu obilježavanja 20. Godišnjice Konvencije o pravima djeteta i Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom, u Zagrebu (Hrvatska odvjetnička komora), 20. studenoga 2009.
- Tematska konferencija mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE, *"Pravo djeteta na uvažavanje njegova mišljenja - pravo na sudjelovanje"*, u Zagrebu, 1. prosinca 2009.

8.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

U 2009. godini Ured pravobraniteljice za djecu objavio je:

- [Zbornik priopćenja s tribine „Zaštita privatnosti djece u medijima“](#), ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009. (500 primjeraka)
- [Zbornik priopćenja sa stručne rasprave „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“](#), ur. M. Gabelica Šupljika, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009. (800 primjeraka)
- Plakat *"19. studeni - Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece"*, autora Borne Aarona Grčevića, učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu (5000 primjeraka)
- [Katalog izložbe radova učenika Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu: „19. studeni – Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece“](#), Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009. (1000 primjeraka)
- Plakate Ureda pravobraniteljice o dječjim pravima autorice Sanje Rešček (4000 primjeraka)

8.3 IZLAGANJA, SUDJELOVANJA

Pravobraniteljica, njezine zamjenice, savjetnice i savjetnik održali su u 2009. godini 60 izlaganja, radionica te napisali tridesetak tekstova objavljenih u vlastitim zbornicima, publikacijama drugih izdavača i tiskovinama. Ove aktivnosti grupirali smo na sljedeći način: nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje; roditeljska skrb i ostala osobna prava; obrazovna prava; zdravlje; teškoće u razvoju i poremećaji u ponašanju; slobodno vrijeme, igra i sport; mediji; sudjelovanje djece te promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- „*Djeca i nasilje - pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu*“ - izlaganje na skupu "Nasilje među djecom i nad djecom" u organizaciji Udruge "Gromišćina zemja", 16. siječnja u Rijeci
- „*Nasilje u obitelji i vrtiću - uvid u problematiku*“ - izlaganje na stručnom skupu za djelatnike predškolskih ustanova Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 31. ožujka u Splitu.
- „*Kompetencije odgajatelja u zaštiti djece od nasilja*“ - radionica na stručnom skupu za djelatnike predškolskih ustanova Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 31. ožujka u Splitu.
- „*Pravo djeteta na zaštitu od nasilja*“ - izlaganje na okruglom stolu "Dominantni faktori socijalizacije koji utječu na nasilje u osnovnim školama", 15. travnja na Odjelu za sociologiju na Hrvatskim studijima u Zagrebu.
- „*Pravo djece na zaštitu od svakog oblika nasilja*“ - radionica s djecom - školskim novinarima, 5. svibnja u uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu.
- „*Mjesto i uloga pravobraniteljice za djecu u zaštiti djece i suradnja s policijom*“ - izlaganje u sklopu Specijalističkog tečaja za suzbijanje maloljetničke delinkvencije, 10. lipnja na Policijskoj akademiji u Zagrebu.
- „*Problem nasilja u odgojno obrazovnim ustanovama*„ - izlaganje na skupu "Bullying - događa se i meni" u organizaciji SOS-Dječjeg sela Hrvatska i kazališta "Mala Scena", 6. listopada u Zagrebu.
- „*Nasilje među djecom (bullying i cyberbullying)*“ - izlaganje na webinaru, 4. studenoga
- „*Poliklinika za zaštitu djece*“ – izlaganje održano članovima Rotary cluba Split Novi, 12. studenoga u Splitu.
- „*Neprihvatljivost tjelesnog kažnjavanja djece*“ - izlaganje na tribini "Trebam ljubav" u sklopu nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja u organizaciji Obiteljskog centra Vukovarsko-srijemske županije, 20. studenoga u Gradskoj vijećnici u Vinkovcima.
- „*Nasilje nad djecom i među djecom*“ - predavanje i vođenje tribine u povodu obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava u organizaciji Šibensko-kninske županije i Županijske koordinacije za ljudska prava, 10. prosinca u Gradskoj knjižnici "Juraj Šižgorić" u Šibeniku.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- „Manipulacija djecom tijekom razvoda” - Izlaganje na raspravi Djeca i konfliktni razvodi u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 30. siječnja u Vijećnici Grada Rijeke.
- "Djeca i konfliktni razvodi - pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu"- izlaganje na međunarodnoj godišnjoj konferenciji Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu uz potporu Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC - European Network of Ombudspersons for Children), organizacije Save the Children Norway SEE, i projekta EUNOMIA grčkog pravobranitelja, 19. i 20. svibnja u Dubrovniku.
- „Dječji rad - zaštita prava djece"- izlaganje na istoimenoj raspravi u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu 2. lipnja u Ugostiteljsko-turističkom učilištu u Zagrebu.
- „Djeca bez pratnje” – izlaganje na međunarodnoj radionici o zaštiti djece bez pratnje u nacionalnoj strukturi ljudskih prava u organizaciji Vijeća Europe i Sveučilišta u Padovi, 20.- 22.listopada u Padovi.
- „Unapređenje zaštite prava djece smještene u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi” - radionica na IV. simpoziju socijalnih radnika "Socijalni rad u zajednici" u organizaciji Hrvatske udruga socijalnih radnika, 21. do 23. listopada u Šibeniku.
- "Manipulacija djecom tijekom razvoda" - izlaganje na istoimenoj stručnoj raspravi u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 16. studenog u Hrvatskoj odvjetničkoj komori Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije u Splitu.
- „Najbolji interes djeteta u postupcima izdvajanja iz obitelji-iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu” - uvodno izlaganje na okruglom stolu "Zaštita prava i interesa djece kod donošenja odluka o izdvajanju iz obitelji" u organizaciji UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku i Pravosudne akademije, 4. prosinca u Zagrebu.

Obrazovna prava

- „Uloga učitelja i odgojitelja u zaštiti prava djeteta, ishodišta i okviri” - izlaganje za studente razredne nastave i odgojiteljskog studija na podružnici zagrebačkog Učiteljskog fakulteta, 26. siječnja u Petrinji.
- „Prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama” - izlaganje na skupu "Odgoj i obrazovanje u skladu s kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece" za profesore geografije, voditelje županijskih stručnih vijeća, mentore i savjetnike u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 2. do 4. travnja u Opatiji.
- "Dječja prava u razrednoj nastavi" - izlaganje na skupu voditelja školskih aktiv učitelja razredne nastave osnovnih škola Osječko-baranjske, Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije, 14. travnja u Osnovnoj školi Ladimirevci.
- "Zaštita prava djece" - predavanje na državnom seminaru za nastavnike matematike u srednjim školama, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 15. travnja u Opatiji.
- „Uloga učitelja u zaštiti prava djeteta, ishodišta i okviri" - predavanje za studente razredne nastave i odgojiteljskog studija u okviru kolegija Odgoj za ljudska prava Katedre za pedagogiju i didaktiku Učiteljskog fakulteta u Zagrebu i studente - goste Artesis University College iz Antwerpena, 13. svibnja u Zagrebu.
- „Dječja prava i rad Ured pravobraniteljice za djecu” - za učitelje hrvatskog jezika Istarske, Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije, 18., 23. i 24. lipnja u Pazinu i Rijeci.
- „Preventivni programi u zaštiti prava i interesa djece” - predavanje na Smotri školskih preventivnih programa, 12. do 15. listopada u Bolu na otoku Braču.

- „Prava djece u dječjem vrtiću“ - predavanje za odgojitelje, stručne suradnike i ravnatelje u povodu Međunarodnog dana djeteta i obilježavanja 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta u organizaciji Udruge odgajatelja "Krijesnice" Međimurske županije 26. listopada u Međimurskom veleučilištu u Čakovcu.
- „Zaštita prava i interesa djece u školi“ – izlaganje na webinaru, 29. listopada.
- „Partnerstvo svih subjekata u zaštiti prava i interesa djece“ - predavanje na Učiteljskom i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, 5. studenoga u Splitu.
- „Zaštita prava djece u vrtiću“ - predavanje za djelatnike dječjih vrtića grada Solina u organizaciji udruge odgojitelja Splitsko dalmatinske županije "Kampanel", 12. studenoga u Solinu.
- „Participacija roditelja u životu i radu vrtića“ - predavanje za odgajatelje, stručne suradnike i ravnatelje dječjih vrtića dalmatinske regije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 24. studenoga u Splitu.
- „Participacija roditelja u životu i radu vrtića-izazovi, mogućnosti i dileme“- dvije radionice za odgajatelje, stručne suradnike i ravnatelje dječjih vrtića dalmatinske regije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 24. studenoga u Splitu.
- „Partnerstvo škole, roditelja i lokalne zajednice u zaštiti prava i interesa djece“ – izlaganje na webinaru, 3. prosinca.
- „Zaštita prava djece“ - predavanje o dječjim pravima s naglaskom na ulozi ravnatelja u zaštiti najboljeg interesa djeteta na sastanku zagrebačkog ogranka Hrvatske udruge srednjoškolskih ravnatelja, 8. prosinca u Zagrebu.
- „Povrede prava djece kroz proces praćenja i vrednovanja učenika“ - izlaganje na webinaru, 9. prosinca.

Zdravlje

- „Liječnici školske medicine i prava djece“- predavanje za školske liječnike Splitsko dalmatinske županije, 29. travnja u Splitu.
- "Djeca i konfliktni razvodi: manipulacija djecom tijekom razvoda braka" - Plenarno predavanje o stanju dječjih prava u Hrvatskoj te izlaganje na II. hrvatskom kongresu primijenjene psihologije "Zaštita zdravlja djece i mladih", 3. lipnja u Opatiji.
- „Stanje dječjih prava s naglaskom na zdravlje djece“ - izlaganje na konferenciji „Pravo djeteta na zdravlje i razvoj“ u organizaciji Akcije Gradovi i općine-prijatelji djece, 18. lipnja u Šibeniku.
- "Seksualno zdravlje mladih - između deklarativne i stvarne brige odraslih" - izlaganje na međunarodnoj konferenciji "Dobre prakse i politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava mladih" u organizaciji Centra za edukaciju, savjetovanje, istraživanje (CESI), 27. listopada u Zagrebu.
- "Stanje dječjih prava u Hrvatskoj - perspektiva Ureda pravobraniteljice za djecu" - izlaganje na simpoziju "Dijete u suvremenom hrvatskom društvu" u organizaciji Hrvatskog pedijatrijskog društva, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, 12. prosinca u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- "Stanje prava djeteta u Republici Hrvatskoj: perspektiva Ureda pravobraniteljice za djecu" - uvodno izlaganje na znanstveno stručnom skupu "Usklađivanje intervencija s

potrebama djece i mladih u riziku" u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, 19. veljače u Zagrebu.

- Izlaganje na konferenciji "Podrškom do škole za sve", kao završnoj aktivnosti projekta "Timovi stručne podrške (MST) u razvoju referalnih centara za edukacijsko uključivanje djece s teškoćama u razvoju", 8. lipnja u Zagrebu.
- „Rad i ovlasti Ureda pravobraniteljice za djecu“- predavanje održano na županijskom stručnom vijeću učitelja-defektologa Primorsko-goranske županije „Potrebe i prava djece s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj“, 15. lipnja u Rijeci.
- „Zaštita prava djece u kontekstu poremećaja u ponašanju i maloljetničke delikvencije“- otvoreno predavanje održano u okviru projekta Udarac u organizaciji udruge Most, 24. rujna u Splitu.
- „Zaštita prava i interesa djece s poremećajima u ponašanju u školi“ – izlaganje na webinaru, 9. studenoga.
- "Konvencija o pravima djeteta, Hrvatska - 20 godina poslije (koncept te usklađenost propisa i prakse u odnosu na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju)" – izlaganje na Drugoj konferenciji "Podrškom do škole za sve" u okviru projekta Hrvatske udruge za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama "IDEM": "Mobilni stručni tim - podrška uključivanju djece s posebnim obrazovnim potrebama", 19. studenoga u Zagrebu.
- „Prava djece s teškoćama u razvoju“- predavanje održano studentima Učiteljskog i Filozofskog fakulteta, Sveučilišta u Splitu u okviru kolegija Pravo u svakodnevnicu, 14. prosinca u Splitu.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- „Zaštita prava djece i školske učeničke zadruge“- izlaganje na državnom skupu voditelja školskih učeničkih zadruga u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 9. siječnja u Trogiru.
- "Prava djece u slobodnom vremenu" – predavanje održano u Obiteljskom centru 13. svibnja u Senju.
- Sudjelovanje u ocjenjivačkom sudu na 47. reviji hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece čiji je domaćin bila Osnovna škola Antuna Nemčića Gostovinskog i njezina videodružina "Mravec", 24. do 27. rujna u Koprivnici.

Zaštita djece u medijima

- „Ugrožavanje dječjih prava u medijima“ – predavanje na Fakultetu političkih znanosti, 14. siječnja u Zagrebu.
- „Prava djece i elektronički mediji“- predavanje za voditelje županijskih stručnih vijeća učitelja razredne nastave u organizaciji Microsofta i Agencije za odgoj i obrazovanje, 10. veljače u Zagrebu.
- „Maloljetnici u medijima“- javno predavanje na Danima psihologije u organizaciji Društva psihologa, 19. veljače u Splitu.
- „Ugrožavanje dječjih prava u medijima“ – predavanje na Komunikološkoj školi Matice hrvatske, 3. ožujka u Zagrebu
- „Djeca i mediji“ – predavanje na Odgojiteljskom vijeću Dječjeg vrtića Cvrčak, 4. ožujka u Zagrebu.
- "Zaštita prava djece u medijima" - radionica za urednike i novinare na poziv Edukacijskog centra Hrvatskog radija i televizije, 5. ožujka u Zagrebu.

- *"Prava djece i elektronički mediji"* – izlaganje na državnom stručnom skupu za profesore informatike u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 15. travnja putem videokonferencijskog prijenosa za sudionike u Splitu, Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Zadru i Dubrovniku.
- *„Zaštita prava djece u medijima“* - izlaganje na stručnom skupu "Nasilje u medijima" u organizaciji Odjela za školstvo Matice hrvatske i županijskih stručnih vijeća srednjoškolskih pedagoga i odgajatelja u učeničkim domovima Grada Zagreba, 27. svibnja u Zagrebu.
- *„Mediji i zaštita prava djece“* - izlaganje na 11. školi medijske kulture „Dr. Ante Peterlić“ u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, 22. kolovoza u Varaždinskim Toplicama.
- *"Mediji i prava djeteta - što mediji ne bi smjeli, a ipak čine"* - predavanje na tribini Visoke novinarske škole, 4. studenoga u Novinarskom domu u Zagrebu.

Sudjelovanje djece

- *„Ured pravobraniteljice za djecu“* - Izlaganje na svečanoj sjednici Koordinacijskog odbora akcije "Grad - prijatelj djece" u povodu Dječjeg tjedna, 5. listopada u Dugom Selu.
- *„Zaštita i promicanje dječjih prava u učeničkim listovima“* - izlaganje na tribini Uloga dječjih i učeničkih časopisa u promicanju dječjih prava, u organizaciji pravobraniteljice za djecu, 15. listopada na Sveučilištu u Zadru.
- Izlaganje na javnoj raspravi "Sudjelovanje učenika u procesu donošenja odluka u sustavu obrazovanja" u sklopu obilježavanja 17. studenoga Međunarodnog dana srednjoškolaca, u organizaciji Vijeća učenika Međimurske županije, 17. studenoga u Čakovcu.

Promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece

- Izlaganje na konferenciji "Pučki pravobranitelj kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije" u povodu stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije, u organizaciji Ureda pučkog pravobranitelja, uz potporu UN-ovog Programa za razvoj UNDP-a, 26. siječnja u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini "Djeca i mladi danas – pogled u budućnost" u organizaciji Obiteljskog centra Ličko-senjske županije, 4. veljače u Gospiću.
- *„Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu“* - predavanje djeci, članovima Dječjeg gradskog vijeća grada Omiša, 2. ožujka u Splitu.
- *"Položaj i prava djece u Republici Hrvatskoj"* - predavanje na poziv studenata Katoličkog bogoslovnog fakulteta i Hrvatske udruge bolesnika s rijetkim bolestima, u okviru humanitarno edukativne akcije "Pruži mi ruku", 16. ožujka u Zagrebu.
- *"Sigurnost djece u gradu"* - predavanje za djecu grada Omiša u organizaciji Dječjeg gradskog vijeća grada Omiša u povodu Dječjeg tjedna, 1. listopada u Omišu
- Uvodno izlaganje u povodu 20 obljetnice Konvencije o pravima djeteta, Regionalna konferencija u organizaciji Francuskog veleposlanstva, 9. studenoga u Zagrebu.
- *„Dječja prava između ciljeva i postignuća“* (Goals and Achievements – Children's Rights in between) i *„Ranjive skupine djece“* – od prepoznavanja do zaštite“ (Vulnerable Children- from Recognizing to Protection) – izlaganja na međunarodnoj konferenciji o dječjim pravima i zaštiti djece od nasilja u organizaciji Slovenskog parlamenta, Ministarstva vanjskih poslova Slovenije, Pravobranitelja za ljudska prava Republike Slovenije, 6. i 7. listopada u Ljubljani.

- „Stanje dječjih prava u Republici Hrvatskoj - Uloga i ovlasti pravobraniteljice za djecu” – izlaganje na webinaru, 19. listopada.
- Sudjelovanje u javnom predstavljanju posebnog izdanja časopisa za pravna i društvena pitanja "Pravnik", tiskanog u povodu 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta uz sudjelovanje i potporu Ureda pravobraniteljice za djecu, 18. studenoga na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.
- „Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu”- predavanje studentima Učiteljskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu u okviru izbornog kolegija Dijete i društvo, 1. prosinca u Splitu.
- „Dječja prava, Konvencija o pravima djeteta te uloga i rad Ureda pravobraniteljice za djecu”- predavanje za studente prve godine Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu u sklopu kolegija Uvod u psihologiju, 8. prosinca u Zagrebu.

8.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

Više od trideset tekstova kojima je cilj jačanje osjetljivosti na prava djece, obještavanje javnosti, educiranje, promocija prava djece i motiviranje na njihovu zaštitu i afirmaciju grupirani su u sljedeće teme: Nasilje i zlostavljanje, Pravo na roditeljsku skrb, Djeca s teškoćama u razvoju, Djeca i mediji te Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu.

Nasilje i zlostavljanje

- Flego, M. (2009). „Za bolji nadzor nad zlostavljačima djece”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, (prikaz zbornika „Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece”), *Zrno*, broj 85-86/2009.
- Gabelica Šupljika, M. (2009). „Ured pravobraniteljice za djecu dobio prvu nagradu WWSF-a za prevenciju zlostavljanja djece”, *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/ 2009.
- Vidović, L. (2009). „Treći svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece”, *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/ 2009.

Pravo na roditeljsku skrb

- Filipović, G. (2009). „Pravo djeteta na zajedničku roditeljsku skrb nakon prekida obiteljske zajednice”, *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/2009.
- Flego, M. (2009). „Djeca i konfliktni razvodi”, (Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe održana u Dubrovniku), *Zrno*, broj 87/2009.
- Gabelica Šupljika, M. (2009). „Djeca zatvorenika – kažnjenici bez krivnje”, (prikaz zbornika „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb), *Zrno*, broj 88-89/2009.
- Gabelica Šupljika, M. (2009). „Odrastanje djeteta čiji je roditelj u zatvoru-psihologijski pogled i europska iskustva”, u „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru”, ur. M. Gabelica Šupljika, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Jelavić, M. (2009). „Obiteljskoppravna i socijalna zaštita djeteta čiji je roditelj u zatvoru”, u „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru”, ur. M. Gabelica Šupljika, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Osmak-Franjić, D. (2009) „Djeca i konfliktni razvodi: Manipulacija djecom tijekom razvoda braka” u Knjizi sažetaka II Kongresa primijenjene psihologije, Opatija.
- Osmak-Franjić, D. (2009). „Zaštita djece od manipulacije tijekom razvoda”, *Zrno*, broj 87/ 2009.

Djeca s teškoćama u razvoju

- Opačak, T. (2009). „Pregled, uloga i važnost dokumenata kojima štitimo djecu s teškoćama u razvoju od nasilja“, *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/2009.

Djeca i mediji

- Flego, M. (2009). „Istraživanje: koliko su djeca upoznata s rizicima na internetu – Znaju više od roditelja, ali podcjenjuju opasnosti“, *Zrno*, broj 85-86/2009.
- Flego, M. (2009). „Pravo na pozitivni utjecaj medija“, *Zrno*, broj 88-89/2009-2010.
- Flego, M. (2009). „Zaštita privatnosti djece u medijima“ (Pravobranitelj za djecu, Zagreb, prikaz publikacije), *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/2009.
- Gabelica Šupljika, M. (2009). „Zašto je važno da djeca budu medijski pismena? Pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, u knjizi „Psihologija Mediji Etika-iskustva i promišljanja za bolju suradnju“, ur. Dž. Hadžiselimović, M. Plavšić, J. Pregrad, V. Rusijan Ljuština, Društvo psihologa Istre i Naklada Slap, Pula i Jastrebarsko.
- Gabelica Šupljika, M., (2009). „Psihološki aspekt prikaza djeteta u medijima“, u zborniku „Zaštita privatnosti u medijima“, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Jelavić, M. (2009). „Djeca u medijima: Kako im osigurati zaštitu privatnosti?“, u zborniku „Zaštita privatnosti djece u medijima“, ur. M. Flego, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.
- Pezo, A. (2009). „Zaštita od nasilja putem interneta“, *Zrno*, broj 85-86/2009.

Prava djece i Ured pravobraniteljice za djecu

- Filipović, G. (2009). „Dob za „odrasle“ odluke“, *Zrno*, broj 88-89/2009.
- Flego, M. (2009). „Djeca i konfliktne razvode – pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu“ (Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe), *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/2009.
- Flego, M. (2009). „Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu“, (Pravobranitelj za djecu, Zagreb, prikaz publikacije), *Dijete i društvo*, godina 11, broj 1-2/2009.
- Jelavić, M. (2009). „Djeca i mladi u Hrvatskoj: pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“, u „*Slobodan pristup informacijama*“, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb.
- Jelavić, M. (2009). „Neispunjena obećanja“ u „*10 godina akcije – Grad općina prijatelj djece*“, Središnji koordinacijski odbor akcije Gradovi i općine prijatelji djece u suradnji s Gradskim uredom za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba i Uredom UNICEF-a za Hrvatsku.
- Jelavić, M. (2009). „Zaštita dječjih prava nije među prioritetima“, *Civilno društvo*, broj 23, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Zagreb.

Kolumne pravobraniteljice za djecu o dječjim pravima u *Večernjem listu* (naslovi urednički):

1. [Spolni delikti nad djecom ne zastarijevaju, 7. listopada](#)
2. [Ne tjerajte dijete da bira između roditelja, 14. listopada](#)
3. [Previše prava ili pak premalo brige?, 21. listopada](#)
4. [Djevojka trpi nasilje, tko je može zaštititi?, 28. listopada](#)
5. [Djeca bjegunci nose jedino strah u očima, 4. studenoga](#)

6. [Škole ne mogu same suzbiti dječje nasilje, 11. studenoga](#)
7. [Zašto i dalje nemamo proračun za djecu?, 18. studenoga](#)
8. [Djeca zatvorenika – kažnjenici bez krivnje i roditeljske ljubavi, 25. studenoga](#)
9. [Predrasude su još najveća prepreka za djecu s teškoćama, 2. prosinca](#)
10. [Pravim primjerima pokažimo djeci kako preuzeti odgovornost, 9. prosinca](#)
11. [Mališani na udaru agresivnih reklama, 16. prosinca](#)
12. [„Domska djeca“ čekaju obitelj zbog zakona, 23. prosinca](#)
13. [Roditelj ne smije, ali stranac može tući dijete, 30. prosinca](#)
14. [Pikantni detalji moraju ostati tajni, 13. siječnja 2010.](#)
15. [Bespomoćni pred nasiljem na netu, 20. siječnja 2010.](#)
16. [Maleni su sportaši često nezaštićeni, 27. siječnja 2010.](#)

8.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, STRUKOVNIM UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

Tijekom 2009. godine pravobraniteljica za djecu nastavila je suradnju s institucijama, strukovnim udrugama, nevladinim i drugim organizacijama te znanstvenicima i istaknutim stručnjacima. Ovdje navodimo neke od ostvarenih suradnji.

Sudjelovanje u radu Odbora za obitelj, mladež i šport, Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odbora za ravnopravnost spolova te drugih saborskih odbora mogućnost je ostvarivanja obveze pravobraniteljice da preporukama i prijedlozima te izraženim mišljenjem ukazuje na potrebu poboljšanja pojedinih zakonskih rješenja koja se tiču djece te preporučivanjem načina poboljšanja njihove zaštite i njihove afirmacije.

Pučki pravobranitelj, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova su partneri i suradnici u zaštiti dječjih prava, kao posebne vrste ljudskih prava, posebice u području ukidanja diskriminacije, zaštite djece s teškoćama u razvoju i ravnopravnosti spolova te je u tim područjima tijekom 2009. g. suradnja intenzivirana.

Suradnja s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvom uprave, Ministarstvom kulture te Ministarstvom mora, prometa i infrastrukture pokazuje da ta ministarstva prepoznaju specifičnu problematiku, koja proizlazi iz podataka i saznanja pravobraniteljice za djecu te ugrađuju mnoge važne mjere u izvedbene strategije i programe. No, tu je suradnju nužno intenzivirati u području praktične provedbe predviđenih mjera i planova te nalaženja i primjene primjera dobre prakse koje postoje u tim sustavima. Potreba za boljom operacionalizacijom suradnje je posebno naglašena u području obrazovanja zbog veličine sustava i nejasnih nadležnosti unutar Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te kroničnog problema kadrovskih resursa.

Ministarstvo unutarnjih poslova u postupku izrade prijedloga zakonskih tekstova kojima se zadire u prava djece redovito, u ranoj fazi njihove izrade, poziva Ured pravobraniteljice na aktivno sudjelovanje, promptno dostavlja podatke iz statističkih evidencija o povredama dječjih prava i surađuje s pravobraniteljicom u predstavljanju svojih projekata poput predblagdanske akcije „Mir i dobro“.

Suradnja s Ministarstvom pravosuđa intenzivirala se tijekom 2009. godine. Na poziv Ministarstva, Ured pravobraniteljice za djecu aktivno sudjeluje u radu radnih skupina za

izradu nacrtu prijedloga Zakona o sudovima za mladež te Zakona o rehabilitaciji i kaznenoj evidenciji. Stavovi i mišljenje pravobraniteljice o stanju dječjih prava traže se i prezentiraju na međunarodnim skupovima na kojima sudjeluje Ministarstvo, a prihvaćena je inicijativa pravobraniteljice da se djeci i njihovim roditeljima na web stranicama Ministarstva učine dostupnim informacije vezane za njihovo sudjelovanje u postupcima pred sudom. Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje i u međunarodnom projektu čiji je cilj podizanje svijesti o posebnim potrebama djece u okviru kaznenopravnog sustava, kao i o mjerama koje u tom smislu poduzimaju države članice.

Tijekom donošenja Zakona o državnom inspektoratu prihvaćeni su prijedlozi pravobraniteljice za djecu vezano uz zaštitu djece u postupcima koje provode državni inspektori. Kako bi se otklonile nedoumice u provođenju Zakona ostvarena je intenzivna suradnja s Državnim inspektoratom koja se nastavila u području zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja. Suradnja na ovom području ostvarena je i s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva te Hrvatskom obrtničkom komorom.

Kontakti s Državnim odvjetništvom odvijali su se i tijekom 2009. godine kroz sudjelovanja predstavnika Državnog odvjetništva kao izlagača na stručnim raspravama koje je organizirao Ured pravobraniteljice za djecu. Predstavnici Državnog odvjetništva su važni sugovornici na sastancima na kojima se raspravlja o problemima u sustavu kaznenopravne zaštite te zbog toga treba intenzivirati suradnju u području državnoodvjetničke prakse posebice vezano uz tjelesno kažnjavanje, nasilje nad djecom i uzdržavanje djece.

S Hrvatskom odvjetničkom komorom nastavilo se partnerstvo i suradnja, posebice vezano za pružanje besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja djece i organizaciju stručnih rasprava.

Uključujući djelatnike Ureda u obrazovanje policijskih djelatnika specijaliziranih za maloljetnike, Policijska akademija je u praksu ugradila preporuke pravobraniteljice o važnosti edukacija vezanih uz prava i interese djece. Edukacija pravosudnih djelatnika također je osobito važna zbog uočene neujednačene prakse te je stoga suradnju s Pravosudnom akademijom potrebno intenzivirati.

Ured je intenzivno surađivao s UNICEF-om u pripremi Istraživanja o stavovima i mišljenjima djece u Hrvatskoj, u izboru filmova i pripremi Filmskog festivala o pravima djece, promicanju važnosti nenasilja i na drugim temama.

Putem sastanaka i pisane komunikacije Ured je ostvario uspješnu suradnju s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje i s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo.

Uspješna suradnja ostvarena je s Poliklinikom za zaštitu djece Grada Zagreba koja nam je bila i partner u organizaciji stručnih skupova na temu „Djeca i konfliktni razvodi - Manipulacija djecom tijekom razvoda“ te je uključena u neke inicijative Ureda pravobraniteljice za djecu.

Suradnja s Hrvatskom psihološkom komorom ostvarena je kroz rasprave o nedostatku stručnjaka, posebice psihologa u različitim područjima bavljenja djecom, kao i o problemu sudjelovanja djece u različitim emisijama i potencijalno štetnih medijskih sadržaja za djecu.

Suradnja s Agencijom za odgoj i obrazovanje nastavlja se sudjelovanjem u raspravama i na stručnim skupovima. O pravima djece izlagali smo i putem interaktivnih prezentacija u sklopu projekta „Suradnici u učenju“ tzv. webinar.

Ostvarena je uspješna i poticajna suradnja sa stručnjacima pravnih fakulteta u Zagrebu i Osijeku i stručnjacima Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Zatim sa stručnjacima filozofskih fakulteta u Splitu, Zadru i Osijeku, Hrvatskih studija u Zagrebu, kao i mnogih učiteljskih fakulteta.

Suradnja s Obiteljskim centrima ostvarena je u Ličko-senjskoj, Vukovarsko-srijemskoj te Splitsko-dalmatinskoj županiji sudjelovanjem predstavnika Ureda na tribinama u njihovoj organizaciji te zajedničkim sastancima.

Na poboljšanju propisa o izvješćivanju o djeci u medijima ostvarena je dobra suradnja s Hrvatskim novinarskim društvom (HND). Vezano uz medije, mogućnosti koje bi proizašle iz intenzivnije suradnje s Vijećem za elektroničke medije nisu iskorištene te se nadamo da će u sljedećem razdoblju Vijeće prepoznati naše apele.

Surađivalo se, nadalje, s Hrvatskim filmskim savezom i s Maticom Hrvatskom, a u zaštiti djece koje se bave sportom pravobraniteljica je i ove godine surađivala s Hrvatskim športskim savezom, Hrvatskim olimpijskim odborom i Kineziološkim fakultetom.

Suradnja s udrugama - Tijekom 2009. godine, Ured pravobraniteljice surađivao je s nizom nevladinih udruga i strukovnih udruženja, bilo sudjelovanjem u različitim aktivnostima ili raspravom o različitim temama vezanima uz djecu i njihova prava. U Uredu pravobraniteljice kao i prethodne dvije godine održan je godišnji sastanak Koordinacije udruga za djecu i predstavnika ministarstava koji u svom djelokrugu imaju poslove vezane uz prava i dobrobit djece. Na sastanku je istaknut veliki napredak u načinu raspisivanja i provođenja natječaja za projekte i programe te napredak u komunikaciji udruga i ministarstava. Istaknut je i problem velikog broja udruga, kojih u Registru udruga trenutačno ima 37.976. Kriterija po kojima se procjenjuje koje su udruge od općeg interesa, zasad nema što je veliki nedostatak, a osobita je važnost evaluacije projekata i programa, odnosno procjene njihove kvalitete, kako bi samo uistinu kvalitetni projekti i oni koji daju rezultate imali dobru priliku i za buduće financiranje. Pozitivni pomoci u suradnji i komunikaciji udruga i Ministarstava ohrabruju te se nadamo da će se taj trend nastaviti i u budućnosti, a Ured pravobraniteljice za djecu pružat će i nadalje ovaj Koordinaciji podršku.

U nastavku navodimo veliki broj udruga i organizacija s kojima smo surađivali:

- Akcija gradovi i općine prijatelji djece, Društvo naša djeca, SOS dječje selo Hrvatska, Dom za dnevni boravak djece "TIĆ", Djeca prva, Udruga za zaštitu prava djece "ZA", INFO centar za mlade, Osijek, Hrvatski školski sportski savez, Vijeće učenika Međimurske županije, Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama „IDEM“
- Roda, Udruga roditelja Korak po korak, Udruga samohranih roditelja "Nada" Osijek, Forum za kvalitetno udomiteljstvo,
- CESI, Mirta, SOS telefon-Grad Rijeka, Centar za nestalu i zlostavljano djecu Osijek, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, Udruga za pomoć žrtvama nasilja, Udruga obitelji stradalih u prometu,
- Ženska udruga "Izvor" Tenja, B.a.B.e, Autonomna ženska kuća, Centar za participaciju žena u društvenom životu, Centar za žene žrtve rata,
- Psihološki centar Tesa, Terapijska zajednica "Reto centar- prijatelji nade", Udruga za borbu protiv ovisnosti i neprihvatljivog ponašanja, Liga za prevenciju ovisnosti, Udruga „Bez dima“,

- HHO, Hrvatski pravni centar, Pravnik, Hrvatsko debatno društvo, Institut otvoreno društvo, Udruga za inicijative u socijalnoj politici, Matica hrvatska, Civitas, Centar za mirovne studije, Forum za slobodu odgoja, Nansen dijalog centar, Hrvatska udruga medicinskih sestara, Kampanel, Udruga studenata sociologije Anomija, Mine Aid Zagreb, HVIDRA Grada Zagreba, MoST, Rotary club Split Novi, Udruga odgajatelja Međimurske županije "Krijesnica", Medijacijski centar Zagreb, Udruga "Gromišćina zemlja", Dom "Maestral", Hrvatska udruga socijalnih radnika, Hrvatsko pedagoško društvo, Društvo za psihološku pomoć, Udruga srednjoškolskih ravnatelja, Udruga "Dodir", Hrvatski centar za razminiranje, Hrvatsko pedijatrijsko društvo.

9 DRUŽENJA, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Izuzetno je važno da djeca i mladi imaju mogućnost i priliku izraziti svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču. Zato pravobraniteljica sa svojim suradnicama nastoji što više biti u kontaktu s djecom. Na taj način saznajemo što je djeci i mladima važno, što vole, što ih brine te što bi i na koji način željeli promijeniti. Pažljivo razmatramo sve što nam kažu i njihove primjedbe i prijedloge ugrađujemo u politiku djelovanja Ureda pravobraniteljice za djecu.

Jedna od najvažnijih uloga pravobranitelja za djecu je zalaganje za to da nadležne institucije i sve odrasle osobe koje odlučuju o djeci i mladima doista razmišljaju o tome što je najbolji interes djeteta i da u skladu s time donose svoje odluke.

O našim susretima, razgovorima i suradnji s djecom opširno pišemo u poglavlju Uvažavanje mišljenja djeteta i pravo na sudjelovanje (3.1).

10 MEĐUNARODNA SURADNJA

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2009. nastavio s aktivnostima i na međunarodnoj razini i to multilateralnom suradnjom, prvenstveno s pravobraniteljima za djecu iz Europe, posebice Jugoistočne Europe, zatim na brojnim bilateralnim susretima i kontaktima te organiziranjem pojedinih međunarodnih konferencija, kao i sudjelovanjem na međunarodnim konferencijama. S Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija i Ministarstvom pravosuđa surađivali smo odgovarajući na upite, odnosno dajući preporuke i stajališta o pojedinim segmentima zaštite ili unapređenja prava djece te informiranjem o događajima u međunarodnim organizacijama. Također su nam se brojni studenti, znanstvenici, nevladine udruge i institucije iz inozemstva obraćali s upitima o instituciji Pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske i modelu zaštite dječjih prava ili zaštićenosti pojedinih prava djece u Republici Hrvatskoj. Posebno dobru suradnju ostvarili smo s međunarodnom nevladinom udrugom *Save the Children Norway South Eastern Europe* iz Sarajeva, vezano uz projekt Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe.

10.1 MULTILATERALNA SURADNJA

Europska mreža pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*) - Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na redovitoj Godišnjoj konferenciji Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), održanoj u Parizu, s naslovom "Najbolji interes djeteta". Konferenciji su prisustvovala 34 predstavnika zemalja članica mreže, kao i znatan broj međunarodnih eksperata i promatrača. Pravobraniteljica je održala plenarno izlaganje o porukama s Konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, održane u Dubrovniku u svibnju 2009. godine. Na Konferenciji je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice koja je u okviru programa vodila radionicu na temu „Djeca čiji su roditelji u zatvoru“ u sklopu koje je imala prezentaciju na temu „Nevidljivost djece čiji su roditelji u zatvoru“. Zaključni dio Konferencije u Parizu bila je generalna skupština članica ENOC-a, na kojoj se raspravljalo o prošlogodišnjem radu te o budućnosti Europske mreže pravobranitelja za djecu.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (*Childrens' Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe - CRONSEE*) - U ulozi godišnje koordinatorice Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe u 2009. godini, pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske u svibnju 2009. u Dubrovniku je organizirala Godišnju konferenciju Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, uz potporu Europske mreže pravobranitelja za djecu i nevladine organizacije *Save the Children Norway SEE*, i projekta EUNOMIA grčkog pravobranitelja.

Tema konferencije bila je "Djeca i konfliktni razvodi - pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu", a izlagači su bili istaknuti domaći i međunarodni stručnjaci. U radu konferencije sudjelovala je i Yanghee Lee, predsjedateljica Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda i Emily Logan, predsjedateljica Europske mreže pravobranitelja za djecu.

Gosti sudionici bili su i učenici Gimnazije Dubrovnik, a održana je radionica u sklopu projekta za promociju institucija pravobranitelja EUNOMIA, koji provodi grčki pravobranitelj uz pokroviteljstvo Ureda Povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe.

Pritom je bilo riječi o zadaćama pravobranitelja i tome što oni mogu i trebaju činiti kako bi upoznali djecu i javnost o mogućnostima pristupa djece pravosudnim mehanizmima i pomogli im da ostvare svoja prava i pred sudovima, posebno u postupku razvoda roditelja.

Na Konferenciji je suradnja pravobranitelja za djecu iz zemalja Jugoistočne Europe formalizirana svečanim potpisivanjem Sporazuma o suglasnosti, od strane predstavnika institucija pravobranitelja za djecu iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Cipra, Grčke, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Republike Srpske, Rumunjske, Slovenije, Srbije i AP Vojvodine.

Također u sklopu godišnjeg koordiniranja Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, Ured pravobraniteljice za djecu RH bio je i domaćin tematske konferencije pod naslovom "Pravo djeteta na uvažavanje njegova mišljenja - pravo na sudjelovanje", 3. prosinca 2009. godine.

Suorganizator konferencije bila je norveška nevladina organizacija *Save the Children Norway*, a u radu konferencije sudjelovali su predstavnici pravobranitelja iz Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Crne Gore, Grčke, Hrvatske, Kosova, Rumunjske, Slovenije, Srbije i AP

Vojvodine. Uvodna izlaganja održali su hrvatska pravobraniteljica za djecu, kao koordinatorica Mreže i voditelj programa nevladine organizacije *Save the Children Norway SEE*.

U povodu 20. obljetnice Konvencije, Mreža pravobranitelja za djecu jugoistočne Europe objavila je zajedničku izjavu kojom poziva vlade svojih zemalja da ne zaborave na obveze koje su preuzele ratificiranjem Konvencije o pravima djeteta. Vrijeme recesije, koje neposredno pogađa kvalitetu života djece i ugrožava brojna njihova prava, ne smije biti razlog za društveno isključenje djece, osobito one koja žive u siromaštvu - poruka je zajedničke izjave pravobranitelja. Izjava je tiskana na lecima i plakatima na engleskom jeziku i svim jezicima članica Mreže, koji su ju predstavili javnosti u tjednu u kojem se obilježavala 20. obljetnica Konvencije.

Također, u ime Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, pravobraniteljica za djecu potpisala je peticiju kojom se podupire izrada 3. Dodatnog protokola Konvenciji o pravima djeteta, kojim bi se omogućilo podnošenje individualnih pritužbi.

Platforma za prava djece Vijeća Europe - Platforma za dječja prava Vijeća Europe predstavlja mrežu predstavnika vlada zemalja članica Vijeća Europe, nevladinih udruga, pravobranitelja, međunarodnih organizacija i znanstvenika, a središnja tema joj je bila "Nacrt smjernica Vijeća Europe za integrirane strategije protiv nasilja nad djecom", koji se osobito odnosi na pravosuđe prilagođeno djeci, prevenciju nasilja nad djecom i načine izgrađivanja kulture dječjih prava. U izradi smjernica sudjelovao je i Ured pravobranitelja za djecu. Platforma je svečano započela dvodnevnom Konferencijom u Strasbourgu, održanom 2. i 3. lipnja 2009., a kao prioriteti Vijeća Europe vezani uz program "Izgraditi Europu za djecu i s djecom" u razdoblju od 2009. do 2011. godine navedeni su: pravosuđe prilagođeno djeci, participacija i ukidanje svih oblika nasilja nad djecom. Glavni ciljevi Platforme o dječjim pravima VE su osiguranje prostora za raspravu i promociju Smjernica za integrirane strategije protiv nasilja nad djecom, zahtijevanje od država članica da ih usvoje i implementiraju, sugeriranje međusektorske suradnje među državama, osobito u vezi sa zaštitom djece od svih oblika nasilja te provedba preporuka proizišlih iz Studije Glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom u Europi i III. Svjetskog kongresa protiv spolnog iskorištavanja djece i adolescenata te razvijanje posebnih djelovanja za zaštitu ranjive djece.

Uloga pravobranitelja za djecu, kao neovisnih nacionalnih institucija za zaštitu prava djece, ključna je za sustavno praćenje, promicanje i implementaciju prava djece na domaćem i međunarodnom planu, a Vijeće Europe jasno i snažno pruža podršku jačanju postojećih i uspostavljanju novih institucija u onim državama članicama koje tu instituciju još nisu osnovale. Istaknuto je kako je važno naći vezu između teorijskih međunarodnih standarda i njihove implementacije, osobito na lokalnoj razini, u čemu pravobranitelji za djecu svakako imaju veliku ulogu, no trebaju i potporu. Također, istaknuta je i važnost ovlasti pravobranitelja da zaprima pojedinačne pritužbe, osobito od djece, što daje važnu podlogu i predstavlja polaznu osnovu u radu ureda pravobranitelja jer omogućuje ostvarivanje takozvanog *evidence-based* pristupa.

Europski odbor za djecu čiji su roditelji u zatvoru (*European Committee for Children of Imprisoned Parents – EUROCHIPS*) - U 2009. godini je Ured pravobraniteljice za djecu RH je postao aktivnim članom EUROCHIPS-a, mreže europskih organizacija i udruga koje promiču i štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, s kojim surađujemo od 2006. godine, a koja sada broji 17 članova/partnera – različitih institucija iz 13 zemalja. Članstvo uključuje aktivnost u

mreži na poboljšanju zaštite ove ranjive skupine djece kroz zakonodavni, pravni, psihološki, socijalni i medijski okvir, kako na nacionalnoj tako i na globalnoj, europskoj razini. Tri su racionalne djelovanja mreže: najbolji interes djeteta mora biti ishodište svake akcije usmjerene djeci čiji je roditelj u zatvoru (procjena je da je riječ o 800.000 djece u Europskoj uniji); dijete treba znati istinu o svom roditelju te mu se treba pomoći da održi vezu i odnos s roditeljem koji je u zatvoru. Ured je u pripremi sudjelovanja na međunarodnom seminaru EUROCHIPS-a „Djeca čiji su roditelji u zatvoru – razmjena iskustava i dobre prakse“.

Europska komisija - Članovi Delegacije Europske komisije u Republici Hrvatskoj u svibnju su se sastali s pravobraniteljicom za djecu kako bi razgovarali o ostvarenom napretku u zaštiti prava djece u protekloj godini. Osobito ih je zanimalo jesu li ostvarena poboljšanja u područjima koja su prije bila ocijenjena problematičnima, kao što su ostvarivanje prava djeteta na uzdržavanje, dugotrajnost sudskih postupaka u kojima se odlučuje o pravima djece, angažiranost centara za socijalnu skrb i slično.

Zanimalo ih je i kako se ostvaruje primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije te, s tim u vezi, suradnja s pučkim i ostalim specijaliziranim pravobraniteljima. Pokazali su zanimanje i za način djelovanja Ureda pravobraniteljice, odnosno prihvaćanje njezinih preporuka upućenih državnim institucijama i tijelima te za ostvarivanje Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Upoznali smo ih s kakvom vrstom problema nam se djeca i njihovi roditelji najčešće obraćaju.

Delegacija Europske komisije svake godine u studenome objavljuje Izvješće o napretku (*Progress Report*) za Republiku Hrvatsku, u kojem se dio odnosi i na ostvarivanja prava djece, stoga redovito konzultiraju i pravobraniteljicu za djecu o svim važnim pitanjima iz tog područja.

Program Ujedinjenih naroda za razvoj (*United Nations Development Programme - UNDP*) - Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) inicirao je studiju o racionalizaciji sustava za zaštitu ljudskih prava u Republici Hrvatskoj, što shvaćamo kao njihovu podršku jačanju zaštite dječjih prava kao ljudskih prava. Dio tog projekta odnosi se na racionalizaciju čitavog sustava zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj. U vezi s time, članovi stručne skupine za izradu studije posjetili su Ured pravobraniteljice za djecu u prosincu i tijekom pisanja ovog izvješća. U središtu njihovog zanimanja bila su pitanja vezana uz analizu i stavove o postojećem sustavu zaštite ljudskih prava, osobito vezano uz visinu godišnjeg proračuna, prostorne kapacitete, ljudske resurse, očekivane rezultate, nadležnosti, osobito primjere pozitivnog sukoba nadležnosti te mogućnosti bolje suradnje i koordiniranosti pučkog i specijaliziranih pravobranitelja. U razgovoru s predstavnicima UNDP-a upoznali smo ih s našim radom i aktivnostima, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. U sklopu nacionalnog djelovanja dan im je prikaz rada, odnosno broja i učestalosti te specifičnosti slučajeva s kojima se susrećemo, regionalni ustroj i pristup rješavanju pojedinih pitanja ali i promocije dječjih prava kao trajnog zadatka ovoga Ureda. Nadalje, upoznali smo ih s brojnim kontaktima s djecom koje ostvarujemo na različite načine, uspostavi dječje savjetničke mreže, raspravama o pojedinim pitanjima koja su djeci životno važna. U odnosu na međunarodno djelovanje upoznali smo ih s aktivnostima Ureda u sklopu ENOC-a i CRONSEE, našem doprinosu u funkcioniranju navedenih mreža, sudjelovanju djece iz Hrvatske u projektu participacije na europskoj razini. Argumentirali smo također važnost i svrhovitost nezavisne institucije za prava djece.

Human Rights Watch - U Uredu pravobraniteljice za djecu u prosincu je održan sastanak s predstavnicima međunarodne organizacije *Human Rights Watch*. Povod za posjet je projekt koji organizacija provodi i priprema izvješća o situaciji i stanju prava osoba s intelektualnim teškoćama u Republici Hrvatskoj. Željeli su doznati kako se u Uredu pravobraniteljice za djecu procjenjuje sadašnje stanje prava djece s intelektualnim teškoćama u Republici Hrvatskoj, posebice one smještene u institucijama. Razgovaralo se o teškoćama na koje država nailazi u procesu deinstitutionalizacije, o nedostatku podrške u zajednici i još uvijek prisutnoj vrlo slaboj mogućnosti obrazovanja djece s intelektualnim teškoćama u sklopu redovnog odgojno-obrazovnog sustava. Također se spomenulo i pitanje neadekvatnog tretmana djece i odraslih u institucijama, u smislu potencijalnog ili stvarnog zanemarivanja i zlostavljanja. Jedno od važnih pitanja koje je na sastanku spomenuto je i kako na najbolji način prevenirati institucionalizaciju djece s intelektualnim teškoćama.

Europski odbor za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - CPT*) - Jedan od bitnih segmenata rada Ureda u 2009. godini bila je zaštita prava i interesa djece koja su u zatvoru i djece čiji su roditelji u zatvoru, jer je uočeno da se zaštititi ove ranjive skupine djece posvećuje premalo pažnje. Između ostalih aktivnosti u svrhu zaštite ove djece, inicirali smo suradnju s Europskim odborom za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Ured je informirao Odbor o dijelu naših aktivnosti, koje su usmjerene na zaštitu, praćenje i promicanje prava djece u zatvorskom sustavu, bilo kao počinitelja kaznenih djela, bilo kao djece roditelja lišenih slobode. Iako se Odbor primarno bavi pravima odraslih osoba lišenih slobode na zaštitu od mučenja i neljudskog postupanja, a Pravobraniteljica za djecu pravima djece, obje vrsta prava podvrsta su ljudskih prava, tako da, unatoč specifičnosti specijaliziranih djelatnosti, u osnovi ove dvije organizacije imaju zajednički, općeljudski cilj. Odbor smo upoznali s višegodišnjim aktivnostima Ureda koji ostvaruje neovisni monitoring svojim obilaskom subjekata gdje se nalaze djeca, među kojima su i penalne ustanove: obilaskom gotovo svih zatvora, kaznionica i odgojnih zavoda te opaženim i poduzetim. Izvijestili smo o dvije kategorije ugrožavanja djece. Jedna je da, zbog manjka smještajnih kapaciteta, mjeru pritvora maloljetni osumnjičenici izdržavaju zajedno s punoljetnima, od kojih su neki multirecidivisti i duboko kriminalizirane osobnosti. Uočili smo i prekid obrazovanja za vrijeme trajanja mjere pritvora.

Drugi važan problem koji smo uočili je na području zaštite prava i interesa djece zatvorenika o čemu više izvještavamo u poglavlju o Pravima djece čiji su roditelji u zatvoru. Izvijestili smo o našem pokušaju senzibiliziranja zatvorskog sustava i javnosti o ovim problemima, sastancima i javnim raspravama te preporukama i inicijativama za promociju i zaštitu djece koja s pojavljuju u zatvorskom sustavu kao i reakcijama nadležnih na te aktivnosti. Držimo da je suradnja s CPT-om kvalitetan put ka, zajedničkom cilju zaštite zatvoreničkih i dječjih, zapravo ljudskih prava. Odboru smo ponudili suradnju sa željom da se naši kontakti prošire i formaliziraju te smo im dostavili Evaluaciju institucije Pravobranitelja za djecu (na engleskom jeziku) koju je izradio tim neovisnih međunarodnih stručnjaka, odgovorivši na ključna pitanja o petogodišnjem radu pravobraniteljice za djecu.

International Juvenile Justice Observatory – IJOO - Međunarodna organizacija koja se bavi nadziranjem maloljetničkog sudovanja u Europi (*International Juvenile Justice Observatory*) Uredu je dostavila zamolbu za popunjavanjem upitnika o stanju zaštite maloljetnih počinitelja kaznenih djela u Republici Hrvatskoj, s osvrtom na zakonsku regulativu i

operacionalizaciju zaštite na konkretnom nivou. Ured je u svom odgovoru u upitniku naveo sustave koji se bave zaštitom djece, kao i mjere i aktivnosti koje poduzimaju. Navedene su i slabosti sustava koje je Ured uočio temeljem svojih aktivnosti. IJOO je pokazao interes za dodatnim informacijama, pa su naknadno zatražene i internetske adrese nabrojanih zakonskih propisa. Očekujemo daljnju suradnju s ovom međunarodnom organizacijom.

Women's World Summit Foundation – WWSF - Ured je i 2009. obnovio aktivno članstvo u Međunarodnoj koaliciji više od 127 zemalja i 785 svjetskih organizacije koje provode kampanju za prevenciju nasilja nad djecom i zlostavljanja djece. Cilj globalne kampanje je kroz nacionalne i međunarodne kampanje upozoriti na razmjere i brojne oblike zlostavljanja, istaknuti odgovornost država, institucija i svih odraslih za djelotvornu zaštitu djece te razvijati kulturu prevencije svih oblika nasilja. Koaliciju organizira WWSF-a (*Women's World Summit Foundation*), međunarodna, neprofitna, nevladina, humanitarna organizacija i konzultant UN-a koja je svojim aktivnostima usmjerena ka implementaciji ženskih i dječjih prava i UN-ovih Milenijskih razvojnih ciljeva. Nakon što je od te organizacije dobio prvu nagradu za prevenciju zlostavljanja djece u 2008. godini, Ured pravobraniteljice za djecu je, u godini proslave 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta, novčani iznos nagrade poklonio Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu, čiji su učenici u 2009. godini sudjelovali u oblikovanju plakata za prevenciju zlostavljanja djece.

Projekt „Children in the Union - Rights and Empowerment“- CURE („Djeca u Uniji - Prava i jačanje“) - Na poziv Državnog tijela Kraljevine Švedske za potporu i naknadu štete žrtvama, Republika Hrvatska sudjeluje u projektu CURE - „Children in the Union - Rights and Empowerment“ („Djeca u Uniji - Prava i jačanje“). Cilj projekta je podizanje svijesti o posebnim potrebama djece u okviru kaznenopravnog sustava, kao i o mjerama koje u tom smislu poduzimaju države članice. Projekt, u kojem sudjeluje i Ured pravobraniteljice za djecu, koncentrirao se na četiri teme: prikupljanje informacija o stanju zakonodavstva u zemljama partnerima, položaj djece u istražnoj fazi kaznenog postupka, pojavljivanje djeteta pred sudom i pravno zastupanje, a ostvaruje se kroz istraživanje te prikupljanje iskustava i najbolje prakse. Kao rezultat projekta predviđa se izrada preporuka koje će se uputiti Europskoj komisiji radi unapređivanja položaja djece žrtava u okviru EU i u državama članicama. U sklopu projekta Ured pravobraniteljice ispunio je Upitnik o stanju u zakonodavstvu RH te istaknuo potrebu osiguranja žurnosti u postupanju, kroz ograničavanje duljine trajanja postupka, osiguranje potpune informiranosti djeteta žrtve kaznenog djela, razvijanje mreže podrške te ekipiranje stručnjaka koji će voditi dijete-žrtvu kroz kazneni postupak i biti mu pomoć i podrška kako u pravnom tako i psihosocijalnom pogledu. Naglašena je i potreba sustavnog usavršavanja svih koji dolaze u kontakt s djetetom žrtvom ili svjedokom, potrebu osnivanja obiteljskih sudova koji bi sudili u svim postupcima u koje su uključena djeca pa i onim kaznenim te potreba donošenja Protokola o postupanju kako bi se osigurala suradnja i koordinacija svih tijela uključenih u sankcioniranje počinitelja kaznenog djela prema djetetu.

Projekt „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta“ (IPA TAIB 2009) - Na poziv Ministarstva unutarnjih poslova Ured pravobraniteljice sudjeluje u *twinning* projektu koji provodi Europska unija pod nazivom „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece, te pružanja pomoći ranjivim

žrtvama kriminaliteta“. Osnovni cilj *twinning* projekata je pomoć zemljama korisnicama u razvoju moderne i učinkovite administracije, fokusirajući se na strukturu, ljudske resurse i upravljačke vještine nužne za usklađivanje domaćeg zakonodavstva s europskim. Ciljevi konkretnog projekta su daljnje jačanje institucionalnih kapaciteta i javne svijesti u području prevencije i suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te u području pružanja policijske i pravosudne pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta, kroz izgradnju održivog sustava podrške i pomoći građanima i promoviranje holističkog pristupa, koji uključuje zajednički rad državnih tijela, organizacija civilnog društva i poslovnog sektora. Nadležna tijela dobit će financijsku potporu za osposobljavanje stručnjaka svih profila i stvaranje uvjeta za bolji pristup žrtvama kriminaliteta, a ostvarivanje zadanih ciljeva projekta nadzirat će međunarodna zajednica.

UNICEF i Korak po korak (*International Step by Step Association – ISSA*) - Ured pravobraniteljice je za UNICEF i ISSA-u, a na traženje Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu kao nacionalnog konzultanta, nominirao 10 institucija (udruge, dječji vrtić, zdravstvene ustanove, zavod), 10 osoba i pet tiskanih materijala i projekata za *Direktorij postojećih ljudskih, institucionalnih i tehničkih resursa vezanih uz rani razvoj djece u zemljama Središnje i Istočne Europe i zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza*. Ove nominacije učinjene su na temelju naših obilazaka pojedinih institucija te poznavanja stručnih postignuća ustanova, udruga, pojedinaca i poznavanja vrijednosti materijala i projekata. Imenovane ustanove i materijale smatramo adekvatnim modelom rada i pristupa djeci rane dobi ili jedinstvenim izvorom dobre prakse, a pojedince smatramo kvalitetnim ljudskim i stručnim resursima za ovakav direktorij. Očekuje se da će direktorij biti koristan alat različitim državnim i međunarodnim organizacijama te pojedincima u identificiranju prikladnih resursa u području ranog razvoja, obrazovanja, zdravlja, socijalne zaštite, pomoći u kriznim situacijama i pravima djece u Hrvatskoj.

10.2 BILATERALNA SURADNJA

Pravobraniteljica za djecu je tijekom 2009. godine surađivala s pravobraniteljima za djecu iz drugih zemalja: Cipra, Litve, Francuske, Slovenije i Bosne i Hercegovine, najčešće na razmjeni iskustava i primjera pozitivne prakse u pojedinim segmentima zaštite prava djece.

Ured pravobraniteljice za djecu posjetio je u studenome 2009. glavni tajnik pravobranitelja za djecu Francuske, koji je u Zagrebu boravio povodom održavanja Regionalne konferencije u organizaciji francuskog veleposlanstva u Republici Hrvatskoj. Posjet predstavlja nastavak suradnje dvaju ureda pravobranitelja za djecu u promociji i zaštiti dječjih prava na nacionalnom, ali i međunarodnom planu. Razgovaralo se o aktivnostima u povodu obilježavanja 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta, o iskustvima uspješnog uključivanja djece u suradnju s uredima pravobranitelja, kao i o modelima jačanja sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka na lokalnoj i nacionalnoj razini. Predloženi su i neki novi oblici daljnje suradnje ovih neovisnih institucija za zaštitu dječjih prava.

10.3 KONFERENCIJE

Konferencija "Djeca i seksualno nasilje putem interneta - istraživanja, zaštita, podrška" - U Stockholmu je 12. i 13. veljače 2009. održana konferencija "Djeca i seksualno nasilje putem interneta - istraživanja, zaštita, podrška", na kojoj je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice

za djecu. Prezentirani su podaci o ugroženosti i obilježjima djece žrtava internetskog zlostavljanja kao i nalazi nekih istraživanja o dječjem ponašanju i stavovima u vezi s internetom. Iz rasprave je proizišla snažna potreba za daljnjim istraživanjima. Posebno je važno pitanje proporcije pretvaranja internetskog (*online*) nasilja u nasilje kroz direktni kontakt izvan interenta (*offline*).

Sedmi Europski kongres mentalnog zdravlja - Na 7. europskom kongresu mentalnog zdravlja osoba s intelektualnim teškoćama, održanom u Amsterdamu od 3. do 5. rujna 2009., sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice za djecu s izlaganjem o samopoštovanju mladih s teškoćama u razvoju, na temelju istraživanja koje je provela u Centru za odgoj i obrazovanje u Zagrebu, u suradnji s predstavnicom Centra, dipl. rehabilitatoricom. Tema 7. europskog kongresa mentalnog zdravlja bila je unapređivanje mentalnog zdravlja za osobe s intelektualnim teškoćama, ističući u prvi plan potencijale i snagu osoba s intelektualnim teškoćama. Predstavljeni radovi ukazali su na važnost istraživanja s mnogo različitih aspekata psihičkih i zdravstvenih obilježja osoba s intelektualnim teškoćama, ali i okoline u kojoj one žive. Istaknuto je kako je važno je propitati kvalitetu podrške koju im pružaju različiti sustavi te provjeriti je li ona usklađena s potrebama osoba s intelektualnim teškoćama, ali i sa suvremenim stručnim spoznajama i oblicima organizacije.

Međunarodna konferencija o dječjim pravima i zaštiti djece od nasilja - U Ljubljani je 6. i 7. listopada 2009., u glavnoj dvorani Parlamenta, u okviru slovenskog predsjedanja Odborom ministara Vijeća Europe, održana Međunarodna konferencije o dječjim pravima i zaštiti djece od nasilja, koju su, pod pokroviteljstvom predsjednika države, organizirali Ministarstvo vanjskih poslova, Pravobranitelj za ljudska prava Republike Slovenije i Slovenski parlament. Zamjenica pravobraniteljice za djecu RH sudjelovala je na konferenciji s izlaganjima "Dječja prava između ciljeva i postignuća" i "Ranjive skupine djece - od prepoznavanja do zaštite".

Zaštita djece bez pratnje u nacionalnoj strukturi ljudskih prava - U organizaciji Vijeća Europe i Sveučilišta u Padovi, od 20. do 22. listopada 2009. u Padovi održana je trodnevna radionica, a sudionici su bili predstavnici ureda dječjih pravobranitelja, organizacija koje se bave ljudskim pravima te eksperti koji se profesionalno bave djecom bez pratnje. Pravobraniteljica za djecu održala je prezentaciju o praksi u RH te aktivnostima Ureda u zaštiti prava djece bez pratnje.

Regionalna konferencija povodom 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta - Francusko veleposlanstvo u Hrvatskoj organiziralo je, uz prethodne konzultacije s Uredom pravobraniteljice za djecu, u Zagrebu 9. i 10. studenoga Regionalnu konferenciju u povodu 20. obljetnice Konvencije o pravima djeteta. Na konferenciji, koja je okupila sudionike iz Hrvatske, Francuske, Bugarske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Moldavije, Rumunjske, Srbije, Ukrajine te predstavnike Europskog suda za ljudska prava, jedno od uvodnih izlaganja održala je pravobraniteljica za djecu. Cilj konferencije bio je raspravljati o stvarnom stanju provedbe Konvencije u jugoistočnoj i istočnoj Europi, kroz izlaganja međunarodnih i nacionalnih organizacija, pravnika i stručnjaka iz područja obrazovanja o dječjim pravima i zaštite prava i interesa djece.

Međunarodna konferencija o suzbijanju diskriminacije - U Dubrovniku je u organizaciji Ureda za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, Ureda pučkog pravobranitelja i Centra za mirovne studije, od 25. do 27. studenoga 2009. održana Međunarodna konferencija o Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Skup je bio završna edukativna aktivnost projekta "Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije", koji se provodi od siječnja 2009.

godine u sklopu EU programa PROGRESS, uz potporu Europske komisije - Glavne uprave za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. U radu konferenciji sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice za djecu kao moderatorica radionice „Primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije“.

11 RAD REGIONALNIH UREDA

Na temelju potrebe proširenja rada na regionalnu razinu, od 2007. godine Ured pravobraniteljice za djecu, osim u Zagrebu, djeluje i u Splitu, Rijeci i Osijeku. Ustroj rada Ureda, koncipiran je na način da se s relativno malim brojem savjetnika multidisciplinarno pokrivaju različita područja u zaštiti prava djece. U dijelu promocije prava djece, radi se prema teritorijalnom načelu, dok se u dijelu rješavanja pojedinačnih prijava povreda prava djece i predlaganja sveobuhvatne zaštite prava djece, radi prema funkcionalnom načelu, prema stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, ovisno o vrstama prava djece, neovisno o regiji iz koje dijete dolazi.

11.1 URED U OSIJEKU

U Uredu u Osijeku sada radi dvoje savjetnika, diplomirani pravnik i diplomirana socijalna pedagoginja, koji rade na stručnim poslovima pravosudne zaštite, socijalne skrbi, zdravstva i obitelji, obitelji i djece i mladeži s poremećajima u ponašanju i u području zaštite djece zatvorenika za cijelu Hrvatsku. Oboje savjetnika rade i na ostalim poslovima za regionalne potrebe. Tijekom prošle godine nastavljene su aktivnosti Ureda vezane uz povrede pojedinačnih prava djece temeljem zaprimljenih prijava, koje su usmjeravale rad i na opće inicijative radi zaštite, praćenja i promocije prava djece.

Kako Ured u Osijeku do sada nije imao vlastiti prostor, u listopadu 2009. započela je obnova dobivenog prostora koji svojim kapacitetima u potpunosti zadovoljava potrebe Ureda, posebice one usmjerene na susrete s djecom, te bolju suradnju s lokalnom zajednicom. Selidba u novi ured realizirana je u veljači 2010.

U tablici su iskazani podaci o vrstama i broju povreda dječjih prava u 2009. godini za pet županija koje pokriva ured u Osijeku, odnosno 130, od ukupno 1050 pojedinačnih povreda prava prijavljenih Uredu pravobraniteljice za djecu. Najveći broj, 64 prijave, odnosi se na Osječko-baranjsku županiju, zatim slijedi Vukovarsko-srijemska županija sa 32 prijave, Požeško-slavonska županija sa 17, Brodsko-posavska županija sa 16 te samo jedna prijava iz Virovitičko-podravске županije. Broj pojedinačnih prijava u 2009. godini za područje regije je veći u odnosu na 2008. godinu, proporcionalno povećanom broju prijava na razini države. Prema vrstama povreda prava, najveći se broj odnosi na povredu osobnih prava djeteta (pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb te pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja), zatim slijede povrede obrazovnih prava djece.

URED U OSIJEKU	Virovitičko-podravska	Požeško-slavonska	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije + inozemstvo + nepoznato	UKUPNO
Ukupno	1	17	16	64	32	130	920	1050
Osobna prava - ukupno	1	11	7	38	19	76	549	625
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>		6	4	17	9	36	272	308
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>				1	1	2	18	20
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	1	3	1	17	9	31	219	250
<i>Ostala osobna prava</i>		2	2	3		7	40	47
Prava djece kao članova društvene zajednice				1		1	12	13
Obrazovna prava		3	5	8	9	25	162	187
Zdravstvena prava		2	1	1		4	31	35
Socijalna prava			2	4	2	8	40	48
Ekonomska prava				3		3	52	55
Kulturna prava				1		1	10	11
Pravosudno-zaštitna prava				5	1	6	27	33
Sigurnost i zaštita djece		1		2		3	9	12
Diskriminacija						0	3	3
Nenadležnost				1	1	2	20	22
Ostala prava			1			1	5	6

Regionalnom uredu u Osijeku tijekom 2009. godine obratile su se ukupno 133 stranke, od čega osobnim dolaskom 32, a telefonom 101. Neke stranke su se više puta javljale, no zabilježeno je, u pravilu, samo prvo javljanje. U odnosu na prethodne godine, ured u Osijeku bilježi gotovo isti broj obraćanja stranaka, koje pretežno traže savjet i pomoć vezanu za pravnu problematiku, razne obavijesti o mogućnostima zaštite djece od strane sustava, a ponekad samo podršku i razumijevanje. Temeljem neposrednih kontakata sa strankama otvoreno je i više predmeta praćenja zaštite prava djece te poduzimanja mjera iz ovlasti Ureda. Broj obraćanja stranaka oslikava područje problema s kojima se stranke najviše susreću (kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, postupak donošenja odluke o roditeljskoj skrbi, nasilje u obitelji i školi) te upućuje na postojanje veće osjetljivosti u društvu za zaštitu tih prava djece. Često se u razgovoru sa strankama saznaje da su tek u Uredu dobile potpunu informaciju o pravima djeteta i mogućnostima njihove zaštite.

Podaci iz tablice ukazuju na strukturu osoba koje se javljaju Uredu. I u 2009. godini najčešće se obraćaju majke, a zatim očevi, što, uz zajedničko obraćanje roditelja, čini 98 slučajeva od ukupno 133. Dijete nam se osobno obratilo tek u četiri slučaja. Ovo potvrđuje potrebu daljnjeg upoznavanja djece i šire javnosti s djelovanjem Ureda na regionalnoj razini, promicanjem dječjih prava te pozivom djeci na osobno javljanje u slučaju kršenja bilo kojeg njihovog prava.

Ured u Osijeku	Osobno	Telefonski	Ukupno
Dijete osobno	1	3	4
Majka	11	40	51
Otac	11	32	43
Roditelji	4		4
Sestra/Brat	1		1
Baka/Djed	2	7	9
Rođaci		4	4
Susjedi	1		1
Ostali	1	6	7
Institucije		7	7
Anonimno		2	2
Ukupno	32	101	133

Stranke u svojim javljanjima iznose probleme u vezi s pravima djece, s kojima se susreću tijekom postupka razvoda braka, u pravilu vezano uz održavanje susreta, odluke o povjeri i ostvarenja prava i naplate uzdržavanja za dijete te traže savjet o daljnjem postupanju. Nerijetko prijavljuju zanemarivanje ili nasilje prema djetetu od strane drugog roditelja, te ostalih odraslih osoba. Traže i informacije o kaznenim postupcima u kojima se djeca pojavljuju kao počinitelji ili žrtve kaznenih djela, ponekad s pritužbom na postupanje djelatnika institucija prema djetetu. Također se traži utjecanje pravobraniteljice za djecu na donošenje odluka nadležnih tijela, zbog nezadovoljstva njihovim postupanjem u pojedinom slučaju, zbog neučinkovitosti ili dugotrajnosti postupka. Uz upute strankama o ovlastima pravobraniteljice za djecu i savjetu za daljnje postupanje, u pravilu se zatražilo izvješće od nadležnog tijela o okolnostima slučaja te uputila preporuka za poduzimanje mjera radi zaštite prava i dobrobiti djece.

Na području ove regije najčešći slučajevi se odnose na povrede prava djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb te susrete i druženja s roditeljem s kojim dijete ne živi (37), a zatim slijede slučajevi nasilja u obitelji i zanemarivanja (31) te povreda obrazovnih prava djeteta (25).

Stranke se pritužuju na sporost nadležnih institucija u slučajevima gdje postoji potreba žurne intervencije radi zaštite djeteta, odnosno neučinkovitost u provedbi mjera obiteljsko pravne zaštite, što može biti posljedica nedovoljnog broja potrebnih stručnjaka u institucijama koje obavljaju poslove, ali i nedovoljne senzibiliziranosti sustava i pojedinaca u zaštiti djece. Ovaj problem je osobito izražen u manjim gradovima.

Unatoč preporukama pravobraniteljice za djecu, u sudskim odjelima obiteljsko pravne zaštite nisu osnovane stručne službe koje bi zasigurno utjecale na bolju zaštitu djece na ovom

području. Općinski sud u Osijeku jedan je od rijetkih sudova koji ima organizirana dežurstva sudaca u obiteljsko pravnoj zaštiti. Žurnije, a po potrebi i trenutačno postupanje sudova, zasigurno bi utjecalo na sprečavanje kršenja niza prava djece tijekom i nakon razvoda roditelja, posebice na moguću samovolju te manipulaciju djetetom od strane jednog roditelja, u slučaju nepostojanja odluke suda.

O postojanju niza problema u ovom području zaštite djece govori velik broj prijava povreda prava djeteta na susrete i druženja s roditeljem, ali i s bakom i djedom. S obzirom na uočeni problem, u Osijeku je u svibnju 2009. održana tribina o mjerama obiteljskopravne zaštite u postupcima prije, tijekom i nakon razvoda braka, usmjerenih upravo na zaštitu prava djece na roditeljsku skrb i život s roditeljem uz ravnopravno sudjelovanje drugog roditelja u odgoju i razvoju djeteta. Sudionici tribine bili su predstavnici svih centara za socijalnu skrb iz pet županija koje obuhvaća regionalni ured u Osijeku te suci s nekoliko sudova koji se bave obiteljskim odnosima. Uz osobno sudjelovanje pravobraniteljice za djecu i savjetnika za područje obiteljskopravne zaštite, u stručnu raspravu su se uključili svi sudionici. Rasprava o iznesenim mišljenjima i primjeri slučajeva rezultirali su zaključcima koji su dostavljeni u obliku preporuke Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvu pravosuđa.

S obzirom na najučestaliju problematiku kršenja prava djece u slavonskoj regiji, u 2009. godini bilježimo nesklad između potreba za zaštitom mentalnog zdravlja djece i postojećih resursa. Pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku za osnivanje Poliklinike za zaštitu djece svim županijama slavonske regije i Gradu Osijeku, a obavijest o tome i Odjelu psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, zatraživši da je izvijeste o svojim stavovima o preporuci te o mogućnostima za ostvarivanje tog projekta.

Zbog potrebe bolje prevencije alkoholizma djece i mladih, Ured je dostavio preporuku organizatorima manifestacije „Vinski maraton“ u Baranji. Preporučeno je kritičniji pristup događajima koji podržavaju i potiču alkoholiziranje odraslih osoba i koji šalju poruku javnosti o prihvatljivosti pa čak i poželjnosti takvog ponašanja.

Promocija prava djece jedna je od aktivnosti koju djelatnici Ureda u Osijeku kontinuirano provode. Tijekom 2009. održano je više predavanja i sudjelovanja na kojima su se promovirala dječja prava i govorilo se o radu i ovlastima pravobraniteljice za djecu. Predavanja su održana na aktivu defektologa Vukovarsko-srijemske županije te na skupu voditelja školskih aktiva učitelja razredne nastave, učitelja savjetnika i učitelja mentora Osječko-baranjske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske županije.

Djelatnici Ureda su sudjelovali na znanstvenom skupu u Vukovaru o školovanju djece različitih nacionalnosti; u aktivnostima Društva Naša djeca iz Osijeka – druženjem i razgovorom s djecom tijekom priredbe u povodu Dječjeg tjedna; na okruglom stolu udruge *Info centar za mlade* o medijima; na javnim tribinama Obiteljskog centra Vukovarsko-srijemske županije o noćnim izlascima mlađih od 16 godina, kao i o zaštiti djece od tjelesnog kažnjavanja; na skupu o radu nevladinih udruga, u organizaciji Ureda za udruge Vlade RH; te na okruglom stolu udruge Izvor, o nasilju u obitelji i zaštitnim mjerama radi sprečavanja daljnjeg nasilja. U svakoj prilici je naglašena potreba podizanja svijesti okoline o važnosti uvažavanja dječjeg mišljenja i izraženih stavova.

Posjetili su četiri učenička doma, jedan u Vukovaru i tri u Osijeku. Zatim, Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, prisustvovali su i „otvorenju“ poljoprivrednog zemljišta za potrebe ovog Doma i aktivnostima za doniranje sredstava za poboljšanje životnog standarda šticećenika.

Obišli su i Dom za djecu i mladež Klasje u Osijeku i Dom za djecu u Slavonskom Brodu. Posjetili su Kaznionicu u Požegi, uključujući i zatvor za maloljetnike, Odgojni zavod u Požegi, Zatvor u Osijeku te Skloništa za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku i Vukovaru. Savjetnici pravobraniteljice obišli su i dvije zdravstvene ustanove - Opće bolnice u Požegi i Virovitici - te obiteljske centre u Požeško-slavonskoj i Virovitičko-podravskoj županiji.

Zbog specifičnosti područja zaštite prava djece s poremećajima u ponašanju, koji je u opisu poslova savjetnice u Osijeku, savjetnica je sudjelovala u inicijativama i obilascima odgojnih ustanova u cijeloj Hrvatskoj, kao i odgojnih zavoda te kaznionica i zatvora.

Savjetnici Ureda u Osijeku ostvarili su suradnju s Odsjekom za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku. Za potrebe Ureda, asistentice fakulteta su izradile dva vrijedna ekspertna mišljenja – *Sexting tinejdžera* i *Izloženost djece militarističkim sadržajima u medijima*. Ova ekspertna mišljenja pravobraniteljica će koristiti za formiranje svojih stajališta o navedenim pojavama te prilikom upućivanja preporuka djeci, roditeljima, nastavnicima i drugima o načinu kako na što bolji način zaštititi djecu. Ured u Osijeku ostvario je suradnju i s udrugom Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka, a u sklopu davanja podrške njihovom projektu „Za sigurniji Internet u školama“. Udruga svojim aktivnostima promiče zaštitu djece od neprimjernih sadržaja i nasilja na Internetu, a kako je ovaj cilj komplementaran s aktivnostima pravobraniteljice za djecu, dogovorena je dalja suradnja u planiranim aktivnostima.

Problematika izmijenjenog načina financiranja organiziranog prijevoza djece u školu praćena je i na lokalnoj razini, u sklopu općeg rješavanja tog ugroženog prava djece. Na području regionalnog Ureda u Osijeku većina općina i gradova odlučila je sudjelovati u troškovima prijevoza učenika, što je osobito bilo važno u slučajevima prijevoza učenika iz prigradskih naselja u škole u gradu.

Institucije i aktivnosti usmjerene na zaštitu mentalnog zdravlja i prevenciju poremećaja u ponašanju djece, u slavonskoj su regiji, nažalost, manje razvijene u odnosu na druge dijelove Hrvatske. Bilježi se nedovoljan broj savjetovališta, škola za roditelje, preventivnih programa u školama, a u samo tri od pet županija u regiji djeluju obiteljski centri. U Osječko-baranjskoj (koja je četvrta po veličini u državi) i Brodsko-posavskoj županiji još nema takvih centara, što također svjedoči o nedovoljnoj zaštiti dječjih prava i interesa na ovom području.

Ured u Osijeku će i nadalje provoditi informiranje i senzibiliziranje svih subjekata i cjelokupne javnosti o pravima djece. U sljedećem razdoblju u planu je intenzivirati suradnju s djecom radi poticanja njihovog sudjelovanja u društvu, i to kroz savjetničku mrežu pravobraniteljice za djecu, susrete s djecom koja sudjeluju u provođenju vršnjačkih preventivnih programa u školama te drugim skupinama djece, posebice u školama i drugim institucijama. Na temelju dogovora s nekoliko fakulteta u Osijeku, u planu je intenziviranje suradnje s ciljem edukacije studenata o dječjim pravima i djelovanju pravobraniteljice za djecu. Planirana je i suradnja s Agencijom za odgoj i obrazovanje u edukaciji prosvjetnih djelatnika te sa stručnim aktivima i nastavnicima u pojedinim školama. Provodit će se i inicijative vezane za zaštitu djece od svih oblika nasilja i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju. Vidljivo je da institucije u regiji koje se bave djecom pokazuju sve veći interes za senzibilizaciju i educiranje iz područja prava djece i njihove zaštite te za suradnju s Uredom pravobraniteljice za djecu.

11.2 URED U RIJECI

U regionalnom uredu u Rijeci, za područje Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije (u daljnjem tekstu riječke regije), rad obavljaju dvije diplomirane pravnice i to savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove, za područje pravosudne zaštite, socijalne skrbi, zdravstva i obitelji te promocije prava djece i stručna suradnica za obitelj i zdravstvo. Od kraja travnja 2009. godine, zbog korištenja roditeljnog dopusta savjetnice, u uredu u Rijeci je radila samo stručna suradnica.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije + inozemstvo + nepoznato	UKUPNO
Ukupno	138	12	48	198	852	1050
Osobna prava-ukupno	77	10	31	118	507	625
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	33	5	13	51	257	308
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	4			4	16	20
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	35	5	15	55	195	250
<i>Ostala osobna prava</i>	5		3	8	39	47
Prava djece kao članova društvene zajednice				0	13	13
Obrazovna prava	27	2	10	39	148	187
Zdravstvena prava	4		2	6	29	35
Socijalna prava	5			5	43	48
Ekonomska prava	20		2	22	33	55
Kulturna prava	1		1	2	9	11
Pravosudno-zaštitna prava	3		1	4	29	33
Sigurnost i zaštita djece				0	12	12
Diskriminacija				0	3	3
Nenadležnost	1		1	2	20	22
Ostala prava				0	6	6

Od ukupnog broja od 1050 prijava s područja cijele države, 198 (18,85 %) prijava odnosilo se na ovu regiju, od toga 138 prijava na Primorsko-goransku županiju, 48 na Istarsku te 12 prijava na Ličko-senjsku županiju. Ukupni broj prijava na području ove regije u odnosu na prethodnu godinu porastao je za 20.

Najveći broj prijava, s područja riječke regije, njih 118, i ove se godine odnosio na povrede osobnih prava djeteta, a među njima najviše na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Nakon osobnih prava, najveći broj prijava odnosio se na povredu obrazovnih prava djece.

Uredu se stranke obraćaju za savjet osobno ili telefonom. Tako je tijekom 2009. godine zabilježeno ukupno 270 obraćanja riječkom uredu, od čega ih je 176 bilo telefonom, a 94 osobnim dolaskom stranke. I ovaj broj je porastao u odnosu na prethodnu godinu. Najmanji broj obraćanja uredu bila su obraćanja same djece. U razgovorima s djecom u drugim prilikama primjećujemo da uglavnom nisu upoznata s postojanjem i načinom rada pravobraniteljice za djecu. To svakako upućuje na potrebu boljeg informiranja djece o ulozi pravobraniteljice za djecu, no zabrinjava i to što djeca u okviru obrazovnog procesa nisu educirana o svojim pravima i mogućnostima njihove zaštite.

Ured u Rijeci	Osobno	Telefonski	Ukupno
Dijete osobno		2	2
Majka	48	80	128
Otac	32	46	78
Roditelji	2		2
Baka/Djed	3	23	26
Rodaci		1	1
Susjedi	1	2	3
Ostali	2	4	6
Institucije	5	13	18
Anonimno	1	5	6
Ukupno	94	176	270

Većinom se stranke u svojim obraćanjima riječkom uredu informiraju o pravima djece tijekom razvoda braka roditelja, susretima i druženju s roditeljem s kojim ne žive, načinima ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje od strane roditelja. Opći problem povreda prava djeteta prilikom prestanka zajedničkog života roditelja te iskorištavanje djeteta u „borbi“ protiv bivšeg partnera ističe se i u ovoj regiji, a vidljiv je u broju prijava te kroz osobna i telefonska savjetovanja.

Sve se veći broj obraćanja roditelja odnosi na vršnjačko nasilje, koje djeca trpe u školi ili izvan škole, što je problem s kojim se škole te centri za socijalnu skrb ponekad vrlo teško nose. Stranke se često obraćaju za pomoć kad smatraju da tijela koja odlučuju o pravima djeteta i njegovoj zaštiti ne čine dovoljno u interesu djeteta.

U siječnju 2009. u Rijeci je organizirana stručna raspravu „Djeca i konfliktni razvodi – Manipulacija djecom tijekom razvoda“. Kao stručnjaci uključeni u ovu problematiku, na raspravu su pozvani predstavnici centara za socijalnu skrb, obiteljskih centara, županijskih i općinskih sudova i državnih odvjetništva te stručnjaci iz regije koji pružaju pomoć i potporu djeci i roditeljima. Mnogi od njih su u svojim izlaganjima istaknuli brojne probleme u svome radu.

Više puta smo sudjelovali na skupovima Obiteljskog centra Ličko-senjske županije i time podržali njihov angažman u radu s obiteljima i djecom ovoga područja, a pritom posebno vrijednim smatramo pozivanje i omogućavanje prisustvovanja djece na ovim raspravama. O pravima djece te zaštiti njihovih prava u obrazovnom sustavu izlagali smo na stručnim

skupovima namijenjenim učiteljima hrvatskog jezika Istarske, Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje. Također smo sudjelovali i na skupu u organizaciji Grada Rijeke, koji je bio domaćin sudionicima mreže „*Cities for children*“ o programima prevencije usmjerenim ka reduciranju rizičnih ponašanja za zdravlje djece. Sudjelovali smo i na skupu u organizaciji foruma žena i foruma mladih jedne političke stranke, o prevenciji nasilja među mladima te Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji.

Podržali smo i skup koji je Dom za dnevni boravak djece „Tić“ organizirao kao završetak uspješno provedenog niza aktivnosti u kojima su, učeći kroz radionice o pravu na zaštitu od nasilja putem interneta i mobitela te sudjelujući na završnom skupu svojim izlaganjem, aktivno sudjelovala djeca ambasadori „Tića“. Doprinos rada Doma „Tić“ smatramo važnim u zaštiti prava djece ove regije, stoga cijenimo njihova sudjelovanja na našim skupovima i druge oblike suradnje s Uredom pravobraniteljice za djecu.

Ured je sudjelovao i na drugim skupovima organiziranim u ovoj regiji na kojima je javnosti predstavljen rad pravobraniteljice za djecu te je isticana važnost senzibiliziranja javnosti za potrebe djece te priskrbliivanja dovoljnog broja stručnjaka za rad s djecom na različitim područjima zaštite njihovih prava.

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica i njene suradnice posjetile su tijekom 2009. nekoliko ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca, a koje se nalaze na području riječke regije. Posjećeni su: Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi „Kuća milosrđa“ u Majmajoli kod Vodnjana, Dom za odgoj djece Cres, u kojem borave djeca do 14. godine, Dom za odgoj djece i mladeži Mali Lošinj, u kojem borave djeca do 18. godine, Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Osnovna škola „Fran Krsto Frankopan“ na Krku i Osnovna škola „Ivanka Trohar“ u Fužinama. Obilasci ustanova opširnije su opisani u posebnom dijelu izvješća.

Tijekom obilazaka, posebice onih u manjim mjestima ili na otocima, među ostalim je ponovo primijećen nedostatak prostora za zabavu djece. Djeca su, u nedostatku sportskih dvorana, centara za zabavu i sličnih prostora gdje bi se međusobno družila, posebice zimi, prisiljena vrijeme provoditi u kafićima gdje vrlo rano posežu za alkoholom i cigaretama. Smatrajući to lošim uvjetima za razvoj djece, na svih sedam općina na otoku Krku uputili smo preporuke za poduzimanje mjera radi osiguravanja prostora i sadržaja potrebnog za ostvarenje djetetovog prava na kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

U svome radu Ured pravobraniteljice za djecu, kroz zajedničke aktivnosti te sudjelovanja na skupovima, surađuje sa službama i civilnim sektorom. Tu suradnju smatramo iznimno važnom za razmjenjivanje informacija i iskustava sa svima koji se skrbe o zaštiti djece ove regije te suradnju planiramo nastaviti i proširiti.

11.3 URED U SPLITU

U uredu u Splitu zaposlene su dvije savjetnice, profesorica pedagogije kao savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - područje odgoja i obrazovanja, obitelji, kulturnih i ekonomskih prava djece i promocije prava djece te diplomirana pravica, savjetnica za pravne poslove – područje socijalne skrbi i obitelji.

Savjetnice su i ove godine radile na pojedinačnim predmetima, kao i na općim inicijativama usmjerenim zaštiti, praćenju i promociji prava djece u regiji.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije + inozemstvo + nepoznato	Ukupno
Ukupno	102	32	21	18	173	877	1050
Osobna prava - ukupno	68	17	16	14	115	510	625
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	33	10	9	9	61	247	308
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2			2	4	16	20
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	31	6	5	3	38	212	250
<i>Ostala osobna prava</i>	2	1	2		12	35	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	2			1	3	10	13
Obrazovna prava	16	7	3	2	28	159	187
Zdravstvena prava	4	1			5	30	35
Socijalna prava	5	1	1		7	41	48
Ekonomska prava	3	2	1		6	49	55
Kulturna prava		1			1	10	11
Pravosudno-zaštitna prava	2	2		1	5	28	33
Sigurnost i zaštita djece					0	12	12
Diskriminacija					0	3	3
Nenadležnost	2	1			3	19	22
Ostala prava					0	6	6

Od ukupno 1050 prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, 173 (16,47 %) prijave su se odnosile na područje na kojem djeluje ured u Splitu (u daljnjem tekstu splitska regija). Od toga 102 prijave odnosile su se na Splitsko-dalmatinsku, 32 na Zadarsku, 21 na Dubrovačko-neretvansku i 18 na Šibensko-kninsku županiju. Neznatno je manji broj pojedinačnih prijava u odnosu na prošlo izvještajno razdoblje kada ih je zaprimljeno 176, međutim u 2009. godini je povećan broj općih inicijativa u regiji.

Kao i u prošlom izvještajnom razdoblju, najveći se broj prijava odnosi na povredu osobnih prava djeteta, prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Po broju prijava slijede povrede obrazovnih prava.

Pojedine stranke obraćale su se telefonski i više puta nego što je zabilježeno. Broj obraćanja regionalnom uredu raste, posebno u odnosu na obiteljskopravnu problematiku. To ukazuje

na moguće povećanje broja povreda prava djece, na veći senzibilitet za zaštitu prava djece, ali i prepoznavanje Ureda kao mjesta na kojem mogu dobiti pomoć.

I ove godine je uočljivo da se osobno i telefonski regionalnom uredu u Splitu obraćaju uglavnom odrasle osobe, pretežno majke (190 ili 44,08 %), a tek u jednom slučaju nam se obratilo dijete. Valja napomenuti da su obraćanja djece u pojedinačnim povredama najviše zastupljena putem e-maila pa ćemo takav način komunikacije njegovati i dalje, uz daljnje informiranje i ohrabrivanje djece da se osobno obraćaju Uredu pravobraniteljice. Kroz kontakte s djecom tijekom grupnih posjeta djece Uredu (koji nisu iskazani u gornjoj tablici), savjetnice su bile informirane i o povredama prava djece te su u odnosu na to postupale podjednako kao i u pojedinačnim obraćanjima. Navedene prijave djece uglavnom su se odnosile na odgojno-

obrazovni sustav i pravo na zaštitu od svakog oblika nasilja.

Ured u Splitu	Osobno	Telefonski	Ukupno
Dijete osobno		1	1
Majka	25	165	190
Otac	24	54	78
Roditelji	6		6
Sestra/Brat	2	1	3
Baka/Djed	24	34	58
Rođaci	2	5	7
Ostali	3	10	13
Institucije	4	62	66
Anonimno		9	9
Ukupno	90	341	431

Stranke su nam se obraćale s namjerom informiranja o načinima i mogućnostima zaštite prava djece, uglavnom u situacijama razvoda braka roditelja, ostvarivanja prava na uzdržavanje, zaštitu djece od svakog oblika nasilja, zaštite obrazovanih prava i drugo. U pojedinim situacijama kad su stranke iscrpile mogućnosti traženja zaštite prava djece sukladno zakonskim propisima ali su bile nezadovoljne postupanjem pojedinih nadležnih službi, tražili smo izvješća nadležnih, upućivali im preporuke te postupali kao posrednici među strankama i institucijama u svrhu zaštite prava i najboljih interesa djece.

Kao dominantni problem povreda prava djece u splitskoj regiji i ove se godine javlja nepoštovanje djetetovog prava na susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi (35,26 %) te sve veći broj slučajeva nasilja u obitelji kao i drugih oblika nasilja (27,16 %). Nažalost, povećani broj slučajeva koji zahtijevaju žurnu intervenciju nadležnih institucija nije praćen i povećanjem broja stručnjaka koji na tim poslovima rade. Stranke se uglavnom tuže na sporost i nedovoljnu efikasnost obiteljskopravne zaštite. U 2009. godini Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije preselio se na drugu lokaciju, čime su bitno poboljšani njegovi prostorni uvjeti, što će zacijelo pridonijeti još boljem i efikasnijem tretmanu obitelji kojima je nužna pomoć. Uočena je i potreba osnaživanja stručnih službi iz područja obitelji i socijalne skrbi u najudaljenijim kopnenim i otočnim područjima pa su u tom smislu i upućene preporuke nadležnom ministarstvu.

Unatoč općim preporukama pravobraniteljice za djecu za osnivanje stručnih službi u sudskim odjelima za obiteljskopravnu zaštitu djece kao i za edukaciju sudaca, u splitskoj se regiji u tom smislu nisu dogodile pozitivne promjene. Takvi odjeli još nisu ustrojani, a nije organizirano ni dežurstvo sudaca radi donošenja žurnih privremenih mjera koje životne okolnosti ponekad zahtijevaju.

Povećani broj povreda prava djece na susrete i druženja aktualizira i nužnost češćeg donošenja privremenih mjera u postupcima u kojima se odlučuje o odnosima roditelja i djece, koji bi zasigurno utjecali na smanjenje povreda i manipulacija dječjim pravima. Kao doprinos senzibiliziranju za ovu vrstu problema u studenome 2009. u Splitu smo održali stručnu raspravu „Manipulacija djecom tijekom razvoda“. Raspravi su se odazvali predstavnici centara za socijalnu skrb, sudova, državnih odvjetništava, policijskih uprava, obiteljskih centara te drugih institucija i udruga sa područja Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

U splitskoj regiji veliki je problem dugotrajnost sudskih postupaka kojima se roditeljima izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, što utječe na duljinu boravka djece u ustanovama socijalne skrbi te je nužno poticati svijest o potrebi hitnog postupanja i o posljedicama koje dugotrajni smještaj u institucijama ima na djecu.

Drugi problem koji se istaknuo u regiji jest povreda obrazovnih prava djece i nasilje u odgojno obrazovnim ustanovama. Tijekom 2009. godine otvoreno je šest novih dječjih vrtića, čime su se bitno zadovoljile potrebe djece grada Splita, no još uvijek dostupnost vrtića u cijeloj regiji, posebno na otocima i u Zagori nije na zadovoljavajućoj razini.

U osnovnom i srednjem obrazovanju uočljiva je nedovoljna ekipiranost stručnih službi u školama kao i nesnalaženje u provođenju mjera zaštite, kako na individualnoj tako i na grupnoj razini. Važno je napomenuti da je problem školskog prijevoza i neispravnih autobusa kojima se prevoze djeca u regiji posebno uočljiv u dalmatinskoj zagori i manjim mjestima. Stoga je, kao nastavak na raniju preporuku upućenu svim osnivačima škola u Hrvatskoj radi ostvarenja prava učenika na organizirani prijevoz te radi zaštite sigurnosti djece u prometu, pravobraniteljica za djecu organizirala sastanak s predstavnicima Splitsko-dalmatinske županije te predstavnikom Ministarstva mora, prometa i infrastrukture - Odjela inspekcije cestovnog prometa i cesta. Na sastanku ih je upoznala sa zaprimljenim pritužbama o okolnostima koje su po djecu ugrožavajuće te sa svojim preporukama za veću sigurnost djece u prometu. Unatoč svim dosadašnjim aktivnostima Ureda problemi vezani za prijevoz djece i dalje egzistiraju.

Lokalna vlast u gradu Splitu ove je godine pokazala senzibilitet za uvođenje asistenata u nastavi, no stanje na području regije još uvijek nije zadovoljavajuće. Poteškoće u funkcioniranju Centra za autizam - Podružnice Split, u pogledu prostornih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta rada, a koji su spominjani u prethodnim izvještajnim razdobljima ni nakon uključivanja nadležnih službi u rješavanje problematike nisu u potpunosti riješeni.

Ured je posebno bio usmjeren na senzibiliziranje javnosti i lokalnih vlasti o potrebi stvarne brige za djecu i mlade, posebice za njihovo mentalno zdravlje. Naime, u cijeloj dalmatinskoj regiji ne postoji stručna institucija koja na jednom mjestu i multidisciplinarno pruža djeci i njihovim obiteljima usluge dijagnostike, savjetovanja, terapijskog tretmana, vještačenja i provođenja preventivnih programa. Uz nekoliko sastanka koje je Ured inicirao s predstavnicima grada, županije i stručnjacima podržali smo i akciju „Brinemo li se dovoljno?“ koja je započela u studenom 2009. godine, u organizaciji Doma za djecu „Maestral“, Dječjeg gradskog vijeća Omiš i Graditeljske, obrtničke i grafičke škole Split. Iako stručnjaci već desetljećima ukazuju kako je briga o mentalnom zdravlju djece u regiji nedovoljna, uočavamo kako lokalne vlasti još uvijek ne prepoznaju stvarne potrebe djece, umanjuju važnost brige o mentalnom zdravlju pa stoga izostaje njihova reakcija i angažman.

Ured je i ove godine pratio aktivnosti oko realizacije otvaranja odjela dječje psihijatrije u okviru KBC Split. Unatoč osiguranim prostornim i kadrovskim preduvjetima, u čemu je ovaj Ured posredovao, s realizacijom ovog projekta još se nije ni započelo. Nezadovoljna dosadašnjom brigom za mentalno zdravlje djece koja u ovoj regiji nemaju adekvatnu izvanbolničku i bolničku skrb, pravobraniteljica će u okviru svojih ovlasti i dalje aktivno pratiti tijek realizacije navedenih projekata. (Zaštita mentalnog zdravlja djece obuhvaćena je posebnim dijelom izvješća.)

Prateći prava djece u području slobodnog vremena na temelju pristiglih izvješća gradova i općina, u regiji uočavamo nedovoljan senzibilitet za zaštitu prava djece i njihovu participaciju u slobodnom vremenu. Aktivnosti i materijalna ulaganja lokalnih zajednica u ovom području još uvijek nisu u skladu s potrebama djece te je ponuda kvalitetnih sadržaja za djecu nedostatna, a mnogima i nedostupna. Ova je problematika iscrpno opisana u dijelu izvješća o kulturnim pravima.

I dalje uočavamo brojna kršenja prava djece u lokalnim medijima kao i nedostatak pozitivnih sadržaja za djecu i o djeci u medijima, stoga u sljedećem razdoblju posebnu pozornost treba posvetiti njihovom senzibiliziranju za dječja prava.

Ured je kao i do sada intenzivno bio usmjeren na promociju prava djece, kroz upoznavanje, informiranje, senzibilizaciju i savjetovanje djece, stručnjaka i javnosti o dječjim pravima te o načinu i djelokrugu rada Ureda pravobraniteljice za djecu. Tijekom 2009. savjetnice iz splitskog ureda održale su više od 20 predavanja, izlaganja, radionica na raznim skupovima i tribinama. Posebno ističemo predavanje „Sigurnost djece“ održano za svu djecu osnovnih škola iz Omiša i okolice u povodu Međunarodnog dana djeteta. Savjetnice su redovito sudjelovale i na brojnim stručnim skupovima.

Najvažniji dio promocije dječjih prava ostvaren je kroz susrete s djecom u splitskom uredu pravobraniteljice te u školama, vrtićima i drugim ustanovama u kojima borave djeca. Ove godine ostvareni su posjeti osnovnoj i srednjoj školi u Visu, osnovnim školama u Komiži i na Mljetu, dječjim vrtićima u Visu i Komiži, Terapijskoj zajednici "Reto centar – prijatelji nade", Kući za žene u Trogiru, Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Splitu, Centru za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonačić“ u Splitu, Centru za rehabilitaciju "Fra Ante Sekelez" u Vrlici te Domu za djecu „Maslina“ u Dubrovniku. Naše aktivnosti s ciljem zaštite prava i interesa djece na otocima detaljnije su opisane u posebnom dijelu izvješća.

Tijekom 2009. godine nastavljene su radionice za djecu školske novinare, u splitskom uredu pravobraniteljice. Sudionice tih radionica aktivno su se uključile i u rad tribine "Uloga dječjih i učeničkih časopisa u promicanju dječjih prava", održane u listopadu 2009. u Zadru, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu. Tribina je organizirana slijedom dosadašnjih aktivnosti Ureda i suradnje s dječjim i učeničkim časopisima, a s ciljem njihove afirmacije i ostvarivanja dječjih prava, osobito prava na izražavanje mišljenja i prava na sudjelovanje. Putem videoveze, djeca školski novinari iz Splita i Dubrovnika pratila su izlaganja na tribini u Zadru te izvijestila o svojim aktivnostima i planovima.

U povodu druge godišnjice otvaranja regionalnog ureda u Splitu, Ured su posjetili članovi Dječjeg gradskog vijeća Grada Omiša, što je jedino dječje vijeće na području splitsko dalmatinske županije. U protekloj godini Ured pravobraniteljice za djecu posjetila je grupa učenika OŠ „Petar Krešimir IV.“ iz Šibenika, koja kontinuirano radi na projektima vezanim za prava djece, potom učenici OŠ „Knez Mislav“ iz Kaštel Sućurca, djeca iz posebnog razrednog

odjela OŠ „Pojišan“ iz Splita, učenici novinarske grupe OŠ „Plokite“ iz Splita te dramska skupina Društva „Naša djeca“ iz Splita.

S ciljem promocije dječjih prava i informiranja javnosti o postojanju Ureda kao i snimanja stanja prava i rješavanja pojedinačnih slučajeva kroz zajedničke aktivnosti i sastanke, nastavljena je suradnja sa svim službama u regiji, kao i sa civilnim sektorom koji djeluje u području skrbi i zaštite djece. Posebno ističemo početak suradnje s Filozofskim fakultetom u Splitu, u sklopu koje savjetnica redovito održava predavanja o pravima djece za studente učiteljskih smjerova.

Poteškoće u ostvarivanju prava djece u regiji i dalje su prisutne te ukazuju da treba nastaviti raditi na informiranju i educiranju djece te svih onih koji su uključeni u njihovu skrb, odgoj i obrazovanje. Regionalni Ured u Splitu će i dalje pratiti stanje prava djece u regiji te posebno jačati suradnju s djecom. Zbog nedovoljne participacije djece u školi i lokalnoj zajednici, Ured pravobraniteljice za djecu će intenzivnije usmjeriti svoje aktivnosti na promociju ovog prava. S tim u vezi planira se daljnja suradnja s djecom školskim novinarima, djecom članovima savjetničke mreže pravobraniteljice, dječjim gradskim vijećem, kao i intenzivnija druženja s djecom iz dječjeg doma „Maestral“ te podružnice „Miljenko i Dobrila“. S posebnom pažnjom i dalje ćemo pratiti stanje prava djece na otocima i izoliranim područjima regije.

PODACI O POJEDINAČNIM PRIJAVAMA POVREDA PRAVA U OSTALIM ŽUPANIJAMA

URED U ZAGREBU + inozemstvo i nepoznato	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Ukupno	16	17	15	13	18	42	25	78	208	7	439	501	110	1050
Osobna prava - ukupno	11	13	7	6	11	21	12	50	124	7	262	309	54	625
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	6	8	2	2	8	6	6	25	60	6	129	148	31	308
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2		1	1		2		2	2		10	10	0	20
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	2	3	4	2	3	12	6	20	53	1	106	124	20	250
<i>Ostala osobna prava</i>	1	2		1		1		3	9		17	27	3	47
Prava djece kao članova društvene zajednice								1	2		3	4	6	13
Obrazovna prava	2	2	3	4	3	7	4	10	41		76	92	19	187
Zdravstvena prava		1			1	2	1	5	5		15	15	5	35
Socijalna prava	1		2	1	1	3	1	2	10		21	20	7	48
Ekonomska prava		1	2	1		4	3	1	8		20	31	4	55
Kulturna prava					1		1	1	3		6	4	1	11
Pravosudno-zaštitna prava			1	1	1	2		2	9		16	15	2	33
Sigurnost i zaštita djece	1					1	2	2	2		8	3	1	12
Diskriminacija								1	1		2	0	1	3
Nenadležnost	1					1	1	3	2		8	7	7	22
Ostala prava						1			1		2	1	3	6

Radi cjelovitosti prikaza i mogućnosti usporedbe ugroženosti pojedinih prava, dajemo prikaz pojedinačnih povreda prava po ostalim županijama. Od ukupnog broja od 1050 prijava zaprimljenih u 2009. godini, 208 se odnosilo na Grad Zagreb, 78 prijava na Zagrebačku, 42 na Sisačko-moslavačku, 16 na Bjelovarsko-bilogorsku, 15 na Koprivničko-križevačku, 17 na Karlovačku, 13 na Krapinsko-zagorsku, 18 na Međimursku i 25 prijava na Varaždinsku županiju. Ukupni broj prijava (432) na području ove regije, u odnosu na prethodnu godinu, porastao je za 10. U 110 prijava nije bilo podataka o županiji, dok je sedam prijava zaprimljeno iz inozemstva.

12 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

12.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu (NN 96/03), Poslovníkom pravobranitelja za djecu (NN 21/05) i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za djecu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove i još uvijek radi s manjim brojem službenika od planiranog i potrebnog. Uz pravobraniteljicu za djecu i njezine dvije zamjenice, u odnosu na utvrđen okvirni potrebni broj od 23 državna službenika zaposleno je 16, od kojih je na temelju prethodno provedenog natječajnog postupka završenog u prosincu 2008. godine, u siječnju i veljači 2009. godine, troje novozaposlenih (savjetnica pravobraniteljice u Osijeku, stručna suradnica u Rijeci i referent za tehničke poslove u Zagrebu). U provedbi zahtjevnog i dugotrajnog postupka prijema vrlo dobro smo surađivali sa Središnjim državnim uredom za upravu, odnosno Ministarstvom uprave.

Raspored i postupno zapošljavanje novih službenika planirano je sukladno

- preporukama Odbora Ujedinjenih naroda za prava djeteta o "...jačanju političke, ljudske i financijske potpore Ureda pravobranitelja za djecu, u svrhu olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, van glavnoga grada države članice";
- preporukama iz Strateškog okvira za razvoj 2006. - 2013. Vlade RH o Socijalnoj koheziji i socijalnoj pravdi: "...Odnos društva prema djeci slika je samog društva. Potrebno je ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja za dio socijalnog sustava koji se bavi djecom i obiteljima..." i
- suglasnosti Ministarstva financija na plan prijama.

Broj raspoređenih državnih službenika u odnosu na ukupan broj potrebnih službenika u Uredu pravobraniteljice za djecu prikazan je u tablici.

Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije, i to u Zagrebu, Splitu, Rijeci i u Osijeku. Prostori u Zagrebu i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje, s time da je prostor u Zagrebu, u odnosu na broj zaposlenih službenika i aktivnosti Ureda, premalog kapaciteta. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke. U Osijeku smo, posredstvom i susretljivošću Ministarstva pomorstva, prometa i veza, privremeno koristili dio prostora

Lučke kapetanije do trajnog rješavanja pitanja pronalaska poslovnog prostora na drugoj lokaciji.

Organizacijska jedinica	Radno mjesto	Broj potrebnih službenika	Broj raspoređenih službenika na dan 31.12.2009.
STRUČNA SLUŽBA	1.1.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj	1	1
	1.2.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- obiteljsko pravna zaštita, zdravstvo, socio -ekonomska i kulturna prava i rani razvoj	1	1
	1.3.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- socijalna skrb i obitelj	1	1
	1.4.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina	1	1
	1.5.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove – pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
	1.6.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove – pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
	1.7.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove –odgoj i obrazovanje, obitelji, kulturna i ekonomska prava djece i promocija prava djece izvan sjedišta Ureda – samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
	1.8.Savjetnik pravobranitelja za djecu za stručne poslove –povrede pojedinačnih prava djece	1	0
	1.9.Savjetnik pravobranitelja za djecu za pravne poslove – socijalna skrb i obitelj – samostalni izvršitelj u Splitu	1	1
	1.10.Stručni suradnik za obitelj i zdravstvo - samostalni izvršitelj u Rijeci	1	1
	1.11.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove – obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju – samostalni izvršitelj u Osijeku	1	1
	1.12.Stručni suradnik za pravne i stručne poslove	1	0
SLUŽBA ZA OPĆE POSLOVE	2.1.Savjetnik pravobranitelja za pravne poslove- odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi	1	1
	2.2.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove- odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija	1	1
	2.3.Voditelj računovodstvenih poslova	1	1
	2.4.Administrativni tajnik pravobranitelja	1	1
	2.5.Voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice	1	1
	2.6.Savjetnik pravobranitelja za stručne poslove – ekonomsko- socijalna prava i planiranje proračuna	1	0
	2.7.Stručni suradnik za izdavaštvo i dokumentaciju, web i nove tehnologije	1	0
	2.8.Stručni suradnik za kadrovske i opće poslove	1	0
	2.9.Voditelj poslova pripreme i izvršenja proračuna	1	0
	2.10.Referent za opće poslove	1	0
	2.11.Referent za tehničke poslove	1	1
SVEUKUPNO		23	16

Kako problem manjka prostora u Zagrebu i Osijeku nisu bili riješeni u potpunosti, tijekom 2009. godine smo u suradnji sa Središnjim državnim uredom za upravljanje državnom imovinom rješavali problem manjka prostora. Tako nam je u Osijeku dodijeljen na korištenje poslovni prostor u vlasništvu RH od 192,83 m², na prvom katu zgrade na adresi Šetalište Petra Preradovića 7. Budući da je prostor bio u derutnom stanju trebalo ga je prije preseljenja urediti. Proveden je postupak javne nabave temeljem Zakona o javnoj nabavi i u posljednjem tromjesečju 2009. godine je obavljeno preuređenje prostora. Ured je u veljači 2010. godine počeo s radom na novoj lokaciji.

I problem manjka prostora u Zagrebu je u završnoj fazi rješavanja. Odlukom Središnjeg državnog ureda za upravljanje državnom imovinom u listopadu 2009. godine dodijeljen nam je na korištenje poslovni prostor u vlasništvu Republike Hrvatske, i to neuređeni uredski prostor u Zagrebu, u Teslovoj 10 na I. i II. katu, ukupne površine 407,62 m². U trenutku pisanja ovog izvješća u tijeku je postupak javne nabave za uređenje navedenog prostora temeljem Zakona o javnoj nabavi.

12.2 FINACIJSKO POSLOVANJE

Sukladno programu rada i planiranom razvoju Ureda proračun Ureda pravobraniteljice za djecu je u 2009. godini iznosio 5.714.232,00 kuna. Ured pravobraniteljice za djecu raspolagao je proračunskim sredstvima sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Od ukupno izvršenog proračuna za 2009. godinu (5.684,842), 62,59% sredstava (3.558.571,26kn) izdvojeno je za rashode za zaposlene, 34,45% (1.958.792,94 kn) za materijalne rashode, u kojima najveći udio čine usluge tekućeg i investicijskog održavanja u iznosu od 492.984,58 kn (25,16%), radi uređenja poslovnog prostora u Osijeku. Za informatizaciju i opremanje Ureda utrošeno je 1,56% sredstava (88.989,79 kn), od čega najviše za nabavu uredskog namještaja 42,13% (37.498,47), radi opremanja ureda u Osijeku te računalne opreme 38,66% (34.410,26 kn).

Za novi projekt A739008 – Zaštita prava djece u postupcima razvoda braka, utrošeno je 100% planiranih sredstava za tu namjenu ili 1,381 % od ukupno izvršenog proračuna Ureda za 2009. godinu.

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.	Proračun 2009.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000	5.714.232
Izvršenje	2.173.247	2.709.864	4.082.059	5.287.665	5.684.842
% izvršenja	81,87	95,14	97,68	94,88	99,49

Uspoređujući podatke o izvršenju Državnog proračuna u ovoj godini s izvršenjem proračuna u 2005., 2006., 2007. i 2008. godini, evidentno je da se sa svakom godinom postižu sve bolji rezultati u planiranju i praćenju izvršavanja proračuna. Zahvaljujući vrlo dobroj suradnji s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna te odobrenom rebalansu proračuna, sukladno programskim aktivnostima Ureda, izvršenje proračuna je skoro u potpunosti pratilo plan.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2009. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno Državnoj reviziji i FINA-i.

13 ZAKLJUČAK

U svojoj ulozi praćenja usklađenosti zakona i drugih propisa s odredbama Ustava RH, Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata te izvršavanja obveza koje iz tih propisa i dokumenata proizlaze, kao i praćenja povreda pojedinačnih prava djece, s ciljem predlaganja mjera za sveobuhvatnu zaštitu i afirmaciju djece i njihovih prava, u protekloj smo se godini susretali s gotovo svim područjima dječjeg života. Sva ta područja zahtijevala su manji ili veći angažman Ureda pravobraniteljice za djecu, upozoravajući na neostvarena prava djece i neizvršene zadaće odraslih.

U 2009. godini dominirala je ugroženost djece u području zaštite od nasilja i zanemarivanja te u području obiteljskih odnosa i roditeljske skrbi pa su mnoge naše aktivnosti bile usmjerene ka otklanjanju štetnih posljedica nasilja ili zanemarivanja i nekvalitetnih odnosa u obitelji, najčešće uzrokovanih konfliktnim razvodima.

Sustavi koji se bave zaštitom djece od nasilja, kao i djece koja trpe zbog roditeljskih sukoba, ni u protekloj godini nisu bili na visini zadatka. Stječe se dojam da su više bili usmjereni formalnom bavljenju problemima nego djelotvornoj zaštiti djece.

Još uvijek nema sustavne stručne potpore roditeljima u odgoju djece i brizi o njihovim potrebama, kroz odgovarajuće edukacije i savjetovališta, ali i pravovremene reakcije kad obitelj ne funkcionira. Nužno je stoga ojačati ulogu i zadaće obiteljskih centara te uspostaviti njihovu sustavnu suradnju s centrima za socijalnu skrb, posebice u rješavanju problematike konfliktnih obiteljskih odnosa i drugih složenih obiteljskih situacija.

I dalje zamjećujemo slabosti u sustavu socijalne skrbi, posebice manjkav angažman pojedinaca, zbog čijih povremeno pogrešnih i površnih procjena i postupaka sustav zaštite djece ponekad zataji. Znamo da su centri za socijalnu skrb preopterećeni brojnim obavezama, no kvaliteta njihova rada, unatoč vrijednim iznimkama, nije zadovoljavajuća. Izostanak podrške i suradničkog odnosa nadležnog ministarstva s ustanovama socijalne skrbi, rezultira time da su one nesigurne pri donošenju odluka, što se odražava na kvalitetu skrbi o djeci. Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi predugo borave u institucijama, a nerijetko je upitna kvaliteta brige o njima i tretmana u domovima, ali i u udomiteljskim obiteljima, zbog nedovoljno kvalitetnog nadzora. Stoga je nužno osigurati kontinuiranu edukaciju djelatnika ustanova koje skrbe o djeci, obveznu superviziju i stručnu podršku te propisati licencije za rad.

Nepoštovanje rokova u donošenju odluka koja se tiču djece, odugovlačenje postupka, čime se djecu predugo drži u neizvjesnosti, u nekim je sredinama i dalje prisutno. To dodatno upozorava da je nužno što prije provesti reformu pravosuđa i uspostaviti na cjelokupnom području države obiteljske sudove koji će kvalitetnije štititi prava djece.

Unatoč zakonskoj zabrani, tjelesno kažnjavanje djece, u obitelji i drugdje, i dalje se opravdava i tolerira te izostaje adekvatna reakcija nadležnih tijela. U zaštiti djece od svih oblika nasilja uočen je nedostatak učinkovitih preventivnih programa, nedovoljna koordinacija svih sustava, izostanak kontinuiranog rada i tretmana, kako žrtava nasilja tako i počinitelja. Nužno je stoga posvetiti više pažnje posebnom obliku preventivnog rada s djecom i s njihovim roditeljima i školom.

Reakcije društva na različite manifestacije poremećaja u ponašanju djece i mladih prečesto su zabrinjavajuće. Djeci se olako pripisuje potpuna i isključiva odgovornost za njihovo ponašanje, zaboravljajući pri tome da je ono najčešće odraz obitelji i društva u cjelini, koji im često ne nude primjere pozitivnog ponašanja. Sustav intervencija i mreže ustanova za djecu s poremećajima u ponašanju i dalje je drastično neusklađen sa stvarnim potrebama djece. Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju opterećeni su višegodišnjim neulaganjem u prostorne kapacitete i stručne kadrove i zato ne pružaju kvalitetnu alternativu obitelji te ne ostvaruju svrhu korigiranja djetetova ponašanja i pripremanja za integriranje u društvo.

Nedovoljno ulaganje u zdravstvo i teškoće tog sustava ugrožavaju ostvarivanje zdravstvenih prava i zaštitu djece. Uočavamo nedostatak specijaliziranih odjela za djecu kojoj je potrebna psihijatrijska pomoć te psihologa u sustavu zdravstva, kao i općenito nedovoljan broj zdravstvenih radnika, osobito onih koji se bave zaštitom mentalnog zdravlja djece. Država se mora žurno usmjeriti na preventivne aktivnosti zaštite mentalnog zdravlja djece, na stručno usavršavanje odraslih i osnaživanje djece u ovom području.

S obzirom na to da djeca najveći dio svog vremena, osim u obitelji, provode u odgojno-obrazovnim ustanovama, na odgojno-obrazovnim radnicima su utoliko veći izazovi i odgovornosti, ali i mogućnosti utjecaja u zaštiti i promicanju prava djece. U odgojno-obrazovni sustav uključeno je 685.794 djece, 58.721 odgojno-obrazovnih i 21.902 ostalih radnika, koji rade u 2.051 školi i vrtiću. Mnogi odrasli u tom sustavu nisu dovoljno senzibilizirani za problem nasilja ni upućeni u svoje obveze i mogućnosti djelotvornog postupanja. Zato bježe od odgovornosti, ignoriraju i umanjuju probleme ili, čak i kad žele pomoći djeci, ne pronalaze odgovarajući način da ih zaštite. Komunikacija između škola, centara za socijalnu skrb i roditelja svodi se na pisana izvješća, bez stvarne suradnje i dogovora, a rezultat toga su nekoordinirane i nedjelotvorne mjere, zbog čega najviše ispaštaju djeca. Neprimjereni i neetični postupci pojedinih odgojitelja, učitelja, nastavnika i ravnatelja, za koje oni ne snose nikakve posljedice, dodatno ugrožavaju prava djece. Usto djeci šalju poruku da su takva ponašanja prihvatljiva, a odgojno obrazovni sustav nemoćan u prevenciji i sankcioniranju te pružanju podrške i pomoći djeci i roditeljima. Takva ponašanja, narušavaju ugled ostalih odgojno-obrazovnih radnika koji predano obavljaju svoj posao i traže odgovorno vrednovanje rada. Stoga ponavljamo da uspostava licencija, kao i jačanje kapaciteta inspekcijskih i pedagoško nadzornih službi, trebaju biti prioritet u sljedećem razdoblju.

Brojnoj djeci s teškoćama u razvoju onemogućeno je integriranje u redovne odgojno-obrazovne ustanove, zbog prevelikog broja djece u vrtićkoj skupini ili razrednom odjelu, zbog nereguliranog statusa asistenata u nastavi te arhitektonskih, kadrovskih i drugih prepreka. Neprihvatljivo je da, zbog nemogućnosti školovanja u svojoj sredini, ta djeca prekidaju školovanje ili ih se izdvaja iz obitelji i šalje u posebne ustanove. Najveću prepreku ostvarivanju inkluzije djece s teškoćama u razvoju čini kombinacija socijalnih, kulturalnih i fizičkih barijera te negativnih stavova s kojima se svakodnevno susreću. Stoga država mora inzistirati i na učinkovitijim rješenjima preveniranja ili ublažavanja posljedica oštećenja, i na uklanjanju predrasuda u društvu.

Dječja prava na sudjelovanje u donošenju odluka koje ih se tiču, u obitelji, školi, drugim institucijama i tijelima te široj društvenoj zajednici nedovoljno se ostvaruju. Pravo djeteta na slobodu izražavanja i sudjelovanja u donošenju odluka, osobito u sudskim i administrativnim postupcima te politikama i programima koji se odnose na djecu, nije dovoljno vidljivo.

Zanemarena je briga o osiguranju sadržaja za slobodno vrijeme djece i mladih, zbog čega često borave na ulici ili kafiću, gdje prerano posežu za alkoholom, što u konačnici pojačava pojavu nasilnih i drugih neprihvatljivih ponašanja i povezano je s dovođenjem u opasnost vlastitog i tuđih života. Djeci je važno ponuditi sadržaje koji će ih udaljiti od izvora ovisnosti, osigurati im uvjete za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, ponuditi prostore i centre za mlade i kontinuirano ostvarivati (i vrednovati) preventivne programe.

Prikaz djece u medijima ima snažan utjecaj na stajališta i odnos prema djeci u društvu, što utječe na ponašanje odraslih prema djeci, ali posredno i na samosvijest i ponašanje djece. Zato nas zabrinjava to što u medijima dominira slika djeteta kao žrtve ili počinitelja nasilja. Prečesta ugrožavanja prava djece na privatnost, izloženost štetnim medijskim utjecajima i nedostatak pozitivnih medijskih sadržaja oblikovanih za djecu, zahtijevaju da se u Hrvatskoj napokon definira cjelovita medijska politika prema djeci, koja će sadržavati i zaštitne mehanizme i poticaje za razvoj medijskih prava djece.

Osiromašenje stanovništva pogađa kvalitetu života djece i ugrožava brojna njihova prava, a ponekad čak i pravo na preživljavanje. Siromaštvo povećava brojne rizike za djecu, ponajprije od zanemarivanja i zlostavljanja te otežava pristup zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim i kulturnim uslugama, važnim za razvoj djece. Država bi u aktualnoj situaciji obvezno morala donijeti i operativni plan zaštite najugroženijih skupina djece, s predviđenim mjerama na državnoj i lokalnoj razini, a pritom osobito važnim smatramo uspostavu posebnog „dječjeg proračuna“.

Premda smo uočili niz pozitivnih pomaka u ostvarivanju dječjih prava, oni su manje razlog za zadovoljstvo, a više podsjetnik na brojna područja u kojima moramo i dalje nastojati uskladiti nacionalno zakonodavstvo i praksu s načelima i odredbama Konvencije o pravima djeteta. Nažalost, Izvješće o stanju prava djeteta koje je Republika Hrvatska trebala u listopadu 2008. godine podnijeti Odboru za prava djeteta UN-a, još uvijek nije podneseno.

Djeca ne mogu čekati bolja vremena da bi ostvarila svoja prava na zdrav i cjelovit razvoj. Posebno na to ne mogu čekati ranjive skupine, kao što su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca s poremećajima u ponašanju, žrtve nasilja, pripadnici nacionalnih manjina, djeca s posebnim potrebama, bolesna i siromašna djeca. **Poštovanje prava djece nije stvar dobre volje, milosrđa i pragmatičnosti, već obveza.** Država ne može birati koja će prava djece poštovati, a koja neće i nema opravdanja za nepoduzimanje mjera za njihovu zaštitu. I u najtežim vremenima djeca trebaju odgovorne odrasle koji će donositi odluke u njihovom interesu. Nemojmo opet iznevjeriti njihova očekivanja. Ona su naša neodloživa zadaća. Stoga se nadamo da će i ovo Izvješće svima biti poticaj za djelovanje.

www.dijete.hr